

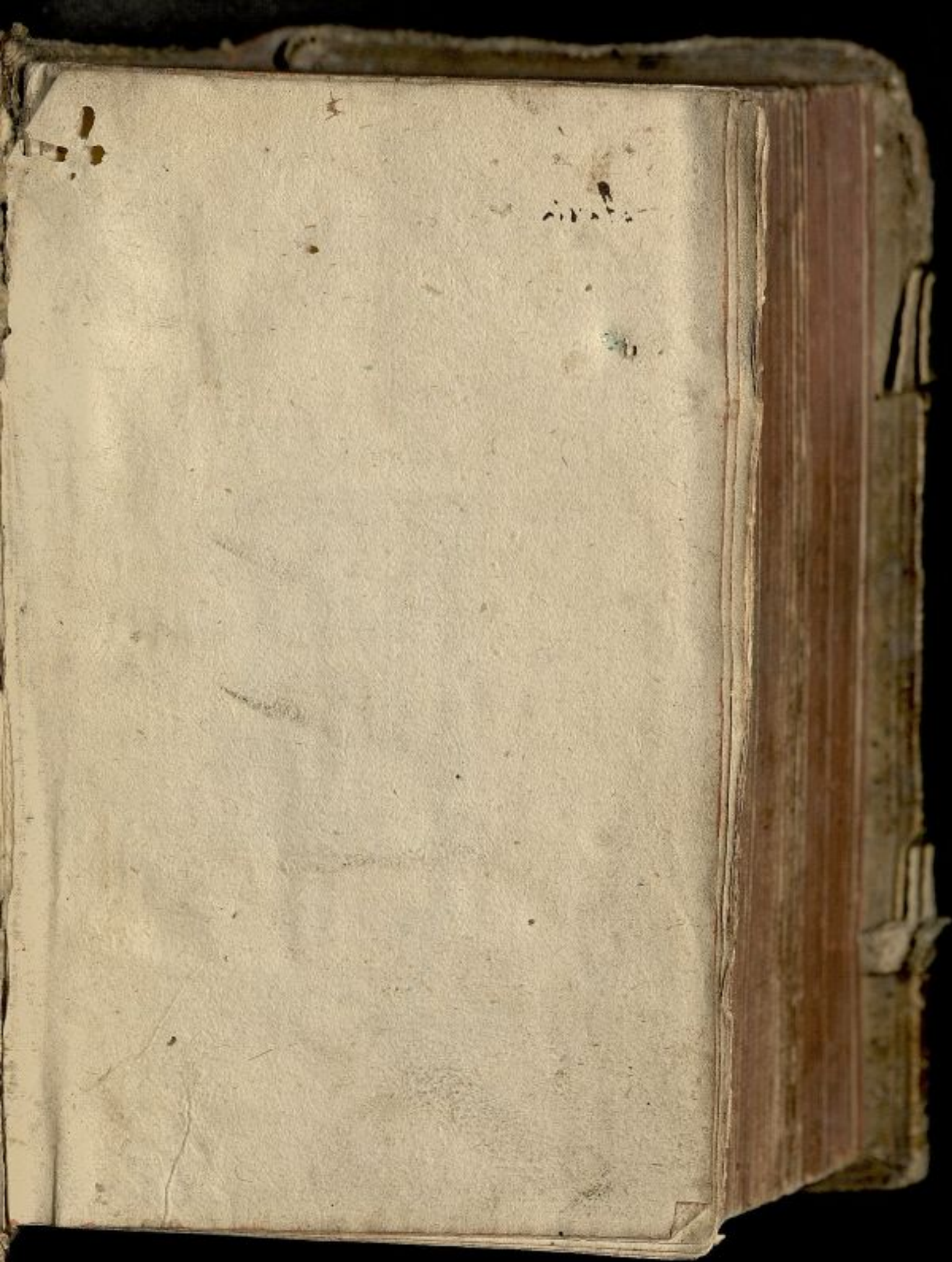
~~262~~

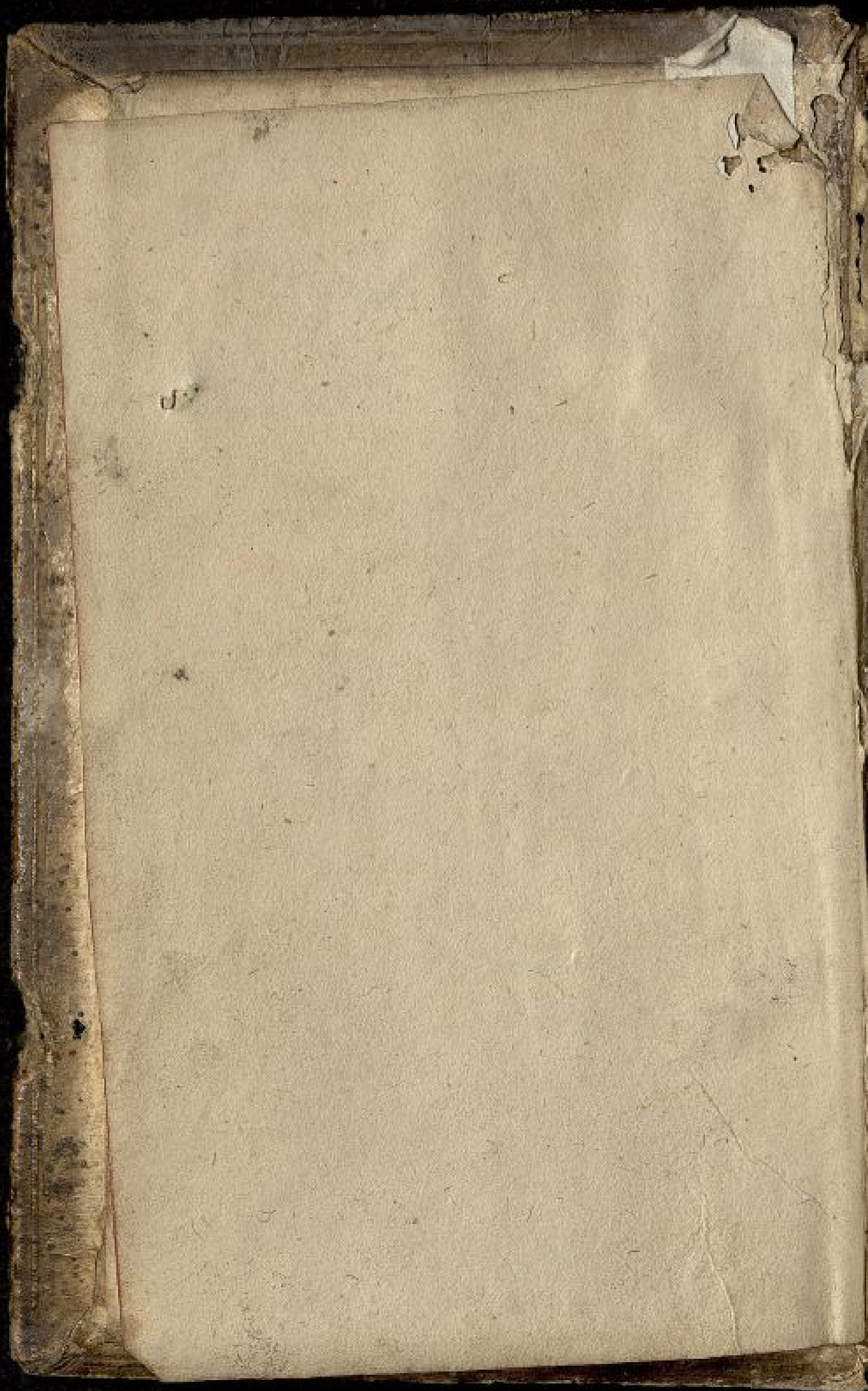
~~Ann~~

A. 41.

129

R 52/3226

for

OPTIMO
VIRO GEORGIO

HELTO FORCHEMIO,

Philippus Melanchthon

S. D.

Agnum & inenarrabile opus Dei est rerum creatio. Sed multo illustrius testimonium est, & esse Deum, & cura eum generis humani affici, quod

Certissimum
testimonium
de Deo, in
dato Euan-
gelio & mis-
so Filio.

ipse sese certa voce, certis testimonijs ac miraculis, deniq; & Filio misso, patefecit. Nec vero frustra se patefecit, sed agnosci vult, & vult exaudiri ac cogitari suam vocem, vult nos parere, & beneficia oblata accipere, nec alibi colitur aut inuocatur, nec impertit æterna beneficia, nisi vbi vox Euangelij sonat.

Et quanquam rident Epicurei hanc iactantiam nostram, tamen certum est in eo coetu, qui sonat Euangelij vocẽ

Cœtus electorum.

de Filio Dei, & adesse Deum, & hæredes esse vitæ æternæ multos, iuxta illud dictum: Quos elegit, hos & vocavit. Nusquam igitur sunt electi, nisi inter vocatos. Et in hoc nostro cœtu, id est, in numero vocatorum, electos esse necesse est. Cum autem vocatio sit, adduci ad Euangelium cognoscendum, & necessarium & salutare est legere, meditari, conferre doctrinam diuinitus traditam, & de ea colloqui cum alijs, expendere admirandas sententias, & enarrare, sicut inquit Paulus: Habitet inter vos sermo Christi opulenter. Sed addit idem, in omni sapientia: Non vult ludere ingenia fingendis caillationibus, aut corruptelis, sed vult reuerenter & grauius audiri vocem diuinam, vult metas cœlestis doctrinæ agnoscere, extra quas euagari mentibus nostris non licet. Ideoq; vult Deus & in Ecclesia, & in Scholis proponi & explicari doctrinam, quam tradidit. Et semper excitauit doctores, qui eam propagarent, & quasi

& quasi custodes essent perpetuæ in Ecclesia sententiæ, alias plures, & maiori luce donatos, alias pauciores & imbecilliores.

Colenda sunt igitur hæc studia doctrinæ traditæ diuinitus, & conseruanda, & priuatæ meditationes confirmant veram de Deo sententiam in animis, accendunt inuocationem, & alios pios motus. Sed in editionibus publicis omnes boni & prudentes optant delectum adhiberi, & pauciora scripta graui censura cõprobata spargi in populo. Huius rei curam mandarunt quidem Principes nobis, qui studia doctrinæ regimus, sed quia non adiuuamur ab eis, officinæ librariæ nostras admonitiones ac leges leuiter curant.

Doctrina
coelestis agi
tanda & p-
paganda.

Ego domi solitus sum iuuenibus summã doctrinæ Christianæ tradere, & electiones vsitatas in Ecclesia proponere, vt ad meditationem de virtute omnium summa, id est, de agnitione & inuocatione Dei assuefierent, &

alia officia Deo grata discerent. Et multa sunt in ipsa Euangelij lectione, quæ sine literis, sine eruditione, sine historiarum collatione nõ intelliguntur. Imo profecto qui summam doctrinæ Ecclesiasticæ vel mediocriter vult intelligere, hunc necesse est mente intueri totam mundi historiam, & de maximis rebus considerare discrimina cœlestis doctrinæ, & humanarum opinionum.

Aliter de inuocatione Dei, de peccato, de reconciliatione, de iusticia, de causis mortis, deniq; de multis maximis rebus humana ratio disputat, aliter præcipit cœlestis doctrina. Et necesse est monstrare discrimina, vt ad vocem Dei nos alligemus, nec temere vagemur animis, fingentes, vt multos audiui, Philosophicas religiones.

Aliquid igitur familiariter disserui de plerisq; locis, de quibus antea meum extat iudicium. Nec existimaui futurum, vt hos domesticos sermones, quos

quos ipse non scripseram, quisquam
efferret. Quanquam autem prorsus
optarim non esse editos, tamen minus
succenserem ijs, qui spargere coepe-
runt, si mihi concessissent emendandi
spacium, aut si ipsi seuerius emenda-
sent has confusaneas conciunculas.
Nunc hoc mihi tantum relictum est,
vt alienæ stulticiæ veniam petam.

Deinde quod facerem, etiam si ipse
fuissem editionis autor, id nunc quoq;
facio. Profiteor me amplecti senten-
tiam Ecclesiarum nostrarum, quam
vere iudico esse consensum Ecclesiæ
Christi perpetuum, & doctoribus Ec-
clesiarum nostrarum permitto iudici-
um, & de his annotationibus, & de
omnibus scriptis meis. Nam Ecclesiæ
iudicium, quæ vocem Euangelij so-
nat, ex animo veneror, & semper ve-
nerandum esse duco.

De enarrandi ratione præfari quid
possum? cum consilium editionis non
probem, & hæc ieiunæ annotationes
nequaquam respondeant Euangelio-

rum amplitudini. Est omnino magna & difficilis res explicatio Euangelij, quod, vt antea dixi, complectenda sit cogitatione vniuersa omnium temporum Ecclesia, & prudenter discernenda sit lex à promissione, quæ est Euangelij propria, & in multis locis monstrandum discrimen Euangelij, & iudicij humani. Nemo potest interpretari partes Euangelij, nisi integrum doctrinæ corpus mediocriter teneat: quod cum animo comprehensum est, prudenter videndum, ad quam partem singulæ historiæ, aut conciones in Euangelio referendæ sint.

Et concionator, qui volet prodesse populo, dabit operam, vt auditores etiam assuefaciat, vt summam quandam doctrinæ Christianæ animo comprehendere studeant, & quasi *σωματοποιεῖν*. Et in singulis materijs dirigat orationem ad certos eius corporis locos, hos ex veris fundamentis extruat & illustret. Hæc quantum curæ, diligentia, prudentiæ, eruditionis, copiarum requirant,

quirant, mediocris interpretis experi-
undo cognoscet.

Ego in his pagellis breuibus, hæc ne
potui quidem efficere, sed in aliqui-
bus incoata res est. Multi sunt autem
digni vituperatione, veteres & recen-
tes, qui in quamcunq; partem Euan-
gelij incidunt, quædam vulgaria *πά-
ρεργα* dicunt, quæ habent in promptu,
de his dum declamitant ociose, sæpe
accidit, vt animaduerti possit, *ἕτερα μὲν
τὸν πόδα, ἕτερα δὲ τὸν ῥυθμὸν λέγουσι*. Vt au-
tem Aeschines dicit, scelus esse dis-
sentire Oratoris vocem à lege, ita
multo magis scelus est, interpretis in
Ecclesia vocem pugnare cum Euan-
gelio.

Annitamur igitur, vt vera, recta, na-
ta in ipsis fontibus, & salutaria dica-
mus, & in verbis proprietatem vsita-
tam Apostolis, & in exponendo or-
dinem artificum adhibeamus: quod
si faciemus, rerum consensus Ecclesia-
rum concordiam retinebit. Nam pijs
pastoribus vtraq; res curæ esse debet,

primum veritatis, deinde & concordiae conseruatio.

Vt in foro vtilissimum est & veris rebus, & verbis congruere iudices, Ita profecto in Ecclesia salutare est & dulce, in docendis veris rebus, etiam similitudinē expositionis communem mediocriter retinere. Facilius enim agnosci res poterunt, vsitatis & proprijs verbis traditæ, quam si nouis figuris & inuolucris tegantur, aut prodigiose misceantur. Et sæpe sunt insidiæ, in illis inuolucris, vt apud vafros Anabaptistas. Econtra verissimum est illud Euripidis: ἐσθλὸν τὸ σαφές.

Cum autem scriptum sit, filium Dei ascendisse, vt dona det Ecclesiæ, videlicet, Doctores idoneos, ne circumferamur, Paulus loquitur, varijs doctrinæ ventis, oro toto pectore, vt excitet salutare doctores, & studia iuuentutis vbiq; regat & defendat, nec sinat aut Turcicis armis, aut intestinis tumultibus deleri Ecclesias, interfici pios sacerdotes, & dissipari Scholas, aut nostra ignauia extinguere Euangelij lumen.

In tan-

In tantis imperiorum ruinis, ipsa periculorum moles ostendit, humanis consilijs aut praesidijs Ecclesiam Dei non seruari, sed petendam & expectandam esse à Deo aeterno defensionem, qui quidem pollicetur se etiam senescentem Ecclesiam seruaturum esse, vt Esaiæ 46. dicitur: Qui gestamini in meo aluo, vsque ad senectam, id est, senescentes vos gestabo. Ego feci, ego gestabo, & saluabo vos.

His diuinis promissionibus confirmati, non abijciamus studia literarum Ecclesiae necessaria, sed speremus & mansuram esse Ecclesiam, & non defutura ei in aliquibus politijs hospitia, & labores nostros posteritati profuturos. Quod faciat Filius Dei, seruator & custos Ecclesiae suae.

DIS T I

DISTICHA IN EVANGELIA

DOMINICALIA M E-
moria causa conscripta à
IOANNE STIGELIO.

Natiuitatis Christi, Euangelium,
Luc. 2. & Ioan. 1

Nascitur in mundi promissus gaudia Christus,
Cœpit ab hoc vno vindice nostra salus.
Mente Dei genitus, sed cum Patre Filius idem,
Fit sacra pro nobis victima, natus homo.

Circumcisionis Domini, Euang. Luc. 2.
Semini & pacis confirmat fœdera Christus,
Precisus veteris legis honore puer.

Epiphaniarum Domini, Euan. Mat. 2.
Tentata est ferro vix nati infantia Christi,
Cur pigeat duram nos quoq; ferre crucem?

Dominica I. Euang. Lucæ 2.
Ecce puer vincit tumidos ratione Sophistas,
Omnia victor habet, cui puer iste fauet.

Dominica II. Euang. Ioan. 2.
Latitæ Christus dignatus adesse iugali,
Esse sibi curæ tale probauit opus.

Dominica III. Euang. Matth. 8.
Approbat exemplum fidente in milite Christus,
Ab quantum est vni fidere posse Deo.

Domi-

IOAN. STIGELII.

Dominica IIII. Euang. Matth. 8.

*Vt scapha parua, Notis Ecclesia fertur & vndis,
Sed sibi fidentem seruat vbiq; Deus.*

Dominica V. Euang. Matth. 13.

*Quotidie infelix lolium se frugibus addit,
Assere tu messem Christe benigne tuam.*

In Septuagesima, Euang. Matth. 20.

*Ante Deum electi (gratis namq; omnia donat)
Vltimus & primus sunt in honore pares.*

In Sexagesima, Euang. Lucæ 8.

*Larga Deus spargit diuini semina verbi,
Felix qui retinet talia, cordis ager.*

In Quinquagesima, Euang. Lucæ 18.

*Cernere quem mundi nescit sapientia, cæcus
Agnoscit sola te, bone Christe, fide.*

In Quadragesima, Euang. Matth. 4.

*Victor ab infesto tentatur Demone Christus,
Omnibus in Christo vincitur ille pijs.*

Dominica Reminis. Euang. Matth. 15.

*Exemplum fidei probat in Cananeide Christus,
Inunc, & dubitans quare placere Deo.*

Dominica Oculi, Euang. Luc. 11.

*Redditur eloquium muto, sed ridet Apella,
Felix qui agnoscit facta stupenda Dei.*

Domi-

D I S T I C H A

Dominica Latere, Euang. Ioan. 6.
*Quotidie Augusto qui consecrat omnia nutu,
Panc cibant modico millia quinq; Deus.*

Dominica Iudica, Euang. Ioan. 8.
*Impius accusat te Christe furoris Apella,
Eheu quam mundo est res peregrina Deus.*

Dominica Palmar. Euang. Matth. 21.
*Ecce venit pompa, promissus simplice Christus,
Nam cupit hic solo cordis honore coli.*

Die Parasceues.

*Vulnera, flagra, crucem, pro nobis Christe tulisti,
Tu mihi fidenti tempore mortis ades.*

Dominica Paschæ, Euang. Luc. 24.
*Abolita victor rediuiuus morte triumphat,
Parta redit miseris, gratia, vita, salus.*

Dominica Quasimod. Euang. Ioan. 20.
*Das mandata tuis, das vires Christe docendi,
Da valeant firma pectora nostra fide.*

Dominica Miseric. Euang. Ioan. 10.
*Semper vbiq; sonet pastori gratia Christo,
Ille sua miseras morte redemit oues.*

Dominica Iubilare, Euang. Ioan. 16.
*Discite iusticiam, & regnum venerabile Christi.
Ferte crucem, vincit sub cruce vera fides.*

Dominica Cantate, Euang. Ioan. 16.
*Promittit Christus spirabile numen ab alto,
Capturus regnum spirituale Deus.*

Domi-

I O H A N . S T I G E L I I .

Dominica Inuoc. Euang. Ioan. 16.

*Ab miser, ad Dominum quicumq, orare recusat,
Qui petit in Christi nomine, cuncta feret.*

Ascensionis Domini, Euang. Mar. 16.

*Discipulos Christus saluandum mittit in orbem,
Inq, Patris rediens, pergit ad astra, sinum.*

Dominica Exaudi, Euang. Ioan. 16.

*Spiritus ingrati promittitur arbiter orbis,
O Deus afflatu nos rege sancte tuo.*

Dominica Pentecostes, Euang. Ioan. 14.

*Cordibus infusum spirabile numen ab alto,
In Christo renoua pectora nostra Deo.*

I I. Pentecostes, Euang. Ioan. 3.

*In nos tantus amor diuini & cura parentis,
Pro nobis natum tradidit ipse suum.*

I I I. Pentecostes, Euang. Ioan. 10.

*Pastor oues Christus custodit, cedit fures,
Ille aditum ad veri prebet ouile Dei.*

Dominica Trinitatis, Euang. Ioan. 3.

*Nemo petit cælum, nisi per te Christe redemptus;
A te vera salus, non aliunde venit.*

Dominica I. post Trinit. Euang. Luc. 16.

*Impietas soluit securo in diuite pœnas,
Inunc & summum quare Epicure bonum.*

Domi-

D I S T I C H A

Dominica II. Euang. Lucæ 14.

*Omnibus offertur diuina gratia cœna,
Ab miser, hic animi quem iuuat esse pigrum.*

Dominica III. Euang. Lucæ 15.

*Tanta Dei bonitas, infirmos suscipit vltro,
Per Christum veniam, qui resipiscit, habet.*

Dominica IIII. Euang. Lucæ 6.

*Ipse trabem ignorans, festucam carpis amici,
Pectoris ô quantum est vlcera nosse tui?*

Dominica V. Euang. Lucæ 5.

*Christe doces populum, mox retia piscibus imple,
Vis prius agnosci, cætera deinde dabis.*

Dominica VI. Euang. Matth. 5.

*Christus ab interno pietatem corde requirit,
Cultibus externis nil pietatis inest.*

Dominica VII. Euang. Mar. 8.

*Pane cibatur modico dense longa agmina plebis,
Omnia qui larga donat, & auget ope.*

Dominica VIII. Euang. Matth. 7.

*Sæpe lupum occultat, qui pelle incedit ouili,
Fructibus est omnis vita probanda suis.*

Dominica IX. Euang. Lucæ 16.

*Comparat œconomus male partis rebus amicos,
Rectius hic, alios qui pietate iuuat.*

Domi-

I O H A N. S T I G E L I I.

Dominica X. Euang. Lucæ 19.

*Institor eijcitur, Solyma flet funera Christus,
Supplicium ante pedes impius omnis habet.*

Dominica XI. Euang. Lucæ 18.

*Inuenit hic veniam, qui agnoscit, fudit & orat,
Iusticiam extollis quid Pharisee tuam?*

Dominica XII. Euang. Mar. 7.

*Dum sensus surdo, dum vox est reddita muto,
Declarant verbis addita signa Deum.*

Dominica XIII. Euang. Lucæ 10.

*Prima Deo pietas debetur, proxima fratri,
Sic Samarita, tuam sentit egenus opem.*

Dominica XIIIII. Euang. Lucæ 17.

*Vnus agit grates, lepra bis quinq, leuantur,
Ah quantum humana est in ratione mali?*

Dominica XV. Euange. Matth. 6.

*Difficile est dominis pariter seruire duobus.
Fide Deo, & curis cetera liber age,*

Dominica XVI. Euang. Lucæ 7.

*Sponte Deus uidue rediuuium reddit alumnum,
Et dubitat quisquam velle iuuare Deum?*

Dominica XVII. Euang. Lucæ 14.

*Luce sacra Christus sanans intercutis egrum,
Que bona sint ferijs non prohibenda docet.*

B

Domi-

D I S T I C H A

Dominica XVIII. Euang. Matth. 22.

*Lege tremens, sed legis iners, stolidusq; Sophista,
Conuictus Christo vera monente, tacet.*

Dominica XIX. Euang. Matth. 9.

*Restituis verbo membris dum Christe solutum,
Non sentit sapiens, sed pia turba Deum.*

Dominica XX. Euang. Matth. 22.

*Sponsus ad instructas ciues vocat vndiq; mensas,
Infelix, tardo quem iuuat ire pede.*

Dominica XXI. Euang. Ioan. 4.

*Credienti satrapa moribundum seruat alumnus,
Et firmat dubiam Christus amore fidem.*

Dominica XXII. Euang. Matth. 18.

*Cui veniam dederat Dominus, sit seruus iniquus,
Des alijs veniam, quam cupis esse tibi.*

Dominica XXIII. Euang. Matth. 22.

*Ius quid in ambiguo Pharisai queritis ere?
Sunt sua principibus, sunt sua danda Deo.*

Dominica XXIII. Euang. Matth. 9.

*Plena fide accipitur tacto muliercula Christo,
Sola Deo acceptos nos facit esse fides.*

Dominica XXV. Euang. Matth. 24.

IOAN. STIGELII.

*Qui sua degeneri pradicis funera mundo,
Vere Deus populum suscipe Christe tuum.*

**Dominica Aduentus, Euangelium
Matth. 21.**

*Ecce venit vili Rex regum vectus a fello.
Victor is, o quantus, quando redibit, erit?*

**Dominica II. Aduentus, Euangelium
Lucæ 21.**

*Signa refert Christus mundi tractura ruinam,
Tempus adest, letum tollite quisq, caput.*

**Dominica III. Aduentus, Euangelium
Matth. 11.**

*Dum sua Ioanni miracula nunciat, ipsum
Se quoq, Messiam Christus adesse docet.*

**Dominica IIII. Aduentus, Euang.
Ioan. 1.**

*Pectore non dubio Christum Baptista professus,
In Christo audendum fortiter esse docet.*

HISTORIA INGRESSVS CHRI-

STI IN VRBEM IEROSO-
lymam die Palmarum, Reddita
versibus à Casparo Cruci-
gero iuniore.

Quo Deus à scelerum pereuntes labe piaret
Quos colubri technis precipitarat Adam,
Induit humanos artus, è culmine cœli,
Eg, sinu veniens, filius ipse, Patris.
Lustra q, sex ierant, dum virginis editus aluo
Doctor Iudææ membra gentis obit.
Vndiq, conueniunt agni Paschalis ad esum
In Solyma nitidas scemina vir q, domos.
Luna fere plenis explerat cornibus orbem,
Lanigeræ Phœbus terga premebat ouis,
Ecce venit quinta post victima luce futurus,
Ingreditur q, lares vrbs Iuda tue
Christus, vt accensas aries maëtandus ad aras,
Per mediam populo pone sequente viam.
Tum prope magnifici spectans fastigia templi,
Et quas pontificum splendor habebat opes,
Ingemit, & lacrimis humentibus irrigat ora,
Mox ad discipulos talia verba facit :
Ascendo Solyma moriturus ad aurea tecta,
Afficiet Domini que cruce membra sui.
Hunc ingrata meis benefactis reddit honorem

DIE PALMARVM.

Si libet in placidum seuiat ergo caput.
 Non ego pro vestra tolerare salute recuso
 Supplicium, quod me vult tolerare Pater.
 Congregat vt pullos tepidis gallina sub alis,
 Vt puerum gremio mater amica fouet.
 Exilio volui sic te reuocare vagantem
 Gens Iacobe tui semine nata patris.
 Sed temulenta prius sanctorum funere Vatum
 Vis etiam nostri sanguinis esse satur,
 In te, si nescis, non me crudelia poscis,
 Innumeras pariet crux tibi nostra cruces.
 Ergo dies aderit, qua tot decorata triumphis
 Vrbs hac in cineres versa iacebit humi,
 Ardua cingentur Romanis oppida signis
 Vt ratis aquoreis vndiq; pulsa vadis,
 Hauriet egregium rabies Vulcania templum.
 Contiguo ablatum marmore marmor erit.
 Sicubi fatus erat, lacrimaq; per ora cadebant,
 Monstratum digito rus iubet ire duos.
 Adduci mandans asinam, pallumq; ferocem,
 Dixerat, hi redeunt, Arcadicumq; pecus.
 Colle super viridi, subter labentibus vndis,
 Plurima pacata Palladis arbor erat,
 Quem simul attigerant, asinis consistere iussis
 Discipuli gazas imposuere suas,
 Hinc Dominum properant imponere, tollitur ille.
 Dextra manus ferulam, lora sinistra capit,
 Exutas equiti substernunt agmina vestes
 Quae iam praecedunt, iamq; sequuntur eum.

H I S T O R I A

*At alij palma frondes & pinguis oliuae
Decutiunt, linguis caetera turba fauet
Clamantes Osianna, venit benedictus ab illo
Principe, qui Domini nobile nomen habet.
Gratia magna Deo, Salve rex inclite Christe,
Cum Patre tu Dominus totius orbis eris.
Regalis graditur pompa sublimis honore,
Mistaq; cum plausu iubila lata volant.*

I.

*Ne tamen ignores, ECCLESIA pingitur isto
(Historia monstrant quem tibi fila) typo,
Christus ad hanc patrio venit delapsus olympo,
Hac tergo Dominum suaue recepit onus,
Ac ut Apostolicis manibus, sic voce docentum
Impositus populo Christus utriq; fuit.
Iudeos asinam, gentes intellige pullum,
Hac patitur frenos, excutit ille iugum.
Pertulit Isacida gens pondera Legis & astum,
Immunes, alia carcere legis erant.
Imposita tamen has adducunt veste ministri,
Ne sibi, sed Christo regna docendo parent.
Sed neq; praetextu verbi venantur honores,
Officijue putant se ratione Deos,
Vna sed est Domini meritum celebrare voluptas,
Spargere noticiam per populosq; Dei.*

II.

*Quo vero excipiat venientem Ecclesia ritu,
Lata triumphali voce caeterua monet.*

Hac

D I E P A L M A R V M.

Hac triplices assert cultus, spe plena fideq;
 Et noua coelestis gaudia lucis habens,
 Promissum patribus videt hunc Heroa fuisse,
 Qui mortale vocet rursus ad astra genus,
 Qui caput infesti collidat calce draconis,
 Nostraq; lethais crimina mergat aquis.
 Hinc Osianna canūt, hinc plebs pia molliter hymnos
 Incerto titubans ore puerq; sonat.

I I I.

Quid vult palma sibi, & pallentibus arbor oliuis?
 Hi fructus fidei iustificantis erunt,
 Pax oleis decorata fuit, victoria palmis,
 Christus enim victor munera pacis habet.
 Hoc duce testantur se vincere demonis astus,
 Et graue peccati predominantis onus,
 Hoc autore, pauent non vlla pericula, pacis,
 Tranquilloq; ferunt pectore vota Deo.
 Pacificis animis hinc ad sua munia versi,
 Mandati aggreditur quisq; laboris opus.
 Hic Euangelium, docet ille fideliter artes,
 Qua reuocant animos a feritate rudes
 Lege datos fasces tenet alter, & annua iura
 Distribuit pariter ciuibus aqua suis,
 Casta domus reuerens, alios, & amabilis vxor,
 Et cum pignoribus dulcia rura, iuuant,
 Hostibus opponens contraria pectora miles
 Prælia pro sancta Religione facit.

H I S T O R I A

Hi gestant oleas, obeundo negocia vita,
 Nescit & aduersis cadere palma malis,
 In medio prasens tegit hos certamine Christus,
 Hi sua commendant fata fidemq; Deo.

I I I I.

Ac velut hic Domino substernunt pallia turba,
 Ne cadat offenso mitis asella pede.
 Sic in mille vocant illi discrimina vitam
 Vt verbi crescant semina leta Dei.
 Sic quoq; fortunas expendere fortiter audent
 Ne Christo pereant organa fida fame.
 Haftenus est proprijs Ecclesia picta figuris,
 Viribus exiguo par numeroq; gregi.

V.

Nunc Euangelij superest videamus vt hostes,
 Mystarum furias, Pontificumq; scelus,
 Vnde odij vis tanta, sitis tam foeda cruoris,
 Extinctum cupiant prorsus vt esse Deum?
 Vt prohibere velint, post hac ne Christe colaris,
 Accendens verbi lumine corda tui.
 Quae Phariseorum stimulat face pectus Erinnyis?
 Nil nisi vt arma velint, nil nisi vt arma fremant.
 Non truculentus aper media sic frendet in ira,
 Non ita crudeli fulminat vngue Leo.
 Impius vt flamen tumido praecordia felle
 Vritur, impietas cum labefacta ruit.
 Faeta sed exemplis te pluribus instruet atas
 Nostra, quibus cedit pristinus ille furor.

D I E P A L M A R V M.

Dum populo imposuit se Christo Papa retruso,
Quem saxis etiam, stipitibusq; petit.
Dum sacra peruertit, dum Christi membra trucidat,
Foedera dum vocat ad perfidiosa duces,
Dumq; Epicurea sequitur ludibria secta,
Et superesse Deum mens scelerata negat.
An quisquam neget hac manifesti signa furoris?
His comes est aliud, tetra libido, malum,
Non obscura loquor, sed qua vaga fama susurrat.
Horret ad hac eadem lingua modesta loqui.
Nos decet interea venienti occurrere Christo,
Credimus extremum qui prope adesse diem.
Sideream lati caput attollamus ad arcem,
Suspirent placidam corda salutis opem.
Ne dapibus vinoq; graues, somnoq; sepultos,
Vita demersos huius & inter opes
Opprimat incensi labor & fragor vltimus orbis,
Sed vigilant animi lumina Christe tibi.
Cum procul aetherea ducens in nube triumphos,
Spirituum rutilo pone volante choro,
Corpora de tumultis exire sopita videbis,
Et solum viuos ante venire tuum.
Tunc cadet aetneo Turca absorbendus hiatu
Omnia qui vastat more furentis apri,
Papaq; sulphureos gemet abijciendus in ignes.
Hac Epicurea conuenit aula schola.

F I N I S.

DOMINICA

PRIMA ADVENTVS,

EVANGELIUM,

Matth. 21.

ET cū appropinquas-
sent Hierosolymis,
& venissent Bethpha-
ge ad montē Oliua-
rum, tunc Iesus misit
duos discipulos, di-
cens eis: Ite in ca-
stellum, quod contra vos est, & statim
inuenietis asinam alligatam, & pullum
cum ea, soluite & adducite mihi. Et si
quis

quis vobis aliquid dixerit, dicite, Dominus his opus habet, & confestim emittet eos. Hoc autem totum factum est, vt adimpleretur quod dictum est per Prophetam dicentem, Dicite filia Sion, Ecce rex tuus venit tibi mansuetus, sedens super asinam & pullum filium subiugalis. Euntes autem discipuli, fecerunt sicut praeceperat illis Iesus, Et adduxerunt asinam & pullum, & imposuerunt super eos vestimenta sua, & eum super illam collocauerunt. ^{+ II pars.} Plurima autem turba strauerunt vestimenta sua in via. Alij vero caedebant ramos de arboribus, & sternebant in via. Porro turbae, quae praecedebant & sequebantur clamabant, dicentes, Hosanna filio David, Benedictus qui venit in nomine Domini, Hosanna in altissimis.

*QVATVOR sunt praecipui loci
huius Euangelij.*

- I. *Pompa ingressus.*
- II. *Quale sit regnum Christi.*
- III. *Qui sint veri cultus in eo regno.*

Pompa

IIII. *Pompa triumphalis est pictura Ecclesie.*

P R I M V S.

Testimoniū
exhibiti
Messie.

Pompa ingressus est publicum testimonium exhibiti Messie, qui promissus fuerat. Voluit enim Deus esse multiplicia testimonia exhibita promissionis, ad confirmandos pios, & resutandos impios, Sicut initio Angeli, Pastores, Elisabeth, Zacharias, Ioannes Baptista, fuerunt testes, & accesserunt miracula ipsius Christi, & sonuit uox Dei de coelo. Hic est Filius meus dilectus. Ita habet Euangelium sua testimonia, non est ignotum, tametsi res illa non ita geruntur in conspectu omnium, ut res Alexandri, aut Iulij.

S E C V N D V S

Concio Za-
charie de
regno Chri-
sti.

Quale sit regnum Messie, describitur in dicto Zacharia, Ecce Rex tuus uenit tibi iustus, saluator, & pauper, sedens super asinam, &c. Sed tota concio apud Zachariam intuenda est, que docet regnum Christi non fore politiam mundanam. Non erunt, inquit, deinceps in Israel, equi, quadriga, arcus belli. Hac descriptio, sicut constat, significat regnum Christi non fore mundanum imperium, sed spirituale regnum, quod etsi in hac carne incoatur, tamen post resurrectionem magis conspicietur, & perficietur. Et haec descriptiones ad totum regnum, incoatum & futurum referenda sunt. Et quidem nominatim de morte Messie, & modo liberationis concionatur. In sanguine testamenti tui, educes uinctos de lacu, id est, Messias suo sanguine, quo confirmabit testa-

testamentum, & pactum vite aeternae, educet vincēos de lacu, id est, mortuos liberabit à captiuitate mortis & peccati. Ideo hic ait, Veniet pauper, id est, non vt victor mundanus, sed vt crucem subiturus.

Prodest autem hac testimonia Prophetarum tenere, non solum contra Iudeos, sed etiam contra nostros hypocritas, qui non recte intelligunt regnum Christi, non norunt praeipuum beneficium esse, quod deleuit peccatum sua morte, quod est factus victima pro nobis. non norunt hoc apprehendendum esse fide, non norunt hac fide vincē peccatum & mortem, & sic incoari regnum Christi in hac vita, & simul carnem subijci cruci & mortificationi. Interim homines phanatici falso imaginantur, regnum Christi, aut esse politiam pontificiam, aut politiam cynicam, qualis est Anabaptistica.

T E R T I V S.

Quando dicimus quale sit regnum Christi, & qua sint eius beneficia, addendum est, qui sint proprij cultus in eo regno. Hi quoq, proponuntur in hoc triumpho. Praeipuum est vera agnitio huius saluatoris, & fides, qua credimus eum factum esse victimam pro nostris peccatis, &c. Sicut Ioannes inquit, Omnis qui credit in Filium, habet vitam aeternam.

Secundus est, hanc ipsam doctrinam celebrare & confiteri, sicut hic pij addunt faustas preces ex Psalmis, & fatentur hunc esse Messiam.

Benedictus qui venit in nomine Domini. Id est,
Hic

Hic Rex à Deo missus & benedictus, id est, diligitur, adiuuatur à Deo, magnas res geret, liberabit populum ab aternis malis.

Hosianna filio David, id est, salutem, prosperitatem, successus impertiat Deus filio David, Deus asit, gubernet eius certamina. Est autem hic quoque totus Psalmus animo intuendus, qui & ipse describit hoc regnum Christi.

Demde, reliqui cultus sunt, exuere vestes, id est, in professione fortunam & corpus in discrimen adducere. Item, conferre vestes, id est, fortunas, ad iuuandum ministerium. Item, offerre Christo palmam & oleam, id est, agnoscere eum ducem, non facere contra voluntatem eius, nec seruire regno Diaboli.

Q U A R T V S.

Quatuor
personæ in
pompa in-
gressus Chri-
sti.

Pictura pompe triumphalis est imago Ecclesie omnium temporum. Semper hæ quatuor personæ in Ecclesia consideranda sunt. Christus, Apostoli, auditores, & aduersarij. Christus est agnoscendus Rex & saluator. Hic insidet Asina & pullo, id est, populo legis, & gentibus indomitis, qui sine lege vixerunt. Veri Ministri, Propheta, Apostoli, & alij piij Doctores adducunt auditores, & imponunt Christum. Populus pius canit Christo, id est, confitetur eum, substernit vestes, iuuat ministerium, offert palmas, id est, fatetur esse victorem, & profitetur quoque subituro esse certamina, fiducia huius victoris, & tamen huic palmas offert, agnoscit se vincere

tere per istum & huius auxilio. Offert oleas, id est, petit ab eo pacem, & fatetur esse autorem aeternae pacis cum Deo. Sic enim olim triumphantes reges excipiebantur, Per palmas tribuebatur eis laus victoria, Oleae significabant victos pacem petere.

Offerre palmas & oleas Christo.

Iam meminimus nos quoque in hoc casu esse. Substernimus vestes, cum iuuamus ministerium, aut venimus in periculum propter confessionem: Offerimus palmas, cum labores & certamina subimus, spectantia ad gloriam Christi. Sic studia piorum sunt palmae. Offerimus oleas, cum predicamus & pacis autorem, & ipsi veram pacem Ecclesiae adiuuamus, retinemus, &c.

Pontifices autem & Pharisei, ardentes odio Christi & indignantes, vetant eum sic excipi. Tales sunt semper hypocritae aduersantes Euangelio. Quare non deterreamur ab Euangelio, propter iudicia Pontificum & Phariseorum, Sciamus Ecclesiam semper in talibus certaminibus versari.

Econtra etiam cogitanda est contraria pictura Pontificum, sese imponentium tergo populi, id est, anteferentium impios & idolatricos cultus mandatis Dei, Item conculcantium Christum, & membra eius.

Contraria imago Pontificum & falsae Ecclesiae.

Habent autem & impij, qui oleas & palmas, id est, assentationes impijs Pontificibus offerunt, saxa vero iaciunt in Christum. Has imagines oculis proponamus, vt nos de discrimine verae & falsae Ecclesiae admoneant, & agnitionem Christi, & veros cultus
exusc-

*exuscitent, & confirment aduersus scandala, hoc est,
potentiam & auctoritatem aduersariorum.*

DOMINICA II.

ADVENTVS.

EVANGELIUM

Lucæ 21.

De signis nouissimi iudicij.

ERunt signa in sole & luna & stellis.
& in terris anxietas gentium per
desperationem, resonante mari, & flu-
ctu, extabescantibus hominibus præ
timore & expectatione eorum, quæ
superuenient orbi terrarum, Nam vir-
tutes

tutes cœlorum mouebuntur. Et tunc videbunt Filium hominis venientem in nube, cum potestate & gloria magna. His autem fieri incipientibus, suspicite & attollite capita vestra, quoniam appropinquat redemptio vestra. Et dixit illis similitudinem, Videte ficum & omnes arbores, cum protrudunt iam gemmas, cernentes, ex vobis ipsis scitis, quod iam instet æstas. Ita & vos, cum videritis hæc fieri, scitote, quod instet regnum Dei. Amen dico vobis, non præteribit ætas hæc, antequam omnia facta fuerint. Cœlum & terra transibunt, verba autem mea non transibunt.

Concio Christi miscet duas materias, prædictionem excidij Hierosolymæ, & calamitates postremi temporis mundi.

Recenset autem præcipue has calamitates, tyrannides contra Euangelium, sectas, idolatriam in Ecclesia, regnorum casus, & mutationes, corporum cœlestium ruinas. Addit autem duo præcepta, alterum de temperantia & cura pietatis, alterum de oratione, & docet mitigari calamitates oratione. Addit & consolationem piorum.

Quare oportet præsciri nouissimum iudicium.

Concio ad Cain de iudicio.

Testimonia Enoch & Prophetarum

Secundo. Fuit ne opus aliqua futura præscire? Respondeo, Deus & iudicium futurum præsciri voluit, & calamitates Ecclesie in hac vita. Primum de iudicio. Quia cum differantur pœne & præmia, præmonendi fuerunt homines de futuro iudicio, ne cogitarent mundum casu regi, & nullas esse scelerum pœnas, nulla præmia iusticiæ. Ergo vt sciamus, Deo cura esse humana, & metu pœnarum & expectatione præmiorum, exuscitemur ad obedientiam, hæc prædici necesse fuit.

Quare ab initio mundi extitit doctrina de nouissimo iudicio, vt in prima concione ad Cain. Peccatum quiescet donec reuelabitur. Cum ait, peccatum quiescet, significat futurum vt differantur pœne, sed postea inquit, reuelabitur peccatum, id est, ostendetur ira Dei aduersus peccatum. Iam cum plurima peccata hic non reuelentur, non puniantur, necesse est aliud iudicium sequi.

Et postea Enoch concionatus est, de nouissimo iudicio, vt scriptum est in Epistola Iudæ, Veniet Dominus facere iudicium. Et deinde Propheta, vt Esaias cap. vlt. Veniet omnis caro, vt adoret coram facie mea, dicit Dominus, & egredientur, & videbunt cadauera virorum, qui præuaricati sunt in me. Vermis eorum non morietur, & ignis eorum non extinguetur. Deinde Christus & Apostoli hanc doctrinam clarius tradiderunt.

Iam nos cogitatione iudicij ad timorem & fidem excitemus. Ideo enim prædictio diuinitus proposita est, &

est, & non fallit. Humanae mentes naturaliter auide sunt cognitionis futurorum, & Deus vult quaedam praevideri, vult nos extendere animos in agnitionem venturarum rerum. Ideo res maximas & necessarias praedixit. Sed his neglectis humana curiositas quaerit leuia & inutilia.

Tertio. Quare calamitates Ecclesiae & mundi praedictae sunt?

Caussa praedictarum calamitatum Ecclesiae.

Primum, vt sciamus non regi mundum casu, non fieri Deo nesciente, quod hic iusti affliguntur.

Item, si non essent praedictae calamitates Ecclesiae, dubitaremus, an haec esset Ecclesia, quae est oppressa, praesertim cum veniente Messia omnes lata expectarent.

Item, de erroribus fuerunt edendae praedictiones, vt eos caueremus, vt cum Paulus ait, Prohibitionem coniugij esse doctrinam demoniorum, seu cum Christus ait, In templo fore desolationem abominandam.

Item, sanctos oportuit praemoneri, quod finis miseriarum futurus sit, ne desperarent.

Item, praedictiones de Monarchijs sunt testimonia, quae probant doctrinam huius populi diuinam esse.

Item, admonent sanctos de tempore aduentus vtriusq;.

Has causas praedictionum consideremus, & nostros animos cogitatione certitudinis earum confirmemus, vt repugnemus impijs, & expectemus liberationem, quam ipsae mutationes regnorum significant non procul abesse. Daniel testatur, destructa quarta

Monarchia, venturum iudicium. Ezechiel testatur paulo ante extremum iudicium Gog & Magog (id est, gentes Scythicas) peruasuros esse Ecclesiam, quod iam manifeste faciunt Turci, & celeritas cursus eorum, ac magnitudo successuum significat accelerare nouissimum diem. Et pene completum est tempus predictum ab Elia, Sex millia mundus, & postea destructio. Sicut igitur Christus de Vere ait comesturam fieri ex Ficu, Ita collatione Prophetarum nos admonemus de fine mundi, seu de nouissimo iudicio. Hec de predictionibus vtile est cogitare, vt animi prepararentur, & confirmarentur in fide, excitentur ad timorem & obedientiam.

Præceptum
de studio
pietatis.

Quarto. Præcepta etiam considerentur. Significat Christus futurum, vt postremo tempore crescant, luxus, superbia & auaricia. Id fieri in conspectu est. Ideo præmonet Christus, inquit, Cauete, ne corda vestra grauentur crapula, ebrietate, & curis victus.

Secundum.
De oratione.

Secundum præceptum de oratione, dulcissimam consolationem continet, Quia testatur mitigari calamitates oratione. Sed meminerimus non posse Deum inuocari mala conscientia, Ideo agenda est penitentia, & vrgendus cursus bonæ conscientie in fide, ne opprimamur ingentibus ruinis postremi temporis, præsertim cum videamus iam in conspectu grassantes Gog & Magog, qui delere Ecclesiam funditus conantur. Aduersus hos dimicemus oratione.

DOMINICA III.

. A D V E N T V S .

E V A N G E L I V M ,
Matth II.

CUM audisset Ioannes in carcere
facta Christi, missis duobus disci-
pulis suis, dixit illi, Tu es ille qui ven-
turus es, an alterum expectamus? Et
respondens I E S V S dixit illis, Ite &
renunciate Ioanni ea, quæ auditis &
videtis. Cæci visum recipiunt, & clau-
di ambulant, Leprosi mundantur, &
surdi audiunt, Mortui excitantur, &

C 3 paupe-

pauperes lætum accipiunt Euangelij nuncium. Et beatus est, quisquis non fuerit offensus in me. Euntibus autem illis, cepit I E S V S dicere turbis de Iōanne, Quid existis in desertum vt videretis? Num arundinem, quæ agitur à vento? Age, quid existis vt videretis? Num hominem mollibus vestibus amictum? Ecce qui mollia gestant in domibus regum sunt. At, quid existis videre? Num Prophetam? Certè dico vobis, & excellentiorem Prophetam. Hic est enim, de quo scriptum est, Ecce ego mitto nuncium meum ante faciem tuam, qui præparaturus est viam tuam ante te.

QVINQVE sunt loci:

- I. *Testimonium doctrinae.*
- II. *De scandalo crucis, & specie Christi & Ecclesie.*
- III. *De officio & constantia Concionatoris.*
- IIII. *De officio Ioannis & collatione Ioannis & Christi.*
- V. *De discrimine Veteris ac Noui Testamenti. Lex & Propheta vsq; ad Ioannem.*

D E P R I M O.

Miracula perpetua totius Ecclesie intuenda sunt. Et quanquam apud gentes acciderunt interdum quadam inusitata, tamen nunquam extra Ecclesiam facta est resuscitatio mortuorum, Item miracula Ethnica nunquam fuerunt seruationes vniuersales, sicut seruatio Nohe, aut eductio ex AEGYPTO, aut perpetua conseruatio Ecclesie inter tantas procellas. Allegat igitur Christus miracula, vt confirmaret auditores, Et quia Prophetae prädixerant, Messiam hac miracula facturum esse, admonent, vt agnoscant Messiam, & sciant tempus iam adesse, de quo dixerunt Prophetae.

Testimonia
miraculorū
de Christo.

D E S E C V N D O.

Beatus qui in me non fuerit scandalizatus, Offendit omnes sapientes infirma species Christi. & Iudaei longe aliam imaginationem de regno Messie habebant. Ideo admonet nos, ne offendamur hac infirma specie, & docet opponere vera testimonia, scilicet verbi & miraculorum.

Infirma spe-
cies Christi
offendit sa-
pientes.

Est & similis Ecclesie species, quae est infirma, arumnosa, dissipata, Ideo hic dicit, pauperibus euangelizatur, significans qualis sit Ecclesia.

Recenset autem & hoc inter miracula, quod Ecclesia sit talis coetus. Nam & Prophetae inter signa Messie & miracula hac posuerunt, & Maria inquit, Exaltauit humiles. Magnum enim miraculum est, quod colligit Deus Ecclesiam ex miseris, abiectis credentibus, & hanc opponit potentie

Magnū mī
raculū pau-
peres abie-
ctos, &c. esse
Ecclesiam.

diaboli & mundi, & glorificat eam magnis operibus, & conseruat: Sicut Psalmus inquit, Mirificat Deus sanctum suum. Interim vero pereunt Monarchæ & potentes.

Præterea ipsi credentes intelligunt hoc esse singulare & admirandum opus Dei, quod Deus exaudit, respicit, viuificat afflictos, quod in sola Ecclesia docetur, & omnibus hominibus, & omnibus gentibus ignotum est, ignaris Euangelij.

DE TERTIO.

Constantia
Ioannis.

Constantia Ioannis ornatur egregio encomio, quam vult exemplo esse docentibus in Ecclesia. Econtra aularum sapientia est, inflectere se ad nauis latus felicius. Et omnibus ætatibus accidit, ut aulæ voluerint attemperari religiones ad suas utilitates, & inueniuntur leuia ingenia, quæ seruiunt Principum cupiditatibus. Sed hortatur omnes doctores Christus, ut Ioannis constantiam imitentur.

DE QUARTO.

Præconium
ministerij
Ioannis.

DE officio Ioannis, & collatione Christi, Non surrexit maior, scilicet, in officio. Etsi enim Propheta fuerunt gubernatores politici, & repurgatores Ecclesie, & doctores Euangelij, tamen non incoauerunt totum ministerium noui testamenti, videlicet, predicationem Euangelij & Baptismum, non ostenderunt præsentem Christum, non incoauerunt vniuersalem vocationem gentium.

Quod autem addit Christus, Qui minor est in regno,

regno cælorum, maior est eo, hoc dictum de persona Minor in re-
gno cælorum
Christi intelligo, qui vocat sese minorem, quia reuera
Christus vera cordis humilitate vincit omnes Ange-
los & homines. Cum enim perfectè norit patrem,
perfectissimè tribuit ei summum honorem, & se in-
fra eum abiicit longius, quam vlli Angeli aut homi-
nes. Arbitror etiam propter tantam humilitatem à
superbis Angelis despectum fuisse, & hoc peccato
lapsos esse angelos.

Deinde in passione, Christus reuera etiam depres- Humilitas
Christi.
sus est infra omnes homines, sicut Esaias inquit, Vi-
dimus eum despectum, & nouissimum virorum. Item,
Ego sum vermis, & non homo. Hanc humilitatem
Christi consideremus, & discamus deprimere super-
biam nostram, admirationem nostri, fiduciam no-
stri, contentum aliorum, impatientiam, securita-
tem, cupiditatem vindictæ, & similes affectus, qui
oriuntur à superbia, sicut ipse dicit, Discite à me,
quia mitis sum, & humilis corde.

Dicit autem Christus se maiorem esse, scilicet
persona & officio, quia Christus non est tantum Do-
ctor, sicut Ioannes, sed ipse redemptor, sanctificator,
viuificator, cuius fiducia accipimus remissionem pec-
catorum, Spiritum sanctum, & vitam eternam.
Ideo ait Ioannes, Ego baptizo aqua, id est, ministe-
rio, Christus baptizabit Spiritu sancto, id est, dabit
remissionem peccatorum, Spiritum sanctum, & vitam
eternam.

D E Q V I N T O .

C 5

Lex

Lex & Pro-
phete vsq;
ad Ioannem

Lex & Propbeta vsq; ad Ioannem, id est, politia Moysi & ceremonie desinunt in Ioanne, Et hoc dictum tanquam regula teneatur, confirmans abrogationem politie Moysi & ceremoniarum, postea sequitur ministerium spirituale Euangelij, quod Ioannes incoat, arguit peccata, & predicat remissionem peccatorum propter agnum Dei, &c.

Si quis obijciat, Si lex vsq; ad Ioannem, Ergo postea non est predicanda? Respondeo breuiter ad antecedens, Dictum loquitur de politia Moysi, & non de ministerio spirituali, quod est omnium temporum, vsq; ad vitam aeternam. Manet enim vox Dei arguens peccata, que est aeterna lex, & additur vox Euangelij de remissione peccatorum.

Regnum cœ-
lorum vim
patitur.

Regnum cœlorum vi inuaditur, & violenti rapiunt illud, Id est, non ignaui, non timidi, non cedentes minis, aut terroribus Diaboli. Non enim potest regnum cœlorum obtineri, sine veris certaminibus, publicis & priuatis. Adolescentes dimicent cum suis cupiditatibus, sciant esse opus aliqua contentione ad domandas cupiditates. Senes dimicent cum persecutoribus Euangelij, cum infidelitate, & alijs moribus diaboli. Hoc docet dictum, violenti rapiunt, scilicet, certantes & praeliantes aduersus diabolum.

DOMINICA IIII.

ADVENTVS.

EVAN-

E V A N G E L I V M

Ioan. 1.

HOc est testimonium Ioannis, quā-
do miserunt Iudæi ab Hierosoly-
mis Sacerdotes & Leuitas, ut interro-
garent eum. Tu quis es? & non nega-
uit, & confessus est, inquiring, Non
sum ego Christus. Et interrogauerunt
eum, Quid ergo? Elias es tu? Et dicit,
Non sum. Es tu Propheta? Et respon-
dit, Non. Dixerunt ergo ei, Quis es?
ut responsum demus ijs, qui miserunt

nos. Quid dicis de teipso? Ait: Ego uox clamantis in deserto, Dirigite viam Domini, sicut dixit Esaias Propheta. Et qui missi fuerant, erant ex Phariseis, & interrogauerunt eum, ac dixerunt ei, Cur ergo baptizas, si tu non es Christus, neq; Elias, neq; Propheta? Respondit eis Ioannes, dicens Ego baptizo aqua, Sed in medio vestrum stat, quem vos nescitis, ipse est, qui post me venit, qui prior me est, cuius ego non sum dignus, vt solvam lorum calceamenti. Hæc in Bethabara facta sunt trans Iordanem, ubi Ioannes baptizabat.

LOCI sex sunt.

Testimonia
de Christo.

Primus. Quod oporteat extare testimonia de Christo, sicut statim initio post natiuitatem testabantur de eo Angeli, Ioseph, Pastores, Simeon, Anna, Magi, Zacharias, Et nunc Ioannes de eo testatur, demde accesserunt miracula. His testimonijs multi vocati sunt ad Euangelium, & fides piorum confirmata est. Item, hic cernitur, quæ fuerit Ecclesia in hoc populo, scilicet exiguus cœtus credentium.

Secundus. De vocatione, an liceat docere, ceremonias

monias instituire, non vocato ab ordinaria potestate. De hac re hic præcipua questio est, & semper magna contentio est ordinaria potestati cum Prophetis, quos mittit Deus extra ordinem, ad reprehendendam ordinariam potestatem. Ideo hic ex-
 postulant sacerdotes cum Ioanne, qui abducebat populum ab ordinario ministerio, tradebat nouum verbum, recipiebat gentes, instituebat nouam ceremoniam, Hac fiebant omnia sine autoritate summi sacerdotis. Ioannes respondet de vocatione sua, in-
 quens se diuinitus missum esse, & allegat verbum Dei ex Esaia.

De ministe-
 rio non ac-
 cepto à po-
 testate ordi-
 naria.

Sic in genere omnes, qui sunt in ministerijs, debent reprehendere impiam doctrinam, siue ordinaria potestas assentiatur, siue non, iuxta illud, Oportet Deo magis obedire, quam hominibus. Docet igitur, cum discedimus ab ordinaria potestate, discedendum esse mandato diuino, scilicet, ne approbemus impiam doctrinam, aut impios cultus.

Quando di-
 scedendum
 ab ordina-
 ria potesta-
 te.

Tertius. Confessio Ioannis est exemplum constantie, & perspicue confessionis. Non deterretur auctoritate Pontificum, & clare confitetur, quæ sit sua vocatio, quod munus, quis sit, & testatur de Christo, quod sit filius Dei, quod fuerit ante assumptam naturam humanam, quod sit agnus Dei, id est, víctima.

Confessio
 Ioannis.

Quartus. Exemplum pertinacie & cæcitatæ sacerdotum, qui discedunt hostili animo, spreto testimoniæ Ioannis.

Obstinatia
 sacerdotum

Quin-

Discrimen
Baptismi
Ioannis &
Christi.

Quintus. Quid differat Baptismus Ioannis à Baptismo Christi. Ceremonia nihil differt, & Ioannes est primus, per quem Ceremonia diuinitus instituta est. Nec effectus differt, requiritur fides, siue Ioannes siue Apostoli baptizent. Et sic fide proderat Baptismus Ioannis, sicut postea prodest Baptismus Apostolorum.

Sed inter personam Ioannis & Christi est discrimen: Ioannes, id est, omnes ministri, baptizant aqua, id est, administrant ceremoniam & verbum. Christus igni baptizat, id est, dat Spiritum sanctum, qui iudicat & arguit peccatum in nobis, & affert nouam vitam, & lucem.

Concio Io-
annis de
Christo.

Sextus. Quis sit Christus. Ioannes clare testatur, hunc Iesum esse filium Dei, & quidem antea fuisse, ante assumptam humanam naturam, affirmat esse redemptorem, passurum pro mundo. Ideo inquit, Ecce agnus Dei, qui tollit peccatum mundi, id est, est victima, à Deo proposita, sola placens Deo, sustinens pœnas pro peccatis mundi, &c. Hic simul interpretatur sacrificia legis, quod fuerint tantum signa huius futuri sacrificij, & non iustificauerint.

D I E N A T A L I C H R I S T I .

E V A N G E L I V M ,

Ioan. I.

In prin-

IN principio erat verbum, & verbum
 erat apud Deum, & Deus erat ver-
 bum. Hoc erat in principio apud De-
 um, Omnia per ipsum facta sunt, &
 sine eo factum est nihil, quod factum
 est. In ipso vita erat, & vita erat lux
 hominum, & lux in tenebris lucet, &
 tenebræ eam non apprehenderunt. E-
 rat homo missus à Deo, cui nomen
 Ioannes, Hic venit ad testificandum,
 ut testaretur de luce, ut omnes crede-
 rent

rent per ipsum. Non erat ille lux, sed missus erat ut testaretur de luce. Erat lux illa vera, quæ illuminat omnem hominem uenientem in mundum. In mundo erat, & mundus per ipsum factus est, & mundus eum non cognouit. In sua uenit, & sui eum non receperunt, Quotquot autem receperunt eum, dedit eis potestatem filios Dei fieri, uidelicet his, qui credunt in nomen ipsius, qui non ex sanguinibus neq; ex uoluntate carnis, neq; ex uoluntate uiri, sed ex Deo nati sunt. Et uerbum caro factum est, & habitauit in nobis, & cōspeximus gloriam eius, gloriam uelut unigeniti à Patre, plenum gratia & ueritate.

Initium Euangelij Ioannis docet, quis sit Christus, & quam ob causam uenerit in mundū, Quod sit discrimen Legis & Euangelij, Quæ sint propria Christi beneficia. Hac apto ordine exponuntur. Ac ut alij Euangelistæ initio describunt natiuitatem ex uirgine, ut testentur Christum esse natum ex semine Dauid, Ita Ioannes describit initio natiuitatem æternam, dicit quæ sit persona Filius Dei, ante assumptionem humane nature.

De æterna
natiuitate
filij Dei.

Idco

Ideo autem Ioannes de hoc articulo clarius con-
 cionari voluit, vt Hebionis & Cerinthi errorem re-
 futaret, qui docuerant in Christo tantum esse huma-
 nam naturam, sicut nunc quoq; Iudai de Messia som-
 niant. Hos vt refutaret Ioannes, testatur in Christo
 duas esse naturas, diuinam & humanam. Ac de di-
 uina sic dicit: In principio erat Verbum, & Verbum
 erat apud Deum, & Deus erat Verbum.

Credamus voci Spiritus sancti de Dei natura, non
 humanis cogitationibus, & agnoscamus immensam
 magnitudinem bonitatis diuinae erga nos, cum intel-
 ligimus admirabili consilio aeterni Patris constitutum,
 vt hic Filius, qui apud ipsum ab aeterno fuit, ad nos
 descenderet, ac fieret victima pro nobis, & rex no-
 ster, defensor, adiutor & saluator. Quo pignore po-
 tuit Deus magis testari, quod vere nos curet & di-
 ligat, quam dato filio, cui vere communicauit essen-
 tiam suam? Sicut de consilio Patris & ipse Christus
 inquit: Sic Deus dilexit mundum, vt filium suum
 vnigenitum daret, &c.

Immensa bo-
 nitas Dei o-
 stensa dato
 Filio.

Hac cogitare vtile est, vt sciamus postulare &
 velle Deum, credi hac de sua voluntate, quod propter
 hunc Filium vere nos diligat, quod velit inuocari fi-
 ducia huius Filij, quod hanc tradiderit normam, qua
 veros cultus a falsis discernit. Quanquam Iudai &
 Mahometista inuocant conditorem caeli & terra,
 tamen, quia non inuocant eum mentione & fiducia
 Filij, repudiat & abominatur eorum cultus. Sic vult
 inuocari & coli, vt ipse se patefecit, mentione & fi-
 ducia

Regula ag-
 noicendi &
 inuocandi
 Deum.

ducia Filij Mediatoris. Hæc in Ecclesia moneri necesse est, & propterea Ioannis concionem hæc docentem meditemur, & sicut inquit Basilius, imprimamus cordibus tanquam sigillum.

Quia vero Diabolus odit Filium Dei, & impulit multa leuia ingenia, vt hanc doctrinam Ioannis deprauarent, præsertim alioqui extra conspectum rationis positam. Ideo pia mentes diligenter admonenda sunt, vt veram, certam & perpetuam catholicæ Ecclesiæ Dei sententiam retineant, & tradant posteris. Sumta est autem narratio ex Genes. 1. vbi describitur Deus dicens, ita hic Ioannes ait, in principio fuisse verbum apud Deum.

Quid sit
Deus.

Primum ergo discas ex eo loco, quid sit Deus. Quia enim dicit, est substantia intelligens: Et quia ante omnia est, est æternus, & quia condidit omnia, est omnipotens, & est bonus bona volens & dans creturis.

Filius coæternus Patri.

Secundo, quod hic ait Ioannes, verbum fuisse in principio, discas eum hoc velle, quod fuerit coæternum Patri, Erat inquit, in principio, quasi diceret, non est conditum, sed erat, ante conditionem.

Cur vocetur λόγος.

Quare autem vocat Verbum? Hic firmissimè pectoribus retineamus sententiam, quod λόγος significet personam, vt postea textus clare ostendit. Cur autem vocetur λόγος, alij aliam expositionem tradiderunt. Ioannes sumpsit a Moyse, qui ait, Deus dixit. Sed primum recensebo explicationem, postea refutabimus calumniatores, qui hunc locum deprava-

depravauerunt. Irenaeus ait Filium dici λόγος, quia est persona loquens cum patribus. Sicut hic Ioannes inquit, Filius qui est in sinu Patris, ipse enarrauit nobis. Et Ambrosius & Hilarius dicunt, Filium cum patribus locutum esse.

Basilus & alij dicunt, Filium dici λόγος, quia sit imago Patris, genita a Patre sese cogitante. Pater enim intuens sese, gignit cogitationem, quae vocatur Verbum, quae cogitatio est imago Patris, in quam imaginem Pater, ut ita dicamus, transfundit suam essentiam. Hec imago substantialis Patris, est altera persona, & dicitur Verbum. Sequitur in textu.

Et Verbum erat apud Deum.

Hic personae discernuntur, Pater & Filius, Deinde, ut tamen sciamus, Filium non esse creatum ex nihilo, sed vere natum ex substantia Patris, & esse lumen de lumine, ut inquit Symbolum, Ideo additur, Et Deus erat verbum. Hic clare affirmat λόγος esse Deum, ergo & ipse λόγος est persona diuinam ^{λόγος} essentiam habens. Nam λόγος ponitur subiecti loco, ^{est Deus.} & Deus, tanquam describens quid sit λόγος, ponitur praedicati loco.

Sicut autem Ioannes vocat Filium λόγος. Sic in Epistola ad Ebraeos dicitur fulgor gloria, & imago substantiae Patris. Hae verba describunt aliquo modo Filium & generationem, Quia enim dicitur imago, est alia persona similis Patri, sapientia, iusticia, potentia, & quia est fulgor paternaessentiae, significatur communicata essentia. Sequitur autem in Ioanne.

Omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil, quod factum est.

Hac sententia saepe repetita est in scripturis, ut ad Colossenses & Ebraeos, Per quem fecit secula, & in Ioan. Mundus per ipsum factus est. Est autem illustre testimonium, quod ab eo sit omnipotens, & cum Patre conditor rerum.

Per Filium
omnia.

Sed diserte dicitur, Per Filium omnia condidit, quasi Patre deliberante cum Filio, & statuente, ut cum ait, Faciamus hominem ad imaginem nostram. Sed de modo non differamus, tantum testimonia meminerimus, ut sciamus Filium esse omnipotentem, & opitulatorem nobis a Patre donatum, & cum Patre innuocandum.

Cur additur?

Sine eo factum est nihil, quod factum est.

Non dubito quin discernat hic condita à non conditis, quasi dicat: Videtis in mundo caelestia corpora, elementa, plantas, animantia, homines, certas leges caelestium corporum, vires plantarum, generationes, videtis & homines praeditos esse mente & intelligentia. Hac omnia agnoscitis esse pulcherrima, optima, ac testari, esse aliquam aeternam mentem architectatricem. Sed praeter haec in tam pulcra rerum omnium natura, videtis in hominibus peccatum & mortem, miramini infinitam confusionem vitae humane, quae religionum & imperiorum dilacerationes?

De quaestione
unde sint
mors & pec-
catum.

iones? quantum in singulis hominibus est vitiosarum cupiditatum, erroris & lapsuum? Quam multi insontes & benemeriti pereunt tragicis casibus?

Hec mala tanta sunt, ut ea intuentes profani, obliuiscantur pulcritudinem mundi, & incipiant dubitare de causa mundi. Magis enim mouentur conspectu ingentium malorum, quam pulcritudinis nature. Hinc sunt illa Epicurea. Sed fors incerta vagatur, Fertq; refertq; vices, & habent mortalia casum.

Discerni igitur apud Ioannem necesse erat opera Dei, ab illa mole miseriarum non condita. Ideo Ioannes inquit, ea tantum per Filium facta esse, quae sunt condita, id est, ipsam pulcerrimam & optimam rerum naturam: alia vero quae irrepserunt, scilicet, peccatum & mortem non condita, non esse orta à Deo volente & efficiente, sicut scriptum est: Non Deus volens impietatem tu es. Et Ose. 13. Perditio tua est Israël, tantum in me auxilium tuum.

Peccatum & mors non condita à Deo,

Ergo Ioannes, ut discernat & excludat ab operibus Dei mala, sic locutus est, Sine ipso nihil factum est, quod factum est, quasi dicat, tantum opera, quae condita sunt, sunt per eum condita, non alia, quae postea accesserunt non condita, scilicet peccatum & mors, quae sunt destructio naturae & operum Dei.

Præterea cum ait, Omnia per ipsum facta sunt, non tantum intelligatur fabricatio mundi, sed etiam comprehendantur omnes mirandae liberationes in Ecclesia factae ab initio. Quia hic ἄβυσσος est Emanuel, id est, Deus nobiscum agens, nos defendens contra

Perpetua
praesentia fi-
lij Dei in
Ecclesia.

Diabolū. Ioannes inquit: Filius qui est in sinu Patris, ipse reuelauit nobis. Hic filius locutus est cū patribus, dedit promissiones, seruauit Nohe, Abraham, Ioseph, Moysen ereptum ex vndis, affuit populo cum educerentur ex Aegypto, sicut inquit Paulus de comitante Petra, gubernauit manus Iosua, Gedeonis, Dauidis contra Diabolum. Quare sicut eum agnoscebant venturum, ita nos agnoscamus exhibitum, & inuocemus, vt nos adiuuet, sicut de eo Ioannes concionatur: filius Dei venit, vt destruat opera diaboli. Ergo inuocemus filium Dei, vt defendat Ecclesiam suam contra Turcas & alios hostes. Item vt regat mentes nostras, & sanctificet spiritu sancto, sicut inquit, Veniemus ad eum, & mansionem faciemus.

Sequitur.

In ipso vita erat.

Id est, hic abysos est viuificator, non tantum dans naturalem vitam & motum rebus, sed etiam peculiariter Ecclesiam liberans ab aeterna morte. Iterum enim significat se loqui de liberationibus in Ecclesia. Iacob aduersus fratrem seruatus est. Moyses ex vndis ereptus. Ita seruati & viuificati sunt & ceteri Sancti per filium Dei, per quem & ab aeterna morte liberati sunt.

Et vita erat lux hominum.

Hic ipse viuificator & semper ab initio est illuminator

minator Ecclesie, sicut antea dictum est, Filius qui est in sinu Patris, ipse reuelauit nobis, et postea cum apparuit, illuminat Ecclesiam. Idem enim verbum & patribus & nobis impertit, & creat hoc verbo lucem nouam, id est, firmam, illustrem & viuificam Christus
semper illu-
minator Ec-
clesie. noticiam Dei in mentibus credentium, sicut alibi dicitur. Hec est vita aeterna, vt agnoscant te Deum verum, & quem misisti Iesum Christum,

Hec est simplex de luce sententia, Alij hic de luce corporali disputant. Quamquam autem verum est, & corporalem lucem per eum conditam esse, vt cetera corpora, tamen hic loqui Ioannem hic precipue de alia luce, qua est noticia voluntatis Dei, & incoatio vite aeternae, sequentia verba indicant, cum dicitur, Et tenebrae lucem non comprehenderunt. Hic enim discernitur Ecclesia vera ab impijs, non agnoscentibus lucem, scilicet Filium Dei, nec habentibus veram Dei noticiam. Est autem diligenter obseruandum, quod totum genus humanum vocat tenebras, praeter illos solos, in quibus est noticia Filij Dei, seu in quibus suam lucem per Euangelium accendit. tenebrae

Habes igitur primam doctrinam in hoc textu, de Filio Dei, quod sit persona genita ab aeterno Patre, de eius substantia, & coaeterna, & quod non sit ociosa, Sed quod per eam res bonae omnes conditae sint, & facta mirandae liberationes in Ecclesia, & quod sit viuificator, liberator & illuminator Ecclesie. Sequens concio describet assumptionem humane naturae.

Collatio
Baptistæ &
Christi.

Christi divi-
na natura.

Quomodo
fiunt filij
Dei.

Insertit autem prius testimonium Ioannis Baptista, & disertè dicit, Ioannem Baptistam longe infra Messiam esse, videlicet ministrum doctrine, nec esse viuisicatorem aut illuminatorem, quæ proprie competunt Filio Dei, efficaci in mentibus nostris, & danti Spiritum sanctum. Postea sequitur repetitio de Filio Dei, **I**N mundo erat, & mundus per ipsum factus est. Hic cum loquatur de Christo qui apparuit, manifeste ostendit in eo naturam diuinam esse, quia dicit: Mundus per eum factus est. Non erat autem mundus conditus per humanam naturam.

Quod dicit: Illuminat omnem hominem, significat primum per ipsum reuelari verbum, quod ad omnes pertinet. Seu illuminat omnem hominem, scilicet qui illuminatur, sicut infra inquit, De plenitudine eius omnes accepimus.

Est etiam inserta sententia de applicatione, Quomodo consequamur vitam & lucem, scilicet fide.

Dedit eis potestatem filios Dei fieri, credentibus in nomen eius.

Et addit regenerationem nostram, non esse carnalem, sicut Anabaptistæ imaginantur, ex sanctis nasci filios sine peccato, Quia dicit:

Non ex sanguinibus.

Id est, fiunt filij non carnali generatione.

Neq; ex voluntate carnis, aut voluntate viri.

Id est, non adoptione humana vel legali, nec hu-
mano

mano studio seu imitatione. Respicit autem Ioannes ad populum legis, significans populum Dei esse non tantum semen Abrahae, neg, legales filios, hoc est, circumcisos ex gentibus, id est, insertos politica Mosaica, fore populum, Sed simpliciter Ecclesiam Dei esse, omnes renatos fide filij Dei, siue Iudaei fuerint, siue gentes, sine discrimine locorum aut gentium, &c.

Et verbum caro factum est.

Cum ait, Verbum caro factum est, testatur Filium Dei assumpsisse humanam naturam, & Christum esse vnā personam, in qua sunt duae naturae, & hoc lucens in tota natura, & natura humana assumpta, id est, corpus & anima.

Vsus est autem Ioannes appellatione carnis, vt significaret infirmitatem naturae assumptae, quae fuit sine peccato, sed tamen subiecta morti, sicut dicitur ad Philippenses: Habitu inuentus vt homo, humiliavit seipsum, factus obediens vsq, ad mortem. Quanquam igitur hic caro significat totum hominem, tamen Emphasis obseruanda est, dici carnem ad significan- Emphasis in vocabulo caro.
dam mortalitatem.

Postea allegat Ioannes testimonia, Vidimus gloriam eius, id est, miranda opera, resurrectionem mortuorum, & alia, fuit igitur dator vitae & omnipotens.

Iam cognita hac narratione Ioannis, facilis est refutatio Samosatani & Arii. Samosatenus vase illudit textum, negans Verbo significari personam, sed

Samosateni
refutatio.

propositum Dei, volentis condere humanum genus,
& saluare per quendam excellentem hominem. Ad
hanc imaginationem detorsit Ioannis narrationem,
Sed firma est refutatio, Cum dicitur, Verbum caro
factum est, id non potest intelligi de verbo vocali, vel
de cogitatione, quæ est ipse æternus Pater, sed necesse
est de aliqua persona intelligi. Idem de Christo dici-
tur, Mundus per ipsum factus est. Iam si Christus
tantum esset homo, nec maneret in eo natura diui-
na, sic dici non posset, Ergo abbas significat ma-
nentem personam.

Arij refuta-
tio.

Nec difficilis est Arij refutatio, si consideremus,
quæ fuerit principalis questio. Arius concedebat
Verbum esse personam, sed negabat esse de substan-
tia æterni Patris, ac contendebat ex nihilo creatum
esse. Hic necesse fuit refragari. Et refutatur hoc te-
stimonio. Ioannes ait, Deus erat Verbum, loquitur
autem hic de Deo proprie, non metaphorice. Item
ad Ebraeos dicitur, fulgor & imago substantiæ Pa-
tris. Ergo vere est de substantia æterni Patris. Item
toties vocatur vnigenitus filius Dei, vt discernatur à
filijs adoptione. Cum igitur sit proprie filius natiui-
tate, necesse est eum esse de substantia Patris.

Postea sequuntur descriptiones donorum & of-
ficij. PLENVS gratiæ, id est, Patri placens
præ omnibus, sicut dicit: Hic est Filius meus dile-
ctus. Et Ephes. 1. Propter hunc dilectum dilexit nos.
PLENVS veritatis, id est, veræ noticiæ Dei, &
veræ iusticiæ.

ANTE

ANTE me est, seu anterior me, id est, prastantior vocatione, & gloria seu potentia. QVIA prior me erat, id est, coaeternus Patri, & ab aeterno ordinatus ad officium, & primus propter quem Deus dilexit Ecclesiam, & qui fuit efficax in Ecclesia inde vsq; ab initio, id est, fuit adiutor & liberator omnium electorum.

Ex plenitudine eius omnes accepimus.

Omnes Patres, Prophetae & Sancti, hoc reuelante accepimus Euangelium, hoc donante accepimus remissionem peccatorum, Hoc monente & gubernante accepimus lucem, seu noticiam spiritualem, nouam iusticiam & vitam aeternam. Sic ipse enarrat, GRATIAM PRO GRATIA, id est, acceptationem nostri, propterea quod ipse est acceptus seu dilectus. Ideo autem sic dicit, vt testetur nos non propter nostram dignitatem placere, sed propter Filium dilectum.

A Christo
& propter
Christum ac-
cipitur gra-
tia.

SEQUITUR discrimen Moysi & Messiae, Legis & Euangelij. LEX PER MOYSEN data est, quasi diceret, magnum discrimen est inter officia Moysi & Messiae. Moyses fuit minister Legis, quae non tollit peccatum & mortem. Sed Christus affert gratiam & veritatem. GRATIAM, id est, remissionem peccatorum & reconciliationem. VERITATEM, id est, veram agnitionem Dei, veram iusticiam, sublato peccato & morte efficit populum Dei iustum & perpetuum.

Gratia.

Veritas.

Deum

Deum nemo vidit.

Videre
Deum.

Filius enar-
rauit.

Lex naturaliter nota est, & nascitur nobiscum quaedam legis noticia de Deo, quod sit Deus, quod puniat fontes. Sed voluntas illa, de remissione peccatorum gratuita, de admirabili saluatione hominis per Filium, nequaquam naturaliter nota est hominibus, sed tantum reuelata per Filium. Ideo dicit, Deum nemo vidit vnquam. Vera est enarratio, siue de substantia, siue de voluntate arcana saluandi homines, intelligas. Sed hic loquitur de agnitione voluntatis arcana, & mirabili consilio saluandi homines. Id certe nemo hominum vidit aut deprehendit, sed solus Filius, qui est in sinu Patris, enarrauit, quod videlicet hoc mirabili modo, quem stupet mundus, voluerit saluare homines, Filio misso, vt fieret victima, vt resuscitatus regnaret, redderet vitam aeternam, sanctificaret sibi perpetuam Ecclesiam. Quae omnia sunt plena admirabilium operum, quae ratio attonita non potest comprehendere. Ideo maxima pars hominum negligit propter incredulitatem, postea fascinata à Diabolo odit & persequitur, sicut supra significatum est, Tenebra non comprehendunt lucem.

Sed nos audiamus hunc Filium, sicut mandatum est, HVNC audite, Et discamus discernere eius verbum à lege, & à sapientia mundi, & accipiamus ex eius plenitudine gratiam & veritatem, & sciamus certo hac contingere credentibus, & exuscitemus fidem intuentes in tot promissiones, & mandata, quae

ta, que præcipiunt, vt credamus in Filium, sicut postea ait Baptista, Omnis qui credit in Filium, habet vitam æternam.

HISTORIA NATI- TATIS CHRISTI.

Lucæ 2.

FActum est autem in diebus illis,
exijt decretum à Cæsare Augusto,
ut describeretur vniuersus orbis. Hæc
descriptio prima, facta est præside Sy-
riæ Cyrenio. Et ibant omnes, ut de-
scriberentur singuli in suam ciuitatem.
Ascendit

Ascendit autem & Ioseph à Galilæa, de ciuitate Nazareth in Iudæam, in ciuitatem Dauid, quæ vocatur Bethlehem, eo quod esset de domo & familia Dauid, ut describeretur cum Maria desponsata sibi uxore, quæ erat prægnans.

Factum est autem, cum essent ibi, impleti sunt dies, ut pareret. Et peperit Filium suum primogenitum, & pannis eum inuoluit, & reclinauit eum in præsepio, quia non erat eis locus in diuersorio.

Et pastores erant in regione eadem vigilantes, & custodientes vigilias noctis iuxta gregem suum. Et ecce Angelus Domini stetit iuxta illos, & claritas Domini circumfulsit illos, & timuerunt timore magno. Et dixit illis angelus, Nolite timere, ecce enim euāgelizo vobis gaudium magnum, quod erit omni populo, quia natus est vobis hodie saluator, qui est Christus Dominus, in ciuitate Dauid. Et hoc vobis signum

gnum, Inuenietis infantem pannis inuolutum, positum in præsepi. Et subito facta est cum angelo multitudo militiæ coelestis, laudantium Deum, & dicentium, Gloria in altissimis Deo, & in terra pax, hominibus beneplacitum.

Et factum est, vt discesserunt ab eis Angeli in coelum, & homines pastores loquebantur ad inuicem, Trans-eamus vsque Bethlehem, & videamus hoc verbum, quod factum est, quod Dominus notum fecit nobis. Et venerunt festinantes, & inuen erunt Mariã & Ioseph, & infantem positum in præsepi. Videntes autem notum fecerunt verbum, quod dictum erat illis de puero hoc, Et omnes qui audierunt mirati sunt de his, quæ dicta erant à pastoribus ad ipsos. Maria autem conseruabat omnia uerba hæc, conferens in corde suo. Et reuersi sunt pastores, glorificantes & laudantes Deum in omnibus, quæ audierant & viderant, sicut dictum est ad illos.

LOCI huius historia precipui.

- I. Quare fiat mentio Augusti, census, & oppidi.
- II. Quod promissiones mirabiliter impleantur.
- III. Officia politica sanctorum.
- IIII. Curat Deus praesepe, id est, aliquod hospitium Ecclesiae suae.
- V. Testes de nato Christo, Angeli & pastores.
- VI. Doctrina in concione & cantico Angelorum.
- VII. Cur Angelus sic confirmet dictum suum, Scitote me verum dixisse, quia videbitis infantem in praesepe iacentem.
- VIII. Mariae studium, hac testimonia memoria mandantis & repetentis.

DE PRIMO.

2 edictio-
nes Prophe-
tiaz, de nas-
citurus Chri-
sto.

I Deo sit mentio Augusti, census & oppidi, quia praedictum est, in quarta Monarchia venturum esse Messiam, & quidem stante politia Moysi, sed tamen subiecta seruituti. Augustus significat quartam Monarchiam, Census, seruitutem, oppidi & familiae descriptio, testatur adhuc stare politiam. Admonetur ergo Lector, ut cum euentum Prophetis congruere videt, firmiter credat: & refutantur Iudaei, qui post quartam Monarchiam, & post euersam politiam Moysi, adhuc expectant Messiam, cum oportuerit eum stante hac politia, imo stante secundo Templo nasci, sicut Aggaeus, Daniel, & Micheas testantur.

DE SECVNDO.

Sed

Sed mirabiliter implentur promissiones. Promiserat Deus se daturum Iacob terram Chanaan, sed prius inducit eum in Aegyptum, & ibi longo tempore posteritatem duriter affligit, promiserat se defensurum esse Templum, sed tamen sunt deleri, à Nabuchodonosor, & postea restituit, Ita plerunq; promissiones, aliter quam nos imaginamur, exhibentur, Id scire nos oportet, ne verbum Dei abijciamus, cum occurrunt impedimenta, quæ videntur pugnare cum promissione: vt Ecclesie promissa est vita, tamen prius mergimur in mortem.

Est igitur & hoc loco aliter impleta promissio, quam homines imaginabantur. Sciebant omnes fore vt nasceretur Christus in Bethlehem, sed cogitabant futurum esse aliquem opulentum ciuem ibi habitantem, munitum nobilium cõiunctione, in cuius familia nasceretur Christus, vt haberet socios postea rerum gerendarum. Quanquam autem Ioseph est ciuis ac nobilis, tamen ibi non habitat nec stipatus est praesidijs amicorum, tantum in diuersorio exigui temporis hospitium habebat.

Promissio aliter impleta quam Iudæi putabant.

DE TERTIO.

Venturus erat Messias, cum populus esset in seruitute, & tamen haberet ἀυτονομίαν. Maxime vero declarant seruitutem hæc due personæ, nata regio generis, nondum enim memoria generis extincta erat, sed ante annos centum & sexaginta adhuc tenuit gubernationem Iannes, qui ab Antiochio interfectus est, quem Iannem recenset Lucas tritauum

Seruitus populi nato Christo.

E

Ioseph:

Joseph. Quare senes viderant multos, quibus ille Iannes notus fuit. Vt enim certa esset familia series, Deus non voluit penitus extinctam esse memoriam successionis in ea familia.

Politica officia sanctorum.

Duo autem discantur ex hoc exemplo, Quod sancti debeant politica officia obire pro vocatione, & ea ad utilitatem Ecclesie dirigere: ut hic sit, obtemperant sancti, & hoc iter seruit maxime utilitati Ecclesie, imo Deus ita gubernat edicti tempus, ut seruiat Augustus quanquam ignarus huic magno operi. His exemplis admoniti, sciamus Deo curae esse, ne imperia penitus obruant Ecclesiam.

DE QVARTO.

Semper aliquod praesepe Christi in mundo.

VT igitur hoc loco Deus curat praesepe nascenti Christo, sic semper aliquod hospitium praebuit & praebet Ecclesie, alias magis, alias minus tranquillum. Ac de vtraque re commonescit nos hoc spectaculum, de miseris Ecclesie, & de hospitio. Est erummosa, sed tamen Deus aliquod hospitium curat, ut nauim seruabat Paulo, tantisper donec in portum veniret, Act. 27.

DE QVINTO.

Testimonia addita nato Christo.

ET si ea quae in Ecclesia geruntur, non sic incurantur in oculos, ut res gestae Alexandri, aut C. Caesaris, quae conspiciuntur omnium gentium oculis: tamen Deus vult Ecclesiam certam esse, & exhibet multa testimonia. Ideo & hic de natiuitate diligenter recitantur testimonia, quae nobis inculcare debemus, ut fidem in nobis confirment. Initio testes sunt de tem-

de tempore & loco, Daniel & Micheas. Cum igitur euentus respondeat, certum est vaticinia illa fuisse diuina. Iam vero à conceptu sunt testes, Maria, Ioseph, Zacharias, Elisabeth, & horum familia. A natiuitate, Pastores, Magi, Simeon, Anna, & multi alij.

E S T igitur Ecclesia visibilis cœtus, habens certa testimonia hominum vere asseuerantium ea, quæ Deus ostendit, etiamsi hac testimonia propter personas imbecilles contemnuntur, Vt pastorum narratio à multis spreta fuit, & tamen aliqui etiam in functione ordinaria Sacerdotum fuerunt testes, vt Zacharias & Simeon.

Nos vero diligenter eâ nobis proponamus, quia fides exemplo membrorum Ecclesie confirmatur de omnibus articulis. Simul etiam consideremus dissimilitudinem Ecclesie & imperiorum, & sciamus Ecclesiam non esse sine testimonijs, etiamsi res, quæ in ea geruntur, non sic incurrunt in oculos omnium, vt exercitus magni imperiorum, qui peruagantur orbem terrarum.

D E S E X T O.

Doctrina præcipue obseruanda est, & applicatio Historie in hoc dicto: **E C C E** annuncio vobis gaudium magnum, Natus est vobis hodie Saluator Christus. Nulla creatura potest huius admirandi consilij causas & magnitudinem satis expendere, imo humana ratio hæc audiens, Dei filium missum esse, vt supplicio afficeretur, obstupescit &
 E 2 refugit.

Applicatio
historie ad
nos in dicto
Angelis

refugit, Ideo inquit Propbeta: Quis credet sermone nostro? Sed nos hac cogitemus, cum certum sit genus humanum à Deo conditum esse, vt ipse agnoscat, certum etiam esse, quod Deus in aliquo verbo sese patefecerit. Prima est autem hac Prophetica doctrina & vnica, quæ omnibus etatibus testimonia habuit, quod sit à Deo tradita, in hac doctrina reuelatum est hoc consilium de Filio Dei. Ideo assentiamur tot testimonijs diuinis, resurrectione mortuorum, & alijs, nec repugnemus voci Dei, etiamsi non perspicimus res tantas.

Causæ quare oportuerit filiū Dei venire in carnem. Deinde de causis cogitemus, non frustra tantā res Dei consilio decreta & constituta est, sed necesse est magnas esse causas. Sunt autem tres nobis precipue cogitanda. Magnitudo iræ Dei aduersus peccatum: Et immensa misericordia Dei: & amor Filij erga nos.

I. Conditus erat homo ad excellentem dignitatem, vt esset imago Dei, id est, vt in homine semper lucret noticia Dei, & Deus in eo habitaret, & eo delectaretur, ibi acquiesceret ac Sabbathum ageret, & homines vere laudarent Deum: Hanc tantam dignitatem amisit Adam suo lapsu, & iam æternam iram meruerat, sicut Diaboli: nec vlla creatura placare Deum poterat, nec vllum erat par precium pro peccato. Ideo filius Dei intercessit illi magna & horrenda ira, & factum est decretum hoc admirandum de redemptione per filium Dei.

Si intelligeremus aliquo modo iram Dei, possemus melius

melius cogitare, hoc consilium magnam causam habuisse. Sed humana cœcitas nec videt, nec curat ista, verum Ecclesia se ad harum rerum cogitationem accendere & excitare debet. Angelos arbitror magnitudinem peccati & ira Dei magis ex hoc consilio aestimare, quam ex pœnis aternis diaboli. Ac necesse est pium pectus omnino cohorrescere cogitatione harum rerum. Impij hac non curant, quia non vident quam tetra res sit peccatum.

Nos vero cogitemus, quam horrenda mala sint contemptus Dei, Epicurei furores, dubitationes de Deo, Idolatriæ & multiplex confusio & contumacia aduersus Deum. Hæc illam magnam iram in mente Dei iusta excitarunt, quam placare non potuit vlla creatura, & propter quam deprecator factus est Filius. Hæc prima causa est.

Secunda est immensa misericordia aterni Patris: condiderat opus quo voluit delectari, nec voluit illud in vniuersum perire, nec potuit auersari Filium deprecantem, ideo decretum de filio mittendo factum est. Et quidem sciendum est, gratiam exuberare supra peccatum, vt inquit Paulus, Est ingens ira, sed placatur per hunc deprecatorem.

Tertia causa est ipsius Filij amor erga nos, quem necesse est verum & immensum esse, cum & deprecator fuerit, & postea subierit pœnam pro nobis, & perpetuo sit propitiator.

Hæc omnia pluris faceremus, si iram Dei & pœnarum magnitudinem cogitare possemus. Angeli cla-

Ira Dei aduersus peccatum humani generis.

II.
Misericordia Patris.

III.
Amor Filij erga nos.

mant se annunciare magnum gaudium, quia ipsi intelligunt quanta res sit ira Dei & poena aeterna, ideo sciunt hoc beneficium vere magnam letitiam salvandis parituram esse. Sed mundus his rebus parum afficitur, habet quisque sua negocia, quae voluptates aut dolores afferunt, hanc precipuam rem, Dei reconciliationem & vitam aeternam pauci curant, Sed hi qui curant & norunt peccatum, his est magna consolatio Filij agnitio. Hi de applicatione huius beneficii teneant doctrinam de fide, quae hic in particula **VOBIS** significatur, Vobis annuncio gaudium, vobis natus est, id est, unusquisque statuatur pro sese Filium Dei victimam esse factum, sibi reconciliatum esse Patrem, sibi redditam esse vitam aeternam.

DE CANTICO ANGELORUM.

Sicut Prophetae de regno Messiae loquentes, plerumque de consummatione loquuntur, videlicet de illo ipso futuro statu, in quo resuscitati fruemur aeterna gloria cum Christo; ita si hic Angelorum hymnum ad eum statum referas, quem certe complectuntur Angeli, facilima erit declaratio.

Descriptio
aeterni regni
Christi.

I.

Aeterna gloria & eccle-
bratio Dei.

Et hymnus est descriptio illius aeterni regni, quasi dicant, Messias afferet vobis deinceps non imperium mundi, sicut putatis, sed aliud quoddam regnum, quod erit tale: Deus coram agnossetur, & tunc aeterna & vera laude sine vllis dubitationibus celebrabitur, intelligemus quomodo sit conditus homo, intellige-

mus iram Dei aduersus peccatum, & predicabimus misericordiam, conspiciemus Filium Dei, & qualis sit illa miranda societas diuinæ & humanæ naturæ videbimus, cernemus quomodo semper affuerit Ecclesie, & quomodo factæ sint miranda liberationes, intercessio post lapsum, liberatio in diluuiio, in mari rubro, & deinceps omnibus temporibus. Laudabimus igitur potentiam, sapientiam, iusticiam, bonitatem, & misericordiam Dei.

ERIT & in terra PAX, quia diaboli & impij omnes erunt in supplicijs æternis, & mors erit abolita. Ecclesia ardebit amore Dei, & erit dulcissime consociata beneuolentia & studijs doctrinæ, nihil odiorum, dissidiorum, tumultuum, & factionum erit.

II.
Pax æterna.

Nec erit tantum pax, sed etiam LAETICIA hominibus, quia ipsis hominibus bene erit, & suauiter fruuntur conspectu Dei & Christi, agnitione tantarum rerum & mutua consuetudine. Si illum statum inspicias, quem certe complectuntur Angeli, facile potest intelligi canticum.

III.
Lætitia æterna.

CONFER autem ad hunc statum regna mundi. Primum debebant Dei gloriam illustrare, sed fere semper defenderunt & defendunt idola, & manifestus est contemptus Dei in maxima parte regum, ut Alexandro, Antiocho, Cesare, Caligula, &c. Nec in terra faciunt pacem, quia subinde noua bella, noui tumultus, nouæ confusiones omnibus ætatibus oriuntur, adeo ut non sine causa dicat Plato, pacem manere nomen esse, quod cur dicatur, gubernatores facile

Lætitia æterni regni.

intelligunt, qui sciunt nihil esse ocij & quietis. Deinde semper manent in mundo inter principes & in populo, odia, iniuria, & perpetua discordia.

Postremo, nec læticia est vlla diuturna in hac vita, quæ obnoxia est infinitis calamitatibus, & morti, & accedunt pœna eterna. Hac Antithesis declarat hymnum angelorum.

Effectus regni Christi in hac vita.

Quanquam autem commodissima & maxime illustris est hæc interpretatio de consummatione regni Christi, tamen quia id regnum in hac vita incoatur, etiam ad Ecclesiam ante resurrectionem accommodemus hunc hymnum. Eadem gloria Deo tribuenda est in hac vita, et si nondum cernitur oculis corporalibus. Eadem pax & læticia erunt in animis, sed interim incurrunt multa impedimenta, Magnæ erumna foris faciunt, ne conspiciantur in animis illa incoata bona. Deniq; hoc futurum regnum, quod hic incoatur, adhuc velatum est.

Idem significant hæc quæstiones, Quid differt aduentus Christi? Quæ sunt beneficia Euangelij? Quale regnum est Ecclesiæ? Hæc affert Christus, seu hæc beneficia distribuit Euangelium, facit vt gloriam Deo tribuamus, vt sit pax in terra, & vt homines vere latentur, seu habeant vera & non peritura gaudia.

De Gloria.

Quid gloria & quomodo tribuatur Deo.

Tribuere gloriam, est tribuere potentiam, sapientiam, iusticiam, bonitatem & misericordiam:

diam: vt Epicurus non tribuit Deo gloriam, quia fugit nihil esse Deum, aut Deum ociosum esse. Nec Saul tribuit Deo gloriam. Etsi enim iudicat esse Deum, & sentit eum irasci peccatis: tamen non statuit sibi ignosci, fugit Deum, & horribiliter ei irascitur. Ergo nec ratio, nec lex sine Euangelio tribuit gloriam Deo.

Vt igitur vere tribuatur Deo gloria, necesse fuit per Christum afferri ex sinu Patris Euangelium, quo audito, tribuimus Deo misericordiam, quod vere nos recipiat, vere remittat nobis peccata, curet nos, & velit nobis reddere vitam aeternam. Hic igitur agnoscimus Deum non esse ociosum, sed iram sentimus in poenitentia & poenis, & misericordiam cernimus in remissione peccatorum, quam vt credimus, simul statumus vere nos respici, exaudiri, curari, iuari, defendi ab eo.

IT A gloria tribuitur Deo prorsus eadem, quae tribuetur in vita aeterna, sed tunc erunt omnia illustriora. Nunc impediunt arumina foris, ne gloria conspiciatur. Vere pius circumdatus a Turcis, etsi videt magnam esse potentiam Turcicam, & species talis offertur oculis, quasi Deus nihil curet nos, tamen retinet hanc sententiam: Christus pro nobis crucifixus & resuscitatus vere est filius Dei, & Saluator noster, propter hunc Deus te recepit, te curat, & in aeternum seruabit.

Ac nunc quidem Ecclesia dispersa est, & subiecta cruci, iusto iudicio Dei, sed tamen aliqua membra

seruabit Deus in hac vita, etiamsi aliqua interfici sinit. Sic pius tribuit gloriam Deo, quod astit, recipiat, curet, sit seruaturus, etiamsi externa erumna impediunt, quo minus adhuc illa cernantur, & conspicietur gloria suo tempore.

Et in terra pax.

Pax Eccle-
siaz.

PA X in Ecclesia prasenti talis est: inter Deum & Ecclesiam pax est, quia Deus iam placatus per Christum, non irascitur nobis, & nos non fugimus eum. Est item pax aduersus hostes eatenus, quod custodem certum habemus contra diabolum, & eius organa, & scimus non posse sauire hostem pro sua crudelitate, sed reprimi eum a Christo, nec plus nocere, nisi quantum ei permittitur, sicut inquit Christus, Capilli capitis vestri numerati sunt, &c. Cum autem adhuc maneat mors corporis, maneat & cetera calamitates communes generis humani, & diabolus non desinat oppugnare Ecclesiam, nondum pax consummata est. Arcentur hostes, etiamsi nondum sunt prorsus oppressi. Sed erit integra pax, cum Ecclesia post resurrectionem ornabitur sua gloria.

L A E T I C I A. Omnes homines quarunt aliquid vltimum in quo acquiescant, & quo vere letentur: Sicut auaro summum bonum est, quo vere letatur, ingens accessio pecunie, & vere dolet ingenti iactura. Ita Scipioni summum bonum est gloriosa victoria, hac maxime letatur, et contra maxime doleret, si uinceretur. Hac exempla monstrant, qualis sit hic affectus

affectus quærens aliquid vltimū, quo latetur animus.

Sed supra communes hominum affectus, est in Ec-
clesia, vt in Ieremia, in Paulo, peculiaris affectus, ac-
quiescere in Deo, seu latari agnito Deo, quem sciunt

Vera laticia
 piorum.

iam se habere propiciū et custodem, quare ei uo-
lentes et lati obtemperant, et hac laticia superant
metum et mœrorem, quem asserunt pericula corpo-
ris, fama aut rerum, vt cum Laurentius iacet in cra-
tricula, tamen retinet magnitudinē animi acquiescen-
tis in Deo, qua nō potest existere, nisi animus latetur
& delectetur Deo. Sic David inquit, Pater & mater
dereliquerunt me, Dominus autem suscepit me. Item
Dedisti laticiā in corde meo, à fructu frumenti mul-
tuplicati sunt. Porro sine Christi agnitione non po-

Laticia ex
 fide Christi.

test animus latari in Deo, quia adhuc fugit iratum.
Item non scit placere Deo obedientiam, in tanta no-
stra infirmitate. Sed illas priores partes hymni co-
mitatur laticia. G L O R I A, significat veram no-
ticiam Dei in Euangelio patefactam. P A X, signifi-
cat pacem cum Deo, & custodiri à Deo. Ex his ori-
tur laticia & voluntaria obedientia. Sed laticia in
hac vita, sape interturbatur magnis terroribus &
doloribus, ex quibus tamen eluctatur, sed post hanc
vitam erit integra.

VT autem intelligas hymnum concionari de sum-
mis bonis, & de vita æterna, intuearis primum pra-
ceptum, prorsus enim complectitur hymnus præcipua
opera & summos cultus primi præcepti, scilicet ve-
ram agnitionem Dei, pacem cum Deo, id est, crede-
re Deum.

Cultus pri-
 mi præcepti

re Deum esse reconciliatum propter Filium. Et leticiam, id est, veram dilectionem Dei. Hac cum erunt consummata, erunt ipsa vita aeterna.

Est ergo hymnus descriptio beneficiorum Christi, seu summa Evangelij, seu descriptio regni aeterni Ecclesiae, quod tamen in hac vita incoatur.

Præterea ut Angeli sunt præcentores, ita sciant omnes pastores, se hunc hymnum debere Ecclesiae præcinere, id est, tradere veram doctrinam, qua agnoscatur Deus, annunciare pacem conscientiae, propter filium Dei, & esse autores pacis & concordiae in Ecclesia, retinere etiam leticiam conscientiarum, id est, cauere ne sauciantur conscientia vel perturbentur, qua re impeditur inuocatio. Impij doctores omnia membra conturbant. Primum, quia falsa doctrina ledit gloriam Dei, Deinde, turbat concordiam Ecclesiae. Tertio, sauciat mentes, ne recte inuocent Deum. Iulius turbat in secundo gradu, contendens de re non necessaria, de tempore Paschatis. David quanquam erat bonus doctor, ac retinuerat concordiam, tamen contristat bonos suo scandalo, rapta alterius coniuge. Sint ergo intenti Doctores in hos tres gradus, ut vere præcinent hymnum Angelicum populo, id est, ut vera doceant, pacem pijs conscientijs annuncient, tueantur concordiam, & caueant scandala, ne quoquo modo sauciatis mentibus impediatur inuocationem Dei.

DE SEPTIMO.

Quid hic videretur signū. **S**igna plerunq; vocantur opera inusitata à Deo facta,

facta, ut testentur aliquid nunciari diuinitus, ut resuscitatio Lazari erat opus à Deo factum, ut testaretur Christum vere à Deo missum esse. An hoc loco etiam sic intelligit signum, cum ait, inuenietis infantem in praesepe? Alias aliter signa intelliguntur. Hic simplicissimum est dicere, quod signum vocet, non miraculum quod de narratione testificetur, sed rem qua velit agnosci hunc infantem, & discerni à ceteris, quasi dicat, Hic infans est Messias, quem inuenietis positum in praesepe, in fasciis. Ita discernitur infans à ceteris omnibus, quia Deus certo monstrari Christum voluit, voluit scire quis esset, ubi esset, qua mater esset, Vult enim Deus extare certa testimonia tanta rei in Ecclesia.

Ceterum ipse conspectus Angelorum erat signum, Fasciæ. id est, miraculum, testificans de narratione. Difficile erat credere hunc esse Messiam, natum ex paupercula muliere, ut igitur hoc crederetur, Pastores confirmantur re inusitata, conspectu Angelorum, sed ut agnoscant & discernant infantem à ceteris, adduntur circumstantiæ.

Ceterum hic allegoria consideretur, Quod iubet infantem querere in praesepe inuolutum fasciis, significat Messiam quarendum esse in dictis Prophetarum, in ipso populo legis, suntq; dicta Prophetarum fascia, quibus euolutis aspicitur & agnoscitur filius Dei. Cur credis filium Dei induisse humanam naturam? Quia credis solum hoc verbum quod extat in Ecclesia, esse à Deo traditum, & in hoc verbo Deus promisit

promisit se talem Messiam missurum esse. Hæc confirmatio, hoc testimonium toto pectore tenendum est, quod Deus clarissimis testimonijs ostendit, se tradidisse hoc verbum Prophetis, Christo & Apostolis, quod sonant, Et in hoc verbo affirmatur, talem esse Messiam, ideo assentiris.

Testimonia
Patrum &
Prophetarum
de Christo.

Omnia igitur miracula à principio, omnia dicta Prophetarum, sunt signa & testimonia de hoc Messia. Hæ sunt illæ fasciæ, quibus inuolutus est, hæc vult nos considerare Deus, dedit testimonium verbo Moy si, & deinde aliorum Prophetarum, qui omnes eandem promissionem repetuerunt. Esaias inquit: Parvulus natus est nobis, &c. Deus Pater vita eterna. Micheas inquit: Egressus eius ante initium mundi. Ioannes inquit: In principio erat Verbum. Addunt etiam, cur datus sit: vt, Ecce agnus Dei, qui tollit peccata mundi. Cum igitur nominantur fasciæ, deduci nos ad talia dicta sciamus, quibus vere inuoluta est noticia Messia, & hæ fasciæ sunt signa, id est, testimonia miranda de Messia.

DE OCTAVO.

Studium Ma-
riæ confide-
rantis testi-
monia de
Christo.

Qvod inquit Mariam hæc omnia meminisse, & contulisse in corde suo, monet totam Ecclesiam, vt hoc studium considerandi testimonia imitemur. Audierat mater ex pastoribus narrationem Angelorum, Hanc conferebat ad cætera miracula que norat, & collatione omnium confirmabat suam fidem. Rursus & Ioseph exposuit pastoribus miracula sibi

la sibi nota, vt illorum fidem confirmaret. Ita nos alere fidem & confirmare debemus collatione omnium harum rerum, dictorum Prophetarum, miraculorum & factorum, quae narrantur in Euangelio. Hac meditatio utilis est pijs, ac semper accedat vltima cogitatio de causis, non temere, non frustra, tantem rem à Deo decretam esse, vt Filius indueret humanam naturam: longe supra conspectum omnium creaturarum posita est caussarum magnitudo, sunt enim caussa, vera & inenarrabilis ira Dei aduersus peccatum, & immensa misericordia erga genus humanum, quod Deus condiderat, vt in eo celebraretur. Ideo totum perire noluit.

Quare agnoscamus voluntatem Dei, & ei gratias agamus, quod Filium misit, & sicut in Psalm. scriptum est, Osculamini Filium, ita vera pietate eum amplectamur, discamus hunc precipuum cultum Dei esse, inuocare Deum fiducia Filij, & statuamus vere exaudiri sic inuocantes. Talibus exercitijs vult Deus in nobis veram fidem accendi, & hac fides est agnitio Messiae, qua est incoatio vitae aeternae, sicut scriptum est, Hec est vita aeterna, vt agnoscant te esse verum Deum, & quem misisti IESUM esse Christum.

DOMI-

54
DIE CIRCVMCISIO-
NIS DOMINI.

EVANGELIVM,
LUCÆ I.

ET postquam consummati sunt dies
Octo, vt circumcideretur puer, vo-
catum est nomen eius I E S V S, Quod
vocatum est ab Angelo, priusquam in
vtero conciperetur.

I. *Locus. Collatio ritus & verbi Dei.*

II. *Quid sint Sacramenta.*

III. *Quare sit instituta Circumcisio, & cuius
beneficij fuerit pignus.*

Quid

- IIII. Quid significauerit, & quare in hac parte
corporis voluerit Deus extare signum.
V. Quare Christus circumcisus sit.

D E P R I M O.

De collatione ritus, & verbi Dei.

Vituperamus Ethnicas ceremonias propter absurditatem, quod discurrebant Iuperci pellati, & alias. Plus videtur absurditatis habere circumcisio: Sed primum hic discamus, in ceremonijs diuinis non opus sine verbo, sed vna cum verbo Dei considerandum esse. Ethnici habuerunt ritus sine vlllo verbo Dei, & multa gentes circumcisionem retinuerunt sine verbo Dei, vt Colchi, Aegyptij, & nunc Turcae & Iudaei retinent. Sed opus sine verbo Dei nihil est, imo est damnata a Deo. Hanc regulam diligenter meminerimus de omnibus operibus, quod verbum requirendum sit, & ibi voluntas Dei agnoscenda, postea in opere significatio aliqua querenda est.

D E S E C V N D O.

Quid sint Sacramenta.

DEVS subinde instaurauit collapsam doctrinam suarum promissionum, & vt haec instauratio esset illustrior, noua signa instituta sunt. Et generaliter Sacramentum proprie dictum, est signum promissae reconciliationis. Querenda est igitur promissio addita signis.

Promissio-
nes datæ
Abrahæ.

Due autem tradite sunt promissiones Abrahæ, Altera de reconciliatione, Altera de cāussa reconciliationis, videlicet de semine, in quo benedicentur omnes gentes. Hæ promissiones coniungendæ sunt: Ero Deus eorum. Item, In semine tuo benedicentur omnes gentes. Harum promissionum nota fuit illa circumcisio, instituta in illa parte corporis, vt de venturo semine admoneret circumcisos.

D E T E R T I O .

Quare fit instituta Circumcisio ?

Circumcisio
quare fuerit
Sacramen-
tum.

EST igitur circumcisio Sacramentum additis promissionibus, videlicet, promissione reconciliationis, & promissione seminis. Nam promissio terre, & regni seu politie, data est propter semen. Oportuit enim certum esse populum, in quo Saluator nasceretur, Et propter has promissiones circumcisio afferebat gratiam, quia Deus inquit, Ero Deus eorum. Hinc potest intelligi vere fuisse Sacramentum, & adulti admoniti hoc signo, fide intuebantur promissionem gratie, & venturi Saluatoris. Hac fide placebant Deo & inuocabant eum.

Hæc fides & inuocatio sunt summi cultus, ignoti carnalibus iudicijs, quos pijs præstabant admoniti per circumcisionem, etiamsi opus ipsum videbatur impijs absurdum. Erat autem gratum pignus, & insigne testimonium his, qui inde statuebant Deum propitium esse.

Quid significauerit.

Omnia opera ceremonialia & moralia, sunt Significatio
ceremoniæ
circumcisi-
onis. Symbola, & imagines præcipue earum rerum, quæ in promissionibus significantur. Deinde accedunt & alia significationes rerum cælestium, & quidem ea, quæ proprie Sacramenta dicuntur, præcipue sunt signa voluntatis Dei erga nos, proposita in promissionibus. Postea possunt addi alia significationes.

Circumcisio igitur principaliter significabat promissam reconciliationem, quia Deus dicit, Ero Deus eorum: & locus admonebat de causa reconciliationis. Quia enim fuit promissum semen, in quo benedicerentur omnes gentes, Ideo illi parti corporis additum est signum. Hæc fuit præcipua significatio.

Sed ad hanc accedunt alia, quia præciditur particula à membro generationis, significabatur hanc naturam lapsam esse, & nunc destinatum morti, & hanc pelliculam abijciendam esse. Sed tamen venturum semen, quod sublata maledictione redditurum esset novam & æternam naturam & vitam. Hæc sancti videbant tanquam picta esse in hac imagine.

Accedebant & alia admonitiones, mundus miserrime contaminat eas partes, & generatione abutitur, Deus econtra in hac ipsa parte posuit notam, ut cogitemus Deum velle, ut hæc membra sint sancta, & sancte utamur generatione.

Baptismi si-
gnificatio-
nes.

Cœna Do-
minæ.

Nobis Baptismus præcipue significat reconcilia-
tionem in promissione propositam: Sed postea multa
monet imago, mergimur, ut peccatum abluatur mer-
sione, videlicet morte Christi, & nos inserti morti
Christi mortificemur, & omnibus procellis obrua-
mur. Sed resurgimus & emergimus cum Christo. Sic
Cœna Domini præcipue pignus est reconciliationis.
Sed imago ipsa testatur nos effici membra Christi,
Item, nos mutuo membra esse vnius corporis. Sic &
moralia voluit Christus esse symbola, Remittite, &
remittetur vobis. Amor parentum erga liberos est
sæpè diuinitus indita humano pectore, & imago
amoris Dei erga nos.

DE QVINTO.

Quare Christus sit circumciscus.

Placebat filius Dei etiam sine circumcissione, nec
tenebatur illa lege: Si quis non fuerit circum-
ciscus, eradicabitur. Sed sicut vniuersaliter Christus
voluit esse subiectus legi, sic etiam circumcidendus
erat. Et concurrunt multa causæ. Voluit extare te-
stimonium, quod natus esset ex posteris Abrahe in
hoc populo, quod esset huius Ecclesie socius & mem-
brum: Sed præcipua causæ est, subiectio sub legem,
quæ non est intelligenda tantum ciuilitè, quod vo-
luerit esse obsequens ciuis, sed subiectio sub legem in
illa persona, quæ non erat debitor, singulare bene-
ficium significat, ad nos pertinens. Est enim subie-
ctus legi pro nobis, videlicet, non tantum officijs le-
galibus

Christus
pro nobis
subiectus
legi.

galibus, sed etiam maledictioni, & poena, quam nos eramus meriti, ut fieret hostia pro nobis, placans Patrem, & liberans nos à maledictione legis. Itaq; circumcidi Christum, significabat eum subijci legi pro nobis, cum ipse non esset debitor, & iam obligari ad mortem pro nobis.

Hæc beneficia agnoscere, intelligere & celebrare discamus, videlicet nos redemptos esse à maledictione legis, hoc est, ab ira Dei, propter Filium legi subiectum, & hac fide Deum inuocemus, & ei obediamus: Discamus item hanc veterem naturam lapsam, amputatam, & precisam esse, & promissam nouam & perpetuam naturam & vitam.

I N E P I P H A N I I S

D O M I N I.

E V A N G E L I V M,

Matth 2.

CUm autem natus esset Iesus in Bethlehem Iudæ in diebus Herodis regis, Ecce Magi ab Oriente venerunt Hierosolymam, dicentes, Vbi est qui natus est rex Iudæorum? vidi-
mus enim stellam eius in Oriente, & venimus adorare eum.

F 3 Audiens

Audiens autem Herodes rex, turbatus est, & omnis Hierosolyma cum illo. Et congregans omnes principes sacerdotum & scribas populi, sciscitabatur ab eis, ubi Christus nasceretur. At illi dixerunt ei, In Bethlehem Iudææ. Sic enim scriptum est per Prophetam, Et tu Bethlehem terra Iuda, nequaquam minima es in principibus Iuda, Ex te enim exhibit mihi dux, qui regat populum meum Israël.

Tunc Herodes clam vocatis Magis, diligenter didicit ab eis tempus stellæ, quæ apparuerat, & mittens illos in Beth-

Bethlehem, dixit, Ite & exquirite diligenter de puero, & cum inueneritis, renunciate mihi, vt & ego veniens adorem eum.

Qui cum audissent regem, abierunt. Et ecce stella, quam viderant in Oriente, antecedebar eos, vsq; dum veniens staret supra vbi erat puer, Videntes autem stellam, gauisi sunt gaudio magno valde. Et intrantes domum, inuenerunt puerum cum Maria matrè eius, & procidentes adorauerunt eum, Et apertis thesauris suis, obtulerunt ei munera, Aurum, Thus & Myrrham. Et oraculo admoniti in somnis ne redirent ad Herodem, per aliam viam reuerfi sunt in regionem suam.

L O C I *quinq;*

I. *Testimonium de nato Messia.*

II. *De vocatione gentium.*

III. *Testimonium Prophetæ de loco, Et locus nominatus est, vt de tempore etiam nos confirmet, quod videlicet stante politia huius populi, venire Christum oportuerit.*

IIII. *Nato Christo mox sequitur persecutio.*

V. *Magi offerunt munera, vt infans & parentes habeant victum.*

D E

DE PRIMO.

Testimonia
de Christo.

Saepe dicimus dissimilitudinem obseruandam esse imperiorum, & Ecclesie. Alexandri victoriae conspiciuntur omnium oculis, & omnium gentium testimonia habent: Sed res, quae geruntur in Ecclesia, non sic incurrunt in oculos, & tamen oportet esse certa testimonia.

Stellae testi-
monium.

Quaerquam igitur non omnes norant ibi naturam esse Messiam, tamen multa sunt testimonia proposita, ut fides sit certa. Mater scit se virginem peperisse, Ioseph audit idem ex Angelis: Nunciant Angeli pastoribus, natum esse Messiam: Nunc stella monet Magos, qui postea erant testes nati Messiae, Nec refert utrum stella noua, aut Angelus fuerit, ut Chrysostomus intelligit. Ita deinceps reliqua testimonia considerata sunt, ut fidem nostram confirmemus, & certo sciamus exhibitum esse Messiam, & hunc esse Saluatorem, & facturum ea, quae promisit, exauditurum nos.

DE SECVNDO.

De uocatione gentium.

Magi reli-
quae Eccle-
siae Danielis

Magi proprie dicebantur Persarum Sacerdotes, quos necesse est aliquam habuisse de venturo Saluatore doctrinam: Alioqui enim cur in Iudaea quaerent Regem, quam sciebant oppressam esse misera seruitute? Arbitror autem fuisse reliquias Ecclesiae Danielis, qui fuit praefectus Persia, ac fuisse pios, quales plurimi erant inter gentes, qui inuocabant Deum fide promissionum traditarum populo Israel,

Israël, etiamsi ceremonijs non onerabantur. Sciebant autem ex Daniele etiam circiter ea tempora venturum esse Messiam.

Estq; hoc exemplum insigne testimonium, quod Euangelium ad gentes pertineat. Et cum de ^{Vocatio} vocatio- ^{gentium.} ne gentium dicitur, simul comprehenditur hac doctrina, quod gratis, non propter legem donetur remissio peccatorum. Hæc consolatio simul veniat in mentem.

D E T E R T I O.

De loco Micheæ.

VTtile testimonium est ad refutandos hoc tempore Iudæos, Oportuit nasci Christum in Bethlehẽm, Ergo necesse est eum venisse iam, quia oportuit eum stante politia illa nasci, quam Deus funditus deleuit, ut testetur venisse Christum. Omnia Dei consilia, excidium Iudæicum confirmat pios, & conuincit Iudæorum pertinaciam.

Testimoniũ
quod Chri-
stus venerit.

Est autem & hoc obseruandum in dicto Micheæ, quod de vtraq; natura in Christo concionatur, dicit: ducem venturum esse ex Bethlehẽm, id de natiuitate ex virgine dicitur. Deinde addit, Egressus eius ante initium mundi. Hic testatur eum esse natum ex patre ante initium mundi. Iam hic dicendum est, qualis sit dux, qui liberat, videlicet, a veris malis, a peccato, ab ira Dei, & a morte aterna: Et hanc liberationem verbo suo efficit in credentibus, non propter nostram dignitatem. Hæc cogitanda sunt hoc loco.

Testimoniũ
de vtraq;
natura Chri-
sti.

Q U A R T O.

F s

De

De persecutione.

Sanguinaria
hypocrisis.

Nato Christo statim metuunt mutationem regni
Herodes & Pharisei, ideo conantur eum tollere. Et
diligenter hic consideranda est simulatio. Sic semper
Ecclesia oppugnatur, simulatione & aperta vi.

DE QUINTO.

Magi offerunt munera.

Magi agnoscunt hunc infantem esse Messiam,
quia haud dubie fuerunt tales, quales supra
descripsi, discipuli Prophetarum, qui tenuerunt do-
ctrinam de futuro Messia, sicut hac doctrina late to-
to orbe terrarum sparsa fuit. Etiam Hierosolymis au-
dierant vaticinium Michea, quo etiam confirmati sunt.
Nec dubium est, quin de talibus scripturis multa cum
Ioseph, Zacharia, & reliquo sodalitia ibi contulerint.

Pictura ve-
re Ecclesie.

Porro hoc totum exemplum est illustris pictura
Ecclesie, qualis sit, in quibus periculis versetur, quo
modo defendatur, & alatur, non humanis consilijs,
sed Deo gubernante. Ecclesia est cætus paucorum
dispersus, Mariae, Ioseph, Zachariae, Elisabeth, Si-
meonis, Annae, Pastorum, Magorum, & similium,
cum interim sibi titulum sumerent Pontifices, & alij
impj cum verbo Dei belligerantes, cum Ecclesia tan-
tum ibi sit, ubi est verbum Dei. Hostes sunt Herodes
& Pontifices, Et defenditur hac Ecclesia aduersus
Herodem, & alitur muneribus Magorum. Hic Deus
mirabili modo seruat Ecclesiam, etiam in hac vita,
Sicut inquit Psalmus, Non vidi iustum derelictum in
fame, &c.

ALLE-

A L L E G O R I A.

Magi offerunt Aurum, Thus, Myrrham. In his est pulchra significatio, quanquam prius considerandum est beneficium corporale, quod Deus munere oblato a Magis voluerit curare victum matri & puero. Quia Deus vult sustentare Ecclesias liberalitate aliquorum piorum principum aut locupletum. Et quod hac beneficia magni aestimet Christus, testatur ipse, cum dicit, Quodcumq; fecistis vni ex minimis meis, mihi fecistis. Item, Qui dederit alicui potum aque frigida in nomine meo, &c. Sic & Paulus dulcissime gratias agit Philemoni, quod exceperit & iuuerit pauperes & egentes ministros, Resecta sunt, inquit, abs te viscera sanctorum.

Aurum regulariter significat puram doctrinam fidei. Sicut in Psalm. Lex tua sicut aurum purissimum. Thus significat inuocationem & confessionem. Myrrha crucem & afflictiones, quae sequuntur confessionem.

Allegoria
munerum.

Hac munera nos quoq; debemus offerre Christo. Primus cultus, est studium doctrine, & fides. Secundus est inuocatio. Nam sic vere colitur, non cum ipsi damus, sed cum ab eo petimus. Sed inuocari debet fide, id est, fiducia Mediatoris Christi, non propter nostra merita. Postea sequuntur afflictiones, non tantum corporales, sed etiam Diaboli insidia. Et Deus vult Ecclesiam suam subiectam esse afflictionibus, vt in his exerceatur fides.

DOMINICA I.

post Epiphania.

EVANGELIUM,
LUCÆ 2.

ET ibant parentes eius quotannis
in Hierusalem, in die festo Paschæ.
Et cum factus esset annorum duode-
cim, ascendentibus illis Hierosoly-
mam secundum consuetudinem festi,
consummatisq; diebus cum redirent
illi, remansit puer Iesus in Hierusalem,
& nō cognouerunt parentes eius. Exi-
stimantes autem eum esse in comitatu
vene-

venerunt iter diei, & requirebant eum inter cognatos, & inter notos. Et non inuenientes eum, regressi sunt in Hierusalem, requirētes eum. Et factum est post triduum, inuenerunt illum in templo sedentem in medio doctorum, & audientem illos, & interrogātem eos. Stupebant autem omnes, qui eum audiebant, super intelligentia & responsis eius.

Et videntes eum stupebant. Et dixit mater eius ad illum, Fili, quid fecisti nobis sic? Ecce pater tuus et ego dolentes quærebamus te. Et ait ad illos, Quid est quod me quærebatis? Nesciebatis, quod in his, quæ Patris mei sunt, oportet me esse? Et ipsi non intellexerunt verbum, quod locutus est eis. Et descendit cum eis, & venit Nazareth, & erat subditus illis. Mater autem eius conseruabat omnia verba hæc in corde suo. Et Iesus proficiebat sapientia & ætate, & gratia apud Deum & homines.

L O C I septem sunt.

P R I M V S.

Ceremonia
propter mi-
nisterium
seruanda.

Exemplum de seruandis ceremonijs diuinitus in-
stitutis. Maria, Ioseph & Iesus, veniunt ad Pa-
scha, tametsi erant iusti, nec pro sese habebant opus
hac disciplina, sed prabent exemplum, vt discamus
ceremonias seruandas esse, quae profunt ad conserua-
tionem ministerij, tum vt ipsi discamus, tum vt alij
inuitentur, & propagetur Euangelium.

S E C V N D V S.

Colloquiū
Christi cum
doctoribus.

Filius inconsultis parentibus manet in templo, &
confert cum doctoribus de doctrina, haud dubie
disputans de regno Messia, quod ipsi arbitrabantur
fore mundanum, & reprehendens errorem eorum
de cultibus, quos putabant esse iusticiam.

T E R T I V S.

Quatenus
praestanda
obedientia
parentibus.

Quando licet filijs detrectare autoritatem pa-
rentum? Respondeo, Mandatum Dei ante-
ferendum est voluntati parentum, vt Christus in-
quit, Si quis patrem aut matrem plus diligit quam
me, non est me dignus. Vt quando parentes prohi-
bent studium verae doctrinae, confessionem, coniugi-
um. Rursus extra hunc casum debetur obedientia
parentibus, vt hic Christus redit domum cum pa-
rentibus, absoluto vocationis officio.

Q V A R T V S.

Infirmetas &
negligentia
sanctorum.

De negligentia & dolore Mariae. Mundus non
intelligit esse peccata, nisi externa ciuilia pec-
cata. Non agnoscit quantum malum sit naturalis
infr-

infirmetas, & negligentia in quocumq; mandato Dei. Sed sancti intelligunt magnitudinem huius interioris imbecillitatis, & saepe experiuntur ingentes poenas sequi leuem negligentiam, vt videtur: & magnitudo calamitatum, quibus praecipue oppressi sunt sancti, coarguit & conuincit eos, quod adhuc circumferant peccatum, & quidem in illis calamitatibus agnoscunt sua vitia, securitatem, negligentiam, dissidentiam, &c.

Ita hic Maria agnouit suam negligentiam, cogitabat sibi praecipue mandatam esse custodiam huius filij, se esse oblitam officij sui, conferebat se cum Eua, quae antea perdiderat genus humanum, nunc ipsa cogitat se alteram Euam esse, quae amisso filio, rursus perdiderit genus humanum, cogitauit omnia miracula, quibus Deus ipsam ad curam huius filij excitauerat. Cum igitur videret quantum peccatum esset hac negligentia; necesse est fuisse ingentes dolores toto triduo, quorum magnitudinem nemo hominum intelligit.

Mariae ingens dolor de sua negligentia.

Hic igitur discamus, qualia sint peccata sanctorum, nec extenuemus vitium naturalis infirmitatis aut negligentiae. Sicut magnitudo calamitatum monere nos debebat, ne id extenuaremus. Est autem in singulis sanctis multiplex negligentia, quae postea etiam accersit ingentes erumnas.

QVINTVS.

Christus inuenitur in templo, id est, in ministro. Quo significatum est, quarendum esse Christum

Christus quarendus in ministro.

Christum apud Ecclesiam, Ecclesiam audiendam esse, sed iudicandam esse ex ministerio, hoc est, ex verbo Dei. Illa demum est Ecclesia, quæ habet ministerium verbi Dei, & verbo monstrante, reperitur Christus.

S E X T V S.

Obediencia
reddita pa-
rentibus.

VT Christus officio vocationis absoluto domum redit cum parentibus, ita meminerimus & nobis præcipi, vt obediamus parentibus, sed ita vt anteferamus mandatum Dei, iuxta vocationem.

S E P T I M V S.

Profectus
filij Dei.

Quomodo proficit filius Dei? Respondeo, In omnibus sanctis dona sunt illustriora, & excitatiora vsu, sicut econtra sunt languidiora, & extinguuntur negligentia, vt parabola de Talento docet. Et Paulus inquit ad Timoth. Excita donum quod tibi est collatum, &c. Habebant Apostoli donum linguarum, sed id alebant lectione & exercitatione.

Hæc exempla nos quoq; hortentur ad intentionem & curam, & ad exercitationem in omnibus donis spiritualibus, hoc est, in studijs & in coercendis prauis cupiditatibus, in excitandis bonis motibus, inuocatione & alijs.

D O M I N I C A I I.
post Epiphania.

E V A N.

POST EPIPHANA. 71
EVANGELIUM,
Ioan. 3.

ET die tertia nuptiæ factæ sunt in
Cana Galileæ, & erat mater IESV
ibi. Vocatus est autem & IESVS &
discipuli eius ad nuptias. Et deficiente
vino, dicit mater IESV ad eum: Vi-
num non habent. Dicit ei IESVS:
Quid mihi tecum est mulier? nondum
venit hora mea. Dicit mater eius mi-
nistris, Quodcumq; dixerit vobis, faci-
te. Erant autem ibi lapideæ hydriæ
sex, positæ secundum purificationem
G Iudæo-

Iudæorum, capientes singulæ metretas binas vel ternas.

Dicit eis Iesus, Implete hydrias aqua, & impleuerunt eas vsq; ad summū, Et dicit eis, Haurite nunc, & ferte Architriclino, Et tulerunt. Cum autem gustasset architriclinus aquam, vinum factam, & non sciret vnde esset, ministri autem sciebant, qui hauserant aquam, vocat sponsum architriclinus, & dicit ei, Omnis homo primum bonum vinum ponit, & cum inebriati fuerint, tunc id quod deterius est, Tu seruasti bonum vinum vsq; nunc.

Hoc fecit initium signorum Iesus in Cana Galileæ, & manifestauit gloriam suam, & crediderunt in eum discipuli eius.

QUATVOR loci insignes sunt.

- I. De coniugio, quod ornat sua approbatione Christus.
- II. Consolatio necessaria in coniugio.
- III. De inuocatione.
- IIII. Allegoria Ecclesie.

Necessè est hominibus proponi mandata Dei de ^{Prohibitio} ^{libidinum.} prohibitis libidinibus, & horribilem iram qua Deus præcipue punit prohibitas libidines. Sicut inquit Paulus, Scortatores, adulteri, &c. non possidebunt regnum Dei. Item, ad Ebraeos, de castitate, Sine hac nemo Deum videbit. Item, Fornicatores & adulteros iudicabit Deus.

Et pœna cogitentur in populo Dei, & inter gen- ^{Pœna libi-} ^{dinum.} tes. Multa enim magnæ clades, bella & vastationes orta sunt ex libidinibus. Diluuij causa fuerunt libidines, post diluuium deletiones Sodomorum. Num. 25. cap. occisa 24. millia propter supra. Postea fere tota tribus Beniamin deleta est propter violatam sacerdotis uxorem. Item, David dedit grauissimas pœnas adulterij.

Historia gentium plurimæ sunt, Troia euersa est, Roma reges expulsi, Athenis interfecti filij Pisistrati. Philippus Macedo interfectus est propter libidines. Perijt & Alexander inter voluptates. Lacedæmonij deleti sunt, cum quidam stuprassent filias hospitis, & postea interfecissent. Thebana calamitates etiam dicuntur orta propter raptum Chryssippi. Et Aristoteles plurima exempla collegit in politicis, quibus admonet, mutatas esse Respub. propter libidines. Et natura quo magis decrescit, eo fit imbecillior. Ideo remedium diuinitus propositum magnificandum & amandum est, & fugienda causa turpitudinis.

Etsi autem magnum onus est liberi & vxor, vt

Coniugium dicitur *μεγάλη τρυφή ἀνδρῶν τέρρα καὶ γυνῶν*, & totum coniugium multiplicia habet impedimenta, & necessarium propter vitandas libidines. *multas arumnas & miseras*, tamen ordinationi Dei parendum est. Non disputemus de suavitate huius generis vite, sed meminerimus esse necessarium, propter mandatum Dei, quia Deus horribiliter irascitur prohibitis libidinibus. Deinde cogitemus quae sit causa difficultatis, scilicet peccatum originis, & tyrannis diaboli, qui auget calamitates, & opponamus consolationem.

SECUNDVS LOCVS DE
consolatione,

Consolationes contra difficultates coniugij.

CVM difficultates coniugij sint poena peccati originis, & in his diabolus exerceat suam sauitiam, sciamus tamen Deum non permittere Diabolo, ut ordinationem diuinam prorsus deleat, sicut conatur. Adest igitur Deus, & conseruat coniugium, & ut ceterae afflictiones in vita, ita maxime coniugium sit pijs schola exercendae fidei, inuocationis, confessionis, obedientiae, dilectionis erga ceteros homines, & erga Rempub. Quia coniugium implicat homines negocijs: parentes cupiunt tradere posteris Ecclesiam & Rempub. Ideo multo magis afficiuntur cura Reipub. & Ecclesia, quam ceteri, qui nec liberos, nec coniuges habent, nisi sint summi viri, ut Christus, Elias, Paulus. Et est pietas intelligere, quod Deus ita deuinxerit inter se homines, ut habeamus materiam exercendae fidei & dilectionis.

Item, pios opus ipsum generationis de creatione
admo-

admonet, & de presentia Dei, mirabiliter formantis foetum, impertientis vitam. Item, est immanis, qui non vult alteram partem generis humani cōseruare.

His igitur qui pie in matrimonio versantur, hic promittitur consolatio, cum Christus donat vinum sponso, id est, toto tempore coniugij adiuuat eos, depellit diabolum, a quo precipue augentur erumnae conjugales.

Proponamus igitur nobis necessitatem & mandatum Dei de coniugio. Item comminationes de pœnis libidinum, Cogitemus & consolationes coniugibus propositas, quod Deus defendat suam ordinationem, quod Christus depellat diabolum, quod velit coniugium esse scholam exercenda fidei, inuocationis & dilectionis.

TERTIVS de Inuocatione.

IN periculis, humano affectu cito liberari cupimus, sed interdum differtur auxilium, ut quasi reiecti videamur, ibi discamus non deficere fide, etiam cum non statim exaudimur, sicut monet Christus in Parabola de iudice tarde vindicante. Eius rei hic proposita est imago, Maria petit autoritate materna, ut filius vinum efficiat, sed ille reijcit matrem, videlicet admonens eam, hac mandata non pertinere ad maternum officium, & se non velle ea que ad ipsius vocationem pertinent, gubernari affectibus humanis, Et tamen postea facit, quod illa petiuerat.

Non abiicienda fides, cum differtur auxiliū.

Discamus igitur in inuocatione vtrunq, non defatigari, scilicet cum differtur auxilium, & expectare

ac petere auxilium, quia Deus requirit vtrunq, obedientiam in afflictionibus, & inuocationem.

QVARTVS locus Allegoria.

Pictura est Ecclesia, quæ celebrat nuptiale conuiuium, cum docet & confitetur Euangelium. Et quia accedunt ingentes afflictiones & ingentia pericula, videntur negligi à sponso, imo ipsa Ecclesia cum inuocat videtur reiecta esse, videtur non exaudita. Sed tamen exauditur, & tandem donatur optimum vinum.

DOMINICA III.

post Epiphania.

EVANGELIUM,
Matth. 8.

CVm autem descendisset de monte, secutæ sunt eum turbæ multæ. Et ecce Leprosus veniens adorabat eum, dicens, Domine si vis potes me mundare. Et extendens manum leprosus, tetigit eum dicens, volo mundus esto, Et confestim est mundata lepra eius. Et ait illi Iesus, Vide nemini dixeris, sed vade, ostende teipsum sacerdoti,

doti, & offer munus quod præcepit
Moyſes, in testimonium illis.

Cum autem introiſſet Ieſus Caper-
naum, acceſſit ad eum Centurio, ro-
gans eum & dicens, Domine, puer
meus iacet in domo paralyticus, &
grauiter torquetur. Et ait Ieſus, Ego
veniam & curabo eum. Et reſpondens
Centurio, ait, D O M I N E, non ſum
dignus, vt intres ſub tectum meum,
ſed tantum dic verbum, & ſanabitur
puer meus, Nam & ego homo ſum
ſub poteſtate conſtitutus, habens ſub
me milites, & dico huic vade, & vadit,

& alteri, veni, & venit, & seruo meo, fac hoc & facit. Audiens autem Iesus, miratus est, & sequentibus dixit. Amen dico vobis, non inueni tantam fidem in Israël. Dico autem vobis, quod multi ab Oriente & Occidente venient, & recumbent cum Abraham, & Isaac, & Iacob in regno cœlorum, filij autem regni eijcientur in tenebras exteriores, ibi erit ploratus & stridor dentium. Et dixit Iesus Centurioni, Va-
de, & sicut credidisti, fiat tibi. Et sanatus est puer eius in illa hora.

LOCI sunt nouem.

- I. Duo sunt miracula, quæ primum sunt testimonia, quod hic Doctor sit missus à Deo. Deinde sunt exempla promissionũ, quod sic velit & nobis opitulari.
- II. Fides leprosi petit cū conditione, Si vis, &c.
- III. Dilectio anteferenda præceptis ceremoniarum.
- IIII. Commendatio ministerij, cum mittuntur leprosi ad sacerdotes.
- V. Exemplum Centurionis illustrius est, quod continet doctrinam pœnitentiæ & fidei.
- VI. Laus fidei, quæ docet hæc exercitia esse veros cultus Dei,

- VII. De inuocatione gentium.
 VIII, De pœna non credentium Euangelio.
 IX. De Centurione, quod Euangelium approbet
 politiam & militiam.

DE PRIMO.

Semper de miraculis tenenda est regula. *Pri-* De miracu-
 mum, quod testentur hunc doctorem vere à Deo *lis.*
 missum esse, Ideoq, habet Ecclesia multa peculiaria
 miracula, vt resurrectionem mortuorum, &c. vt
 certi simus Euangelium vere à Deo traditum esse.
 His testimonijs nostram fidem confirmemus.

Deinde miracula sunt exempla promissionum. Sic
 vult nobis opitulari Filius Dei, & semper adest no-
 bis, sicut illos iuuabat, & in nostris arumnis consu-
 gere ad eum, petere ab eo auxilium, fide eum inuo-
 care debemus.

Et semper referantur miracula ad hanc regu-
 lam: Filius Dei apparuit, vt destrueret opera Dia-
boli. Christus tollit peccatum, & peccati effectus,
mortem, & alias arumnas, famem, morbos, exci-
dia, bella. Sed sicut corpori Christi alia tempora sue-
runt mitiora, alia sauiora, vt tempore crucifixionis,
 ita Ecclesia, alias magis, alias minus tranquilla est.
 Nunc extremum tempus est, quod tristissimum est,
 sed tamen habemus hanc consolationem, quod Da-
 niel inquit: Tunc stabit dux magnus pro filijs populi
 sui. Iam igitur exerceamus fidem, & inuocemus du-
 cem Christum.

DE SECVNDO.

De fide in
petitione re-
rum aeter-
narum.

IN omni inuocatione debet adesse fides generalis, qua credat remissionem peccatorum & placere Deo nostras preces, nec irritas esse: Sed de rebus, qua petantur, discrimen est. De promissione gratia est mandatum, vt nominatim tibi hanc rem tribui credas, vt Paulus inquit Rom. 4. Credenti autem imputatur fides ad iusticiam. Nam de gratia Deus expressit voluntatem suam, & addidit mandatum, vt singuli credamus promissioni gratia, & hac fides est obedire Deo in hac inuocatione.

De petiti-
one rerum
corporaliu.

De corporalibus vero sciendum est, & aliam obedientiam requiri, vt videlicet parati simus ad obedientiam, si Deus velit nos diutius exerceri, & tamen fides in genere statuatur Deum velle peti corporalia, vt conseruet Ecclesiam, œconomias, & politias, esse opera Dei, esse Deo cura, & Deum velle nos in his tuendis exercere fidem, & inuocationem. Et cum in his obtemperamus vocationi, non dubitemus, quin Deus nobis opituletur, sicut hic in Centurione apparet, qui laborans pro ministro exauditur.

Afferamus igitur in petitione corporaliu remissionis peccatorum, fidem intuentem promissionem beneficiorum corporaliu, quod Deus Ecclesiam, politiam, œconomiam conseruare velit, quod velit harum conseruationem à se peti: Sed quia non expressit voluntatem suam, quomodo corporalia beneficia singulis daturus sit, & requiritur obedientia nostra in afflictionibus: ideo addita est conditio, Si

vis, Sic

vis. Sic David petit, Si Dominus volet, reducet me. Et tamen sciamus, preces non esse irritas, quia Deus etiam corporalia dat, vt seruet Ecclesiam, politias & œconomias.

DE TERTIO.

Lex dicit immundiciem esse attingere leprosum: Sed Christus, vt seruet proximum, negligit hanc legem, iuxta regulam, Misericordiam volo magis quam sacrificium. Sic Maccabai in Sabbato dimicant. Hi gradus operum discendi sunt, & videndum qui alijs cedant.

Lex ceremonialis cedit officijs dilectionis.

DE QUARTO.

Missio ad Sacerdotes est commendatio ministerij quos mundat Deus, hoc vult audire Evangelium sonans in Ecclesia. Et quidem iubet dari munus, quia Christus vult conseruari ministerium nostris collationibus. Et additur quod mandauit Moyses in testimonium ipsis. Phrasis est Ebraica, quasi dicat, quod constituit Moyses ius sacerdotibus, Testimonium enim saepe significat legem, seu ius. Et Christus vult comprobatum hoc ius, vt doceat nos de conseruando ministerio. Hac est simplicissima interpretatio. Alij aliter enarrant: in testimonium illis, id est, vt tota lex est testimonium de Christo, ita & in hoc casu sacerdotes debebant testari, hunc esse Messiam, qui hos sanauerat.

Missio ad sacerdotes propter conseruationem ministerij.

DE QUINTO.

Centurionis exemplum continet doctrinam de poenitentia & fide, & perspicue docet, fidem non

Doctrina fidei in poenitentia.

non nisi propria dignitate, Ideo primum fatetur se esse indignum, & tamen petit beneficium. Sic & nos vera pœnitentia agnoscamus indignitatem nostram, & excitemus nos ad inuocandum Filium Dei. Si incidant dubitationes de modo liberationis, sustentemus nos verbo, & modum Deo permittamus, sicut facit hic Centurio, Contentus est verbo Messia, & quidem predicat potentiam verbi Christi creaturis imperantem. Quare agnoscit in Christo potentiam à Deo datam, & sentit esse Messiam promissum.

DE SEXTO.

Veri cultus
piorum, **Q**uia Christus laudat fidem Centurionis, hortatur nos ad similia exercitia fidei. Nam hi sunt veri cultus Dei, vt : Inuoca me in die tribulationis, & eripiam te, &c.

DE SEPTIMO.

Christus approbat centurionem gentilem & militem. **D**E vocatione gentium dictum est supra de Magis. Estq; hic etiam exemplum, quod iusticia Christiana non sit in externa obseruatione rituum, sed in veris motibus timoris & fidei. Nam etsi Centurio non est Iudæus, & in eo, vt in homine militari, nihil est speciosum, Tamen Christus opponit eum Iudæis, qui habebant gloriam iusticiæ legis. Ita exæquat Iudæos & Gentes, nec propter externam diuersitatem rituum facit discrimen : Sed vtrisq; concedit suæ vocationis officia. Leprosam vt Iudæam, iubet ire ad sacerdotes, Centurionem sinit vti suis militaribus officijs.

Horribilis comminatio est de pœnis hypocritarum contemnentium Euangelium. Minatur enim Christus Iudæis exitium, quod freti lege, & titulo populi Dei, contemnebant & persequabantur Christum. Sicut nunc aduersarij titulum Ecclesiæ opponunt pura doctrinæ Euangelij.

Pœna contemnentium Euangelij.

DOMINICA III.

post Epiphania.

EVANGELIUM,
Matth. 8.

ET ascendente eo in nauiculam, secuti sunt eum discipuli eius. Et ecce mo-

ce motus magnus factus est in mari, ita vt nauicula operiretur fluctibus, ipse vero dormiebat. Et accesserunt discipuli, & suscitauerunt eum, dicentes, Domine salua nos, perimus. Et dicit eis. Quid timidi estis modicæ fidei? Tunc surgens comminatus est ventis & mari, & facta est tranquillitas magna. Homines autem mirati sunt, dicentes, Qualis est hic, quia & venti & mare obediunt ei.

LOCI QUATVOR.

- I. Imago periculorum & arumnarum Ecclesie.
- II. De dubitatione in inuocatione.
- III. Quod maneat in sanctis etiam infirmitas fidei.
- IIII. Consolatio, in qua apparet etiam infirmam fidem exaudiri & iuari.

DE PRIMO LOCO.

Miranda gubernatio
Ecclesie.

Nihil est admirabilius inter opera Dei, quam gubernatio & conseruatio Ecclesie, inde vsq; ab initio mundi, populus Dei est exiguus cætus, oppressus ingentibus arumnis, & deformatus multis scandalis, sicut inquit Paulus, Infirma mundi elegit Deus. Et Christus ait, Ago tibi gratias Pater celestis.

stis, quod hac reuelasti paruulis. Hac species Ecclesie; non leuiter mouet humanos animos, qui cogitant magis populum Dei esse maiorem multitudinem, tenentem imperia, florentem gloria, virtute, sapientia. Item, tenentem ordinariam gubernationem, Vt, Principes Iudaici iudicabant se esse Ecclesiam, non Apostolos, qui erant pauci, & tanquam seditiosi aduersabantur Pontificibus. Oportet igitur pios firmissime tenere doctrinam de vera Ecclesia, Quod ibi sit Ecclesia, vbi verbum Dei recte traditur, sine impijs dogmatibus, & sine impijs cultibus. In tali coetu necesse est esse aliqua vna & vera membra Ecclesie.

Iam illa est mira sapientia, Cur Deus suam Ecclesiam, quam pronunciat esse iustam, sinit tam diu-
Quare Ecclesia subijciatur arumnis.

riter exerceri. Rationes duae sunt.
 Quod hac ipsa Ecclesia iustorum adhuc habet peccatum, quod vult Deus agnosci a pijs, & mortificari. Sicut Paulus inquit, Corpus morti destinatum est propter peccatum. Et Petrus, Iudicium a domo Dei incipit. In secundis rebus non sentimus iram Dei aduersus peccatum, ideo languescunt animi, fiunt ignaui, obliuiscuntur Dei. Vt igitur peccatum agnoscamus, Ecclesia subijcitur ingentibus arumnis, quibus admonemur, vt inuocemus liberatorem filium Dei. Dicitur est ad Cain, Peccatum tuum quiescet, donec reuelabitur. Vbi breui verbo significata est illa totius mundi securitas, cum ait: Peccatum quiescet, scilicet in impijs poenae differuntur, non cernitur ira Dei. At in Ecclesia non quiescit peccatum, sed agnosci-
 tur, 118

I.

tur, incutit terrores, & magno certamine vincendum est. Ideo propositæ sunt ærumne.

II.

Secunda ratio est, quare Ecclesia subiecta est ærumnis, Quia Deus vult potentiam Filij sui ita fieri conspectiorem, cum vincit Diabolum per infirmos. Nam in hoc certamine, nos non sumus duces, tantum milites vel instrumenta sumus, Diabolus ardet odio Dei, & belligeratur cum filio Dei, hunc vincit filius Dei in Ecclesia infirma: sicut restituit Adam lapsum, sicut conseruauit Ecclesiam, seuentibus in eam omnium temporum tyrannis. Sciamus igitur nos ad hoc certamen vocatos esse, vt in nostra infirmitate luceat confessio & gloria Dei.

Præceptum
de obedi-
entia in affli-
ctionibus.

Has causas intueamur in omnibus ærumnis, & sciamus Deo obediendum esse, quia subiecit Ecclesiam talibus afflictionibus. Ac meminerimus nos oportere agnoscere & mortificare peccatum, etiamsi id in impijs quiescit, hoc est, in presentia, nec iudicatur, nec punitur.

Huc pertinent plurima sententia. Humiliamini sub potenti manu Dei. Item Psalm. 36. Subditus esto Deo, & expecta eum. Hac tota doctrina ignota est rationi, philosophia, & legi, sed in Euangelio proposita est, cur affligantur iusti, Item, quod Deus verus exaudiat inuocantes ipsum in afflictionibus, Quod Deus sanet contritos, quod sacrificium Deo sit spiritus contribulatus.

Hac de primo loco breuiter monui, in quo singuli cogitemus de nostris ærumnis, præsertim illis qui comitantur

comitantur nos, postquam in nauim Christi con-
scendimus. Hæc nauicula concutietur ingentibus
procellis. Diabolus impellit Tyrannos ad eam delen-
dam, serit scandala horribilia & inextricabilia. Sed
propter hæc non deficiamus à veritate, discamus
item regi Ecclesiam non humanis consilijs, sed diui-
nis, ac Deum velle vt non nitamur nostris consilijs
& præsijs, sed simpliciter obtemperemus vocationi,
& ipsum inuocemus.

Nauicula
Christi
quassatur
procellis.

SECUNDVS LOCVS.

Naturaliter dubitant animi, præsertim in affli-
ctionibus, an Deo curæ simus, an sit nos serua-
turus, an velit exaudire. Hoc ingens & arcanum
peccatum non intelligunt hypocrite. Imo fingunt
has tenebras & dubitationes non esse peccata. Hic
error maxime reprehendendus est in Ecclesia. Et
discrimen facit doctrina de fide inter Ecclesiam, &
omnes alias sectas, Est enim mandatum Dei æter-
num & immutabile, vt credamus in filium Dei, hoc
est, vt credamus nobis propter filium Dei ignosci,
nos recipi, curæ esse Deo, exaudiri à Deo, & ser-
uandos esse, ideo toties scriptum est, Orate sine hæ-
sitatione. Oret in fide nihil hesitans. Imo cum dubi-
tatione semper coniuncta est indignatio aduersus
Deum, Superantur autem impij dubitatione, sed san-
cti cum dubitatione luctantur, & vincunt eam fide.

De dubita-
tione vin-
cenda in in-
uocatione.

Hæc doctrina in conspectu nobis esse debet in omni
inuocatione, & clamitandum est, Domine, adauge
nobis fidem. Item, Credo Domine, sed adiuua incre-
dulita-

Præcepta de
perendo in-
cremento fi-
dei, & abij-
cienda du-
bitatione.

dulitatem meam. Colligenda sunt etiam sententiae & exempla, qua prohibent dubitationem, vt, Omnis qui confidit in eum, non confundetur. Item, Fides tua te saluam fecit. Et in hoc Euangelio Christus obiurgat apostolos, Quid timetis, seu potius trepidatis, vos modicae fidei?

Quomodo
fides petat
sine aut cu
exceptione.

Diligenter autem considerandum est discrimen, vbi sit dubitatio impia, seu qua nominatim credi & expectari oporteat, videlicet promissionem Euangelij propriam, quod Deus propter Christum tibi velit ignoscere, te recipere, te exaudire & saluare. Hac necesse est credi, & pralucere hac generalis fides in omni inuocatione debet, quia est mandatum immutabile & vniuersale: H V N C audite. Omnis qui credit in Filium, saluabitur. Qui non credit in Filium, manet ira Dei super eum.

Sed de euentibus periculorum corporalium regula tenenda est, Quod Deus in his quoq; opitulari nobis velit, velit inuocari, sed tamen requirat obedientiam, etsi euentus gubernat, mitigat, alias aliter. Ideo sic petamus, vt tamen ad obedientiam in his corporalibus afflictionibus parati simus, vt Dauid pulsus in exilium, petebat se reduci, credebat sibi condonari peccatum, se exaudiri, Deum opitulaturum esse, se habiturum esse vitam eternam. Sed hunc corporalem euentum Deo committebat, etsi liberationem seu mitigationem petebat, & tamen ad obedientiam paratus erat, sicut inquit, Si volet Dominus, reducet me, si non volet, fiat voluntas Domini.

Sic exercuit Deus omnes sanctos, gubernavit euentus longe aliter, quam ratiocinari humana mens potest. Moyses cum educebat populum ex Aegypto, nequaquam existimabat tantum exercitum quadraginta annis in deserto regendum esse. Non prouidebat futuras tot seditiones, tantum scandalocum. Tandem inducit Deus populum in terram promissam. Ita euentus longe aliter gubernatur, quam cogitare Moyses poterat. Ieremias erat suasor, vt populus proficisceretur in exilium, & affirmabat redituros esse, sed quomodo, quo duce redituri essent, nesciebat. Ita nos oportet vocationi parere, & euentus corporales Deo committere, & tamen exercere fidem in inuocatione, & petere, vt Deus gubernet, & moderetur pericula & euentus.

Moyfis gubernatio.

TERTIVS LOCVS.

Testimonium hic extat, quod in sanctis sint peccata, vt hic in Apostolis trepidatio propter infirmitatem fidei. Metuebant se & Dominum perituros esse, cum tamen vocationem Domini nossent. Hac infirmitas multa peccata gignit, qua tamen ratio non satis iudicare potest. Sape peccant homines, vel securitate vel dissidentia, vt nunc multi iniusta dissidentia quarunt presidia inconcessa.

De peccatis sanctorum.

QVARTVS LOCVS.

Roponitur dulcis consolatio, quod etiam infirmam fidem Deus exaudiat, & sunt multa similia exempla, vt in Marco, Credo Domine, sed adiuua incredulitatem meam. Haec exempla movent, vt

Etiā infirmam fidem exaudit Christus.

agnoscamus infirmitatem, & tamen non deterreamur ab inuocatione, sic enim crescit fides, cum magis magisque exercetur. Sicut dicitur, Habenti dabitur.

DOMINICA V.

post Epiphania.

EVANGELIUM,

Matth. 13.

De Zizanijs.

ALiam parabolam proposuit eis
dicens, Simile est regnum coelo-
rum homini, qui seminavit bonum se-
men in agro suo. Cum autem dormi-
rent

rent homines, venit inimicus eius, & superfeminavit zizania in medio tritici, & abiit. Cum autem germinasset herba, & fructum fecisset, tunc appa-
 ruerunt & zizania. Accedentes au-
 tem serui, Patrisfamilias dixerunt ei,
 Domine, nonne bonum semen semi-
 nasti in agro tuo? unde ergo habet
 zizania? Ille autem ait, Inimicus ho-
 mo hoc fecit. Serui autem dixerunt ei.
 Vis ergo ut euntes colligamus ea? Ille
 autem ait, Non, ne forte colligentes
 zizania, eradicetis simul cum eis triti-
 cum, Sinite utraq; crescere usq; ad mes-
 sem, & in tempore messis dicam mes-
 soribus, Colligite primum zizania, &
 colligate ea in fasciculos, ut combu-
 rantur, Triticum autem congregate
 in horreum meum.

VNus est precipuus locus huius Euangelij, quod
 in Ecclesia non liceat tollere vi & gladio in-
 obedientes, scilicet quod attinet ad ministerium Apo-
 stolorum & verbi, id est, ad potestatem Ecclesiasti-
 cam, cuius officium proprium est, non vi corporali,
 sed tantum verbo arguere homines. Nam regnum
 Christi,

Ecclesie po-
 testas non
 coercet vi
 corporali.

Christi, est regnum spirituale, quod solo verbo, sine gladio regitur.

Iam hic queritur, Vtrum igitur non licet tollere adulteros, homicidas? &c. Sic enim aliquis argumentari posset: Zizania non sunt tollenda, Adulteri sunt zizania, Ergo adulteri non sunt tollendi. Concedendum est totum argumentum, quod attinet ad ministerium verbi, non quod ad civilem potestatem. Magistratus civilis habet potestatem tollendi adulteros, homicidas, & similes palam flagitiosos. Magistratus enim, ut inquit Paulus, est qui fert gladium in terrorem malis, ut puniat eos. Item, Lex est iniusta posita, & poenarum civilium tres sunt causae. Prima est iusticia Dei. Secunda, Exemplum. Tertia, Pax publica, ut alias prolixius dicitur.

Magistratus
recte coer-
cet impio-
rum dogma-
tum auto-
res.

Quorum iu-
diciam sic
de doctrina

Licet ne Magistratui punire Hereticos? Maxime. Magistratus enim est custos totius legis, hoc est non tantum secundae, verumetiam primae tabulae, quod ad externam disciplinam attinet. Sed iudicium de doctrina non tantum pertinet ad Magistratum, sed ad totam Ecclesiam, cuius pars est Magistratus. Is igitur viderit, ut certo iudicet, non ut nunc sit, et daorum aut trium Monachorum saevitia & crudelitate, sed ex sententia optimorum & doctissimorum in Ecclesia.

Sic in heresi Donatistarum, qui fingeant Ecclesiam, in qua prorsus nulli essent vitiosi, & contendebant, Sacramenta per malos administrata fieri irrita, Constantinus Imperator iudicium commisit Episcopis

copis Romanis, qui cum re cognita damnassent Donatistas, neq; i stare hoc iudicio vellent, Imperator Arelate conuentum instituit, vbi presens ipse re diiudicata, sententiam tulit contra Donatistas, & vt pena aliqua afficerentur, transtulit bona ipsorum Ecclesiastica, ad veram Ecclesiam.

Ita in summa hoc Euangelium docet, ne Apostoli pratextu Euangelij arripiant gladium, & constituent regnum mundanum, quod longe aliud est quam regnum Christi. Sed de eorum officio loquitur Paulus: *Increpa, argue, cum omni imperio.* Quibus verbis significat Paulus, potestatem Ecclesiasticam posse imperare in ijs, quae sunt iuris diuini, eiq; necessario obediendum esse. Id enim significat ἐπιταγή.

DOMINICA Septuagesimæ.

EVANGELIUM,
Matth. 20.

Simile est regnum coelorum homini Patrifamilias, qui exijt primo diluculo conducere operarios in vineam suam. Conuentione autem facta cum operarijs ex denario diurno, misit eos in vineam suam. Et egressus

H 4 circa

circa horam tertiam, vidit alios stantes in foro ociosos, & dixit illis, ite & vos in vineam, & quod iustum fuerit, dabo vobis. Illi autem abierunt. Iterum autem exijt circa sextam & nonam horam, & fecit similiter. Circa vndecimam vero horam exijt, & inuenit alios stantes ociosos, & dixit illis, Quid hic statis tota die ociosi? Dicunt ei, Quia nemo nos conduxit. Dicit illis, Ite & vos in vineam. Et quod iustum fuerit accipietis.

Cum autem sero factum esset, dixit dominus vineæ procuratori suo, Vo-
ca ope-

ca operarios, & redde illis mercedem, incipiens à nouissimis vsq; ad primos. Et cum venissent, qui circa vndecimam horam, acceperunt singuli denarium, Venientes autem primi, arbitrati sunt, quod plus essent accepturi. Acceperunt autem & ipsi singuli denarium. Eo autem accepto, murmurabant aduersus Patremfamilias dicentes, Hi nouissimi vnā horam fecerunt, & pares illos nobis fecisti, qui portauimus pondus diei & æstum.

Et ille respondens vni eorum dixit, Amice non facio tibi iniuriam, Nonne ex denario conuenisti mecum? Tolle quod tuum est, & vade, Volo autem huic nouissimo dare sicut & tibi. Annon licet mihi quod volo facere in rebus meis? An oculus tuus nequam est, quod ego bonus sum? Sic erunt nouissimi primi, & primi nouissimi, Multi enim sunt vocati, pauci vero electi.

I. Locus. De ordine Ecclesie omnium temporum.

II. De vocatione gentium.

III. De denario & meritis.

IIII. Comminatio aduersus ingratos, miscentes humanos affectus ministerio Euangelij, & corrumpentes bonam causam.

D E P R I M O.

Perpetuitas
Ecclesie.

Parabola significat ab initio mundi semper aliquam Ecclesiam vocatam esse, & mirabiliter gubernatam & seruatam, quae quidem & nobis in conspectu esse debet, ut nos doctrinae perpetuitas, & exempla prioris Ecclesiae doceant & confirmet. Ut enim Nohe, Abraham, Iacob, non humanis praesidijs defensi sunt. Sic sciamus semper veram Ecclesiam diuinitus regi & defendi. Et hanc esse veram Ecclesiam, quae veram doctrinam circumfert, & in hac fide Deum inuocat, & pericula sustinet.

Falsa Eccle-
sia admixta
vix.

Cum autem sint duo corpora, Alterum vera Ecclesia, alterum impiae, & persecutricis, saepe accidit, ut vera Ecclesia sit prorsus oppressa, & soli impij dominantes teneant publicum ministerium, sicut in Papatu. Hic discant pij, non propterea nullam esse Ecclesiam, & ministerium valere, etiamsi est penes impios, & persecutores, quod deberet quidem eripi impijs, sed dum per vim tenent, non propterea ea, quae recte administrant, ut Baptismum, pro salute Ecclesiae, sunt inefficacia, aut irrita, sed valent, quia ministerium non est istarum personarum, sed est Ecclesiae.

D E S E C V N D O.

Hac

HAEC parabola in genere est comminatio aduersus omnes ingratos omnium temporum, qui miscent humanos affectus ministerio Euangelij, & priuatis cupiditatibus pratexunt nomen Dei, nomen Euangelij, nomen Ecclesiae. Sed tamen hic plerumq; dicitur de uocatione gentium, de qua quoties dicitur, complectenda est doctrina Euangelij de gratuita remissione peccatorum. Ideo enim fit exaqua-

Exaequatio
gentium &
Iudaeorum.

gentium & Iudaeorum, quia lex non meretur remissionem peccatorum: sed donatur reconciliatio propter Filium Dei gratis, Et haec consolatio utraq; manutenenda est, ut fide possimus inuocare Deum, in vera agnitione Christi.

D E T E R T I O.

Hic fit mentio denarij, & mercedis, ideo hunc locum aduersarij valde iactitant: Sed dum rixamur de meritis, & rixas sequuntur multa humana vitia, odium, studium querendi humana praesidia, superbia, iniuria, sit ut primi fiant nouissimi, & bona caussa male agendo corrumpatur. Ideo primum commonesacti hac grauisima comminatione, reuerenter audiamus Euangelium, simus fideles in ministerio, simus patientes, & luceat fides nostra in professione fidei. Sed tamen refutemus modeste immodicas laudes meriti, quas non recte ex hoc textu excerpunt.

Ac satis apparet etiam ante haec tempora, pijs De merito.
vocabulum meriti multos scrupulos inecisse, ideo erumpit Bernhardus in hanc vocem, Sufficit ad me-

ritum scire, quod non sufficiat meritum, hoc quid aliud est? quā quod oporteat credere propter Christum accipi vitam aeternam, non propter nostra merita. Sicut alias ipse clarius dicit.

Denarius in genere significat præmia.

Ingrati nati præmia rejciuntur.

Interpretatio denarij de ministro Euangelij.

In accommodandis parabolis videndum est, quæ sit principalis propositio, & cuius rei similitudo pingatur. Non enim semper singula membra congruunt, ut hic genus conuenit: bene meriti postea insolentes, & ingrati eijciuntur, recipiuntur obsequentes & grati. Huius regula generalis imago pingitur, nec necesse est ipsa præmia similiter se habere, Sicut hic dissimilitudo est, quia denarius datus est etiam ingratis: At vita aeterna non datur his, qui hic intelliguntur rejci. Non igitur quadrabunt membra, si ubique denarium de vita aeterna interpreteris, Estq; præcipua collatio non in similitudine præmiorum, sed in similitudine ingratitudinis. Iudæi cum fierent ingrati rejciuntur, nati antea præmia, quæ data fuerant tum præsentia, tum perpetua. Nunc alij recipiuntur, ut grati ijs præmijs fruantur, quæ dabantur. Hæc accommodatio generis est natua sententia textus, vrgere in singulis membris similitudinem, calumniosum est.

Ceterum & hoc modo contexti singula membra possunt: Vt paterfamilias dat denarium, ita Deus dat Euangelium Patribus, Prophetis, populo, tamen populus fit ingratus, quare rejicitur, & tandem retinet denarium, sed non fruitur eo, quia promissio non est irrita, quæ ad Iudæos & gentes pertinet, & profect

desset Iudæis, si crederent, ut Rom. 11. disputatur, Communicatur autem gentibus Euangelium, quæ sunt Ecclesia & populus Dei, si manserint grati. Nam eadem parabola vniuersaliter minatur & Iudæis & gentibus, si accersant negligentiam, & contemptum Dei, & similes furores, sicut tunc Iudæi fecerunt. Hac accommodatio satis concinna est.

Si quis autem non desinit vrgere partem collationis, quia hic tantum dicitur dari merces ijs, qui sunt grati, responderi potest ex hac ipsa similitudine.

Primum. Hic dari inæqualiter meritis, Ergo non tantum habetur ratio meritorum: Sed significare voluit Christus, potius spectandam esse misericordiam Dei, quam nostra merita. Hoc fateri aduersarios necesse est. Mox autem hæc quaestio sequitur, Cum misericordia spectanda sit, an fiducia misericordiae possit ex conditione meritorum pendere. Constat autem labefactari hanc fiduciam, si addatur conditio nostra dignitatis, & nota est Pauli sententia, Ideo ex fide gratis, ut certa & firma sit promissio.

Deniq; concedo, vsitatam phrasim legis esse de æterna vita, ut de mercede loqui, quia lex etiam de fide, tanquam de nostra iusticia loquitur, & tamen scimus fidem non esse fiduciam nostræ dignitatis, sed fiduciam misericordiae Dei.

Postremo & hoc verum est, vitam æternam, etsi datur propter Christum, tamen simul esse mercedem, quia compensat recte facta. Minus esset disputatio de hoc vocabulo, si non inde nimis absurda ex-

truxis-

I.
Denarius
datur non
propter
meritum.

II.
Quomodo
vita æternâ
vocetur
merces.

III.
Monacho-
rum absur-
da de meri-
tis.

truxissent Monachi. Nam audita hac voce mercedis, postea prorsus vt in humanis contractibus, sinxerunt meruum, seu precium, dixerunt nostra bona opera esse legis impletionem, & pro hoc tanquam precio, id est, caussa sufficienti, & impellente voluntatem Dei, deberi vitam aternam. Ita obliu sunt Euangelij de Christo, & de fide in Christum, sicut constat de hac fide, qua est fiducia gratuita misericordia propter Christum promissa, silentium apud eos esse. Item assinxerunt absurdiora, quosdam abundare meritis, qui possint ea alijs applicare. Hec portenta necesse fuit taxari, ideo de vocabulo aliquid disputandum fuit. Et his absurdis refutatis prudens facile videre potest, quatenus congruat vocabulum mercedis.

Causæ quæ
hortantur
ad recte faciendum.

Hac monuisse satis est. Sed simul veras causas recte faciendi colligamus, ne & nos inter ingratos istos, de quibus hic dicitur, eijciamur. Sciamus puniri peccata horribilibus pœnis, presentibus & futuris.

2 Sciamus non posse Deum inuocari mala conscientia,

3 Sciamus hominem desertum a Deo, obnoxium esse tyrannidi diaboli, sicut dicitur, Qui peccatum facit, ex diabolo est, Ideo fugiamus peccatum. Deinde &

4 hoc sciamus, bona opera esse debita necessaria, & mereri ingentia premia, in hac vita, & post hanc vitam, Et tamen manet hac sententia, quod propter aliud sumus reconciliati, & heredes vita aterna, & quod ita placeat obedientia, si offeratur in fide propter mediatorem.

S E P T V A G E S I M A E. IOI

Has causas bene operandi semper intueamur, & nos ad timorem Dei exuscitemus, in hoc cursu melius discemus res illas maximas intelligere, quam in ociosis rixis, & tunc rei magnitudo aliquo modo conspicitur. Iudicari de vocabulis facile potest, & qui videt aliquo modo magnitudinem infirmitatis humanae, & immunditiei, facile intelligit praeconia meriti inania esse. Et rursus, qui intelligit placere Deo obedientiam propter Filium, intelliget compensari nostra benefacta immensis premijs amplioribus, quam meriti ratio, etiamsi qua esset, posceret.

D O M I N I C A

Sexagesimæ.

E V A N G E L I V M,

Lucæ 8.

CUM autem turba plurima conueniret, & de ciuitatibus properarent ad eum, dixit per similitudinem. Exiit qui seminat seminare semen suum. Et dum seminat, aliud quidem cecidit secus viam, & cõculcatum est, & volucres cœli comederunt illud. Et aliud cecidit supra petram, & natum exaruit, quia non habebat humorem.

Et ali-

Et aliud cecidit inter spinas, Et simul
 exortæ spinæ, suffocauent illud. Et
 aliud cecidit in terram bonam, & or-
 tum, fecit fructum cētuplum, Hæc di-
 cens, clamabat, Qui habet aures audi-
 endi, audiat.

Interrogabant autem eum discipuli
 eius dicentes, quæ esset hæc Parabo-
 la. Ille autem dixit, Vobis datum est,
 nosse mysteria regni Dei, cæteris au-
 tem in Parabolis, vt videntes non vi-
 deant, & audientes non intelligant.

Est autem hæc parabola, Semen est
 verbum Dei, Qui autem secus viam,
 hi sunt,

hi sunt, qui audiunt, deinde venit diabolus, & tollit verbum de corde eorum, ne credentes salui fiant. Qui autem supra petram, hi sunt, qui cum audierint, cum gaudio suscipiunt verbum, & hi radices non habent, quia ad tempus credunt, sed in tempore tentationis recedunt. Quod autem inter spinas cecidit, hi sunt, qui audierunt, & à solitudinibus, & diuitijs, & voluptatibus vitæ euntes suffocantur, & non referunt fructum. Quod autem in bonam terram, hi sunt, qui corde sincero & bono audientes verbum, retinent, & fructum afferunt in patientia.

Nemo autem lucernam accendens, operit eam vase, aut subter lectum ponit, sed super candelabrum ponit, ut intrantes videant lumen. Non est enim occultum, quod non manifestetur, neque absconditum, quod non cognoscatur, & in apertum veniat. Videte ergo, quomodo audiatis, Qui enim habet, illi dabitur, & quicumque non habet,
 I etiam

etiam quod putat se habere, auferetur ab illo.

De Ecclesia **S**umma Euangelij & principalis propositio est consolatio de Ecclesia, quod certo sit aliqua Ecclesia, vbiq; docetur Euangelium. Est & consolatio aduersus scandalum paucitatis credentium.

Deus per Euangelium efficax est.

Est ergo primus locus. Euangelium nunquam prorsus est sine fructu, sed semper in aliquibus est efficax, vt testatur Esaias 55. Non reuertetur verbum ad me vacuum, sed faciet quacumq; volui.

Secundus. Semper in eo coetu, vbi est vera doctrina, necesse est aliqua esse vera membra Ecclesie, quia verbum Dei non est sine fructu, & necesse est aliquam esse Ecclesiam. Hec non est defendentium impias opiniones, ergo necesse est eam in altero coetu esse.

Tertius. Cum Ecclesia sit exigua, sicut inquit Esaias, Nisi Deus reliquisset nobis semen, essemus sicut Sodoma: animi multorum dubitant, an sit aliqua Ecclesia Dei, an Deus adhuc exaudiat, praestet promissa. Aduersus id scandalum confirmat nos hac Parabola, praecipit vt credamus esse Ecclesiam, &

Terra bona vere Deum exaudire, & praestare promissa Ecclesie. Et testatur illos bonam esse terram, qui non deficiunt ab Euangelio.

Causa defensionis ab Euangelio.

Quartus. Modos recenset deficientium, Vbi diligenter obseruandum est, quod non tantum enumerat vulgaria peccata humana infirmitatis, vt inconcessos que-

fos questus, & illicitas voluptates, & metum persecutionis, sed addit alias obscuras tentationes, videlicet cum diabolus excutit animus rectam sententiam, & instillat Epicureas opiniones, vel alias. Aduersus has insidias oportet pios esse vigilantes.

Quintus. Dulcissima consolatio proposita est in dicto, *Habenti dabitur: quod videlicet infirmos Deus recipiat, quod velit eos prouehere, quod initia non contemnat.* Sicut alibi dicitur, *Linum sumigans non extinguet.* Item Paulus de infirmis, *Deus eos recepit.* Sunt autem habentes, qui habent initia poenitentiae, & hos ipsos hic vocat bonam terram, scilicet non deficientes a verbo Dei, quia supra enumerauit deficientes.

Habenti
dabitur.

Sextus. Traditur & doctrina, qua praecipit vt studeamus proficere, vt simus habentes, vt retineamus verbum, quod sine cura, & sine dimicatione fieri non potest.

Septimus. Gradus sunt piorum, alij fructum faciunt centuplum, &c. quod generaliter intelligendum est, de donis singulorum, & de ministerijs, vt Ioseph copiosorem fructum tulit, quam reliqui fratres, hoc est, & donis excelluit, & plures conuertit. Est q̄q; precipuus fructus confiteri & docere, sicut Christus inquit, *Sic Pater caelestis glorificabitur, si eritis mei discipuli, & copiosorem fructum feretis, id est, propagabitis & conseruabitis Euangelium.*

Gradus
fructuum.

Octauus. Comminationes multa hic propositae sunt aduersus contentores verbi Dei, & persecutores.

Poenae con-
tenti Euan-
gelij, exci-
tas & obsti-
nata.

res. Mirum est enim, qui fiat, ut tanta pertinacia agnitam veritatem oppugnent. Hic autem admone-
mur, ne illorum pertinacia vel iudicij frangamur,
quia predictum est, tales aliquos fore hostes vera Ec-
clesia, qui videntes, tamen sunt caeci futuri. Quare
fugiendi sunt pertinaces illi hostes Euangelij, & con-
tra erigenda mentes, ut retineamus verbum Dei, si-
mus bona terra. feramus aliquem fructum, vnusquisq;
in sua vocatione.

E A D E M D O M I N I C A Sexagesimæ.

E V A N G E L I V M Matth. 13.

- PRIMVS locus, Imago Ecclesie, que admo-
net & cōfirmat pios, & obiurgat ignavos.
II. De incrementis piorum, & excœcatione con-
temnentium & persequentium.
III. Quomodo patres nouerint regnum Christi.
IIII. De multiplici fructu.

D E P R I M O L O C O.

Contra scā-
dalum pau-
citas cre-
dentium.

Multa offendit infirmos animos, paucitas pio-
rum, quotidiana desertiones & perfidia. Ad-
uersus hæc scandala teneamus consolationem in hac
imagine propositam, que admonet futuram talem
confusionem, & dissimilitudinem in Ecclesia, & eri-
gamus

gamus nos, ne propter aliorum lapsus, & ipsi desiciamus.

Et causa confusionis & desertionis hic recitantur. Causa & modi defectionis ab Evangelio. Præstigiæ diaboli, quibus verbum ex cordibus rapitur.
 Prima est obscurior cæteris, sed communior & potentior, videlicet cum præstigijs diaboli capiuntur animi, & excutitur verbum Dei, sicut Eva primum seducta est, Ita plurimi sapientes sunt Epicurei, aut Academici, aut heretici, quibus diabolus offert aliquam falsam persuasionem, ac deinde implicatos & irretitos tenet & vrget, sicut videmus quomodo paulatim Euam euerterit. Has insidias sæpe Paulus describit, & vocat tela ignita.

Habet autem hæc ætas plurima & varia exempla, partim propter ingeniorum petulantiam, quæ crescit, partim, quia diabolus postremo tempore sentiens breui assuturum esse iudicem, rabiosius grassatur. Ideo iam plures sunt hæretici, & monstrosiores sectæ oriuntur, ut deliria Anabaptistarum multiplicia.

Cogitemus igitur vigilandum esse, ac repugnandum insidijs diaboli, qui miras querit occasiones, quibus pertrahat animos in errores, & ad desertionem, &c. Ac dicto Petri excitemur. Vigilate; quia aduersarius vester tanquam leo rugiens circumit.

Reliqua causa desertionis minus sunt obscura, ut metus suppliciorum, immoderate solitudines retinendarum opum, imperij, dignitatis.

DE SECVNDO.

Valde utilis doctrina hic traditur, de incremento pi- De incremento pi-
rum.
 tis piorum. Luca 8. Videte quomodo audiatis,

Habenti
dabitur.

Habenti enim dabitur, & à non habente, quod videtur habere, auferetur. Discamus igitur exercenda esse dona spiritualia, quia in his exercitijs crescunt, sicut alibi Paulus inquit, Qui fideliter seruiunt, confirmantur in fide. Et Augustinus, Dilectio meretur incrementum dilectionis. Ideo Christus inquit, Si possunt homines bona dare, quanto magis Pater vester qui in cœlis est, dabit Spiritum sanctum petentibus: quod significat non ociosis, non securis, non contemnentibus, sed audientibus verbum Dei, cupientibus obedire, & petentibus auxilium.

Mandatum,
vt petamus
incrementa
spiritus.

Summa pre-
cationis Do-
minicæ.

Extant promissiones, extant mandata, qua iubent petere, ergo vult dare, & cumulare dona, sicut & precatio ipsa testatur, quam Christus tradidit, Sanctificetur nomen tuum, id est, da vt vere agnoscamus Deum, vere inuocemus, tolle idolatriam, & omnes impias opiniones. Adueniat regnum tuum, id est, rege tu nos Spiritu sancto, non concedas regnum Diabolo. Fiat voluntas tua, sicut in cœlo obtemperant Angeli, & suum quisq; facit officium, ita fac vt in terra obtemperent tibi omnes doctores, principes, gubernatores, priuati, suo quisq; loco, tolle omnia scandala gubernatorum & aliorum, quæ offendent tuam voluntatem. Da panem quotidianum, id est, omnia corporis commoda, pacem, annonam, bonum regimen. Remitte debita, ne sinas nos succumbere diabolo in tentationibus Libera nos ab omnibus malis, & traduc in vitam æternam.

Hic videmus præcipere Christum, vt omnis generis be-

neris bona, spiritualia & corporalia petamus, & hac
 cumulare vult petentibus, & exercentibus. Additur
 autem & hic comminatio contra negligentes. ^{Pœna negli-} Ut
 videntes non videant Item, a non habente, quod vi- ^{gentiz.}
 detur habere, auferetur, id est, contemptores punien-
 tur cœcitate, & multiplici amentia.

DE TERTIO.

Vestri autem beati oculi, &c.

Christus inquit de Abraham, Abraham vidit ^{Beati oculi}
 diem meum & letatus est, ita omnes sancti ^{qui vident}
 ab initio mundi saluati sunt fide venturi liberatoris, ^{&c.}
 quem norant promissum esse, & alij habuerunt lu-
 cem clariorem alijs. Quod autem hic dicuntur non
 vidisse, intelligatur tantum de conuersatione cor-
porali. Hanc incoationem regni patres mirati sunt,
 & certe coram cupiebant audire predicantem, cu-
 piebant videre suum dominum, cupiebant crescere
 agnitione sui domini.

DE QVARTO.

Diuersi fructus significant, alios excellere alijs
 donis. Item, in singulis vocationibus alios
 plus laborare alijs, vt Paulus pluribus predicauit,
 quam aliquis alijs.

DOMINICA

Quinquagesimæ.

EVANGELIUM,
Lucæ 18.

Asumsit autem Iesus duodecim, & ait ad illos, Ecce ascendimus Hierosolymam, & consummabuntur omnia, quæ scripta sunt per Prophetas de Filio hominis, Tradetur enim gentibus, & illudetur, & contumelijs afficietur, & conspuetur. Et postquam flagellauerint, occident eum, & die tertia resurget. Et ipsi nihil horum intellexerunt.

runt, & erat verbum istud absconditum ab eis, & non cognoscebant quæ dicebantur.

Factum est autem, cum appropinquaret Hiericho, cæcus quidam sedebat secus viam medicans. Cum autem audiret turbam prætereuntem, sciscitabatur, quid hoc esset. Anunciauerunt autem ei, quod Iesus Nazareus transiret. Et clamauit dicens, Iesu fili Dauid miserere mei. Et qui præibant, increpabant eum vt taceret, ipse vero multo magis clamabat, Fili Dauid miserere mei. Stans autem Iesus iussit illum adduci ad se. Cum autem appropinquasset, interrogauit illum dicens, Quid tibi vis vt faciam? Ac ille dixit, Domine, vt respiciam. Et Iesus dixit ei, Respice, fides tua te saluum fecit. Et confestim respexit, & sequebatur illum glorificans Deum, & omnis plebs vt vidit, dedit laudem Deo.

Primus locus est de cæcitate humana, que fugit crucem, & de Christo & de Ecclesia, propter crucem, secus iudicat. Sicut Apostoli & Iudæi expe-

Cæcitas humana de regno Christi.

Et abant Messiam, qui eis daret opes & imperia, non qui augetet miseriam. Sic prophani non iudicant hunc arumnosum coetum esse Ecclesiam, quem Reges & Principes persequuntur. Ideo Euangelium toties nos admonet, oportere Ecclesiam similem esse Filio Dei. Sicut ab initio subiecta sunt afflictionibus, vt exempla Abel, Isaac, Iacob, Ioseph, Esaie, Hieremia, & similibus testantur. Talis semper est Ecclesia, sicut in Paradiso praedictum est, Et serpens calcaneum eius mordebit.

Infirmas & errores sanctorum.

Secundus, Quod Ecclesia habeat errores & infirmitatem, testatur hac imbecillitas Apostolorum, qui tum nondum persuaderi poterant, Christum tam atrociam & indignam passurum esse, Est q̄, consolatio, quod Deus etiam infirmos, qui tamen sunt dociles, non aspernatur, sicut Paulus inquit de infirmis, Deus eos recepit.

Ecclesiam oportet subijci cruci.

Tertius, Accommodatio fiat ad nos ipsos. Haec misera natura est sub peccato, ideo morti & multis ingentibus calamitatibus subiecti sumus, & iudicium a domo Dei incipit. Porro cum sumus in afflictionibus, cogitamus nos abiectos & desertos esse. Hic discamus ex Euangelio iudicare de his arumnis, discamus hanc oportere esse formam Ecclesiae, imponi arumnas, vt agnoscamus peccatum, & queramus liberatorem. Sicut inquit Paulus, Conclufit Deus omnes sub peccatum, vt omnium misereatur. Item, Venite ad me omnes, qui laboratis. Item, Viuo ego, nolo mortem peccatoris, sed vt conuertatur & viuat.

Secunda

Secunda pars, de Cæco.

CŒcus fide impetrat visum, & constantiam
 fidei tantam præstat, ut non desinat clamare, ^{Exemplum}
 etiam alijs eum obiurgantibus. Hoc exemplum, ut ^{fidei in cœ-}
 pleraq; alia, videlicet Centurionis, Cananea, & alio-
 rum, pertinet ad hunc præcipuum locum, docet qualis
 liberator sit Christus, docet item de fide. Nam hunc
 cultum ratio & lex non docent, sed est proprius Eu-
 angelij. Ideo toties proponitur, ut nos quoq; eum
 exercere discamus, & Christo præstare.

Sicut hic cæcus, sicut Cananea petunt fide sana-
 tionem propter hunc Dominum, nec deterrentur ab
 eo conspectu suæ indignitatis, ita & nos confugere
 ad hunc Dominum, fide petere & expectare neces-
 saria beneficia debemus. Hic est præcipuus cultus, &
 proprius sanctorum seu Ecclesiæ, & huc omnes tales
 sententiæ pertinent. Inuoca me in die tribulationis,
 & eripiam te. Quicumq; inuocauerit nomen Domi-
 ni, saluus erit. Item, In ipso gentes sperabunt.

Præcipuus
 cultus pio-
 rum.

Exercere fi-
 dem in inuoc-
 atione.

Huc congerantur omnia exempla in Euangelio,
 ubi Christus suo testimonio fidem prædicat. Fides tua
 saluam te fecit. Et hæc ipsa exempla testantur, Chri-
 stum esse talem liberatorem, cui hæc natura, mors
 & peccatum subiecta sint, qui sit liberaturus nos, à
 veris & aternis malis, à quibus nemo alius princeps
 liberare potuit. Et sic sentit cæcus de hoc Domino,
 cum vocat eum filium Dauid, id est, Messiam pro-
 missum Dauidi, & petit reddi visum, quod nemo præ-
 stare poterat, nisi talis Dominus, cui hæc natura re-
 rum subiecta sit.

DOMINICA

Inuocauit.

EVANGELIUM,

Matth. 4.

Tunc Iesus ductus est in desertum à Spiritu, vt tentaretur à diabolo. Et cum ieiunasset quadraginta diebus & quadraginta noctibus, postea esurit. Et Accedens ad eum tentator, dixit. Si filius Dei es, dic vt lapides isti panes fiant. Qui respondens dixit, Scriptum est, Non in solo pane viuit homo, sed in omni verbo, quod procedit de ore Dei.

Tunc

Tunc assumfit eum diabolus in sanctam ciuitatem, & statuit eum supra pinnaculum templi, & dixit ei, Si Filius Dei es, demitte te deorsum, scriptum est enim, Quia Angelis suis mandabit de te, & in manibus tollét te, ne forte offendas ad lapidem pedem tuum. Ait illi Iesus, rursus scriptum est, non tentabis Dominum Deum tuum.

Iterum assumfit eum Diabolus in montem excelsum valde, & ostendit ei omnia regna mundi & gloriam eorū, & dixit ei, Hæc omnia tibi dabo, si cadens adoraueris me. Tunc dicit ei Iesus, Vade Satana, scriptum est enim, Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli seruias. Tunc reliquit eum Diabolus, & ecce Angeli accesserunt, & ministrabant ei.

- I. *Locus. Quod non casu tentemur.*
 II. *De tyrannide & insidijs diaboli.*
 III. *Quomodo liberetur homo ex seruitute, scilicet per filium Dei.*
 IIII. *Victoria filij Dei prodest nobis, & sicut in sua persona vicit, ita vult in credentibus vincere*

vincere insidias diaboli, etsi vult nos quoque certare, vt experiamur auxilium.

V. Tres tentationes in persona Christi, sunt exempla tentationum Ecclesie, & persecutionum.

Primum Ecclesia premitur inopia, & excruciatur à tyrannis.

Secundo laceratur à doctoribus impijs, qui dogmata spargunt sua audacia sine verbo Dei.

Tertio contaminatur manifesta idololatria.

De primis quatuor Locis.

Diaboli tyrannis & insidiz.

Etsi tot horribilia scelera, idololatria, libidines, cedes, bella, excidia regnorum & magna calamitates, quæ sequuntur scelera, satis ostendunt grassari aliquem sauum & potentem hostem aduersus genus humanum, tamen tantus est stupor hominum, vt hæc ducat leuia, & putet casu accidere. Sed doctrina Euangelij patet veras causas, ostendit diabolum grassari aduersus genus humanum, & homines propter peccatum subiectos esse eius tyrannidi. Rursus etiam ostendit nobis liberatorem, qui cum diabolo preliatur, sicut Ioannes inquit: Filius Dei apparuit, vt destruat opera diaboli. Itaque in summa de tentationibus tenenda sunt hæc admonitiones, de causis, & de liberatore.

Certum est non casu accidere tanta hominum mala, sed diabolum odio Dei hostiliter grassari contra omnes, & insigni morsu sauciare singulos, Sicut inuicem Euam & Adam sauciauit. Quare suam quisque vitam

vitam intueatur, & deprehendet aliquod insigne vulnus. Insidiosè pertrahit diabolus vel ad scelus, vel ad calamitatem, vt inde pertrahat in desperationem & blasphemiam. Has insidias consideremus, & discamus confugere ad ducem nostrum Christum filiū Dei, qui praliatur aduersus diabolum, sicut initio in Genesi dictum est, Hoc semen conteret caput serpentis, quæ vox prorsus conuenit cum illo dicto Ioannis, Filius Dei apparuit, vt destruat opera diaboli, id est, peccata, calamitates, mortem.

Hæc in summa hic obseruanda sunt, vt præparemus animos, quia nō leuia certamina subeunda sunt, in his luceat & exerceatur fides, & imploretur auxilium filij Dei, qui ideo vicit diabolum in his tentationibus, vt ostendat se victorem fore, etiam in his pralijs, in quibus nos adoritur diabolus.

Certamina
piorum ad-
uersus dia-
boli insidias

V.

DE Christi tentationibus cogitemus fuisse mirum quoddam insidiosum & vehemens certamen, & multo acrius & maius, quam a nobis cogitari possit. Tentatus est alias sæpe, sed hæc tentationes nominatim describuntur, quia haud dubie significant aliquid toti Ecclesie.

Christi tē-
tationes.

VI.

De prima tentatione historie nota sunt, tempore Apostolorum & Martyrum, corpora & facultates piorum semper erant in periculo; Idem solet accidere quandocunq; mouentur certamina de doctrina,

Prima tē-
tatio.

vt nunc,

Corporalia
pericula &
ærumnæ Ec-
clesiæ.

Consolatio
de detenti-
one & libe-
ratione di-
uina.

vt nunc. Et hæc tentatio sub Turcica tyrannide re-
crudescit. Hic insultat Diabolus multorum animis,
Si filij Dei estis, si Deo seruitis, scilicet victitandum
vobis erit ex lapidibus. Est enim ironia obijcientis
inopiam, famem, & alias miseras exprobrantis.

Hic querenda & opponenda sunt consolationes.
Primum sciamus mansuram esse Ecclesiam, & non
posse euerti à portis inferorum. Deinde sciamus in-
uocantes Christum habituros esse auxilium, iuxta
hoc dictum, Filius Dei apparuit, vt destruat opera
diaboli. Item, non in solo pane viuit homo, id est, Ec-
clesia alitur, conseruatur, defenditur non tantum
communibus, & visibilibus auxilijs & modis, sed
etiam diuinis, quæ non perspicit ratio, Si tamen Ec-
clesia maneat in agnitione verbi Dei, non deficiat à
verbo Dei. Psalmus inquit, Scitote quod mirificat
Dominus sanctum suum. Ita, etsi iam non videmus,
qualis sit futura Ecclesia, etiamsi Turci tota Europa
potirentur, tamen si retinebimus verbum Dei, cura
erit Deo, vt habeamus defensionem.

Ceterum hæc doctrina etiam singulis accommo-
danda est, vnusquisq; in sua inopia, in suis periculis
cogitet, se solis humanis consilijs non posse tueri vi-
tam, vocationem, statum. Sed petendum & expe-
ctandum esse auxilium diuinum, vt in fide & inuo-
catione Dei viuamus. Sed pauci sic viuunt, omnes
querunt opes, vt habeant certa auxilia in conspectu,
& in promptu, & ridetur doctrina Christi: Primum
querite regnum Dei, & cetera adijcientur vobis.

VII.

DE SECUNDA.

Ordō historiārum ostendit post corporales ve-
 xationes accessisse hereses, sicut hic apte si-
 gnificatur. Stans in fastigio templi, est aliquis ex-
 cellens doctrina, Is se deiciens, id est, spargens do-
 gma sine verbo Dei, tentat Deum. Tales fuerunt,
 sunt & erunt plurimi, sed tunc erant, Ebion, Cerin-
 thus, Marcion, Manes, Samosatenus, Arius, Pelagius,
 & similes.

Hereses se-
 cutæ corpo-
 rales tenta-
 tiones.

Tentare Deum proprie, est certare cum Deo fi-
 ducia propria sapientiæ, iusticiæ, & virium, & nolle
 regi ipsius Dei verbo, ac ordinatione & vocatione.
 Sed his spretis aliud querere, fiducia nostra sapien-
 tiæ, quod nobis magis placet. Ut humana sapientia
 Pontifices mandarunt cœlibatum: Samosatenus
 corripit doctrinam de filio Dei, & querebat aliud
 concinnius. Pseudoapostoli querebant humano iudi-
 cio aliquid plausibilius, cum legem abrogari nollent.
 Ideo dicit Petrus: Quid tentatis Deum? id est, fi-
 ducia vestra sapientiæ & humanarum rationum
 certatis cum Deo, disceditis ab eius verbo. Et postea
 Pontifices profecto horribiliter tentauerunt Deum
 multis pravis dogmatibus, de abusu Sacramento-
 rum, de ignoratione fidei, & veræ inuocationis, de
 monasticis cultibus.

Tentare
 Deum quid

VIII.

DE TERTIA.

Postrema tentatio est, regni causa manifestam
 K idolo-

Idololatria
inuenta in
Ecclesiam.

*idololatriam constituere & defendere. Sicut utrunq;
regnum Papa & Mahometi habet precipuos ner-
uos, tetram idololatriam. Præmonet igitur nos Chri-
stus, ut hæc regna postrema oppressura Ecclesiam,
iudicare discamus, & vitemus idololatrias, & non
desugiamus certamina, & significatur exitus cer-
taminum.*

DOMINICA

Reminiscere.

EVANGELIUM,
Matth. 15.

ET egressus inde Iesus, secessit
in partes Tyri & Sidonis, Et ecce
mulier Cananæa à finibus illis egres-
sa, cla-

fa, clamavit ad eum dicens, Misere mei Domine fili David, filia mea à demonio male vexatur. Ille autem non respondit ei verbum. Et accedentes discipuli eius, rogabant eum dicentes, Dimitte eam, quia clamat post nos. Ipse autem respondens ait: Non sum missus nisi ad oves, quæ perierunt domus Israël.

At illa venit & adoravit eum, dicens: DOMINE adiuua me. Ille autem respondens ait, Non est bonum fumere panem filiorum, ac proijcere catellis. At illa dixit, Etiam Domine, Sed enim & catelli edunt de micis, quæ cadunt de mensa dominorum suorum. Tunc respondens IESVS, ait illi, O mulier, magna est fides tua, fiat tibi sicut vis. Et sanata est filia eius ex illa hora.

LOCI præcipui tres sunt.

- I. Locus. De miraculis.
- II. De tentationibus, quæ obstrepunt precanti.
- III. De fide & præcipuo cultu.

Testimonia
miraculorū.

Primum hic generalis doctrina repetenda est, quod miracula sint testimonia, hunc doctorem vere missum esse à Deo. Item, quod hic Doctor sit Dominus, & promissus Saluator, qualem se pradicat, destruens opera Diaboli, peccatum, tyrannidem Diaboli & mortem.

DE SECVNDO.

Tentationes
oppugnantes
inuocationem.

Peculiaris imago hic proponitur. Nusquam adeo duriter praterit, aut reijcit preces ortas ex vero & magno dolore, vt hic. Et duo obijciuntur, Primum, quod non sit ex Israël. Secundo, quod sit indigna, vt canis. Ex his tentationibus ipsa tamen eluctatur, & tandem fide impetrat, quod petit. Hic igitur discamus singulorum animos oppugnari similibus tentationibus. Nec propterea fidem abiiciendam esse, sed potius erigendam inter hos fluctus.

Tentatio de
indignitate.

Sunt autem due precipua tentationes, Altera de indignitate, altera de electione. Prior ex lege oritur. Semper enim clamitat lex in conscientijs nostris, Deum respicere, exaudire, saluare dignos, iustos. Nos vero iniustos, indignos, pollutos, & abiectos esse sicut canes. Huic tentationi debet opponi doctrina Euangelij de gratuita iustificatione, & de exclusiua, Gratis, & colligi testimonia, que ostendunt indignos, iniustos recipi. Rom. 3. Gratis iustificamur fide. Item, Beati quorum remisse sunt iniquitates. Item, Tibi sum tantum peccator. Item, hoc loco conferrī debent peccatum & gratia, sicut Paulus confert Rom. 6.

Doctrina
Euangelij
opponenda

Gratia

Gratia exuberat supra peccatum. Pluris fiat Filius Dei, & sacrificium filij Dei, quam nostrum peccatum, ut statuamus nobis ignosci, remitti peccatum, & incipiamus obedire Deo. Hæ sunt firmæ & veræ consolationes contra tentationem de indignitate.

ALTE RA concurret de electione, Quia homines, cum vident reijci multos bene meritos, ut Saulem, Augustum, Ciceronem, & recipi longe deteriores, ut Magdalenam, Latronem in cruce, &c. disputant de particularitate, videlicet, Deum habere quendam catalogum eorum, quos velit saluos facere, ceteros vero negligi, sicut canes. Ita tribuunt Deo inæqualitatem, quod re ipsa est accusare eum tyrannidis. Hæc est durissima tentatio.

I.
De electione.

Sed huic tentationi opponenda est doctrina, quod promissiones sunt vniuersales. Et diligenter vniuersales colligenda sunt, ut Ioan. 3. Ut omnis qui credit in Filium, non pereat. Item, Venite ad me omnes. Item, Rom. 10. Deus est idem omnibus, diues in omnes inuocantes se.

Huc adiungatur mandatum immutabile, & quod longe positum est supra omnes leges, videlicet, quod precipit, ut omnes credant filio Dei, & huic mandato necesse est omnes obtemperare. Nec nos querere aut scrutari voluntatem Dei debemus, seposito hoc mandato, & reiectis promissionibus. Et cum Christus dicat, Ego sum via, veritas & vita. Item, Qui videt me, videt & Patrem, voluntas Dei necessario

Consolationes opponenda.

querenda est in Filio nobis donato, & Euangelio, quod Filius Dei ex sinu Patris protulit.

Has consolationes meminerimus, ut habeamus firmas refutationes illarum tentationum, quæ plurimorum animos exercent, & quotidie in inuocatione proferamus has consolationes. Nam si inspexeris animum tuum, videbis te his duabus tentationibus impediri, ne inuoces, quia cogitas te indignum esse, Item, cogitas Deum suos quosdam elegisse, te vero negligi. Et accedunt huc humana argumenta, quia non sumus pares Abraha, Elie, Elisee, Danieli, & similibus, sumus imbecilles, sine magnis donis, sine auctoritate, ideo negligi nos iudicamus, & desperatione quadam omittimus inuocationem.

Exemplum
magnæ fidei
in Canana.

Sed hic debemus intueri animis doctrinam Euangelij, quæ præcipit de fide, sicut iam dictum est. Debemus etiam intueri hanc Cananeam magistrâ, quæ refutata indignitate, & particularitate, ratiocinatum promissiones non tantum ad Israel pertinere, sed etiam ad gentes. Canes, inquit, edunt de micis. Ita excitata fide inuocare Deum in agnitione filij eius debemus. Et hæc fides ac inuocatio in his, qui agunt pœnitentiam, est summus cultus Dei, & præcipuum Ecclesiæ, sicut hic dicitur, O mulier magna est fides tua. Et hanc non esse irritam, sed impetrare bona, hæc ipsa vox testatur, Fiat tibi sicut vis. Iuxta illud, Petite, & accipietis.

Proponitur ergo nobis in hoc Euangelio exemplum fidei eluctantis ex grauissimis tentationibus, &

bonis

bona impetrantis, vt nos quoque discamus vincere
dissidentiam, excitare fidem, & inuocationem. Nec
habemus minores causas, quam hac Cananaea, quæ
laborat de filia sua, sic & nos de nostris necessitati-
bus, & de publicis.

D O M I N I C A

Oculi.

E V A N G E L I V M,

Lucæ II.

ET erat eiciens Dæmonium, & il-
lud erat mutum. Factum est autem
egresso dæmonio, locutus est mutus,
& admiratæ sunt turbæ. Quidam au-
tem ex eis dixerunt, In Beelzebub
principe dæmoniorum eicit dæmo-
nia. Alij autem tentantes signum de
cælo quærebant ab eo. Ipse autem
sciens cogitationes eorum, dixit eis,
Omne regnum contra seipsum diui-
sum, desolabitur, & domus supra do-
mum cader. Si autem & Satanas con-
tra seipsum diuisus est, quomodo sta-
bit regnum eius, quia dicitis, in Beel-

K 4 zebub

zebug me eijcere dæmonia. Si autem
ego in Beelzebug eijcio dæmonia, fi-
lij vestri in quo eijciunt? Ideo ipsi iu-
dices vestri erunt. Si autem in digito
DEI eijcio dæmonia, profecto perue-
nit in vos regnum Dei.

Cum fortis armatus custodit atri-
um suum, in pace sunt ea, quæ possi-
det. Si autem fortior eo superueniens
vicerit eum, vniuersa arma eius aufert,
in quibus confidebat, & spolia eius
distribuit. Qui non est mecum, contra
me est, & qui non colligit mecum, di-
spergit.

Cum

Cum immundus spiritus exierit de homine, ambulat per loca inaquosa, quærens requiem: & non inueniens, dicit, Reuertar in domum meam, vnde exiui. Et cum venerit, inuenit eam scopis mundatam & ornatam, tunc vadit, & assumit septem alios spiritus, nequiores se, & ingressi, habitant ibi. Et fiunt nouissima hominis illius peiora primis.

Factum est autem cum hæc diceret, extollens vocem quædam mulier de turba, dixit illi, Beatus venter qui te portauit, & vbera quæ suxisti. At ille dixit, Quinimo, beati qui audiunt verbum Dei, & custodiunt illud.

- I. *Locus. Disputatio principalis est de miraculis.*
 II. *De blasphemis, & de medijs seu naturalibus.*
 III. *Doctrina de timore Dei, contra securitatem, quæ sequi solet liberationem.*

D E P R I M O.

FVerunt omnibus temporibus inde vsque ab initio mundi, & Ecclesia & impiorum aliqua miracula, vt apud Ethnicos sepe spectra aliquid denunciant.

Discrimen
miraculorū
falsorum &
verorum.

K s arunt.

arunt. Item, Statue locuta sunt, Item Calchas prædixit fore, vt primum decimo anno Troia caperetur. Quæri igitur poteſt, Si doctrina ex miraculis iudicanda eſt, vtra eſt vera? Reſpondeo, Vera diſcernuntur à falſis dupliciter, Primum impossibilitate, secundo finibus.

Miracula
Christi non
imitabilia
diabolo.

Primum enim habet Ecclesia quedam propria miracula, que diabolus non poteſt imitari, vt reſurrectionem mortuorum, ſiſtere curſum Solis, animum ſterilem & eſſortam, efficere ſæcundam. Hæc & ſimilia ſunt ſolius Eccleſiæ, & ſunt impoſſibilia diabolo. Ideo miracula Eccleſiæ anteſerenda ſunt Ethnicis, & ſunt certa, & firma teſtimonia doctrinæ diuinitus tradite. His annumerandum eſt, quod & hic traditur, eijcere repugnantem diabolum. Eſt enim diabolus interdum quaſi colludens, cedit etiam præſtigiatoribus & impoſtoribus, tamen hæc eiectio, quam Chriſtus & Apoſtoli faciebant, erat diſſimilis, Eijciebant enim repugnantem, non colludentem, quia toties clamat diabolus, ſe ante tempus cruciari. Rectè igitur argumentatur Chriſtus, Eijcio diabolum repugnantem, & inuitum, & vbique eijcio, quamuis atrociter ſauientem, Ergo eijcio diuina potentia, ſuperante diabolum repugnantem.

Finis vero,
rum miracu-
lorum &
falſorum.

Secundum diſcrimen ſumendum eſt à finibus. Finis miraculorum diaboli, eſt regulariter alicuius erroris aut ſceleris confirmatio. Econtra finis miraculorum Eccleſiæ, eſt confirmatio veri cultus, & conſentit cum verbo iam ante reuelato, de vero cultu, & filio

& filio Dei. Vt vaticinia Tiresie, aut Calchantis, quos fines habebant? Iubebant n. actare humanas hostias, & confirmabant presentem idolomaniam. Cum autem hi errores sint manifesti furores, & quidem multa alia vitia Ethnicorum stabilierint, satis apparet hæc miracula non esse diuina. Talia miracula fiunt etiam nunc in inuocatione mortuorum, vt confirmetur impietas & error.

Hæc discrimina miraculorum diligenter obseruanda sunt, vt confirmemus animos nostros testimonijs verorum miraculorum, & discernamus ea à prestigijs. Magna est enim diaboli potentia, & multos offundit errores humanis mentibus: & omnibus temporibus confirmauit impias superstitiones, prodigijs quibusdam euentibus. Ideo muniendi sunt p̄ij firmis testimonijs, vt Moyses superabat Magos, sic Ecclesia superat diabolum dupliciter. Habet quedam propria miracula, quæ imitari diabolus non potest. Item, refert ea non ad stabilienda scelera, sed ad confirmandam veram agnitionem Dei, & consentientem cum verbo Dei tradito. Has regulas meminerimus.

DE SECVNDO LOCO.

Dicitur hic quoddam peccatum non remitti: De peccato irremissibili.
Nec opus est à priori desinire, quod nam sit, Quia nos habemus mandatum, vt agamus pœnitentiam, & credamus omnia peccata remitti. Huic regula necesse est obtemperare, quia vniuersaliter vera est sententia: Gratia exuberat supra peccatum.

Item,

Item, Et ipse est propiciatio pro peccatis nostris, non pro nostris tantum, sed pro peccatis totius mundi. Sed manifestum est quosdam mordicus tenere perpetuum contemptum, vel odium Christi, etiam contra conscientiam. Hi nec volunt oblatam remissionem accipere, nec volunt credere, sed aut securi superbissime derident Euangelium, aut furenter oderunt. De his a posteriore iudicemus, habere eos peccatum contra Spiritum sanctum, Quia in illo perpetuo contemptu, vel odio Christi discedunt, & ruunt in aeternam iram, sicut Iudas, & similes.

Et hic vtrique complectendi sunt, hostes, qui contra conscientiam Euangelium oppugnant, & medijs, qui superbe contra conscientiam derident omnes religiones, De his dicit, Qui non est mecum, dispergit. Tales enim plurimi sunt. Tales sunt etiam, qui sibi suo arbitrio fingunt religiones, & sumunt ex Euangelio quod libet, quod non libet reijciunt.

D E T E R T I O.

Concio de
retinendo
timore Dei.

Postquam Christus de rebus maxime arcanis, & sublimibus contra aduersarios superiora dixit, iam vertit sermonem ad Ecclesiam, cui concionatur de timore Dei, quasi dicat, Maior est potentia diaboli, quam vos intelligitis, maior ira aduersus blasphemiam, quam cogitare potestis. Iam igitur vos pramoneo, vt agnito Euangelio, & consecuti liberationem, retineatis timorem Dei, quia multi post liberationem fiunt securi & ociosi: & ocium alit ac incendit prauas cupiditates, sicut scriptum est, In-
crassa-

crassatus est seruus meus, & recalcitrauit. Item, Seddit populus manducare & bibere, & surrexit ludere. Et Sodoma sexennio, aut circiter, postquam hostes diuinitus profligati erant per Abraham, cepit mure in horrenda vitia. Et in Matthæo nominatim dicitur de ocio: Inuenit domum vacantem, &c. Ideo excutiamus securitatem propositis exemplis, quæ ostendunt, quæ vitia, & quæ pœna post securitatem secutæ sint.

DOMINICA

Lætare.

EVANGELIUM,

Ioan. 6.

Post

Post hæc abiit Iesus trans mare Galilææ, quod est Tyberiadis, & sequebatur eum turba multa, quia videbant eius signa, quæ faciebat super his, qui infirmabantur. Subiit autem in montem Iesus, & ibi sedebat cum discipulis suis. Erat autem proximum Pascha, dies festus Iudeorum. Cum subleuasset ergo oculos Iesus, & vidisset quod turba multa veniret ad se, dicit ad Philippum, Vnde ememus panes, vt manducent hi? Hoc autem dicebat, tentans eum. Ipse enim sciebat quid esset factururus.

Respondit ei Philippus, Ducentorum denariorum panes non sufficiunt eis, vt vnusquisq; eorum modicum quid accipiat. Dicit vnus ex discipulis eius, Andreas frater Simonis Petri, Est puer vnus hic, qui habet quinque panes ordeaceos & duos pisces, Sed hæc quid sunt inter tot?

Dixit autem Iesus, Facite homines discumbere, Erat autem fœnum multum
tum

tum in eo loco. Discubuerunt ergo viri, numero quasi quinque millia. Accipit autem Iesus panes, & cum gratias egisset, distribuit discipulis, discipuli vero discumbentibus. Similiter & ex piscibus quantum volebant.

Vt autem impleti sunt, dicit discipulis suis, Colligite quæ superfuerunt fragmenta, vt ne quid pereat. Collegerunt ergo, & impleuerunt duodecim cophinos fragmentorum ex quinque panibus ordeaceis, quæ superfuerant his, qui manducauerant. Illi ergo homines, cum vidissent, quod Iesus fecerat signum, dicebant, Quia hic est vere ille Propheta, qui venturus est in mundum. **I E S V S** ergo cum cognouisset, quod venturi essent, & rapturi ipsum, vt facerent eum regem, secessit iterum in montem ipse solus.

PRIMVS locus, Consolatio contra curam victus & defensiones.

II. Exemplum de præmijs liberalitatis.

III. Præceptum de parsimonia, Colligite reliquias, ne pereant.

Allego-

IIII. Allegoria, Cum doctores pascunt Ecclesiam docendo, agitatione fit illustrior doctrina: & reliquæ diligenter & cum delectu asseruanda sunt.

D E P R I M O.

Consolatio
de victu &
defensione
Ecclesie.

Ioannes Baptista interfectus est secundo anno predicationis Christi, & post necem eius, cum Herodes etiam insidiaretur Christo, secessit aliquantisper Christus. In hoc secessu, cum haud dubie Apostoli viderent suam vitam in periculo esse, ac metuerent vel supplicia, vel exilia & famem. Hic Christus mæstis ostendit aliquam consolationem, vt sepe fit in Ecclesia, & exemplum proponit huius regula: Primum querite regnum Dei, & cætera adiicientur vobis. Item, Pietas habet promissiones presentis vite & futurae. Item Psalmi dicunt, Non est inopia timentibus eum. Item, Saturabuntur in die famis. Vult nos Deus primum querere regnum Dei, id est, doctrinam cælestem, & huic obedire, & in vocatione fideles esse. Postea, etsi vult Ecclesiam subiectam esse cruci, tamen non sinit eam penitus deleri, sed conseruat corpus, dat victum, dat aliquem nidum, dat œconomias, dat politias, defendit & liberat Ecclesiam mirabilibus modis, etiam destitutam humani presidij: sicut exempla Abrama, Isaac, Iacob, Ioseph ostendunt.

Idem docet historia huius textus, quæ nos de promissione admonet, & consolatur in simulibus periculis, vt iam, etsi diabolus in Turcis, & alijs tyranniis
& prim

& principibus minatur se funditus deleturum esse Ecclesiam, tamen obediamus Christo, & expectemus defensionem à Christo, qui mirando aliquo euentu seruabit reliquias Ecclesie, sicut dixit, Ero vobiscum vsq; ad consummationem seculi. Et quidem vult Christus nos exercere fidem, & inuocationem, in his corporalibus periculis.

D E S E C V N D O .

Post distributionem superest magnus cumulus Præmia liberalium eleemosynarum reliquiarum. Hic significatum est compensari eleemosynas magnis præmijs, & non minui facultates, sed defendi, & augeri diuinitus, vt saepe docet scriptura, Date, & dabitur vobis. Item, Qui dat potum aquæ frigidæ, non perdet mercedem suam, &c. Et vult nos Deus exercere fidem & expectationem auxiliij in hoc officio liberalitatis: Sicut ostendit in exemplo viduæ Sareptanæ. Est & hoc insigne, quod Apostolis mandatur distributio, vt gubernatores præcipue admoneantur de cura pauperum. Item, crescunt cibi in manibus Apostolorum, quia piorum conuersatio & societas est felix, Sicut dicitur de Abraham: Propter te benedixit nobis Deus.

D E T E R T I O .

VT antea de liberalitate, quæ est pia & nõ ambitiosa communicatio, ita postea de parsimonia precipit, ne fiant inanes profusiones. Ac discamus hic vere peccatum esse prodigalitatem, quæ videlicet facit inutiles sumtus. Primum, quia Deus vult nos suis donis reuerenter vti, hoc est, agnoscere, quod

L sunt

De parsimonia & vtu donorum Dei.

sint diuinitus data, & modeste conferre ad eos vsus, ad quos condita sunt. Conferre res ad alios vsus, per ludibrium, est contumelia afficere dona Dei. Ideo Paulus inquit: Omnis creatura Dei bona, & cum gratiarum actione percipienda. Item 1. Corinth. 7. Utentes mundo sic, vt non abutamini. Item, Roma. 13. Carnem ne curetis ad concupiscentiam, sed ad necessitatem, id est, utamini rebus pro necessitate, non pro libidine. Vult Deus comparci res, ad nostras & aliorum necessitates, & detestatur luxum ac profusiones. Sicut econtra precipit temperantiam & modestiam: Attendite, ne corda vestra grauentur crapula, & ebrietate. Diligenter igitur hoc loco preceptum de parsimonia obseruandum est: Colligite reliquias, ne quid pereat. Suntq; duæ vicinæ virtutes, Liberalitas & Parsimonia.

D E Q V A R T O.

Allegoria
historiz.

Allegoria est dulcissima, Significat enim distributionem doctrina. Hec crescit agitando, sicut alibi dicit Paulus: Colonus oportet primum de fructibus percipere: Ita docens primum accipit premia à Deo, illustratur ipse maiori luce. Deinde reliquie vera doctrinae diligenter, & cum delectu seruanda sunt. Quare & nos veterum monumenta, sed cum delectu seruemus. Ac vimam eius rei maior cura fuisset, & monumenta tradita per Apostolorum discipulos conseruata essent.

Cophini significant literas, & eruditionem, quibus conseruari monumenta debent.

D O M I N I C A

Iudica.

E V A N G E L I V M,
Ioan. 8.

Q Vis ex vobis arguet me de peccato? Si autem veritatem dico, quare vos non creditis mihi? Qui ex Deo est, verba Dei audit, propterea vos non auditis, quia ex Deo non estis.

Responderunt ergo Iudaei, & dixerunt ei, Nonne bene dicimus nos, quia Samaritanus es tu, & dæmonium habes?

L 2

bes?

bes? Respondit I E S V S, Ego dæmonium non habeo, sed honoro Patrem meū, & vos inhonorastis me, Ego autem non quæro gloriam meam, Est qui quærit & iudicat.

Amen amen dico vobis, si quis sermonem meum seruauerit, mortem non videbit in æternum. Dixerunt ergo Iudæi, Nunc cognouimus quod dæmonium habes, Abraham mortuus est, & Prophetæ, & tu dicis, si quis sermonem meum seruauerit, non gustabit mortem in æternum. Nunquid maior es patre nostro Abraham, qui mortuus est, & Prophetæ mortui sunt, Quem teipsum tu facis?

Respondit I E S V S, Si ego glorifico meipsum, gloria mea nihil est, Est pater meus qui glorificat me, quem vos dicitis, quia Deus vester est, & non cognouistis eum, Ego autem noui eum, & si dixerero quod non nouerim eum, ero similis vobis mendax, sed noui eum, & verbum eius seruo.

Abra-

Abraham pater vester exultavit ut videret diem meum, & vidit & gauisus est. Dixerunt ergo Iudæi ad eum, Quinquaginta annos nondum habes, & Abraham vidisti? Dixit eis I E S V S, Amen amen dico vobis, antequam Abraham esset, ego sum. Tulerunt ergo lapides, ut iacerent in eum. I E S V S autem abscondit se, & exiuit de templo.

I. *Locus. Assueratio, quod recte doceat, & sit missus à Deo.*

II. *De causâ pertinaciæ, seu indurationis impiorum.*

III. *Refutatio conuicij, quod ad doctrinam proprie pertinet.*

IIII. *Doctrina propria Christi, quod sit missus, ut aboleat mortem.*

V. *Altercatio mutua, an Christus antecellat Patribus, & Prophetis, & quomodo Patres & Prophetae saluati sint.*

VI. *Testimonium de diuinitate Filij.*

DE PRIMO LOCO.

Omnēs docentes in Ecclesia oportet habere hanc certitudinem, quod recte doceant, ideo Christus inquit, sibi non posse obijci peccatum, scilicet quod sit pseudopropheta, quod sit impostor, De

Assueratio
de doctrina
& ministe-
rio diuino.

bac specie precipue loquitur. Etsi enim & alioquin sine peccato fuit, tamen precipua quæstio est de misterio, & regula communis ad omnes pertinet. Omnes sint certi, se vera docere, sicut inquit Petrus, Qui loquitur, loquatur sermones Dei: Deinde etiam caueant, ne doctrinam scandalis deforment.

D E S E C V N D O.

Causa indu-
gationis im-
piorum.

CAUSSA pertinacia, & indurationis impiorum, est ipsorum peruersa voluntas, deserta à Deo, quia contra conscientiam aduersata est doctrina, & deinde confirmata à diabolo, qui impellit, vt humanas persuasiones ipsi sibi exaggerent, quærant prætextus sui odij, vt Iudæi argumentabantur, Legem Moysi à Deo traditam, non posse mutari, promissum esse huic populo regnum, politiam diuinitus constitutam, non esse dissoluendam. Hæc erant speciosa, & plausibilia, quibus paulatim & alebantur & confirmabantur temonica odia. De talibus loquitur Paulus Rom. 9. & Psal. 69 Dorsum eorū semper incurua. Ita nunc disputant sapientes, magnam esse autoritatem Ecclesie, nō labefactandum esse statum ordinis Ecclesiastici, &c. His fascinati imaginationibus, maiores paulatim flammæ odij aduersus Euangelium concipiunt. Ideo sumus intenti, ne Diabolus offundat nobis persuasiones, quæ odium aut contemptum Euangelij pariant, ne postea sequatur hæc horrenda pœna, excæcatio vel induratio Pharaonis, seu Iudæ, de quo dicitur, Et ingressus est in eum Satan. Ita hic dicit: Qui non sunt

sunt ex Deo, non audiunt, id est, deserti à Deo. Deseruntur autem propter blasphemias.

D E T E R T I O.

Christus alterum conuitium praterit, alterum refutat, Demonium habes. Hoc enim proprie pertinebat ad doctrinam. Talia conuitia refutare, pars est necessaria confessionis.

D E Q V A R T O.

Si quis sermonem meum seruabit, mortem non videbit in aeternum. Hac videbatur esse mira vox, & longe supra hominem, quia pollicetur vitam aeternam. Deinde hoc offendit Iudaeos, quod non inquit, Si quis sermonem Moysi seruabit. Item, quod discrimen est inter sermonem Moysi & Messiae? Non existimabant Pharisei Messiam allaturum esse aliam doctrinam, prater Mosaicam. Sed hic testatur, se alium sermonem afferre, scilicet Euangelium, hoc est, dicit se mitti, vt sit victima pro peccato, & homines reconciliari Deo, non per legem Moysi, sed fiducia Messiae, & hac fiducia Deum inuocandum esse, & regnaturum esse Messiam in caelo, ac gubernaturum suam Ecclesiam Spiritu sancto, & verbo, non futurum mundi Dominum, qui politica imperia teneat, Ecclesiam futuram in cruce, non habituram imperia mundi. Hic sermo longe differt à Phariseorum opinionibus, quas de lege ipsi habebant.

D E Q V I N T O.

Hic ipse articulus est proprius Euangelij, quod Messias antecellat Patribus et Prophetis. Sicut

Discrimen
Messiae &
Patrum.

L 4

Ioannes

Ioannes inquit, Ex plenitudine eius omnes accepimus. Ideo omnes sancti ab initio vsq; ad finem vno & eodem modo saluantur, scilicet, fide, qua credunt Deum ipsis remittere peccata per misericordiam, propter liberatorem promissum. Hac fide se Adam, Abraham, Moyses, David, & omnes sancti consolabantur. Hac fide placebant Deo, hac fiducia Deum inuocabant.

Patres omnes seruari fide Christi.

Ideo hic dicitur: Abraham vidit diem meum, & letatus est, id est, agnouit in promissione meum aduentum, mea beneficia, Et letatus est, id est, accepit remissionem peccatorum, nouam lucem, & inuocationem vite aeternae, quae est laticia, pax, &c. Sed Pharisei longe alias opiniones de Messia habebant, erant oppressi imaginationibus iusticiae legis, nihil norant de fide in Messiam, aut de victima pro peccato, tantum expectabant regnum mundanum. Ideo has conciones Christi furenter detestantur.

D E S E X T O.

Christus ante Abraham ab aeterno.

T*estimonium hic clarum extat, quod Filius Dei fuerit etiam ante assumptam carnem. Sicut clare dicit: Antequam Abraham natus esset, ego sum. Sed hoc declarandum est ex primo capite: In principio erat Verbum, &c.*

D I E P A R A S C E V E S.

D E P A S S I O N E D O M I N I
n o s t r i I E S V C H R I S T I.

Triplex

Triplex est meditatio passionis Filij Dei, Pedagogica, Spiritualis, & exemplaris.

Pedagogica, est saepe legere ipsas narrationes discedenda aut docenda historia causa, & querere testimonia Prophetarum, & causas, an Deus voluerit Filium pati, cur voluerit eum pati, quomodo natura humana sit subiecta peccato, an redempta per solum Filium, &c. & confirmare tali lectione fidem, qua assentimur historia. Hac diligentia etiam est utilis, & sine hac sequentes vsus haberi non possunt. Ideo hac lectio & cogitatio sit crebra, vt simul accedant sequentes vsus.

Spiritualis meditatio hac est, quia Filium Dei oportuit fieri hostiam, agnoscere magnitudinem irae Dei aduersus peccatum, & vere expauescere, ac rursus agnoscere misericordiam, & fide erigi & viuificari, quia hac hostia est praestantior tota mole peccati, & Filius est certum pignus, quod Deus diligat nos, & velit nos saluos facere. Cum hi veri motus, pauores, & consolatio, timor & fides, sensus irae Dei & viuificatio per fidem in Filium Dei accedunt, hac est praecipua & salutaris meditatio, & applicatio beneficij Dei ad nos.

Sed vtrung, oportet animo intueri, iram & misericordiam. Homines ociosis animis cogitant de Deo, non existimant eum vere irasci peccato, quia humani animi leuitas non magnificat errata sua. Sed Deus hanc amentiam vult corrigi, Ideo totum genus humanum ingentibus calamitatibus oneravit. Omnes

I.

Meditatio
lectionis &
cogitatio
historiz.

II.

Spiritualis
meditatio.

L

Serio agno-
scere iram
Dei.

L 5

miseria

miserie singulorum, mors, & supplicia, bella, excidia, vastitates, vt diluuium, conflagratio Sodoma, clades omnium regnorum, omnium atatum, sunt testimonia proposita, vt conuincant nos, Deum vere irasci peccato. Sed euidentis testimonium erit impijs, qui in hac vita verbum & testimonia Dei contemnunt, cruciatus aeternus post hanc vitam.

Verum in hoc mundo visibili fuit euidentissimum testimonium irae Dei, quod placari nulla re potuit, nisi morte vnigeniti Filij, Non poterat placari, nec sanctorum arumis, vt Abel, & aliorum. Iam cogita, quis hominum satis consideret magnitudinem huius irae, & beneficium Dei tanti aestimet, quanti reuera estimandum est, Omnes igitur sunt ingrati, ignari & irae Dei, & beneficij. Hanc securitatem, ingratitude, ignorantiam agnoscamus, & aliquo modo corrigamus.

In paucibus agnoscere magnitudinem misericordiae.

Rursus, cum verus pavor extitit in corde, accedat consolatio, & agnoscamus magnitudinem misericordiae, quod voluit Deus ideo pati Filium, vt per hunc placatus, vere nos recipiat & saluet: Et discamus applicationem, quod non aliter consequamur remissionem peccatorum, & vitam aeternam, nisi hac ipsa fide, statuentes, quod propter Filium Dei factum pro nobis victimam, Pater aeternus recipiat nos, & saluet.

III.
 Applicatio
 historiz ad
 nos fide.

De hac applicatione teneantur in promptu testimonia: Roma. 3. Iustificamur autem gratis per redemptionem Iesu, quem fecit Deus propiciatorem, per
 fidem

fidem in sanguine eius, &c. Roma. 8. Pro peccato damnauit peccatum. 2. Corint. 5. Eum, qui non nouit peccatum, fecit peccatum, ut nos fieremus iusticia Dei per ipsum. Hanc applicationem discas, ne sanguis Christi frustra pro te effusus sit, & Deo gratias agas, & ei obedias pro tanto munere. Hanc meditatio, videlicet expauescere intuentem iram Dei, in passione Filij, & rursus erigi fide, agnoscentem misericordiam, & gratias agere, est vere cultus Dei, qui debet esse perpetuus.

Iam cogita, quam multi homines sint, qui hoc tantum munus curent, qui non anteferant sanguini filij Dei suas cupiditates. Plurimi fatentur se dubitare, an ad ipsos pertineat hoc tantum munus. Sed contra hanc dubitationem confirmemus nos Euangelio, & assiduo exercitio in inuocatione.

TERTII generis meditatio est exemplaris, ubi Meditatio
exempli in
cruce & af-
flictionibus. iam utimur hoc exemplo, ut lege, seu regula, quod sicut Christus passus est, ita oporteat & nos pati. Est q̄ hac singularis sapientia Ecclesia, intelligere causas calamitatum humanarum, & veras consolationes. Sapientes inde vsq; ab initio mundi mirati sunt, quid sit cause, cur hac prestans natura hominum tantis arumnis onerata sit, imo qui fiat, ut optimi tristissimis casibus opprimantur, & alij alias causas cogitauerunt. Sed verbum Dei monstrat veras causas. Initio, ut Paulus inquit, Per peccatum peruasit mors Cur Eccle-
sia affligat-
tur. in omnes homines, & secuti sunt morsus Diaboli
ingentes,

ingentes, sicut dicitur de serpente: Serpens mordebit calcaneum tuum.

C A V S S A E A F F L I -
C T I O N V M.

- I. Peccatum & morsus diaboli.
- II. Peccati agnitio in Ecclesia.
- III. Voluntas Dei, volentis reuocare ad penitentiam, & agnitionem promissa misericordiae.
- IIII. Occasio confirmandae fidei.
- V. Agnitio auxilij Dei & exercitium, vt confirmetur fiducia Dei, exuatur fiducia nostri.
- VI. Vt conspiciatur in nostra imbecillitate potentia Dei.
- VII. Vt efficiamur similes filij Dei.
- VIII. Vt afflictio sit testimonium futurae vitae.

Cur Christus subiectus fuerit morti.

Sed cur Christus, cum esset sine peccato, subiectus est cruci? Quia mors est poena peccati. Cum igitur Christus esset victima, hoc est, poenam peccati pro nobis subiturus esset, Mors, & tristissima afflictiones ei subeunda fuerunt. Et vult Deus Ecclesiam huius sui capitis similem fieri, ideo praecipua membra, Abel, Esaias, Propheta, Apostoli, & alij multi interfecti sunt, vt fierent similes capitis. Sed in his, & ceteris hominibus afflictiones hanc quoq, causam habent, vt ipsi suam, & generis humani peccatum agnoscant. Nam Ecclesia praecipue subiecta est cruci, vt agnoscat

scat peccatum, quod impij contemnunt. Deinde accedunt & cetera caussa, quas recensui.

Ac praecipue finis afflictionum considerandus est, ^{Finis afflictionum.} videlicet, quod Deus velit nos affligi, non vt pereamus, sed vt saluemur, hoc est, ad agnitionem peccati, & misericordiae reuocemur, iuxta illud: *Viuo ego, nolo mortem peccatoris, sed vt conuertatur, & viuat.* Hanc voluntatem Dei, & has caussas humana ratio per sese non videt, Cum sunt res aduersae, statim cogitamus nos abiectos esse à Deo. Rursus hos putamus diligi, qui florent gloria & potentia. Sed hic error eximendus est animis, & opponenda imago Christi, & discenda perpetua sententia Euangelij, quod subiecta sit Ecclesia cruci, & quare subiecta sit, & tenenda sententiae, quae docent nos de hac voluntate Dei, vt: *Qui vult me sequi, tollat crucem suam, & sequatur me. Item, Multae tribulationes iustorum. Item, Humiliamini sub potenti manu Dei, videlicet, quae & potenter humiliat, & potenter liberat.*

CAPVT LIII. ESAIAE.

Hoc caput octo habet locos praecipuos.

PRIMVS locus est historia.

II. Caussa.

III. Applicatio beneficij. Noticia eius iustificabit multos.

IIII. Praedicatio poenitentiae vniuersalis.

V. Promissio vniuersalis.

VI. De sacerdotio Christi.

VII. *De resurrectione, & regno.*

VIII. *De pœnis impiorum.*

Quis credit sermoni nostro, & brachium Domini quis agnoscat? Pullulabit coram Deo sicut virgultum, & sicut radix de terra sitiente. Non est species ei neq; decor cum aspiceremus eum, non erat species quæ placeret, Despectus erat & abiectissimus omnium, dolore & ærumnis oppressus. Sic abhorruimus eum, ut vultus nostros auerteremus ab eo, Ideo nihil fecimus eum.

Vere languores nostros ipse tulit, & dolores nostros ipse sustinuit, Nos reputauimus eum tanquam afflictum, & à Deo percussum & proiectum. Sed vulneratus est propter peccata nostra, & afflictus propter iniquitates nostras.

Pœnam ipse sustinet, ut nobis pax & venia concedatur, & vulneribus eius nos sanati sumus.

Omnes nos quasi oues errauimus, singuli in vijs suis, & Dominus cœcavit in eum iniquitates omnium nostrum,

Cum

Cum affligeretur & humiliaretur, non aperuit os suum, sicut agnus qui ad mactationē ducitur, & sicut ovis, quæ obmutescit coram tondente ipsam, nec aperit os suum.

Ex afflictione & pœna liberatus est, & quis enarrabit sæcula eius? Cum abscissus est de terra viventium, propter scelus populi percussus eum, & sepultus est sicut impij, & mortuus sicut diuites. Ipse non iniuste egit, nec dolus fuit in ore eius, sed Deo placuit eum conterere afflictione. Quia dedit animam suam, ut esset hostia pro peccato, videbit longam posteritatem, & consilium Dei feliciter perficietur manu eius, Quia laboravit anima eius, fruetur voluptate,

Et seruus meus iustus iustificabit notitia sui multos, quia peccata eorum ipse sustinuit, Ideo distribuam ei magnam hæreditatem, & fortes spoliabit. Quia tradidit animam suam in mortem, & cum sceleratis reputatus est, &
ipse

ipse peccata multorum sustinuit, &
pro transgressoribus rogauit.

D E A G N O M A-
ctato in Paschate.

E X X I I . C A P . E X O D I .

Vetus Pa-
scha imago
victimæ
Christi.

Certum est veterem ritum mactationis agni
tantis miraculis institutum, non solum fuisse
signum admonens de præterita liberatione, sed etiam
de futura, & de agno, hoc est, victima, per quam
vera & æterna liberatio donanda erat. Ideo & Pau-
lus confert vetus Pascha cum Christo, inquit, Pa-
scha nostrum immolatus est Christus.

Vt autem in nostro Paschate, id est, passione Chri-
sti, conspicitur magnitudo iræ Dei aduersus pecca-
tum:

tum: & rursus misericordia in incoatione vite aeternae, per resurrectionem, & promissionem liberationis à peccato & à morte. Ita in Paschate veteri tota historia consideretur, vt & ira Dei aduersus peccata Aegyptiorum, & misericordia in liberatione Ecclesiae agnoscatur.

Triste exemplum fuit, Regnum illud omnium toto orbe terrarum florentissimum, subito tumultu dissipari & euerti, consumta maxima parte hominum, continuatis cladibus multiplicibus, deletis principibus, mutata tota regni forma. Ha fuerunt poenae idololatriae, magiae, libidinum, crudelitatis aduersus sanctos.

Primum autem describitur tempus, primo mense, id est, mense Lunari, qui proxime secutus est aequinoctium Vernum, is enim fuit anni initium: Die decimo eligendus est agnus integer, anniculus, masculus, & ex agnis & haedis, id est, ex reliquo grege sumendus, & seruandus vsq; ad XIII. diem, tum vespere mactandus est. Hac descriptio conuenit ad Christum, generaliter agnus & praesertim mactatus, significat victimam: Quare & ipsi Israelitae intelligebant significari aliam quandam victimam, per quam consecuturi essent veram & aeternam liberationem, Et eam victimam oportebat esse integram, sine peccato, masculam, sortem: sumtam ex reliquo grege, id est, ex populo Israel. Oportuit igitur Christum in hoc populo nasci, & non alibi, oportuit eum in hoc populo predicare, & pati. Ideo prius segregabatur

Lex de Paschate, Exodi 12.

Typus victimae Christi

batur agnus, vt significaretur prius Christum aliquo tempore predicaturum esse.

II. *Vespere mactabunt, & sanguine conspergent limina*: significabatur Christum vespere, circa mundi finem venturum esse, & sanguine eius conspergendam Ecclesiam, id est, sanguine Christi ablendum peccatum.

Carnes assæ. III. *Carnes assæ edantur*: Manducatio nostra Ioan. 6. descripta est, vt Israelitæ vescentes agno, nutriebantur, sic nos cum fiducia Christi in veris terroribus erigimur, efficiuntur membra Christi, viuificamur per eum, Ascendit enim, vt det dona hominibus, & vere sit efficax, det Spiritum sanctum. Sed comedantur carnes assæ: Non dubium est passionem significari ipsa appellatione agni & mactationis: significatur autem & hic agni passio, quia Christus vere expertus est ignem, hoc est, iudicium Dei, subiecit poenas pro nobis. Sed vsitatum est hæc de qualitate manducantium interpretari. Crudum est agnum, qui ipsi carnalem eruditionem retrahunt, scilicet, Epicuream aut hypocriticam securitatem, quæ est esse sine poenitentia, sine agnitione iræ Dei. Item, retinere opiniones humanas de Deo, non emendare errores ex verbo Dei, sicut multi inflectunt doctrinam Christianam ad philosophiam humanam.

Azyma. Et panes sint azymi. Id manifeste significat puritatem doctrinæ. Non fingamus alias opiniones de Deo, vt ethnici idololatra, nec de Christo, vt Mahometistæ & heretici, nec alios cultus, vt Papistæ, sed conseruetur puritas doctrinæ. Quod

Quod vero additur, cum lactucis agrestibus, te- ^{Lactucæ}
xtus generaliter escas acerbis nominat, significat au- ^{acerbz.}
tem doctrinam poenitentia, aut ipsum etiam sensum
presentium afflictionum, qui nos admonet, genus hu-
manum propter peccatum subiectum esse ira Dei, nec
posse liberari, nisi per agnum, quem Deus significa-
uerat per hos ritus, id est, per Filium, quem nobis
exhibuit.

IIII. Non crudum. De nostra cruditate inter- ^{Cruditas}
pretor. Crudum enim edunt, qui ipsi carnalem cru- ^{carnalis.}
ditatem retinent, vt ante dictum est, cum opiniones
carnales de Deo, & de religione, tum securitatem &
contemptum iudicij Dei, qualis est in ijs, qui sunt sine
poenitentia, sine agnitione ira Dei, sine dolore &
metu poenarum peccati. Iam cogitemus quam multi
homines in Ecclesia crudi Christum & Euangelium
fastidiant.

V. Assum igni. Non dubito significari passionem ^{Assum}
Christi, qui vere sensit ignem diuini iudicij, & ira ^{edere.}
Dei aduersus peccata. Et qui assum edunt, agnoscant
assationem, id est, agnoscant & ipsi iudicium Dei
aduersus peccata, quod videlicet adeo irascatur Deus
peccato, vt nulla victima potuerit placari, nisi morte
filiij, Nec diluamus hunc cibum maceratione in aqua,
id est, securitate & opinionibus carnalibus.

VI. Totum comedetis. Doctrina de Christo tenē- ^{Totum ede-}
atur integra: Vsitatum est enim hereticis, partem ^{re agnum.}
retinere doctrina de Christo, sicut Samosatenus re-
tinebat hanc partem, Christum esse hominem, reti-
nuit

nuit & Mahometus eandem, Deniq, alij aliam particulam retinuerunt. Aduersarij nostri retinent articulos de duabus naturis, sed non de officio, nolunt hac fide inuocari Deum, vt credamus nos vere recipi propter Filium mediatorem gratis, Ecclesia vero Christi retinet integram doctrinam.

Accinſi &
calceati
edant.

VII. *Renes accingetis, & eritis calceati.* Non dubium est, populum legis sic vescentem in apparatu viatoris, admonitum esse hoc ipso ritu, quod aliam liberatio adhuc expectaretur, interim eos futuros viatores, habituros magna pericula, exilia, mutationes regni sui: Tunc vero habituros quietem, hac peregrinatione perfecta, cum veniret altera liberatio, qua ducet in vitam & gloriam sempiternam.

Phase domi
ni seu tran-
sicus.

VIII. *Dicitur PHASE Domini, quod Deus transierit, percusserit Aegyptios, & pepercerit familijs, vbi limen fuit conspersum sanguine.* Hac est principalis significatio. Misso Filio iudicabit Deus mundum, transibit per omnes gentes, & abijciet eas in aternos cruciatus, sed parcat Ecclesie suae consperse sanguine Filij Dei.

Hac pars manifeste testatur, in hac tota imagine depingi Christum, & passionem Christi, quia hic clare dicitur, parci familijs, vbi limen erat conspersum sanguine. Constat autem non liberari nos a morte aterna, nisi sanguine filij Dei. Ad hanc significationem imago aperte congruit.

Significatio
apparatus
viatorum.

Ceterum apparatus viatoris nos quoq, admonet de certaminibus, exilijs, & arumnis in hac vita suscipiendis

scipiendis, Etsi enim incoata est liberatio, tamen nõ-
dum est perfecta, sed perficietur, cum per mortem
educti fuerimus in æternam vitam. Ut autem mare
non obruebat Israelitas euntes per undas, ita mors
non absorbet eos, qui agno Christo credunt.

Hoc modo nos admonet typus de perficienda li-
beratione, vt Israelitas admonebat restare aliam li-
berationem. Nec dubium est sapientes viros in popu-
lo Israël, cum steterunt in conuiuio accincti, talibus
verbis admonuisse suos: Videtis quid hic noster ap-
paratus significet, Deus nos iubet esse accinctos ad
exilia, ad dimicationes, ad pericula. Hæc igitur pia
mente suscipiamus, & expectemus alteram libera-
tionem, qua ducet nos in æternam quietem, signifi-
catam hac liberatione.

IX. Postremo rursus præcipitur de azymis pani-
bus, & de fermentato, Nec dubium est azymon si-
gnificare puritatem doctrinae, inuocationis, fidei,
cultuum, vt cultus sint azymi, non fermentati huma-
nis opinionibus extra verbum Dei, sicut gentes, Ma-
homet, Monachi, & nunc multi docti miscent fer-
menta, id est, suas bellas cogitationes, & plausibiles
opiniones, alienas à verbo Dei, & doctrina fidei.

Hanc collationem agni Paschalis cum agno Chri-
sto diligenter contemplemur, Incurrat in oculos ma-
ctatio, & aspersio sanguinis: Mactatio significat
mortem Christi. Aspersio significat applicationem,
qua singuli fide applicant sibi beneficium Christi,
atq; ita sanguine eius asperguntur, vt inquit Petrus.

Aspersio
sanguinis
Christi.

156 DE RESURRECT.

Cogitentur & causa ira Dei aduersus peccatum generis humani, & misericordia, quod sanguine filij sui nos redemerit, retineatur fides in inuocatione, quod vere propter hunc filium recipiamur, non propter nostram dignitatem. Considerentur & poena Aegypti, significantes exitium omnium impiorum.

DE RESURRE-
ctione CHRISTI.

EVANGELIUM,
Lucæ 24.

ET ecce duo ex illis ibant ipsa die in
castellum, quod aberat spacio sta-
diorum sexaginta ab Hierusalem, no-
mine

mine Emahus. Et ipsi loquebantur ad inuicem de his omnibus, quæ acciderant. Et factum est dum loquerentur, & secum quærerent, & ipse IESVS appropinquans ibat cū illis, Oculi autem illorum tenebantur, ne eum agnoscerent. Ait autem ad illos, Qui sunt hi sermones, quos confertis ad inuicem ambulantes & estis tristes? Respondens autem vnus, cui nomen Cleophas, dixit ad eum, Tu solus peregrinus es in Hierusalem, & non cognouisti quæ facta sunt in illa his diebus? Et dixit illis, Quæ?

Illi autem dixerunt, de Iesu Nazareno qui fuit Vir Propheta, potens in opere & sermone, coram Deo & omni populo, & quomodo eum tradiderunt summi sacerdotes & principes nostri in damnationem mortis, & crucifixerunt eum. Nos autem sperabamus, quod ipse esset redempturus Israël. Atqui super hæc omnia, tertius dies est hodie, cum hæc facta sunt. Sed &

M 4 mulie-

mulieres quædam ex nostris terruerunt nos, quæ ante lucem fuerunt ad monumentum, & non inuento corpore eius, venerunt dicentes, se etiam visionem Angelorum vidisse, qui dicant eum viuere. Et abierunt quidam ex ijs qui erant nobiscum, ad monumentum & ita inuenerunt, sicut & mulieres dixerunt, ipsum vero non viderunt.

Et ipse dixit ad eos, O stulti & tardi corde ad credendum, in omnibus quæ locuti sunt Prophetæ. Nonne hæc oportuit pati Christum, & intrare gloriam suam? Et incipiens à Moyse, & ab omnibus Prophetis, interpretabatur illis in omnibus scripturis, quæ de ipso erant. Et appropinquauerunt ad castellum, quo ibant, Et ipse finxit se longius ire, & coegerunt illum dicentes, mane nobiscum, quoniam aduersperascit, & inclinata est dies. Et intrauit, vt maneret cum illis.

Et factum est, cum recumberet cum eis, accepit panem, benedixit, ac fregit,

git, & porrigebat illis. Aperti sunt oculi eorum, & agnouerunt eum, Et ipse euauit ab eis. Et dixerunt ad inuicem, Nonne cor nostrum ardens erat in nobis, dum loqueretur nobis in via, & dum aperiret nobis scripturas? Et surgentes eadem hora, regressi sunt in Hierusalem, & inuenerunt congregatos undecim, & eos qui cum illis erant dicentes, quod surrexit Dominus vere, & apparuit Simoni. Et ipse narrabant, quæ gesta erant in via, & quomodo agnitus esset eis in fractione panis.

Dum autem hæc loquuntur, stetit Iesus in medio eorum, & dicit eis, Pax vobis. Territi vero & timidi facti, existimabant se spiritum videre. Et dixit eis, Quid turbati estis, & quare cogitationes ascendunt in corda vestra? Videte manus meas & pedes meos, quia ego ipse sum, Palpate me & videte, quia spiritus carnem & ossa non habet, sicut me videtis habere, & cum

hoc dixisset, ostendit eis manus & pedes. Adhuc autem illis non credentibus præ gaudio & mirantibus, dixit illis, Habetis hic aliquid quod manducetur? At illi obtulerunt ei partem piscis asii, & fauum mellis. Et accipiens coram illis comedit.

Dixit autem ad eos, Hæc sunt verba quæ locutus sum ad vos, cum adhuc essem vobiscum, quoniam necesse est impleri omnia, quæ scripta sunt in lege Moyfi, & Prophetis, & Psalmis de me. Tunc aperuit illis sensum, ut intelligerent scripturas, & dixit eis: Quoniam sic scriptum est, & sic oportebat Christum pati, & resurgere à mortuis tertia die, & prædicari in nomine eius pœnitentia & remissio peccatorum in omnes gentes, incipiendo ab Hierosolyma.

HOC Caput sex habet præcipuos locos.

- I. *Pia colloquia.*
- II. *Infirmetas discipulorum.*
- III. *Etiam infirmi dociles placent Deo.*

Confir-

- III. Confirmatio Euangelij ex testimonijs Propheticis.
- V. De resurrectione, quod videlicet fides debeat intueri resuscitatum & regnantem Christum.
- VI. De beneficijs resurrectionis. ♥

D E P R I M O.

Bis interuenit Christus colloquijs discipulorum, Fru&us pio- rum collo- quiorum. disputantium de resurrectione. Exemplum igitur monet, & testatur, Deum fauere pia meditationi, & sermoni, & per hæc efficacem esse. Ideo scriptum est: Abundet sermo Dei inter vos, Item sit sermo vester sale conditus.

D E S C C V N D O.

Insignis est infirmitas in discipulis. Dubitant enim Infirmas fidei in Apo- stolis. de resurrectione, cum quidem antea prædicta esset. Sunt igitur in sanctis peccata, infirmitas fidei, dubitationes, ignorantia, securitas, vitiosi impetus multi, dissidentia, &c. Sicut in Psal. dicitur, Delicta quis intelligit, ab occultis meis munda me. Ac deprehendet in sese quisq; suæ fidei infirmitatem, cogitans de aternitate, de resurrectione nostra, &c. Item, securitatem nimis magnam, & multa errata, quæ oriuntur ex dissidentia, vel fiducia carnali. Hic igitur discamus, perpetuam in sanctis pœnitentiam esse debere, & sanctos non esse iustos lege, quia legi non satisfaciunt, & damnanda est operum fiducia, & rursus discendum, quod agentes pœnitentiam fide consequantur remissionem, & placeant Deo propter Christum.

Christum. Sunt hic etiam discernenda peccata. Nam delicta contra conscientiam excutiunt fidem, gratiam, & Spiritum sanctum.

DE TERTIO.

Deus recipit infirmos dociles.

VTilis consolatio est, exemplum infirmitatis Apostolorum in tota historia Euangelij. Testatur enim infirmos, si tamen sint dociles, & fundamentum teneant placere Deo, sicut & Paulus inquit: Infirmi in fide assumite, Deus enim eum recepit. Ac semper in Ecclesia maxima pars habet insignes infirmitates.

Discernendi sunt autem infirmi dociles, ab hypocritis arrogantibus, praesumptis, contumacibus. Infirmi dociles sunt, qui fundamentum tenent, id est, articulos fidei, etsi in quibusdam nondum satis explicatam doctrinam tenent, de quibus tamen audiunt alios doctores, querunt testimonia scripturae, non repugnant, non defendunt priuatas persuasiones, aut priuatos affectus, ambitiones, aut alias cupiditates, praetextu verbi Dei, male detortis scripturis, &c. Econtra contumaces sunt, qui in quibusdam articulis veras sententias oppugnant, vel inscitia, vel arrogantia, & fiducia sua sapientiae, admiratione suarum opinionum, vel propter aliquas priuatas cupiditates, &c. Tales contumaces non placent Deo, nec infirmi nominandi sunt, sed potius contentiosi, inimici Euangelio.

DE QUARTO.

Testimonia scripturae.

Christus ipse deducit Ecclesiam ad testimonia prophetica, & non tantum conuincit discipulos suos

suis miraculis, & sua ipsius resurrectione, sed addit testimonia scripturae, Quia non vult nos ex solis miraculis iudicare, sed miracula consentire debent cum tradito verbo. Iam hic utile est colligere aliqua testimonia, de quibus haud dubie Christus disseruit, quando docuit de Passione, de Resurrectione, de victima pro peccato, de abolenda morte, de restituenda vita aeterna, & refutauit imaginationes de regno mundano Messiae. Nam discipuli habebant vulgarem persuasionem, Messiam habiturum esse regnum mundi, & dominationem politicam. Verum Christus diuersum hic docet, videlicet, se missum esse, vt fieret victima pro peccato, promulgaret Euangelium, & resuscitatus det Spiritum sanctum, adiuuet inuocantes Patrem per ipsum, mittat Apostolos, & aedificet, & conseruet Ecclesiam, ac in resurrectione mortuorum glorificet eam.

Hec in promissionibus & concionibus Prophetarum dicta sunt, vt in prima promissione: Semen mulieris conculcabit caput serpentis, id est, Christus destructura opera diaboli, peccatum & mortem, & serpens calcaneum eius mordebit, id est, diabolus exercebit sauitiam in Christum & Ecclesiam, sed tamen vincetur & conculcabitur. Huc pertinet & quinquagesimum tertium caput Esaiæ: Item, victima in lege significabant veram victimam, sicut inquit Epistola ad Hebraeos. Impossibile fuit sanguine taurorum & vitulorum tolli peccatum.

De fide re-
suscitati &
regnantis
Christi.

Fides nostra intueri in omni precatone & inuocacione Christum resuscitatum, viuentem & regnantem debet, & tenere regulam: Quicquid petieritis Patrem in nomine meo, &c. id est, fiducia Christi, non fiducia vestra dignitatis. Nam Christus est perpetuus pontifex, perpetuo pro nobis intercedens, perpetuo dona dans hominibus. Nec imaginandum est sibi, eum beatum esse, ociosum esse, sed resurrexit vt regnet, id est, vt sit efficax in inuocantibus ipsum, Sicut inquit ad Apostolos, Data est mihi omnis potestas, Ego vobiscum sum vsq; ad consummationem seculi. Et in Psal. dicitur, Sede a dextris meis, quo significatum est, Christum regnaturum esse diuina potentia.

DE SEXTO.

De beneficijs resurrectionis.

AD Rom. 4. dicitur, Qui traditus est propter delicta nostra, & resuscitatus est propter nostram iusticiam. Hic discrimen tradit per soluta pœna pro nobis, & deinde exhibendæ nobis iusticia & vitæ. Quod enim Christus mortuus est, persoluit pœnam, quam debuimus. Sed si mansisset in morte, non fuisset completum beneficium, nec habuisset ipse regnum promissum, nec fuisset efficax in liberandis suis a morte æterna, ideo oportuit eum resurgere, vt sedens ad dexteram Patris, hoc est, regnans potentia diuina, sit efficax. Sunt igitur beneficia resurrectionis, omnia opera Christi regnantis, videlicet, iustifi-

Opera vi-
uentis & re-
gnantis Chri-
sti in Eccle-
sia.

care

care credentes, sanctificare dato Spiritu sancto, defendere eos aduersus potestatem diaboli, liberare eos a morte aeterna, incoare vitam aeternam in credentibus, & postea eos resuscitare, instaurare totam naturam humanam, victuram noua luce, sapientia, iusticia, & vita perpetua. Nihil horum fieret a mortuo & ocioso.

De his operibus concionantur dicta Prophetica, qua loquuntur de Resurrectione, vt Osea 13. De manu mortis liberabo eos, & de morte redimam eos:

Ero mors tua o mors, morsus tuus ero inferne. Hac concio Osea declarat veteres promissiones, & significat qualis liberatio per Messiam promissa sit, videlicet, non restitutio & amplificatio regni politici, sed longe alia res, scilicet destructio mortis & peccati, ac restitutio vita aeterna. Ideo dicitur, Ero mors tua o mors, id est, delebo mortem, delebo inferos, reddam vitam, & iusticiam perpetuam, scilicet credentibus. In his verbis cetera insunt, id est, Ergo regnat Messias, intercedit pro nobis apud Patrem, vt recipiat nos, ac iustos pronunciet, dat nobis Spiritum sanctum, dimicat pro nobis contra diabolum, incoat in credentibus vitam aeternam, & resuscitat mortuos, sicut ipse resurrexit. Porro hac beneficia & intelligemus, & consequemur, si excitabimus nos ad inuocationem, & petemus auxilium in publicis periculis & nostris, a Christo regnante, nec somniabimus ociosum esse.

Ero mors
tua, &c.
Osc. 13.

Simile dictum est apud Esaiam: Illo die stabit
radix

Erit mors
eius glorio-
sa, *Elia: 1. 1.*

radix Iessa, qua erit signum populis, ad ipsum gentes confugient, & erit sepultura eius gloriosa. Descriptio est regnantis Christi. Die illo stabit, id est, non evertetur promissus liberator ex stirpe Iessa. Et erit signum populis, id est, erit tanquam Dux gerens vexillum: poterit conspici in signo suo, id est, prädicatione Euangelij: & gentes ad eum confugient, inuocabunt eum. Quando? Non tantum, cum in hac vita conuersabitur nobiscum, vt mortalis homo, sed etiam postea, cum mors eius erit gloriosa, id est, cum resurrexerit. Nam mors, si non sequeretur resurrectio, seu noua vita, non esset vera gloria. Testatur ergo dictum Propheta, resurrecturum esse hunc Dominum, & non mansurum in morte, & tunc gentes inuocaturas esse ipsum. Hic docet qualis sit cultus in nouo Testamento futurus, non mactabunt victimas, sed confugient ad hunc ducem, ab hoc petent auxilium. Hic liberabit inuocantes à summis malis, à quibus liberari non possunt vlllo alio modo, videlicet, ab ira Dei, à peccato, à morte perpetua, à potestate diaboli, &c. Sunt autem tradita haec conciones Prophetarum, vt fidem in nobis excitent & confirment, & nos hortentur ad hos cultus, ad agnitionem & inuocationem Christi, atq; ita dulcescent nobis haec conciones, & beneficia resurrectionis intelligemus, si inuocationem serio exercebimus admoniti his sententijs. Huc pertinent omnes sententiae, quae loquuntur de perpetuo regno Christi,

&c.

D O M I-

POST PASCHA. 167
DOMINICA I.
post Pascha.

EVANGELIUM,
Ioan. 20.

Cum ergo sero esset die illo vna
Sabbatorum, & fores essent clau-
sa, vbi erant discipuli congregati pro-
pter metum Iudæorum, venit I E S V S,
& stetit in medium, & dicit eis, Pax
vobis. Et cum hoc dixisset, ostendit
eis manus & latus suum. Gauisi sunt
ergo discipuli viso Domino. Dixit er-
go eis I E S V S iterum, Pax vobis, sicut

N misit

misit me Pater, & ego mitto vos. Et cum hoc dixisset, insufflauit eis & dixit, Accipite Spiritum sanctum, Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis, quorum retinueritis, retenta sunt.

Thomas autem vnus de duodecim, qui dicitur didymus, non erat cum eis quando venit I E S V S. Dixerunt ergo ei alij discipuli: Vidimus Dominum. Ille autem dixit eis: Nisi videro in manibus eius fixuram clauorum, & mittam digitum meum in vestigium clauorum, & mittam manum meam in latus eius, non credam.

Et post dies octo, iterum erant discipuli eius intus, & Thomas cum eis. Venit I E S V S ianuis clausis, & stetit in medium, & dixit: Pax vobis. Deinde dicit Thomæ, Infer digitum tuum huc, & vide manus meas, & affer manum tuam, & mitte in latus meum, & noli esse incredulus, sed credens. Respondit Thomas, & dixit ei, D O M I N U S M E U S, & D E U S M E U S. Dixit ei I E -

ei IESVS: Quia vidisti me Thoma, credidisti. Beati qui non viderunt & crediderunt.

Multa quidem igitur & alia signa fecit IESVS in conspectu discipulorum suorum, quæ non sunt scripta in hoc libro. Hæc autem scripta sunt, ut credatis, quia IESVS est Christus filius Dei, & ut credentes vitam habeatis in nomine eius.

- I. De testimonijs.
- II. Missio Apostolorum, & donatio Spiritus sancti.
- III. Mandatum de remissione peccatorum, & summa Euangelij.
- IIII. Duo testimonia de diuinitate Christi.
- V. Confirmatio credentium voci Euangelij, de rebus quas oculi non conspexerunt.

DE PRIMO.

SAEPE hoc dictum est in his conciunculis, Etsi res gesta Alexandri aut C. Caesaris magis incurrunt in oculos, & habent celebratiora testimonia, Tamen sciendum est, & Ecclesiam habere certa testimonia, de voluntate Dei, & de exhibito Filio Dei, qua diligenter colligenda sunt animis, ut fidem confirmet. Ut de resurrectione exhibita sunt testi-

Testimonia
resurrectionis.

Resuscitati
cum Chri-
sto.

monia totis illis quadraginta diebus, quibus Christus familiariter cum Apostolorum cœtu post resurrectionem conuersatus est, eosq; erudit de suo regno, de Euangelio, de vita æterna. Nec vero tantum Christus vna versatus est, sed etiam alij multi resuscitati, vt noster dux ascensurus in cœlum, haberet comitatum aliquem. Id agmen arbitror fuisse primos parentes, & aliquos ex Regibus & Prophetis, quos duxit Christus, vt initia æterni regni viderent, sicut norant ea Moyses & Elias. Quare pia mens testimonia studiose consideret, vt & Paulus ea recitat, 1. Corint. 15. Visus est Cepha, demde vniuerso cœtui Apostolorum, postea quingentis fratribus simul, rursus Iacobo, deinde iterum omnibus Apostolis, postremo, inquit, & mihi visus est. Et Apostolos vera narrasse Deus ipse testatur, qui propterea ornauit eos miraculis, vt sciamus eos diuinitus missos esse, veros testes, & doctores esse de voluntate Dei, & de Christo.

D E S E C V N D O.

Etsi Christus habet quedam propria munera, que non sunt communia Apostolis, tamen ministerium docendi est commune, Christus non tantum est doctor, sed missus fuit vt fieret victima pro humano genere, & est Mediator seu Propiciator, & sua potentia reddit vitam æternam, Sicut inquit Ioan. 5. Sicut Pater excitat mortuos & viuificat, sic & Filius, quos vult, viuificat. Sed Apostoli tantum circumferunt vocem Euangelij, & sunt testes de
exhibito

exhibito Messia, & enarrant beneficia eius. Id officium hic eis commendat, eosq; admonet, qua auctoritate commendet, videlicet aeterni Patris, & sua. Sicut misit me Pater, sic mitto vos. Et statim additur Spiritus sanctus, & nominatim exprimitur, quid acturi sint, vt Luca ultimo dicitur, Ite predicaturi poenitentiam in nomine meo, & remissionem peccatorum.

Primum autem hic discamus, auctoritate diuina institutum esse ministerium Euangelij, idq; efficax esse, & salutare, Nam ideo dicit, Sicut me misit Pater. Habetis mandatum idem Euangelij docendi, idq; erit ratum Deo, & efficax, sicut Paulus inquit, Euangelium est potentia Dei ad salutem omni credenti. Cogita igitur quantum hic munus vniuerso generi humano donet, cum mittit Euangelij ministros, & pollicetur Deum Euangelio affuturum esse, sicut haec copiose declarantur 2. Corint. 3. Sufficientia nostra ex Deo est, qui fecit nos idoneos ministros noui Testamenti, non litera, sed spiritus. Et Ephes. 4. Et ipse dedit alios quidem Apostolos, alios vero Prophetas, Pastores, & Doctores, vt aedificetur Ecclesia, nec fluctuemus agitati fallacibus prestigijs, &c. promittit etiam sese affore opitulatorem. Vbicunq; duo aut tres congregati erunt in nomine meo, in medio eorum sum. Item, Ego sum vobiscum vsq; ad consummationem saeculi, &c.

Autoritas & efficacia ministerij.

Hac omnia sunt hoc loco cogitanda, vt agnoscamus magnitudinem huius diuini muneris, amemus

& veneremur ministerium Euangelij, audiamus, & vere credamus Dei munus esse, & per hanc Euangelij vocem, quamvis spretam ab impijs, tamen vere reddi vitam aeternam ijs, qui eam amplectuntur. Apostoli expectabant mundi imperium, & somniabant fore, vt iam Christus pulsus Romanis presidijs occuparet Iudæam, deinde adiuncturus ceteras provincias, ac impositurus eis Apostolos, vt Alexander suis commilitonibus tradidit regendas provincias. Sed hic audiunt Apostoli longe aliam vocem, sicut me misit Pater, scilicet ad docendum Euangelium, & sustinendas arumnas, quas affert confessio, non vt armis imperium constituam. Ita & vos mitto, & polliceor Deum voci Euangelij affuturum esse.

Hec concio satis docet non fungi munere Christi Pontifices, qui non docent Euangelium, sed imperium constituerunt, & cultus defendunt pugnantes cum Euangelio. Pios vero valde confirmat, tum doctores, tum auditores. Diabolus & eius organa immanitate odij infinita ardent aduersus Euangelium. Ideo multi potentes & sapientes bellum gerunt cum Euangelio, Sed pijs doctores hac se voce sustentent, Sicut misit me Pater. Adest Deus huic militiae, ideo non frangantur animi iudicij mundi. Auditores etiam sciant non esse inanem fabulam, has tam mirandas conciones de vita aeterna, de futuro iudicio, de remissione peccatorum, &c. Sed sciant immensa bonitate Dei electam esse Ecclesiam à Deo, quam velit hoc mirabili modo sibi adiungere, & donari aeternis bonis.

DE TERTIO.

Summam Euangelij & hic in ultimo capite Lucae Summa doctrinae Euangelij.
 complexus est Christus, quam oportet infixam esse animis, ut discrimen semper sit in conspectu inter doctrinam humanae rationis, legem, & Euangelium. Mirantur sapientes quid tantopere iactitet Ecclesia singulare genus doctrinae, cum videant à legumlatoribus, Oratoribus & Philosophis doctrinam de virtutibus eruditissime traditam esse. Plerique multo libentius legunt Ethica Aristotelis, aut Officia Ciceronis, aut Iurisconsultorum dicta, quam Euangelium. Quorsum, inquiunt, opus est hac confusanea doctrina? quae continet interdum sententias dissentientes à civili consuetudine vitae. Aut quid noui traditur in Euangelio?

Hac humana iudicia accurate refutanda sunt, & discernendum est Euangelium ab omnibus alijs generibus doctrinarum, à philosophia, à legibus civilibus, à Mahometi opinionibus, à Iudaicis iudicijs. Humanae menti insita est quaedam legis noticia, id est, discrimen honestarum & turpium actionum, seu praestandarum actionum & fugiendarum, videlicet actionum, quarum genera recensentur in Decalogo. Ex hac legis doctrina orta est Philosophia, & natae sunt civiles leges, & Mahometicae & Iudaicae opiniones. Et ut numerorum noticia omnibus hominibus communis est, quia nobiscum nascitur, ita communis est illa legum noticia omnibus hominibus.

Sed longe alia est Euangelij vox, quam filius Dei

Euangelium
Adz post la-
ptum reue-
latum.

ex sinu aeterni Patris reuelauit humano generi. Cum Adam lapsus agnosceret se iam reum esse iræ diuinæ & aeternæ mortis, non poterat statuere sibi ignosci, se recipi in gratiam, sibi reddi vitam aeternam. Ideo prolata est noua promissio, in qua testatus est Deus, se propter quoddam venturum semen recipere homines in gratiam, & redditurum esse vitam aeternam ijs, qui fiducia eius promissionis ipsum inuocaturi erant. Ea q̄, promissio subinde magis declarata est per Patres & Prophetas, vt in Psalmis, Esaia, Daniele, & Zacharia videmus. Tandem vero per ipsam Filium Dei, qui promissus fuerat, clarissime enarrata est, & per Apostolos sparsa in omnes gentes. Humana mens non habet insitam hanc noticiam, Deum velle gratis nos recipere in gratiam, remittere peccata propter Filium, & propter eum exaudire nos, & certo nobis reddere vitam aeternam. Hæc igitur sententia ignota humane rationi, patefacta est voce Dei primum in paradiso, ac deinceps, vt dictum est, per Patres, Prophetas, Baptistam, Christum & Apostolos, magis magisq̄, declarata.

Vt igitur Ecclesia Dei statim post lapsum rursus instaurata est, ita mox institutum est ministerium Euangelij, nec alia doctrina in paradiso sonuit, nisi hæc, qua tradit Christus, iubens predicari pœnitentiam, & remissionem peccatorum. Accusauit Deus lapsos parentes, & addidit promissionem de reddenda vita aeterna, qua agnoscebant se in gratiam recipi, cum dicitur: Semen mulieris concutit ca-
put

put serpentis, id est veniet semen, quod destruet regnum diaboli, abolebit peccatum & mortem, ac instaurabit vitam aeternam.

Hac concio tradita est primis parentibus, quam omnes posterii retinere & meminisse debuerant. Sed impij aspernati sunt, Ecclesia Dei retinuit. Et subinde hac lux in mundo rursus accensa est, sicut & per Christum & Apostolos renouata est.

Eandem ergo concionem Christus iubet Apostolos circumferre inter gentes, qua inde vsq; ab initio in Ecclesia, & qua in paradiso sonuerat, id est, iubet eos reterege & arguere peccatum, concionari de ira Dei, aduersus peccatum, & de aeternis pœnis, addere vero doctrinam de remissione peccatorum, & de vita aeterna, quam pollicetur Deus propter Filium, gratis, his qui fide statuunt sibi hac vere propter Filium Dei Mediatorem dari.

Ministerium
Euangelij
subinde in-
stauratum.

Et quidem expresse hic inquit: Quorum remiseritis peccata, remissa erunt, Et quorum retinueritis peccata, retenta erunt. Vult voce Ecclesia remitti peccata, ijs qui cupiunt redire ad Deum, & Euangelio obtemperant, seu singulis, seu pluribus, Et hanc vocem testatur in cœlo ratam esse. Cumq; accipimus fide reconciliationem, incoatur in nobis vita aeterna, & post hanc vitam prorsus abolito peccato & morte, donabimur perpetua vita, luce, sapientia, iusticia, letitia, & consuetudine Dei. Hac omnia comprehendimus sciamus, cum fit mentio remissionis peccatorum. Ac magnitudo beneficiorum, qua

Mandatũ
de remitten-
dis peccatis
voce Ecclē-
siæ.

in Euangelio proponuntur per Mediatorem, consideranda est, verbis enarrari satis non potest.

Econtra & ira magnitudo consideretur. Euangelium denunciat retentionem peccatorum, id est, eternam iram, eternas pœnas omnibus contemptoribus & hostibus Euangelij.

Sententia
de retento
peccato nō
credentium
Euangelio.

Nec dubium est sapientes Epicureos ex sublimi deridere hoc dictum, Quorum retinueritis peccata, retenta erunt. Quid hoc, inquit, mali est? Sed fugiamus & detestemur Epicureos, nec contemnamus hac cœlestia fulmina. Deus in Euangelio suo patefecit iram suam, aduersus contemptores & hostes Christi, sicut Moyses inquit, Qui non audierit eum, ego vindex ero. Hanc vocem vult Deus pronounciari aduersus contemptores & hostes Christi, & sententiam ratam esse, eterna pœna testabuntur. Et saepe in hac vita manifesta pœna signa sunt huius diuini iudicij, vt Ananias interficitur voce Petri, Achab, Iesabel dant pœnas reiecti à Deo, voce Elie.

Hac quæ de missione Apostolorum & summa Euangelij breuiter diximus, longiore explicatione tractantur, cum dicitur, quid sit Ecclesia, quid Euangelium, quid pœnitentia, quid iustificatio. Ex his locis plura sumantur ad hanc enarrationem.

D E Q V A R T O.

Mentio triū
personarum
diuinitatis.

Diligenter hic obserues doctrinam de tribus personis diuinitatis. Fit mentio æterni Patris, & Filij. Sicut Pater misit me, & ego mittam vos. Deinde fit mentio Spiritus sancti. Inflauit in eos Spiritum

ritum sanctum. Hæc loca in precationibus nostris cogitemus, vt æternum Deum Patrem, qui cum Filio suo & Spiritu sancto res bonas omnes condidit, inuocemus, mediatore Filio. Et ea testimonia mente intueamur, quibus sic se patefecit Deus, vt in Baptismo Christi trium personarum expressa mentio sit, & in hac vera & miranda Synodo, vbi filius Dei dat Spiritum sanctum Apostolis.

Sunt & testimonia duo de Filij diuinitate, quia De diuinitate Christi. infra Thomas vocat eum Deum. Item, quia hoc loco Filius dat Spiritum sanctum. Porro nulla creatura potest per sese dare Spiritum sanctum, cum sit vere Dei æterni Spiritus, & ὁμοῦστος Patri & Filio, quia dicitur, Effundam de meo Spiritu. Est enim emphasis in dictione, Meo.

Obseruent autem pij talia testimonia, eaq; diligenter expendant. Ea meditatio plus conducit, quam prolixa & intricata disputationes.

DE QVINTO.

Dulcissima consolatio est in fine, & nos dedit Ecclesia electa quæ credit testimonio Apostolorum. ad Apostolorum testimonium. Beati, inquit, qui credent, etiamsi non viderint. Iubet nos credere testimonio Apostolorum, Sicut & Ioan. 17. ait Christus, Non pro his tantum rogo, sed etiam pro credituris per verbum eorum in me. Hic clare testatur Ecclesiam esse non tantum Apostolos, qui ipsum audiuerunt, sed etiam vniuersam multitudinē, quæ audit Euangelium, quod proponunt Apostoli. Huic verbo vult nos assentiri, nec præter hoc verbum requirere.

quiri nouas reuelationes aut voces de caelo, vt fingunt Anabaptistæ.

Fide hærendam in verbo, contra conspectum & sensum.

Porro, quam difficile sit humana menti consistere in hoc ipso verbo, exemplo ostendunt, quia plurimi homines deficiunt a Deo, quia querunt alia noua testimonia de voluntate Dei. Saul cogitat, etsi Deus est misericors, tamen sibi non ignosci, quia deseruit in prælio. Hic etiam amissa victoria, amissis omnibus creaturis, tamen Deum abicere non debebat, sed retinere promissionem, qua norat promissam esse reconciliationem & vitam æternam propter mediatorem. Dauid amisso regno, & quod multo erat tristius & luctuosius, exutus gloria, qua antecelluerat omnibus hominibus suæ ætatis, tamen intelligit se non debere a Deo deficere, non accusare Deum mendacij, sed meminisse promissionis, in qua offertur omnibus remissio peccatorum & vita æterna, qui fide ad Deum redeunt.

In tali agone & luctu discitur, quanta vis sit huius dicti, Beati qui non vident, & tamen credunt. Nondum videt Dauid se recipi in gratiam, cū expellitur in exilium, cum filius contaminat eius coniuges, cum aduersus patrem capit arma. Hæc horrenda spectacula fides superat, & statuit tamen sibi remitti peccata, & expectat mitigationem pœnarum.

Quibus contingat remissio peccatorum.

Hoc exemplum vtiliter docet pios, & confirmat fidem. Sed hic opus est recte tenere doctrinam Euangelij de remissione peccatorum, videlicet, quod hæc sit æterna & immutabilis sententia Euangelij, & qui

qui non perseuerant in delictis, contra conscientiam, sed perterrefacti petunt remissionem, vere & certo eam consequuntur propter filium Dei gratis, fide, non propter proprias virtutes.

Hac fides antefert omnibus peccatis, omnibus terroribus, & omnibus creaturis, hoc inenarrabile munus, quod Filius Dei pro nobis sit victima. Hac se consolatione mens erigens, & se fiducia misericordiae propter Filium promissa sustentans, accipit Spiritum sanctum, sicut ad Gal. 3. scriptum est. Ut promissionem Spiritus accipiamus per fidem. Deinde sequi nouam obedientiam & iusticiam bonae conscientiae oportet, quae docetur in praeceptis Dei, & quamquam est adhuc imperfecta, tamen placet in renatis propter mediatorem.

Hec summa Euangelij saepe in Ecclesia recitanda est, ut omnibus fiat familiarissime nota, & integra sententia sumatur ex ijs scriptis, quae totam controuersiam declarant, & moneantur homines, ut discant hanc salutarem doctrinam transferre ad usum, redeant ad Deum per poenitentiam, & fide agnoscant beneficia Christi, ac Deum inuocent fiducia misericordiae promissa propter Christum, sicut Daniel orat: Non propter iusticias nostras exaudi nos, sed propter misericordiam tuam, ac propter promissum Dominum. In his exercitijs & illustrior, & dulcior haec doctrina pijs mentibus erit. Nam nec Epicurei, nec hypocritae fascinati suis delirijs, intelligunt hanc sapientiam Ecclesiae propriam.

DOMINICA II.
post Pascha.

EVANGELIUM,
Ioan. 10.

EGo sum Pastor bonus, Bonus Pa-
stor animam suam ponit pro oui-
bus, Mercenarius autem, & qui non est
pastor, cuius non sunt oves propriae,
videt Lupum venientem, & deserit o-
ves, & fugit, & Lupus rapit illas, & di-
spergit oves. Mercenarius autem fu-
git, quia Mercenarius est, & non sunt
illi curae oves, Ego sum pastor bonus,
& co-

cognosco meas, & cognoscor à meis. Sicut nouit me Pater, & ego agnosco Patrem, & animam meam pono pro ouibus, Et alias oues habeo, quæ non sunt ex hoc ouili, & illas oportet me adducere, & vocem meam audient, & fiet vnum ouile, vnus Pastor.

L O C I quatuor sunt præcipui.

- I. *Politicum præceptum de discrimine gubernatorum.*
- II. *Euangelica doctrina discernenda à politica, de pastore Messia. Et qualis sit pastor Messias.*
- III. *Quid sit Ecclesia.*
- IIII. *Quid significetur per ianitorum.*

D E P R I M O,

INitio sciendum est ingens discrimen esse inter doctrinam politicam, & Euangelium, Sed tamen sumuntur ex politicis præceptis figura & similitudines, quia sunt notæ humanis iudicijs. Primum igitur discernamus gubernatores iuxta politicam doctrinam. Aut boni principes præsumunt, vt Augustus, aut Tyranni, vt Nero, aut ignaui, vt Honorius, id est, qui etiamsi tranquillis temporibus sunt mediocres, tamen referunt gubernationem tantum ad suam utilitatem, & seruiunt ventri, nec suscipiunt labores

aus

aut pericula ad defensionem suorum. Bonos principes nominat pastores, Tyrannos, prædones & fures, seu grassatores. Ignauos, vocat mercenarios. Sic triplices sunt aulici, boni, vt Ionathas, Daniel: perniciosi, vt Doëg, reliqua est magna turba ignauorum, qui in rebus secundis mediocriter seruiunt, sed pericula fugiunt, consulunt suæ utilitati, &c.

Discrimina
gubernato-
rum in Ec-
clesia.

Hæc discrimina sunt & Ecclesiasticorum gubernatorum, Alij sunt boni, vt Hieremias, Paulus, alij perniciosi, vt Heretici, & Episcopi ac Monachi defensores impiorum dogmatum, & impiorum cultuum: Ignauj, vt nunc multi, qui mediocriter docent, sed metu impediti non palam taxant errores, non dimicant cum aduersarijs, non audent ingenue profiteri quod sentiunt, sed formidant odia, exilia, cruciatus, ignominiam.

Prodest autem hæc discrimina considerare, Primum vt agnoscamus bonos gubernatores tum politicos, tum Ecclesiasticos, singularia Dei dona esse, ac Deo pro his salutaribus muneribus gratias agamus. Deinde, vt quantum suo quisq; loco potest, imitari bonos studeat, & pœnas sceleratorum & ignauorum intueatur, vt sese ad timorem Dei, & diligentiam pro sua mediocritate exuscitet. Postremo exempla bonorum & malorum nos commonefaciant, vt Deum oremus, vt faciat nos ministros vtilis, gubernet ac adiuuet nos, nec sinat nos ruere ac fieri pestes generis humani, & vasa iræ, vt fuerunt Nero, Caligula, Arius, Manichæus.

DE SECVNDA.

Dixi discrimen esse inter doctrinam politicam & Euangelium. Bonus princeps regit externam disciplinam suis consilijs ac legibus, & praeliatur cum opus est. Hæc officia tantum seruiunt præsentis mortali vitæ, nec afferunt vitam æternam, nec mutant mentes.

Discrimina
gubernato-
rum & Chri-
sti.

Paulus impertit Euangelium, per quod incoat Deus vitam æternam in mentibus. Sed tamen Paulus tantum docet, non est victima pro peccato, non est mediator, propter quem Deus nos recipit, nec est is qui dat Spiritum sanctum, & reddit vitam æternam. Imo diligentissime discernendi sunt omnes Prophetae, Apostoli, & alij ministri, à Christo filio Dei.

Quamquam autem hi in sua vocatione sunt boni pastores, tamen longe maius est munus pastoris Christi, is non solum docet Euangelium, sed etiam est victima pro nostris peccatis, est mediator, propter quem æternus Pater nos recipit, & donat Spiritum sanctum credentibus, & incoat in eis vitam æternam, adest Ecclesie, & defendit eam mirabiliter, & resuscitabit mortuos.

Quare alio modo intelligatur Pastor, quam ceteri boni principes, Prophetae, aut Apostoli. Sunt passim sapientes ignari Euangelij, sicut Mahometus & alij multi, qui de Christo cogitantes, imaginantur eum fuisse doctorem, quales multi fuerunt, ut Socrates, Solon, & alij legum latores, fingunt eum dedisse legem, sed propria et præcipua eius officia ignorant.

Christus v-
nicus pastor
Ecclesie.

Haec tenebrae acerrime taxanda sunt, & in Ecclesia illustrandum est discrimen legis & Euangelij.

Discrimen
ministerij le-
gis & Euan-
gelij.

Sunt & personae discernendae Prophetarum, Apostolorum, & Christi. Lex est doctrina praecipiens quales nos esse, quid facere & omittere oporteat, & denuncians aeternam iram, & poenas propter peccata uniuerso generi humano, Sicut clare dicitur, Maledictus qui non permanet in omnibus his, quae scripta sunt in lege, &c. Contra Euangelium pollicetur agentibus poenitentiam, remissionem peccatorum gratis, propter filium Dei mediatorem, & postulat huic promissioni credi, & docet in hac fide Deo placere incoatam obedientiam, Monstrat igitur Christum propiciatorem, propter quem inde usque ab initio omnes electi intellexerunt, se recipi in gratiam a Deo.

Fures & latrones, qui sine Christo veniunt.

Ideo in textu omnes doctores damnat, qui omissa doctrina promissionis seu Euangelij, tradiderunt legem aut cultus. Omnes, inquit, qui ante me venerunt, fures sunt & latrones. Omitte temporis imaginationem, cum ait, Ante me, Sed intellige ordinem in docendo, quocumque tempore, ut sit, ante me, id est, me non praesente. Omnes qui docuerunt legem, non praesente luce promissionis de Christo, fuerunt fures & latrones, ut Chaldaei, Aegyptij, Baalite, impij sacerdotes in Iuda, Pharisei, Saducei, Graeci, Romani, docuerunt legem & cultus aliquos, sed non praeuente Christo. Hos omnes pronunciat Christus fures esse & latrones.

Non potest non perhorrescere pia mens, conside-
rans hic damnari maximam partem generis huma-
ni, imo maximam partem eorum, qui dominantur
in Ecclesia. Constat Mahometem esse furem & la-
tronem, quia venit non praecunte, non ducente Chri-
sto. Retinuerunt nomen Christi Pontifices & Mo-
nachi, sed obruerunt doctrinam de fide in Christum,
dixerunt homines mereri remissionem peccatorum
proprijs operibus, dixerunt eos posse lege satisfacere,
& lege iustos esse, sed tamen semper dubitandum
esse. Damnant vocem Euangelij, qua iubet credere,
quod propter Filium Dei simus iusti, id est, accepti.
Hoc est etiam venire non praecunte Christo.

Mahomet.

Pontifices.

Addantur exempla de ceteris crassioribus er-
roribus, Dicunt sacrificulos in Missa offerre Filium
Dei, & hoc opere mereri populo remissionem pec-
catorum. Hoc certe est non praecunte Christo ve-
nire.

Econtra nos sciamus omnes pios doctores in Ec-
clesia inde vsq; ab initio, Adam, Seth, Nohe, Sem,
Abraham, Davidem, Esaiam, & similes, non tan-
tum de lege concionatos esse, sed etiam de Euange-
lio, & inculcasse ac illustrasse promissionem de ven-
turo semine, sicut Psalmi & conciones Esaias cla-
rissime testantur, Messiam futurum victimam, pro-
pter quam Deus sit propicius, & reddat iusticiam &
vitam aeternam.

Patres de
Christo con-
cionati.

Praet autem Christus dupliciter, Euangelio seu
doctrina, & efficacia. Cum audimus promissionem

Quomodo
praet out-
bus Chri-
stus.

seu vocem Euangelij, amplectimur donatam remissionem peccatorum fide. Et cum fide agnoscimus Christum, ipse vere est efficax, dat Spiritum sanctum, & incoat in nobis nouam lucem. At econtra vbi ignota est promissio, non potest oriri fides, nec accipi remissio peccatorum. Et vbi ignota est promissio Christi, non est efficax Christus, non dat Spiritum sanctum, sicut clare testatur hac vox Apostolorum, Non est aliud nomen in quo oporteat saluos fieri, etc. Mahometus etsi legis doctrinam de externis moribus retinet, tamen prorsus abiicit promissionem, seu Euangelium, negat Filium Dei esse redemptorem, iubet dubitare singulos an placeat Deo, prorsus ignorat lucem fidei. Ideo nec remissionem peccatorum, nec Spiritum sanctum accipit, sed manet in morte, sicut Baptista inquit, Qui non credit Filio, non videbit vitam, sed ira Dei manebit super eum.

Christus vnicus pastor

Ex hac distinctione legis & Euangelij, ministro- rum & Christi, membra textus fiunt planiora, Christus est pastor bonus, non solum, vt Paulus docens Euangelium, sed etiam quia ipse est victima, redemptor, mediator, dans Spiritum sanctum, & vitam aeternam. Ideo dicit, Ego veni vt vitam habeant. Ceteri qui tenent titulos Pastorum, Pharisei & Sadducei sunt fures, latrones, & quidem in populo saniores, tamen Mercenarij sunt, id est, ignaui, non suscipiunt pericula confessionis, Imo sine auxilio Christi, hac imbecilla natura in omnibus hominibus fugit crucem. Ideo dictum est, sine me nihil potestis facere.

Ego

Ego sum ianua, si quis per me ingreditur, saluabitur, & ingredietur & egredietur, & pabulum inueniet.

Per hanc ianuam Christum, ingrediebatur Esaias, & saluabatur, Ingrediebatur & egrediebatur, id est, primum accipiebat à Christo gratiam, Spiritus sancti dona, & postea alios docebat. Et pabulum inueniebat, donabatur sapientia, iusticia, & vita aeterna.

DE TERTIO.

De Ecclesia, seu de populo Dei.

Certissime persuasum erat Pontificibus & Sacerdotibus Iudaicis, sese esse precipua membra populi Dei, seu verae Ecclesiae, suum consensum esse veritatem irrefragabilem, magna ex parte membra vi ordinis esse electos ad societatem beatitudinis Abrahae. Sicut nunc Pontifices, Episcopi, Canonici, Monachi, gloriantur se esse precipua membra Ecclesiae, suum consensum affirmant esse veritatem diuinitus lucentem in Ecclesia. Et hoc consensu tuentur manifestos errores, interficiunt pios, qui non probant ipsorum idola, vt Missas, inuocationem mortuorum, & alia portenta.

Itaq; necesse est pios moneri, quid sit Ecclesia, & quod sit coetus dissimilis ceteris politijs. Etiam si in regno precipua membra sunt, Rex, Senatores, Duces, Principes, tamen Ecclesia non pendet ex his titulis, & successione ordinaria, vt vocant. Sed est co-

Discrimen
Ecclesiae &
politicae.

tus hominum amplectentium sinceram Euangelij doctrinam, & ei obedientium, cui cœtui sunt admixti quidam mali, sed tamen de doctrina consentientes.

Qui sint Re-
clesia visibi-
lis.

Definimus enim visibilem Ecclesiam, nec fingimus ideam Platoniam, vt quidam calumniose nobis obijciunt. Certe hoc confessione omnium sanorum conceditur, pugnantes cum Euangelio, non esse membra Ecclesie, siue vocentur Pontifices, siue Episcopi, siue aliter, quia Paulus aperte dicit, Si quis aliud Euangelium docebit, anathema sit. Non erant igitur membra Ecclesie, Caiphas, Sacerdotes, Pharisei, Saducei, & omnes alij, quicunq; dissentiebant à Christo. Sed erant Ecclesia, Christus, Maria, Apostoli, & reliqui, qui assentiebantur Euangelio. Sic desunt hoc loco Christus Ecclesiam. Et oues eum sequuntur, & agnoscunt vocem eius. Item, Noui meos, & agnoscor a meis. Et deinde, Vos non creditis, quia non estis ex ouibus meis.

Scio moderata ingenia valde moueri autoritate nominis Ecclesie, & ordinariæ potestatis. Vt autem primum est amare & venerari nomen Ecclesie, ita necesse est discere, quæ sit vera Ecclesia, ac de visibili loquor: certe quæ gerit bellum cum Euangelio, nequaquam est visibilis Ecclesia, vt constat ex multis testimonijs, Euangelij, imo & Canonum. Si mouetur animus autoritate tam honesti confessus Episcoporum & doctorum, qui decreta faciunt, vt circumferatur & adoretur panis, vt mortui inuocentur, &c. magis moueatur his dictis, Fugite idola-

latriam, Non habebitis Deos alienos. Quid alienus est ab Ecclesia, quam primo precepto bellum indicere? Exhorrescunt p̄ hac cogitantes.

Cum autem necesse sit singulos esse membra Ecclesie, nec salus sit extra Ecclesiam, discamus veram & firmam doctrinam de Ecclesia, quid sit, & ubi sit: & nos ad eum constanti pectore adiungamus, & simul cum ea Deum invocemus & celebremus.

Et ut visibilem Ecclesiam inde vsque ab initio cogitamus, cœtum Adæ, Seth, Enoch, Nohe, Sem, Abrahæ, & reliquorum, ita nunc visibilem cœtum oculis queramus, id est, illos, qui amplectuntur vocem Euangelij, & non defendunt idola. In hoc cœtu semper necesse est esse aliquos electos, iuxta illud: Quos elegit, hos & vocavit.

Visibilis Ecclesia.

Hoc dictum continet gratissimam doctrinam & dulcissimam consolationem. Testatur enim non querendos esse electos extra hanc visibilem Ecclesiam, quæ est cœtus vocatus, id est, amplectens vocem Euangelij. Valet enim argumentum, Omnes electos vocari necesse est, id est, ad doctrinæ agnitionem & professionem adduci. Ergo, qui non sunt in numero vocatorum, non sunt electi.

Quos elegit hos & vocavit.

Magna hæc est consolatio. Nec de electione sine vocatione cogites. Illi sunt electi, qui vocati amplectuntur vocem Euangelij, & eam non abijciunt ad extremum. Meminerimus ergo hoc dictum, Quos elegit, hos & vocavit, & vocationem magnificiamus, quod Dei voluntatē ad agnitionem Euan-

gelij adducti sumus, & illum coetum vocatorum sciamus esse veram Dei Ecclesiam, in quo cum fiat vocatio docendo, sunt ministri recte docentes Euangelium, & recte administrantes Sacramenta.

Sic Ecclesia multis locis definitur, Ioan. 10. Oves meae vocem meam audiunt.

Ioan. 15. Si manseritis in me, & verba mea manserint in vobis, quod volueritis, petetis, & fiet vobis.

Ephe. 2. Estis ciues sanctorum & domestici Dei, extructi super fundamentum Prophetarum & Apostolorum, existente lapide angulari Iesu Christo.

Et Esaie 59. Hoc est foedus meum cum eis, dicit Dominus, Spiritus meus qui est in te, & verba mea que posui in ore tuo, non recedent ab ore tuo, nec ab ore seminis tui in sempiternum. Hæc promissio & affirmat mansuram esse Ecclesiam Dei, & docet coetum esse visibilem, in quo sonat verbum traditum per Prophetas. Et ibi, inquit, certo est efficax Deus, dat Spiritum sanctum. In eo numero sunt aliqui electi.

Has sententias teneamus infixas animis, vt sciamus vere aliquam esse Ecclesiam Dei, & nos ad eam adiungamus, & cum ea Deum inuocemus in agnitione Filij eius Iesu Christi.

Vbicunq; es siue in mari, siue in carcere, siue inter Turcas, siue inter Ethnicos, tamen animo, voluntate, professione, inuocatione coniungito te cum visibili coetu, id est, cum amplectentibus puram Euangelij doctrinam, vbicunq; sunt, Noriberga, Vra-

tislaui,

vislania, Lipsia, & vbiq; sonat vox Euangelij pu-
ta. Et cum cœtum vbi poteris foueto, & eius cœtus
fudia mediocribus officijs adiuua, & concordiam
eius tuearis, sicut præcipit Christus, Hoc est manda-
tum meum, vt diligatis inuicem. Item, Qui in dile-
ctione manet, in Deo manet.

Amplexus doctrinam veram, ita manebit in Deo,
si etiam in dilectione manserit, id est, si propter De-
um studebit vere Ecclesie concordiam tueri, non
ambitione, aut alijs prauis affectibus mouebit certa-
mina, quæ distrabunt voluntates gubernatorum aut
populi.

Nec ita viuamus velut erronei, aut solitarij, igno-
rantes, an simus in Ecclesia, aut in qua Ecclesia esse
velimus. Sed simus vt Paulus præcipit *συμπολιται*
ἀγίων καὶ οὐκ ἐμοὶ ἢ θεῷ. Cum Ioseph abductus esset in
Aegyptum, tamen erat *συμπολίτης* Ecclesie sui pa-
tris Iacob, & in Aegypto multos ad societatem eius
ciuitatis adiunxit.

Si sumus in Ecclesijs, in quibus sonat pura vox
Euangelij, agamus Deo gratias, letemur aliquos esse
cœtus vere inuocantes Deum, agnoscamus magnum
esse beneficium, quod vna sumus, vt in Psalmo dici-
tur, Quam dilecta tabernacula tua Domine, Beati
qui habitant in domo tua. Et Christus inquit, Vbi
duo aut tres congregati erunt in nomine meo, in me-
dio eorum sum. Quantum bonum est versari in tali
cœtu, quem scias Deo curæ esse, à Deo custodiri, &c.
vt in Psalmo dicitur, Deus in medio eius.

Psal. 24.

Id de cœtu cogites, quoties venis in tale templum, in talem scholam, & confessum, vbi sonat vox Euangelij pura, & non defendantur pertinaciter errores. Et vna cum hoc cœtu Deum inuoca, professionem declara vsu Sacramentorum, & honestis officijs omnibus, & foueto concordiam. Sin autem procul abes, animo, uoluntate professione, inuocatione, te ad illos pios cœtus recte docentes adiungito.

De Ianitore, seu Hostiario.

IN similitudinibus non nimis anxie singularum partium applicationes querenda sunt, sed in summa congruere satis est precipuas partes, Ideo hic omitti allegoria Ianitoris posset. Sed tamen non vituperio diligentiam eorum, qui eam tractarunt.

Aliqui Ianitorem intelligunt Spiritum sanctum, qui cum sit efficax in predicatione Euangelij, aperit Christo mentes hominum, & eas accendit, vt hunc pastorem agnoscant, sequantur & ament. Hac expositio plana & expedita est.

Altera dispositio mihi non displicet, etsi obscurior est, intelligi Ianitorem, Legem qua cedit vni Christo. Tenet lex inclusum totum genus humanum suo carcere, maledictione, hoc est, ira Dei, condemnatione, morte, calamitatibus omnis generis, tyrannide diaboli. Cum autem Christus superat mortem, & soluit pro nobis $\lambda\theta\alpha$, cedit lex maledicens, & oues emissa ex carcere, iam lata pastorem & ducem sequuntur.

DOMINICA

Iubilare.

EVANGELIUM,

Ioan. 16.

Dixit IESVS discipulis suis, modicum, & non videtis me, & iterum modicum & videtis me, quia vado ad Patrem. Dixerunt ergo quidam ex discipulis eius inter se, Quid est hoc? quod dicit nobis, modicum & non videtis me, & rursus, modicum & videbitis me, & quia ego vado ad Patrem. Dicebant ergo, Quid est hoc, quod dicit, modicum? Nescimus quid

quid loquatur. Cognouit autem Iesus, quia volebant ipsum interrogare, & dixit eis, De hoc quæritis inter vos, quod dixi, modicum & non videtis me, & iterum modicum, & videbitis me, Amen amen dico vobis, plorabitis & flebitis vos, Mundus contra gaudebit. Vos autem contristabimini, sed tristitia vestra vertetur in gaudium.

Mulier cum parit, tristitiam habet, quia venit hora eius. Cum autem peperit puerum, iam non meminit praesurae propter gaudium, quia natus est homo in mundum. Et vos igitur nunc quidem tristitiam habetis, sed iterum videbo vos, & gaudium vestrum nemo tollet à vobis. Et in illo die me non interrogabitis quicquam.

DVO sunt loci.

- I. *Prædictio de afflictionibus Ecclesie.*
 II. *Consolatio in his afflictionibus.*

DOMINICA

Cantate.

EVANGELIUM,

Ioan. 16.

Nunc autem vado ad eum, qui misit me, & nemo ex vobis interrogat me, quo vadam. Sed quia hæc locutus sum vobis, mœstitudo implevit cor vestrum. Sed ego veritatem dico vobis, expedit vobis, ut ego vadam. Si enim non abiero, Consolator ille non veniet ad vos. Sin autem abiero, mittam eum ad vos. Et cum venerit ille, arguet

arguet mundum de peccato, & de iusticia, & de iudicio. De peccato quidem, quia non credunt in me, De iusticia vero, quia ad Patrem vado, & posthac non videtis me. De iudicio autem, quia princeps huius mundi iam iudicatus est.

Ad hæc multa habeo, quæ vobis dicam, sed non potestis portare nunc. Cum autem venerit ille Spiritus veritatis, ducet vos in omnem veritatem. Non enim loquetur à semetipso, sed quæcunq; audierit, loquetur, & quæ futura sunt, annunciabit vobis. Ille me glorificabit, quia de meo accipiet, & annunciabit vobis. Omnia quæcunq; habet Pater, mea sunt. Propterea dixi, quod de meo accipiet, & annunciabit vobis.

S V M M A Euangelij.

Descriptio est regni Christi, videlicet officij docendi summe Euangelij, & persecutionis.

Primum ait, Spiritus sanctus arguet mundum. Hic ostendit Christus regnum suum non esse mundanam politiam, humanis consilijs, & viribus, aut armis constituendam, sed esse eorum, cui præest
Filius

Filius Dei, dans Spiritum sanctum, arguentem singulos & omnes, scilicet, per ministerium Euangelij. Et si autem nihil est contemptius munere docendi Euangelij, tamen hic magnam potentiam ei tribuit. Nā arguere, est superioris, & habentis auctoritatem Arguere mundum

Estq; reprehensio errorum, & peccatorum humanorum, & est efficax obiurgatio. Impellit corda, vt agnoscant iram Dei, vulnerat mentes, & conuertit aliquos ad Deum, impijs vero maledicit, vt ruant in perpetuum interitum. Sicut ab initio in Ecclesia Spiritus sanctus arguit mundum. Nohe arguit suum seculum. Moyses arguit Pharaonem. Elias, Eliseus arguerunt reges Israel. Daniel reges Babylonicos. Baptista Pontifices, Herodem, & alios. Deinde Christus, Apostoli & successores arguerunt omnium gentium homines, multos conuerterunt, Ecclesiam collegerrunt, & tyrannis maledixerunt. Et fuit efficax Spiritus sanctus in credentibus iuuandis, & in impijs puniendis, magna mutationes mundi secuta sunt, & Efficacia Spiritus sancti in arguendo mundo.

manet hoc officium in Ecclesia, que alias est magis, alias minus pura, alias maiores catus habet, vt nunc rursus excitata est flamma Euangelij, qua Spiritus sanctus arguit idololatrias mundi, & ostendit salutarem doctrinam, qua multi conuertuntur ad Deum, & sunt mutationes rerum. Hec omnia complectitur verbū arguendi, seu reprehendendi. Quare singuli cedamus huic auctoritati & potentie. Et rogemus filiū Dei, vt in nobis Spiritus S. sit efficax, arguat prauas opiniones, peccata, in nobis & alijs, impellat corda,

vt agno-

vt agnoscant iram Dei. Sic & Paulus Rom. 1. inquit. Reuelatur ira Dei de caelo super omnem impietatem.

D E S E C V N D O.

De distinctione doctrinarum.

D E P E C C A T O, Q V I A
non credunt, &c.

Quod peccatum arguat Euangelium.

Mundus nouit peccata ciuilia, seu externa, vt caedes, adulteria, furta. Sed radicem peccati non nouit, videlicet contemptum Dei, & contemptum filij Dei donati, vt sit Propiciator. Itaq; hoc peccatum prorsus ignotum est rationi, videlicet, quod nostra natura sit sub peccato, & omnia nostra sint rea, sed sic tantum liberemur a peccato, si credamus Filium Dei esse propiciatorem. Hac non iudicantur a ratione, sed tantum sunt reuelata in Euangelio. Ideo refragantur humana iudicia. Videtur absurdum filium Dei crucifigi, videtur res inutilis, & commenticia, promittere liberationem a peccato & morte aeterna, per fiduciam huius crucifixi. Arguit igitur has tenebras humanae mentis Euangelium.

D E I V S T I C I A, quia vado ad
Patrem, &c.

Iusticia in Euangelio proposita.

Mundus intelligit iusticiam esse obedientiam legum, sed Christus hic aliam iusticiam proponit, scilicet suam passionem, resurrectionem, perpetuam intercessionem, & efficaciam. Nam hac
omnia

omnia complectitur, cum ait, Vado ad Patrem, moriar, resurgam, regnabo, ero Mediator coram Patre, ero Saluator. Sumus igitur iusti, id est, accepti non nostris virtutibus, sed propter Christum Mediatorem, passum, regnantem. Hec iusticia longe discernenda est à legis iusticia. Etsi enim opera habent suum locum, tamen non sunt illa res, propter quam sumus reconciliati, & accepti Deo, sed propter Mediatorem Christum sumus iusti, id est, accepi fide, & donamur vita aeterna propter Christum euntem ad Patrem, resuscitantem nos à mortuis, & constituentem regnum aeternum. Vtrunque autem ignorat mundus, peccatum, & iusticiam, ignorat filium Dei, & veram inuocationem, ideo fingit cultus sua audacia. Hinc sunt omnium gentium idololatria. Has damnat & arguit hac vox Spiritus sancti, quæ clamat peccatum esse, non credere in filium Dei, & nos iustos, id est, acceptos esse propter Mediatorem Christum, & donari vita aeterna, quia Christus abiit ad Patrem, &c. Cum hoc modo agnouimus Filium, vere possumus inuocare Patrem, & liberamur à falsis cultibus, &c.

DE IUDICIO.

Dixit de summa Euangelij, videlicet, quod natura nostra sit sub peccato, & quod tantum fide in Christum à peccato liberemur, Item, quod iusti & salui simus transitu Christi, nunc addit tertium de iudicio, id est, de persecutione. De persecu-
tione.

Ecclesia vincit potentiam diaboli.

sus specie imbecillitatis Christi & Euangelij, negat hanc vocem esse verbum Dei, & diabolus hostis filij Dei impellit sua membra, vt omni seuitia deleant Euangelium, & in tanta potentia impiorum videtur subinde interitura tota Ecclesia, sed emergit tamen, & resistit potentia diaboli, & mundi, & manet non humanis viribus, aut consilijs, sed quia Christus reprimit diabolum iam iudicatum, & condemnatum, Non potest igitur diabolus grassari quantum vult, nec perdere Ecclesiam, qua glorificabitur suo tempore, imo neq; in hac vita funditus eam delere potest.

Ita in hac concione quasi pictura Ecclesiae proponitur, cum inquit: Arguet mundum, testatur eam verbo condit, deinde discernit doctrinam a lege, quod non liberemur a peccato, nisi fide Filij Dei. Item, quod iusti simus propter Christum Mediatorem, & quod detur vita aeterna ipso eunte ad Patrem, id est, regnante & resuscitante nos, &c,

Iam haec cum profitetur Ecclesia, Diabolus excitat ingentia certamina, & mundus defendit suas opinionones, idololatrias, & alios errores, ideo Ecclesia interim sub cruce est, Sed vincit tamen, & glorificabitur, quia diabolus condemnatus est. Has consolationes diligenter meminerimus, vt discamus, quomodo contingat liberatio a peccato, scilicet fide in Filium Dei. Discamus item, nos non esse iustos propter nostras virtutes, sed propter Filium, qui vadit ad Patrem, id est, intercedit pro nobis, iustificat,

& vi-

*& viuificat, &c. Discamus item in tantis periculis
non interituram tamen esse Ecclesiam, etiamsi ra-
bies impiorum, & potentia Turcica, & multæ
confusiones rerum humanarum, viden-
tur penitus minari interitum
Ecclesie.*

DOMINICA

vocem iucunditatis.

EVANGELIUM,

Ioan. 16.

A Men amen dico vobis, quæcunq;
petieritis Patrem in nomine meo
dabit vobis. Haftenus non petijstis
P 2 quic-

quicquam in nomine meo. Petite & accipietis, vt gaudium vestrum sit perfectum. Hæc per prouerbia locutus sum vobis. Veniet tempus, cum iam non per prouerbia loquar vobis, sed palam de Patre meo annunciabo vobis, in illo die in nomine meo petetis. Et non dico vobis, quod ego rogaturus sim Patrem pro vobis. Ipse enim Pater amat vos, quia me amastis, & credidistis, quod à Deo exiuerim.

Semper de oratione hac quatuor tenenda sunt. Præceptum Dei, Promissio diuina, Fides, & respectenda.

D E P R A E C E P T O.

Sciamus hoc summum officium esse, ad quod conditi sumus, agnoscere & inuocare Deum. Ideoq; præcipua, & prima lex est de agnitione Dei & inuocatione, vt testatur dictum, Dominum Deum tuum adorabis, & ei soli seruias. Itaq; saepe repetitum est præceptum de inuocatione, vt Lucæ 18. Oportet semper orare. Et in Psal. 49. Inuoca me in die tribulationis. Et Matt. 7. Petite, & dabitur vobis, &c. Hæc præcepta nos doceant, præcipuum & summum cultum esse inuocationem.

Hoc

Hoc opus discernit veram Ecclesiam, seu populum Dei, ab omnibus reliquis hominibus. Quanquam homines naturaliter intelligunt praeceptum, quod iubet Deum inuocare, tamen impij nec inuocant, nec norunt quomodo sit inuocandus. Ideo in Psalmo dicitur, Deum non inuocauerunt. Etsi autem magnum quiddam est, nosse praeceptum de inuocatione, tamen nondum satis est, sed oportet adiungi promissionem.

DE SECVNDO.

Accedat ergo promissio, quae testatur Deum Promissio de exauditione. audire nostras preces, & prestare, quae petimus, norunt gentes praeceptum, sed dubitant, an audiantur, vt Virgilius inquit,

Famamq; fouemus inanem.

Sed Ecclesia sunt tradita promissiones, & patefacta voluntas Dei, vt Deuter. 4. dicitur, Non est alia natio tam gloriosa, quae habeat Deum appropinquantem, sicut Deus noster adest omnibus nobis inuocantibus eum.

Huc iam promissiones omnes colligantur in tota scriptura. Praecipua vero ponitur in hodierna lectione, confirmata iureiurando Filij Dei, Amen amen dico vobis, quicquid petieritis Patrem in nomine meo, dabit vobis. Petite, & accipietis. Omnis qui petit, accipit. Item, Si homines possunt hominibus bona dare, quanto magis Pater vester caelestis, dabit Spiritum sanctum petentibus. Item, Venite ad me omnes, qui laboratis. Item, Inuoca me in die tribu-

lationis, & eripiam te. Item, Multum iuuabit de-
precatio iusti assidua. Item, Matth. 18. de precatone
communi, Amen dico vobis, de quacungq; re consenti-
ent duo, quicquid petent, fiet.

Has promissiones necesse est inspicere, quia dubitatio
in precatone, an Deus recipiat nostras preces, est
impia. Ideo scribitur, petat in fide. Iam hic cogitemus,
quam pauci homines prestent hunc cultum Deo. Ideo
magna causa est, cur dicat Psalmus, Deum non in-
uocant. Pauci enim sic accedunt ad precandum, cum
bona conscientia & fide, vt statuāt recipi suas preces.

D E T E R T I O.

Fides in no-
mine Chri-
sti.

Tertium est fides. Hic sciendum est, quid voce-
tur fides. Primum fides intelligatur fiducia re-
conciliationis donata propter Christum, quod pro-
pter hunc Mediatorem & Pontificem aeternus Deus
accipiat nostras preces. Hanc generalem fidem ne-
cesse est afferri in omni inuocatione. Ideo hic discrete
additum est, Quicquid petieritis Patrem in nomine
meo, id est, non fiducia dignitatis vestrae, sed fiducia
Mediatoris Christi, quia necesse est teneri regulam,
quod non sit accessus ad Patrem aeternum, nisi per
Filium, sicut Roma. 5. dicitur, Per hunc habemus
accessum. Item, Habentes talem Pontificem, acceda-
mus ad thronum gratiae. Item, Semper viuens, vt
interpellet pro nobis.

Discrimē in-
uocationis
Ethnicæ &
Christianæ.

Hac igitur fides discernit precantes, Iudeos, &
Turcas, & omnes habentes malam conscientiam, hy-
pocritas:

pocritas : & Christianos vere inuocantes. Iudei,
Turca gloriantur se inuocare Deum conditorem re-
rum, & quidem valde superbiunt hac doctrina, quod
unum Deum nominent, Sed non inuocant Deum a-
ternum Patrem Filij nati, & constituti Mediatoris,
imo Mediatorem ipsum Filium Dei contumelia affi-
ciunt, ideo non inuocant. Deinde habentes propofi-
tum peccandi, non possunt Deum inuocare, non ac-
cedunt ad Deum per mediatorem, & sunt sine fide, vt
Ioannes inquit, 1. Ioan. 3. Si cor nostrum non condem-
nat nos, fiduciam habemus ad Deum, &c. Postremo
hypocrita, id est, accedentes fiducia sua dignitatis, vel
dubitantes, quia agnoscunt suam indignitatem, non
accedunt ad Deum, non vere inuocant. Sed aduersus
hac necesse est afferri hanc fidem, qua agnoscit Deum
placatum esse per Filium, & fiducia huius Mediato-
ris, inuocat & petit, & statuit accipi preces nostras,
& Deo placere, nec irritas esse, etiamsi euentus vel
differantur, vel non respondent nostra cogitationi.

Hic etiam tenenda est doctrina, quod fides quaedam
 petat sine conditione, quaedam vero cum aliqua con-
 ditione. Sine conditione petenda, & expectanda sunt
 illa, de quibus nominatim & specialiter expressa est
 voluntas Dei, quod hac ipsa nominatim daturus sit,
 videlicet, quae sunt propria Euangelij, remissionem
 peccatorum, reconciliationem, donationem Spiritus
 sancti, & vitae aeternae. Hec cum petimus, statuen-
 dum est vere ea nobis praestari, & illa ipsa fide acci-
 pi, qua

pi, qua nos in pauoribus consolatur, iuxta illud, Iustificati fide pacem habemus, &c.

De fide in
petitione
corporaliu.

In petitione rerum corporalium necesse est afferri fidem generalem, quod Deus tibi sit propicius, & accipiat preces tuas, Sed de re ipsa, qua nominatim petitur, non statuitur sine conditione, quia in corporalibus aerumnis, debemus obedientiam Deo, Sicut Dauid pulsus in exilium, petit quidem se reduci, sed tamen addit, si non volet me Deus reducere, fiat, quod ipsi placet. Imo haec est singularis sapientia Ecclesiae, etiamsi non contingit liberatio corporalis, tamen non ruere in desperationem, in blasphemias, aut odium Dei, sed erigi fide, ac retinere remissionem peccatorum, & spem vitae aeternae certam. Quia cum ira Dei sit iusta aduersus peccata nostra, debemus obedientiam in poena.

Sed difficile est in tali certamine retinere fidem, ut Saul frustratus spe victoriae prorsus opprimitur desperatione, cogitat se abiectum esse à Deo, nec credit sibi remitti peccata, & in hac desperatione sibi mortem consciscit. Ita plurimi ex impatientia, & propter moram ruunt in desperationem, & aeternum exitium. Sed inculcanda est animis doctrina, quod Deus velit affligi Ecclesiam, propter multas causas, ac velit accedere inuocationem, ut excitetur fides accipiens remissionem peccatorum. Deinde ut statuatur Deum autorem esse beneficiorum corporalium, eaque velle dare, ne in hac vita penitus deleatur Ecclesia, sicut

sicut seruauit Nohe, Abraham, Moysen, mirabilibus modis, vt reliqua esset Ecclesia.

Sic igitur exerceamus fidem vtroq; modo in petitione corporalium. Primum sciamus statuendum esse de remissione peccatorum propter mediatorem, deinde sciamus à Deo petenda & expectanda esse beneficia corporis, & Deo cura esse Ecclesiam, etiamsi alia membra aliter exercet, ac vult nos ad obedientiam paratos esse. Seruabat Ecclesiam Deus, etiamsi Tyranni Paulum & Timotheum confecto curriculo interficiebant. Seruabit Ecclesiam, etiamsi aliquos pios sinet à Turcis interfici. Sic nos petamus & expectemus auxilium, & tamen ad obedientiam parati simus. Et quidem sciamus non esse irritas preces, sed semper impetrare aliqua bona, imo & mitigationem corporalium arumnarum, vt Luca 21. dicitur, Orate, vt possitis effugere omnia hac, que ventura sunt, &c.

DE QVARTO.

Quartum est res petenda. Sunt autem, vt iam De rebus petendis. dictum est, alia res spirituales, alia corporales, vt consilium, successus in vocatione, & cetera vite commoda. Hac omnia vult Deus peti à se, & quidem de vocatione dicitur, Sine me nihil potestis facere.

Ac fides dupliciter exercetur in petitione corporalium. Primum petit remissionem peccatorum. Deinde agnoscit Deum autorem esse bonorum successuum, & aliorum beneficiorum corporalium, &

velle ea dare seruanda Ecclesia causa, sicut scriptum est, Scit Pater vester quod opus habeatis his omnibus. Item, Reliqua adijciuntur vobis. Item, Iacta curam tuam in Deum, & ipse te enutriet.

Hic singuli intueamur peccata nostra, vocationes, calamitates publicas, & priuatas. His tantis necessitatibus admoniti inuocemus Deum. Sicut dicit, Petite, ne sit precatio inanis *βαττολογία* sine petitione. Milites petant successus in praelio, Senatores sapientiam in dando consilio, & gubernatione, Doctores, & discipuli in studijs, &c. Deinde & pacem, fecunditatem terrae, honestum & tranquillum regimen civile, vt 1. Timot. 2. dicitur, vt tranquillam & quietam vitam agamus, in omni pietate & honestate.

Gratiarum actio coniungenda cum precatione.

Postremo, quoties de precatione cogitamus, adiungatur gratiarum actio, agnoscamus acceptum beneficium à Deo profectum esse, & ei deberi gratitudinem, quae ostendenda est dupliciter, celebratione ipsius, & nostra obedientia, & quotidie multa beneficia à Deo accipimus, saepe defendimur aduersus Diabolum, depulsis eius insidijs à Filio Dei, quas nos prorsus ignoramus, Et sunt alia innumerabilia beneficia, ideo Paulus inquit 1. Thess.

ultimo: Incessanter orate, in omnibus gratias agite.

E X A U D I .

209

DOMINICA

Exaudi.

E V A N G E L I V M ,

Ioan. 15.

CVm venerit autem Paracletus,
quem ego mittam vobis à Patre,
Spiritus veritatis, qui à Patre proce-
dit, ille testimonium perhibebit de
me. Quin & vos testes estis, quia ab
initio mecum estis. Hæc locutus sum
vobis, vt ne quid offédamini. Alienos
à synagogis faciét vos, sed venit hora,
vt omnis qui occiderit vos, videatur
cultum

cultum præstare Deo : Et hæc facient vobis, quia non nouerunt Patrem, neque me. Sed hæc locutus sum vobis, vt cum venerit tempus illud, reminiscamini eorum, quod ego dixerim vobis. Hæc autem vobis ab initio non dixi, quia vobiscum eram.

L O C I quatuor.

- I. *Doctrina de Deo, quis sit, & quomodo sit agnoscendus, & inuocandus.*
- II. *Quis sit Spiritus sanctus, & quod sit proprium eius officium.*
- III. *Testificatio duplex, altera per ministerios, altera in cordibus.*
- IIII. *Doctrina de cruce.*

D E P R I M O.

SAEPE monendi sunt homines de inuocatione. Multi preces dicunt quadam consuetudine, ita vt mens neque cogitet, quem Deum inuocet, neque secum ipsa querat, cur exaudiat Deus, neque se iungat suam inuocationem à Turcica, & alijs impiorum ritibus. Hæc incogitantia similis est consuetudini stultorum, qui currunt ad statuas, & ibi aliquid murmurant, non cogitantes quid, aut cur inuocent. Cunctis talis sit inuocatio maxime partium hominum, hic error saepe taxandus est, & docenda sunt mentes.

mentes, vt recte inuocent. Quidam Eremita dixit, nullum esse maiorem laborem precatione, quod verissimum est, quia & attentionem retinere est difficile, hoc est, cogitare Deum sicut se patefecit, & seiungere nostram inuocationem ab Ethnica & Turcica, & simul respicere ad promissionem, vt fides excitetur. Hec tota attentio maior est, cum sumus in dolore, sed cum animi sunt ociosi, ebrj voluptatibus, magis vagantur: Sed tamen pij & moderati doctrinam de inuocatione discant, & se recte assuefaciant, Ita in veris doloribus etiam ardentio-rem consolationem sentient.

Ac primum quidem cum precationem incoamus, cogitandum est, quis sit Deus. Inuocant Turci & alij impij, sed aberrant a Deo dupliciter. Primum quod de essentia Dei falsam opinionem mordicus retinent. Secundo quod voluntatem ignorant. Turci enim & similes, etsi dicunt hunc esse Deum, qui condidit cœlum & terram, tamen negant vere esse Deum, hunc, qui se per Filium patefecit, qui tradidit nobis Euangelium, negant Filium & Spiritum sanctum esse de essentia Patris. Ita primum de essentia errant. Postea & de voluntate, quia verbum reuelatum a Deo abiecerunt, ignorant promissionem gratiæ, nec possunt credere se respici & exaudiri. Quare cogitantes de voluntate Dei, in horribiles tenebras, & dubitationem aternam irruunt. Seiungenda est igitur ab illorum opinionibus nostra inuocatio, ac primum cogitandum, quis sit Deus, is videlicet ac talis, qui se in

verbo

Diferimen-
agnitionis
Dei Ethicæ
& Christi-
anæ.

verbo suo patefecit ab initio, post conditionem & lapsum Adæ.

Prefatio
Dei.

Sic autem patefecit se Deus in Euangelio suo, Vnus est omnipotens & aternus Pater, qui cum Filio suo, qui est coaterna imago Patris, & Spiritus sancto, condidit omnes res bonas, & patefecit se dato verbo, & misso Filio, Deinde, quia obstreperet tibi indignitas, & dubitamus an Deus recipiat nos, an curet preces nostras, propone animo promissiones Euangelij, Cogita Deum mandasse, vt innocens, & credamus placere & recipi nostras preces propter Filium. Et hanc inuocationem summum esse cultum & operum omnium maximum, & Deo gratissimum. Ideo toties clamitat Christus, Petite, & accipietis. Item, Quicquid petieritis Patrem in nomine meo, dabit vobis. Hac quotidie in precando cogitare necesse est. Nec est precatio demurmurante aliqua verba sine hac cogitatione. Ideo difficile opus est precatio, Nam primum hac attentio est difficilis, sed multo maior labor, fidem excitare, vt acquiescas in promissione Euangelij, ac statuas preces non esse inane murmur, non dici Ethnico more propter consuetudinem, sed reuera eas à Deo flagitari, approbari, recipi, exaudiri. Hic cor erudiendum est, vt acquiescat in tot promissionibus, sancitis sanguine, & resurrectione Filij, vt, Venite ad me omnes, qui laboratis & onerati estis, ego reficiam vos. Hac alias sepe repetuntur. Iam vero recensui, vt hunc textum diligentius aspiciamus, in quo ostendi-

tur, quis sit Deus, sit mentio, Patris, Filij, & Spiritus sancti.

Quoties ergo incoas precationem, primum cogites quem velis alloqui, & testimonia de vtraq; re tibi proponito, videlicet, testimonia quibus se patefecit Deus, quis sit, & promissiones, quod propter Filium exaudiat. Intuere mente aeternum Patrem sonantem hanc vocem: H I C est Filius meus dilectus, H V N C audite. Hunc agnosce creatorem esse cum Filio suo, coaeterna imagine, & Spiritu sancto effuso in Apostolos. Et memento promissiones, Propter hunc Filium Iesum Christum propiciatorem, vult nos exaudire Deus, recipere, & regere Spiritu sancto.

Exemplum forma saepe recitavi: Omnipotens, aeternae & vitae Deus, aeternae Patris Domini nostri Iesu Christi, qui te patefecisti immensa bonitate, & clamasti de Filio tuo Domino nostro Iesu Christo, H V N C audite. Conditor omnium rerum & conservator, cum Filio tuo coaeterno, & imagine tua, & Spiritu sancto effuso in Apostolos, fons vitae, creaturam tuam, sapiens, bone, misericors, iudex, & sortis, miserere mei propter Iesum Christum Filium tuum, Dominum nostrum, quem voluisti pro nobis esse victimam, merito regi in aeternum, mirabili & inenarrabili consilio, & sanctifica, inflamma, doce, rege, iuuva cor & animam meam Spiritu sancto tuo, sicut dixit Filius: Quanto magis Pater caelestis dabit Spiritum sanctum petentibus.

In tali precatione profitemur quis sit Deus, & qualis

qualis sit, & seiungimus nostram precationem ab Ethnica, Iudaica, & Turcica, & promissiones nobis suggerimus, ut fides excitetur, Agnoscimus hunc esse Deum creatorem rerum, qui se patefecit verbo suo, & misso Filio, & agnoscimus non esse ociosum, aut alligatum secundis causis, sed sapientem, bonum, iustum, iudicem, fortem, misericordem propter Filium, iuuantem nos, & regentem Spiritu sancto: Hac omnia complecti in precatione necesse est. Nam qui sit Deus, & cur exaudiat, nisi hac omnia complectamur, cogitari non potest. Assuesciant ergo se bonam mentes ad talem aliquam formam, & opponant eas Ethnicis & Turcicis opinionibus.

D E S E C V N D O.

Personarum
discrimina.

SAEPE repetuntur descriptiones personarum Trinitatis. Pater est substantia intelligens, aeterna, omnipotens, libere agens, bona, iusta, misericors, gignens ab aeterno imaginem sui, cum qua & cum Spiritu sancto procedente à Patre & Filio, condidit caelum & terram, & omnes naturas, quas continet.

Filius est substantia genita à Patre, coaeterna, imago aeterni Patris, & quia mirabili consilio constitutus est Propiciator, ideo assumpsit humanam naturam, & factus est victima, & pignus, quod Deus velit nos recipere, nobis reddere iusticiam, & vitam aeternam.

Vt autem imago gignitur cogitatione, ita Spiritus dicitur procedere à voluntate Patris & Filij, quia est

est flatus & agitator, mouens creaturam, & accendens lucem, & nouos motus in cordibus audientium Euangelium. Huic agitationi quæ à voluntate est, conuenit uocabulum procedere.

Iam uide hoc loco, quanta Dei bonitas describitur, & quanta traditur promissio Ecclesiæ. Christus pollicetur, se missurum esse Spiritum sanctum, & simul affirmat Patrem uelle ut mittatur. Volunt igitur Pater æternus, Filius, & Spiritus sanctus, non perire genus humanum, sed reddi hominibus nouam lucem, agnitionem Dei, nouam iusticiam, fidem, dilectionem, & uitam æternam: Quia enim uolunt dari Spiritum sanctum, hæc accendi in cordibus hominum non dubium est.

Testimoniū
misericordiæ
Dei in
promissione
Spiritus S.

Cum dicitur Spiritus sanctus procedere, personæ proprietates indicantur, Deinde cum uocatur Spiritus ueritatis & *πνεῦμα ἀληθείας*, officia seu propria munera describuntur, quæ per eum diuinitas impertit.

Spiritus S.
officia.

Spiritus ueritatis, id est, qui per Euangelium facit lucere in mente ueram agnitionem Dei, & in corde accendit motus congruentes uoluntati Dei, reuerentiam erga Deum, fiduciam, inuocationem & dilectionem Dei, odium peccati, consolationem & leticiam in Deo incoantem uitam æternam.

Spiritus ueritatis.

Hæc bona melius intelliguntur ex collatione. Cæto etsi iudicio naturali habet hæc noticiam, quod sit aliqua mens æterna, conditrix rerum, & curans imperia, tamen cum uidet confusionem humani generis, & uidet se in causa, ut arbitratur, iusta, negligi,

Q

iterum

Tenebrae
& mendacium
humani cordis.

Paracletus
confirmans
& consolans

iterum mergitur in immensas tenebras, amittit totam persuasionem de Deo, cogitat aut nihil esse, at ociosum, aut iniustum esse. Deinde omnibus religionibus irascitur. His tenebris & hoc mendacium omnium hominum corda oppressa sunt, quae non norunt Euangelium, ex quo solo discimus, cur & quomodo Deus exaudiat, & cur genus humanum subiectum sit morti, & alijs pœnis. Sape vero accenduntur in impijs maiores furores, quia sunt tenebrae in mentibus ignavis Euangelij, & diabolus impellit multos, ut pigant contumeliosa aduersus Deum, ut Epicurus horribili petulantia vociferatur, nihil esse Deum. Vulgus fingit idola, & multos deos, ut qui currunt ad festas mortuorum. Heretici etiam fingunt sua doctrina. Manichaeus duos deos commiscitur. Haec exempla cogitemus, & consideremus quanta sit miseria hominum, qui sunt sine Euangelio, & sine Spiritu sancto, Ac sciamus dari Spiritum sanctum, & depulsis his furoribus & mendacijs, accendat in nobis veritatem, id est, veram agnitionem Dei, qui sit, & quomodo exaudiat, quomodo coli velit, quomodo iudicaturus sit.

Altera appellatio hoc loco est παρακλητος, quae significat aduocatum, scilicet, nos consilio regentem, & consolantem in doloribus, & confirmantem nos in varijs certaminibus. Sic alibi Christus inquit, Spiritus sanctus ducet vos in omnem veritatem. Nimis vagabunda sunt mentes humanae, ac facile aberrant a Deo, facile admittunt plausibiles opiniones, pugnantes

pugnantes cum verbo Dei, ut Eua decepta est, & Paulus vocat tela ignita diaboli, opinionum spectra, que Diabolus infirmis animis offundit. Aduersus haec mala, non possumus esse tuti, nisi Spiritus sanctus confirmet mentes. Quare semper petendum est, Confirma hoc Deus, quod operatus es in nobis. Et promissio de Spiritu sancto cogitanda est, qui ideo promittitur Ecclesiae, & singulis inuocantibus, ut veritatem in nobis confirmet, retineat mentes in agnitione verae doctrinae, & accendat verum timorem, veram dilectionem, prohibeat audaciam fingendi opiniones sine verbo Dei, &c. Sicut David orat, Spiritum rectum, id est, firmum, innoua in visceribus meis.

D E T E R T I O.

Aliquoties repetita est sententia à Christo, Spiritus sanctus testificabitur de me. Hoc dictum describit officia iam recitata, Semper autem coniungatur duplex testificatio, exterior per ministerium, & interior in corde, Vtraque est opus Spiritus sancti, Et de vtraque dicitur, Arguet mundum de peccato.

Arguit enim in ministerio publice, & priuatim in singulorum cordibus. Item de ministerio dicitur, Ascendit, dedit dona hominibus, Prophetas, Apostolos, Pastores, Doctores. Porro hic multa sanatica opiniones refutantur. Anabaptista ministerium Euangelij, vocem & doctrinam prorsus abijciunt,

Testificatio
Spiritus per
ministerium

fingunt motus spirituales, sine & extra Euangelium, Defensores vitiosorum cultuum & monasticorum, inuocationis sanctorum, abusus Cœna domini, fingunt cultus sine verbo Dei, & allegant Spiritum sanctum, qui hæc approbauerit aut monstrauerit.

His erroribus omnibus opponendum est hoc dictum. Spiritus sanctus de Christo testabitur, id est, sonabit vocem a Christo traditam, sicut Christus inquit, Ille rediget vobis in memoriam ea quæ uis, Item, Spiritus sanctus glorificabit me. Quare non remouetur ministerium vel Euangelium, ibi Spiritus sanctus non testatur de Christo. Hæc primum de ministerio scire necesse est.

Testificatio
Spiritus in
cordibus.

Postea quid sit interior testificatio, intelliguntur, cum verbo Dei audito, aut cogitato, existunt sensus ira Dei, ac pauores, & dolores de peccato, & rursus consolationes ex agnitione Christi, & fide, & inuocatio non impedita mala conscientia. Hæc est interior testificatio, quam describit Paulus in hoc dicto,

Spiritus ad
optionis fi
liorū, Ro. 8.

Accepistis spiritum adoptionis filiorum, quo clamamus Abba Pater. Nam ut supra dixit de Catone, donec mens dubitat, an Deus velit te recipere & exaudire, fugit Deum, sed cum agnoscis promissionem de mediatore, & credis te recipi, simul Spiritus sanctus est efficax, exuscitat inuocationem, dilectionem, & alias virtutes. Et Galat. 3. ut promissionem spiritus accipiamus per fidem.

Spiritus S.
accipitur fi
de Euange.
lij.

Hoc dictum semper in conspectu habendum est. Monet enim, & quomodo detur Spiritus sanctus, & qua

qua sit actio præcipua, qua testificatur in nobis. Datur per Euangelium, sicut alias inquit Paulus: Euangelium est potentia Dei, ad salutem omni credenti, id est, Euangelium vere est efficax, Deus vere impertit bona cogitanti Euangelium, & acquiescenti in eo, seu assentiendi, cum acquiescimus, & credimus nos recipi, & exaudiri, Quia Deus hanc suam voluntatem in Euangelio suo patefecit, & vult nos hæc credere, ac misit Filium ut sit precium, & testis, ac pignus huius voluntatis. In hac consolatione vere datur Spiritus sanctus, & ipsa consolatio & inuocatio in corde testificantur de Deo. Accendit iam hanc lucem Spiritus sanctus, ut firmiter statuamus nos Deo curæ esse, nos recipi propter Filium, accendit & inuocationem.

Hæc pijs nota sunt, qui sentiunt terrores, & cogitant, quem Deum inuocent, an exaudiri se existiment, & cur exaudiat Deus. Maxima pars hominum recitat preces, tantum ut mane murmur, ac plurimi ne cogitant quidem quid inuocent, curet ne humanos clamores Deus, sed consuetudini obtemperant. Hæc impietas corrigenda est, & in omni prece cogitandum de verbo Dei, ut fides accendatur, & quis Deus, & quomodo inuocandus sit, agnoscatur, videlicet, qui se sua voce, & per filium Christum patefecit.

Hoc iterum obstreperit indignitas nostra. Qui magis exaudiet te Deus, quam Saulem & similes? quas habes virtutes? qua in re antecellis cæteris homini-

Cogitationes accensas à sancto spiritu in inuocatione.

bus? Quid putas Deum curare hoc tuum murmur?
 Hæ cogitationes duriter excruciant animos, & sæpe sunt tela diaboli, missa ad excutiendam fidem, & impellant animos in perpetuam desperationem, & Epicureas blasphemias. Et multi sic evertuntur.
 Quare hic imprimis simus intenti, & sciamus hoc proprium esse munus Spiritus sancti, testificari de Deo in corde. Ideo datur, ut corda confirmentur agnitione vera Dei.

S. Spiritus
 confirmat
 corda ver-
 bo contra
 diffidentiam

Sed colligenda sunt præcepta, & promissiones Dei, quæ testantur eum postulare hunc cultum, scilicet inuocationem, & vere eum velle præstare dona petentibus, sicut inquit Christus: Petite & accipietis, & quidem exaudit non propter nostram dignitatem, sed propter Filium, sed tamen non afferatur propositum peccandi. Vivo ego, inquit, nolo mortem peccatoris, sed ut conuertatur & viuat. Sic iubet nos Deus acquiescere in sua promissione, & non sine certamine, ac labore: cor his testimonijs vincitur, ut acquiescat.

In hoc certamine vere est efficax Spiritus sanctus, & corda flectit ut acquiescant. Ita sciamus nos iuari à Spiritu sancto, in inuocatione, Sicut dicitur in Zacharia: Effundam super eos spiritum gratiæ & precum. Et ut in inuocatione, sic in omnibus nostris periculis, & actionibus, hoc auxilium petamus, & expectemus, Sicut Christus inquit, Dabo vobis spiritum paraclætum, suppeditantem consilium & auxilium, ut Dauidem exulantem sustentat, ne desperet.

spere, & flectit ad consilia meliora, & adiuuat in ipsis negocijs.

Hec melius intelliguntur, cum in periculis hunc gubernatorem, vera inuocatione querimus, Cogitemus autem Deum non frustra tantas promissiones exhibuisse, vult eas peti. Non frustra misit Filium, sed vult eum agnosci, non frustra promittit nobis omnibus hoc ingens munus, scilicet societatem sue naturæ, effuso in corda nostra suo diuino spiritu, Sicut dicitur, Effundam de meo spiritu, &c. Vult hoc tantum donum peti, & dat petentibus, vt Christus inquit: Quanto magis pater vester cœlestis dabit Spiritum sanctum petentibus. Et quibus det, iam dixi, omnibus qui conuertuntur ad Deum, & petunt. Non dat nolentibus petere, aspernantibus tantum donum, nolentibus conuerti ad Deum. Excitemus igitur nos ad pœnitentiam, & petendum Spiritum sanctum.

Voluntas
Dei vt pe-
camus Spi-
ritum san-
ctum.

D E Q V A R T O.

Postrema pars huius lectionis de cruce concio-
natur. Opponitur enim præmonitio vulgari
Iudeorum imaginationi, qui simulabant in regno
Messiæ, se imperia occupaturos esse, & habituros dul-
cissimam tranquillitatem, hunc errorem taxat, &
præmonet, quale sit regnum Messie futurum, ante
resurrectionem spargam per vos Euangelium me-
um in totum mundum, vt colligam Ecclesiam cre-
dentem mihi, & consitentem me, quam Spiritu san-
cto regam, vt in eis incoentur noua iusticia, & vita
eterna.

De cruce
seu perse-
cutionib.
Ecclesiæ

eterna. Non mitto vos ad imperia occupanda, sed plerunq; imperia in vos, & in Ecclesiam exercebunt sauitiam, imo hic ipse populus Israël, qui gloriatur titulo populi Dei, vobis aduersabitur, Eijciet vos extra Ecclesiam suam, tanquam hostes Dei. Sed nunc pramoneo vos, vt sciatis veram Ecclesiam ibi esse, vbi Euangelium meum erit, & inuocatio Dei, per nomen meum, sicut aliquanto ante dixerat: Si manseritis in me, & verba mea in vobis manserint, quicquid volueritis, petetis, & fiet vobis. Item, in hac glorificatur Pater meus coelestis, vt fructum multum feratis & statis mei discipuli.

Causae affli-
ctionum Ec-
clesiae.

Nihil tristius est quam eijci ex Ecclesia, qua vere sic dicitur. Ideo discamus quae sit vera Ecclesia, Deinde etiam repetamus doctrinam generalem de Cruce, quare Deus ante resurrectionem velit Ecclesiam subiectam esse cruci, videlicet, quia manet peccatum in hac imbecilli natura, quod vult agnosci, coerceri calamitatibus, & aboleri morte, vt Paulus inquit, Corpus destinatum est morti, propter peccatum, scilicet, haerens in carne.

Vult afflictiones assidua exercitia esse poenitentiae, & inuocationis, vult item eas esse testimonia doctrinae, cum Propheta & Apostoli malunt mori, quam abijcere doctrinam, ostendunt se vere sentire, quod docent. Vult item testimonia esse, quod aliud iudicium restet. Quia hic videntur in morte neglecti, Esaias, Ieremias, Paulus, quos Deus ostendit antea sibi curae esse. Necesse est igitur aliud iudicium restare, in quo

*in quo punientur Tyranni, qui in eos sauerunt, vb
Deus discrimen ostendet sua Ecclesia, & imperio-
rum.*

IN DIE PENTECO-
stes.

EVANGELIUM,

Ioan. 14.

SI quis diligit me, sermonem meum
seruabit, & pater meus diliget e-
um, & ad eu veniemus, & mansionem
apud eum faciemus. Qui non diligit
me, sermones meos non seruat, Et ser-
monem quem audistis, non est meus,
sed eius qui misit me Patris.

Q5

Hæc

Hæc locutus sum vobis, apud vos manens, Paracletus autem Spiritus sanctus, quem mittet Pater in nomine meo, ille vos docebit omnia, & suggeret vobis omnia, quæcunque dixi vobis.

Pacem relinquo vobis, pacem meam do vobis. Non turbetur cor vestrum, neque formidet. Audistis quod ego dixi vobis, vado & venio ad vos. Si diligeretis me, gauderetis utiq; quia dixi, vado ad Patrem, quia Pater maior me est.

Et nunc dixi vobis, priusquam fiat, ut cum factum fuerit, credatis. Non iam multa loquar vobiscum, venit enim princeps mundi huius, & in me non habet quicquam, Sed ut agnoscat mundus quia diligo Patrem, & sicut mandatum dedit mihi Pater sic facio. Surgite eamus hinc.

DE PENTECOSTE,
LOCI duo.

- I. *Collatio Pentecostes veteris Testamenti, ad Pentecosten novi Testamenti.*

II. De Spiritu sancto, quid sit, ad quid detur,
& quibus.

DE PRIMO.

Singulari consilio voluit Deus conuenire tempo-
ra promulgata legis, & dati Spiritus sancti, vt <sup>Pentecostes
Iudaica.</sup> collatio admoneat pios, de vtriusq. actionis fine. Die
quinguesimo post exitum ex Aegypto, videlicet
post Pascha populi Israel, promulgata est lex terri-
bili voce de caelo, quia Deus voluit extare publicum
testimonium sui iudicij aduersus peccata hominum.
Et cum populus audiisset legem, expauit, ac petiuit,
vt per Moysen deferrentur mandata Dei ad multi-
tudinem. Senserunt enim, se non posse sustinere vo-
cem legis.

Hac historia significat eadem quae geruntur in
singulis, cum audimus vocem legis, id est, cum sen-
timus Deum iudicantem. Non enim potest natura
hominum rea sustinere iram Dei iudicantis, & lege
terrentis conscientiam, sicut inquit Ezechias, Sicut
Leo contriuit omnia ossa mea. Ergo promulgata le-
ge agnoscuntur peccatum & ira Dei.

Hac mala cum tollere velit beneficio noui Testa-
menti, vt Paschati respondet Pascha, vmbra vera <sup>Noua Pen-
tecoste.</sup> victima, sic promulgationi legis monstrantis pecca-
tum & iram respondet in hac Pentecoste manife-
stum testimonium donationis Spiritus sancti, per
quem incoatur nouum regnum, in quo sonat vox
Euangelij de remissione peccatorum, & de donatio-
ne Spi-

ne Spiritus sancti, incoantis iusticiam, & vitam aeternam. Hæc secunda Pentecoste multo gloriosior est priore. In priore monstrantur peccatum, & ira Dei, in secunda tolluntur.

D E S E C V N D O.

Quoties de Trinitate cogitamus, intueamur admirandam reuelationem diuinitus factam in baptismo Christi, vbi tres personæ clarissime discernuntur. Estq; Spiritus sanctus persona procedens à Patre & Filio, agitans corda, & exuscitans nouos & diuinos motus, conuenientes legi Dei. Et quidam ipsum dictum Ioelis testatur, Spiritum sanctum esse substantiæ diuinæ, quia inquit, Effundam de Spiritu meo, Meo, inquam, qui est meæ substantiæ.

Ad quid datur?

Hoc copiose traditur, sed sumam vnum dictum Zacharia 12. Effundam super domum Dauid, & super habitatores Hierusalem, Spiritum gratiæ & precum. Hæc dulcissima sententia complectitur omnia beneficia Spiritus sancti, & veros cultus Dei. Testatur donari Spiritum sanctum, & hunc esse spiritum gratiæ, id est, in cordibus nostris testificantem, primum quod simus in gratia Dei, seu inclinantes corda, vt assentiantur promissioni gratiæ. Nam hic primus effectus est Spiritus sancti, inclinare corda vt agnoscant Filium Dei, & statuunt se recipi in gratiam, sicut Christus inquit, Ipse me glorificabit, id est,

Spiritus gra-
tiæ & precum.

est, erit testis per Euangelij prædicationem, & inclinabit corda vt assentiantur Euangelio, & noua luce persundet, vt intelligant Euangelium, & discernant à sapientia mundi.

Cum autem cognoscimus misericordiam Dei, & accipimus remissionem, audemus iam accedere ad Deum, inuocare eum, quia nisi asit fides statuens de remissione peccatorum, fugiunt corda Deum, non inuocant, Sed fide per Christum habemus accessum ad Deum, vt Roma. 5. dicitur, Item, Rom. 8. Accipistis Spiritum adoptionis filiorum, quo clamamus Abba pater, id est, cum corda eriguntur voce Euangelij, & fide, induuntur Spiritu sancto, agnoscunt misericordiam Dei, vere Deum inuocant fiducia Filij, agnoscunt Patrem esse, &c.

Ideo Zacharias dixit, Spiritum gratia & precum, duos primos & præcipuos effectus Spiritus sancti complectens, scilicet testificari quod simus in gratia, & impellere ad inuocationem. Porro inuocatio complectitur reliquos pios motus, dilectionem, & nouam obedientiam.

Hæc multis concionibus Christi, & Apostolorum amplificantur, quæ sunt promissiones insignendæ animis, Non relinquam vos orphanos. Constat Ecclesiam in mundo, velut orphanam esse sine præsidijs humanis, subiectam cruci, oppugnari à diabolo, moliente sectas, dissipationes, scandala, cades, persecutionem, & ab organis diaboli, tyrannis & alijs. Sed Christus inquit, additurum se nobis paracletum, qui
consilio

Dicitur Christi, Non relinquam vos orphanos.

consilio regat, & confirmet mentes, qui retineat mentes in uera sententia, et illustret ut Euangelium recte intelligant, & discernant a sapientia mundi, sicut Christus inquit, Dabit vobis Spiritum ueritatis, id est, qui efficit ueraces in doctrina, et in inuocatione.

QVIBVS DETVR.

Spiritum
sanctum
accipiunt
omnes cre-
dentes.

Publica exhibitio Spiritus sancti fuit testimonium, quod uere detur Spiritus sanctus toti Ecclesie. Ideo in hoc testimonio contemblemur uniuersalem promissionem. Vt omnibus offertur remissio peccatorum, & omnibus precipitur ut credant, ita Spiritus sanctus promissus est omnibus, et datur omnibus agentibus penitentiam, & fide se sustentantibus, sicut manifeste testatur Paulus Gal. 3. Vt promissionem spiritus accipiamus per fidem. Et Christus inquit, dabit eum petentibus, Lucae 11. Quanto magis Pater uester coelestis dabit Spiritum sanctum petentibus. At diligenter obseruanda est particula, petentibus, quam Christus requirit, & postulat petitionem huius muneris. Quod quidem in uerbis illis liberaliter promittit.

Locus, 2.
2. Cor. 3.
de speculatio-
ne gloriæ
Dei, &c.

Quare agamus penitentiam, & exerceamus fidem in inuocatione, & petamus Spiritum sanctum, ut nouam lucem, & nouam obedientiam in nobis incoet, Sicut 2. Corint. 3. dicitur, Nos omnes reuelata facie gloriam Domini speculantes, in eandem imaginem transformamur, a gloria in gloriam, tanquam a Domini spiritu, id est, nos audito Euangelio, & accepta remissione peccatorum, gloriam Dei speculamur

lamur, id est audemus accedere ad Deum, & uidemus eius gloriam, id est fulgorem iudicij, ac in illo iudicio, voce Euangelij, consolationem habemus, ac indamur luce fidei, ut magis magisque iram Dei, & misericordiam agnoscamus, & noua luce qua est imago Dei, ornemur, id est, noticia Dei, fiducia praesentia Dei, dilectione, & ceteris virtutibus, & addit, tanquam a Domini Spiritu, ut sciamus hanc renouationem esse opus Spiritus sancti in nobis.

Illud etiam sciamus, excuti Spiritum sanctum, lapsibus contra conscientiam, ut Gal. 5. dicitur, Spiritu ambulate, & concupiscentiam carnis non perficietis. Et deinde, Manifesta sunt opera carnis, adulterium, scortatio, odia, de quibus dixi talia facientes, regnum Dei non consecuturos esse. Et de his Ioannes inquit, Qui facit peccatum, ex diabolo est. & Ebra. 10. Filium Dei conculcans, & sanguinem testamenti polluens, et spiritum gratiae contumelia afficiens. Hec doctrina necessaria est Christianis, ut sciant omnibus promissum esse Spiritum sanctum, & accipi ab omnibus fide in vera poenitentia, & retineri, dum manemus in exercitijs verae poenitentiae & inuocationis.

Quomodo
amittatur
Spiritus S.

FERIA SECUNDA

Pentecostes.

Actor.

ET cum complerentur dies Pentecostes, erant omnes vnanimiter simul. Et factus est repente de caelo sonus, tanquam aduenientis flatus vehementis. Et repleuit totam domum, vbi erant sedentes. Et conspectæ sunt illis dispersitæ linguæ, tanquam ignis, seditq; supra singulos eorum. Et repleti sunt omnes Spiritu sancto, & ceperunt loqui alijs linguis, prout Spiritus dabat eis eloqui.

Erant autem in Hierusalem habitantes Iudæi, viri religiosi ex omni nationi

rione quæ sub cœlo est. Facta autem
 hac voce conuenit multitudo, & con-
 fusa est, quoniam audiebat vnusquisq;
 lingua sua illos loquentes, Stupebant
 autem omnes, & mirabantur dicentes
 inter sese. Nonne ecce omnes isti qui
 loquuntur, Galilæi sunt? Et quomodo
 nos audimus vnusquisq; propriam
 linguam nostram, in qua nati sumus?
 Parthi & Medi, & Elamitæ, & qui ha-
 bitant Mesopotamiam, & Iudæam &
 Cappadociam, Pontum & Asiam, &
 Phrygiam, & Pamphiliam, Aegyptum
 & partes Libyæ, quæ est circa Cyre-
 nen, & peregrini Romani, Iudæi &
 Profelyti, Cretes & Arabes, audimus
 eos loquentes nostris linguis magnifi-
 ca Dei. Stupebant autem omnes, &
 cōsternabantur ad inuicem dicentes,
 Quidnam vult hoc esse? Alij autem
 irridentes dicebant, quod musto pleni
 essent.

Stetit autem Petrus cum vndecim,
 & eleuauit vocem suam, & locutus est
 R eis,

ets, Viri Iudæi, & qui habitatis Hieru-
salem vniuersi. Hoc vobis notum sit,
& percipite auribus verba mea. Non
enim sicut vos existimatis, hebreij
sunt, est enim hora diei tertia. Sed hoc
est quod dictum est per Prophetam
Ioël, Et erit in nouissimis diebus, dicit
Deus, Effundam de Spiritu meo super
omnem carnem, Et prophetabunt filij
vestri, & filia vestra, & adolescentuli
vestri visiones videbunt, & seniores
vestri somnia somniabunt. Et quidem
super seruos meos, & super ancillas
meas, in diebus illis, effundam de Spi-
ritu meo, & prophetabunt, & dabo
prodigia in caelo sursum, & signa in
terra deorsum, sanguinem & ignem, &
vaporem fumi, Sol conuertetur in te-
nebras, & Luna in sanguinem, ante-
quam veniat dies Domini magnus &
manifestus. Et omnis qui inuocauerit
nomen Domini, saluus erit.

Initiū regni
post resurre-
ctionem.

Cum hac sit descriptio initiij regni Christi, sta-
tim proponitur summa doctrina, exemplum
conuer-

conuerſionis, forma & imago huius regni. Primum autem hic attente conſideretur ſpecies Eccleſiæ, & repetantur animo magna promiſſiones data huic populo, & cogitetur quam magna fuerit expectatio mundani regni. Ad hanc expectationem quomodo conuenit hæc forma? Eſt donum eſt multo glorioſius, videlicet, incoatio vitæ æternæ, per Spiritum ſanctum facta, & ſocietas diuina natura, tamen exigua pars populi conſequitur hoc beneficium, & illi ipſi ſunt imbecilles, ſine opibus, ſine potentia mundi, eſt excellunt agnitione Dei, & testimonijs Spiritus ſancti. Hæc ſpecies multa monet.

CONCIO PETRI.

Primum refutat tacitam perſuaſionem populi de regno mundano, & docet regnum Chriſti fore donationem Spiritus ſancti, & vitæ æternæ. Ad hoc citat Prophetam, & eſt inſignis ſententia: *Effundam de Spiritu meo ſuper omnem carnem.* Hoc dictum teſtatur Spiritum ſanctum eſſe natura Deum, quia dicit, *de Spiritu Meo.* Diligenter autem obſeruanda eſt particula, *de Spiritu Meo.* Quale teſtimonium eſt dilectionis, quod ſe ipſum Deus impertit nobis, quod dato Spiritu ſancto, efficit nos participes ſuæ naturæ, induit potentiam aduerſus peccatum, & alia mala.

De dicto:
Effundam
de Spiritu
meo.

Coniungit autem Prophetam primum & ſecundum aduentum, qui donatio Spiritus ſancti eſt incoatio vitæ æternæ. Et deſcribitur nona concio eius

temporis, Omnis qui inuocauerit nomen Domini, saluus erit, quasi dicat, tunc proponetur Euangelium de remissione peccatorum, & agnossetur Dominus, qui est autor huius Regni, qui docebit inuocationem. Hac inuocatione omnes saluabuntur, non lege. Ac diligenter considerandum est, hoc dictum de inuocatione oppositum esse opinionibus legu, quia Lex deterret ab inuocatione, cum accuset. Iam autem proponetur nobis Mediator & Pontifex, per quem iubebimur inuocare, per quem donatur gratis remissio peccatorum, & vita aeterna. Hic obiter etiam discamus, verum & precipuum cultum esse noui Testamenti, inuocationem.

De reliqua
concionae
Pau.

Refutato errore Iudaorum de regno corporali, & recitato testimonio de Spiritu sancto, iam incipit concionari de autore Regni, scilicet, quod propter Filium Dei, crucifixum & resuscitatum, dentur Spiritus sanctus, & vita aeterna, quod Filius Dei resuscitatus sit efficax, sit saluatorus, sit iudicaturus vivos & mortuos. Hic addit testimonium ex Psalmo. Deinde in conclusione arguit peccatum eorum, quod hunc Filium Dei, autorem noui regni crucifixerint, & iubet eos agnoscere peccatum, & accipere remissionem peccatorum. Ita complectitur summam Euangelij. Iam autem vide, quale peccatum eis obijciatur, quod crucifixerint Filium Dei. Maximum peccatum proponit, ut ostendat gratiam exuberare supra peccatum, ne quem magnitudo peccatorum adigat ad desperationem. Meminerimus autem hanc

vocem

vocem pertinere ad omnes, omnibus temporibus. Singulorum peccata fuerunt caussa, quare oportuit Filium Dei pati, quia aliter deleri peccatum non potuit. Item, quam multi consenserunt in aliqua falsa dogmata, in supplicia aliqua ptorum, aut certe non declararunt suam confessionem, non defendunt sanctos. Ita singuli aliquo modo crucifixerunt Filium Dei. Diligenter igitur hac particula consideretur, & ut nostra peccata agnoscamus, & ut discamus, gratiam exuberare supra peccatum.

FERIA TERTIA
Pentecostes.

Actor. 15.

R 3 Sur-

Surrexerunt autem quidam de hæresi Phariseorum, qui crediderant dicentes, quod oportet circumcidere eos, & præcipere seruare legem Moyſi. Conueneruntq; Apostoli & seniores videre de hoc verbo.

Cum autem magna disceptatio fieret, surgens Petrus, dixit ad eos, Viri fratres, vos scitis, quod ab antiquis diebus Deus inter nos elegit per os meum audire gentes verbum Euangelij, & credere. Et Deus qui nouit corda, testimonium perhibuit eis, dans eis Spiritum sanctum, sicut & nobis, & nihil discreuit inter nos & illos, fide purificans corda eorum. Nunc ergo quid tentatis Deum, vt imponatur iugum super ceruices discipulorum, quod neque patres nostri, neque nos portare potuimus. Sed per gratiam Domini Ieſu Christi credimus saluari, quemadmodum & illi.

Q V A E S T I O.

An Ecclesia possit instituire nouos ritus.

Cum Apostoli instituerint ceremonias, videtur vtrunq; sequi, quod & Deus velit coli talibus ritibus,

ritibus, & Ecclesia possit imitatione Apostolorum instituere cultus. Respondeo tripliciter. Primum, Apostoli hæc non instituerunt, sed vsitata antea retinuerunt, propter probabiles causas, & ne alienarent imperitiores. Quia mos erat captis urbibus, quæ recipiebant veri Dei cultum, sine ceremonijs Mosaicis, tamen hæc imponere propter grauissimas causas. Jam si Apostoli & hunc morem sustulissent, dixissent aliqui, prorsus Ethnicismum fieri. Ac de his non dubium est, uecessariam esse prohibitionem idololatriæ, idolothytorum, & scortationis.

Cætera duo, de sanguine & suffocato videntur esse ex ἀδιαφθόγῃς, Ideo autem hæc observatio magnificabatur, quia tradita est Nohe, & multo vetustior est Moyse, & Circumcisione. Fuitq; huic præcepto addita prohibitio homicidij. Quare simul fuit Symbolum politicum. Sic ab esu sanguinis, pene ut a cæde abhorrebant homines. Quare credibile est patres hæc imposuisse gentibus, ut quamuis lege Moyse non obseruarentur, tamen haberent aliquas ceremonias vtilis disciplinae causa, quæ admonerent de vero cultu Dei, & de præceptis diuinis, & discernerent novos ciues Ecclesiæ Dei, ab alijs gentibus, quæ adhuc seruebant idolis.

Prohibitio
sanguinis &
suffocati.

Retinuerunt ergo Apostoli vsitatum morem traditum à Patribus, & continentem non ceremonias excogitatas humana autoritate, sed diuinitus traditas, quarum aliqua erat vtilitas. Et in hac re vitauerunt offensiones & scandala eorum, qui fuissent

alienati ab Euangelio, si ne hunc quidem morem vetustiore lege retinuissent. Nam quod habuerunt scandali rationem in hoc casu, inde apparet, quod non ubiq; abstinebant à sanguine.

S E C V N D A R E S P O N S I O
de cultibus.

Quæ opera
sint cultus
& quomo-
do.

Necessaria cum fiunt vera fide, & fiducia Filij Dei, sunt cultus, id est, sunt opera quæ Deus approbat, consecrata ipsius verbo, & quibus iudicat se honore affici, cum ea facimus in fide, ac ut ei obediamus, & eum celebremus, ut fugere idola, non pollui vagis libidinibus, sunt veri cultus, si fiant ut dictum est. Sed tamen & de necessarijs regula tenenda est, quæ hic traditur, quod propter hæc non detur remissio peccatorum, sed propter Filium Dei, sicut hic dicitur, Fide purificans corda. Sic & olim ceremonia Mosaica erant cultus, cum adhuc verba Dei consecrata & præcepta essent, si tamen fiebant in fide, id est, fiducia venturi Messia, & propter confessionem. His ritibus testabantur Israëlita, hunc esse verum Deum, qui hoc verbum tradiderat.

Ritus Iudai-
ci propter
certas caus-
as retenti.

Postquam autem illuxit Euangelium, de aeterna iusticia & vita, & ritus Mosaici desituri erant una cum politia Mosaica, ritus pleriq; iam erant à di-
φωγοι, Horum aliqui retineri poterant discipline caus-
sa, vel propter confessionem. Retinuerunt igitur Apostoli ritum de sanguine, discipline causa, & pro-
pter confessionem, quia ritus ille erat Symboolum, seu

Sacra-

Sacramentum seuerissima prohibitionis de cade, & prohibitio illa adiuncta erat legi de sanguine. Quare propemodum sanguinis esum sic abominabantur Iudaei, vt cadem ipsam. Cum igitur tot caussa concurrerent, disciplina, scandalum, & confessio, visum est Apostolis hunc ritum retinendum esse, praesertim in ijs locis vbi caussa illa valebant. Retinuerunt autem non vt cultum, ac multo minus voluerunt esse meritum remissionis peccatorum, aut iusticiam.

T E R T I A R E S P O N S I O .

Nec valet consequentia, Apostoli haec retinuerunt, ergo licet Ecclesiae noua instituire tanquam cultus. Neganda est consequentia, quia Apostoli non instituerunt, sed retinuerunt hunc ritum, propter causas quas dixi. Demde, etiam si quid noui instituisent, non sequitur imitationem concessam esse. Semper haec imitatio nocuit Ecclesiae: Primum, Non valet imitatio praecipienda ritus ab Episcopis. patres mandato diuino instituerunt certos ritus, & sacrificia, postea imitatio ex falsa persuasione, excogitauit varia sacrificia, etiam hominum mactationes. Ac minime valet consequentia. Apostoli retinuerunt propter disciplinam, aut scandalum, ergo licet imitari, aut fingere nouos cultus. Neq; haec consequentia valet, Apostoli quosdam ritus tradiderunt, ergo licet ceteris Episcopis nouos ritus instituire. Quia Apostolica vocatio longe superat Episcopalem. Apostolis primum tradidit nouum ministerium, & per eos instituit aliquid noui. Episcopus vero est au-

tor, & accipit verbum, & ritus ab Apostolis, cum certo mandato, vt hæc non mutata tradat Ecclesia.

D O M I N I C A

Trinitatis,

E V A N G E L I V M,

Ioan. 3.

ERat autem homo ex pharisæis Nicodemus nomine, princeps Iudæorum. Hic venit ad IESUM nocte, & dixit ei, Rabbi, scimus quod à Deo veneris Magister, Nemo enim potest hæc signa facere quæ tu facis, nisi fuerit

rit Deus cum eo. Respondit I E S V S
 & dixit ei. Amen amen dico tibi, nisi
 quis natus fuerit denuo, non potest
 videre regnum Dei. Dicit ad eum Ni-
 codemus, Quomodo potest homo
 nasci, cum sit senex? Nunquid potest
 in ventrem matris suæ iterato introi-
 re, & nasci? Respondit I E S V S, Amen
 amen dico tibi, nisi quis natus fuerit
 ex aqua & Spiritu, non potest introire
 in regnum Dei. Quod natum est ex
 carne, caro est, Et quod natum est ex
 Spiritu, Spiritus est, Non mireris quod
 dixi tibi, quod oportet vos nasci de-
 nuo. Spiritus ubi vult, spirat, & vocem
 eius audis, sed nescis unde veniat, aut
 quo vadat, Sic est omnis, qui natus est
 ex Spiritu.

Respondit Nicodemus, & dixit ei,
 Quomodo possunt hæc fieri? Re-
 spondit I E S V S, & dixit ei, Tu es Ma-
 gister in Israël, & hæc ignoras? Amen
 amen dico tibi, quia quod scimus, lo-
 quimur, & quod vidimus, testamur, &
 testi-

testimonium nostrum non accipitis. Si terrena dixi vobis, & non creditis, quomodo, si dixerro vobis coelestia, credetis? Et nemo ascendit in caelum, nisi qui descendit de caelo, Filius hominis qui est in caelo, Et sicut Moyses exaltauit serpentem in deserto, Ita exaltari oportet Filium hominis, vt omnis qui credit in ipsum, non pereat, sed habeat vitam aeternam.

Error de iusticia in populo Iudaico.

Disputatio est, de discrimine iusticiae rationalis, & iusticiae fidei, qua vere tollitur peccatum & mors, & fit regeneratio, ac incoatio vitae aeternae. Ac primum quidem consideranda est caligo Ecclesiae eius temporis. Mirum est praecipuos doctores ignorasse veram doctrinam de iusticia fidei, & tantum iusticiam legis seu rationalem docuisse, & affirmasse, hac tolli peccatum, hanc mereri vitam aeternam, hanc satisfacere legi Dei. Ideo Christus seuire obiurgat Nicodemum, Tu ne es Magister in Israel, & haec ignoras? Porro hic cogitemus similes tenebras & errores perpetuo in Ecclesia extitisse. Ac ante Augustini tempora fere penitus extincta sunt lux de doctrina fidei, per Originem & Pelagium. Augustinus rursus vtcunq; accendit. Demde iterum obscurata est somnijs Monachorum.

Sed ut ad rem redeamus, sciendum est duplicem esse iusticiam. Altera est rationis, quæ est observatio externorum operum Decalogi, quæ cum sit difficilis, & à paucis præstetur, magnum & ipsa decus est. Ac humana infirmitas adeo miratur eam, ut solam sufficere existimet, & satisfacere legi Dei. Nec dubium est, omnes qui errant de iusticia fidei, eo errare, quia sic admirantur hanc disciplinam, ut nolint videre interiora peccata, quæ manent, etiamsi externa disciplina sit optima, videlicet, dubitatio de Deo, esse sine vero timore Dei, sine vera fiducia, & dilectione, sese admirari, habere fiduciam sui. Et quidem hæc vitia maxime sunt in illis, qui propter virtutis studium antecellunt cæteris.

Iusticia rationis seu disciplina.

Sed tamen sciant homines hanc disciplinam necessariam esse propter quatuor causas. Videlicet, propter mandatum Dei, ad vitandas pœnas, propter communem tranquillitatem, & quia est pedagogia in Christum, id est, in his, qui perseverant in sceleribus contra conscientiam, non est efficax Euangelium, sed repugnant Spiritui sancto vocanti eos. Quanquam autem necessaria est, tamen agnoscamus eam nequaquam legi Dei satisfacere, nec sine peccato esse. Consideremus autem interiora peccata contra utramq; tabulam, sed præcipue contra primam, quæ, quia non videt ratio, tantum de externa disciplina cogitat, ut significatum est in typo, Populus non poterat ferre fulgentem Moysi faciem, sed velutam videbat. Sic nos externam legis umbram

Quare disciplina oportet præstare.

utcumq;

utcumq; intuemur, non videmus qua peccata interiora lex iudicet, accuset, & damnet. Non intelligimus, quantum postulet hac vox, Diligas Dominum Deum tuum ex toto corde, &c. quis volens obtemperat Deo, si mors oppetenda sit in confessione & vocatione? Manent igitur peccata in homine, etiam si freno disciplinae satis duro regitur. Hæc de prioribus iusticiis primum scienda sunt.

Iusticia fidei.

Altera est iusticia fidei, quam hic declarat Christus, Orditur autem a signo externo, Nisi quis renatus fuerit ex spiritu & aqua. Nec putemus finitam esse concionem totam, facta mentione signi & Spiritus sancti, sed mox adiungenda est concio de fide: sicut Moyses exaltauit serpentem in deserto, sic exaltari oportet Filium hominis, ut omnis qui credit in eum, non pereat. Hæc concio est coniungenda superiori parti, imo superior est *παροισιων* ad hunc locum de fide.

Sed quare à signo orditur? Duae sunt cause. Vult exordium sumi à prædicatione verbi, qua cum signo coniuncta est, & vult in prædicatione pœnitentia argui peccatum, & monstrari Christum, ut faciebat Ioannes: Agite pœnitentiam, & credite Euangelio. Et hoc ipso loco Christus arguit naturam captiuam peccati: quod natum est ex carne, caro est. Taxatur enim cœcitas Pharisæi non habentis lucem spiritualem, non videntis interiora peccata, dubitationes de Deo, vacuitatem timoris, & dilectionis Dei, admirationem sui, fiduciam sui, &c. Hæc peccata

peccata & iudicat Spiritus sanctus in prædicatione
 pœnitentiæ, & Christus hic taxat: Quod natum est
 ex carne, caro est, id est, sine luce spirituali, sine ve-
 ra fide, sine vero timore. Phariseo hæc noua sunt,
 qui nihil nisi disciplinam querit aut miratur, nec vi-
 det peccata interiora. Ideo ea quæ de regeneratione
 diuina dicuntur, iudicat absurda esse, sed duriter à
 Christo obiurgatur.

Natum ex
 carne, caro
 est.

Deinde pertexit Christus doctrinam de iusticia
 fidei, & repetit concionem de pœnitentiâ, quasi
 dicat, noli rem paruam ducere peccatum, aut iram
 Dei. Oportet crucifigi Messiam, vt fiat ira Dei pla-
 cata, & sic eris renatus & iustus, si credas in illum
 crucifixum. Est igitur hæc iusticia fidei, cum expa-
 nesimus agnitione iræ Dei aduersus peccatum, cre-
 dere quod propter Filium Dei pro nobis immolatum,
 æternus Pater & conditor sit nobis placatus & pro-
 picius, remittat nobis peccata, & recipiat nos, ac
 iustos pronunciet.

Credere in
 Christum
 crucifixum.

Sumus igitur iusti, id est, habemus remissionem
 peccatorum, & sumus accepti propter Filium, cum
 hac fide seu fiducia cor in vera pœnitentiâ erigitur,
 & apprehendit remissionem peccatorum, & acqui-
 escit non in propria dignitate, sed in Filio Dei, sicut
 dulcissime pingitur in hac imagine, in qua dicitur,
 Ouis inuenta tolli in humeros. Est q̄ hæc fides non
 tantum noticia, qualis est etiam in impys, sed est fi-
 ducia misericordiæ. Iuxta illud, Omnis qui credit in
 eum, non confundetur. Est q̄ motus Spiritus sancti
 intuens

Quid sit
 fides.

intuens Christum, & acquiescens in illo, & fit, cum verbo promissionis erigimur, Sicut Paulus clare dicit ad Gal. vt promissionem spiritus accipiamus per fidem. Cum igitur accensa est in corde fiducia misericordia, sequuntur inuocatio, & dilectio, & alij boni motus. Nam dilectio non potest existere, nisi precedat illa fiducia, apprehendens misericordiam. Tantisper Deum fugit mens humana, nec potest diligere, nec expectare ab eo bona, donec sentit iram Dei. Hac ita esse experientia testatur, sed homines seuri ideo reclamant, quia hoc certamen eis ignotum est.

De effectibus fidei seu noua obedientia.

Hac est regeneratio de qua hic concionatur Christus, cum hoc modo fiducia filij Dei per Spiritum sanctum in pauoribus sustentamur, & liberamur a terroribus peccati, & ab aeterna morte. Postea de effectibus fidei alia questio oritur, scilicet de noua obedientia, an propter eas qualitates persona sit iusta, id est, an satisfaciat legi, sit sine peccato, sit iusta, hoc est: accepta coram Deo ad vitam aeternam, propter illas virtutes. Hic sciamus, quod haec nouae virtutes non satisfaciant legi Dei. Item, quod in renatis maneant peccata: laborant enim dubitatione, diffidentia, non timent, non diligunt Deum, vt debebant, & alij multi errantes motus. Ideo semper statuendum est de renatis, personam placere Deo fide propter Christum, non propter propriam dignitatem, seu proprias virtutes, sicut clare testantur haec dicta. Nihil mihi conscius sum, sed in hoc non iustificatus sum. Item, Non intres in iudicium cum seruo

Etiam in renatis manent peccata.

seruo tuo, quia non iustificabitur in conspectu tuo
omnis uiuens. Item, si iniquitates obseruaueris Do-
mine, Domine quis sustinebit?

Nec esset difficilis dijudicatio huius questionis, si
deformitas nostra natura nobis in conspectu esset.
Ideo enim amplificatur qualiscumq; obedientia, quia
naturalis immundities non satis conspicitur, sed p̄
aliquo modo eam agnoscunt, grati igitur amplectun-
tur hanc consolationem, quod fide propter media-
torem sint iusti, id est, accepti, non propter propri-
am dignitatem, seu nouas qualitates, seu opera. Et
tamen oportet incoatam obedientiam in renatis esse,
iuxta illud, Nihil nunc damnationis est ijs, qui sunt
in Christo Iesu, qui non secundum carnem ambulant,
sed secundum spiritum.

QVOMODO PLACET
hac obedientia?

Hic semper tria iungantur. Primum statuendum
est personam habere remissionem, & placere
propter Christum mediatorem. Secundo agnoscen-
dum est & dolendum, quod haeret in nobis pecca-
tum, & quod obedientia nostra valde imperfecta &
contaminata est, Sciendumq; Ecclesiam propterea
subiectam esse cruci & ingentibus arumnis, ut agno-
scantur & mortificentur reliquiae peccati. Tertio sta-
tuendum est, quod tamen requirat Deus hanc obe-
dientiam, & quod in renato, quanquam imperfecta,
placeat, non propter sese, sed propter Christum, ut

Quomodo
placeat in-
coatio obe-
dientiae.

Petrus inquit, Offerte hostias spirituales, acceptas Deo per Iesum Christum. Hic sedet ad dexteram Patris, ut assidue pro nobis interpellet, hic Pontifex nostras preces ad Patrem perferi.

Hac sunt simplicia, plana, & nihil habent perplexitatis, retinetur certa consolatio, tribuitur mediatori Christo suus honos, retinetur doctrina necessaria ad inuocationem, quae fieri non potest, si mens fugit Deum, additur & doctrina de obedientia, & excluduntur arrogantia & desperatio. Hypocritae iactant se satisfacere legi Dei. Econtra nos testantur homines non posse satisfacere legi Dei, & tamen obedientiam incoandam esse, & placere propter Christum.

Magnitudo
misericor-
diae.

Hic magnitudo misericordiae Dei predicatur, quod recipit & approbat hanc quamuis mutilam, & multis modis contaminatam obedientiam. Hac ipsa magnitudo misericordiae nos hortetur ad bene operandum. Quanta enim consolatio est militi, & scholastico scire, quod hac animi patientia in militia, aut in paupertate & miseris scholasticis, Deo placeat propter Christum, ut dixi.

Antithesis
errorum do-
ctrinae pon-
tificiae.

Complexus sum summam verae doctrinae Evangelij de iustificatione, de qua Christus concionatus est in disputatione cum Nicodemo, nec est inutile e regione Antithesin considerare. Est autem primus error aduersariorum, quod imaginantur homines posse satisfacere legi Dei.

Secundus

Secundus error, quod somniant hominem mereri remissionem peccatorum proprijs operibus.

Tertius error, quod prorsus silent de fide accipiente remissionem peccatorum, propter Christum. Imo addunt contrariam sententiam, scilicet quod homo debeat semper dubitare, an sit in gratia.

Quartus error, quod fingunt opera renati esse impletionem legis, & meritum vite aeternae, cum tamen ne ipsa quidem opera renati, & disciplinam rationalem discernere possint.

Quintus, cum nihil dicant de fide, imo iubeant dubitare, non possunt recte docere iustificationem, & tantum tradunt Ethnicam inuocationem, cum clamitet Christus, Quicquid petieritis Patrem in nomine meo, dabit vobis, id est, non fiducia vestra dignitatis, sed fiducia Christi Mediatoris.

DOMINICA I.
post Trinitatis.

EVANGELIUM,
Lucæ 16.

Homo autem quidam erat diues,
& induebatur purpura & bysso,
& epulabatur quotidie splendide. E-
rat autem quidam pauper nomine

S 2

Laza-

Lazarus, qui iacebat ad ianuam eius, vlceribus plenus, & cupiens saturari de micis, quæ cadebant de mensa diuitis, Sed & canes veniebant, & linge-
bant vlcera eius. Factum est autem, vt moreretur pauper, & portaretur ab Angelis in sinum Abrahamæ. Mortuus est autem & diues, & sepultus est.

Et in inferno eleuans oculos suos, cum esset in tormentis, vidit Abraham à longe, & Lazarum in sinu eius, &
ipse

ipse clamans, dixit, Pater Abraham, misereri mei, & mitte Lazarum, ut in-tingat extremum digiti sui in aquam, & refrigeret linguam meam, quia crucior in hac flamma. Dixit autem Abraham, Fili recordare, quia recepisti bona tua in vita tua, & Lazarus similiter mala, Nunc autem hic consolatur, tu vero cruciaris. Et super hæc omnia inter nos & vos chaos magnū firmatum est, ut hi qui volunt hinc transire ad vos, non possint, neq; inde ad nos transire.

Ait autem, Rogo ergo te Pater, ut mittas eum in domum patris mei, habeo enim quinque fratres, ut testetur illis, ut non & ipsi veniant in hunc locum tormenti. Ait illi Abraham, Habent Moysen & Prophetas, audiant illos. At ille dixit, Non Pater Abraham, sed si quis ex mortuis ierit ad eos, pœnitentiam agent. Ait autem illi, Si Moysen & Prophetas non audiunt, neq; si quis ex mortuis resurrexerit, credent.

Dūritia mū-
di aduersus
Ecclesiam.

Generalis reprehensio est eorum, qui sunt duri
erga pauperes. Nec intelligatur exemplum
tantum de vno genere eleemosynarum, sed eundem
est per ordines. Pontifices & Reges sunt duri erga
Ecclesiam, non student recte sanare dissipatam, ex-
ercent crudelitatem iniustam. Item gubernatores
alij negligunt defensionem pauperum. Item, privati
non iuuant Ecclesiam & pauperes officijs, quibus
debebant & poterant iuuare. Ita generaliter intelli-
gatur hac reprehensio. Notum est autem preceptum:
Beati misericordes, quoniam misericordiam conse-
quentur. Item, Beatus qui intelligit super egenum
& pauperem, in die mala liberabit eum Dominus.
Hac opera sunt necessaria, & quomodo placeant
alias saepe dicitur, scilicet, propter Christum mediu-
torem, in his qui credunt.

S E C V N D V S L O C V S.

Lazari con-
solatio.

Consolatio proponitur contra scandalum crucis.
Lazarus pauper videtur desertus à Deo, cum sit in
extremis miserijs. Et tamen hic testatur Christus,
hunc placuisse Deo, & cura fuisse, & angelos ei af-
fuisse. Hanc consolationem in calamitatibus tenere
necesse est, ne propter eas iudicemus nos abiectos
esse.

T E R T I V S L O C V S.

Peccata di-
uitis.

Diuos vituperatur, non quod possederit diuitias,
Quia Deus Reipub. causa vult aliquos habere ma-
iores

iores facultates alijs, Sed duo vitia tribuuntur diuiti.
 Quod vixerit securus, & neglexerit pauperem. Se-
 curitas trahit secum multa vitia, videlicet, quia in
 securis non est pœnitentia, non est metus diuini iudi-
 cij, non sunt exercitia fidei, non est sollicitudo pro
 Repub. pro Ecclesia, &c.

QVARTVS LOCVS.

~~Simus Aברהם, est quies piorum,~~ qui ex promif-
 sione facta Aברהם, fidem, consolationem, & vitam
 æternam conceperant.

QVINTVS LOCVS.

~~Aeterna pœna describuntur figurate, siti & hia-
 tu.~~ Sed alibi proprie describuntur, quod sit horribilis
 dolor animi, pauor & fuga.

SEXTVS LOCVS.

Vtilis doctrina traditur de verbo Dei. Christus iu-
 bet nos de voluntate Dei tantum consulere verbum
 Dei, quod nobis propositum est, nec querere alias
 reuelationes, nec credere mortuis. Sicut alibi scri-
 ptum est, Non querite veritatem à mortuis. Hac
 sententia refutat spectra mortuorum, Item, inuoca-
 tionem sanctorum.

Esaiæ 8.

Hec est summa huius historiae. Caterum imago
 accommodetur ad presentes Ecclesiae calamitates.
 Sicut hic diues negligit Lazarum, ita re ipsa vunc
 Pontifices, Reges, & Principes iacentem Ecclesiam
 ad vestibulum ipsorum negligunt. Non student veris

Imago Ec-
 clesiae in
 Lazaro.

modis conciliare dissipatam, defendunt errores, Alibi
 interficiuntur doctores, alibi fame pereunt, negli-
 guntur Schola. Interea tamen canes, id est, aliqui
 sprete vulgo utcunq; iuuant Ecclesiam, & le-
 niunt arumnas docentium & aliorum,
 qualibuscunq; officijs.

*Alia de populo
 in videri in fa-
 ma hinc f. 649.*

DOMINICA II.
 post Trinitatis.

EVANGELIUM,
 Lucae 14.

Homo

Homo quidam fecit coenam magnam, & vocauit multos, & misit seruum suum hora coenæ vt diceret inuitatis, Venite, quia iā parata sunt omnia. Et ceperunt simul omnes excusare se. Primus dixit ei, Agrum emi, & necesse mihi est exire, & videre illum, Rogo te, habeme excusatum. Et alter dixit, Iuga bouum emi quinque, & eo ad probandum illa, Rogo te, habeme excusatum. Et alius dixit, Vxorem duxi, & ideo venire non possum. Et reuersus seruus nunciauit hæc domino suo.

Tunc iratus Paterfamilias, dixit seruo suo. Exi cito in plateas & vicos ciuitatis, & pauperes ac debiles, & claudos & cæcos introduc huc. Et ait seruus, Domine factum est vt imperasti, & adhuc locus est. Et ait Dominus seruo, Exi in vias & sepes, & compelle intrare, vt impleatur domus mea, Dico enim vobis, quod nemo virorum illorum, qui vocati sunt, gustabit coenam meam.

Reiectio
contemnen-
tium Euan-
gelium.

Humana cœ-
citas & ne-
glectio suæ
salutis.

Reprehensio est contentus Euangelij, in his qui precipue sunt vocati, hoc est, qui videntur esse precipua pars Ecclesia. Et adiecta est horribilis sententia de illorum condemnatione, Nemo illorum gustabit cœnam. Quamquam autem de reiectione populi Iudaici concionatus est Christus, tamen non de illis solis loquitur, sed generaliter pertinet concio ad omnia tempora, accusat contentum Euangelij, in doctoribus, regentibus, & prestantiore parte populi.

Est autem agnoscenda & deploranda cœcitas humana, quod leuius curant homines Deum, & res æternas, quam vlla reliqua corporis negocia. Sicut plerumq; in pagis rustici magis officiosi sunt erga bubulcum, quam animarum pastorem, & interrogati respondent, se magis opus habere bubulco. Hoc exemplum pingit similes affectus in summis. Quanta est contentio de gloria, de opibus, cum interim frigidissime curent homines, ea qua ad gloriam Dei, aut propriam animarum salutem pertinent. Magis anguntur homines iactura pecunias, quam conscientia alicuius peccati.

Hanc preposteram sollicitudinem & deprauationem hominum, significant exempla hic recitata, Alius allegat se emisse agros, hic propter rem familiarem negligit salutem suam. Alius allegat se emisse boues, hic pluri facit ciuilem potentiam & ciuilia negocia, quam Euangelium. Sicut iam politici viri dicunt, se esse occupatiores cæteris negocijs necessarijs, quam vt vacet Euangelium cognoscere, Item, negli-

negligunt Euangelium propter pacem civilem, &c. Alius allegat nuptias, hic praefert coniugem & liberos confessioni, non vult in discrimen venire suos propter Euangelium.

Ita in summa huc spectant exempla, vt reprehendant peruersionem humanae naturae, quae negligit Deum, & maiori solitudine curat negocia inferiora, quae etiamsi sunt necessaria, tamen non erant anteferenda Deo, iuxta illud: Primum quaerite regnum Dei, & cetera adijcientur vobis.

Secundus locus. Proponitur imago Ecclesiae, cum praestantiori parte reiecta vocantur claudi & caeci. Ecclesia collecta ex imbecillibus. Monet igitur Deum conseruare Ecclesiam, colligendis aliquibus passim, qui non antecellunt opibus & autoritate, Sicut inquit Esaias, Nisi Deus reliquisset nobis semen, essemus facti sicut Sodomam & Gommorra.

Tertius locus de Coactione.

Tria sunt obseruanda. Primum dulcissima est consolatio, quod Deus etiam cogi nos iubet, Significat enim vere se expetere salutem nostram, & vere velle saluare, vt cum pater serio afficitur cura regendi filij, non tantum frigidis admonitionibus, sed etiam seueritate quadam imperij erga eum vitur, cogit eum facere officium.

Secundo, Significat Christus ministerium vere esse efficax, quia coactio proprie hoc loco significat eam, quae fit per ministerium Euangelij, quod proponit mandatum Dei, & aeternas poenas, & est efficax ad-

I.

II.

Coactio

*cax adiuuante Deo. Quare & hac sententia ornat
 auctoritatem ministerij, & significat Deum esse effi-
 cacem per ministerium.*

*Tertio, Quauquam Christus hic nihil loquitur de
 coactione corporali, seu de officio magistratum, sed
 tantum de ministerio Euangelij, quod cogit proposi-
 to mandato Dei, propositis eternis pœnis, item, ad-
 iuuante Deo, tamen & magistratus suam habet co-
 actionem, scilicet, quod ad disciplinam externam
 attinet, sicut alias sepe diximus, Magistratum esse
 custodem legis, vt tollat externam idolola-
 trum, puniat externa delicta.*

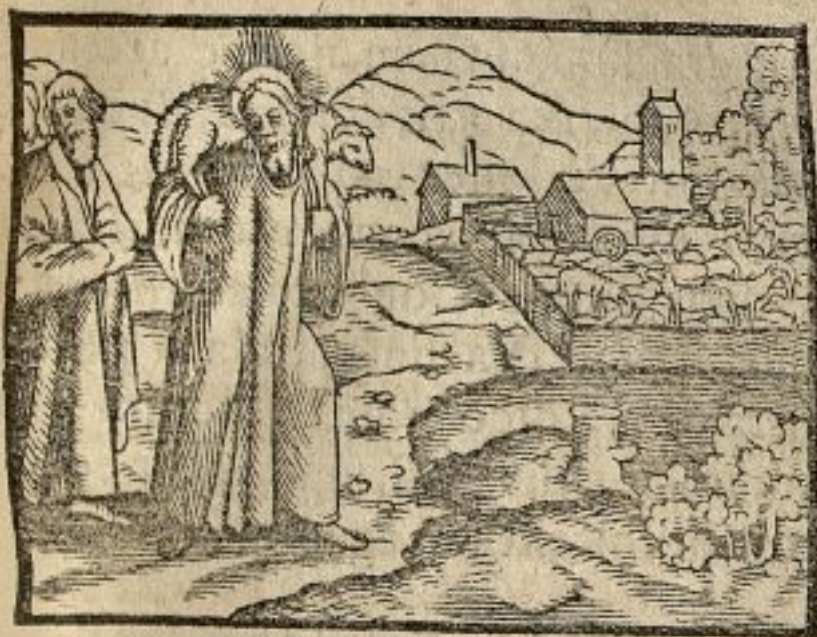
DOMINICA III.

post Trinitatis.

EVANGELIUM

Lucæ 15.

ERant autem appropinquantes ei
 omnes publicani & peccatores, vt
 audirent illum. Et murmurabant Pha-
 risæi & Scribæ, dicentes, quia hic pec-
 catores recipit, & manducat cum il-
 lis. Ait autem ad alios parabolam
 istam, dicens, Quis est ex vobis ho-
 mo, qui habet centum oues, & si per-
 diderit vnâ ex illis, nonne dimittit

nonaginta nouem in deserto, & vadit
 ad illam, quæ perierat, donec inueniat
 eam? Et cum inuenerit, imponit in
 humeros suos gaudens, Et veniens
 domum, conuocat amicos & vicinos,
 dicens illis. Congratulamini mihi,
 quia inueni ouem meam, quæ perie-
 rat. Dico vobis, quod ita gaudium
 erit in cœlo, super vno peccatore pœ-
 nitentiam agente, magis quam super
 nonaginta nouem iustis, qui non in-
 digent pœnitentia. Aut quæ mulier
 habens drachmas decem, si perdidit,
 rit,

rit drachmam vnam, nonne accendit lucernam, & verrit domum, & quaerit diligenter, donec eam inueniat? Et cum inuenerit, conuocat amicas & vicinas, dicens Congratulamini mihi, quia inueni drachmam, quam perderam. Ita dico vobis, gaudium erit coram angelis Dei, super vno peccatore poenitentiam agente.

S. E. X sunt p̄cipui loci.

- I. De misericordia & promissione gratia.
- II. De poenitentia.
- III. De filio prodigo.
- IIII. Quod calamitates vocent ad poenitentiam.
- V. De remissione peccatorum, & nouis donis.
- VI. De hypocritarum superbia.

D E P R I M O.

Cum primi homines peccassent, Deus statim eis poenitentiam predicauit, & simul promissionem tradidit, qua misericordiam suam, & reconciliationem patefecit, & illos recepit, & vtraque conuicio postea magis illustrata est, vt vox illa clare testatur, *Viuo ego, nolo mortem peccatoris, sed vt conuertatur & viuat. Sed humana ratio, etsi fatetur Deum*

Deum misericordem esse, tamen resistit in hac imaginatione, fauet iustis, nec recipit enormiter lapsos, nec recipit nisi prius aliqua intercesserint merita, & humana imaginatio de disciplina. compensatio aliqua, sic imaginatur ratio ignara Evangelij de gratuita reconciliatione, & has opiniones ex lege ratiocinatur. Sic & Pharisei in hac historia stomachantur, Christum admittere obnoxios manifestis flagitijs, Magnificiebant disciplinam suam, & cogitabant ex eo tantum numero sumi Ecclesiam, qui disciplinam retinet. Sic omnes imaginantur.

Quaquam autem disciplina res est omnium humanarum rerum pulcherrima, & à Deo mandata, tamen ingens misericordia Dei vocat omnes ad poenitentiam, & offert omnibus gratiam agentibus poenitentiam, etiamsi antea non fuerunt frenati disciplina. Ac utile est in ipsis historijs considerare magnitudinem misericordiae Dei.

Minus mirari solemus, quod Deus misit Euangelium suum populo Iudaico, in quo manserat aliqua vera de Deo doctrina, & honesta disciplina erat. Sed conferamus Romam Neronis tempore ad Nazareth.

Primum Romae prorsus ignotus erat verus Deus, plurimi palam erant aetherei, reliqui flagitiose colebant idola. Deinde tota ciuitas plena erat foedissimarum libidinum, quae putabantur esse voluptates concessae, non dignae poena: postea peculatus & usura etiam laudi ducebantur. Denique nulla Dei reuerentia, nulla pudicitia, nullum studium veritatis & iusticiae erat. In tali ciuitate iubet Deus etiam sibi Ecclesiam colligi.

colligi, & tales erant mores fere toto orbe terrarum.

Magnitudo
misericor-
dia.

In hoc exemplo cernitur magnitudo misericordiae Dei, quod ad tales, ubi disciplina adeo extincta est, etiam vox Dei sonat, vocans ad poenitentiam, & salutem offerens. Et res initio Iudaeis indigna videbatur, spargi Euangelium inter illos execrabiles homines, qui in summa turpitudine sine disciplina vlla vixerant. Hinc sunt illa Pauli certamina, cum affirmat Euangelium ad gentes pertinere, & gratis offerri remissionem peccatorum propter Christum, omnibus qui agant poenitentiam. Magna & salutaris consolatio est pijs, cogitare de hac amplitudine misericordiae, quae maxime conspicitur, cum cogitamus Deum spargere Euangelium inter illa portenta hominum, ut tunc fuerunt Ethnici, & ut nunc sunt multi.

De hac tanta misericordia hic quoque concionatur, & proponit imagines, de oue perdita, de denario amisso, de filio prodigo. Hac tota concio referatur ad hanc vocem: Vivo ego, nolo mortem peccatoris, sed ut conuertatur & viuat. Et teneamus summam Euangelij, quod omnibus agentibus poenitentiam certo detur remissio peccatorum gratis, propter Christum, quod postulet Deus, ut huic voci Euangelij credamus, & hac fide inuocemus, &c.

Ouis perdi-
ta gestatur
humero
Christi.

Quaerit Christus ouem perditam, singuli autem sumus oues perdita, sed magis conspicitur miseria illorum, qui sine disciplina vixerunt, ut mulieres meretricis

reticis, latronis, & innumerabilium, qui ex gentibus conuersi sunt. Estq; in textu suauis significatio inserta passionis Christi. Quem inuentam Christus ponit in humeros suos, id est, ipse onus nostrum transfert in se ipsum, sit victima pro nobis. Deinde gestans nos perfert ad gregem suum, gestat nos, pascit, fouet & gubernat nos.

DE SECVNDO.

Sed ita recipit Christus, & colligit Ecclesiam, etiam ex ijs, qui sine disciplina vixerunt, si agant pœnitentiam. Non recipit perseuerantes in delictis contra conscientiam, sicut clare dicitur, Fornicatores, adulteri, non possidebunt regnum Dei. Et 1. Ioan. 3. Qui peccatum facit, ex diabolo est. Sciamus igitur necessariam esse pœnitentiam, & discamus quas res complectatur. Cum autem pœnitentia seu conuersio ad Deum tres partes contineat: Contritionem, Fidem, & nouam Obœdientiam, de singulis assidue cogitandum est.

De partibus
pœnitentiæ.

Contritio est vere expauescere agnita ira Dei aduersus peccatum, & vere dolere, quod Deum contemptu nostro & contumacia offenderimus. Hic primum cogitetur, quando sit homo sine pœnitentia, videlicet, cum viuit sine aliquo sensu timoris Dei, sicut inquit Paulus Ephes. 4. de securis, Qui postquam dedoluerunt, tradiderunt se impudicitie. Hæc profunda securitas sæpe grauissime accusatur, vt Ierem. 6. Erubescere nescierunt. Item, Populus iste habet frontem

I.
Contritio:

T

tem

tem aneam. Quare aduersus hanc securitatem colligamus testimonia ira Dei, vocem legis, exempla pœnarum, passionem Christi, nostras calamitates presentes, & impendentes. Ac sciamus ideo tantis calamitatibus totum genus humanum onerari, vt agnoscere iram Dei aduersus peccatum discamus, vt dicitur Psal. 38. Propter iniquitatem corripis hominem. Item, Miche. 7. Iram Dei portabo, quoniam peccaui ei.

Magnitudo
iræ Dei ad-
uersus pec-
catum.

Nec vero hominum natura satis intelligere potest, quantum malum sit peccatum, & quanta sit ira Dei. Videbatur leue quiddam esse gustare pomum, at contentus Dei & contumacia aduersus Deum est infinitum & horrendum malum. Id ostendit Deus magnitudine pœnarum, quæ secuta sunt. Et ipsi primi parentes magnitudinem sui lapsus, magis intelligere ceperunt, cum viderunt necem Abel, & scelus Cain, & deinde multas cedes, & multa peccata. Sic in nobis crescat agnitio ira Dei, crescat dolor, conspectu pœnarum.

Nec omittatur hæc de pœnis cogitatio, quia quidam satis ociosis animis disputant, non incoandã esse pœnitentiam à timore pœnae, aut prædicatione legis. Imo legem inculcari necesse est, quia est æternum & immutabile iudicium Dei, quo Deus testatur se irasci peccato. Nam etiam cum remittit, non approbat peccatum, sed miseram creaturam suam recipit propter Filium, vt Abac. 3. dicitur, Domine, opus tuum in medio annorum viuifica: pœnas vero, & im-
ponit,

penit, & scribi voluit, vt ira ipsius conspiciatur. Hac de contritione assidue cogitanda sunt, & extirpanda ex animis securitas, quia sine aliquo pauore ac dolore impossibile est poenitentiam existere. Ideo dicitur apud Esaiam: Vbi habitabit Dominus? in spiritu contrito, & tremente sermones meos.

Sed non satis est de contritione docere, qua in calamitate saepe ita opprimit homines, vt mœrore extinguantur, & fugientes Deum, ruant in aeternum exitium. Ideo addenda est doctrina de fide, videlicet, quod sit aeternum & immutabile mandatum Dei, vt credamus nobis propter Filium remitti peccata, Deum constituisse victimam pro peccatis nostris Filium suum, testificatum esse se vere affici cura nostri, nos vere recipi, quia aeterno foedere copulauit sibi humanam naturam, cum Filius se demisit, & assumpsit naturam humanam. Hac tanta opera Dei contumelia afficit, qui non credit se recipi à Deo propter Filium.

Sed humana ratio multa opponit. Deus etiam si est misericors, tamen & iustus est, miseretur eorum, qui suis meritis compensant lapsus. Item, miseretur non tam atrociter lapsis, mea peccata nimis multa & magna sunt. Haec sunt legales, & rationales imaginationes, quibus opponendum est Euangelium, quod clamat certo, gratis nos recipi propter Filium Dei. Clamat item, exuberare gratiam supra peccatum. Maior est Christus quam peccata nostra, modo vt cum fide agnoscas, credas esse Mediatorem, &

I I
De fide,

Quomodo repellenda sit dubitatio.

hoc Mediatore accedas rursus ad Deum, rursus inuoces.

Etsi verissimum est alia peccata alijs maiora esse, tamen etiam eorum magnitudinem, quae leuia putantur, non perspicimus, semper in vno peccato multa insunt, & vnus lapsus parit multos, sicut apparet in lapsu Adae, Davidis, Salomonis, deniq; quotidiana experientia huius rei testis est. Quare magnitudini & multitudini peccatorum opponamus hoc dictum, Gratia exuberat supra peccatum. Veniamus etiam ad ministerium Euangelij in Ecclesia, confiteamur coram Ecclesia nos reos esse, ostendamus signa nostrae conuersionis, & petamus absolutionem, vt voce Euangelij confirmetur fides, statuens de remissione peccatorum.

I I I .
De incoati-
one obedi-
entiae.

Postquam autem statuimus de remissione peccatorum, incoetur noua obedientia, astit propositum recte faciendi, incoetur inuocatio, nullum admittatur delictum contra conscientiam. Cogitemus nullum esse maius malum homini, quam viuere sine inuocatione Dei, hoc est, non habere Deum propitium, & protectorem, sed hostem abijcientem in poenas omnis generis. Simus igitur vigilantes & firmi, ne contra conscientiam ruamus, ne iterum Deus à nobis alienetur.

Hac de doctrina poenitentiae breuiter dicta sunt, quae semper cogitanda sunt, quia arcana sapientia est de maximis rebus, de iusticia, de ira Dei, de humana infirmitate & contumacia, de poenis peccatorum, de

rum, de misericordia, de Filio Dei, de miserijs humani generis, subiecti ingentibus arumnis, infirmitati & scandalis, etiam post conuersionem. Hac sapientia manus quiddam est, quam vniuersa mundi sapientia.

DE TERTIO.

VT supra imagines de oue perdita & amissa drachma recitauit, Ita hic addit illustriorem De filio prodigo. de filio prodigo. Etsi autem recte confertur imago ad Iudeos & gentes, tamen vniuersaliter filij prodigi appellatione intelligantur homines sine disciplina, in manifesta turpitudine viuentes. Et econtra filius frugalior, est homo, qui honesta disciplina regitur. Verum est autem & praecepti disciplinam à Deo, & seuerè puniri disciplina contemptum, vt supplicia publica, bella, morbi, inopia, infamia, & plurimae calamitates humanae testantur, & bonum, inter natura bona, nullum maius est, quam honesta disciplina, tamen Deus sua immensa misericordia, vocat ad se non solum eos, qui disciplina frenati sunt, sed etiam ceteros contaminatos horrendis flagitijs, vt non solum in Nazareth sonabat vox Euangelij, sed etiam Roma Neronis tempore & in alijs locis, vbi omnia plena erant horrendae turpitudinis.

Hec historica exempla diligenter consideremus, vt magnitudinem misericordiae Dei magis conspiciamus, ex talibus colligentis Ecclesiam. Et haec exempla monstrant, quo respexerit Christus concionans

hic de filio prodigo. Intuebatur enim maximam partem generis humani uiuentem sine disciplina. Cuius hanc imaginem consideramus, addamus doctrinam Euangelij de gratuita remissione propter Christum, ut supra dictum est.

Ac vide ipsam imaginem, Filius bis peccat, petit hereditatem ante tempus, cum uiuentis non sit hereditas, deinde eximit se patrie potestati, discedit, nec vult regi paternis monitis: Sic effrenes omnes inuadunt hereditatem ante tempus, ingenij bona, & alias res, quas Deus dedit ut ipsi seruiant, transferimus ad nos, & turpiter abutimur, mens non est domicilium Dei, corpus polluitur & fit organum diaboli, diuitie conferuntur in turpes voluptates.

Denique in summa cogita obscenos homines, aut latrones ante conuersionem, & expende quantum malum sit deficere a Deo, & donis Dei abuti in contumeliam Dei. Obserua autem hic & grammaticam annotationem ἐπιβάλλοντες μέγος, appellatio est geometrica, & vsitate significat partem proportionalem, apud Ptolomaeum, Aristotelem & Demosthenem.

Causse peccatorum continentur discipline.

Sed regulariter ac ut plurimum sequuntur poenae corporales in hac vita contentum discipline, propter tres causas, propter iusticiam Dei, ad coercendos homines, & ut vocemur ad poenitentiam. Haec tres causas saepe repetuntur in scripturis.

- I. De prima dicitur in Decalogo: Ego Deus visitans iniquitatem patrum in filios, in tertiam & quartam

quartam generationem. De secunda in Psalmo, In
 chamo & freno maxillas eorum constringe. De ter-
 tia Esaiæ 28. Sola vexatio dat intellectum. Et Iere-
 mie 31. Castigasti me Domine, & eruditus sum. Ita
 hic prodigus, postquam iam premitur calamitate,
 incipit causas & remedia cogitare, & ut textus ait,
 ad se rediens dixit, id est, admonitus calamitate co-
 gitavit de causis, & de remedijs. Sed pauci sic ad
 se redeunt, Pharao, Saul, Nero, & alij multi op-
 pressi calamitate, tamen fremunt aduersus Deum,
 ruunt in blasphemias, desperationes, & aeternum
 exitium. Sed qui redeunt ad Patrem, hos quanta
 clementia excipiat, in hac imagine clarissime signi-
 ficatum est.

Basiliius inquit de hoc ipso loco: Tantum velis, &
 Deus praecurrit. ita hic pater procul accedentem
 conspicit. trepide & languide accedimus, & asseri-
 mus non merita, sed pollutam conscientiam, & ma-
 gnas sordes. Quanquam autem tales sumus, tamen
 pater occurrit, modo accedamus, pater videt, id est,
 scit nostras miseras, curat nos, edit verbum, & vo-
 cat nos, afficitur misericordia, serio vult nos seruare,
 ut Osea 11. inquit, Conuersum est in me cor me-
 um, exarsit commiseratio, non faciam furorem iræ
 meæ.

Deinde occurrit, id est, nobis languentibus, ipse
 nos attrahit verbo & Spiritu sancto. Ut Apocal. 3.
 dicitur: Age pœnitentiam, Ecce sto ad ostium, &
 pulso, si quis audierit vocem meam, ingrediar ad eum.

I.

III.

Prodigus
 castigatus
 redit ad se

Clementia
 Dei praeco-
 currentis re-
 deuntibus.

Irruit in collum, complectitur nos, sustentat in dolore & pœnis Dauidem & similes, extingueremur enim luctu & dolore, nisi à Deo adiuuaremur, & seruaremur. Deniq; dat osculum, id est, annunciat remissionem peccatorum, & noua luce & consolatione mitigat terrores & pœnas. Econtra filius se patri subiicit, fatetur culpam, & agnoscit duplicem offensionem, scilicet, se Deo, & patri contumacem fuisse. In hac agnitione & reconciliatione fit renouatio seu regeneratio.

Annulus.

Vestis.

Calcei.

Nouus igitur hic ornatus describitur, vestis, annulus, calcei, Nam in conuersione redditur Spiritus sanctus, vt Roma. 8. dicitur, Qui spiritu Dei ducuntur, hi sunt filij Dei. Annulus significat Euangelium & fidem, qua receptus agnoscit sibi restitui honorem filijfamilias, sibi reddi pristinam nobilitatem. Nam Euangelium testimonium est reconciliationis, & fides est apprehensio & applicatio, vt si annulo significetur applicatio honoris alicuius. Iam autem hic reconciliatus, iterum fœdus facit cum Deo, quod fit agnitione Euangelij & fide. Vestis significat bonam conscientiam vniuersaliter. Calcei significant opera vocationis, in quibus lucere confessio maxime debet. Quantum decus est, quod ethnicus aliquis prius ignarus Dei, postea conuersus fœdus facit cum hoc Deo, qui dato Euangelio, tanquam annulo, testatur hunc sibi adiunctum esse. Postquam igitur hunc annulum, id est, Euangelium accepit, nulla ei societas est

tas est cum Epicureis, nulla cum ijs qui idola colunt, sed verum Deum inuocat.

Ita primum discernitur annulo, id est, Euangelio & fide ab Ethnicis, videlicet ornatus ijs virtutibus, in quibus consistit inuocatio. Deinde veste discernitur, induit enim bonam conscientiam reconciliatus, quia dato Spiritu sancto incoantur cetera virtutes, dilectio, castitas, veritas. etsi viuunt inter Ethnicos, iniustos, periuros, obscenos: tamen illos non imitatur, sed sua veste, id est, sua conscientia mundiciem tectur. Postremo & calceis discernitur, refert suam vocationem ad gloriam Dei, si est magistratus, defendit Euangelij ministerium. si est literatus, seruire Ecclesie in discendo & docendo Euangelio studet. Denique singulae vocationes aliqua in parte Ecclesie seruire possunt.

Et hunc triplicem ornatum diligenter meminerimus, vt enim prius illustris descriptio proposita est operum Dei erga nos, cum describitur pater occurrens. Ita hic summa totius nouae vitae aptissime comprehensa est. Annulus, significat Euangelium & fidem. Veste, bonam conscientiam. Calcei, opera vocationis, in quibus lucere debet confessio. Conuiuium, significat perpetuam leticiam, & celebrationem seu commemorationem beneficiorum Dei in hac vita, & aeterna.

Fit autem mentio mactati vituli, vt significetur Conuiuium & mactatio vituli.
mactatio Christi, cuius morte redempti sumus, & cuius vita reddit nobis iusticiam, Spiritum sanctum, &

vitam aeternam, & hoc redemptore vescimur. Sicut Ioan. 6. dicitur, id est, iam fiducia ipsius accedimus ad Deum, & consolationem concipimus, vere nos viuificat, dat Spiritum sanctum, vere incoat vitam aeternam, qua glorificabimur:

Hactenus in hac longa descriptione redivit filij prodigi, dulcissima imago proposita est, qua nos ad pœnitentiam hortatur, & testatur nos recipi, & causas & effectus erudite complectitur. Quare saepe & diligenter cogitanda est, ut nos ad pœnitentiam & pietatem excitemus. Postea additur hypocrita obiurgatio. Hic iam ostendit disciplinam externam, quamvis supra laudata est, tamen non satisfacere legi Dei. Pulchra res & necessaria est morum moderatio, & diligentia vitandi scandala, & communi tranquillitati scruiendi, sed in hypocritis magna sunt interiora vitia, scilicet persuasio propria iusticie, cum tamen assint dubitationes de Deo, multi viciosi affectus, arrogantia, admiratio sui, despectio aliorum imbecillium, invidia, cum crescere alios vident, ut Saul inuidebat Davidi, & hic frugalis filius egre fert recipi prodigum & sibi equari. Nam hypocrita, quia arbitrantur se solos virtute antecellere, soli volunt regnare. At vera dilectio gaudet reuocari in viam eos qui aberrauerant, tam optat salutem fratribus, quam sibi, letatur exemplis clementie & misericordie, letatur emendatione aliorum, & ut eorum sordes tegat, adiungit eos sibi, &c.

Quod vero opponit ratio humana, Inequalibus non

De fratre
prodigi hy-
pocrita.

Vitia interi-
ora in hypo-
critis.

non dentur equalia. Caiphas & Latro in cruce, non sunt aequales, ergo non dentur eis equalia. Respondeo ad minorem. Etsi Caiphas antecellit disciplina, ac videtur melior altero, tamen Deus est scrutator cordium, ac videt, quantum sit prauarum opinionum, dubitationum, & vitiosorum affectuum in Caipha. Non est igitur coram Deo melior latrone. Imo, quia sibi arrogat iusticiam, & tumet persuasione sanctitatis, quasi legi satisfaciat, hac ipsa superbia & fiducia sui ingens peccatum est, de quo dicitur Luca 16. Abominatio est coram Deo, quicquid altum est coram hominibus. Sed meminisse debebat alterum dictum: Dicitur, serui inutiles sumus. Item: Non iustificabitur in conspectu tuo omnis viuens. Habet suam laudem & premia disciplina, & necessaria est, sed tamen sciamus eam non satisfacere legi Dei, & manere in hominibus vitia, quae non sunt extenuanda, sed utriusque agnoscant peccata, utriusque misericordiam querant, ut fiat exaequatio coram Deo, Rom. 11. Concluserunt Deus omnes sub peccatum, ut omnium miseretur.

Iudicium Dei
exaequat
Caipham &
Latronem.

DE QVINTO.

De remissione peccatorum, & nouis donis.

In hac ipsa narratione, imago dulcissima reconciliationis, & nouorum donorum proponitur. Reconciliationis significatur, cum describitur pater occurrens, amplectens filium, osculans, domum deducens.

ducens, & nouis donis, cum annulo, toga, calceis nouis ornatur. Hanc imaginem supra enarraui.

In peccatis
contra con-
scientiam non
retineri Spi-
ritum san-
ctum.

Fingunt autem quidam, electos habentes peccata contra conscientiam, tamen manere iustos, & retinere Spiritum sanctum. Hic error seuerissime refutandus est, vt enim Adam, quanquam erat electus, tamen post delictum amisit ingentem ornatum, quem habuit, videlicet imaginem Dei, in qua fulgebat Spiritus sanctus, & offendit Deum, ac fuisse iram non simulatam, pœne magnitudo ostendit. Ita sciamus vere Deum irasci lapsibus electorum, nec nos in tali loco de arcana electione disputemus, sed iudicemus de voluntate Dei iuxta expressum verbum Dei, quod & horribilium pœnarum exemplis confirmatur.

Rom. 8. Si secundum carnem vixeritis, moriemini. Item, qui in carne sunt, Deo placere non possunt. Galat. 5. Currebatis bene, quis vos impediuit? vt non crederetis veritati. Item, Qui talia agunt, regnum Dei non possidebunt. 1. Ioan. 3. Qui facit iusticiam, iustus est, qui facit peccatum, ex diabolo est. Apocal. 2. Habeo contra te, quod dilectionem tuam, quam prius habebas, amisisti, memento igitur vnde excideris, & age pœnitentiam, & fac priora opera. 1. Timot. 1. Finis mandati est dilectio, ex corde puro, conscientia bona, & fide non ficta. Vbicunq; est fides, qua placemus Deo, ibi necesse est simul esse iusticiam bonam conscientiam.

Facere con-
tra consci-
entiam.

Ac prorsus impossibile est hæc duo simul esse, fiduciam quod Deo placeas, & contra conscientiam velle

velle mandatum Dei violare, sicut clare dicitur à Paulo: Omne quod non est ex fide, peccatum est, id est, omnis actio damnata est, quam sciens & volens contra Deum facis, hac non est ex fide, quia impossibile est contradictorias statuere, quod placeat Deo, & non placeat.

Quare sciamus iuxta hoc verbum Dei reuelatum iudicandum esse, non placere Deo labentes contra conscientiam, Idq; pœnæ electorum testantur, Adam, Dauid, Ezechias, & alij multi sancti, propter certos lapsus horribiliter puniti sunt. Qui hos lapsus extenuant, confirmant securitatem & negligentiam, & è regione obruunt doctrinam de contritione & veris doloribus in pœnitentia, Ideo hic error execrandus est. Tenerrima res est inuocatio, & leuissimo vulnere sauciata conscientia repellitur, ac fugit Deum. Ideo vt fides retineri possit, necesse est retinere iusticiam bonæ conscientie, vt 1. Ioan. 3. dicitur, Si cor nostrum non reprehendit nos, fiduciam habemus erga Deum, &c.

Refutata hac amentia, etiam Nouatianorum error taxandus est, tenenda est firmissima consolatio, quod lapsi agentes pœnitentiam, & fide misericordiam propter Christum promissam apprehendentes, vere recipiantur à Deo, vere consequantur remissionem peccatorum, fiant heredes vitæ aternæ, vt Adam post lapsum, audita promissione, & Dauid audita hac voce, Dominus abstulit peccatum tuum, vere recipiebantur in gratiam, vere iterum donabantur Spi-
ritu

Lapsos recipi-
pi agentes
pœnitentiâ.

ritu sancto, iterum sentiebant in contritione, in inuocatione, in consolatione ardentis motus.

Sic de reconciliatione docet Christus Matth. 18. Remittite septuagies septies. Et Ezech. 32. Impietas impij non nocebit ei, quacumq; die conuersus fuerit ab impietate sua. Et Esaiæ 1. Si peccata vestra fuerint vt coccinum, quasi nix dealbabitur. Et David sic precatur, Cor mundum crea in me Deus, & spiritum rectum innoua in visceribus meis. Ne proyicias me à facie tua, & spiritum sanctum tuum ne auferas à me. Redde mihi leticiam salutaris tui, & spiritu spontaneo confirma me.

Precatio
Davidis.
Psal. 50.

Cor mun-
dum.

Hic donatio Spiritus sancti, & effectus diserte describuntur. Primum petit mundum cor, videlicet, deletio peccato. Primus enim effectus est Spiritus sancti, mouere cor, vt de reconciliatione ac remissione peccati statuatur, fac vt in me luceat fides, vt statuam deletum esse peccatum meum, ne te fugiam, sed rursus ad te tanquam patrem accedam, rursus te inuocem.

Spiritus re-
ctus & san-
ctus.

Deinde spiritus rectus est firmus, scilicet non dubitans more Academico, sed vere statueus Deum irasci peccato, ac rursus recipi credentem, rursus vere exaudiri, vere curæ esse Deo. Spiritum sanctum vocat sanctificationem, hoc est, gubernationem in genere, qua mens Spiritu sancto regitur, accenditur ad agnitionem & inuocationem Dei, & adiuuatur in omnibus negocijs & periculis, & frenatur, ne ruat contra voluntatem Dei. Sicut Paulus generaliter dicit

dicit de gubernatione Spiritus sancti. Qui Spiritus Dei ducuntur, hi sunt filij Dei.

Postremo loco de consolatione dicit, Redde mihi leticiam salutaris tui, id est, qua tu saluas, vt Paulus inquit, Iustificati fide, pacem habemus. Et spiritu spontaneo sustenta me, id est, adde mihi robur in corde, ne deficiam à te, fractus impatientia, mora aut desperatione, sed sit obœdientia spontanea sequens te, te intuens, à te expectans consolationem, sicut in exilio David tolerauit tristissimas pœnas, nec fremuit aduersus Deum, sed constanter perseuerauit in inuocatione, & expectatione liberationis.

Spiritus
spontaneus.

His dictis consolemur nos, & sciamus conuersis reddi dona, sicut generaliter dicitur 1. Corint. 6. Et hæc quidem fuistis, sed abluti estis, sanctificati estis, iustificati estis, nomine Domini Iesu, & Spiritu sancto. Hic clare testatur, cum remissione peccatorum dari Spiritum sanctum. Hæc dona petamus, & retinere studeamus.

DE SEXTO.

Filius prodigus significat violatorem disciplinae, & ille dat pœnas violatæ disciplinae, sicut latro in cruce. Certum est enim disciplinae violationem à Deo puniri. Sed tamen tanta est magnitudo misericordie Dei, vt hos quanquam tetræ flagitijs pollutos, tamen vocet ad pœnitentiam, & conuersos recipiat. Etsi autem magnum decus habent, qui retinent disciplinam, tamen hos quoq; docet Deus non sine

Vocatio flagitiosorum ad pœnitentiam.

sine peccato esse, Habent enim interiora vitia multa, dubitationes de Deo, & multos errantes motus, Ideo vult Deus hos quoque agnoscere suam infirmitatem, & ad mediatorem confugere.

Iracundia
hypocri-
tarum aduer-
sus doctri-
nam Euan-
gelij.

Sed multi admiratione disciplina immodica, cum audiunt ei detrabi laudem iusticie coram Deo, irasci Evangelio incipiunt. In his cumulantur peccata, crescit arrogantia, & fiducia sui, quam Deus maxime detestatur, iuxta illud: Abominatio est coram Deo, quicquid sublime est in mundo, & accedit odium Evangelij.

His vitijs cecitas in eis confirmatur, vt Rom. 11. dicitur, Oculi eorum excacentur ne videant. Ita nunc multi, cum Euangelium quasdam vitiosas leges taxat, incenduntur odijs, nolunt enim conturbari presentem politica formam, & pratexunt sua iracundie studium tuenda disciplinae boni ordinis, queruntur labefactata autoritate legum, frenos laxari audacie & petulantia hominum, multos sibi propter exemplum sumere licentiam.

Nec prorsus inanis hac est querela, nam in dissensionibus publicis semper hac mala accidunt. Sed tamen omnes homines scire oportet, propter hac scandala non abiiciendum esse Euangelium, sed retinenda est vox Evangelij, vel si fractus illabatur orbis. Serit scandala multa diabolus, vt alienet imbecilles ab Evangelio, & confirmet odia hypocritica. Sed aduersus has insidias munitos nos esse oportet tot concionibus & exemplis, qua de his scandalis Ecclesiam

admo-

admonent, & retinere Euangelium praeipiunt. Nam primum mandatum anteferendum est omnibus rebus, paci publicae, vita nostra, tranquillitati, Non habebis Deos alienos.

DOMINICA IIII.
post Trinitatis.

EVANGELIUM,
Lucæ 6.

E Stote ergo misericordes, sicut & Pater vester misericors est. Nolite iudicare, & non iudicabimini. Nolite condemnare, & non condemnabimini. Dimittite, & dimittetur vobis. Date, & dabitur vobis. Mensuram bonam confertam, & coagitatam, & superfluentem dabunt in sinum vestrum. Eadem quippe mensura, qua mensi fueritis, remetientur vobis.

Dicebat autem illis similitudinem, Nunquid potest cæcus cæcum ducere? Nonne ambo in foueam cadunt? Non est discipulus super magistrum suum. Perfectus autem omnis erit, si
 V sit sis

fit sicut magister eius. Quid autem vides festucam in oculo fratris tui, trabem autem in proprio oculo, non consideras? Aut quomodo potes dicere fratri tuo? Frater, sine eijciam festucam de oculo tuo, & ipse in oculo tuo trabem non vides. Hypocrita, eijce primum trabem de oculo tuo, & tunc dispicies, vt eijcias festucam de oculo fratris tui.

QVATVOR sunt precipui loci.

I. Doctrina de bonis operibus.

II. Præ-

- II. Præcepta de quatuor officijs dilectionis, misericordia, non iudicando, remittendo, dando.
- III. Promissiones & comminationes.
- III. Vituperatio peruerse iudicantium, non seruantium regulam Prouerb. 10. Iustus in principio est accusator sui, postea explorat proximum.

D E P R I M O .

Nota est vox Pauli. Fratres, debitores sumus, ne secundum carnem viuamus, Si secundum carnem vixeritis, moriemini, si spiritu carnem mortificabitis, viuetis. Item 1. Ioan. 3. Nemo vos decipiat, qui facit peccatum, ex diabolo est. Hac dicta sunt infixæ animis, vt sciamus oportere in saluandis existere incoatam obœdientiam, nec sine ea posse homines saluari, sed oportet fidem in Christum præcedere, & præluere, & sciendum est ita placere Deo incoatam obœdientiam, cum reconciliati fide agnoscunt se non satisfacere legi, & tamen incoant hanc obœdientiam, & credunt eam placere propter Pontificem Christum, postquam persona propter mediatorem Christum recepta est. Hac alias sæpe dicta sunt, sed semper in concionibus de bonis operibus hac summa repetenda est.

D E S E C V N D O .

Parsus concio tradit doctrinam de bonis operibus, & quidem de certis officijs dilectionis, per-

inentibus ad quintum preceptum. Ac longa esset concio, si quis integre de his virtutibus dicturus esset. Sunt autem alia dicta hoc loco alijs clariora. Preceptum de dando utcumq, intelligi potest, Sed illa de non iudicando, & de peruersitate iudiciorum, sunt obscuriora, & continent doctrinam necessariam, ad retinendam Ecclesie pacem, & concordiam. Dicam breuiter de singulis.

I.
Misericor-
dia.

Misericordia in genere est affici sensu aliena calamitatis, presertim iniuste, & opitulari iniuste oppressis, pro vocatione, item probabili ratione mitigare iustam calamitatem, & habet duos gradus. Misericordia est, quod opitulatur Constantinus Ecclesie oppressae a tyrannis.

Alius gradus est ἐπιείκεια in pœnis male meritorum, vt David post victoriam parcat ciuibus, qui fuerant seditiosi, & tamen iam redibant ad officium. De hac ἐπιείκεια concionatur, cum inquit, Estote misericordes, sicut Pater vester misericors est. Admonet nos quid meriti sumus, insania est autem meritum easdem pœnas insultare calamitoso. Porro omnes homines meriti sumus pœnas, ideo non insultemus alij alijs, sed potius communi dolore leniamus. Item sumus grati Deo, qui erga nos fuit misericors, ac liberauit nos, & vult nos suo exemplo erga alios misericordes esse. De hac ἐπιείκεια in Iacobo dicitur: Misericordia sit super iudicium, id est, rigorem, Sed hæc habet suas metas, vt alibi dicitur.

II. Nolite iudicare. Homo imperitus doctrina
Christia.

Christiane offenditur hac voce, quia videtur politias tollere, sed Christus tantum de privatis iudicijs loquitur. Primum igitur sciendum est, tria esse iudicia, quae non pertinent ad hunc locum. Ministerium Evangelij, quod iudicat & arguit peccata, sicut Paulus inquit, Admone, increpa cum omni imperio. Item, iudicia Magistratum. Item, vituperatio, quae fit sanandi causa, aut aliorum admonendorum causa in flagitio manifesto, ut cum dico, Abstineas à consuetudine huius hominis, quia scio ebriosum esse, & recte dicit lex in ff. Eum qui nocentem infamat, non esse puniendum, quia expedit crimina nota fieri, ut emendentur. Haec iudicia non sunt prohibita.

Iudicia non prohibita.

Quae igitur hic prohibet Christus? Respondeo, Calumniosa iudicia malevolentium aut suspicantium. priuata & calumniosa, scilicet, cum aut bonum factum, aut ambiguum, interpretamur in deteriorem partem, aut leue erratum malevolentia exaggeramus, non studemus sanare. Non intelligit vulgus imperitum, quam facile oriantur ingentes discordiae, & perturbationes regnorum ex talibus initijs, cum homines maleuoli, suspicaces, cupidi vindictae, inter se certant odijs & calumnijs, ut nunc vsitatum est iudicare, hic sacerdos duxit uxorem, ergo est homo leuis, non constanter retinens seu ordinis morem. Item, vidi alium familiaris loquentem cum meo inimico, ergo aliquid machinatur aduersus me. Haec in vita latissime patent, & praesertim in gubernatione cient magnos tumultus. Ideo Christus de re maxima concionatur hoc loco, cum ceteris, tum ve-

Calumniosa iudicia malevolentium aut suspicantium.

ro maxime gubernatoribus, vt discant hos impetus frenare.

De remittendo,

Remittite. Vicinum est hoc preceptum proximo, non solum vitare calumniosa iudicia debemus, sed etiam illis male suspicantibus ignoscere, dissimulare eorum iniurias, non pugnare cum maleuolis amarulente, sed potius eos sanare, si sunt sanabiles, aut parcere eis Reipub. caussa. Sicut autem supra dixi de non iudicando, non prohiberi ministeria diuinitus instituta, sed priuata & calumniosa iudicia, ita hic de remissione sciatur, non precipi de ministerijs, ne taxent, neue puniant delicta, quae verbo Dei & legibus puniuntur, sed precipitur priuata remissio, quae habet tres gradus.

I.
Gradus remissionis.

Primus est cum leuibus iniurijs laceßiti, fingimus nos habere iustas caussas, & emulatione, vel ambitione, vel cupiditate vindicta incendimur, vt preamur aduersarium. Hic precipit Christus de remissione, nam ex talibus iniurijs magni tumultus, magna disidia saepe in gubernatione oriuntur.

II.

Secundus gradus est, cum veris caussis laceßiti sumus, non tamen atrocibus, in his etiam exierit adhibenda est, ne omnes iniurias persequamur, vt cum Dauid parcat ciuibus, semper enim potior est habenda ratio tuenda publicae tranquillitatis, quam privati doloris, & huc pertinent haec dicta: Remittite, & remittetur vobis. Vniuersa delicta operit charitas, &c.

III.

Tertius gradus est, quando sunt atroces iniuria,

vbi

vbi defensione magistratus opus est, aut alioqui pacis publica causa coercendi sunt iniusti impetus, recte confugitur ad officium magistratus, sed tamen accedat in animo remissio coram Deo, quae non impedit poenas.

Dare. Hoc praecipuum facilius intelligi potest, complectitur autem duos gradus, dare debita, quae civili vel naturali obligatione debentur, & dare eleemosynas, quae diuina obligatione debentur. Nam in utroque genere peccant homines. Magnae fraudes sunt contractuum, cum tamen Deus velit nos exercere obedientiam, in seruanda aequalitate in contractibus. Deinde & de eleemosynis diuina obligatio est, vt calamitosis, egentibus, & praecipue socijs eiusdem confessionis & fidei opitulemur. Hoc officium habet gradus & metas, vt Paulus inquit, Non vt alijs sit ignauum officium, vobis afflictio. Item, Fontes tui deriuentur foras, tu autem dominus illorum maneto.

IIII.
Ad quae obligat praecipuum de ilando.

DE TERTIO.

Comminationes & promissiones ad istas intueamur, vt timorem & fidem excitemus. Estque summa comminationum & promissionum in hoc dicto, Quae mensura mensi fueritis, eadem reddetur & vobis, & quidem textus ait, fore vt cumulate reddatur, vt Constantius, etsi fuit ethnicus, tamen quia erat misericors, nec seuit in Christianos, non est excussus ex imperio. Diocletianus etsi fuit sapiens princeps,

Qua mensura metiemini, &c.

princeps, tamen tandem sibi ipsi mortem conscivit, metu Constantini.

Pœna talionis diuina.

Et vniuersaliter meminimus pœnam talionis ordinationem diuinam esse, quam Deus regulariter seruat, etiamsi humana iudicia eam negligunt, aut homines eam non considerant, ideo & vetustissime leges religiose sanxerunt pœnam talionis, vt ex Moyse apparet, & in versu Rhadamanthi, Si patitur que fecit, pœna est iusta putanda, Nam primi patres hanc Dei ordinationem diligenter proposuerunt populo, vt communesacerent homines de timore Dei, & hinc multa dicta sumta sunt: Qui gladium acceperit, gladio peribit. Item, Væ qui prædaris, quia & tu spoliaberis.

Primum ergo comminationes nos hortentur ad timorem Dei, & sciamus de pœnis presentibus & futuris dici. Secundo promissiones etiam loquuntur de futuris premijs, sicut clare dicit Paulus 1. Timot. 4. Pietas habet promissiones presentis vitæ & future. Et Christus inquit, Recipiet centuplum in hac vita, & post hanc vitam, vitam æternam.

Fides exercenda in bonis operib.

Iam hic discamus exercere fidem. Corporales promissiones traditæ sunt, vt fides exerceatur simul in querenda reconciliatione coram Deo, & in expectatione auxilij corporalis. Quare semper addamus promissionibus corporalibus initio promissionem præcipuam Euangelij de remissione peccatorum. Dauid expectat victoriam à Deo, sed prius sentit sibi Deum propicium esse, Ita vult nos Deus fidem exercere dupliciter,

placiter, Primum crede tibi Deum propicium esse propter Filium. Deinde obtempera, & expecta ab eo auxilium: Da p̄superi, & expecta vicissim Deum tibi daturum esse victum, pacem, & alia bona, 2. Cor. 9. Dauidi multi in regno insidiantur, iam si more tyrannorum omnes suspectos tollere vellet, non esset finis grassandi. Quid igitur agit? Primum credit se habere Deum propicium. Deinde diligenter facit officium suum. Tertio expectat a Deo defensionem magno & tranquillo animo, nec mouetur suspitionibus, vt seuitiam exercent. Hoc exemplum singuli ad suam vocationem accommodare possunt, quia nulla, quamuis humilis vocatio est sine periculo. Et diligenter hac exercitia fidei consideremus, plurimum enim in vita peccant summi ac infimi hac diffidentia, quod non expectantes a Deo auxilium, querunt inconcessa præsidia, alij aliter.

Exemplum
Dauidis.

DE QVARTO.

Parabola de trabe in oculo, & festuca, est illustris pictura & reprehensio humanorum iudiciorum de Ecclesia. Naturaliter mundus calumniose iudicat de Ecclesia, alias sine vlla causa, alias calumniose exaggerans causas, vt nunc, si Sacerdos ducat vxorem, quam abhorrent hypocrite, cum nullam prorsus causam habeant, imo rem iustam vituperent. Deinde si quando peccant homines p̄j infirmitate aliqua, vt sunt etiam multi lapsus piorum, & multa scandala, quantā exultatio & ἐπιχαρῆναια,

Calumniosa
iudicia mū-
di de Eccle-
sia.

qui sarcasmi apud impios? Sicut dicitur in Salomone, Fons conturbatus est iustus lapsus coram impio. Interim ipsi impij habent longe maiora peccata, idololatriam, blasphemias, homicidia, libidinum maculas, rapinas. Nam his vitijs omnibus manifeste pollutus est status pontificius, & contaminant se defensores societate horum scelerum.

De ordine
in iudican-
do.

Traditur ergo praeceptum Prouerb. 18. de ordine iudicij, quod singulos ad poenitentiam hortatur. Iustus in principio accusator est sui, postea explorat proximum. Caterum & communis est omnium hominum morbus φιλανθία, nostris moribus fauemus, nobis ignoscimus, nostra vitia aut non videmus, aut leuia ducimus, aliena diligentius contuemur, & censuram de eis acerbiolem agimus.

Hec iniusta inaequalitas multis sententijs vituperata est, quae semper in conspectu nobis esse debent, vt tanquam his frenis mentes & linguas regamus, ne de alijs temere iudicent, sed vt nostra vitia agnoscamus, & emendemus. Sunt autem haec sententiae, Nosce teipsum. Tecum habita, & noris quam sit tibi curta supellex. Thales interrogatus, quid sit difficile, respondit, se ipsum nosse. Rursus interrogatus, quid facile, respondit, reprehendere alios. Idem & in Apologo de duabus manticis significatum est, vitia aliorum gerimus in priore mantica, nostra gerimus in altera, quae in tergo pendet.

Haec sententiae omnes referantur ad dictum Salomonis, Iustus initio accusator est sui, postea explorat alium.

alium. Item, ad hanc parabolam de festuca, ut sciamus etiam diuinitus prohiberi hanc curiositatem, petulantiam & peruersitatem iudiciorum.

Ideo autem tam multa de hoc vitio dicuntur, quia non solum inaequalitas per sese est iniusta, sed etiam causa est saepe publicarum discordiarum, maxime cum vitia gubernatorum traducuntur. Nam & hic morbus communis est hominum, egre ferre imperia, & haec semper aliqua habent incommoda & vitia, ac boni gubernatores saepe etiam peccant, ut dicitur, *ὁ πόλις τῶν ἀρχόντων πόλις ἑστὶν ἁμαρτίας αὐτῶν.*

Hic cogitandum est, cur imperia fiant difficiliora, ac praecipua causa est, quia populi mores ruunt in deterius. Crescunt in populo luxus, licentia, petulantia, ideo sinit Deus imperia exasperari. Creuit seruitus crescentibus peccatis mundi, ut indicat statua visa regi in somno apud Danielem. & Salomon inquit, Propter peccata populi crebrae sunt mutationes regum. Feramus igitur imperiorum asperitatem, & agnoscamus poenam esse nostrorum peccatorum, nec maledicamus ipsis gubernatoribus, sed cogitemus hac dicta. Non iudicate. Ipsi viderint qui sunt in officio iudicandi, ab ipsis Deus rationes reposeet, non arrogemus nobis alienum officium, Item, sciamus nostra aequitate leniri multas publicas difficultates. Ideo scriptum est, Remittite, & remittetur vobis. Item, Christus lauans discipulis pedes, significat non exulcerandos esse aliorum naues, sed regendos, aut suaviter abluendos. Et Petrus inquit, Vniuersa delicta ope-

Causae quare crescant tyrannides.

eta operit dilectio, significans aliena delicta tegenda esse inter homines, & arte sananda.

Deniq, multa precipiuntur, praesertim à Christo & Apostolis de hac virtute, quae vocatur ἐπιείκεια, quae est nutrix publica concordia, & in Ecclesia maxime necessaria. Sed tamen hac omnia intelligantur de tolerandis moribus sanabilibus hominum, non de approbandis erroribus, de quibus teneatur regula: Si quis aliud Euangelium docuerit, anathema sit. Item, Qui confitetur me coram hominibus, confitebor eum coram Patre meo, &c.

D O M I N I C A V.
post Trinitatis.

E V A N G E L I V M
Lucae 5.

F Actum est autem cum turba irrueret ad eum, vt audiret verbum Dei, & ipse stabat secus stagnum Genasareth. Et vidit duas naues stantes secus stagnum, Piscatores autem descenderant ex illis, ac lauabant retia. Ascendens autem in vnā nauim, quae erat Simonis, rogauit eum, vt à terra reduce-

reduceret pusillum. Et sedens docebat
de nauī turbas.

Vt cessauit autem loqui, dixit ad Si-
monem. Duc in altum, & laxate retia
vestra in capturam. Et respondens Si-
mon, dixit illi, Præceptor, per totam
noctem laborantes nihil cepimus, in
verbo autem tuo laxabo rete. Et cum
hoc fecissent, concluderunt piscium
multitudinem copiosam. Rumpeba-
tur autem rete eorum, & innuerunt
socijs,

focijs, qui erant in alia naui, vt venirent & adiuuarent se. Et venerunt, & impleuerunt ambas naues, ita vt mergerenter.

Videns autem Simon Petrus, proci-
dit ad genua IESV, dicens, Exi à me
Domine, quia vir peccator sum, pa-
uor enim circundederat eum, & om-
nes qui cum illo erant, super captura
piscium, quam ceperant. Similiter au-
tem & Iacobum & Ioannem filios Ze-
bedæi, qui erant socij Simonis. Et ait
ad Simonem IESVS, Noli timere,
posthac homines eris capiens. Et sub-
ductis ad terram nauibus, relictis om-
nibus, secuti sunt eum.

DVO sunt precipui loci.

- I. *Exemplum exercitij fidei in rebus corpo-
ralibus.*
- II. *Exemplum exercitij fidei in terroribus spi-
ritualibus.*

DE PRIMO.

*Vetus pro-
missus pijs.*

P*Rior locus de bonis corporalibus, docet de dicto
Christi. Primum quaerite regnum Dei, & ius-
ticiam*

sticiam eius, & cetera adijcientur vobis. Praecipit enim, vt prima nobis cura sit de verbo Dei, eiusq; ministerio conseruando, ita futurum, vt Deus defendat nos, suppeditet nobis ea, quae ad victum, & ad hanc vitam necessaria sunt, etiamsi id non fiat sine nostro labore, & sine aliquibus difficultatibus.

Hac consolatio necessaria est in Ecclesia, quam videmus egere, & affligi in mundo; Ministri tantum non fame pereunt, propterea deseritur ministerium, & quisq; pro se de victu parando cogitat. Hic erigendus est animus hac promissione, quod quarentibus regnum Dei cetera omnia adijcientur. Id si quis velit extendere, ire potest etiam per alia genera vocationum, Quelibet enim vocatio sua habet pericula, quae premunt & fatigant homines. Ibi primum quarendum est regnum Dei, id est, curandum est, vt ex verbo discamus de bona voluntate Dei erga nos, vt fide ad eum consugiamus in omni vita, in omnibus periculis. Deinde, vt in sua quisq; vocatione, quae quidem habet mandatum Dei, seruiat Deo, faciat suum officium ad Dei gloriam, & vtilitatem Ecclesiae & Reipub. Reliqua Deo committat, illa enim vltro se Deus adiecturum esse promittit. Quales sunt multa sententia scripturae, vt, Iacta cogitatum tuum in Dominum, & ipse te enutriet. Item, Reuela Domino viam tuam, & ipse faciet, &c.

Haec sententiae vtrunq; docent, & quod sine fide ac inuocatione nostri labores sint infelices, & etiamsi in nostra vocatione multa accidant aduersa, tamen

animos excitandos esse fiducia Christi, & sciendum ipsum nobis affuturum esse, & daturum, ne labor noster sit irritus, & sine fructu.

Doctrina de
fide remis-
sionis pecca-
torum.

De Petro
territus ma-
gnitudine
beneficij
Christi.

ALTER locus est de doctrina spirituali, id est, de remissione peccatorum, Nam illud prius corporale beneficium, nunc Petro fit Sacramentum. Intelligit diuinitus sibi contigisse hoc beneficium, & hunc Dominum esse missum a Deo, habentem potentiam diuinam, iustum, bonum, &c. Hæc agnitio parit in eo nouos motus, primum traducit eum ad agnitionem sui, videt se esse peccatorem indignum tanto beneficio. Non enim fit deterior aut securior, vt alioqui successus reddunt homines insolentiores, Sed existit in eius animo primum contritio, id est, terror ex conspectu sue indignitatis, & sensu iudicij Dei seu ire aduersus peccatum, a quo non posset liberari, nisi reuocaretur voce Christi, qui iubet eum confidere, id est, statuere quod recipiatur a Deo, & habeat remissionem peccatorum, & addit tanquam signum, quo testetur, se vere illum recipere, vocationem ad societatem ministerij Euangelij.

Ita Petrus territus magnitudine beneficij, & iudicans se indignum esse presentia Domini, & tam immenso & repentino bono, quod videbat sibi non ex labore suo, sed Domini beneficio contigisse, exemplo est, quo quicq; modo sit affectus, etiam cum experitur Deum non iratum, sed misericordem esse, nam mens humana siue iram Dei metuit, siue misericordiam videt, tamen quantum in ipsa est, ad vtrunq; refugit.

refugit. Heret enim in omnium animis hac cogitatio, quod pœnam meriti sumus, misericordia vero indigni sumus. Hic necesse est nos, sicut Petrum, reuocari voce Christi, Ne metuas, quasi dicat, Ideo quia tu es peccator, & terreris tua indignitate, volo te in mea misericordia, & bonitate spem habere, & acquiescere, Confide igitur, & non tantum in hac re meum beneficium senties, sed faciam te piscatorem hominum, hoc est, Apostolum, & doctorem in regno meo, longe alium, quam hactenus fuisse doctores in populo Dei.

Allegoria vtriusq; loci plurimum habet suauitatis de Ecclesia. Hac cum querat regnum Dei, etiamsi eget in mundo, tamen sustentatur in medijs afflictionibus, duratq; perpetuo, cum interim impij cum sua potentia, suis opibus pereant. Alter locus ad hanc allegoriam transferri potest, quod ministerium Euangelij sit piscatio non ociosa, sed magni laboris, & multa molestia. Quam vero frugiferum sit ministerium, & quam diu duraturus labor ministerij, non cernitur. Sicut enim pisces in reti sub aqua latent, ita Ecclesia in hac vita latet obruta afflictionibus, & infirmitate omnis generis. Ad extremum vero postquam rete ex aqua extractum fuerit, apparebit fructus vberior omnium opinione, vt ingens sit omnium futura admiratio. Proponitur item consolatio aduersus scandalum, quod multi desiciunt ab Euangelio, & relabuntur ad errores. Nam etsi aliqui, vt pisces rupto reti, excidunt, tamen in reliquis efficax

Allegoria
piscationis.

296 · D O M I N I C A VI ·

est ministerium, multi seruantur & manent in societate membrorum Ecclesie, & confessione pura doctrinae Euangelij.

D O M I N I C A VI.
post Trinitatis.

E V A N G E L I V M,
Matth. 5.

Nisi abūdauerit iusticia vestra plus
quam scribarum & pharisæorum,
non intrabitis in regnum cœlorum.

Audi-

Audistis quia dictum est antiquis,
 Non occides, qui autem occiderit, re-
 us erit iudicio. Ego autem dico vobis,
 quia omnis qui irascitur fratri suo, re-
 us erit iudicio. Qui autem dixerit fra-
 tri suo racha, reus erit concilio. Qui
 autem dixerit fatue, reus erit gehennæ
 ignis.

Si ergo offers munus tuum ad alta-
 re, & ibi recordatus fueris, quia frater
 tuus habet aliquid aduersum te, relin-
 que munus tuum ante altare, & vade,
 prius reconciliare fratri tuo, & tunc
 veniens offeras munus tuum.

Esto consentiens aduersario tuo
 cito, dum es in via cum eo, ne forte
 tradat te aduersarius iudici, & iudex
 tradat te ministro, & in carcerem mit-
 taris. Amen dico tibi, non exibis in-
 de, donec reddas nouissimum qua-
 drantem.

OCTO sunt precipui loci.

- I. *Necessitas iusticie operum.*
- II. *Discrimen iusticie carnis, & spiritualis.*
- III. *Quinq; rebus abundat iusticia spiritualis*

X 2

supra

supra rationalem. 1. Pœnitentia. 2. Fide. 3. Nouitate spiritus. 4. Successibus in uocatione. 5. Victorijs aduersus diabolum.

- IIII. Quod lex requirat perfectam obœdientiã.
 V. Quomodo placeat hæc obœdientia incoata & imperfecta.
 VI. De uindicta.
 VII. Quod ceremonie non profint, si contra conscientiam uioles præcepta moralia.
 VIII. De odio & de reconciliatione.

DE PRIMO.

Necessitas
bonorum
operum.

Testimonium manifestum est, quod oporteat adesse iusticiam operum, quia supra dicit, Non ueni soluere legem, & hic requirit iusticiam maiorem Scribarũ, ergo requiritur hic iusticia bonæ conscientie, & amplius. Huc pertinent & hæc dicta: Nolite errare, adulteri, fornicatores, homicidæ, non possidebunt regnum Dei.

DE SECVNDO.

Discrimen
discipline &
iusticie spi-
ritus.

Extare in Ecclesia necesse est discrimen discipline rationalis, que uocatur iusticia carnis, & iusticia spiritualis. Disciplina est ratione coercere membra, ne admittant externa facta contra legem Dei, etiamsi cor est sine uero timore Dei, sine pœnitentia, sine fide, plenum dubitationum. Hanc disciplinam tradebant Pharisei, & putabant esse legis imple-

impletionem, & iusticiam coram Deo. Nec reprehendit Christus disciplinam, sed errores, quos addebant Pharisaei & immundiciem interiorem.

DE TERTIO.

Diligenter obseruandum est, quibus rebus abundet iusticia spiritualis. Primum poenitentia, necesse est enim in corde veros pauores existere ex agnitione ira Dei aduersus peccatum, & agnoscat cor non tantum externa delicta esse peccata, sed etiam dubitationes de Deo, securitatem, dissidentiam, querere humana praesidia ex dissidentia & neglectione Dei, item multiplices errantes motus, & perpetuam naturae humanae contumaciam contra legem Dei.

Quibus reb. praestet iusticia spiritualis pharisaicae.
I.
Poenitentia.

Secundo abundat iusticia spiritualis, fide, id est, fiducia misericordiae promissae propter Christum, qua fide accipitur reconciliatio, & fit vera inuocatio. Nam ubi haec fides non praeuocet, nulla est inuocatio.

I I.
Fides.

Tertio abundat nouitate spiritus, id est, incoata obaedientia interiore, timore Dei, fide, dilectione, inuocatione, patientia, castitate, amore veritatis, misericordia erga alios, iuxta illud, Qui spiritu Dei aguntur, hi sunt filij Dei.

I I I.
Incoata nouitas.

Quarto successibus abundat in uocatione, David fide munitus res salutare & utiles gerit. Saul quia sine fide est, non audet dimicare, querit consilia magica, & multa negocia propter dissidentiam corrumpit, Sicut de impijs dicitur, Contritio & infelicitas

I I I I.
Successus in uocatione.

citatis in vijs eorum. Econtra de fideli dicitur, Quicquid faciet prosperabitur, videlicet in vocatione.

V. *Victoria diaboli.* Postremo abundat iusticia fidei, quia multipliciter vincit insidias diaboli, cum hypocrita horribiliter succumbant & euertantur. Succubuit diabolo Saul victus odio & cupiditate vindictæ, vt interficeret Sacerdotes. Succubuit Iudas, succumbunt multi dementati prauis opinionibus, vt Anabaptista. De talibus certaminibus inquit Petrus: Circuit diabolus tanquam leo rugiens, quærens quem deuoret. Diligenter igitur considerentur hi gradus, quibus abundat iusticia spiritualis supra disciplinam rationalem.

D E Q V A R T O.

Lex requirit
perfectam
obedienciã

Hic clarum testimonium extat, quod lex Dei requirat, non tantum externam disciplinam, sed perfectam obedienciam interiorem, & exteriorem. Sicut Paulus docet 2. Cor. 3. sed multi non intelligentes hanc predicationem pœnitentiæ, fingunt hic tantum stoicas quasdam hyperbolas tradi. Cur, inquit, precipit Christus, quæ nemo præstare potest, an, vt stoici, monstrat imaginem virtutis ociosam?

Sed sciendum est, hæc Christi dicta non esse Hyperbolas, nec Stoico more dici, sed esse veras & proprias sententias iudicij Dei aduersus peccatum hærens in natura hominis. Et principalis causa est, cur hæc conciones proponantur, vt ira Dei aduersus nostram immundiciem agnoscat, & quod disciplina
externa

externa non sit impletio legis, non tollat peccatum, non sit iusticia coram Deo, sed quod sit opus mediatore Messia.

DE QUINTO.

Portet autem incoari obœdientiam in corde, & existere motus assentientes legi Dei, timorem, fidem, dilectionem Dei, patientiam, ideo dictum est, Nisi abundauerit, &c. ut David non ardet cupiditate vindicta, ut Saul, & tamen ne David quidem satisfacit legi Dei, agnoscit se habere alios vitiosos affectus, agnoscit etiam naturæ depravationem, nam interdum oriuntur flammæ odij aduersus Saulem, quas tamen spiritu iterum extinguit.

Quomodo placeat incoata obœdientia.

Questio est igitur, quomodo placeat hæc imperfecta obœdientia. Respondeo, Tria requiruntur ad hoc, ut placeat imperfecta obœdientia. Primum statuendum est personam fide reconciliationem accipere debere, propter mediatorem. Secundo agnoscendum est nos habere peccata, & non satisfacere legi Dei, ut David inquit, Nō intres in iudicium cum seruo tuo. Item, Tibi tantum sum peccatum, ut iustificeris in sermonibus tuis. Tertio statuendum est, quod tamen Deus requirat incoatam obœdientiam, & ad hanc incoandam det Spiritum sanctum, & in his qui sunt reconciliati fide recipiat etiam hos cultus, propter mediatorem, & condonet id quod deest, ut Petrus inquit, Offerte hostias placentes Deo propter Iesum Christum.

Quale peccatum maneat in sanctis.

Cum autem dicitur manere peccatum in sanctis, & tamen requiri incoactam obedientiam, queritur qua peccata sint in sanctis reliqua, quae vero excutiant gratiam, & perturbent Spiritum sanctum, Respondeo, manet in sanctis peccatum originis, & pravi affectus, sed ita ut repugnent sancti his malis. Sed si assentiantur contra conscientiam, & indulgeant, ac non repugnent amittitur gratia, conturbatur, & eicitur Spiritus sanctus, ut in Saule peccata mortalia sunt non solum externa iniuria contra Davidem, sed etiam odium ipsum internum, cui indulget & assentitur.

Addit igitur Christus hic concionem de odio, cui indulgetur contra conscientiam, id iubet deponi, & iubet redire in gratiam. Cum enim inquit, Si recordatus fueris, quod frater tuus aliquid aduersum te habeat, facit mentionem affectus contra conscientiam haerentis, hunc vult deponi, etiamsi morbus naturalis non potest deponi.

D E S E P T I M O.

De vindicta

Multae sunt sententiae de vindicta, quae prudenter discernendae sunt. Aliae enim loquuntur de officio Magistratus, quod non est prohibitum, imo excercetur mandato Dei. Aliae loquuntur de primata vindicta, quae prohibita est. Est autem acerrimus motus, praesertim in excellentibus naturis cupiditas vindictae, ut dicitur, At vindicta bonum est, & vita dul-

cuius ipsa, & saepe perturbat Respub. & Ecclesias. Ac arbitror ideo fieri mentionem oblationis in hac ipsa materia, quia ex cupiditate vindictæ maxima existunt certamina in Ecclesia. Præmonet igitur Christus, ut offeramus, id est, ut faciamus officia Ecclesiastica sine odijs, sine cupiditate vindictæ. Simul etiam docet hic locus, ceremonias non prodesse istis, qui habent mentes contaminatas peccatis contra conscientiam, videlicet, violatione moralium, sicut alibi dicitur, Circumcisio prodest, si legem obserues.

DE OCTAVO.

Monet etiam textus, à quo reconciliatio inco-
 manda sit. Quia textus inquit, Si recordatus fueris, quod frater tuus habeat aliquid aduersum te, &c. Quia læsus habet causam aduersus lædentem, incoet ergo reconciliationem is qui læsit. Sed etiamsi is durior est, quam ut seclæti sese ad sanitatem velit, tamen læsus non debet alere odium, ut, etiamsi Saul non petebat veniam, tamen David non oderat eum, non indulsit priuatæ cupiditatis vindictæ, sed seruauit regulam, Remittite, & remittetur vobis. Hanc saepe non obseruât irritati leuibus iniurijs, compensant eas vindicta multo atrocior, quam fuerat iniuria, qua ipsi affecti sunt, imo etiam priuatis contentionibus miscent publica negocia.

De mutua
 reconcilia-
 tione.

Hoc malum diligenter considerandum & cauendum est, ne ruamus contra voluntatem Dei, & nostra impatientia & cupiditate vindictæ noceamus

Ecclesia vel Reipub. Sed potius obliuiscamur iniurias, & sanemus, sicut Christus commonescit nos lauans pedes Apostolis, & addens praeceptum, Diligite inuicem, & sicut ego feci, ita vos faciatis. Nam lotio pedum propriissime significat illam sanationem offensionum & erratorum, vel iniuriarum.

DOMINICA VII.
post Trinitatis.

EVANGELIUM

Marci 8.

IN diebus illis, cum turba admodum multa esset, nec haberet quod manducarent, vocatis ad se IESVS discipulis suis, ait illis, Misereor super turbam, quia ecce iam triduo manent apud me, & non habent, quod manducant, & si dimisero eos ieiunos in domum suam, deficient in via, Quidam enim ex eis de longe venerunt.

Et responderunt ei discipuli sui, Unde istos quis poterit hic satiare panibus in solitudine? Et interrogauit eos, quot panes habetis? Illi autem dixerunt, Septem. Et praecepit turbae discumbere.

cumbere super terram. Et accipiens septem panes, gratias agens, fregit, deditq; discipulis suis vt apponerent, & apposuerunt turbæ. Et habebant pisciculos paucos, & benedixit, ac iussit apponi & hos. Manducauerunt autem & saturati sunt, & sustulerunt quod superfuerat de fragmentis, septem sportas. Erant autem, qui manducauerant, quasi quatuor millia, & dimisit eos.

SEX

S E X sunt precipui loci.

- I. Differentia promissionum de rebus aternis, & de rebus presentibus.
- II. Quod semper promissioni corporali addenda sit doctrina de cruce.
- III. Cur sint tradita promissiones de rebus presentibus.
- IIII. Quo ordine sint petendae.
- V. Quomodo fides exercenda sit, in petitione corporalium bonorum.
- VI. Applicatio huius historiae.

D E P R I M O .

Certum est Euangelium principaliter tradere promissionem de rebus aternis, videlicet quod Filius Dei sit victima pro genere humano, & quod agenti poenitentiam, & credenti propter ipsum certo det Deus remissionem peccatorum, Spiritum sanctum, & vitam aeternam, e contra contemnentes Euangelium certo abijciat in aeternas poenas.

Hanc reuelationem voluntatis diuinae depromptam ex sinu aeterni Patris de rebus aternis, sciamus precipuam Euangelij vocem esse, sicut Christus inquit, Ioan. 6. Hac est voluntas Patris, vt omnis qui credit in Filium, habeat vitam aeternam. Hanc doctrinam de rebus aternis primum amplectamur, postea sciamus etiam promissiones additas esse Euangelio, de rebus presentibus, vt Matth. 6. Primum querite regnum Dei, & caetera adijciuntur vobis.

Promissiones bonorum corporalium.

1. Timot. 4. Pietas ad omnia utilis est, promissiones habens presentis vite & futurae. Marci 10. Qui reliquerit domum propter me, & propter Euangelium, recipiet centuplum in tempore hoc, cum tribulatione, & in futuro vitam aeternam. Huc addantur multe promissiones ex Psalmis. Psal. 36. In diebus famis saturabuntur. Item, Non vidi iustum derelictum, nec semen eius quarens panem. 32. Ut alat eos in fame. 33. Non est inopia timentibus eum. 54. Iacta super Dominum curam tuam, & ipse te enutriet. 111. Beatus vir qui timet Dominum, opes & diuitiae in domo eius. Tales sententias multas prodest in conspectu habere, ut nos erudiant & consolentur, ut postea dicam. Primum ergo meminerimus esse haec duo genera promissionum.

DE SECVNDO.

Sed dicat aliquis, His largis promissionibus non videntur euentus respondere, magna imperia, magna opes plerunq; sunt apud impios. Apostoli vagantur ut errones, mendici, & plerunq; pij doctores esuriunt, sunt in odio, trucidantur, & vulgare dictum est, Probitas laudatur & alget. Item, exeat aula, qui vult esse pius. Imo manifestum est Ecclesiam subiectam esse cruci, & sine praesidijs humanis esse. Ac vere nobis accidit, quod de se ac de vniuerso grege suo dixit Christus, Filius hominis non habet vbi reclinet caput.

Ecclesia sine
praesidijs hu-
manis.

Ad haec omnia respondeo. Etsi totum genus humanum ob-

**Perpetua
conseruatio
Ecclesie.**

num obnoxium est morti, & multis ingentibus calamitatibus, tamen certo consilio Dei magis premittitur Ecclesia, videlicet, vt agnoscamus iram Dei aduersus peccata, & sciamus seruari Ecclesiam diuinitus. Et tamen vult Deus in hac vita esse aliquam suam Ecclesiam, non vult totum genus humanum perire, sed aliquem esse florem, aliquem coetum, a quo agnoscatur, inuocetur, & celebretur, vt Amos 3. Quomodo si eruat pastor de ore Leonis duo crura, sic eruentur filij Israel.

Credo Ecclesiam Catholicam.

Mandauit igitur credi articulum, Credo Ecclesiam catholicam, id est, credo aliquem esse populum Dei, amplectentem verbum traditum per Prophetas & Apostolos, cui catholica Ecclesia testimonium perhibet, & credo talem aliquem coetum semper mansurum esse sicut dixit, Ero vobiscum vsq; ad consummationem seculi, &c.

Promissiones de defensione sub cruce.

Semper igitur hac duo coniungi necesse est, doctrinam de cruce, & de consolatione. Verum est Ecclesiam subiectam esse cruce, vt Christus inquit. Qui vult me sequi, tollat crucem suam. Et Ieremia 12. Dedi dilectam animam meam in manus inimicorum eius, Et tamen cum velit Deus manere Ecclesiam, que tamen sine presidys humanis est, ipse proponit consolationes amplissimas & dulcissimas, de defensione, de victu, de pace, de successibus in nostris functionibus, Ecclesiasticis, politicis, economicis.

**Precatio.
Da panem
quotidianum.**

Et intelligamus promissiones, vt sonant, nec affingamus corruptelas, & ineptas interpretationes: vt multi

multi inepti in precatione vsitata, panem nostrum quotidianum, vetant intelligi panem corporalem, imo de corporali pane, de defensione huius vite, & de gubernatione loquitur, & quidem suppeditat hec bona Deus, & largitur iuxta suas promissiones.

Cur igitur non respondent euentus? Imo respondent, Ac primum de toto corpore Ecclesie intelligantur promissiones, Vt in mari rubro, sic inter mundi tyrannides, & furores diaboli, assidue Deus Ecclesiam seruat in hac vita. Perspicuum est igitur de toto corpore Ecclesie ratas esse promissiones. Semper enim seruatur Ecclesia: & nos in precationibus nostris, primum pro toto corpore petamus, & certo statuamus eam precationem non esse irritam.

Semper ser-
uatur cor-
pus Eccle-
siae.

DE TERTIO.

Utr promissiones corporales tradite sint. Prima causa haec est, Mens humana sine luce dei cogitat, aut casu ditescere homines, ut Pythium ex uenis metallicis, aut industria, seu iusta, seu iniusta, nec firmiter statuit aliquo Dei opere nobis offerri, defendi & augeri facultates. Videt enim multos crescere peculatu, & varijs fraudibus, ut Crassum.

Causa tra-
ditarū pro-
missionum
corporaliū.

Et si autem sinit Deus grassari fures & pradones publice & priuatim aliquandiu, tamen tandem excutit eos ex fortunis, ut testetur se non negligere facultatum administrationes, aut acquisitiones, ideo dictum est, Va qui preda ris, quia vicissim spoliaberis. Et

Diuinitus
dantur &
augentur
facultates
pijs.

ris. Et ab experientia dictum illud ortum est, Male partum, male disperit. Et Pythium illum diuitem fame perijisse dicunt. Et quam miserabilis fuerit exitus Crasi, legatur eius historia.

Rursus etiam tradidit Deus promissiones iustis, vt vere statuunt hac bona non obijci casu, nec parari tantum humana industria. Quanquam enim Deus vult laborare omnes, vt queng, iubet vocatio, & vult labore honesto res parari & retineri, non vult profusionibus dissipari, sicut dicitur in Salomone, substantiam tuam ne des crudeli, tamen interim vult nos scire, hanc diligentiam solam non asserre facultates. Sicut agricolae labor solus non gignit fruges, sed quia Deus fecundat terram, proueniunt. Et sicut exercitus labor non solum parit victoriam, sed necesse est accedere auxilium diuinum, sicut dicitur, Fallax equus ad salutem est ita quia Deus fideliter seruianti in vocatione fauet, facultates sua bonitate prouehit.

In hanc sententiam dicit Salomon, Benedictio Domini diuites facit. Et Dauid 1. Reg. 17. Sciat vniversa Ecclesia hac, quod non in gladio saluat Dominus, ipsius est enim bellum. Ideo & interdum exempla proponit, vbi sine causis secundis auget res, vt pauit viduam Sareptanam, pauit populum in deserto, dedit Isaac centuplum, cum in alijs agris non proueniret tantum. Et sunt quotidiana exempla in familijs pijs, quae experiuntur sibi diuinitus offerri accessiones aut certe defendi suas res, etiamsi aliqua detrimenta,

detrimenta, iactura & erumna interueniunt. Nam
vt dictum est Ecclesia simul subiecta est cruci.

Hac infigenda sunt animo, vt discamus articulum
de Creatione, credamus facultates Dei beneficia esse,
vt vere possimus a Deo petere panem quotidianum.
Nam qui non credunt Dei munera hac esse, ociose
hac verba recitant, & Deum contumelia afficiunt.
Iam cogitemus quum pauci pie recitant hac verba,
Panem quotidianum da nobis hodie. Nam alius sin-
git, Deo hac non esse cura, alius cogitat se indignum
esse, sibi certe non dari hac munera a Deo, deniq;
magna sunt tenebrae in animis, quas per verbum
Dei tolli oportet.

Altera causa est, cur hae promissiones tradita
sint. Cum Deus velit in hac vita semper aliquam esse
suam Ecclesiam, opus est corpori, victu, hospitio, de-
fensione, politijs, pace aliqua, vt educari soboles, &
coli studia possint. Ideo & addidit has promissiones,
& hac beneficia praestat Deus, sed mirabiliter. Sem-
per grassatur diabolus aduersus Ecclesiam, & sunt
assidui tumultus in mundo, quibus humani generis
peccata assidua horribiliter puniuntur, inter hos tu-
multus seruat Deus Ecclesiam suam, vt stantem in
mari rubro seruabat. Et manet corpus, etiamsi aliqua
membra trucidantur, vt manet Dauidis exercitus,
etiamsi aliqui milites praeliantes interficiuntur, Quia
vt toties dictum est, abduc subiecta est cruci Ecclesia.

II.
Bona cor-
poralia dan-
tur vt con-
seruetur
Ecclesia.

Magnam igitur consolationem proponunt nobis
hae promissiones. Angimur in tantis tumultibus impe-
riorum,

Consolatio
in ruinis im-
periorum.

X

riorum,

riorum, de sede Ecclesia, de studijs, Etsi autem alia tempora alijs sunt tranquilliora & felicitiora, tamen sciamus sedem Ecclesia & studiorum Deo cura futuram esse, vbiq; erit, vt in Esaia dicitur: In vtero meo portamini. Senescentem Ecclesiam portabo. Item, Etiam si mater obliuisceretur filij sui, ego non obliuiscar tui, pugillo manus meae complectar te. Has consolationes sepe nobis proponamus, vt bona cum spe propagemus doctrinam, & fide petamus hac bona a Deo.

III.

Fides exercenda in petitione corporaliū.

Tertia igitur causa est, cur haec promissiones tradita sint, vt sint exercitia fidei, & inuocationis, Vult Deus se agnosci per inuocationem. Ideo multa proposuit, quae nos de inuocatione admoneant. Tradidit promissiones gratiae, & beneficiorum corporaliū, & vitae aeternae. Vult nos ad se confugere, etiam cum a tota rerum natura deserti & proiecti videamur. Sicut Dauid inquit, Pater & mater dereliquit me, Dominus autem suscepit me.

DE QVARTO.

Quo ordine sint petendae.

Primū querite regnum Dei.

Quo in dicto Christi clare propositus est. Primum querite regnum Dei, & cetera adijciuntur vobis. Prima sit cura, vt Deo obaediamus, celebremus eum vera discendo, & docendo. Imo etiam primum petamus, vt accendat in nobis veram lucem, Spiritu sancto suo propter Christum, sicut praecipitur,

zur, Petite, & accipietis. Si homines possunt bona dare hominibus, quanto magis Pater cœlestis dabit Spiritum sanctum petentibus.

Sic & David precatur: Fac cum seruo tuo secundum misericordiam tuam, & iustificationes tuas doce me.

Sic & Salomon laudatur, quod primum petiuit sapientiam, & additur, Ideo etiam diuitias dabo.

Et Prouerb. 30. ostenditur ordo, Duo rogaui te, Vanitatem & mendacium longe depelle à me. Mendacitatem & diuitias ne dederis mihi. Et causas recitat, cur mediocritatem optet. Quia opulenti facilius indulgent prauis cupiditatibus, & inter voluptates obliuiscuntur Dei, & paulatim longius riuunt. Sicut Ezech. 16. dicitur, Hec fuit iniquitas Sodome, superbia, saturitas panis, abundantia, ocium, & manum egenti non porrigebant. Ideo eleuati sunt, & fecerunt abominationes. Et noti sunt versiculi:

Luxuriant animi rebus plerumq; secundis,

Nec facile est aqua commoda mente pati.

I T E M.

Pectora dum gaudent, nec sunt astricta dolore,

Ipsa patent, blanda tunc subit arte Venus.

Ideo Salomon non petit opulentiam, sed tamen petit necessaria victui, vt textus loquitur, ne furta aut periuria committam. Nam vt opulentia alit voluptates, sic e contra egestas multos impellit ad malas artes.

Hac pericula prospiciant honesta mentes in vtra-

Labor in vo-
catione.

Proprium
officium ta-
cere.

que parte, vt petant à Deo necessaria, sed ordine, vt dictum est, Sciant item cum hac petitione facultatum postulari laborem honestum, iuxta vocationem. Sicut saepe praecipitur, 1. Thessal. 4. Adhortamur vos, vt in hac re excellatis, & ambitiose hoc agatis, videlicet retinere tranquillitatem, & facere proprium officium, & laborare manibus vestris. Hoc brevis sententia plena est politica sapientiae, & diligenter consideranda. Nam omnibus ciuitatibus maxime periculosa sunt ingenia inquietata & *εὐλαβήματα*. Vt multi sunt, qui quia habent ingenia inquietata, multa regere conantur, & condunt multas non ordinaciones, deinde nec manent intra metas sui officij, & attingunt aliena. Sic Alcibiades & Demosthenes euerterunt Athenas, Tantum enim ideo mouerunt non necessarios tumultus, quia habebant naturas inquietas. Ideo praecipit Paulus, vt simus quieti, non turbulenti, id est, nihil nisi necessaria moueamus, nihil extra vocationem ventemus. Seneca recitat ex Catone dictum, Eius non quod opus est, sed quod necesse est, Idem in negocijs seruetur. Non solum quid profit aut opus sit spectemus, sed quid necesse sit moueri. Et apud Thucydidem dicitur oportere esse amantem tranquillitatis, & tunc cum necesse est aliquid gerere acrem, non turbulentum in mouendo, & in agendo segnem.

Hac de labore simul cogitanda sunt, quoties petimus corporalia, quia ignauia peccatum est. Et quale monstrum est homo, qui tantum inutile pondus est

terrae,

terra, nihil confert operarum ad Dei noticiam propagandam, aut ceteras bonas res in vita tuendas & ornandas. Imo ad Titum nominatim precipitur, ut discamus utilia vite. Interim vero sciamus, Deum ita benedicere labori, cum addimus inuocationem, sicut Luca 5. dicitur, In verbo tuo laxabo rete. Et Psal. 33. Iste pauper clamauit ad Dominum, & Dominus exaudiuit eum. Item, Petite, & accipietis.

DE QVINTO.

Quomodo sit exercenda fides in petitione corporalium. Hic precipuus locus est in hac doctrina de promissionibus. Primum autem sciendum est, semper petitioni corporalium oportere pralucere fidem, qua credimus nos propter Christum recipi & exaudiri. Imo ut hac fides in nobis accendatur & crescat, ideo tam varia externa occasiones, actiones, pericula, afflictiones proposita sunt. Sciamus ergo primam & summam promissionem de Mediatore, & de reconciliatione, semper simul complectendam esse. Ideo cum citantur dicta de fide, etiamsi externa obiecta variant, tamen omnia simul complectuntur hanc fidem de reconciliatione. Abraham, Iacob, Dauid ideo petunt & expectant à Deo defensionem, quia credunt se receptos esse, & exaudiri à Deo propter promissum Dominum.

Fides remissionis peccatorum semper pralucere debet fidem.

Quotidie igitur cum ad mensam recitas hæc verba, Panem nostrum quotidianum da nobis hodie, quia mox obstrepit infirmitas nostra, Deus te indi-

gnum non exaudit, te non vult defensum aut alitum. Hic intuenda est promissio de Christo, & completenda fides, quod propter mediatorem recipiamur & exaudiamur. Ideo mox sequitur, Et remitte nobis debita nostra.

Fides de
promissione
honorū cor-
poralium.

Multiplex
confirmatio
fidei.

Semper igitur in conspectu sit hac sententia, Per Christum habemus accessum ad Patrem, ideo necesse est semper prælucere hanc fidem de remissione peccatorum propter Christum. Postea fides illa tria cogitet, quæ supra recensui, Deum velle à se peti bona corporis. Primum, vt credamus ea dari diuinitus, non putemus obijci casu. Secundo, Quia vult seruari Ecclesiam in hac vita, dat victum, defensionem, hospitia mirabiliter, &c. Tertio, Vult agnosci & coli Deus hac inuocatione, ideo multas res proposuit, quas peti vult. Vult & confirmari fidem, petitione corporalium. Nam qui non audet petere corporalia, & iam dubitat de presentia Dei, quomodo petet eterna, quomodo statuet de presentia Dei, cum deserimur ab omnibus creaturis? Esaiæ 57. Habitans cum contrito & humili spiritu, vt viuificet spiritum humilium, & cor contritorum. Confirmatur etiam fides, cum experientia ostendit, non fuisse irritam preceationem, vt in Psalmo dicitur, Iste pauper clamauit ad Dominum, & Dominus exaudiuit eum. Postremo vult etiam Deus gratiarum actione coli propter liberationes, vt dulcissime dicitur 2. Cor. 1. vbi Paulus iubet multos pro se petere, vt multi agant gratias, &c.

Hic

Hic ordo & hæc caussa omnes cogitanda sunt, cum Pericula Ec-
clesiæ & sin-
gularum. petimus corporalia. Et satis magna pericula sunt, pu-
blica & priuata, quæ admonent nos, vt hæc cogite-
mus. Cum Ecclesia staret in mari rubro, certe cogi-
tandum fuit primum Moysi, an Deo placeret, & cur
placeret, scilicet propter promissum Dominum. De-
inde vidit re ipsa salutem corporum a Deo dari, co-
gitauit Deum in hac vita velle seruare Ecclesiam, co-
gitauit item Deum velle in nobis crescere agnitio-
nem in inuocatione, inter talia pericula & mira-
cula.

Semper autem Ecclesia versatur in periculis in-
gentibus, pene vt stans in mari rubro, iam Turcica
arma in eam grassantur, & alia multa difficultates
domestice singulos exercent, Nulli certa sedes est,
vita multorum priorum periclitatur. Admoniti ergo
publicis & nostris periculis petamus auxilium & de-
fensionem, illo ordine, vt dictum est, & caussas illas
cogitemus, vt fides exerceatur. Deinde verò etiam
consecuti beneficia, gratias agamus, & maiori studio
in omni officio declaremus gratitudinem.

Sed hic obijcit humana imbecillitas, Quid attinet De questio-
ne, quare
non semper
contingat
præiens li-
beratio. petere? cum sciamus oportere nos affligi. Sicut scri-
ptum est, Corpus autem subiectum est morti propter
peccatum. Item, manifestum est sæpissime non libera-
ri ex presentibus calamitatibus sanctos, vt Ionathan,
Macabæum, & alios. Et Christus dicit, Veruntamen
non mea voluntas, sed tua fiat. Cum igitur debea-
mus of-

mus offerre obœdientiam, quid prodest petitio, & quidem cum dubitatione?

Respondeo, Tenenda est regula firmissime, quod Deus mandauerit & postulet inuocationem, & quod nunquam sit inanis aut irrita inuocatio piorum, etiam si liberatio differtur, aut non ita respondent euentus, vt nos imaginamur, & non est nostrum prescribere Deo modum opitulandi, & nos ad obœdientiam obligati sumus, sicut Christus inquit, Tua voluntas fiat, &c. Sed maxima pars hominum, quia non videt subito euentus preceationis, somniat inuocationem inane murmur esse. Huic impie imaginationi acerrime repugnandum est, & pellenda sunt hæ tenebræ collectis promissionibus. Inuoca me in die tribulationis, & eripiam te. Item, Petite, & accipietis, &c.

Petitio pro
Ecclesia
semper im-
petrat.

Deinde sciamus, semper duo obiecta includenda esse in petitione corporalium, vniuersam Ecclesiam, & priuatam necessitatem. Petitio piæ semper impetrat vniuersa Ecclesie, & ita fides statuatur ratam esse hanc petitionem, & non dubitet recipi petitionem à Deo pro vniuersa Ecclesia. Ita Dauid orans pro exercitu, primum petit non pro se priuatim, sed pro cœtu, quia scimus Deum dare bona corporalia, vt in hac vita Ecclesia seruetur.

Priuatim vero pro nobis petere debemus, cum hac conditione, vt nos ad obœdientiam offeramus, sicut se offert Christus. Ita Dauid & petit, & paratus est ad obœdientiam, quia scit in talibus periculis Deum velle

velle aliquos obcedere, & tamen quia seruetur exercitus, multa membra seruari necesse est, & ceteris mitigatur malum.

Sic Ieremie precatio proderat primum populo, etsi non sciebat quos & quomodo seruaturus esset Deus, deinde & ipsi proderat, & tamen ipse ad obediendam paratus erat, & sciebat Deum seruare suos ministros, donec curriculum absoluant, & dare alijs aliud curriculum. Elias circiter viginti annos docuit. Eliscus circiter septuaginta. Esaias circiter octoginta. Ieremias quadraginta annis vsq; ad excidium Hierosolyma, & postea aliquandiu in Aegypto reliquijs suorum praesuit, donec ab Aprie tyranno interfectus est. Daniel docuit amplius septuaginta annis. Ioannes Baptista biennio. Christus triennio. Paulus triginta quinq; annis. Ioannes Apostolus sexaginta octo annis. Iacobus frater Ioannis triennio post ascensionem Christi. Iacobus minor annis triginta, interfectus aliquanto ante obsidionem Hierosolyma. Timotheus sub Nerone interfectus dicitur. Tui senectus recitatur, tempus praedicationis non certo scitur, sed dicunt mortuum esse anno aetatis suae nonagesimo quarto. Polycarpus interfectus est anno aetatis suae octuagesimo sexto, qui adolescens fuerat auditor Ioannis Euangelista. Auditor Polycarpi Irenaeus sub Maximiliano interfectus est Sirmij, vixit igitur annos circiter octoginta. Hec dissimilitudo obseruanda est, vt sciamus Deum alia certamina, & alia spacia alijs praescripsisse, & tamen consideremus aliquibus

Curricula
Doctorum
in Ecclesia
continua
serie.

prorogatam esse vitam, ut pii testes & propagatores doctrinae superstites essent.

Davidis precatio, ut defendatur cum Ecclesia.

David petens defensionem dulcissima figura virtutis, Absconde me in tabernaculo tuo, id est, in Ecclesia tua. Hic simul complectitur petitionem pro alijs, & causam, defende me cum Ecclesia tua, & propter Ecclesiam. Nam ideo tantum corporalia bona promissa sunt, ut seruiant Ecclesiae, ideo defensio petitur, ut seruire Ecclesiae, & nostris liberis possimus. Et quia Deus pro toto corpore vult peti, sciamus semper hanc petitionem ratam esse, & toti corpori aliquid boni impetrare. Etsi autem singuli ad obedientiam parati esse debemus, tamen & singulis saepe impetratur liberatio, & cum coetus aliquis seruetur, multos seruari necesse est.

Excitemus ergo nos ad petenda bona corporalia collectis causis, quia Deus praecipit ea peti pro nobis & pro alijs, vult intelligi publicas & priuatas calamitates poenas esse peccatorum mundi, ideo vult nos veniam petere, & affici cura nostrae & communis salutis, vult crescere his exercitijs fidem, timorem & dilectionem.

S E X T V S L O C V S.

Applicatio historiae Marc. 8.

Præceptum de distributione, & colligendis reliquijs.

Quod Christus pascit auditores suos, ostenditur exemplum promissionis. Primum quaerite regnum Dei, & cetera adijcientur vobis. Hac fide sequamur Christum, simus fideles in studio & propa-

propagatione Euangelij, & expectemus à filio Dei
 auxilium, victum, & defensionem. Quod vero iubet
 Apostolos proponere, & colligere reliquias, monet
 gubernatores Ecclesie, vt curent eleemosynas dari,
 & sciant non minui, sed augeri facultates eleemo-
 synis. Tecte & doctrinam significat, hanc propo-
 nant doctores, & colligant reliquias, curent propa-
 gari veras enarrationes, ne doctrina lux extingua-
 tur ad posteros, & hoc studio ipsi doctores fiunt eru-
 ditiores.

*Sporta vero significant literas & scholas, in qui-
 bus doctrinam custodiri necesse est.*

DOMINICA VIII.
 post Trinitatis.

EVANGELIUM,
 Matth. 7.

Attendite autem à falsis Prophe-
 tis, qui veniunt ad vos in vesti-
 mentis ouium, intrinsecus autem sunt
 lupi rapaces. A fructibus eorum cog-
 noscetis eos. Nunquid colligunt de
 spinis vuas, aut de tribulis ficus? Sic
 omnis arbor bona, fructus bonos fa-
 cit, mala autem arbor malos fructus
 facit.

facit. Non potest arbor mala bonos
fructus facere, neq; arbor bona malos
fructus facere. Omnis arbor, quæ non
facit fructum bonum, exciditur & in
ignem mittitur. Igitur ex fructibus
eorum cognoscetis eos.

Non omnis qui dicit mihi, **DOMI-
NE, DOMINE,** intrabit in regnum
cœlorum, sed qui facit voluntatem
Patris mei, qui in cœlis est. Multi di-
cent mihi in illa die, **DOMINE, DO-
MINE,**

MINE, nonne in nomine tuo prophetauimus, & in nomine tuo dæmonia eiecimus, & in nomine tuo virtutes multas fecimus? Et tunc confitebor illis, quia nunquam noui vos. Discedite à me, qui operamini iniquitatem.

Continet hic textus admodum grauem doctrinam, & necessariam Ecclesie.

Sunt autem duo præcipui loci.

- I. *Quod iudicium de doctrina sit vniuersale, & ad omnes pios pertineat.*
- II. *Quomodo agnoscendi sint falsi doctores ex fructibus.*

DE PRIMO.

Mandatum Christi, cum iubet cauere à pseudopropheta, neminem excludit, Ergo iudicium de doctrina ad vniuersam Ecclesiam, & singula eius membra pertinet, Hinc facile est respondere ad vsitatum argumentum aduersariorum.

Vniuersale mandatum cauendi falsos doctores.

Discedens ab ordinarijs in Ecclesia potestatibus, peccat.

Lutherani, quos illi sic vocant, discedunt ab ordinaria potestate Ecclesiastica. Ergo, &c. Respondeo primum ad maiorem. Discedens ab ordinaria potestate Ecclesiastica, scilicet sine mandato Dei. Deinde ad

de ad minorem. Lutherani discedunt, sed faciunt hoc mandato Christi coacti, quo iubentur sibi cauere à pseudopropheta. Sed hic diligenter videndum est, ne pretextu huius mandati concedatur impugnetia in Ecclesia, quo statu nihil nocentius excogitari potest. Tenendum igitur illud est, Christi mandatum esse vniuersale, & nisi hoc statuatur, illico sequi tyrannidem necesse esse. Sed addenda est circumstantia, vt illud iudicium non deerret à vera & propria sententia scripturae. Ita vt sine sophistica intelligatur, ex qua omnes hereses oriuntur.

Regula secundum quam iudicandum de dogmatibus.

Quare vt recte iudicetur, necesse est teneri regulam, hoc est, certam & veram sententiam scripturae, de singulis articulis doctrinae, quae clare & perspicue ex scriptis Prophetarum & Apostolorum ostendi potest, esse propria & perpetua sententia, collatis integris & non mutilatis scriptis. Querantur etiam testimonia Ecclesiae post Apostolos, praesertim in ijs scriptoribus, quos constat esse puriores, vt constet de perpetuo consensu catholicae Ecclesiae Christi, nec aliquid nouum dogma sine testimonijs in Ecclesiam inuebatur. Huc accedat & pia communicatio, conferant inter se pij de doctrina, & audiantur etiam aliorum peritiorum sententia, & hi benigne & candidè suam sententiam exponant, & vicissim etiam alios comiter audiant. Talis sit consensus prorum, qui pia studio quærentes veritatem, & cum timore Dei, secundum scripturam pronuncient.

Hoc concilium audiantur, non audiantur illi, qui tantum

tantum, ut in deliberationibus politicis, vel de sententia aliquorum qui præsunt, seu autoritate ordinaria potestatis, vel ex suffragiis multitudinis aut maioris partis, decerni volunt. Imo hoc loco traditur expressum mandatum, ne assentiamur vlli dogmati, non congruenti cum doctrina clare & certo in scriptura tradita à Prophetis, Christo, & Apostolis. Vera synodus Ecclesie.
 Cauete à Pseudoprophetis. Et ad Gal. 1. Si quis aliud Euangelium docet, anathema sit. Sicut in populo Israël, necesse fuit Ieremiam, Simeonem, Zachariam, & alios pios dissentire à Pontificibus, Phariseis & Saducais, qui pretextu & autoritate ordinaria potestatis, errores defendebant. Deinde si quando occurrunt loca seu sententiae, quae videntur esse pugnantes, adhibenda est prudentia ex eadem regula, teneatur certa & perpetua sententia scripturae. Deinde facienda est collatio textuum, & retinenda sunt ea, quae cum vniuersa scriptura conueniunt; ut cum scriptum sit, *Mihi vindictam, & ego retribuam.* Item, *Non vindicabis:* ex alijs locis manifestis scripturae excipienda est *vindicta publica*, quae est ipsa vindicta diuina. Sic scriptum est, *Quos Deus coniunxit, homo non separet.* Et tamen Christus in alio loco excipit casum fornicationis.

Postremo cum iubet Christus cauere à Pseudoprophetis, hoc ipso etiam adhiberi vult diligentem inquisitionem, & prohibet temeritatem in iudicando. Debet igitur fieri communicatio de doctrina cum alijs pijs, & inquisitio veritatis, quae inuenta, ille crederet.

dere debet, qui audit magis consentanea scriptura ab alio afferri, iuxta illud Pauli, Si fuerit reuelatum se- denti, taceat prior. Illa vero concertatio, qua suam quisq; sententiam ex inuidia, aut ambitione defendit pertinaciter, non fit propter inquisitionem veritatis. Ergo non est propria piorum.

DE SECVNDO.

De fructib.
impia do-
ctrina.

Christus iubet falsos Prophetas ex ipsorum fru- ctibus agnosci. Sunt autem fructus duplices, malum dogma, & mali mores. Semper enim habent heretici manifestum aliquod impium dogma, quod impossibile est cadere in Ecclesiam. Et si enim singu- li errare & labi possunt, qui sunt in Ecclesia, ta- men ab vniuerso cœtu Ecclesia impossibile est mani- feste impium dogma defendi. Tali igitur manifesto aliquo impio dogmate deprehenso, hinc faciendum est iudicium de cæteris, Vt apud Papistas manifeste impij errores inueniuntur, de inuocatione Sancto- rum, de Missa applicanda pro viuis & mortuis, & quidem ex opere operato, & alij quam plurimi. Apud Anabaptistas manifesta impia & sanatica sunt, quod tollunt omnia ciuilia, & politica officia.

Talia cum impossibile sit in vera Ecclesia defendi, facile hinc colligi potest Anabaptistas esse Pseudo- prophetas, & non pertinere ad Ecclesiam, & hoc ipso manifeste se produnt, & palam conuinci possunt. Sic cum negant infantes baptizandos esse, necesse est eos ponere hanc hypothesin, quod infantes non habeant

habeant peccatum, cum tamen necesse sit fateri, quod Christus etiam pro infantibus sit passus. Ita vno impio dogmate deprehenso, necesse est postea plures errores sequi. Sicut enim in Musica vna aliqua chorda dissonante, tota harmonia turbatur, ita in doctrina vnus aliquis error discrepans à fundamento, perturbat omnia. Nam vt semper verum vero consonat, Ita falsum plurima errata secum trahit, vt qui semel à recta via deflexit, eum necesse est quo longius progreditur, eo magis ac magis decurrere.

Hec breuiter dicta sunt de fructibus, qui sunt in ipsa doctrina Pseudoprophetarum, videlicet, cum defenditur aliquod manifeste impium dogma. Postea sunt & alij fructus in vita & moribus, cum adduntur erroribus manifesta peccata, vt cum Anabaptista inuadunt in aliorum res & bona, pretextu doctrinae. Sicut Monasterienses & alij dicebant, se habere mandatum, vt delerent omnes impios Magistratus. Item, quod contra ius & fidem coniugiorum, abijciunt, reducunt vxores quas volunt. Sic Papa pretextu doctrinae ad se rapuit imperia. Talia peccata quae fiunt pretextu doctrinae, etiam sunt peculiare nota mali Spiritus.

DOMINICA IX.
post Trinitatis.EVANGELIUM,
Lucæ 16.

DIcebat autem & ad discipulos suos. Homo quidam erat dives, qui habebat dispensatorem, & hic diffamatus est apud illum, quasi dissipasset bona illius. Et vocavit illum, & ait illi, Quid hoc audio de te? Redde rationem dispensationis tuæ, ultra enim

nim non poteris dispensare. Ait autem dispensator intra se, Quid faciam? quia dominus meus aufert à me dispensationem. Fodere non valeo, mendicare erubescio. Scio quid faciam, ut cum amotus fuero à dispensatione, recipiant me in domos suas.

Et conuocatis singulis debitoribus domini sui, dicebat primo, Quantum debes domino meo? At ille dixit, Centum Batos olei. Dixitq; illi, Accipe cautionem tuam, & sedens citò scribe quinquaginta. Deinde alij dixit, Tu vero quantum debes? Ille autem ait, Centum coros tritici. Et ait illi, Accipe cautionem tuam, & scribe octoginta. Et laudauit Dominus dispensatorem iniusticiæ, quod prudenter fecisset. Quia filij huius sæculi prudentiores filijs lucis, in generatione sua sunt, Et ego dico vobis, Facite vobis amicos de mamona iniusticiæ, ut cum defeceritis, recipiant vos in æterna tabernacula.

QVINQUE sunt precipui loci.

- I. Reprehensio negligentia rerum aeternarum
& impie securitatis, cum sit mirifica sollicitudo & diligentia querendi corporalia.
- II. Mandatum de bono vsu diuitiarum.
- III. Iubet ne de iniuste partis dare Eleemosynas? Aut si de iuste partis danda sunt, cur hæ vocantur iniusta: mammon iniustus.
- IIII. De premijs boni vsus diuitiarum, qua significat, cum inquit: Recipient vos in aeterna tabernacula.
- V. Collatio donorum, & vsus. Bonus vsus meretur maiora dona, sicut alias dicitur, Habenti dabitur. Abusus meretur penas, iuxta illud, A non habente, etiam id quod habet auferetur.

DE PRIMO.

Peruersa sollicitudo pro corporalibus neglectis aeternis.

Q Votidiana omnium experientia testatur, quæ vehementer angantur animi cura victus, quanta incurrant homines certamina de suis commoditatibus, cum sit simplex via proposita, labor & inuocatio Dei. Sed multi eos labores, quibus essent idonei negligunt, & quadam superbia appetunt functiones superiores. Pauciores vero expectant a Deo auxilium. Ideo multi egent, & cum egestatem ferre non possint, solitudine ac dolore tabescunt, aut consu-

confugiunt ad malas artes, assentationes aulicas, fraudes furta, iniustas negociationes. Item, tantus dolor est leuiter labefactata opinione, vt multi mortem sibi consciscant, vt Ajax. Etsi autem tanta est rerum corporalium cura, tamen interim mens in hac corruptione natura non angitur de gloria Dei, de iudicio Dei, de nostris peccatis, de vita aeterna. Non videt quid sit peccatum & ira Dei, sed dormit quendam horribilem veterum.

Hanc securitatem & negligentiam hic figurate significat Christus, proponens imaginem Oeconomi. Deus vult nos esse oeconomicos faorum bonorum. Est q; in ipsa appellatione Oeconomi proposita significatio magna rei, quasi dicat Christus, vos homines estis Oeconomi Dei, vobis administratio rerum aeternarum commendata est, hanc totam prorsus negligitis. Porro, hac ipsa securitas descripta est in prima concione in Genesi, Peccatum tuum quiescet, donec reuelabitur, id est, Mundus securus contemnet peccatum, non sentiet irasci Deum, donec illa ira reueletur in paenis huius vitae & aeternae, vt Nero securissime ridet Deum, donec rapitur ad paenas.

Quod igitur laudatur diligentia Oeconomi, sciamus non laudari diligentiam in furto, sed proponi collationem, in qua non necesse est omnia similia esse, & admoneri nos alterius cuiusdam oeconomicae rerum aeternarum, & turpissimae negligentiae, quam committimus in ea oeconomica. Non species laudatur, sed genus.

DE SECVNDO.

Z 3

Prace-

De legitimo
vfu fa-
cultatum.

I.

II.

III.

IIII.

fuit.

Preceptum clare mandat, vt recte vtantur facultatibus, cum iubet facere amicos, Christum, & sanctos de diuitijs. De hoc legitimo vfu alias saepe dicitur, quod videlicet vtendum sit diuitijs, ad propriam necessitatem. Deinde ad inuandos Euangelij ministros. Tertio ad Rempublicam. Quarto ad pauperes vere egentes, & praesertim ad membra Christi. Et nota est regula, Fontes tui deriuentur iustas, & tu dominus maneto. Et nota sunt exempla Abiæ, qui pauit Prophetas in spelunca, & vidua Sareptanae, &c. Et lex ipsa monstrauit hunc ordinem, scilicet dari primitias & decimas sacerdotibus, ad conseruationem ministerij. Item conferri siclum ad tabernaculum. Item dabantur quinta regibus. Erant relinquenda Spicilegia pro pauperibus.

DE TERTIO.

Quare uocetur Mammo
iniustus.

ESaias inquit detestari Deum victimas ex iniuste partis oblatas. Esai. 61. Ego Dominus diligens iudicium, & odio habens rapinam in holocaustum. Nequaquam igitur hoc vult Christus, dandas esse elemosynas ex iniuste partis. Sed loquitur Christus de diuitijs sanctorum. Has quoque vocat Mammoneam iniustum, non quod sint iniuste parta, non quod contra conscientiam occupatae sint, sed propter abusus multiplices, qui in hac infirmitate humani generis sequi solent, vt in aulis, quantum est abusu in facultatibus, quam multe inanes profusiones?

Denique, hac corrupta natura in nullo precepto Dei ser-

Der ser-

Dei seruat ordinem, vt magna est ἀταξία in amore parentum erga liberos, & rursus maior ἀταξία in amore liberorum erga parentes. Magna ἀταξία est in consuetudine coniugali, ita multo maior ἀταξία est in vsu diuitiarum.

Sed hac infirmitas condonatur pijs, qui iuste partibus bona conscientia mediocriter fruuntur, & mediocriter inde alios iuuant, nec accersunt sibi insignes abusus contra conscientiam. Intelligamus igitur vocari iniustum Mammona, etiam sanctorum facultates, quia etiam sancti retinet aliquos abusus, propter infirmitatem huius corrupta naturae, quam sequitur multiplex ἀταξία contra omnia praecepta.

DE QVARTO.

Promissio addita est praecepto de veris elemosynis, vt alibi, Date, & dabitur vobis, ita hic: Promissio de praeijs
 Facite vobis amicos de Mammona iniusto, vt recipiant vos in aeterna tabernacula. Hic concurrunt duae quaestiones, Num sancti recipiunt? & num propter opera nostra recipimur? Explicatio facilima est pijs. Christus & sancti recipiunt in aeterna tabernacula.
 Duae οὐκ ἀδύνατοι sunt. Sancti recipiunt, id est, Christus & Ecclesia. Christus tanquam redemptor, & donator salutis. Ecclesia tanquam testis, celebrans datum beneficium per hunc liberatorem, & agens gratias Deo remuneranti. Vt Christus recipit Constantinum, qui defendit Ecclesiam, recipiunt & sancti, videlicet testificantes de hac defensione, agentes Deo gratias, & quod defenderit Ecclesiam per istum, &

quod vicissim hunc aeterna gloria ornet. *Contra* Christus damnat Diocletianum seuerientem, damnat eum & Ecclesia suo testimonio, *pradicans iustum iudicium Christi.*

Ita coniunguntur vox Christi, & vox Ecclesia, quia gloria sanctorum conspicietur ab vniuersa Ecclesia. & cum facta sanctorum in hac vita sunt spre- ta aut damnata, intueamur totum illud iudiciu Christi, Angelorum, & Ecclesia. Et sciamus in illo iudicio reuelandas esse nostras voluntates, & futurum ut recte facta aeterna voce Dei, Christi, Angelorum, & Ecclesia probentur, & celebrentur.

In dictis de
operibus
includenda
fides.

Recipi in æ-
terna taber-
nacula.

Sareptana
pascens Eli-
am.

Venio ad secundam $\sigma\upsilon\upsilon\upsilon\upsilon\upsilon\upsilon\upsilon\upsilon$, an recipiamur propter nostra opera. Breuis est responsio. In omni- bus concionibus de bonis operibus, necesse est com- plecti fidem prelucentem, & credentem, quod hac obœdientia placeat propter mediatorem, iuxta illud, Per quem habemus accessum ad Deum. Deinde æter- na tabernacula intelligantur tabernacula Ecclesia, in hac vita & post hanc vitam, & fatendum est hac officia sanctorum mereri ingentia premia, in hac vi- ta, & post hanc vitam.

Sareptana mulier excipiens Eliam, recipiebatur ab eo in aeterna tabernacula, id est, primum in Ec- clesiam adducta est voce & ministerio Propheta, a quo didicit doctrinam de vero cultu Dei. Deinde mulieri credenti & pascenti Prophetam, Deus pro- pter hanc pietatem & propter Prophetam, multi- pliciter benedicit, dat incrementum fidei, victum in

tanta

tanta difficultate annonæ, filij mortui resuscitationem. Deniq, mulier socia est bonorum, quæ Deus passim Ecclesiæ impertit. Sic Onesiphorus recipiens Paulum, recipitur in æterna tabernacula, id est, consequitur agnitionem Euangelij, & quia iuuat Paulum, & alios pios, vicissim a Deo defenditur.

Onesiphorus.

Ita semper, qui sincero affectu iuuant Ecclesias, recipiuntur in æterna tabernacula, id est, consequuntur agnitionem Euangelij, & vicissim iuuantur, reguntur, & defenduntur a Deo. Nec dubium est propter Ecclesias seruari aliquas ciuitates, seu politias, quia oportet aliquod esse quasi diuersorium Ecclesiæ, sicut inquit Esaias, Reges erunt nutritores tui, & reginae nutrices. Ibiq, hospites piij fruuntur societate bonorum presentium, & æternorum, sicut nauigantes cum Paulo seruantur, & nauis tantisper seruetur, donec functa est suo officio. Et verum est, pia officia mereri præmia in hac vita, & post hanc vitam, sicut Christus inquit, Amen dico vobis, non perdet mercedem suam.

Nauis seruata cum Paulo.

DE QVINTO.

VTilus regula in fine addita est. Fidelis in paruo, erit in magno fidelis. Hoc dictum utroq, modo intelligatur, de debito, & de præmijs. Debitum est, vt in qualibet vocatione, siue parua, siue magna agnoscamus officium esse diuinum, & in timore & fide administremus. Dauid in vocatione militis agnoscit officium esse diuinum, & propter Deum recte

Fidelis in paruo, &c.

administrat, ergo multo magis postea regiam vocationem intelligit officium esse diuinum.

Sed mundus diuerso modo iudicat, leuora negligentius agit, sicut vulgo milites abutuntur militia ad barbaricam licentiam, cum requirat Deus vt agnoscamus ab ipso regi & iudicari summas & imas vocationes. Ergo in hoc dicto precipitur, vt voluntatem Dei consideremus.

Secundo, de premijs etiam intelligatur dictum, Habenti dabitur, & a non habente etiam quod habet auferetur. Qui bene vtitur donis Dei, meretur incrementa, vt Augustinus dixit, Dilectio meretur incrementum dilectionis, videlicet si exerceatur.

D O M I N I C A X.
post Trinitatis.

E V A N G E L I V M
Lucæ 19.

ET vt appropinquauit videns ciuitatem, fleuit super illam, dicens: Quia si cognouisses & tu, & quidem in hac die tua, quæ ad pacem tibi: nunc autem abscondita sunt ab oculis tuis. Quia venient dies super te, & circumdabunt te inimici tui vallo, & circumcingent

cingent te, & coangustabunt te vndique, & solo æquabunt te, & filios tuos in te. Et non relinquent in te lapidem super lapidem, eo quod non cognoueris tempus visitationis tuæ.

Et ingressus in templum, coepit eijcere videntes in illo & euentes, dicens illis, Scriptum est, Domus mea, domus orationis est, Vos autem fecistis illam speluncam latronum. Et erat docens quotidie in templo. Principes autem

autem Sacerdotum, & Scribæ, & primores plebis, quærebant illum perdere, & non inueniebant quid facerent. Omnis enim populus suspensus erat audiens illum.

QUATVOR sunt loci.

Peenæ hostium & contemptorum Euangelij.

Precipuus locus est comminatio pœnarum, quæ omnibus hostibus & contemptoribus Euangelij impendent. Hic conferantur ab initio mundi horribilia exempla, quibus Deus iram suam aduersus peccatum declarauit. Et vicissim consideretur altissima securitas humanarum mentium, quæ tam horribilibus exemplis nihil mouetur, pœna Adæ, diluuium, conflagratione Sodoma, Pharaonis exitio, dissipatio regni Israel, crebris excidijs Hierosolyma, euersione omnium Monarchiarum, & omnium magnarum urbium.

Horum exemplorum cogitatione excitemus animos, & recordemur, quam sæde trucidati sint homines, necati infantes & senes, mulieres contumelia affectæ & occisæ. Quoties etiam fame perierit multitudo, quoties in obsidionibus decimatae sint legiones in cibum, cum exercitus humanis carnibus vesceretur. Tanta autem cecitas est, vt hæc putentur casu accidere, Sicut hic inquit Christus, Nunc autem abscondita sunt ab oculis tuis. Et Ieremias increpat eos, qui negant Dei consilio accidere pœnas, Threno. 3.

Quis

Quis est qui dicit hac fieri, Domino non iubente?
 Et Sophonia 1. Visitabo defixos in facibus suis, qui
 dicunt, Nec bene nec male faciet Dominus. Hanc
 cecitatem agnosamus, & corrigamus, & cogitemus
 nobis etiam impendere poenas, & quidem iudicium
 a domo Dei incipit.

SECUNDVS LOCVS.

Dolor & lacryma Christi sunt testimonium Verus amor
Christi erga
nos.
veri & non simulati amoris erga nos. Sed hu-
 mana cecitas cum iam propositis tam terribilibus
 exemplis negligat, multo minus agnoscit amorem
 Dei. Sed eluctemur ex tantis tenebris, & vtrunq;
 agnoscamus. & inter arumnas diligi nos statuamus,
 quia punit non vt perdat, sed vt reuocet ad poeniten-
 tiam, vel exerceat, sicut inquit, Viuo ego nolo
 mortem peccatoris, &c.

TERTIVS LOCVS.

Christus eicit ementes & vendentes ex tem- De eicctis
ementibus
& venden-
tibus.
 plo. Præcipuum peccatum est idololatria, sed
 hac vbiq; regnat, ibi necesse est sequi horrenda
 scelera, & tyrannides, cum talis status vere sit reg-
 num diaboli. Sicut exempla omnium gentium te-
 stantur, vbi aucta & cumulata idololatria, secuta
 sunt immanissima scelera, foedissima libidines, vt in
 Aegypto, Syria, Gracia, & inde extiterunt bella, &
 mutationes exitiales.

Sed queritur, Cum Christus eiecerit ementes &
 vendentes, an liceat alijs concionatoribus vi pellere
 idololaticos sacrificulos: Respondeo, Christus eicit
 motu

motu singulari, sicut Petrus Ananiam occidit, non est stipatus cohorte, non nititur presidij humanis. Quicquid autem fit tali motu diuino seu heroico, Dei opus est. Significatum est autem, & postremis temporibus regnatos esse in Ecclesia tales mercatores, opum & dignitatum Ecclesiasticarum, qui eijcentur e regno suo diuinitus, & propter quos mundus dabit poenas impiorum cultuum.

Q V A R T V S L O C V S.

Domus
orationis.

D Omus mea domus orationis est. In hoc dicto breuiter & significanter totum regimen Ecclesiasticum, & verus cultus describitur. Nam cum nominat orationem, correlatiue addenda est doctrina Euangelij. Nam sine promissionibus & fide, nulla existit oratio. Et constituatur Antithesis. Vos putatis hanc domum conditam esse sacrificiorum causa, ad augendas opes vestras, & vtrunq; deprauatis, regimen & cultum, vobis queritis opes & regnum, & sacrificia putatis esse cultum: Ego contra clamato, regimen esse recte docere, & vnicum cultum & proprium, in fide, & bona conscientia inuocare Deum.

Iam vt hac publice de domo Dei & ministerio dicuntur, ita vnusquisq; ad se ipsum transferat, singuli sciamus nos esse domum Dei. Sic autem erimus, cum in nobis sonabit vera doctrina, & inuocatio in fide, & bona conscientia. Et hortetur nos hoc dictum ad inuocandum & orandum, quia testatur hunc

*hunc esse proprium cultum populi Dei & domus
Dei, quem Deus maxime flagitet.*

DOMINICA XI.
post Trinitatis.

EVANGELIUM,
Lucæ 18.

DIxit autem & ad quosdam, qui in
seipfos confidebant, quod essent
iusti, & aspernabantur cæteros, para-
bolam istam. Duo homines ascende-
runt

runt in templum vt orarent, vnus Pharisæus alter Publicanus. Pharisæus stans hæc apud se orabat. Deus, gratias ago tibi, quia non sum sicut cæteri homines, raptores, iniusti, adulteri, velut etiam hic Publicanus, Ieiuno bis in Sabbato, decimas do omnium quæ possideo. Et Publicanus à longe stans, nolebat neq; oculos ad cælum leuare, sed percutiebat pectus suum dicens, Deus propitius esto mihi peccatori. Dico vobis, descendit hic iustificatus in domum suam præ illo. Quia omnis qui seipsum exultat, humiliabitur, Qui autem seipsum humiliat, exaltabitur.

DVO sunt exempla.

In altero damnat Christus fiduciam propria iusticie.

In altero proponit imaginem veræ iusticie.

De Phari-
sæo.

PRior imago proponit hominem securum, sine pœnitentia, sine timore Dei, sine fide, & sine inuocatione. Interea tamen is habet opera legis, & hæc putat esse iusticiam, propter hæc arbitratur sibi Deum debitorem esse. Ideo non inuocat, hoc est, non petit a Deo veniam, aut alia bona.

SECVN-

SECUNDO, *Sed cur agit gratias? cum gratiarum actio sit verus cultus.* Respondeo, *Hac gratiarum actio est simulata, qualis est impiorum diuitum, qui cum affluunt opes, etiam imitantur verba gratiarum actionis, & tamen re ipsa non sentiunt opes esse donum Dei, sed aut sua industria partas, aut casu obiectas. Sic ille sentit se sua diligentia legem facere, & se oblectat hoc ornamento, quo antecellit ceteris, & confidit coram Deo. Si vere ageret gratias, consideret sola misericordia, & non diceret, Non sum sicut ceteri, sed agnosceret se quoque, quantum in ipso est, potuisse impelli ad latrocinium & cetera flagitia, predicaret beneficium Dei, quod custoditus esset. Nunc satis intelligi potest, hac verba Pharisei non esse veram gratiarum actionem.*

Gratiarum actio pharisaica.

TERTIO, sicut saepe alias dictum est, Deus flagitat disciplinam, sed tamen hac non est iusticia coram Deo. Ideo damnatur fiducia.

QUARTO, Hic considera, quam tetri cultus sint hypocritarum, accedunt ad Deum sine timore, sine poenitentia, & opponunt iudicio Dei propriam iusticiam. Quid est autem absurdius, quam sine timore ad tantam maiestatem accedere? Item, coram tanta maiestate gloriari de iusticia, cum scriptura clamitet, *Innocens coram te non est innocens.* Deinde cum Deus sic velit coli, petendis bonis, petenda remissione peccatorum, & gubernatione, hypocrite non veniunt ut petant remissionem aut gubernationem. Quid hoc aliud est, quam Deum contumelia afficere?

Vicia cultuum hypocritarum.

afficere? Et qui ignorant doctrinam de iusticia fidei, accedunt cum dubitatione. Tales cultus sunt vere Ethnici cultus. Hec imago cultus Hypocritarum diligenter consideretur.

De publica-
no agente
penitentia.

QVINTO, In altera imagine proponitur homo agens poenitentiam, perterrefactus agnitione peccatorum suorum, & ira Dei. Nam quod non audeat attollere oculos in caelum, est significatio agnoscentis iram Dei, & adhuc fugientis Deum, & luctantis cum dissidentia, deinde tamen vincit in eo fides, qua redit ad Deum, confugiens ad misericordiam, invocans & petens veniam. Ergo hic vere fit iustus, & acceptus Deo, quia fide erigitur in paucis & poenitentia. Hoc est exemplum verae iustificationis. Nec desunt bona opera, scilicet ipsa poenitentia, & invocatio. Summa autem horum exemplorum hac est, quod iustificemur fide per misericordiam, non propter legem.

SEXTO, Additur terribile Epiphonema, de superbia in genere. Omnis qui se exaltat, humiliabitur. Sic alibi Petrus inquit: Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam. Et Christus, Quicquid est sublime coram hominibus, abominatio est coram Deo. Haec sunt terribiles voces taxantes impiam securitatem hominum, quae maxime in his est, qui habent eminentia bona.

De humili-
tate & su-
perbia.

SEPTIMO. Quid est humilitas? Est vere timere Deum & agnoscere, quod dona sint ab ipso concessa, ut serviant alijs, non ut opprimamus eos.

Item,

Item, quod non sint felicia sine Deo, & tales sine verbo Dei & sine vocatione nihil mouent vel audent. Econtra superbia est sine timore Dei, seipsum admirari, se oblectare donis, ac his confidere, & hac fiducia mouere multa sine verbo, & sine vocatione, vt Saul contra verbum Dei conatur regnum tradere posteris suis. Antonius sine vocatione conatur occupare imperium. Pompeius sine vocatione mouet bellum, confidens sua potentia, sicut inquit, se Italiam repleturum esse exercitibus suppositione pedis.

Hic autem discamus vocem Christi, Omnis qui se exaltat, humiliabitur, sicut omnium temporum historia ostendunt, tumentes fiducia sui, & mouentes aliquid sine vocatione, & sine verbo Dei, horribiliter cecidisse. Hic opus est pijs hac sapientia, de qua concionatur Petrus, cum inquit, Humiliamini sub potenti manu Dei. Dauid impulsus est, sed rursus erectus, quia norat ferre humiliationem. Saul non est restitutus, quia non norat ferre humiliationem, sed per impatientiam ruit in desperationem, & odium Dei. Meminerimus igitur in afflictionibus hoc dictum, Humiliamini sub potenti manu Dei, quasi dicat, Manus Dei potens est, & in puniendo, & in restituendo, vt in Dauide apparet.

DOMINICA XII.
post Trinitatis.

ET iterum exiens de finibus Tyri &
 Sydonis, venit ad mare Galilææ
 inter medios fines Decapoleos, & ad-
 ducunt ei surdum impeditæ linguæ, &
 deprecabantur eum, vt imponeret illi
 manum. Et apprehendens eum de tur-
 ba seorsim, misit digitos suos in aures
 eius, & expuens tetigit linguam eius,
 & suspiciens in cœlum, ingemuit, &
 ait il-

ait illi, Ephata quod est, adaperire, & statim apertæ sunt aures eius, & solutum est vinculum linguæ eius, & loquebatur recte. Et præcepit illis, ne cui dicerent. Quanto autem magis ille eis præcipiebat, tanto magis prædicabant, & supra modum stupebant, dicentes, Bene omnia fecit, & surdos fecit audire, & mutos loqui.

PRIMO, Vna quædam perpetua doctrina in his miraculis omnibus obseruanda est, quod testimonia sunt, quæ ostendunt Euangelium non esse commentitium, sed diuinitus traditum. De miraculis.

2. Monent item quod venerit Christus, & sunt testimonia promissionum, videlicet, quod vere velit Christus tollere peccatum & mortem. Quia enim tollit morbos, & excitat mortuos, etiam causam calamitatum tollet, scilicet, peccatum & regnum Diaboli.

3. Hæc miracula ostendunt, hunc liberatorem habere diuinam potentiam, quia restituit naturam extinctam, quod est tantum diuinæ potentie. Ad hanc generalem regulam omnia miracula referantur.

SECUNDO. In his miraculis causæ morborum & omnium calamitatum considerentur, quæ sunt peccatum & tyrannus diaboli, qui impellit in- Causæ calamitatum humanarū.

firmas mentes ad multa flagitia, & saepe corpora excruciat morbis, sicut caedes & similia molitur, cum sit homicida. Hac breuiter describuntur in Genesi, vbi dicitur, Serpens mordebit calcaneum. Nemo est qui non experiatur insignem aliquem morsum, vt ostendunt calamitates & lapsus sanctorum, vt Moysi, Aaronis, Dauidis, & aliorum, impios vero omnino deuorat serpens, vt ostendunt horribilia exempla historia mundi.

Christus liberator a tyrannide diaboli.

TERTIO. Contra haec miracula testantur, datum esse liberatorem, qui & naturam sanabit, & belligeratur cum serpente, seruat & defendat petentes auxilium contra serpentem, sicut Genesi inquit, Ipsum semen conteret caput serpentis. Is qui caput conterit est victor, at hostis qui mordet calcaneum, id est, qui iacet, nec potest se erigere & attollere, vincetur, sicut serpens non potest se attollere, ita sciamus diabolum esse victum a Christo. Et quanquam iaculatur venena, tamen erigere se non potest, & tandem a Christo conculcabitur.

Christi gemitus & commiseratio.

QUARTO. Affectus Christi praecipue in hoc Euangelio consideretur, vbi dicitur ingemuisse. Credamus veros & magnos motus animi esse, qui misericordia generis humani afficitur, sicut in Epistola ad Hebraeos dicitur, Habemus Pontificem, qui scit compati, &c. Sed homines sunt ferrei, sicut hic surdus, non statuunt vere affici Deum cura nostrae salutis. Sunt igitur etiam muti, non inuocant, nec curant prestare reliquos cultus.

QVIN-

QVINTO. Est ergo hic surdus & mutus, totius humani generis typus, & eius sanatio est imago precipuorum operum Christi. Mundus est surdus, non audit verbum Dei, nec assentitur, ideo nec no-uit, nec curat Deum. Deinde est mutus, non inuocat neq; colit. Venit igitur Christus vt tollat hac mala, dat Euangelium, & ostendit veram Dei noticiam, quam deinde sequuntur, inuocatio, confessio, & reliqui cultus.

Typus surdi & muti.

S EXTO. Nec solum dat verbum Christus, vt ceteri Propheta, sed ipse admouet manus, vt testetur se efficacem esse, & non ociosum. Talis enim libera- tor est, vt ipse vere nobiscum agat, det dona peten- tibus, depellat diabolum, sicut inquit Ioannes, Chri- stus venit vt destruat opera Diaboli. Sicut hac ipsa miracula in genere testimonia sunt promissionum, quod ita vere velit nobiscum agere, iuxta suas pro- missiones, sicut cum illis agit, quos liberat in his miraculis.

Christus vere efficac in credentibus

Sed tanta est surditas humana mentis, vt etiam sancti vix obscure hac audiant, infirmiter assentian- tur. Petamus igitur a Christo, vt & nobis aperiat aures & os, vt credamus eum vere affici cura nostrae salutis, vere ingemiscere misericordia nostrae infir- mitatis, & vt hac fiducia ipsum inuocemus, & eius beneficium celebremus nostra confessione.

DOMINICA XIII.
post Trinitatis.

EVANGELIUM,
Lucæ 10.

ET conuersus ad discipulos seorsim, dixit: Beati oculi qui vident, quæ vos videtis. Dico enim vobis, quod multi Prophetæ & Reges voluerunt videre, quæ vos videtis, & non viderunt, & audire quæ vos auditis, & non audierunt.

Et ec-

Et ecce quidam legisperitus surrexit tentans illum, & dicens, Magister, quid faciendo, vitam æternam hæreditabo? At ille dixit ad eum, In lege quid scriptum est, quomodo legis? Respondens autem dixit, Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, ex omnibus viribus tuis, & ex tota mente tua, & proximum tuum sicut teipsum. Dixit autem illi, Recte respondisti, hoc fac, & viues. Ille autem volens iustificare seipsum, dixit ad I E S U M : Et quis est meus proximus?

Respondens autem I E S U S , dixit : Homo quidam descendebat ab Hierusalem in Hiericho, & incidit in latrones, qui etiam despoliauerunt eum, & plagis additis abierunt semimortuo relicto. Casu autem Sacerdos quidam descendit eadem via, & viso illo, præteriuit. Similiter & Leuita, cum venisset fecus locum, & videret eum, pertransiuit. Samaritanus autem quidam

*Homo per legem
est in gressu,
ut I. uenit.
sicut in un.
in un. h. h.*

dam iter faciens, venit secus eum, & videns eum, misericordia motus est. Et accedens, alligauit vulnera eius, infundens oleum & vinum. Et imponens illum in iumentum suum, duxit eum in hospitium, & curam eius egit. Et altera die egrediens, protulit duos denarios, & dedit hospiti, & ait illi, Curam illius habe, & quodcumque supererogaueris, ego cum rediero, reddam tibi. Quis ergo horum trium videtur tibi proximus fuisse illi, qui incidit in latrones? At ille dixit: Qui fecit misericordiam in illum. Ait ergo illi IESVS, Vade & tu fac similiter.

QUATVOR sunt precipui loci.

PRIMVS locus est doctrina de fide.

II. Doctrina legis.

III. Definitio proximi.

IIII. Allegoria exempli.

DE PRIMO.

Christi concio de fide.

Complectenda est proxima concio. Omnia mihi data sunt a Patre meo, & nemo nouit quis sit Filius, nisi Pater, & quis sit Pater, nisi Filius, & cui vo-

cui voluerit Filius reuelare. Huic concioni addit Epiphonema, Beati oculi, &c. Hæc tota concio primum proponit doctrinam propriam Euangelij de fide. Christus clare dicit, Patrem à nemine agnosci, nisi reuelante Filio, ergo nisi reuelante Filio impossibile est legem facere. Et sic responderetur ad obiectionem, quæ postea sequitur, cum sit mentio legis, Hoc fac & viues.

His verbis addenda est altera concio. Non satis est audire legem, sed Filius audiendus est, reuelans Patrem, hoc est, voluntatem Patris de Filio, non tantum de lege: sed cognoscenda est voluntas Patris, cur Filium miserit, quid ei tradiderit, scilicet, potentiam liberandi genus humanum à peccato, & à morte, danda vite æternæ. Hæc concio de fide præponitur disputationi de lege, ut fide apprehendamus beneficia Filij Dei. Postea cum agnouimus Patrem per filium, sequatur obædientia legis, quæ placebit propter Filium, quanquam sit imperfecta.

DE SECVNDO.

Phariseo non discendi, sed tentandi causa interroganti, ostendit Christus inanem ipsius arrogantiam, ut agnoscat peccatum. Et fortassis hic hypocrita fuit vnus ex illis ipsis, qui præterierunt saucium, de quibus hic in exemplo dicitur. Iusserat autem Christus interrogantem consulere scripturam, deducit eum ad verbum: sed Phariseus nihil scit nisi legem, promissiones negligit, & allegat legem non
intelle-

Hoc fac &
viues.

intellectam. Christus addit, vt eius ignorantiam taxet: hoc fac & viues. Significat enim eum nec scire legem, nec victurum esse, sed oppressum esse peccato & morte. Est enim sententia, Si faceres, viueres. Sed nec tu facis, nec alij, ergo vita aliunde petenda est, Verum est dictum, faciens legem viuet. Si enim non esset peccatum, mors non esset.

Ita coarguit Phariseum, quod nesciat quid sit lex, quid peccatum, quid mors, quæ est quoddam terribile malum ortum a peccato, & non tollitur lege, quia lex non fit in natura humana oppressa peccato. Hac tota disputatio prorsus similis est disputationibus horum temporum. Litigamus cum aduersarijs, qui sunt fascinati philosophicis opinionibus de lege, nesciunt quid sit peccatum, quid sit mors.

D E T E R T I O .

Quis sit
proximus.

Proximus nobis est miser indigens beneficio nostro, & presertim is, qui coniunctus est societate nominis Dei, qui est membrum populi Dei. Ita hic dicit, saucium iudicatum esse proximum a Samaritano. Econtra caro ducit proximos florentes & potentes, fugit miseros. Sicut venustissime dicit Menander, Fortuna varie pingit amicos. Sed hoc exemplum docet, nos debere complecti miseros tanquam proximos. Ceterum hæc debent esse mutua, gratitudo & beneficentia. Hæc est summa exempli, in quo false reprehenduntur illi, qui iactabant iusticiam legis,

legis, vt Sacerdotes & Leuita, & tamen veris operibus vincebantur à Samaritano.

DE QVARTO.

Christus recte respondit Phariseo, pingens magnitudinem peccati, & significans peccatum non tolli ministerio legis, sed alio quodam modo.

Allegoria
faucij & Sa-
maritani.

Saucius significat totum genus humanum, quod est spoliatum donis spiritualibus, quae habuit initio, & vulneratum multipliciter, deprauatum & distortum ignorantia Dei, contemptu Dei. Sunt & naturae vires corruptae, & accessit mors. Et haec ipsa vulnera longe maiora sunt, quam iudicare ratio potest. Sicut enim magnitudinem irae Dei non intelligimus aduersus peccatum, ita nec peccatum, nec mortem satis intelligimus.

Sacerdos & Leuita praetereunt hunc saucium, saucius non iuuatur ministerio legis, peccatū & mors non tolluntur per legem, sed venit Samaritanus Christus, reiectus a populo legis, hic obligat vulnera, infundit vinum, id est, praedicationem poenitentiae, & oleum, id est, Euangelium & Spiritum sanctum, quo incoatur vita aeterna, & imponit eum suo iumento, id est, seu corpori, seu ministerio, & commendat Ecclesiae, & dat ministro duos denarios, id est, praedicationem Legis & Euangelij, & addit, si quid supererogaueris, solvam, quasi dicat, accedent labores, pericula, inopia consilij, in his omnibus adero, & iuuabo te.

In hac

De supererogatione.

In hac imagine ostendit quomodo sanemur, scilicet à Christo per ministerium Euangelij. Hic nugatur de operibus supererogationis, quasi allegoria significet priuata opera non mandata à Deo, cum significet opera quæ requirit curatio, quæ sunt diuinitus mandata.

Talium operum, hoc est, laborum, periculorum & certaminum mentio fit, in quibus significat se futurum esse, suppeditaturum sumtus, quia assidue opus est in gubernatione diuino auxilio. Incidunt enim infinita, vbi nostra consilia, nostræ vires, magnitudine periculorum superantur, vbi precandam est, vt dicitur, 2. Paral. 20. Cum ignoramus quid agere debeamus, hoc solum habemus residui, vt oculos nostros dirigamus ad te.

In tenebris nostræ, & densa caligine mentis,
Cum nihil est toto pectore consilij.

Turbati, erigimus Deus ad te lumina cordis
Nostræ, tuamq; fides solius orat opem.

Tu rege consilijs actus pater optime nostros,
Nostrum opus vt laudi seruiat omne tuæ.

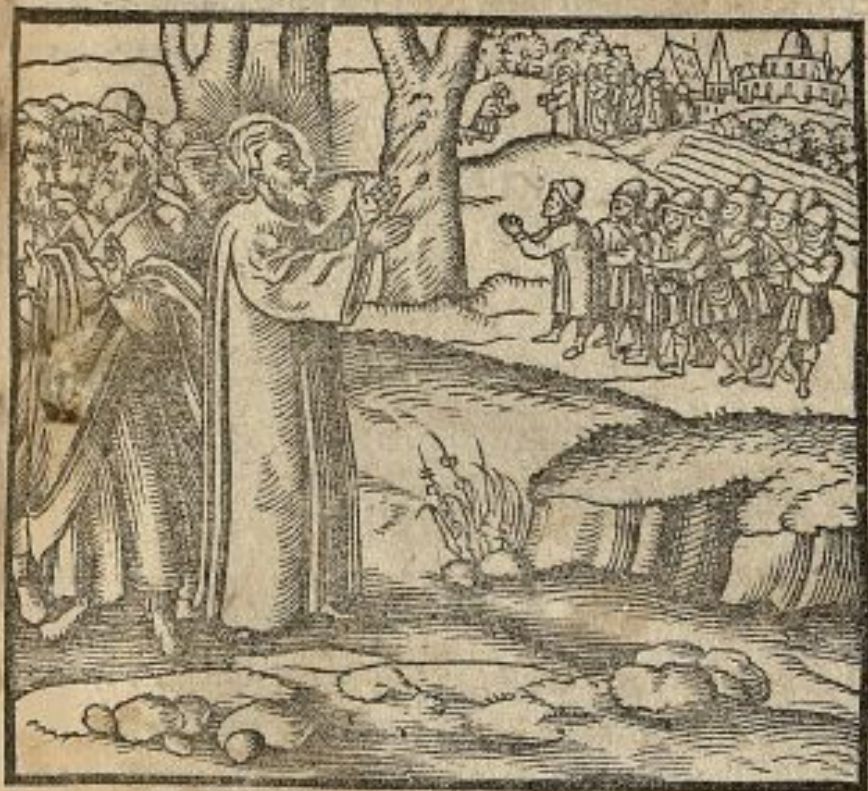
DOMINICA XIII.

post Trinitatis.

EVANGELIUM,

Lucæ 17.

ET factum est dum iret Hierosoly-
mam, & ipse transibat per mediam
Sama-

Samariam & Galilæam. Et cum ingre-
deretur in quoddam castellum, oc-
currerunt ei decem viri leprosi, qui
steterunt à longe, & ipsi leuauerunt
vocem, dicentes, I E S V præceptor,
miserere nostri. Et cum vidisset, dixit
eis, Ite, ostendite vos ipsos sacerdoti-
bus.

Et factum est, dum irent, mundati
sunt. Vnus autem ex illis, vt vidit,
quod sanatus est, regressus est, cum
magna

magna voce glorificans Deum. Et cecidit in faciem ante pedes eius, gratias agens ei, Et hic erat Samaritanus. Respondens autem IESVS, dixit, Nonne decem mundati sunt? Illi no- uem autem ubi? Non sunt inuenti, qui redirent, & darent gloriam Deo, nisi hic alienigena? Et ait illi, Surge, vade, fides tua te saluum fecit.

QUATVOR sunt precipui loci.

- I. Corporalis liberatio testimonium est, quod Christus tollat peccatum & mortem.
- II. De ingratitude.
- III. De perseuerantia fidei.
- IIII. Allegoria de dicto, Vade, ostende te sacerdotibus.

DE PRIMO.

Testimonia
miraculorū.

IN genere tenenda est regula de omnibus miraculis, quod sint testimonia, quae ostendunt vera esse, quae hic doctor de se affirmat, seu Euangelij vocem esse veram, & hunc doctorem esse Mesiam, sicut Ioan. 5. dicitur, Opera quae dedit mihi Pater, testimonium perhibent de me. Sed non sunt testimonia tantum doctrinae, verum etiam exempla promissionum, quae nos hortantur, vt simili modo petamus, & expe-

expectemus auxilium & liberationem, in omnibus malis, seu corporalibus, seu alijs.

Ac sciamus eodem modo affectum esse Mesiam erga nos, sicut erga illos erat, vt Esaia 42. dicitur, Non accipiet personam. Et promissio est vniuersalis, Venite ad me omnes, qui laboratis & onerati estis.

Vt autem corporales afflictiones admonent nos de causa, id est, de peccato & corruptione natura, & de ira Dei. Ita cum Christus tollit morbos, sciamus eum missum esse, vt aboleat & peccatum & mortem. Hæc sunt officia Mesie, quæ pauci & tunc in populo intelligebant. Quare hæc miracula non introspiciebant, sed arbitrabantur esse beneficia presentis vitæ, nec quicquam significare de causis, scilicet de abolendo peccato, & de placanda ira Dei, Sed p̄ in his miraculis agnoscebant hunc Mesiam esse liberatorem à peccato, & à morte.

Christus liberator à peccato & morte.

Voluit Deus ostendere magnitudinem peccati & iræ suæ, per pœnas, Ideo diligenter consideremus humanas calamitates, nec putemus esse leue onus impositum humanæ naturæ, mortem, morbos, inopiam, bella, cades, impulsus diaboli, vt cum Medea interfecit liberos: tristes & tragicos casus, vt cum in obsidione mater coxit filium. Deniq; nemo hominum est, qui non experiatur aliquos horrendos morsus diaboli, sicut Genesis 1. dictum est, Serpens mordebit calcaneum.

Magnitudo miseriarum humanarum

Ad has tantas miserias accedit & hæc difficultas, quod Deus videtur interim se abdere, nec cernere miseros.

b

miseros.

miseros. Item, in ipso regno Christi plurimum est calamitatum, sicut iam Turci florent gloria imperij, habent successus & victorias, multi p̄i trucidantur, aut opprimuntur seruitute crudelissima, tanquam neglecti à Deo.

Etsi autem tanta est magnitudo calamitatum, tamen animi hominum ferrei & securi, non considerant causam, scilicet peccatum & iram Dei, sed Ecclesia considerare debet, & agnoscere Messiam, & scire, quod mirabili modo seruet & liberet Ecclesiam, & membra, & hac fide petendum & expectandum est auxilium. Hac doctrina de magnitudine calamitatum, & de mirabili liberatione pingunt in omnibus historijs Ecclesie, vt in diluuiio, in eductione ex Aegypto, & reliquis.

DE SECVNDO.

Ingratitudo **V**isitatum est post liberationes rursus labi homines, & obliuisci Dei, sicut populus in deserto obliuiscatur Dei. Et Saul toties liberatus, & rursus punitus, tamen cumulat peccata. In his relapsibus apparet cecitas, & infirmitas humani generis. Sed aliqui paucissimi & despecti agnoscunt beneficia Dei, & agunt gratias, sicut hic Samaritanus, cuius exemplum imitemur.

DE TERTIO.

Fides non
retinetur
sine certaminibus.

Discamus non sine vigilantia, & certamine retineri fidem. Oppugnatur enim opinionibus
rationis

rationis, naturali caligine, & dubitatione de Deo, infirmitate carnis, & insidijs diaboli, sicut desece-
runt multi magni viri in tentationibus, vt Saul &
alij. Econtra David sustentat se fide, etiam cum pel-
litur in exilium, & omnibus fluctibus maximarum
arumnarum obruitur. Sed pauci sunt tales, vt hac
historia etiam ostendit. Nouem habuerunt initia fidei,
& auferunt beneficium corporale, sicut Saul initio
pius, habuit gloriosas victorias: sed postea fidē amit-
tunt, obliuiscuntur Dei, negligunt Christum, obre-
pit opinio, quod sit fortuitum beneficium, & accedit
negligentia in alijs rebus, facilius obtemperant animi
ebrij & incauti prauis cupiditatibus.

Sed Samaritanus retinet fidem, non sinit eam sibi Perseueran-
tia Samari-
tani.
excuti per diabolum, aut carnalem negligentiam.

Ideo predicat eius fidem, & confirmat Christus, in-
quiens, Fides tua saluum te fecit, id est, corpus cu-
rauit, & saluauit animam, alij amissa fide non ha-
bent salutem. Tu perge credere, & retine fidem, ita
eris saluus. Itaq; Samaritani perseuerantiam imite-
mur, & simul cogitemus, non retineri fidem sine
tentationibus, & certaminibus. Iam quisq; cogitet
apud sese, an sit similis Samaritano, an non post be-
neficia accepta factus sit negligentior, sed hanc ne-
gligentiam emendemus.

DE QVARTO.

Hoc dictum solet ad confessionem detorqueri, Allegoria
dicti, osten-
dit vos sa-
cerdotibus
sed vera & dextra allegoria est, vt alibi, ita
b 2 hic quo-

hic quoq; remittit Christus suos ad ministerium, sicut illos mundatos volebat audire vocem ministerij diuinitus instituti, ita vult nos audire vocem Euangelij, sonantem in ministerio diuinitus instituto. Tunc sacerdotes debebant esse testes Christi, quia lex & Propheta de Christo testabantur. Ita semper fidei regi & confirmari vult, non solis externis euentibus aut signis, sed ipsa Euangelij voce, & ministerio. Intelligatur ergo ostensio, tum de absolutione, tum in vniuersum de voce Euangelij regente fidem. Hec tanta res, videlicet, de gubernatione fidei, & ministerio significatur hic à Christo. Quare locus non est detorquendus ad superstiosam enumerationem, qua offundit nebulas doctrinae fidei.

DOMINICA XV.
post Trinitatis.

EVANGELIUM,
Matth. 6.

Nemo potest duobus dominis seruire. Aut enim vnum odio habebit, & alterum diliget, aut vni adhaerebit, & alterum contemnet. Non potestis Deo seruire & Mammonæ. Ideo dico vobis, ne solliciti sitis animæ vestræ, quid manducetis, & quid bibatis, neq;

tis, neq; corpori vestro, quid indua-
mini. Nonne anima plus est quam es-
ca, & corpus plus quam vestimentū?
Respicite volatilia cœli, quia non se-
runt, neq; metunt, neq; congregant in
horrea, & Pater vester cœlestis pascit
illa. Nonne vos multo piuris estis illis?

Quis autem vestrum sollicitus, po-
test adijcere ad staturam suam cubi-
tum vnum? Et de vestimentis quid so-
liciti estis? Considerate lilia agri, quo-

b 3 modo

modo crescunt. Non laborant, neque
 nent. Dico autem vobis, quod nec
 Salomon in omni gloria sua cooper-
 tus est, sicut vnum ex istis. Si autem
 foenum agri, quod hodie est, & cras in
 clibanum mittitur, Deus sic vestit, non
 multo magis vos, modicæ fidei?

Nolite ergo solliciti esse dicentes:
 Quid manducabimus, aut quid bibe-
 mus, aut quo operiemur? Hæc enim
 omnia gentes inquirunt. Scit enim Pa-
 ter vester cœlestis, quia his omnibus
 indigetis. Quærite autem primum re-
 gnum DEI, & iusticiam eius, & hæc
 omnia adijcientur vobis. Nolite ergo
 solliciti esse in crastinum. Crastinus e-
 nim dies sollicitus erit sibi ipsi. Sufficit
 diei afflictio sua.

SEPTEM sunt precipui loci.

- I. Reprehensio dissidentia humana.
- II. Doctrina de prouidentia.
- III. Præceptum quo ordine bona petenda, &
 quærenda sint.
- IIII. Duplex sollicitudo, alia ex dissidentia, alia
 ex obeunda vocationis diligentia.

- V. Sufficit diei afflictio sua. Cur quamlibet diē vocet afflictionem.
- VI. Præceptum sapientissimum & utilissimum, ut in præsentia recte faciamus, nec propter futuras incertas spes aut metus, à regula discedamus, ut multi trepidantes nunc huc, nunc illuc feruntur, & interdum in ea trepidatione iniustus consilijs utuntur, propter vanissimas spes. Contra hanc trepidationem dixit Psal. 45. Vacate & videte, &c.
- VII. Quod Deus velit quæri bona corporis, & in his petendis exerceri fidem.

DE PRIMO.

Primus locus est reprehensio humana dissidentie, ideo inquit, Ne sitis solliciti. Cum autem impossibile sit homines sanos, in tantis periculis publicis & privatis sine sollicitudine esse, satis apparet hanc consolationem prorsus, extra & supra humanum captum positam esse. An Daniel sedens inter leones potest sine metu esse? Talis est autem re ipsa omnium vita.

De præcepto, Ne sitis solliciti.

Diligenter autem considerandum est, similes sententias dissimilima ratione dici. Epicurei etiam prohibent sollicitudinem, vetant angere animis, ut apud Horatium:

Quid sit futurum cras, fuge querere. Item:
Dum loquimur, fugit invida ætas.

b 4

Carpe

Carpe diem, quam minimum credula postero.

Sed hi, qui negant prouidentiam Dei, & fingunt omnia casu ferri, desperatione quadam iubent ex presentibus rebus excerpere voluptates, & de futuris non angere, ne molestias cumulent, praesertim cum nullo consilio futura regantur.

*Sed Euangelium longe alia ratione idem preceptum tradit, ne sitis solliciti, scilicet, hanc ipsam ob causam, quia est prouidentia Dei, fide expectate bonos exitus, hac fide vincite angores, & fortiter seruite vocationi. Nec potest Epicurea ratio mederi animis, quia eo magis querit homo sapiens humana praesidia, si existimat non esse prouidentiam Dei, & satisfacere humana consilia, ideo se muniunt timidi amicis, opibus, factionibus, & varijs modis, Non vult *Achas* esse sine praesidijs, querit iniusta foedera & coniunctiones regum impiorum, non vult *Demades* in eos casus incidere, in quos incidere *Demosthenes*, ideo Regibus adulatur, & tamen a *Cassandro* interficitur.*

Et in vniuersum in toto genere humano sunt timiditates, trepidationes, angores & desperationes, quia natura humana non agnoscit prouidentiam Dei, & est sine fide. Hanc ignoracionem Dei hoc loco taxari & accusari sciamus, & corrigere incipiamus, opponamus naturali dubitationi doctrinam de prouidentia Dei, hic traditam.

DE SECVNDO.

Fides

Fides hac duo complectitur, & sustentari natu-
 ram à Deo, & precipue Ecclesiam Deo cura
 esse, nos ipsos exaudiri, ali, defendi, muniri à Deo,
 etiamsi multa longe aliter eueniunt, quam nos pro-
 spicimus. Vtile est autem in conspectu habere testi-
 monia de vtraq, parte, de natura sustentatione, &
 Ecclesie defensione.

Diuina sú-
 stentationis-
 turæ, & con-
 seruatio.

De vtraq, re hic dicit, *Alit volucres, &c. nonne vos meliores istis estis? Psal. 103. de natura susten-
 tatione, Dante te escam colligent: & de Ecclesia, Psal. 33. Non est inopia timentibus eum. & Psal. 36. In diebus famis saturabuntur. Item Psal. 90. Angelis suis mandauit de te, vt custodiant te in omnibus vijs tuis. Huc addantur & exempla, mirabiliter aluntur & defenduntur Israelite in deserto. Deniq, tota Ec-
 clesie defensio, semper ab initio ad finem, fuit & erit plena miraculorum, etsi interim vult Deus sanctos etiam afflictionibus exerceri, sed accedunt mirabiles liberationes.*

Hanc doctrinam quia est extra rationem, pauci amplectuntur, sed maxima pars hominum ignara prouidentie & fidei, manet in perpetuo metu & odio Dei, Sed vbi fidei lumen in mente fulget, quod Deus curet, exaudiat, munit, defendat, gubernet te, id est, magnitudo animi, tranquillitas, & constantia consilij. Sicut ad Abraham dixit Deus, Ego sum protector tuus, quæ vox ad totam Ecclesiam pertinet. Sed quia pleraq, eueniunt longe aliter, quam nos prospicimus, ideo multi dissidunt & desi-

Exempla
providentia
in natura.

ciunt. Sed Christus hic opponit ex ipsa natura exempla, quae ostendunt usitate multa fieri in natura sine humano consilio. Deus dat vitam nobis sine humano consilio, potest igitur & vestitum dare, & domum. Deus creat lac in maternis uberebus infanti, sine humano consilio, igitur potest & postea victum curare. Hec & similia multa exempla vult nos considerare, ut admoneamur de providentia. In Ecclesia autem infixam debet esse animis omnium haec vox: Scitote quod mirificat Deus sanctos suos, id est, mirabilibus modis servat.

DE TERTIO.

Ordo sit quarendorum bonorum corporis.

I.
De peti-
one bonorū
corporaliū.

I.

Primus gradus est Deo obtemperare, & eius doctrinam, & mandatū anteferre vitae nostrae, & omnibus commodis corporis, sicut faciebant tres illi, qui statuam regis Babylonicī nolebant adorare. Hoc ordine servato, vult Deus postea peti & expectari bona corporis, & quidem ea promittit, sicut hic clare dicit, Primum querite regnum Dei, & cetera adijcientur vobis. Non enim vult Deus Ecclesiam prorsus deleri in terra, ideo sicut Paulo nauiganti seruavit nauim, ita passim seruat pijs domicilia, politias, hereditates, suppeditat victum, defensionem, facultates, ut conseruari studia, & propagari doctrina Euangelij possint. Haec intelligere pios conuenit, ut in precationibus cogitent, quare corporis bonae

bona petenda sint, scilicet, ne intereat Ecclesia, sicut orat Psalmus, Ne tradas bestijs animas confidentium tibi. Psal. 73.

DE QVARTO.

Duplex est sollicitudo, alia diffidentiae, alia est diligentia in facienda vocatione.

Prior illa quae ex diffidentia oritur, est cruciatus animi dubitantis de exitu, & destituti praesidijs, & auxilijs. Sic angitur animus Saulus de belli exitu, quia non sperat auxilium à Deo, consulit Magos. Ita magna pars hominum angitur, quia non expectat auxilium à Deo, eamq; ob causam quaerit inconcessa praesidia, & auxilia. Hac sollicitudo hic prohibetur.

Alia sollicitudo est cura facienda vocationis, ut Iosue, etsi vndiq; circumdatus est hostibus, tamen retinet animi constantiam, sperat bonos exitus, quia scit se vocatum à Deo, iuuari & defendi à Deo, eoq; inuocat. Ideo Iosue s. ostendit se quispiam ex caelo, qui se ducem exercitus esse dicit. Interim tamen Iosue iustam diligentiam adhibet, distribuit copias, collocat in insidijs, dimicat fortiter cum hoste, sicut colono faciendum est, agri arandi & conserendi, & tamen à Deo expectandus prouentus. Sit autem labor vocationis proprius, hunc requirit Deus, quia vult nos suae vocationi parere, & hac virtus placet Deo, videlicet sedulitas seu diligentia in vocatione.

Quae sollicitudo prohibita.

Diligentia & labor vocationis.

Habet

Habet autem vtrinq; opposita vitia, ignauiam, & πολυπραγμοσύνη, quæ est multa conari, tentare extra vocationem, communire se factionibus, quaere prasidia, seu concessa, seu inconcessa. Amittit Sardanapalus regnum per ignauiam. Achas vero infelix est propter ipsam πολυπραγμοσύνη, vtrunq; enim vitium Deus detestatur. Sed regula tenenda est, Psal. 36. Subditus esto Deo, & ora eum. Et hic Christus de labore concionatur, inquit, Sufficit diei afflictio sua, quasi dicat, ne cumules tibi ipsi molestias, crucians animum diffidentia, sed contentus esto diurno labore, quem quotidie vocatio affert, hic, in tanta natura humane miseria, in tantis impedimentis, quæ diabolus & organa diaboli obijciunt, per sese satis habebit difficultatum & arumnarum. Moyses diligenter regit populum, sed quantum illi quotidie nouorum certaminum, tumultuum, seditionum excitant, nunc principes, nunc vulgus? Hac de labore hoc loco considerentur.

DE QVINTO.

Sua diei afflictio,

Sufficit diei afflictio sua, id est, labor suus. Dixi enim de labore præcipi. Sed diligenter considerandum est, humanos labores, & hoc totum curriculum hic vocari afflictionem. Si natura humana non esset oppressa peccato, quid esset iucundius generatione, educatione, cultura terræ, gubernatione, & studijs doctrinæ? Nunc vero post peccatum omnia hæc officia à Deo ordinata impediuntur, tum natura imbecillitate,

becillitate, & malicia, tum à diabolo, tum ab organis diaboli. Sape matres & fetus pereunt in partu, Miseria totius humanae vitae. educatio postea difficillima est. Sic gubernatio Politica & Ecclesiastica, quanta habet impedimenta? Diabolus vndiq; machinatur dissipationes, & multi sunt impij homines, qui sunt ignavi in vocatione, sunt ambitiosi, liuidi, corrumpunt doctrinam, insidiantur bonis, excitant dissensiones. Ideo omnes historiae plene sunt querelarum de miseris gubernationis, & exempla quotidiana sunt in conspectu.

Propter haec impedimenta Christus breui quidem voce humanos labores vocavit afflictiones, sed vniuersam vitae historiam complexus est. Simul autem admonet nos, ne ipsi quoquo modo cumulemus haec impedimenta, sicut vsitatum est inquieta ingenia subinde novas turbas excitare, & sibi & alijs negocium facere, & simul impedire res meliores, vt Clodius Roma gubernationem turbabat.

DE SEXTO.

Reuocat nos Christus ad curam praesentium rerum, cum ait, Craftina dies curabit res suas. Præsentia curanda. Sic & Pindarus laudans Hieronem inter ceteras virtutes hanc ei tribuit, sapienter curare praesentia. Ad hanc virtutem pertinet, quod & Samuel inquit 1. Reg. 10. Fac quaecunq; inuenerit manus tua, quia Deus tecum est, id est, quae in praesentia postulat vocatio tua, & necessitas, vsitatum est enim in vita, quod propter incertas spes, aut metus, homines praesentia

presentia corrumpunt, & admiscunt iniusta consilia. Sylla iubebat adolescentem Casarem interfici, quia olim videretur futurus acer inimicus. Herodes iubebat pueros interfici, metuens regno. Aliquis metuens crescentem potentiam alterius, vult obycere impedimenta, & quoquo modo eius vires capere. Quoties amicitias ambiunt homines, etiam vitiose, quibus illa ipsa amicitia afferunt exitium, vt Arato erat exitio amicitia Philippi Macedonis. Meminerimus ergo, in presentia necessaria agenda esse, & ea tantum agenda esse, quae bona conscientia fieri possunt, caetera Deo commendanda.

D E S E P T I M O .

Causse cur
petenda sint
corporalia.

I.

II.

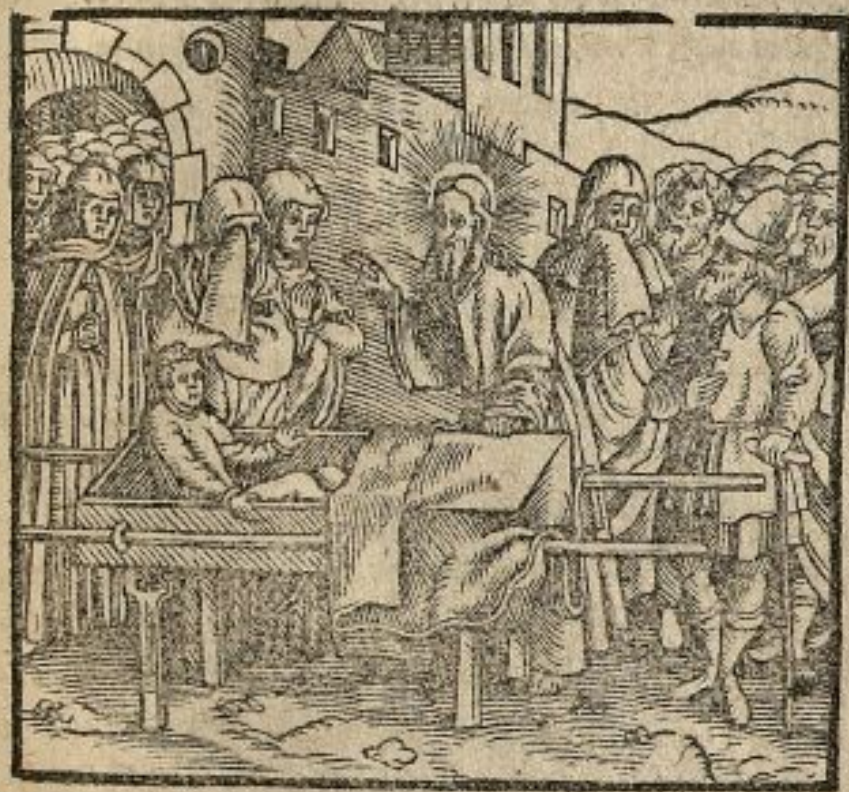
III.

SAEPE alias dictum est, Deum non solum promittere beneficia corporalia, sed etiam praecipere, vt ea petamus, sicut testatur oratio Dominica, Panem nostrum quotidianum da nobis hodie. Sunt autem causae tres. Prima, vt agnoscamus dari à Deo etiam corporalia beneficia, Dante te escam colligent, &c. & corrigamus Epicureas opiniones, quae somniant haec bona vel casu obijci, vel vt ferunt tempestates. Secunda, vt fidem & inuocationem exerceamus in his petendis, quod videlicet Deo cura sit etiam haec vita corporalis, quod eam custodiat, seruet, alat, quia vult in hac vita durare aliquam Ecclesiam. Tertius, vt haec ipsa inuocatio, admoneat nos de promissione spirituali, quia non potest fieri inuocatio sine agnitione misericordiae & mediatoris, per

ris, per quem habemus accessum ad Deum. Ideo in
oratione Dominica mox additur, & remitte nobis
debita nostra, sicut & nos remittimus, &c.

DOMINICA XVI.
post Trinitatis.

EVANGELIUM
Lucæ 7.

ET factum est deinceps, ibat in ci-
uitatem, quæ vocatur Naim, &
ibant cum eo discipuli eius multi, &
turba

turba copiosa. Cum autem appropinquaret portæ ciuitatis, ecce defunctus efferebatur, filius vnicus matris suæ, & hæc vidua erat, & turba ciuitatis multa cum illa. Et cum vidisset eam Dominus, misericordia motus est erga eam, & dixit illi, Noli flere. Et accessit ac tetigit loculum. Hi autem, qui portabant, steterunt. Et ait, Adolescens, tibi dico, surge. Et resedit mortuus, & coepit loqui, & dedit illum matri suæ. Accepit autem omnes timor, & glorificabant Deum, dicentes: Quia Propheta magnus surrexit in nobis, & quia Deus visitauit plebem suam. Et exijt hic sermo in vniuersam Iudæam de eo, & in omnem finitimam regionem.

Vfus miraculorum.

H Vius Euangelij locus vnus est principalis, miraculum Christi, quod magna pars hominum existimat tantum ad viduam illam pertinere, cuius filius resuscitatus est. Sed nos statuamus etiam ad nos & quidem singulos pertinere. Est enim testimonium, quod Christus velit agnosci, tanquam viuificator, consolator, & pontifex, qui vere & vltro afficiatur nostru

nostris arumnis atq; miseris, item tanquam victor peccati, & mortis, & totius regni diaboli.

Est enim hæc propria & peculiaris doctrina Eu-
 angelij, quod Deus vere respiciat miseros & afflictos, Euangelium
 propositum
 afflictis.
 qui sunt oppressi arumnis, & perterrefacti conspectu
 & sensu propria indignitatis, & voce legis, quæ cla-
 mitat Deum irasci propter peccatum, & in talibus
 pœnis nihil nisi iram Dei ostendit. Nec vlla est do-
 ctrina, quæ ostendat veram consolationem in his
 arumnis, nisi sola vox Euangelij prolata per Filium
 Dei. Hæc testatur Deum vere respicere arumnosos,
 nec propterea eos abijcere, quod sint indigni, & me-
 riti pœnas legis, sed velle eis misereri consugientibus
 ad Filium Mediatorem, & credentibus sibi propter
 ipsum ignosci, iuxta promissiones, & hæc fide inuo-
 cantes velle exaudire, sicut dicitur, Beati qui lugent,
 quia hi consolationem accipient.

Et vt hoc testimonium fiat euidentius, ideo præ-
 cipue Ecclesiam oportet esse subiectam cruci & a-
 rumnis omnis generis, quia vult eam & pœnitentiam
 in his exercere, & agnoscere ac odisse peccatum,
 item vult exerceri inuocationem, & crescere fidem
 misericordie & presentie Dei, postremo vult eam
 ita similem fieri imaginis Filij Dei, & ipsas afflictio-
 nes esse testimonia futura liberationis & glorificati-
 onis in vita æterna, vt alias sepe dicitur.

Huius doctrinæ insigne testimonium expressum
 est in hac historia, ac Euangelista vtriusq; personæ,
 vidua, & Christi affectum multis circumstantijs am-
 plicat,

plificat, Quantus fuerit dolor muliercule, præsettum vidua, mortuo filio, & quidem vnico, ne quidem illi, qui sunt experti, animo complecti possunt, Sed quo maior est vis doloris in vidua, eo maiore vicissim

Christi com
miseratio.

Christus dolore commotus vltro venit, vt opituletur ei, at ita, vt magnitudo gaudij, quod ex filio resuscitato percipit, longe superet dolorem, quem ex morte ceperat. Insignis autem est Emphasis in verbo ἐπὶ λυγρῶν, quo testatur Euangelista, Christum non leui motu animi affectum fuisse, sed incredibili quodam dolore cordis motum esse, Sicut ad Lazari monumentum eum secisse scribit Ioannes. Deinde etiam ingenti ardore animi motus resuscitat mortuum.

Vera misericordia in Deo.

Sed hic obijciat aliquis, Deus est ἀπαθής, ergo in Deo non sunt misericordia, leticia, & similes affectus. Respondeo, nego antecedens. Deus enim non est Stoicus, sed afficitur nostris malis, & summa ei voluptas est iuuare nos, & exaudire. Et quia σοφία in præstantibus naturis sunt expressissima, necesse est etiam in Deo σοφία tanto ardentiores esse, quanto est omnibus alijs naturis à se conditis præstantior. Cum igitur Deus vehementissime afficiatur nostris malis, libenter ad eum confugere, eumq; inuocare debemus, iuxta illud Epistola ad Ebræos cap. 4. Accedamus cum fiducia ad thronum gratiæ, vt consequamur misericordiam & gratiam ad auxilium opportunum. Sed hæc facilius dici, quam ad vsum, cum opus est, transferri possunt. Id vero est longe omnium dif-

um difficilimum. Tanta est enim infirmitas humana nature etiam in pijs, vt supra sensum sua indignitatis sese erigere vix possit in afflictionibus, in alijs cecitas tanta, quanta est in Epicuro, vt existiment omnia casu ferri, neq; Deum esse vllum, qui nos respiciat.

Est ne peccatum dubitare de misericordia? Est.

Contra. Quicquid iubet lex, rectum est. Sed lex iubet, vt sentiamus Deum irasci peccato, non ignoscere, Ergo ita sentire rectum est. Respondeo. Concedo totum argumentum, sed ita sentire non satis est. Ad dendum enim est Euangelium de Christo, & quidem ita, vt sentiamus gratiam exuberare supra peccatū, vt docet Paulus Rom. 5. Quamobrem non tantum illud sentiendum est, quod Deus irascatur peccato, ita, vt nemo illam iram ferre, aut placare potuerit, nisi Filius, sed etiam in illisipis terroribus animus extollendus est supra peccatum, ita, vt statuatur gratiam longe maiorem esse, qua Deus remittit nobis peccata credentibus in Christum.

Gratia exuberat supra peccatum.

Alia questio. Licet ne lugere mortuos? Licet.

Contra. Christus inquit ad viduam, Noli flere. Ergo prohibet luctum. Respondeo ad antecedens, Christus his verbis consolatur lugentem, quod est per se pium officium, & prohibet luctum mulieri, non quia mortuus est filius, sed quia victurus est. Imo exemplo Christi licet nobis etiam lacrymis prosequi nostros mortuos, sicut ipse defleuit mortem Lazari, & hic vna cum vidua luget. Nam si quis non afficitur ma-

Quatenus lugendi mortui.

lis aliorum, maxime suorum, hic indignus est nomine hominis. Sed tamen hoc debemus à ceteris, qui lugent, differre, ut nostrum dolorem moderemur, sicut precipit Paulus ad Thessal. Nolite lugere, sicut ceteri, qui spem non habent. Non prohibet luctum, in morte eorum qui nobis cari sunt, etsi enim speramus eis bene fore post hanc vitam, tamen illa acerbitas, quæ est in ista separatione animi à corpore, non potest nos non commouere, sed quia spem, quam dixi, habemus, ideo dolor moderatior esse in nobis, quam in alijs debet. Atq; hac demum est vera fortitudo, non qua non afficiuntur homines rebus tristibus, sed qua cohibent sese, ne quid in hac corrupta natura dolore commoti turpiter faciant, sicut Virgilius de Aenea scribit: *Mens immota manet, lacrymæ voluuntur inanes.* Id est, iudicium manet in proposito, ut obtemperet mandato Dei, sicut singit Virgilius, etiamsi cum magno animi dolore auellitur.

Postremo in hoc miraculo intuenta est imago reuiuiscens mortui, quam si vere cerneremus, nihil esset vbiq; calamitatum, quod non hilari ac lubenti animo pateremur. Facile enim eas obrueret magnitudo gaudij, quod perciperemus ex illa glorificatione, quæ post hanc vitam futura est, cum de facie ad faciem intuebimur imaginem Dei, ad quam conditi sumus.

Frustrus ag-
nitionis
Christi.

Agnitionem Christi sequitur confessio & prædicationis, deniq; noui motus in animis hominum. Huc pertinet

*pertinet quod ait Euangelista, Timor cepit omnes,
& glorificabant eum.*

DOMINICA XVII.
post Trinitatis.

EVANGELIUM,
Lucæ 14.

ET factum est cum introisset I E-
S V S in domum cuiusdam princi-
pis Pharisæorum Sabbato, ad man-
ducandum panem, & ipsi obseruabant
c 3 eum.

eum. Et ecce homo quidam hydro-
picus erat ante illum. Et respondens
Iesvs dixit ad Legisperitos & Pha-
risæos, dicens: Si licet Sabbato cura-
re? At illi tacuerunt, & apprehensum
sanauit eum, ac dimisit. Et respon-
dens ad illos dixit, Cuius vestrum asi-
nus aut bos in puteum cadet, & non
continuo extrahit illum die Sabbati?
Et non poterant ad hæc respondere
illi.

Dicebat autem & ad inuitatos pa-
rabolam, intendens, quomodo pri-
mos accubitus eligerent, dicens ad
illos: Cum inuitatus fueris ab aliquo
ad nuptias, non discumbas in primo
loco, ne forte honoratior te sit inui-
tatus ab illo, & veniens is, qui te &
illum vocauit, dicat tibi, Da huic lo-
cum, & tunc incipias cum rubore no-
uissimum locum habere. Sed cum vo-
catus fueris, vade, recumbe in nouis-
simo loco, vt cum venerit qui te inui-
tauit, dicat tibi, Amice, ascende supe-
rius.

rius, Tunc erit tibi gloria coram simul discumbentibus, Quia omnis qui se- ipsum exaltat, humiliabitur, & qui se- ipsum humiliat, exaltabitur.

TRES sunt precipui loci.

- I. De Sabbato, quæ sit propria & principalis sententia præcepti.
- II. Quæ sint propria Sabbati opera.
- III. De humilitate, de vocatione, & de ambi-
tione.

DE PRIMO.

VT primum præceptum loquitur de agnitione Dei, & motibus cordis erga Deum, Secun- dum de confessione oris, & prædicatione doctrina: Ita tertium loquitur de publicis ceremonijs diuinitus institutis, hoc est, de toto publico ministerio. Nam dies certa constituta est ad hunc finem, vt sint publi- ci congressus, in quibus doceantur cætus prædicatio- ne Euangelij & ceremonijs. Vtrunq; enim intelligen- dum est, quia ceremonia sine doctrina transforman- tur in superstitionem. Quare cum nominatur Sab- batum, intelligantur omnes ceremonia diuinitus in- stituta, Et sciamus præcipi conseruationem publici ministerij, doctrina & ceremoniarum, quas Deus instruit. Ad illud publicum ministerium opus est aliquo tempore certo. Est igitur Sabbati obseruatio

non ocium eius diei, sed vt textus inquit, sanctificatio, id est, collatio in opera sancta, videlicet in ministerium diuinum.

Violatio ter
tij præcepti

Violant igitur hoc tertium præceptum, primam hi qui præsent, si non doceant, aut negligant doctrinam, aut non recte doceant. Deinde qui negligunt aut deprauant ceremonias diuinitus institutas, vt qui Missas legunt vt offerant pro alijs, aut quæstus causa, aut qui alias superstitiones exercent. Peccat item populus, vel qui nunquam audit, vel raro audit pias conciones, aut nunquam aut raro interest publicis ceremonijs. Etsi enim in nouo Testamento, dies certa non est præcepta, vt in lege diuina, tamen qui ex contemptu abest, aut suo exemplo confirmat aliorum negligentiam, is grauius peccat. Sicut memorabile exemplum extat Ieremie 17. vbi Propheta obiurgat eos, qui in Sabbato per portas conuehebant merces, id est, negociabantur neglecto ministerio, & additur comminatio, Succendam ignem in portis, &c. Et rursus additur promissio, Si sanctificabitis Sabbatum, intrabunt per portam reges & principes, id est, habebitis regnum florens, &c. Quia Deus vult singulos adiuuare conseruationem ministerij. Peccat item populus, qui sua præsentia confirmat impios cultus. Peccant & illi, qui impediunt ministerium publicum, quia stipendia debita ministris aut eripiunt, aut conferre nolunt. Peccant item, qui neglecta cura meditando doctrine Euangelij, conferunt Sabbata in occupationes prophanas, aut ludos, aut alia, que ab-

que abducunt animos à pia meditatione. Iam cogitet quisq, quam late pateat violatio Sabbati, nec putemus leue peccatum esse, contemptū publici ministerij.

DE SECVNDO.

Historia de curato hydropico ostendit, quid sit ^{Quæ opera prohibeantur Sabba-} observatio Sabbati. Non enim præcipit lex ^{to.} simpliciter de ocio Sabbati, sed prohibet opera impudentia ministerium publicum. Caterum præcipit sanctificationem, id est, certa opera diuini ministerij. Quare hæc actio Christi, fuit vere observatio Sabbati & sanctificatio. Nam Christus hic concionatur, & addit opus, quod est testimonium doctrinæ. Hæc enim sunt propria opera conuenientia Sabbato, concio Euangelij, meditatio Euangelij, exempla pia, proprie adiuuantia ministerium. Alias etiam concionatur Christus de alijs operibus quibusdam, quæ conueniunt Sabbato, vt necessaria officia dilectionis. Maccabei in Sabbato pugnabant, & quidem prælia illa dupliciter Sabbato conueniebant, & quia erant confessio doctrinæ, & conseruatio Sabbati, & legis, & erant opera necessaria dilectionis.

Confessio & testimonia doctrinæ sunt vera opera Sabbati.

DE TERTIO.

Humilitas est timor Dei, hoc est, agnita nostra ^{Humilitas.} imbecillitate, vere metuere iram Dei, ne indignos aut parum idoneos abijciat. Sed tamen in uocatione Deo parere, & iudicare dona nobis dari ad communem utilitatem, nec euentus sine Deo felices

esse, nec ceteros despiciendos esse, cum possint fieri
 utiliora organa Dei. Ad hanc virtutem accedere de-
 bet fides, quæ in vocatione petat, & expectet auxi-
 lium à Deo, sicut saepe docent Propheta, Psal. 26.
 Expecta Dominum, viriliter age, & confortetur cor
 tuum, & expecta Dominum. Talis erat bellator
 magnanimus David, & tamen erat humilis, agno-
 scebat infirmitatem suam, nec despiciebat ceteros, ut
 Goliath despiciebat minores: sed David vocationi
 parebat, & expectabat à Deo auxilium.

Superbia.

Econtra, superbia est fiducia propriae industrie,
 neglecto Deo, aut neglecta meta vocationis, ut Go-
 liath, Senaberib, confidunt viribus suis cõtemto Deo.
 Nabugdonosor, Alexander placent sibi, & existimant
 sua virtute parta esse tanta imperia, nec agnoscunt,
 nec timent Deum. Ideo & in alia delicta securi ruunt,
 ut Alexander polluit se turpitudine. Alij appetunt
 superiores vocationes, nam superbia multipliciter se
 declarat, ut Absolon, Cassius, Antonius. Alij peccant
 non agnoscetes dona superiora in alijs, ut Aga-
 memnon qui superior est loco, non agnoscit Achil-
 lem virtute superiorem esse.

De his omnibus traditur hic regula, Omnis qui se
 exaltat, humiliabitur. Idq; ostendunt tragici casus
 præstantissimorum virorum, ut Saulis, Goliath, Sen-
 aberib, Pompeij, Agestlai, Alexandri, Antony. Imo
 in Ecclesia præcipua fit humiliatio, quia iudicium à
 domo Dei incipit, ut ostendunt insignia exempla san-
 ctorum, Samsonis, Davidis, Nabugdonosoris, & alio-
 rum, qui

rum, qui ex alto fastigio delapsi sunt, ut agnoscerent suam infirmitatem, & conspiceretur potentia Dei, & misericordia Dei, ut in Davide deiecto & restituito. His exemplis utrunq; discamus, videlicet timorem Dei, agnita nostra infirmitate, & fidem in obœdientia vocationis. Discamus item nos continere intra metas vocationis.

DOMINICA XVIII.
post Trinitatis.

EVANGELIUM,
Matth. 22.

Pharisæi

Pharisæi autem audientes, quod silentium imposuisset Saducæis, cōuenerunt in vnum. Et interrogauit vnus ex eis legis doctor, tentans eum, & dixit, Magister, quod est mandatum magnum in lege? Ait autem illi **I E S V S**, Diliges **D O M I N V M** Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota mente tua. Hoc est primum & magnum mandatum. Secundum autem simile huic, Diliges proximum tuum sicut teipsum. In his duobus mandatis tota Lex pendet, & Prophetæ.

Congregatis autem Pharisæis, interrogauit eos **I E S V S** dicens, Quid vobis videtur de Christo? Cuius filius est? Dicunt ei, David. Ait illis, Quomodo ergo David in spiritu vocat eū Dominum? dicens, Dixit Dominus Domino meo, sede à dextris meis, donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum. Si ergo David vocat eum Dominum, quomodo filius

lius

lius eius est? Et nemo poterat ei respondere verbum, neq; ausus fuit quisquam ex illa die eum amplius interrogare.

QUATVOR sunt loci precipui.

- I. De doctrina legis, quæ sit lex precipua.
- II. De dignitate secundæ tabulæ.
- III. Non satis est in Ecclesia proponi legem, sed oportet extare Euangelium de Christo.
- IIII. De Psalmo, Dixit Dominus Domino meo.

DE PRIMO.

Sicut Monachi pluris fecerunt Missam, aut sua vota, quam vniuersum decalogum, ita Pharisei amplificabant sacrificia & traditiones. ^{Præcipuum præceptum legis.} Hunc errorem reprehendit Christus, cum antefert præceptum de dilectione Dei, quod requirit interiorem & perfectam obædientiam humani cordis erga Deum, videlicet veram agnitionem Dei iuxta verbum diuinitus reuelatum, timorem, fiduciam, dilectionem. Constat autem cor humanum procul abesse ab hoc præcepto, quia plenum est caligine & dubitatione de Deo, non timet iram Dei, non confidit Deo, & constat deesse flagrantem dilectionem Dei. Reprehendit igitur Christus Phariseos, qui legis iusticiam iactabant, cum ne vmbra quidem haberent.

Iam hic quaritur, Si non sit lex, quare data est?

Respon-

Cūr data
sit lex.

Respondeo, Data est, vt monstrat peccatum, & con-
demnet nos, sicut inquit Paulus, Aculeus mortis pec-
catum est, potentia peccati lex, Id est, propter pec-
catum sentimus iram Dei. Sed nulla esset obligatio,
nisi lex esset. Ideo lex clamat in conscientijs, mon-
strat iram Dei, & affert aternos terrores. Ac stulta
imaginatio est, cogitare legem Dei esse velut tabu-
lam in pariete pendentem, quæ auferri & abijci pos-
sit. Imo donec manent peccatum & mors, manet lex
accusans, maledicens, iram Dei ostendens, nec vin-
citur nisi agnitione & fiducia filij Dei. Ceterum de
incoatione legis alias dicitur, cum fide iustificati su-
mus, accedit quadam incoata obœdientia, vt saepe di-
ctum est.

D E S E C V N D O.

Dilectio
proximi
præferenda
ultibus ce-
rimoniarū.

Paradoxum est, quod inquit Christus secundam
tabulam similem esse prima, et haud dubie gra-
uiter offendit Phariseos: vt si quis diceret Monacho,
opus p̄ij lictoris anteferendum esse ipsius votis. Hac
igitur collatio diligenter obseruanda est. Vult enim
Christus præcipue eos docere, officia secunda tabula
esse inter præcipuos cultus, sicut dilectio Dei est præ-
cipuus cultus, quasi dicat, officia secunda tabula an-
tecellere ceremonijs, sicut alibi inquit, Magis volo
misericordiam, quam sacrificium. Hac doctrina est
utilis, & ornat officia ciuilibus vite, vt sciamus ea Deo
placere, & esse cultus Dei. Ideo maiore cura facien-
da sunt.

DE TERTIO.

Cum de lege tam sublimia disputasset Christus, Quare promissus sic Christus.
 incipit coarguere impietatem Phariseorum, interrogans de Messia, quasi dicat, vos cæci doctores in Israel, de lege queritis, & eam non intelligitis, quia de Messia habetis falsas opiniones, putatis futurum esse regem, qui vobis opes & imperia mundi daturus sit. Querit igitur de persona & officio Messie, cuius filius erit, & quid aget, cum David vocet eum Dominum. Si tantum esset rex politicus, profecto non esset Dominus Davidis, quia hæ res nequaquam est Dominus superiorum. Item, si tantum esset daturus imperia mundi, nihil prodesset Davidi, ut Camillo nihil prodest Augustus. Cur igitur David vocavit Messiam Dominum? Hæc fuit gravissima disputatio, & inexplicabilis Phariseis somniantibus imperium mundi, & non intelligentibus prophetias de Messia.

Sed facilis est explicatio recte intelligentibus prophetias. Primum constat prophetias loqui de liberatione à peccato & à morte, & de noua & æterna vita, ut in hoc Psalmo dicitur, Tu es sacerdos in æternum, secundum ordinem Melchisedec. Vocat igitur Dominum, quia scit se accipere ab eo hæc beneficia, liberationem à peccato, & à morte, & vitam æternam. Item vocat Dominum, quia scit eum diuina potentia regnaturum esse, sicut inquit, Sede à dextris meis. Item, scit illum promissum liberatorem esse Filium Dei, sicut antea inquit, Hodie genui te. Scit eum iam regnare, & belligerari cum diabolo, sicut
 Esaias

Cur David
 Christum
 vocet Do-
 minum.

Esaias vocat eum Emanuel, & Psal. 71. dicitur, Et adorabunt coram ipso semper, vbi totus Psalmus loquitur de venturo Messia, qui tamen est aternus.

Erit nomen eius aeternum, ante solem existit nomen eius, & benedicentur in ipso omnes gentes.

D O M I N I C A X I X .
post Trinitatis.

E V A N G E L I V M ,
Matth. 9.

ET ascendens in nauiculam transfretauit, & venit in ciuitatem suam. Et ecce, offerebant ei paralyticum iacentem in lecto, Et videns **I E S V S** fidem illorum, dixit paralytico, Confide fili, remittuntur tibi peccata tua. Et ecce quidam de Scribis dixerunt intra se, Hic blasphemat. Et cum vidisset **I E S V S** cogitationes eorum, dixit, Vt quid vos cogitatis mala in cordibus vestris? Quid enim est facilius dicere, dimittuntur tibi peccata, an dicere, surge & ambula? Vt autem sciatis, quia

quia filius hominis habet potestatem
 dimittendi peccata in terra, Tunc ait
 paralytico, Surge, tolle lectum tuum,
 & vade in domum tuam. Et surrexit &
 abiit in domum suam. Videntes au-
 tem turbæ admiratæ sunt, & glorifica-
 uerunt Deum, qui dedit potestatem
 talem hominibus.

TRES sunt precipui loci.

- I. *Differentia veteris & noui Testamenti.*
- II. *De absolutione priuata.*

d

III. Cas

III. Calamitates humanae sunt poenae peccatorum,
sed fiunt iustis exercitia, & mitigantur.

DE PRIMO.

Discrimen
maioris
Mosaici &
Euangelici.

LEX Moysi nec remittit peccata, nec mandat dici, remittuntur tibi peccata. Quamquam enim habebat sacrificia, quae vocabantur placationes, tamen ceremoniae illae tantum merebantur talem remissionem, ne is pro quo sacrificabatur, excluderetur ex illo populo. & Epistola ad Ebraeos ait, Impossibile erat sanguine taurorum tolli peccata. Praeterea lex etiam si quid dicit de remissione, tamen non dat gratuitam remissionem, sed simul requirit integram obaedientiam. Porro nisi remissio sit gratuita, erit irrita, nemo enim legi satisfacit. Ideo Paulus dimicat de particula, Gratis, & hanc constituit differentiam inter Euangelium & Legem, Euangelium gratis propter filium Dei remittit peccata credentibus, & institutum est ministerium, in quo expresse annunciat remissio, aut multis, aut singulis.

Tantum Eu-
angelio da-
tur remissio
peccatorum.

Sancti in le-
ge fide pro-
missionum
saluati.

Sed querat aliquis, Quomodo igitur sancti in veteri Testamento consequerentur remissionem? Respondeo, Praeter ministerium legis erant reuelatae promissiones de Christo. Has debebant sacerdotes etiam proponere populo, ut scirent remissionem offerri propter illam venturam victimam, & crederet quisque se hac fide consequi remissionem, sicut David ait, Beatus qui confidit in eo. & Esaias, Quia ponet animam suam hostiam pro peccato, &c. & Zachar. In sanguine

sanguine Testamenti tui emittes vinctos de lacu. Sed quia hic intellectus promissionum saepe obliterabatur, ideo Deus per Prophetas eum subinde restituēbat. Cum his dimicabant sacerdotes, qui interea suas ceremonias superstitione, & auaricia cumulabant, & contendebant eas mereri remissionem. Has opiniones saepe reprehendunt Prophetae, vt, Holocaustis non delectaberis. Habebant ergo Patres remissionem inuolutam in promissionibus de Christo.

DE SECVNDO.

IN Euangelio institutum est ministerium expressa voce annuncianda remissionis peccatorum, omnibus credentibus in Christum. Et haec annunciatio non solum in genere multis proponi potest, vt doctrina, sed etiam applicari singulis, sicut dicit Christus, Si petet, remitte ei. Vt igitur recte dicit minister ad singulos, vt quisq; credat in Christum, iuxta illud: Hic est Filius meus dilectus, Hunc audite. Ita recte dicit minister cuilibet, Annuncio tibi vere donatam esse remissionem credenti in Christum. Haec applicatio priuata reddit promissionem illustriorem, & ostendit beneficium Euangelij ad te pertinere.

Ministerium
absolutio-
nis.

DE TERTIO.

Calamitates sunt pars legis, id est, carcer hu- manus nature, in quem propter peccatum in- clusi sumus, sicut Psal. inquit, Propter iniquitatem corripis filios hominum. & Paulus, Corpus morti- ficatur

Christus li-
berat etiam
a poenis.

ficatur propter peccatum, scilicet haerens in carne. Ideo Christus primum hic remittit peccata, postea tollit morbum, ut admoneat nos, hanc naturam obnoxiam esse morti, & calamitatibus, quia est immersa peccato, & testetur se esse liberatorem, qui velit utrunq; tollere, causam & effectum, peccatum & mortem, & reddere perpetuam iusticiam & vitam.

Cur sancti
etiam affli-
gantur.

Cur ergo sancti consecuti remissionem peccatorum, tamen affliguntur? Respondeo, sicut Paulus inquit, Corpus mortificatur propter peccatum, scilicet haerens in carne. Quia enim peccatum nunc imputatione sublatum est, & re ipsa manet infirmitas carnis, vult eam Deus mortificari, ut in illis exercitijs exerceatur, & luceat fides. Item, ut Deus ostendat suam gloriam in nostra infirmitate adversus diabolum, quem vincit per infirmos, iuxta illud: Scitote quod mirificat Deus sanctum suum, id est, mirabiliter liberat, ostendens gloriam suam in nostra infirmitate, cum desertos, abiectos, praeter omnia humana consilia, praeter omnium opinionem servat.

D O M I N I C A X X .
post Trinitatis.

E V A N G E L I V M ,
Matth. 22.

Et re-

ET respondens IESVS, dixit iterum in parabolis eis, dicens: Simile est regnum cœlorum homini regi, qui fecit nuptias filio suo, & misit seruos suos, vt vocarent inuitatos ad nuptias, & nolebant venire. Iterum

misit alios seruos, dicens: Dicite inuitatis, Ecce prandium meum parauit, tauri mei & altilia mactata sunt, & omnia parata, venite ad nuptias. Illi autem neglexerunt, & abierunt, alius
 d 3 quidem

quidem in proprium agrum, alius vero ad negociationem suam, reliqui vero tenuerunt seruos eius, & contumelios affectos, occiderunt. Rex autem cum audisset, iratus est, & missis exercitibus suis, perdidit homicidas illos, & ciuitatem illorum succendit.

Tunc ait seruis suis, Nuptiæ quidem paratæ sunt, sed qui inuitati erant, non fuerunt digni. Ite ergo ad exitus viarum, & quoscunq; inuenieritis, vocate ad nuptias. Et egressi serui in vias, cõgregauerunt omnes quos inuenerunt, malos & bonos, & impletæ sunt nuptiæ discumbentibus. Intrauit autem rex, vt spectaret discumbentes, & vidit illic hominem non vestitum veste nuptiali, & ait illi, Amice, quomodo huc intraisti, non habens vestem nuptialem? At ille obmutuit. Tunc dicit rex ministris, Ligate ei pedes & manus, & mittite eum in tenebras exteriores, ibi erit ploratus & stridor dentium. Multi enim sunt vocati, pauci autem electi.

Tota

Tota parabola est imago Ecclesie omnium temporum. Et quanquam hic precipue loquitur de reiectione & pœna Iudaica gentis, tamen ad omnium temporum similes euentus hæc concio accommodanda est. Vocauit Deus initio Ecclesiam, sed plerique, vocationem contemserunt, multi etiam interjecerunt vocantes, ideo sunt secuta pœna, vt diluuium, euersio Sodomorum, Aegypti, Cananæorum, postea regni Israël, deinde Iudæorum, postea Romanorum, & aliorum regnorum. Aliqui tamen vocati conuenierunt, & semper aliqua fuit Ecclesia. Discamus ergo hic, quid & qualis sit Ecclesia, quæ species, quæ pœna hostium Ecclesie, & malorum in Ecclesia.

Vocatio
Ecclesie.

DE SECUNDO.

Quid est Ecclesia? Est congregatio omnium qui credunt Euangelio, & sanctificantur Spiritu sancto, cui congregationi tamen multi mali admisti sunt, consentientes de doctrina, & vsu Sacramentorum, qui & ipsi sunt socij seu membra externe societatis, & administrationis Ecclesie.

Definitio
Ecclesie.

Qualis autem sit species huius coetus, significatur hic, cum ait, maximam partem hominum aspernari ipsam vocationem. Alij, inquit, anteferunt suos agros, alij sua negocia, alij occidunt vocantes, id est, extra Ecclesiam sunt, omnes qui non amplectuntur doctrinam veram, vt Ethnici, Iudæi, Mahometista, Epicurei, & qui nunc sunt hostes verae doctrinae, etiam si vocantur Christiani. Nec locus aut titulus, sed do-

Species
Ecclesie.

Causse ne-
glectiois
Euangelij.
Curavictus.

doctrina vera professio discernit Ecclesiam ab ijs, qui sunt extra Ecclesiam. Nunc quoque multi qui vocantur Christiani, tamen propter agros suos fugiunt doctrina professionem, & sunt aut palam Epicurei, aut defendunt vsitatos errores propter ventrem, ut multi Episcopi, Canonici, & alij.

I. I.
Negocia gu-
bernationis.

Alij propter sua negocia fugiunt doctrina professionem. Hic precipue taxantur principes & aulici, qui etiamsi non exercent sauitiam, tamen negligunt Euangelium & Ecclesias, & putant harum rerum curam se indignum esse, habere se occupationes magnas, necessarias hominum vite, videlicet constitutionem & defensionem imperiorum. Hanc opinionem ducunt esse gloriosam: Ecclesias nihil curant. Sic in alia parabola dicitur, semen inter spinas cadere, ubi precipue spina aulica intelligantur. Tertium genus est tyrannorum, qui delere Euangelium conantur.

II. I.
Tyrannis.

Descriptio
Ecclesie in
Sophonia.

Erit igitur exiguus coetus Ecclesia, quia superiora tria genera sunt extra Ecclesiam. Ideo dicitur Soph. 3. Et reliquum faciam in medio tui populum pauperem & egenum, & sperabunt in nomine Domini. Hec consideranda sunt, ne cogitemus populum Dei esse maiorem multitudinem, & imperia, quae magis florent gloria & potentia, & ne abiecto verbo Dei ad illam multitudinem deficiamus, sicut humana ratio mouetur multitudine, & fortuna, cogitat tam multos, tam florentes, non negligi à Deo. Aduersus hac scandala confirmemus nos descriptionibus Ecclesie, traditis à Christo & Prophetis, ut in parabola de se-

Ecclesiasunt
pauperes &
imbecilles.

mine,

mine, & Paulus inquit 1. Cor. 1. Non multi sapientes secundum carnem, non multi potentes, non multi nobiles, &c.

Diligenter autem obserua in descriptione apud Sophoniam, quod addit, & sperabunt in nomine Domini. Ecclesia alligata est ad doctrinam veram, non ad certa imperia regum & Pontificum, & inuocatio discrimen facit. Discrimen
Ecclesie &
aliorum re-
ligionum. Etsi Iudei & Turci dicunt se inuocare vnum Deum, conditorem rerum, tamen negant Deum conditorem rerum esse Patrem Iesu Christi, negant opus esse mediatore, cum tamen Deus reuelauerit se per Filium, & non velit inuocari, nisi fiducia Filij, sicut saepe dicitur: Per hunc habemus accessum ad Patrem. Item, nemo nouit Patrem, nisi Filius, & cui Filius reuelauerit. Non igitur inuocant Deum Turci. Item, fatentur se inuocare sine verbo, sine promissionibus, sine mediatore, cum perpetua dubitatione. Sed vera membra Ecclesie inuocant Patrem Domini nostri Iesu Christi mediatoris, conditorem omnium rerum, & quidem fiducia huius Propitiatoris reuelati in Euangelio, & exhibiti, petunt & expectant salutem. Hac inuocatio discernit Ecclesiam a ceteris gentibus. Ideo diligenter obseruetur dictum, Et sperabunt in nomine Domini.

Postremo hic cogitemus etiam hunc cultum, scilicet inuocationem, precipue praestandum esse, Ideo enim & flagitat, & addit promissiones, quia vult exaudire, &c. Si cogitamus nos esse membra Ecclesie, sumus ex coetu inuocantium.

DE TERTIO.

Pœnz con-
tenti Euan-
gelij.

T Estatur hic Christus pœnas impendere omnib.
gentibus atq; hominibus qui sunt extra Eccle-
siam Dei, sicut ostendunt exempla ab initio mundi,
que proposuit Deus, vt nos de vltimo iudicio, & de æ-
ternis pœnis admoneat, de quibus concionatur Chri-
stus, cum inquit, *Ite maledicti in ignem æternum,*
&c.

DE QVARTO.

De veste nuptiali.

Pœnz hy-
pocritarum

Vestis nupti-
alis.

S Vpra dictum est de pœnis omnium, qui sunt ex-
tra Ecclesiam, Nunc sequitur tristis concio, eti-
am in Ecclesia Dei sunt hypocritæ, qui damnati abij-
cientur in pœnas æternas, sicut hostes Euangelij, vt
Saul perinde damnatus est, vt Goliath.

Quæ est igitur vestis nuptialis? Alius aliud nomi-
nat: sed necesse est id esse, de quo Paulus inquit, Cu-
pientes superindui, si tamen vestiti, & non nudi repe-
riemur. Et confessione omnium hæc vestis est lux spi-
ritualis, qua renascimur, de qua dicit. 2. Cor. 3. Nos
transformamur omnes relecta facie gloriam Dei
speculantes, à gloria in gloriam, tanquam à domini
spiritu. Quid est autem illa lux spiritualis, que discrimen facit inter hypocritas & renatos? Est haud du-
bie agnitione iræ Dei aduersus peccata expauescere,
& rursus fide erigi, & considerare quod Deus reci-
piat nos, & hac fiducia eum inuocare, ei subijci, pe-
tere.

tere & expectare ab eo gubernationem & defensionem, non diffidentem Deo querere humana praesidia, non neglecto Deo, indulgere proprijs cupiditatibus. Hæc omnia complectimur, cum nominamus pœnitentiam & fidem, seu regenerationem.

Est igitur vestis nuptialis illa ipsa regeneratio, quæ complectitur motus pœnitentiæ, & fidei, quæ accipit remissionem peccatorum, & in omni vita petit & expectat à Deo auxilium, & incoat nouam obœdientiam.

Sunt autem in externa societate Ecclesiæ multi sine hac veste nuptiali, primum qui perseuerant in peccatis contra conscientiam, deinde & hypocrita, vt Ahas, qui etsi videtur vir honestus & rectæ professionis, tamen est sine illa luce, id est sine pœnitentiâ, & sine fide, cumulat cultus, putat se iustum esse, gerit res multas, sed fiducia suæ sapientiæ, ac diffidens Deo, nec petit, nec expectat ab eo auxilium, vndecumq; querit praesidia humana, dehortantibus etiam Prophetis. Econtra in Dauide, Ezechia sunt pauores & consolationes. Hi expauescunt agnitione suæ infirmitatis, & rursus fide statuunt se a Deo receptos esse, & hac fiducia inuocant, obœdiunt, petunt à Deo, & expectant auxilium. Hæc exempla in historijs Prophetis ideo descripta sunt, vt discamus hypocrisim à veste nuptiali, id est, à regeneratione, seu pœnitentiâ & fide discerni.

Hac veste ornatus est Augustinus, cum paulo ante mortem de pœnitentiâ & fide concionaretur, ac deplorare

Sine veste
nuptiali esse

Augustini
vestis nupti-
alis.

ploraret vitæ actæ securitatem, & rursus seipsum erigeret inuocatione & fide filij Dei, econtra Ahas erat sine vero timore, & sine vera fide, non agnoscebat se peccare, cum cultus fingeret suo arbitrio, cum indulgeret suo odio aduersus Prophetas, non crederet se recipi, exaudiri propter promissionem diuinam, imo dubitabat an exaudiretur, ideoq; diffidens quærebat alia præsidia.

Sic sunt sine veste nuptiali etiam adiuncti veræ professioni, & sine publica turpitudine viuentes, si tamen sunt securi, sine pœnitentia, & quadam negligentia ac dubitatione, non petunt, nec expectant à Deo quicquam, sed confidunt suis consilijs & humanis præsidijs. Item, in aduersis non agnoscunt se iuste puniri, existimant pœnas vel casu accidere, vel iniusto iudicio Dei, sicut Saul fremit aduersus Deum in calamitate. Multo magis carent veste nuptiali, qui palam defendunt errores & vitiosos cultus, sed de hoc coetu prius dictum est, qui cum sit extra Ecclesiam, sine vlla dubitatione damnatus est.

Imbecillitas
& errata in
sanctis ma-
nent.

Ceterum etiam in sanctis manet imbecillitas, habet alius alio vestem nitidiorum, vt multa sunt etiam sanctorum errata, & peccata ignorantia, que tamen condonantur tenentibus fundamentum, id est, veram inuocationem & fiduciam donata misericordie propter Filium Dei, sicut Paulus inquit, Nulla nunc condemnatio his, qui in Christo Iesu ambulant.

DOMI-

POST TRINITAT. 401
DOMINICA XXI.
post Trinitatis.

EVANGELIUM,
Ioan. 4.

ET erat quidam Regulus, cuius fi-
lius infirmabatur Capernaum.
Hic cum audisset, quod IESVS adue-
niret à Iudæa in Galilæam, abiit ad e-
um, & rogabat eum, vt descenderet
& sanaret filium eius, incipiebat enim
mori. Dixit ergo IESVS ad eum, Nisi
signa

signa & prodigia videritis, non creditis. Dixit ad eum regulus, Domine, descende priusquam moriatur filius meus. Dixit ei IESVS, Vade, filius tuus viuit. Credidit homo sermoni, quem dixit ei IESVS, & ibat, iam autem eo descendente, serui occurrerunt ei et nunciauerunt dicentes, quod filius eius viueret. Interrogabat ergo horam ab eis, in qua melius habuerat. Et dixerunt ei, Heri hora septima reliquit eum febris. Cognouit ergo pater, quod illa hora erat, in qua dixit ei IESVS, Filius tuus viuit. Et credidit ipse, & domus eius tota. Hoc iterum secundum signum fecit IESVS cum venisset è Iudæa in Galilæam.

TRES sunt precipui loci.

- I. Reprehensio humana infirmitatis, quæ plaris facit signa, quæ verbum Dei, circumspectat, querit miracula, omisso verbo Dei.
- II. Exemplum fidei, quod pingit & ostendit naturam fidei.
- III. Fructus fidei, confessio & predicatio.

DE PRIMO.

Qvando primum editur verbum Dei, adduntur certa testimonia, vt cum daretur lex, sunt addita ingentia signa, vt certo constet, doctrinam esse diuinam, sicut & Patres & Propheta testimonia habebant de promissionibus.

Postea constat verbum à Deo traditum esse, debemus ipsum verbum anteferre miraculis, adeo vt nec miraculis contra certum verbū credendum sit. Ita in Israël norant promissiones de Messia, & his debebant credere, plus quam miraculis. Sed humana mens negligenter attendit verbum Dei, & magis mouetur signis.

Verbum cetero traditum præferendum miraculis.

Has tenebras reprehendit Christus, quæ tantæ sunt, vt cum omnia plena sint miraculis, tamen præter hæc flagitemus alia inusitata. Hic ordo rerum, quod Deus quotannis sæcundat agros, & pascit nos, quod dedit Filium suum pro nobis, qui reuixit ex morte, & regnat, vt nos defendat in continuis periculis aduersus diabolum, an non hæc sunt ingentia miracula? Quanto autem plus mouentur animi nouo aliquo exemplo, vt curatione morbi alicuius, quam ceteris multo maioribus & æternis beneficijs. Verum singuli cogitamus, Si Deus mihi adeo familiaris esset, vt fuit Abrahæ, aut Moysi, si similibus testimonijs me quoque confirmaret, tunc vero credere ei auderem.

Humana infirmitas querens noua miracula neglectis quotidianis.

Hunc ipsum errorem proprie hic reprehendit Christus, & alibi, cum inquit, Generatio adultera signum querit, Habemus enim certum verbum Dei, in hoc

vult

vult nos intueri, iuxta illud: *Lucerna pedibus meis verbum tuum. Rom. 15. Ut per consolationem scripturarum spem habeamus. Hæc doctrina admodum utilis est, ut discamus vera exercitia fidei, nec quæramus de voluntate Dei extra verbum. Item vere sciamus Deum velle nobis hæc præstare, quæ in verbo promittit, perinde, ut præstitit Abrahæ, Moysi, & alijs. Quid circumspectas prodigia? quæris inuitata exempla?*

Quamquam hæc quoque, occurrunt multa fere singulis, tamen desigito oculos in verbum, & expectes ea quæ in verbo promissa sunt. In his exercitijs discitur, quid sit fides. Et quidem hæc fides impetrat miracula, sicut hic, etsi reprehenditur humana infirmitas, tamen Christus postea addit miraculum, ut ostendat se mederi nostræ infirmitati.

D E S E C V N D O.

Fides niti-
tur gratuita
misericor-
dia.

Hic discamus fidem debere niti verbo Dei, nec abijciendam esse propter nostram indignitatem, sicut & exemplum Syrophœnissæ ostendit. De hac re & nunc controuersa est cum Monachis, & semper Pharisæica imaginationes in hoc articulo aberrant à Deo. Nam Monachi & omnes fascinati Legis opinionibus sic cogitant: Deus est verax & seruans promissionem, sed tribuit eas dignis. Crederem me respici, & exaudiri, si dignus essem.

Hunc errorem taxat Euangelium, ac iubet omnes agentes penitentiam credere voci Dei, etiam si agnoscent

scunt se indignos & immundos esse. Hac fides in quotidiana inuocatione exercenda & discenda est.

Et diligenter obseruandum est discrimen inter veram fidem, vitentem gratuita misericordia, & inter imaginationes Pharisaeas, quibus fingunt homines se credituros esse, & inuocatuos, si essent digni, & hoc errore omittunt veros cultos & opera primi praecepti, non credunt, non inuocant Deum, non expectant bona à Deo. Sed vt praestemus opera primi praecepti, tenenda est doctrina de hac fide, petente & expectante bona à Deo, ac nitente promissa misericordia propter mediatorem Christum, etiamsi nos non sumus digni.

Huc pertinent innumerabiles sententiae, Petite, & accipietis. Inuoca me in die tribulationis, Prope est Dominus omnibus, inuocantibus eum. Et Psalm. 36. Subditus esto Deo, & ora eum. Ergo sicut discedit Regulus, expectans beneficium promissum, nec deturteretur sua indignitate, ita nos credamus voci Dei, & hac fide petamus & expectemus beneficia.

DE TERTIO.

Postquam agnouimus Deum, sequi debet noua Fructus
fidei. obœdientia, & praecipue praestandus est hic cultus, vt alios nostro testimonio inuitemus ad agnitionem Dei. Sicut hic regius suam familiam inuitat ad fidem. Hic cultus praecipuus est, iuxta illud: Quid retribuam Domino pro omnibus qua retribuit mihi? Tibi sacrificabo hostiam laudis. Item Petrus: Estis e
vocati

vocati ad hanc lucem, vt enarretis gloriam Dei. Ergo qui agnouerunt veram doctrinam, meminerint se debere eam confiteri, & alijs impertire.

DOMINICA XXII.
post Trinitatis.

EVANGELIUM,
Matth. 18.

I Deo assimulatum est regnum coelorum homini regi, qui voluit rationem ponere cum seruis suis. Et cum cœpisset rationem ponere, oblatus est ei vnus, qui debebat ei decem millia talentorum. Cum autem non haberet vnde redderet, iussit eum dominus eius venundari, & vxorem eius, & filios & omnia quæ habebat, & reddi. Procidēs autem seruus ille, rogabat eum, dicens, Patientiam habe in me, & omnia reddam tibi. Misertus autem dominus serui illius, dimisit eum, & debitum remisit ei.

Egressus autem seruus ille, inuenit vnum de conseruis suis, qui debebat ei cen-

ei centum denarios. Et tenens suffocabat eum, dicens, Redde quod debes. Et proci dens conseruus eius, rogabat eum, dicens, Patientiam habe in me, & omnia reddam tibi. Ille au-

tem noluit, sed abiit, & misit eum in carcerem, donec redderet debitum. Videntes autem conserui eius, quæ fiebant, contristati sunt valde, & venerunt & narrauerunt domino suo omnia quæ facta fuerant. Tunc vocauit

illum dominus suus, & ait illi, Serue nequam, omne debitum remisi tibi, quoniam rogasti me, nonne ergo oportuit & te misereri conserui tui, sicut & ego misertus sum? Et iratus dominus eius, tradidit eum tortoribus, quo adusq; redderet vniuersum debitum. Sic & Pater meus cœlestis faciet vobis, si non remiseritis vnusquisque fratri suo de cordibus vestris.

QVATVOR sunt loci præcipui.

- I. *Differunt hac duo, ministerium publicum remittendi peccata, & priuata condonatio offensionum.*
- II. *Ministerium est duplex, Annunciatio Euangely de remissione manifestorum & ignotorum delictorum. Et iurisdictio Ecclesiastica instituta de manifestis delictis, vt sit in Ecclesia correctio aliqua peccantium.*
- III. *Discrimen Ecclesiastica gubernationis & politice.*
- IIII. *Quomodo cum condonatione priuata coniuncta esse possit defensio, & quando de defensione vtendum sit.*

DE PRIMO,

Ministerium publicum remittendi peccata, est ipsum mandatum Christi traditum per Evangelium, ut in Ecclesia expresse annuncietur remissio peccatorum, singulis aut multis credentibus, iuxta illud: Quorum remisseritis peccata, remittuntur eis. Hanc vocem non predicabant Leuitici sacerdotes, sed in genere concionari debebant, propter venturum Messiam, credendum esse remissionem peccatorum, ut Petrus inquit in Act. cap. 2. Baptizetur vnusquisq; in nomine Iesu Christi ad remissionem peccatorum. Et 2. Cor. 5. Posuit in vobis sermonem reconciliationis. Et hic Matth. 18. Quoties remittam? Septuagies septies. Nam prior illa pars textus, non de priuata condonatione tantum, sed de ministerio loquitur, cum clare prius dicat, Quicquid ligabitis supra terram, erit ligatum in caelo, & quicquid solueritis super terram, erit solutum in caelo. Estq; hac sententia fideliter retinenda, quod illa pars de ministerio loquatur, per quod Deus remittit peccata. Nec tantum putemus esse ciuile praeceptum de priuata condonatione, nihil pertinens ad remissionem diuinam, ut multi hunc textum deprauant.

De ministerio remittendi peccata.

Sed priuata condonatio est, non odisse eum, qui te offendit, nec vindictam expetere. Sicut Iacob fratrem Esau diligebat, quanquam magnis iniurijs affectus erat. Huius virtutis simulacrum aliquod etiam Ethnici norunt, quia necessaria est in vita hac mansuetudo, non omnes iniurias persequi, sed multas

Priuata condonatio.

publica tranquillitati condonare. Sicut Rome publice cogebantur redire in gratiam inimici, qui eosdem magistratus eodem tempore gesturi erant. Et Attica ciuitas humanissimum decretum fecit de amnistia, id est, obliuione iniuriarum. Et Scipio dissimulabat iniurias Tribunorum.

Causse con-
donande of-
fensionis.

- L.** Sed Ecclesia multo plures causas habet parcendi.
- I.** PRIM A est, quia scit Deum precipere de hac condonatione, & quidem adeo secrete, vt dictum sit, Si non remiseritis, non remittet vobis Pater celestis.
- II.** SEC V N D A, quia vindicta est honos Deo competens, iuxta illud: Mihi vindictam, & ego retribuam. Vult igitur Deus nos omittere priuatam vindictam.
- III.** T E R T I A, quia nos agnoscere debemus, nos quoque habere peccata digna pœnis, & cū nobis parci velimus, sic simus affecti erga alios, iuxta illud, Quod tibi vis fieri, alteri feceris. Sic Dauid pepercit maledico Simei, addens valde memorabile dictum, Reddet mihi Dominus bonum pro his maledictis. Significat enim hanc patientiam Deo gratam esse, & Deo cura esse, vt rursus ornemur, etiam cum iniuste deformati sumus.
- IIII.** Q V A R T A causa est, quia vult nos Deus parcere communi tranquillitati Ecclesie, qua turbatur cum aluntur certamina.
- V.** Q V I N T A, interturbatur precatio crescentibus odijs in vindicta.
- VI.** S E X T A, impediuntur alia negocia magis necessaria. Has causas diligenter consideremus, & nos ad

nos ad hanc virtutem, videlicet ad mansuetudinem
assuefaciamus, nec indulgeamus odijs, & cupiditati-
bus vindictæ.

DE SECVNDO.

DVplex est ministerium. Quoddam est annun-
ciatio Euangelij, qua nota & ignota peccata
remittuntur. De hoc ministerio proprie dictum est :
Quorum remisistis peccata, remittentur eis. Item,
Ite, predicate pœnitentiam & remissionem pecca-
torum in nomine meo. Deniq; hæc est propria vox
Euangelij, per quam Deus credentibus ignoscit, ad-
ministrata seu multis, seu singulis, vt in priuata ab-
solutione. Alia res est iurisdictio, quæ pronunciat de
manifestis delictis. Voluit enim Christus in Ecclesia
sua correctionē esse publicam peccantium. Quia vero
Ecclesia non est politia similis mundanis, hoc est, mi-
nistri Euangelij non gerunt gladium : Christus in-
stituit talem correctionem, quæ non tam querit pœ-
nam, quam sanare studet. Iubet primum admoneri
lapsum, vt vltro redeat in viam. Si redit, iubet eum
recipi, sicut dictum est, Septuagesies septies, quia
Christus scit multo plures esse lapsus, quam nos exi-
stimamus. Sin autem non redit, iubet eum eijci ex
Ecclesia, id est, feriri comminatione diuinæ iræ.

Hic est neruus disciplina, quem Christus in Ec-
clesia constituit, & vult seruari sicut & Apostoli, &
deinde pij Episcopi excommunicatione hoc modo
executi sunt, Corinthij excommunicant incestum, &

Partes minist
terij seu po
testatis Ec-
clesiasticæ.

Correctio
publice pecc
antium.

Excommu-
nicatio Ec-
clesiæ.

Paulus inquit, traditum esse Satanae, ut corpus eius excruciet. Aliqua enim corporis vexatio incestum illum inuasit, ut Stiliconis scriba, quem excommunicavit Ambrosius, furore correptus est, quia vera excommunicatio non est inane fulmen, sed iudicio Dei sequuntur corporales poenae & calamitates, ut in Genesi scriptum est, Maledicam maledicentibus tibi.

DE TERTIO.

Discrimen
gubernatio-
nis civilis &
Ecclesiasti-
ca.

Ingens discrimen est inter gubernationem Ecclesiasticam & politicam, quod semper in conspectu nobis esse debet, nam confusio magnas tenebras affert. Quid sit gubernatio politica, facile intelligit ac iudicat humana ratio, quia Deus indidit humane menti leges, iuxta quas constituenda sunt politica. Est igitur politica gubernatio mandatum diuinum, per certos magistratus custodienda externae disciplinae, & retinenda pacis, & puniendi contumaces poenis corporalibus, seu gladio.

Imperia cō-
stituantur &
transferun-
tur diuini-
tus.

Magnum & mirandum Dei opus est, quod non solum nostris mentibus indidit leges, quibus regenda sunt imperia, sed quod etiam & ipse singulari modo constituit & transfert, sicut in Daniele dicitur, & praecipue eam partem curant, quae praebet hospitium Ecclesijs, nam ad hunc finem constituit principaliter imperia, ut sint hospitia Ecclesiae. Sicut autem coniugio multi abutuntur, sic multi reges & principes abutuntur imperijs, faciunt iniustas cedes, rapiunt facultates subditorum, sine modo indulgent libidibus.

Cum

Cum ita grassantur in imperijs gubernatores, Deus eos excutit, & regna transfert. Nam hæc semper fuerunt causæ mutationum. *Cyrus* puniuit *Astyagen*, qui filium vescendum *Harpago* præbuerat. *Persarum* sauitiam puniuit *Alexander*. deinde petulantiam *Græcorum* *Romani* punierunt. *Romanæ* nobilitatis tyrannides *Iulius* puniuit. Postea crebræ mutationes factæ sunt. Et imperia ad extremum plus confusionis habitura sunt.

Ac iusta imperia sunt beneficia Dei. Tyrannides vero admistæ permittuntur ad tempus, vt sint pœna scelerum mundi, sicut pestilentia, aut incendia fortuita. Ideo dicit *Salomon*, Propter peccata populi, multi sunt principes, id est, crebræ mutationes imperiorum sunt, nec sunt mutationes sine magnis claudibus, vt ostendunt quotidiana exempla. Et *Eccles. 10.* dicitur: Regnum à gente in gentem transfertur, propter iniurias. Contra *Salomon* dicit: Iusticia stabilitur thronus.

Hæc cogitanda sunt de imperijs, vt sciamus homines non casu consociatos esse, sed hunc politicum ordinem esse Dei opus & discernendam esse rem à personis. lacerari ordinem furoribus hominum, & à Deo puniri dilacerationes, & aliqua hospitia *Ecclesijs* seruari, alias magis, alias minus tranquilla. Illa igitur imperia, quæ sunt hospitia *Ecclesiæ*, fideliter Deo commendemus, nam in his quibz, oriuntur multa saua tempestates. Ideo *Paulus* pro his precari iubet, 1.

Orandum
pro impe-
rijs.

bet 1. Timot. 2. Et finem ostendit, vt habeatis tranquillitatem cum pietate. Iubet expeti pacem, non vt pace ad luxum abutamur, sed vt seruiat educationi, tuenda discipline, pijs studijs. Sic Psalmus docet orare, Fiat pax in virtute tua, & ponitur inter premia pietatis florens Respub. vt in Psalmo dicitur, Vt videas bona Hierusalem omnibus diebus vita tua. Et Esaiæ 33. Videbunt regem in decore suo, id est, pijs videbunt florentem statum Reipub.

De gubernatione Ecclesie.

Quid est autem Ecclesiastica gubernatio? Est mandatum Dei, quod precipit docere Euangelium, vocare ministros Euangelij, administrare sacramenta, punire contumaces excommunicatione, sine vi corporali. Hac gubernatio prudenter discernenda est à politica, & fines considerandi sunt. Hac regit non tantum externos mores, sed docet corde inuocare Deum, & aterna bona impertit pijs, etiam cum vitam & imperia amittunt, sicut Dauid, quanquam excussus erat regno, tamen sciebat se à Deo petere remissionem peccatorum, & expectare auxilium in presentibus arumnis.

Ita nunc sentiamus, cum opprimuntur pijs à Turcis, non propterea deficiant à Deo, quod politias amiserunt. Sciamus aliud esse regnum cœleste, ministerium verbi, puniri nos agnoscamus, ereptis commodis corporum, & nos verbo Dei in his arumnis sustentemus. Hic discamus Euangelium esse ministerium spiritus, id est, non externam politiam, sed consolationem mentis, quæ aterna bona impertit, vt
Daniel,

Daniel, Manasses, non amiserunt ministerium spiritus, etiam cum regno expulsi erant. Hac admonitio necessaria est propter eos, qui tantum florentes politias imaginantur populum Dei esse, sicut Turci, & de doctrina iudicant ex fortuna politiarum, quod non est faciendum.

DE QVARTO.

DIXI aliud esse ministerium remissionis peccatorum, aliud priuatam condonationem: ministerium concionatur de diuina voluntate, priuata condonatio de tua voluntate erga alterum testificatur, videlicet te remittere alteri, & non expetere vindictam, ac rursus te vera beneuolentia complecti eum, propter Deum, vt Dauid condonabat Sauli, Iacob fratri Esau. Hoc officium Deus requirit in Ecclesia, propter causas, quas supra recensui & habet premia, sicut alia bona opera, iuxta illud: Remittite, & remittetur vobis, scilicet mitigatione poenarum.

Sed hic queritur de Magistratu, & de priuata defensione. Magistratus mandato diuino cogitur punire scelera. Primum propter iusticiam, quia iusticia Dei vult tolli sceleratos. Secundo, ad tuendos innocentes. Tertio, exempli causa. Et vult Deus magistratum in hoc suo munere non esse ignauum, & negligentem, vult disciplinam & pacem seuerè defendi, vt Lex inquit, non parces ei, sed tolles malum de terra. Ideoq; cum Magistratus polluit se societate scelerum,

De vindicta magistratum.

L

II

III

scelerum, hoc est, cum est negligens in puniendo tota gentes delentur.

Non igitur misceantur sententia de remissione priuata, muneri magistratus, sicut miscuit Iulianus, & derisit Euangelium, quasi hac dicta de remissione tollant defensionem pacis, & neruos ciuilis societatis. Et Anabaptista diu talia deliria sparserunt. Sed tenenda est regula, In Euangelio vere comprobari magistratum, & leges politicas cum ratione congruentes, vt constat ex 13. cap. ad Romanos.

De legitima
defensione.

Quod autem queritur de defensione, p̄ diligenter monendi sunt, magnum discrimen esse defensionis & priuatae vindictae. Vt si quis iniustam litem tibi moueat de agro, iustum est vti legitima defensione, hoc est, auxilio magistratus, quo res tuas retineas, sed non accedat odium, & cupiditas nocendi aduersario. Sic de conuicijs, iustum est respondere defensionis causa, vt Christus respondet: Non habeo demonium. Sed non accedat odium, & rabies atrociora faciendi contra aduersarium. Hoc discrimen defensionis, & vindictae priuatae prudenter considerandum est. Nam mundus flagitiose commiscet. Postquam lis mota est, non sumus contenti legitima defensione, sed accendimur odijs, & cupiditate nocendi, & tentamus atrociora, non vt nos tueamur, sed vt noceamus aduersario, imo vt eum deleamus. Et ex paucorum certamine interdum magni motus, magna dissipationes, & bella ciuilia oriuntur. Vt ex Pompeij & Caesaris emulatione exarsit bellum ciuile.

Sed

Sed pijs discernant hac duo, defensionem, & vindictam priuatam, & intra metas in Euangelio propositas se contineant. Defendere, est famam, vitam, res retinere certo ordine, sine cupiditate nocendi alteri. Vindicta, est cupiditas nocendi in animo irritato. Si quis tibi vitam aut res iniuste eripere conatur, implorare auxilium Magistratus iustum est, sicut Paulus prouocat ad Casarem: sed non addas cupiditatem nocendi. Si conuicia dicuntur, considera quando necessario sit refutatio, quando non sit necessaria. Tunc est necessaria refutatio, cum Euangelium contumelia afficitur, aut cum inurunt notas scandali, quae deformant Ecclesiam, aut cum nocent paci, vel amicorum concordia. Sicut Athanasius refutauit obiecta crimina magia, & machinationem contra Imperatorem. In talibus defensio necessaria est, iuxta illud: Bona conscientia nobis opus est nostra causa, bona fama propter proximum. Et talis defensio congruit cum hoc dicto, Benedicite maledicentibus. Nam refutans est sine cupiditate nocendi, & benedicit, id est, vel docet aduersarios, vel etiam pro aliquibus orat, & tamen interim cogitur conuicium aliorum causa, tanquam excitatum incendium restinguere.

Sed alia multa sunt conuicia, ut inscitia, ignobilitatis, stoliditatis, & similia, quae nec laedunt Euangelium, nec scandali notas inurunt, nec nocent paci. Hec non necesse est refutari. Sed plerumq, ex arrogantia aut superbia oritur refutatio. Iuxta illud, Qui velut ingenio cedere nullus erit. Et contentio paulatim cre-

Quando sint
retutanda
conuicia &
contumeliae

tim crescens, auget dissidia, quæ cum latius vagantur, sæpe totas respublicas euertunt.

Moderatio
in defensione.

Hoc periculum p̄i intelligant, & reprimant iracundiam, & aliquas iniurias prorsus dissimulent, ac condonent publicæ tranquillitati, neq; de omnibus paruis & magnis rebus pugnandum esse existiment. Nam in paruis defensione nihil opus est. Sed sciant hanc moderationem Deo placere, & necessariam esse communi tranquillitati, imo necessariam in precationibus, videlicet, frenare cupiditatem vindictæ, & quasdam iniurias prorsus dissimulare. Sicut Eccles. 28. multa sententia docent. Abstinentes à lite peccata minuet. Ideo autem toties in veteri & nouo Testamento hæc præcepta repetita sunt, quia in omni gubernatione maximos motus excitat cupiditas vindictæ, Vt in versu etiam dictum est:

*Nam cætera regna
Luxuries vitijs, odysq; superbia vertit.*

DOMINICA XXIII.
post Trinitatis.

EVANGELIUM,
Matth. 22.

TVnc abeuntes ^{et} Pharisæi, ^{et} consilium
inierunt, vt ^{liber} caperent eum in ser-
mone. Et mittunt ei discipulos suos
cum

cum Herodianis, dicentes, Magister, scimus quia veraces, & viam Dei in veritate doces, & non est tibi cura de aliquo, non enim respicis personam hominum, Dic ergo nobis, quid tibi

videtur, Licet censum dare Cæsari, an non? Cognita autem I E S V S nequitia eorum, ait, Quid me tentatis hypocritæ? Ostendite mihi numisma census. At illi obtulerunt ei denarium. Et ait illis I E S V S, Cuius est imago hæc

hæc & superscriptio? Dicunt ei, Cæsaris. Tunc ait illis, Reddite ergo quæ sunt Cæsaris Cæsari, & quæ sunt Dei, Deo. Et audientes mirati sunt, & relicto eo, abierunt.

LOCI sunt quatuor precipui.

- I. De discrimine promissionum corporalium, & æternarum.
- II. De tempore aduentus Christi.
- III. De vero cultu Dei, & de regula, quod oporteat Deo magis obedire, quam hominibus.
- IIII. De officijs corporalibus, quæ vel iure perit potestas, vel vi extorquet.

DE PRIMO.

Prodest sæpe commonesieri homines de discrimine promissionum, quia omnibus temporibus etiam magni homines lapsi sunt mala interpretatione promissionum corporalium. Cum Ieremias predicaret templi & urbis excidium, arguebant eum sacerdotes manifesti erroris, quia scriptum est, Non auferetur sceptrum de Iuda. Cum huic populo regnum, & huius cultus conseruationem Deus promississet, disputabant predicationem Ieremia manifeste pugnare cum promissionibus clarissimis, nec paucos mouebant hi clamores. Dicitur & de filijs Ephraim 1. Paralip. 7. longe ante Moysen inuasisse eos terram promissam.

Falsa interpretatio promissionum.

promissam, & interfectos esse, ij haud dubie moti sunt promissione, & disputauerunt se debere fretos voce diuina arma capere, & sua occupare, Deum non velle, vt ociosi negligere promissa. Quem non moueret tam speciosa ratio? Sic nos disputamus: Nunquam delebitur Ecclesia, ergo necesse est vinci Turcas, necesse est in his locis manere statum Ecclesie. Ita & in hoc casu Iudei argumentabantur: Semini Abrahæ est promissa libertas, ergo eam tueri debemus, & excutere Romanos.

Ad hoc argumentum explicandum, tenendum est discrimen mandatorum, & promissionum. Item, promissionum corporalium, & æternarum. De mandatis nihil dubium est, facienda esse quæ Deus preceperit. De promissionibus etiam vniversaliter sciendum est, credendum esse promissioni, sed non presu-
mendum modum, aut tempus, nisi voce Dei expri-
matur, vt credere debemus nos resurrecturos esse,
sed tempus & modum ignoramus.

Postea necessarium discrimen est promissionum. De discrimi-
Alia est reconciliationis & rerum æternarum, quæ ne promissio-
est propria Euangelij, & datur gratis propter Fili-
um Dei. Estq; mandatum, vt huic promissioni cre- sionum.
damus, & iam accipiamus reconciliationem fide, & omni tempore ad eam redeamus. Iuxta illud, Viuo
ego, nolo mortem peccatoris, sed vt conuertatur &
viuat.

Alia sunt promissiones corporalium beneficiorum,
quæ vel nominatim expressa sunt, vel non nomina-
f tum ex-

Corporalia promissa nō rapienda a nobis, sed expectanda vocatio. *tim expressa. Estq̄, tenenda regula de omnibus promissionibus corporalibus, non rapiendas esse nostris consilijs, sine vocatione diuina. Addenda etiam conditio, Ecclesiam subiectam esse cruci. Sic etsi Abrahæ promissa erat terra, tamen nunquam eam occupauit. Ideo ad Hebræos dicitur, Mortui sunt non accepta promissione, expectantes æternam promissionem. Item patres in Aegypto sciebant sibi promissam esse terram, nec tamen occupabant, sed expectabant vocationem. Dauidi promissum est regnum, neq̄, tamen rapuit viuo Saul. Christus inquit, Habeant centuplum in hac vita, quod intellige non rapiendum humano consilio, sicut Anabaptista fingebant se debere aliorum opes occupare. Sed intellige, sicut Deus suo consilio dabit, & Christus ipse addit interpretationem, cum tribulatione. Seruabitur Ecclesia, sed mirabiliter, etiamsi interea varie exercbitur.*

Amisissis corporalibus non abiicienda promissiones æternæ.

Singularis est hæc sapientia Ecclesie, non rapere promissiones humano consilio. Item, discernere corporalia ab æternis, etiam cum corporales eripiuntur, tamen sciendum est, non amitti æternas, vt cum Dauid excussus erat ex regno, sciebat se debere obedientiam in pœna, sed tamen non esse abiiciendam promissionem de remissione peccatorum, & vita æterna, hanc manere immotam propter promissum Dominum, sicut dictum est, Iurauit Dominus, & non pœnitebit eum. Saul amisso regno etiam abiicit promissionem de remissione peccatorum, vt multi in calamitatibus

calamitatibus penitus abijciunt promissionem rerum aeternarum, amissis corporalibus.

Sciendum est igitur omnibus promissionibus corporalibus inclusas esse conditiones duas, videlicet conditionem crucis, item conditionem pœnae inobœdientia, sicut promissiones legales pendent ex conditione obœdientia. Promissa est populo libertas, sed ita, vt etiam exerceatur cruce, item vt puniantur etiam impij. Sic Ieremias respondebat suis aduersarijs: Promissum est populo regnum, ergo seruabitur. Concedit vtrunq;. Regnum promissum est, sed cum conditione, vt etiam puniantur impij, item ne crux tollatur. Et seruabitur regnum, sed aliter quam iuxta humanas imaginationes, quia Ecclesia non regitur humanis consilijs, sicut scriptum est, Sine me nihil potestis facere. Et apud Ieremiam cap. 10. Scio Domine, non est hominis via eius: nec viri est, vt ambulet & dirigat gressus suos, id est, Homo non habet omnes euentus in sua potestate, & vt peccata non intelligit omnia, ita nec pœnas prospicit, & quia consilium Dei de afflictionibus Ecclesia non perspicit, ideo non potest omnes casus prospicere, & regere. Multa accidunt aliter, Iacob, Dauidi, & alijs, quam ipsi cogitauerant.

Conditio-
nes inclusa
promissioni-
bus corpo-
ralibus.

Est & aliud argumentum in hac caussa agitatum templum defendendum esse. Census erat templi, nam Romani didrachmum quotannis pendendum templo viritim ad se transtulerant. Ergo Iudaei non debebant permutere, vt reditus templo adimeretur. Respon-
dendum

De defensi-
one templi.

Seruitus sub
 Jeremia.

dendum est ad maiorem. Templum defendendum est,
 scilicet quod ad doctrinam, & veros cultus attinet,
 non quod ad pecuniam, aut lapides attinet. Sicut Je-
 remias voluit defendi & retineri doctrinam & veros
 cultus, non voluit defendi lapides aut pecuniam. Ita
 iam ereptio pecunie toleranda erat inter mala ser-
 uitudinis, sicut reliqua onera seruitutis.

Prædictio
 de seruitute

Simul autem debebat populus agnoscere benefi-
 cium Dei in hac ipsa seruitute, & tempus aduentus
 Messia. Magnum beneficium Dei erat, quod Roma-
 ni non cuerterant templum, non polluebant statuas,
 non deduxerāt eo colonias abducto populo. Hac sepe
 apud alias gentes fiebant, & paulo post acciderunt
 in Iudæa, post resurrectionem Christi. Prædictum
 autem erat à Daniele mansuram ciuitatem, vsq; ad
 aduentum Messia. Has prædictiones ad seruitutem
 conferre debebant, quia etiam prædictum fuerat, in
 quarta Monarchia venturum esse Messiam, cum po-
 pulus amisisset regnum. Sed multitudo fascinata erat
 stultis persuasionibus, & errore de regia potentia
 Messia. Ideo nec vaticinia intelligebant, nec agno-
 scebant Christum. Ita impietas fascinata proprijs de-
 lirijs discedit à verbo Dei.

DE SECVNDO.

De tempore aduentus Christi.

Seruitus ce-
 statur Chri-
 stum venisse

HÆC ipsa seruitus, in qua tunc erant Iudæi, sub
 quarta Monarchia, testimonium erat aduen-
 tus Christi. Quia Iacob prædixit regnum Iudæ man-
 surum

surum esse, vsq; ad aduentum Christi, iuxta illud: Non auferetur sceptrum de tribu Iuda, donec veniat Messias. Iam autem pars Iudæe redacta erat in formam prouinciæ. Galilæa habebat regem Herodem Idumæum. Et prædixerat Daniel annos, qui iam decurrebant ad finem. Hæc collecta, pijs erant certa testimonia aduentus Messie. Ideo hunc concionatorem, qui resuscitabat mortuos, & repurgabat doctrinam, & cui Ioannes dederat testimonium, agnoscebant esse Messiam. Sed impij fascino opinione de regno mundano, nolebant eum agnoscere. Caterum nobis utile est cogitare testimonia, quod venerit Messias. Prophetæ clare prædicunt venturum esse durante poluita Iudæa. Nunc funditus deleta iacet, diutius quam stetit, necesse est igitur venisse Filium Dei.

DE TERTIO.

Date Deo quæ Dei sunt.

HAEC est præcipua responsio in hac disputatione, & explicat obiecta argumenta. Pharisei disputabant templo dandam esse hanc pecuniam, non Cesari. Respondet Christus, Date Deo, quæ sunt Dei, id est, veram doctrinam, & veros cultus, hæc non sunt cedenda vlli creatura, vt tres viri in Babylone sinebant sibi eripi res & corpora, sed veram doctrinam & verum cultum non sinebant sibi eripi. Vos econtra de pecunia disputatis, veram doctrinam & veros cultus ipsi abijcitis, Euangelio aduersamini

Quæ sint danda Deo, non hominibus.

cumulatis traditiones, & aucupia questus, fingitis falsa dogmata, sectamini Saduceos & Phariseos.

Quare diligenter hoc loco discrimen consideretur rerum, quas cedere alijs possumus, & quas non licet cedere. De doctrina & de vero cultu non est cedendum, sed vitam & fortunas rapientibus aduersarijs relinquamus, praesertim si nemo nos defendat, sicut in multis dictis Euangelij docemur, Matth. 10. Qui me confessus fuerit, &c.

DE QVARTO.

Date Cæsari quæ sunt Cæsaris.

Discrimen
iustorum tri-
butorum &
iniustorum.

Duplicia sunt tributa. Quaedam iuste imposita, quia Deus, qui est autor politici ordinis, vult esse gubernatores, ut vult conferri pecuniam ad communem defensionem, vult etiam magistratibus & militibus dari stipendia, ideo mediocria & tolerabilia tributa iuste petuntur. Et Ioannes ea approbat, inquit, Estote contenti stipendijs vestris.

Sed idem precipit militibus, ut sint contenti, non supra mediocria tributa rapiant ex populi facultatibus, quantum ipsis libet. Et ut Deus est autor politici ordinis, ita ipse sua voce, Non furtum facies, discernit singulorum facultates, teneant suum gubernatores, teneant & ciues proprias facultates, ne conturbet hoc discrimen rapacitas gubernatorum. Punit Deus Achab eripientem ciui Naboth fundum, ita punit ceteros, qui iniustas expilationes indicunt.

Dixi quædam esse tributa iuste imposita, quæ iustissimum est etiam pendere, quia singuli pro communi defensione, non solum fortunas, sed etiam corpora nostra conferre debemus, sicut Ioannes inquit, Sicut ipse animam suam pro nobis posuit, sic unusquisq; pro fratre suo animam ponere debet. Dixi etiam quædam immodica tributa iniuste indici. Quid igitur facient subditi de iniustis expilationibus?

Respondeo, Omnes difficultates gubernationis sunt pœnæ nostrorum peccatorum. Sicut Salomon dixit, Propter peccata populi mutantur principatus. Difficultates imperiorum tunc pœnæ peccatorum. Quanquam igitur actio iniusta est, & expilatores puniuntur, tamen passio est iusta, id est, nos sentiamus nos iusto iudicio Dei puniri, sicut Daniel inquit, Tibi Domine iusticia, iuste punimur, & agnitam pœnam feramus, soluamus tributa, etiam iniuste imposita, sicut reliqua seruitus, quæ multiplex est, toleranda est, & agamus pœnitentiam, ut Deus mitiget publicas calamitates.

Sic Christus volebat Iudeos cogitare omnia tempora suæ politiæ. Tempore Dauidis & Salomonis magna gloria huius populi fuit, postea seruitus creuit.

Semper autem calamitates illæ fuerunt pœna peccatorum, & Deus rursus liberauit reliquias populi, agentes pœnitentiam, & mirabiliter seruauit in tanta seruitute cultum & templum. Ita nunç quoq; volebat eos seruitute admoneri, ut cogitarent

de pœnitentia, & ferrent interim calamitatem, ac à Deo liberationem expectarent, quasi diceret: *Date Casari, seratis onus & seruitutem corporalem, quia vestrus consilijs & viribus non potestis excutere, Sed si reliquæ agent pœnitentiam, liberabuntur diuinitus.*

Tristis serui-
tus Ecclesiæ
postremis
temporibus

Vt autem Ecclesia vltimo tempore populi Iudaici in quadam acerba & tristi seruitute fuit, Ptolemaus Lathurus trucidata magna multitudine Iudaorum, iusserat dissecari corpora mulierum & puerorum, & dissecta membra coqui, & his vesci Iudaos cœgerat. Tantis calamitatibus illa extrema etas fuit obnoxia. Ita sciamus nunc extremo mundi tempore Ecclesiam in seruitute fore, vel sub Turcis, vel sub alijs regibus & principibus, & habituram exiguam defensionem. Ideo discamus ferre difficultates politiarum, & agamus pœnitentiam, vt Deus eas mitiget. Interim tamen suum quisq; officium diligenter & prudenter faciat, vt retineamus Ecclesias, quas Deus mirabiliter seruabit, etiamsi in tantis regnorum mutationibus quassabuntur. Oremus etiam Deum, vt ipse regnorum mutationes mitiget.

POST TRINITAT. 429
DOMINICA XXIII.
post Trinitatis.

EVANGELIUM,
Matth. 9.

HAEC cum illis loqueretur, ecce
primas quidem venit, & adora-
uit eum, dicens: Filia mea modo
defuncta est, sed veni, & impone ma-
num tuam super illam, ac viuet. Et
surgens I E S V S, secutus est eum, ac
f 5 disci-

discipuli illius. Et ecce mulier, quæ sanguinis profluuiio laborauerat duodecim annos, accedens à tergo, tetigit fimbriam vestimenti illius. Dixerat enim intra sese, Si tantum tetigero vestimentum illius, ero salua. At IESVS conuersus, vt vidit illam, dixit: Confide filia, fides tua te saluam fecit. Et salua facta fuit mulier à tempore illo. Et cum venisset IESVS in aedes primatis, vidissetq; tibicines & turbam tumultuantem, dicit illis, Secedite, non enim mortua est adolescentula, sed dormit. Et deridebant illum. Cum autem esset eiecta turba, introgressus, tenuit manum illius, & surrexit adolescentula. Et emanauit rumor hic in totam terram illam.

QUATVOR sunt loci.

- I. De Synagogis.
- II. Doctrina communis de miraculis.
- III. Doctrina de fide, & inuocatione.
- IIII. Allegoria tibicinum, & alie.

Singulari consilio Deus in populo Israël, tantum vnum esse tabernaculum seu templum voluit, ad quod fierent legitima sacrificia, oblationes & mactationes, & ad quod semper præsto erat summus sacerdos, cum aliquo collegio. Hæc ordinatio proderat ad retinendam concordiam doctrinae, opinionum, & cultuum. Quia diuersa templa, diuersi pontifices, citius peperissent diuersos cultus, & diuersas opiniones, sicut postea accidit, quando Ieroboam & alij humana audacia condiderunt nouum templum, hinc discordia doctrinae, & magni errores orti sunt. Facilius enim retinetur concordia, cum in vno loco perpetua doctrina professio per manus traditur, & propagatur doctrina certa autoritate & certis testimonijs, & semper est grauis senatus inspector, qui considerat, quid publice doceatur. Et in illo populo promissio diuina facta erat, semper apud hos cultus & in hac sede futuram aliquam Dei Ecclesiam, & veritatem. Quare etiamsi saepe pontifices & magna pars collegij erat impia, tamen Deus seruauit aliquas reliquias vt Ieremiam, Simeonem, Zachariam, & similes. Erat igitur vnus locus, ad quem certo tempore omnes conueniebant, ex omnibus oppidis, & ibi doctrinam conferebant. Sicut & Christus adolescens mansit Hierosolymis, de doctrina disputans cum collegio, etsi tunc quidem Pharisei & Saducei extinxerant lucem verae doctrinae.

Quanquam

Scholæ &
conuentus
in singulis
oppidis.

Quamquam autem vna sedes erat, tanquam inspectrix & gubernatrix doctrina, tamen in omnibus oppidis reliquis Synagoga erant, id est, conuentus instituti, non ad oblationes aut mactationes hostiarum, sed tantum ad exercitia doctrinae & publicas preces. Voluit enim Deus ubiq; sonare vocem Prophetarum. Sed tamen vt maneret consensus, erat vna summa schola inspectrix ad templum.

Hæc ideo recito, vt agnoscamus Deum velle etiam studia doctrinae, & graui autoritate per cœtus aliquos propagari doctrinam, & esse inspectores, ad retinendam doctrinae concordiam. Hæc consideremus, vt excitemur ad amandas, iuuandas & tuendas scholas, in quibus Euangelium lucet, sicut populo Israel mandatum erat, vt suum templum tuerentur, Quia semper vult Deus aliqua esse Ecclesie studia, sicut seruat suum librum Ecclesie, scriptum per Prophetas & Apostolos.

Archisynagogus.

Ideoq; mandauerat imponi tabulas Moyse in arcam, vt significaret in Ecclesia mansuram esse doctrinam à se traditam. Fuit igitur Archisynagogus in oppido Capernaum, lector & interpretis quispian Prophetarum, qui ornatur hic insigni miraculo. Quia enim pauci doctores credebant Christo, ideo huius fidem Christus singulari beneficio remunerat.

DE SECVNDO.

Doctrina
miraculorū.

VNO & eodem modo plerunq; de miraculis dicimus tria hæc de miraculis tenenda esse.

PRIMUM

PRIMUM vniuersaliter facta Prophetarum, Christi & Apostolorum miranda, esse testimonia de doctrina, quibus Deus testatur, se adesse his docentibus, & hanc doctrinam sua voluntate proponi. Vt miracula omnia, quae facta sunt, cum populus educeretur ex Aegypto, testimonia erant doctrinae, videlicet hanc vocem legis vere esse vocem Dei. Sic resurrectione mortuorum facta à Christo, testantur eum à Deo missum esse, & genus doctrinae haud dubie diuinum esse. Nosq; haec miracula confirmant, vt amplectamur Euangelium, & discernamus à Philosophorum doctrina, & ab humanis opinionibus. Quoniam enim & aliae gentes quadam miracula habent, tamen haec sunt propria Ecclesiae, quae nulla creatura imitari potest, scilicet, reddere vitam mortuis, sistere solem, fecundas facere anus. Haec opponamus inanibus factis, quae narrant Ethnici, vt de dissecta cote. Sit igitur semper haec de miraculis diuinis prima cogitatio, testimonia de doctrina nobis proponi, in quibus toties se Deus patefecit.

I
Testimonia
doctrinae.

SECUNDA doctrina. Christi facta peculiari- ter ostendunt, quale sit regnum Messiae. Iudaei expectabant gloriosas victorias, partitiones prouinciarum, magnas opes, & dulcem tranquillitatem, sed Christus ostendit sua beneficia alterius generis esse, annunciat remissionem peccatorum, pollicetur & incoat vitam aeternam, & instaurationem humanae naturae, & vt ostendat vtrunq; se & re opitulari, & esse instaurationem vitae, sanat omnes petentes. Quo- ties

II
Beneficia
regni Christi.

ties igitur eius facta cogitamus, de perpetuo regno Christi cogitemus, quæ beneficia dare velit animæ & corporis. Sciamus tale esse nunc quoque eius regnum, semper eum adesse, remittere peccata petentibus, exaudire inuocantes, sanare, iuuare, in multis magnis periculis corporum.

III.
Exempla
promissio-
num.

TERTIO, Miracula sunt exempla promissionum, & applicationes ad singulos. Promissio est, Petite, & accipietis. Exempla sunt, hic Archisynagogus, Centurio, Syrophœnissa, & reliqui omnes, qui in suis ærumnis liberationem petierunt. Prophani lectores sic cogitant, ut de liberalitate aulica. Video quidem Christum aliquibus opitulari, sed non est similis voluntas erga omnes, ut in aula liberalitatem experiuntur aliqui propiores principibus, multi alij, quamuis melius meriti, tamen negliguntur.

Hæc collatio ex animis extirpanda est, & opponenda doctrina promissionum, in quibus præcipue hæc duo considerentur, quod promissio gratia non pendet ex nostris meritis, sed iubet intueri meritum Christi, & quod promissiones sint vniuersales. Venite ad me omnes, qui laboratis, &c. 1. Timot. 2. Deus vult omnes homines saluos fieri. Et Actor. 10. Non est acceptio personarum apud Deum.

Has sententias coniungamus omnibus exemplis, & nos ipsos ad hunc numerum petentium aggregemus, sciamus ideo hos adiutos esse, ut ceteri inuidentur. Adiuta est Syrophœnissa ethnica mulier, item mulier peccatrix Luca 7. & mulier Samaritana,

ana, Ioan. 4. Deniq; ipse dicit, sanis non esse opus medico.

Deponamus igitur humanam opinionem de nostra dignitate, & de particularitate, & ad hunc Pontificem accedamus omnes fiducia misericordia, & meritorum ipsius. Si angeris vt Archisynagogus, aut Syrophœnissa, accede ad Christum, nec disputa de tuis meritis, sed scito, hanc miseram naturam horribiliter oppressam esse peccato, & nequaquam nos posse nostra dignitate niti. Agnosce Deum se patefecisse immensa sua bonitate, & velle inuocari ab omnibus. Nulla mens humana hoc mirandum Dei consilium satis considerare, & satis magni estimare potest, quod Deus se patefecit, quod misit filium, quod vult nos exaudire & seruare. Fateamur nos infantum esse similes, & non assequi magnitudinem misericordiae Dei, & asserre peccatum ac dubitationes, nec accensa esse corda agnitione & dilectione Dei, vt debebant, & accedamus tamen ad hunc Pontificem Christum, cum illa imbecilli turba, petamus beneficia, & confirmemur exemplis huius turba. Exaudiit Syrophœnissam, ergo te quoq; vult exaudire, Ideo enim, vt ceteros inuitet, illam adiuuit. Sic Psal. 33. exempla ad vsum transfert. Accedite ad eum, & illuminamini. Iste pauper clamauit ad Dominum, & Dominus exaudiuit eum, &c. Hæc doctrina de applicatione tertio loco semper in miraculis consideretur.

Doctrina
fidei

De fide & inuocatione.

De inuoca-
tione.

HAEC applicatio de qua diximus, requirit cognitionem Euangelij de inuocatione, & de fide. Semper obstrepat nobis hac cogitatio: Quid facio magni, vt Deus me respiciat: sum immundus & reus, quid expectem à Deo nisi pœnas? quid curat Deus meos clamores, etiamsi velis eum inuocare, an magnificet istas recitationes, quibus aliquid petis. Hæ dubitationes semper cruciant animos. Hic oportet nos bene munitos esse hac doctrina de inuocatione, quæ est Euangelij præcipua. PRIMVM autem sciendum est, quod Deus hunc cultum omnium maxime requirat. Ideo se patefecit, vt agnoscat. Non potest autem agnosci sine inuocatione. Ideo toties præcipitur de inuocatione, vt Christus inquit, Semper orate, & non defatigemini. Item, Petite, & accipietis. Si homines possunt dare dona hominibus, quanto magis Pater cœlestis. Philip. 4. Non sitis solliciti, sed in omni precatione & petitione, cum gratiarum actione postulationes vestrae notæ fiant Deo. Psal. 68. Ego orationem meam ad te Domine, tempus beneplaciti Deus, id est, sit aliquando illud tempus, quo velis me liberare.

Promissio-
nes.

Primum igitur colligat mens præcepta, quæ iubent inuocare, deinde & promissiones addat: Petite & accipietis. Quicquid petieritis Patrem in nomine meo, dabit vobis. Sed hic in promissionibus mox obstrepat

strepit nobis indignitas nostra, sumus meriti poenas, ut David, Manasses, Samson, deniq, multi meliores nō sunt exauditi, ut Saul, & alij innumerabiles. Quid de me fieret? qui sum massa immunda, contaminata multipliciter, magis quam David, qui inquit, Tibi tantum peccatum sum, id est, res rea & abiecta, quid impetrare possum? Difficile est hoc certamen, sed quia hac ipsa voce legis assidue accusamur, discamus, hanc ipsam ob causam promissiones Euangelij traditas esse de remissione peccatorum propter Filium. Quanquam sumus indigni, tamen Deus vult nos propter Filium recipere. Hic cogitanda est particula, *Gratis*. Iustificamur gratis, per gratiam eius, fide. Afferimus ad Deum non merita, sed miseram & contaminatam naturam, sicut David dicit: Tibi tantum sum peccatum. Et Daniel clamat, Non in iusticia nostra, sed in misericordia tua prosternimus preces nostras. Et, Exaudi nos propter Dominum. Et Ionas: Qui non confugiunt ad misericordiam, sectantur vana, id est, fiducia propriae dignitatis est inanis, sed confugiendum est ad misericordiam. Hac doctrina promissionum confirmantur animi, & sciant mandatum Dei esse, ut hanc fidem in precatōne asseramus, ac petamus fiducia filij, sicut dictum est, Quicquid petieritis Patrem in nomine meo, id est, me nominantes Mediatorem, perserentem preces vestras, dabit vobis.

Hac doctrina de inuocatione & fide, nusquam vlligenti extra Ecclesiam nota est, ac in sola Ecclesia

Fides nitens
misericor-
dia gratuita

Dei patefacta est, & tantum ab alijs intelligitur, quæ audiunt & norunt Euangelium. Vultq; Deus nobis Euangelij doctrinam, & suam misericordiam & presentiam, fieri conspectiorem his exercitijs inuocationis. Ideo in omnibus periculis & quotidianis negocijs, decurramus ad hanc vere sacram ancoram. In libro Sapientie inuocatio vocatur scutum nostrum. Et Paulus inquit, Quicquid facitis in nomine Domini, id in inuocatione Dei facite. Sed magna pars hominum secura ruit, quo ceci furores trahunt, multa incipit ac mouet, sine vlla cogitatione de iudicio Dei, sine timore Dei, sine inuocatione, ideo arumna cumulantur.

Discrimen
promissio-
nis gratiæ &
mitigationis
pœnarum. 18

Porro cum obstrepunt exempla, Cur non exauditur Ieremias deprecans auxilium: & similia multa. Hic fides prudenter discernat promissionem gratiæ, & mitigationis pœnarum temporalium. Mandatum Dei est, vt nominatim credas tibi remitti peccata, recipi te à Deo ad societatem vite æternæ, propter Christum. Ioan. 6. Hæc est voluntas Patris, vt omnis qui credit in Filium, habeat vitam æternam. Quandoq; igitur inuocas, vere statuendum est, quod Deus te recipiat, propter Filium, & tuas preces audiat. Sic in omni inuocatione præluceat Euangelium, de pœnitentia, & de remissione peccatorum, & occurrit huic voci legis, Deus peccatores non exaudit, scilicet perseuerantes in peccatis, non agentes pœnitentiam, non confugientes ad Filium.

Sed de beneficijs corporalibus sciamus, Ecclesiam subiectam

subiectam esse cruci, & Deum postulare obedientiam. Retineatur igitur fides, quod recipiamur in gratiam, etiam cum manet calamitas. Et tamen postulat Deus non solum obedientiam in afflictionibus, sed etiam inuocationem, & vult mitigare aut tollere arumnas, sicut dulcissime inquit Psal. 77. Non accendit totam iram suam, &c. Vult enim seruari & in hac vita suum aliquod agmen. Vult esse aliquos incolumes, vt communis vite labores sustineant, vult conseruari studia doctrinae Euangelij, politias, & economias, propter propagationem Euangelij. Denique, vult & mitigatione poenarum & calamitatum celebrari.

Ideo semper in inuocatione petere & expectare debes auxilium, & mitigationem calamitatis, etiam si non statim tollitur, vt clamat Ieremias: *Corripe me Domine, veruntamen in iudicio, non in furore tuo, ne ad nihilum redigas me. Et in Psal. Castigans castigauit me Dominus, & morti non tradidit me. Item, Non moriar, sed viuam, & annuntiabo opera Domini. Ideo liberat Dominus, vt postea testes simus, quod exaudiat Deus, & vere sic velit coli, & discamus ac doceamus alios de inuocatione, vt Psal. 33. Iste pauper clamauit ad Dominum, & Dominus exaudiuit eum. Imo hanc ipsam ob causam omnia exempla miraculorum, inde vsq; ab initio proposita sunt, vt discamus inuocationem non esse irritam. Sed maxima pars hominum, quamuis propter consuetudinem inuocat, tamen manet in hac imaginatione, inuocationem esse irritam.*

Petitio mitigationis calamitatum. Ierem. 10.

Psal. 117.

Huic diffidentia acerrime repugnandum est, & opponenda sunt promissiones, & excitandum cor, ut acquiescat cogitatione promissionum, & credat profuturam inuocationem, ne accusemus Deum mendacij. Ita Paulus inquit Rom. 8. Spiritus sanctus testimonium dat spiritui nostro, in quo clamamus, Abba Pater. Sciebat Ieremias venturum esse excidium, sed orabat tamen, ac statuebat orationem prodesse ad mitigationem. Ita David exulans castigari se videbat, neq; tamen abijciebat precationem. Sciebat enim se impetrare auxilium, & mitigationem, & experiebatur interim consolationes, & nouum robur in corde, & talem moderationem euentuum, ne penitus opprimeretur. Hæc doctrina de inuocatione & fide, diligenter consideranda est, ut accendatur fides, in quotidianis precibus, & discernatur inuocatio nostra ab Ethnica, Iudaica, & Turcica.

DE QVARTO.

Allegoria
historiz.

Non sunt omnia in allegorias transformanda, sed interdum facta ac exempla adeo illustres imagines continent, ut non dubium sit, aliud quiddam significatum esse. Ut oblatio Isaac sine dubio significabat oblationem Christi. Diluuium sine vlla dubitatione significabat vltimum iudicium. Sic passim multa sunt imagines maximarum rerum in tota sacra historia. Sed prudentia adhibenda est, ne interpretationes & collationes inconcinne & absurde gignantur. Hic satis concinna significatio Synagoga, est mu-

est mulier laborans fluxu, quae suas facultates in curatione frustra impenderat. Talis tunc fuit Ecclesia in populo Iudaeo, quae erat in magnis miserijs, lacerabatur bellis, & versabatur in erroribus, & infelicitate a principibus & doctoribus curabatur. Nam doctores, Pharisei & Saducei, non norant Euangelium de Messia, & de vera inuocatione, Principes vero prorsus erant Epicurei, doctrinam & disciplinam non curabant, tantum expilabant populum, & stultis tumultibus perturbabant gubernationem. Talis cum esset populi status, venit Christus, & opitulatur huic mulieri, id est, suae Ecclesiae, quam in hoc populo collegit. Sic & Archisynagogi filia imago est Ecclesiae extinctae in populo. Hac rursus excitatur per Christum, sed rideretur Christus a tibicinibus, qui ad funus conducti erant.

Mulier laborans fluxu sanguinis.

Filia Archisynagogi.

Tibicines.

Hac est illustris pictura sapientum, qui tantum norunt doctrinam Legis & disciplina externa. Sicut enim tibicines canunt funebria carmina, ita doctores Legis sine agnitione Christi, tanquam in funere deplorant miseras humanas, proponunt disciplinam & poenas, & tamen sentiunt saepe vinci hanc suam doctrinam infirmitate hominum, & ut maxime obtineri perfectissima doctrina posset, tamen Lex non affert consolationem de remissione peccatorum, de reconciliatione grauita, de vita aeterna, de vera inuocatione. Sed reliquit homines in dubitatione, & in morte, & disciplina illa est veluti apparatus funeris.

Doctrina Legis.

Norant Ethnici gubernatores & Philosophi sapientiam

Philosophia
querela fu-
nebris.

entiam Legis, quorum doctrina, quia non continet firmam consolationem de reconciliatione Dei, tantum est tristis querela de miserijs humanis. Denique quid aliud est Philosophia, nisi consideratio humana infirmitatis, & quaecumque frenum nimis stolidos impetus coercens, & fatetur ipsa, totum hoc frenum infirmum esse, & saepe lacerari naturae prauitate. Est igitur querela funebris, sicuti Plato dicit, Philosophiam esse meditationem mortis, id est, agnitionem nostrarum miseriarum, & moderationem cupiditatum, ne augeantur miseriae.

Odium do-
ctorum Le-
gis contra
Euangelium

Sed hypocritae ignari Euangelij, nimium tribuunt huic freno, cumulant leges superstitiosa opinione, cumque audiunt Euangelium, quod detrahit his obseruationibus laudem iusticiae, & proponit aliam iusticiam, putant laxari sua vincula, & Euangelium execrantur, quod videatur languesfacere studium bene operandi, diminueret cultus Dei, & seditiose labefactare legum auctoritatem. Haec opiniones in animis sapientum, qui ignorant Euangelium, sunt causae acerbissimi odij. Nam homo sapiens contendere debet, ut accendat studium bene operandi, et cultus Dei tueatur, & modestiam hominum & tranquillitatem retineat. Hos fines debet sapiens gubernator summos ducere: sed ita tamen, ut veros cultus Dei intelligat & tueatur. Veri autem cultus non intelliguntur sine Euangelio, ideo impij gubernatores fascinati opinionibus Legis, & ignari Euangelij, aberrant, & inflam-

inflammantur odio Euangelij. Id hoc loco per tibicines significatum est, Nos vero discamus discernere genera doctrinarum, Legem & Euangelium, & tribuamus suum cuique generi locum. Lex regat disciplinam, & seuerere regat. Sed simul sciamus alia iusticia opus esse, videlicet quam Euangelium proponit, de fiducia Filij Dei. Vitemus etiam falsa iudicia hypocritarum, nec propter eorum odia, confessionem Euangelij abijciamus.

DOMINICA XXV.
post Trinitatis.

EVANGELIUM,
Matth 24.

CV M ergo videritis abominationem desolationis, quæ dicta est à Daniele Propheta, stantē in loco sancto, qui legit, intelligat. Tunc qui in Iudæa sunt, fugiant ad montes, & qui in tecto, non descendant vt tollant aliquid de domo sua, & qui in agro, non reuertantur vt tollant vestes suas. Væ autem prægnantibus & lactentibus in diebus illis. Orate autem, vt non fiat fuga vestra hyeme, vel Sab-
S 4
bato.

bato. Erit enim tunc tribulatio magna, qualis non fuit ab initio mundi, vsq; modo, neq; fiet. Et nisi breuiati fuissent dies illi, non fieret salua vlla caro, sed propter electos breuiabuntur dies illi.

Tunc si quis vobis dixerit, Ecce hic Christus aut illic, nolite credere. Surgent enim Pseudochristi & Pseudoprophetae, & dabunt signa magna & prodigia, ita, vt in errorem inducantur, si

tur, si fieri potest, etiam electi. Ecce prædixi vobis. Si ergo dixerint vobis, Ecce in deserto est, nolite exire: Ecce in penetralibus, nolite credere. Sicut enim fulgur exit ab oriente, & apparet vsq; ad occidentem, ita erit & aduentus filij hominis. Vbicunq; autem fuerit corpus, illic congregabuntur aquilæ.

LOCI sunt quinque.

- I. Prædictio de excidio Hierosolymæ, & quare tota illa politia funditus deleta est.
- II. Altera prædictio de temporibus vltimis mundi.
- III. Quid vocet abominationem desolantem.
- IIII. An Ecclesia possit errare, & vbi, & quid sit.
- V. Consolatio & doctrina, quomodo in his periculis præmuniendi sint animi, cum Christus dicat, Non turbemini. Item, Orate, ne fiat fuga vestra, &c.

DE PRIMO.

Apostoli arbitrabantur Christum aliquando post occupaturum regnum Iudææ, & pulsus Romanis, & repurgato templo, dominaturum. Quare intuentes adificium, gratulantur patriæ tantum ornamentum,

Apostolorum cogitatio de Christo dominaturo in templo.

mentum, in quo sperabant paulo post Christū ipsum fore pontificem, & se vna regnatos esse, remotis epicureis pontificibus, presertim cum Haggæus clare scripsisset, in isto templo futuram maiorem gloriam, quam in priore, quia ibi concionaturus esset Christus, Hagg. 2. Veniet desideratus cunctis gentibus, & implebit templum gloria, & in isto loco dabo pacem. Has promissiones etiam Apostoli transferebant ad eternam dominationem & pacem, & somniabant quandam auream etatem.

Has dulcissimas ineptias Christus tristissima predictione refutat. Imo, inquit, scitote iam instare horribile excidium huius vrbis, templi, politie, regni. Hæc omnia breui funditus interitura sunt. Hic discamus vsitatas erumnas Ecclesie, cum expectas tranquillitatem, presidia, gloriam in mundo, non respondent euentus: sed vult Deus Ecclesiam subiectam esse cruci, & fide expectare conseruationem, sicut nunc optamus principum presidia, & speramus principes habituros pacem, futuros concordēs. Deniq; cogitamus dulce ocium, vt Apostoli cogitabant, & quo suauiores spes nobis fingimus, eo quotidie oriuntur saniores tempestates & motus. Quare ad ferendas has erumnas parati simus, & discamus quomodo animi sint premuniendi & confirmandi.

Sed quare deleri oportuit politiam
Mosaicam?

TRES sunt causa.

PRI-

PRIMA. Quia Deus voluit extare evidens exemplum iræ suæ aduersus omnes, qui Christum contumelia afficiunt. Sic puniuit suum populum natum ex Abraham & cæteris patribus, quos maxime dilexit. Ergo non parcat Turcis, Epicureis, & quibuscunq; contumeliosis aduersus Christum, etiamsi differuntur pœnæ. Sed dilatio testimonium est secuturi iudicij post hanc vitam.

I.
Testimoni-
um iudicij.

SECUNDA causa. Prædictiones Micheæ, Haggai & Danielis, testantur oportuisse Christum venire stante politia Mosaica. Imo & hoc ipso secundo templo stante. Hac deleta sunt, & iacent iam diutius, quam steterunt, ergo necesse est apparuisse iam Messiam. Hoc argumentum & ad confirmandos nos ipsos plurimum prodest, & manifeste refutat, & conuincit Iudeos.

II.
Testimoniū
exhiberi
Christi.

TERTIA causa. Deus voluit ostendere cultus Leuiticos non esse iusticiam Euangelij. Porro si hodie staret politia Iudaica, & recepisset Messiam, tamen vellet habere prærogatiuam propter ceremonias suas. Ergo vt ostenderet Deus illas res non esse iusticiam, sed in Euangelio afferri aternam iusticiam, voluit Leuiticos cultus penitus deleri. Haec causa omnes dignissima sunt accurata consideratione.

III.
Testimoniū
abrogatorū
cultuum Le-
uiticorum.

DE SECUNDO.

Postquam excidium Hierosolymæ prædixit, addit prædictionem de sequenti ætate, ac præcipue de vltima senectâ mundi, quia hæc erit similis senectâ populi Iudaici. Prædicat autem maximas calamitates cor-

Calamitates
extremi tem-
poris.

tes, corporales & Ecclesiasticas, bella, famem, mutationes regnorum, dissidia, dogmatum confusiones, εἰδωλομαχίας, in Ecclesia.

Cur autem hæc prædicuntur?

Confirma-
tio piorum
ex prædicti-
onibus.

Ad confirmandos pios, ne cum vident tantas omnium rerum confusiones, existiment nihil esse providentiam, aut putent desertam esse veram Ecclesiam, & mutilem esse inuocationem. Nam cum mundi confusionem, vitia, & ruinas spectamus, mens concutitur talibus dubitationibus. Præmonet igitur Christus suos, ne deficiant, ne existiment propterea deseri ab eo hunc cœtum, qui adhuc retinet Euangelium. Hunc confirmat, & testatur semper mansuram esse Ecclesiam. Ac prodest sibi queng, inculcare sententias similes, ut: Ero vobiscum vsq, ad consummationem sæculi. Et Esa. 59. dicitur, Veniet ex Syon redemptor, & his, qui redeunt ab iniquitate in Iacob, hoc fœdus meum cum eis, Spiritus meus, qui est in te, & verba mea, quæ posui in ore tuo, non recedent de ore tuo, & de ore seminis tui, demceps & in sempiternum.

Vbi manet
Ecclesia.

Vbi autem mansura sit Ecclesia, simul indicat, cū nominat verbum: Spiritus qui in te est, & verbum in ore tuo. Ibi est Ecclesia, vbi sonat Euangelium, sicut Christus inquit, Si manseritis in me, & verba mea manserint in vobis, quicquid volueritis, petetis, & fiet vobis. Item, Oves meæ vocem meam audiunt.

Hac confirmatione tunc maxime opus est, cum dicitur: Ecce hic est Christus, ecce illic. Et remouenda sunt imaginationes, quæ alligant Ecclesiam ad pontifi-

pontificum & regum dominationem. Nam Ecclesia ad Euangelium alligata est, & in Euangelio gestari eam tanquam foetum in aluo cogitemus, nec gestari eam in imperijs externis, aut dominatione Episcoporum existimemus. Est enim coetus dissimilis alijs politijs.

Magna autem consolatio est, quod testatur Christus mansuram esse Ecclesiam, quicquid sit futurum de regnis mundi, sicut manebat Ecclesia tempore Apostolorum, etiamsi reges & principes patronos non habebat. Interim tamen Deus aliqua hospitia exulanti Ecclesiae curauit.

DE TERTIO.

Vasitata phrasis est Ebraeis, idola vocare abominaciones. Et recitat Christus locum ex Daniele, ut asserat testimonium suae praedictioni de excidio Hierosolymorum, quasi dicat: Multum vos vestra opinio fallit, si arbitramini me & vos in hoc templo regnuros esse. An non meministis Danielem, qui praedicat excidium & addit signum, scilicet fore, ut stet in loco sancto, id est, in templo, idolum denuncians perpetuam vasitatem, id cum videbitis, fugite, significat enim excidium.

Abominatio desolationis.
Dan. 5.

Quod autem erat hoc idolum? Etsi omnes cultus hostium Christi sunt idola, tamen hic de re insigni loquitur, qua vult commonesieri Apostolos de excidio. Fuit ergo praecipuum idolum manifestae blasphemiae aduersus Christum, deinde accesserunt statuae, ut vexilla Tiberij, statuae Caligulae, qui se mandarat adorari,

dorari, & multæ cædes in templo factæ, quibus tunc assidue prophanabatur templum. Hæc, inquit, cum fient, scitote instare finem.

Idolomania
extremi tē-
poris.

Vt autem tunc in templo Iudaico fuit idolum, ita prædicit futurum, ut post Apostolos ultimo mundi tempore in Ecclesiis colatur idolum. Quod est illud? Non potest hæc res sine ingenti dolore cogitari. Deleuit Ecclesias Mahometus, & proposuit colendum idolum, videlicet manifestas blasphemias aduersus Christum. Hæc sunt præcipuus neruus regni ipsius & cultus, imo huius ipsius articuli professione indicant se esse populum Dei, quod negant Filium Dei, quod negant redemptorem, quod abolent Euangelium, propter hoc opus prædicant se diligi à Deo, & ornari victorijs & imperijs. Sed pij sciant, hoc ipsum opus Mahometica secta præcipue damnatum esse voce Dei, sicut clare inquit Daniel de Mahometo, alibi, Dicet blasphemias contra Dominum.

Idolomania
in Ecclesia.

Sed non de solo Mahometo hic dicitur. Ait enim, Stabit in loco sancto, id est, in eo cætu, in quo adhuc manet nomen Christi & Ecclesia, & in quo sunt aliqui recte inuocantes Deum. Ibi quoq; erunt idola vastantia verum cultum. Dixi autem cultus omnes sine agnitione Christi idololatriam esse, quare hi, qui non norunt doctrinam Euangelij, de fide in Christum, & de inuocatione in hac fide facienda, omnes sunt ignari veri cultus, & qui veram doctrinam persequuntur, sunt idololatræ.

Sed semper homines amisso Euangelio sibi ipsi no-
ua &

na & manifesta idola excogitant, ergo accedunt etiam externa idola, vt statua, ad quas concurritur, ipsa inuocatio mortuorum, prophanatio caena Domini, in qua fit falsa oblatio, & falsa adoratio. Item, fiducia humanarum traditionum, vt Monachatus.

Hae quatuor nihil differunt ab Ethnicis idololatrijs, nec vlla humana vox dicere potest, quam tetra sint haec idola, & quantam iram Dei prouocent, sed poena vtriusq; significant. Nequaquam essent tanti successus Turcorum, nisi magna esset idolomania in Ecclesia, Et quia haec non satis dici possunt, vero timore Dei cogitemus apud nos vocem Spiritus sancti. Fugite idololatriam, & discamus veros cultus, & fugiamus defensionem idolorum, ne cum impijs pereamus.

DE QVARTO.

An Ecclesia possit errare.

Proprie ad tempora post Apostolos pertinet descriptio, quae hic additur. Dicent vobis, Ecce hic est Christus, ecce illic est, id est, magna erunt disidia dogmatum, Ecclesia lacerabitur, & qualibet pars gloriabitur se habere Christum. Quid tali tempore faciendum erit? quis poterit iudicare, quae pars sit populus Dei? nam errare aliquas partes necesse est.

Hic mundus sequitur politicum argumentum, Vt ibi iudicamus esse Rempub. vbi sunt principes & magistratus ordinarij: ceteros iudicamus esse seditiosos. Ita cum sint disidia Ecclesiae, accurrunt plurimi ad hos

Diffidia dogmatum in Ecclesia.

ad hos qui titulum habent ordinaria potestatis, & his attribuunt prerogatiuam, quod non possint errare, quia dicunt Ecclesie factam esse promissionem. Ecclesia autem non est truncatum corpus, sine capite, sine ministerio. Ergo haec capita non errant. Haec ratio plausibilis est, & plurimos in toto orbe ita tenet fascinosos, vt contradici non sinant.

Sed nos sciamus Ecclesiam dissimilem esse ceteris politijs, nec tamen loquendum esse de inuisibili Ecclesia. Deus ideo condidit genus humanum, ideo redemit, vt ipse inuocetur & celebretur, & Christus innotescat, necesse est igitur conspici Ecclesiam, necesse est confessionem & inuocationem notam fieri.

Quae & ubi
sit Ecclesia.

Quanquam autem Ecclesia est visibilis coetus, tamen dispersa est, nec est politia similis regno, alligata loco, successioni, & certis legibus humanis. Sed alligata est pura doctrinae Euangelij. Haec consociat Ecclesiam, vbiq; est, iuxta illud: Oues meae vocem meam audiunt. Sophon. 3. Reliqui mihi populum pauperem & egenum, & sperabunt in nomine Domini.

Talis semper est aliqua vera Ecclesia, vt sub Achab, Elia tempore, erant Elias, Eliseus, & alij multi, sicut dicit textus: Reliqui mihi septem millia, &c. Sic sub Hanna & Caipha erant, Simeon, Zacharias, Elisabeth, Maria, Ioseph, & alij multi, etiamsi reges & pontifices erant palam idololatrae & Epicurei.

Est autem ille coetus vera Ecclesia Dei, qui amplectitur verbum Dei per Prophetas, Christum & Apostolos

Apostolos traditum, & non defendit pertinaciter
idola, & errores pugnantem cum verbo Dei. Sunt in
hoc cœtu partim renati, vero timore Dei, & vera fi-
de Deum invocantes, partim mali, & sine vero timo-
re Dei, sed tamen in professione doctrinæ consentien-
tes, qui si admittant publica delicta, eijciendi sunt, &
puniendi. Hic cœtus de cultu Dei consulit, & sequi-
tur purum Euangelium, non opiniones traditas au-
toritate humana. Sicut Simeon, Zacharias, Maria
sequebantur doctrinam Prophetarum, relinquentes delirij
Saduceorum & Phariseorum.

De eo cœtu, amplectente purum Euangelium re-
cte dicitur, Ecclesiam non errare in articulis fidei,
seu necessarijs ad salutem. Sed interim fieri potest, ut
ingens multitudo omnium ordinum, Episcoporum,
Sacerdotum, Monachorum, Regum, Principum, &
populi sit contaminata idolis, & multis erroribus per-
niciosis, qui pugnant cum articulis fidei, Sicut Phari-
sæi & Saducei defendebant errores pugnantem cum
articulis fidei, quia hæc multitudo errans anteponeit
Euangelio opiniones, traditas humana autoritate,
& quia potentia & numero antecellit, pertinaciter
defendit errores.

Sciamus autem nos à Christo propter gravissi-
mam causam præmonitos esse, ne errores approbe-
mus, Et severe mandatum est: Fugite Idololatriam.
Cum igitur disputamus, an Ecclesia possit errare, pri-
mum queramus, ubi & qua sit Ecclesia, nec allige-
mus eam ad imperia, multitudinem, Episcopos. Fieri
b enim

Non titulus
Ecclesie,
sed pura do-
ctrina qua-
renda.

enim potest vt plurimi eorum non sint membra Ecclesie, sicut nunc magna pars eorum palam est Epicurea, nec curat, quid in alterutram partem doceatur, tantum in hoc sunt attenti, ne quid mutetur, ne labesiat eorum potentia. Sed queramus Ecclesiam ibi, vbicunq, sonat pura vox Euangelij.

Etiam in vera Ecclesia manet aliquid erroris.

Porro & in hoc cœtu pio & amplectente Euangelium, tamen alias plus, alias minus est lucis, & aliquid contagij manet: vt multi discipuli Apostolorum imaginabantur ceremonias Mosaicarum retinendas esse. Et Paulus inquit, Hunc cœtum partim aurum, partim stipulas supra fundamentum extruere. Sed tamen fundamentum retinet articulos fidei de Christo, & veram inuocationem, & non defendit errores pertinaciter, sed audit Euangelium, cupit doceri, & proficit.

Hæc admonitio de Ecclesia utilis est, & hortatur nos, vt iudicio & voluntate cōiungamus nos cum Ecclesia, & cum ea Deum recte inuocemus & retineamus Euangelij puritatem, nec anteferamur opiniones humana autoritate consictas, sed meminerimus illud: Lucerna pedibus meis verbum tuum.

DE QVINTO.

Consolatio & doctrina traditur, quomodo primum muniendi sint animi in his periculis. Consolationes hæc quatuor sunt precipue.

I. Quod sit mansura Ecclesia vera, etiam in hoc mundo, ante resurrectionem mortuorum, iuxta
illud

illud. *Esaiæ 59. Spiritus meus, qui est in te, & verba mea, quæ sunt in ore tuo, non recedent ab ore tuo, nec ab ore seminis tui, &c.*

II. Quod ubique, erunt amplectentes purum Euangelium, hi sunt membra Ecclesiæ, iuxta illud: *Si manseritis in me, & verba mea manserint in vobis, quicquid volueritis, petite, & fiet vobis.*

III. Quod in his periculis filius Dei aderit propugnator, sicut Daniel inquit: *Stat Michael dux pro populo Dei.*

IIII. Quod Christus rursus se ostensurus sit mundo, & glorificaturus Ecclesiam, ac impios abiecturus in aternos cruciatus. Ideo hic dicitur, *Sic erit aduentus Filij hominis. Nec diu duraturum esse hunc mundum post Apostolos ipsi testati sunt, cum vocant nouissimam horam. Et notum est dictum Elia: Sex millia mundus, & postea erit destructio, Duo millia inane, Duo millia Lex, Duo millia Messias, & si quid deerit, deerit propter peccata nostra.*

Doctrina vero est, quod monet, vt Euangelium retineamus, nec assentiamur impostoribus. Item, iubet precari, ac significat Deum calamitates mitigaturum esse precantibus. *Orate vt possitis eadere ex futuris malis, & stare coram Filio hominis.*

ENARRA
TIONES EVAN-
GELIORVM, QVÆ LE-
guntur de Festis CHRISTI, & histo-
rijs-Sanctorum.

DE TRINITATE
EVANGELIVM,
Matth. 3.

Tunc

Tunc accedit IESVS à Galilæa ad Iordanem ad Ioannem, vt baptizaretur ab illo. At Ioannes prohibebat illum, dicens, Mihi opus est, vt ab te baptizer, & tu venis ad me? Respondit autem IESVS, & dixit ad illum: Omitte nunc, sic enim decet nos, vt compleamus omnem iusticiam. Tunc omittit illum. Et baptizatus IESVS ascendit protinus de aqua; & ecce aperti sunt illi cœli, & vidit Spiritum Dei descendentem tanquam columbam, & venientem super ipsum. Et ecce vox de cœlis, dicens: Hic est Filius meus dilectus, quo delector.

Hæc lectio proponatur, vt doceantur homines, quæ sit voluntas Dei, & quomodo sit invocandus. Nam hæc est propria Ecclesiæ doctrina, & hæc semper fuerunt quæstiones omnium maxima, sicut Philippus inquit: Domine ostende nobis Patrem.

Dua sunt autem viæ querendi definitionem, seu quid sit Deus. Altera rationis, sine verbo Dei, vt Plato intuens certas leges motuum cœlestium, & ordinem in natura, statuit hæc orta esse ab aliqua æterna mente. Ideo hanc definitionem tradit, Deus est mens Platonica definitio Dei. æterna, causa boni in natura, ac potest addere, quæ vult

vult nos sibi obcedere, iuxta discrimen honestorum & turpium, impressum mentibus humanis. Nec exiguum miraculum est, quod hac noticia utcumq; lucet in mentibus humanis, quae tamen multo illustrior esset, si natura hominum non esset corrupta. Sed quia iam in hac natura corruptione obscurata est, Deus immensa bonitate iterum se patefecit sua voce, & misso Filio.

Deus querendus ex testimonijs à se traditis.

Est ergo altera via quarendi, quid sit Deus. Plato intuetur naturae ordinem, nos intueamur illustriora testimonia. Propone tibi baptismum Christi, in quo audis vocem aeterni Patris: Hic est Filius meus dilectus. Filium stantem in Iordane vident oculi, & descendit Spiritus sanctus specie columbae. Considerentur & alia similes revelationes & conciones, in quibus Christus discernit personas. Pater meus usq; modo operatur, & ego operor. Item, Dabit vobis alium paracletum, Spiritum veritatis.

Ad haec testimonia referamus mentem, oculos & aures, & statuamus Deum sic velle agnosci, ut se patefecit, velle non sola ratione inuestigari, sed per sua testimonia, sicut inquit Christus: nemo novit Patrem, nisi Filius, & cui voluerit Filius revelare. Discernamus nos ab Ethnicis, Iudaeis, Mahometistis, Haereticis, omnes illi querunt Deum, sine ipsius verbo ac testimonio. At Deus iussit nos audire filium, HVNC audite, & addit testimonia resurrectionis mortuorum, & alia, ut sciamus vere ipsum velle sic agnosci, & invocari, sicut se in hoc verbo patefecit. Constituamus ergo definitionem.

PRIMUM cogitemus Deum esse quandam *es-* Definitio
Dei in scri-
ptura tradi-
ta.
sentiam intelligentem, aeternam, immensa potentie.
Hac docet 1. cap. Gene. de omnipotentia: In principio
creauit Deus coelum & terram. Quod sit essentia in-
telligens, testatur Genesis, cum inquit, Dixit Deus.
Nam dicere est natura cogitantis, & sapientis. Adde
amplius: Deus est essentia intelligens, aeterna, omni-
potens, sapiens, iusta, verax, bona seu benefica, Nam
quod sit iusta, verax & bona, etiam Genesis indicat,
inquiens, Faciamus hominem ad imaginem nostram.
Mens autem hominis intelligit discrimen iustorum et
iniustorum, & iusticiam, veritatem & bonitatem
approbat. Ergo & diuina mens talis est.

Hac, qua haecenus dixi, agnoscit etiam Plato. Ad Personae
denda sunt igitur plures descriptiones, & haec sumen-
da sunt ex testimonijs diuinis. Hac essentia aeterna,
intelligens, est Pater genuens Filium, imaginem, qui
resert Patrem, qui cum de substantia Patris natus sit,
est eiusdem essentia. Postea vero assum sit humanam
naturam & propiciator constitutus est, propter quem
recipimur, exaudimur & saluamur. Et ab utroque
procedit Spiritus sanctus ab aeterno, per quem incoat
in nobis vitam aeternam, condens nouam lucem, ti-
morem Dei, fidem, & alios bonos motus.

Hac est integra descriptio, ignota Platoni, sumta
ex testimonijs, in quibus Deus se patefecit. Et quoties
precamur, haec omnia primū cogitanda sunt, quid in-
uoces, quem Deum, ubi se patefecerit, qua sit eius vo-
luntas, an velit exaudire. Vtilissimum est mente in-
b 4 tueri

zueri baptismum Christi, item nostrum baptismum.

Discrimen
inuocatio-
nis Christia-
nae & Ethni-
ca.

Vt summum opus est inuocatio, ita pauci sunt, qui recte inuocant. Ethnica, Iudaica, Turcica inuocationes propter multas causas damnatae sunt, quia nec directae sunt ad verum Deum, nec fiunt in agnitione verbi Dei, nec fiducia Christi. Item, prorsus fiunt in dubitatione. Praeterea multi titulo Christiani currunt ad statuas, aut recitant preces, ne quidem cogitantes de Deo, quem Deum inuocent, & an exaudiat. Quidam Heremita dixit, difficilem omnium operum esse precationem, & verum est, quia non est tantum recitatio verbum, sed requirit cogitationem de vero Deo, & fidem.

Quae cogi-
tanda in in-
uocatione.

Primum cogites de obiecto, scilicet de vero Deo, ad ipsum dirigatur inuocatio. Deinde cogitetur preceptum, & promissio Dei de inuocatione. Tertio affit & fiducia Christi, propter quem credamus nos recipi, & exaudiri. Quarto petatur res certa, & agantur gratiae. Sit igitur talis aliqua forma precationis, comprehendens tres personas, vt discernatur nostra inuocatio ab Ethnica, Iudaica & Turcica.

Forma Chri-
stianae pre-
cationis.

Omnipotens, aeternae, & viue Deus, aeternae Patet domini nostri Iesu Christi, qui te patefecisti immensa bonitate, & clamasti de Filio tuo, Hunc audite. Conditor omnium rerum, & conseruator, cum Filio tuo coaeterno, domino nostro Iesu Christo, & spiritu sancto tuo, sapiens, bone, misericors, iudex & fortis, miserere mei propter Iesum Christum Filium tuum, quem voluisti pro nobis esse victimam, mediatorem
& de-

& deprecatozem, sanctifica, rege, doce, iuua me Spiritu sancto tuo, serua & rege Ecclesiam tuam & politias, quae praebent hospitia Ecclesiis.

Hac forma cōplecteris tres personas. Primo simul in creatione, quia creatio est commune opus, & inuocas vnam illam essentiam conditricem rerum, sicut se patefecit. Deinde admones Deum suarum promissionum de Filio incarnato, & petis fiducia Filij, eiq; tribuis proprium munus, quod constitutus sit Mediator, & fuerit victima. Tertio tribuis Spiritui sancto suum munus, quod per eum regamur, sicut scriptum est: Effundam de meo spiritu super omnem carnem.

Sic in inuocatione exerceatur doctrina de personis, & cogitentur discrimina penes officia, sicut reuelatae sunt personae. Teneamus autem & communem doctrinam, quod sit vna essentia diuina trium personarum. Estq; persona, substantia intelligens, indiuidua, incommunicabilis. Prima est Pater, qui est substantia aeterna, intelligens, bona, & omnipotens, quae intuens & cogitans sese, gignit ab aeterno imaginem sui de sua essentia. Haec proprietates, scilicet gignere, discernit Patrem a Filio.

Discrimina personarum

Persona quid.

Secunda persona est Filius, qui est imago Patris, ab aeterno genita de essentia Patris, & dicitur λόγος, quod sit ita natus, vt ex mente nascitur cogitatio seu sermo. Nam & cogitatio qualiscumq; imago est cogitatione rei. Nec sunt in creaturis exempla, quae propius depingant hanc mirandam generationem, quam hac duo: mens cogitationem gignens, & lux spargens radium.

Cur Filius dicatur

λόγος & imago.

radium. Ideo Epistola ad Ebraeos vocat fulgorem paterna lucis. Sed tamen non omnino conueniunt haec similitudines. Nostra cogitatio non est persona, nec est substantialis imago. At Filius est substantialis imago aeterni Patris, & sicut in symbolo dicitur: Deus de Deo, lumen de lumine. Et quod sit alia persona à Patre inde manifestum est, quia haec imago Patris assumpti postea humanam naturam, quam non assumpsit Pater. Cum igitur se Deus ita patrefecerit, quod Pater, & haec imago sint distincta persona, credamus Deo haec reuelanti, & Patrem cum hac sua imagine coeterna, & simul coëdente res, inuocemus.

Hac Ioannes clare expressit in exordio suo, ubi dicit: *αβγω*, qui est Filius, fuisse ab initio, & per eum omnia condita esse. Cum Pater quasi deliberat cum Filio, fulget in Filio idea operis fabricandi, sicut in creatione hominis haec deliberatio describitur: *Faciamus hominem ad imaginem nostram.* Haec arcana lux nondum conspicitur, sed aspicienda erit in vita aeterna. Nunc nos de Filio cogitantes, intueamur eum exhibitum nobis, assumpta humana natura, predicantem, passum, resuscitatum, stantem in Iordane, ascendentem in caelum, & de ipsius proprio munere cogitemus, quod mirando Dei consilio factus sit pro nobis deprecator, & victima placans iram Dei. Et sit Emmanuel, inter nos versatus, regnans inter nos, ideo exhibitus nobis, ut nos miseros regat et seruet. Ideoque ante assumptam humanam naturam, se cernendum praeiuit patribus, ut Danieli, & alijs, &c.

Alligetur

Alligetur ergo cogitatio nostra de Filio ad Christum, qui se patefecit, & nobiscum versatus est, crucifixus, resuscitatus est, & ascendit in caelum, & ostendit se Stephano, et alijs. Ac sciamus ideo nobiscum versatum esse, ut testaretur se semper curare & exaudire inuocantes. Et quia Philippo interroganti de Patre, respondit, Qui videt me, videt Patrem: cum de Patre cogitamus, primum hunc Filium patefactum mente intueamur, & hunc Patrem inuocemus, qui de eo edidit hanc vocem, Hunc audite. Et semper simul cogitemus de ipsa patefactione, non frustra Deum se ostendisse, & familiariter cum hominibus collocutum esse, sed certo testatum esse hac ipsa re, quod vere nos curet. Nec vlla est illustrior confirmatio, aduersus Epicureos & Academicos furores, quam hac ipsa cogitatio de patefactione & miraculis, quae omnia fuerunt principaliter testimonia patefactionis. Quoties autem sic de Filio cogitamus, simul veniat in mentem, quod mediator sit, & intercessor pro nobis, quod propter ipsum exaudiamur.

Tertia persona est Spiritus sanctus, qui est agitator, procedens a Patre & Filio, eiusdem substantia per quem in mentibus sanctorum noui motus placentes Deo excitantur, & per quem Ecclesia viuit vita aeterna. Ac proprie tribuitur Spiritui sancto vocabulum, procedere, quod ut aliquo modo declaretur, sicut supra de imagine quaesumus quaecumque exemplum, in intellectu hominis: ita iam intueamur voluntatem hominis, seu cor. Generatio propria est intellectu-

Cogitatio
de Deo alliganda ad
patefactionem.

De Spiritu
sancto.

tellectionis, quia pingit imagines intellectio. Spiratio vero voluntatis est aut cordis. Ut autem voluntas in homine, aut cor non pingit imagines, sicut pars cognoscens, sed habet impetus aut motus, aut flatus, quibus attrahit aut pellit obiectum, amat quasi attrahens, odit quasi pellens: Sic à voluntate aeterna Patris & Filij, impetus seu flatus efficacissimus est, qui est de ipsa Patris & Filij essentia. Hic Flatus non dicitur genitus, sed procedens. Et hic ipse Flatus statim initio describitur à Moyse, Et spiritus Dei serebatur super aquas, id est, sonebat aquas, impertiebat eis vigorem, vbi significatum est, Deum per Spiritum sanctum impertire vitam & agitationem creaturae suae. Sed aliud est loqui de generali agitatione seu vita, aliud de renouatione hominis, in qua sunt motus obaedientes Deo, agnitio Dei, & iusticia, de hac proprie dicamus.

Processio
Sp. sancti.

Sanctifica-
tio per Spi-
ritum san-
ctum.

Supra dictum est, creationem esse opus commune trium personarum. Sic & renouatio seu sanctificatio est opus commune trium personarum. Sed motus discernitur. Pater & Filius, & Spiritus sanctus recipiunt hominem, propter Filium mediatorem, & Pater & Filius mittunt Spiritum sanctum, per quem sunt noui motus incoantes vitam aeternam in hominibus. Hae magna res expresse descripta est in donatione Spiritus sancti, cum Christus insufflaret Spiritum sanctum in Apostolos dicens: Accipite Spiritum sanctum. Hic flatus reuera erat persona spiritus sancti, per quam & in Apostolis noui motus excitabantur. Ita cum ad
Mariam

Mariam diceretur: Spiritus sanctus veniet super te, & potentia altissimi obumbrabit tibi, persona Spiritus sancti vere erat presens, & per eum in corde virginis fiebat umbraculum, id est, non incutiebatur sensus horrendae irae Dei, sed accendebatur agnitio misericordiae, & leticia in illa agnitione misericordiae.

Hæc declaratio diligenter consideretur, & in inuocatione discatur, in qua petamus accendi in nobis nouam lucem, & regni nos Spiritu sancto. Nam opera Spiritus sancti aliter intelligi non possunt, nisi in nobis accendantur. Sunt autem hæc opera Spiritus sancti, in mentibus piorum, per verbum Dei, accendere lucem, id est, agnitionem irae Dei aduersus peccatum, & rursus agnitione misericordiae promissæ propter Filium, excitare fiduciam, quæ in veris paucioribus erigit mentes, & consolatur conspectu misericordiae promissæ propter mediatorem. Cum hac fiducia exuscitat inuocationem, & flebit mentes, ut se Deo subiciant. De his operibus concionatur Christus, cum inquit, Spiritus glorificabit me, id est, accendet agnitionem mei in mentibus, quæ assentiuntur Euangelio. Item, Spiritus sanctus arguet mundum de peccato, de iusticia, & de iudicio.

Dixi quomodo tres persona discernende & agnoscende sint. Discernantur hoc modo, Pater gignit ab eterno Filium, intuens sese & cogitans. Filius genitus est à Patre, & est imago Patris. Spiritus sanctus procedit à Patre & Filio, & est flatus seu agitator, per quem fit sanctificatio.

Discer-

Opera S.
sancti in men-
tibus

Externæ re-
velationes
trium perso-
narum.

Discernantur autem & agnoscantur per externa testimonia, hoc modo: Pater clamat de filio, Hunc audite. Filius assumpsit humanam naturam, & factus est mediator. Spiritus S. est missus & ostensus in flatu, in specie columba, in linguis igneis, & per eum nova lux & agnitio Dei & nova iusticia accenditur. Hæc nobis clariora essent, si in inuocatione cogitarentur, & si reuera crederemus Deum nobis velle quoq; hanc lucem impertiri, & hac fiducia peteremus, ideo clamat Christus: Quanto magis Pater vester cœlestis dabit Spiritum sanctum petentibus se. Vult agnosci Deus, vult in nobis habitare, modo admittamus eum, sicut inquit: Ego sto ad ostium & pulso. Item: Veniemus ad eum, & mansionem apud eum faciemus. Itē, Si quis sitit, veniat ad me, & bibat: qui credit in me, flumina de ventre eius fluent aquæ viuæ. Et vocat omnes: Venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis, & ego reficiam vos. Hæc ideo dicta sunt, vt in inuocatione consideremus opera personarum, & consideratis operibus, discamus eas recte discernere & inuocare, & Deo gratias agere, quod se generi humano patefecerit.

Cur Spiritus
sanctus vo-
cetur Para-
cletus.

Quæramus autem & appellationes personarum, eisq; distincte & prudenter vtamur. Pater, dicitur Pater domini nostri Iesu Christi, Filius, dicitur Verbum, & imago Patris, vt in Epistola ad Hebræos scriptum est: Fulgor gloriæ, id est, lucis, & imago substantiæ Patris. Hæc vocabula vicinq; supra declarauimus, Dicitur Verbum, quia nascitur cogitando, Di-
citur

titur imago, quia Verbum est imago cogitata rei. Multi etiam ideo nominant verbum, quia sit persona loquens cum patribus, sicut apparet filium loqui cum Daniele. Deinde in Euangelio Ioan. 14. tribuitur Spiritui sancto appellatio paraleti, id est, aduocati.

Miretur autem aliquis, cur hic titulus Spiritui sancto attributus sit. Sed apparet principaliter hanc appellationem significare presentiam & officia Spiritus sancti, in ministerio & confessione, Ecclesia accusat mundum, & vicissim a mundo accusatur, neutrum autem sustinere posset, nisi haberet aduocatum Spiritum Dei, docentem mentes, vt recte iudicent, & confirmantem vt ausint vera profiteri, resutare errores, & perferre odia & supplicia.

Quod enim doceat Spiritus sanctus, testatur dictum Ioan. 16. Cum venerit ille spiritus veritatis, docet vos in omnem veritatem; Item Ioan. 14. Docebit vos omnia, & rediget vobis in memoriam omnia, que dixi vobis. Et 1. Ioan. 2. Vnctio docet vos de omnibus, & est veritas, & non est mendacium.

Discamus igitur inter beneficia Spiritus sancti in renouatione. primum esse doceri. Et quidem dupliciter docet, publice per ministerium, & intus accendit lucem in cordibus, vt dextere & recte accipiant vocem Euangelij, nec fingant alienas opiniones, sicut multi propter iudicia rationis corrumpunt dicta Euangelij, Vt nunc multi corrumpunt doctrinam de gratia & iustificatione, fascinati humanis opinionibus, quia imaginantur iusticiam tantum esse qualemcumq; discipli-

Cur Spiritus S. vocetur paraletus.

Officia S. sancti.

L
Docere.

scipli-

sciplinam, & deprehendunt in animis dubitationem, quam putant non esse malam. Item multa dicta ad imperium transtulerunt pontifices, que loquuntur de spirituali gubernatione, vt dicta de clauibus. Deniq; sepe decurrant homines a vera luce. Ideo petamus hoc beneficium, vt Spiritus sanctus accendat in nobis lucem doctrina: & vbi promittitur Spiritus sanctus, sciamus hoc tantum beneficium promitti.

I I.
Confirmare
mentes.

Præterea cum docet, confirmat assensionem, quam diabolus varie labefactare conatur. Multi enim cum initio recte sensissent, postea vel scandalis, vel speculationibus contrarijs impulsu, dubitare ceperunt, & tandem prorsus ab his facti sunt. De his enim loquitur Christus in parabola sementis, cum inquit: Diabolus rapit verbum ex corde eorum. Aduersus hanc tantam tentationem sumus in statione & in excubijs. Et vt Paulus inquit: Depellamus tela ignita, & habeamus in promptu firma testimonia, per qua Spiritus sanctus confirmat eos.

I I I.
Excitare pi-
os motus
ad obedi-
entiam Dei.

Postquam autem docuit Spiritus sanctus, & confirmauit assensionem, incitat voluntatem, & cor ad obediendum legi Dei, id est, exuscitat timorem Dei, fiduciam, dilectionem, & inuocationem. Hac opera describuntur in his dictis Pauli, Rom. 8. Accepistis spiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus Abba Pater. Hic spiritus testimonium dat spiritui nostro, quod sumus filij Dei, id est, Spiritus sanctus exuscitat in nobis tales motus, quibus motibus mens inuocat Deum, & vere statuit Deum nobis propiciuum esse,

nos seruaturum esse, & exoritur in mente quadam lux, leticia & fortitudo, quæ superat humana mala, & subijcit nos voluntati Dei.

Ideo Christus inquit, Non relinquam vos orphanos, quasi dicat: in mundo eritis vt orphani, sine defensoribus, sine imperijs, sine certa sede: sed dabo vobis spiritum aduocatum, docentem & confirman-
 tem vos, dirigentem consilia, & gubernationem, & regentem euentus mirabiliter, qui prospici humana prudentia non possunt. Erant orphani Apostoli, nec videre poterant, quomodo vagabundi colligere aliquam Ecclesiam, & consociare possent, aut quomodo tam dissipati cætus coalescere in vnam doctrinam possent. Ita nunc sumus orphani, Turci & alij minantur se lucem Euangelij extincturos esse.

Non relin-
 quam vos
 orphanos.
 Ioan. 14.

Sed tamen adest Spiritus paracletus, qui lucem & robur in pijs accendit, ne Euangelium abijciant, & Deo curæ erit, vt regat euentus, dum doctrina Euangelij retinetur, dabit aliquas politias, & aliqua hospitia.

Congruit autem cum superioribus dictis, & dulcissima sententia apud Zachariam de effectibus, qui per Spiritum sanctum excitantur: Effundam super domum Daud spiritum gratia & precum, id est, dabo spiritum, per quem agnoscant misericordiam, & statuent se esse in gratia, confugient ad Deum, & inuocabunt. Nam sine spiritu sancto corda manent in dubitatione, fugiunt Deum, & opprimuntur desperatione, & pauoribus. Econtra cum deposita mala
 i consci-

Spiritus gra-
 tia & precu,
 Zach. 12.

conscientia, lucet in cordibus agnitio misericordie per Euangelium, concipitur Spiritus sanctus, qui pacem & leticiam cordis efficit, & adiuuat, vt statuamus nos recipi & exaudiri, & impellit vt inuocemus Deum, ac petamus & expectemus bona, & in his motibus accenditur & crescit renouatio, de qua concionatur Euangelium.

Transformari ad imaginem Domini a Spiritu sancto, 2. Cor. 3.

Idem prorsus vult dictum 2. Cor. 3. Nos relecta facie gloriam Dei intuentes, ad eandem imaginem transformamur, a gloria in gloriam, tanquam a Domini spiritu, id est, nos relecta nostra facie, nos agnoscimus esse reos, & intuemur gloriam, id est, splendorem Dei in Christo monstratam, videlicet immensam amplitudinem misericordie. Transformamur autem ad eandem imaginem, id est, incoatur in nobis similitudo Christi, accensa noua luce, quae est firma Dei noticia, & nouis motibus, timore, fiducia Dei, inuocatione, odio peccati, a gloria in gloriam, id est, crescente subinde hac luce & claritate. Et haec sunt, inquit, per Domini spiritum, datum & effusum in nos.

Has gravissimas sententias ideo nobis proponimus, vt sciamus promissum esse hoc tantum donum, & serio petamus, sicut Christus iubet, inquit, Quanto magis Pater vester dabit Spiritum sanctum petentibus. Deinde etiam caueamus, ne resistamus Spiritui sancto, indulgentes prauis cupiditatibus, contra conscientiam, ne eum expellamus, & sicut Paulus loquitur, ne eum contristemus. Ac varie vnus lapsus contristat

contristat Spiritum sanctum, ut Dauidis lapsus contristabat Spiritum sanctum, primum in corde Dauidis, unde eijciebatur, postea in omnibus, quibus magnitudo scandali dolorem attulit, maxime vero in mulieribus, quae per vim stupratae sunt, quae in summo luctu fuerunt, & fortassis aliqua dolore & desperatione extincta sunt. Sic maxime contristant Spiritum sanctum, qui falsa dogmata defendunt, quia conturbant multos pios, quos in dubitationem adducunt, excitant dissidia, quae pariunt innumerabilia scandala. Simus igitur vigilantes, & discamus Deo veros cultus tribuere, & veram inuocationem & petere ac retinere dona Dei. In his exercitijs fiet nobis doctrina de tribus personis illustrior.

CONCIO DE MINISTE- rio Apostolorum.

EVANGELIUM,

Matth. 16.

VENIT IESVS in partes Caesareae Philippi, & interrogabat discipulos suos, dicens, Quem dicunt homines esse filium hominis? At illi dixerunt: Alij Ioannem Baptistam, alij autem Eliam, alij vero Ieremiam, aut unum ex Prophetis. Dicit illis IESVS,

i 2 SVS,

I E S U S : Vos autem quem me esse dicitis ? Respondens Simon Petrus, dixit, Tu es Christus filius Dei viui. Respondens autem I E S U S, dixit ei, Beatus es Simon Bariona, quia caro & sanguis

non reuelauit tibi, sed Pater meus, qui in caelis est. Et ego dico tibi: Tu es Petrus, & super hanc petram aedificabo Ecclesiam meam, & portae inferni non praeualebunt aduersus eam. E dabo tibi. clauis regni caelorum. E quod

quodcumq; ligaueris super terram,
erit ligatum in coelis, & quodcumque
solueris super terram, erit solutum in
coelis.

Q V A T V O R sunt loci.

- I. De agnitione Dei, & Filij eius.
- II. Discrimen inter agnitionem Ethnicam &
veram, & quod semper considerandum
sit, quod Deus se patefecit, & cur se pa-
tefecerit.
- III. Discrimen Christi & Prophetarum.
- IIII. Institutio ministerij Euangelij & efficacia
& conseruatio.

D E P R I M O.

Vtilissimum est semper considerare, homines Summū Dei
beneficium
in patefa-
ctione sui.
non ortos esse casu, sed a Deo conditos, & ad
hunc finem conditos, vt sint imagines eius, celebran-
tes ipsum. Ac humana mens tanquam speculum esse
debebat, in quo luceret illustris Dei noticia. Ideoq; se
patefecit Deus homini dupliciter. Insita naturali no-
ticia, & promulgato certo verbo, quod certis testi-
monijs confirmant. Magnum beneficium est crea-
tio, sed multo maius, quod Deus etiam se verbo suo
patefecit, & vult agnosci & inuocari, vt det vitam
aternam. Er hæc patefactio testimonium est, homi-
nes non casu nasci, non casu viuere. Non enim frustra

patefecit se Deus, sed ut inuocetur, & saluet. Hac initia semper cogitanda sunt.

D E S E C V N D O .

Ethnici cum differunt de Deo, vagantur animis, & deerrant à vero Deo, quia non querunt illū Deum, qui se in verbo suo patefecit. Et quanquam naturali iudicio legem utcunq; agnoscunt, tamen non norunt remissionem peccatorum promissam propter Filium. Ideo fugiunt Deum, & irascuntur ei, quod hanc imbecilem naturam tantum ad exitium condiderit. Tales ignari Euangely, & fugientes Deū, non possunt eum inuocare. Quia inuocatio requirit fidem petentem, & expectantem bona à Deo.

Discrimen
Ethnicæ &
veræ agni-
tionis Dei.

Discernatur igitur Ethnica agnitio Dei à vera. Nam vera agnitio hunc Deum inuocat, qui nos condidit, & se immensa bonitate patefecit, misit Filium, de quo clamauit: Hunc audite, & propter quem donauit remissionem peccatorum, & restituit vitam aternam. Semper igitur in inuocatione mens intuetur hunc Deum conditorem, qui se patefecit promulgato verbo suo, & misso Filio, qui pro nobis factus est victima, & non frustra se patefecit, nec frustra misit Filium.

Quare semper in precatione cogites: Te inuoco, omnipotens, aterne & viue Deus, aterne Pater Domini nostri Iesu Christi, conditor & conseruator omnium rerum, cum Filio tuo Iesu Christo, & Spiritu sancto, sapiens, bone, misericors, iudex & factus,
qui

qui patefecisti te dato Euangelio, & donato filio pro nobis, miserere mei propter Filium tuum Dominum nostrum Iesum Christum, quem voluisti pro nobis esse victimam, mediatorem & deprecatorem, & sanctifica, rege, iuua, doce me Spiritu sancto tuo. Hac forma precationis diligenter cogitanda est, vt discernamus veram inuocationem ab Ethnica, Indaica, Turcica, & cum mens considerat testimonia, quibus se Deus patefecit, multæ dubitationes Epicureæ & Academicae excluduntur.

D E F E R T I O.

Cum ita consideramus Deum se patefacientem, ordine illustres reuelationes factæ patribus, Prophetis, Christo, Apostolis cogitentur. Sed hic Diserimen Christi & aliorum ministrorum. discrimen attendatur inter Prophetas & Christum. Prophetæ sunt Doctores, per quos sonat vox Dei, sed non sunt victimæ, qua merentur remissionem peccatorum, nec sunt datores Spiritus sancti, & vitæ æternæ, Sed tantum sunt ministri vocis diuinæ, seu conuocatores. Sicut Ioannes significanter dixit: Ego sum vox clamans in deserto. Sed aliud manus officium est Christi. Hic intercessit pro nobis apud Patrem, & mirabili consilio diuinitatis missus est, vt fieret victima, & esset dator Spiritus sancti, & vitæ æternæ, constitutus Mediator, propter quem Deus recipit nos afferentes fiduciam huius Mediatoris,

Hoc mirandum consilium nondum satis intelligimus, sed tantum scimus testimonium esse ingentis

ira aduersus peccatum, & rursus immensi amoris erga genus humanum. Necessè est enim esse veram & ingentem iram, quam nulla res placare potuit, nisi Filius. Et rursus necessè est, magnam vim amoris diuini esse, quod non voluit hanc creaturam perire, sed dato Filio restitui.

Confessio
Ecclesie de
Christo.

Sed multi de Christo aliter sentiunt. Fingunt se esse legislatorem, qui tantum præcepta de moribus tradiderit, sicut ceteri Philosophi, aut fingunt simile esse Prophetis, vt Iudæi adhuc expectant Messiam tanquam legislatorem, aut gubernatorem politicum, non victimam aut datorem vitæ æternæ. Ideo hic in quæstione dicitur, alios aliter de Christo iudicare.

Sed vera Ecclesia discernit Christum, & Prophetas. Ideo hæc professio hic exponitur. Vos quem esse dicitis? Respondet Petrus: Tu es Christus filius Dei viuentis. Duas res assenerat, hunc natum ex Maria esse Messiam, id est, promissum saluatorem, & hunc saluatorem esse filium Dei, non vt ceteri dicuntur filij adoptione, sed natura filium, Sicut ex Psalmo didicerat Petrus: Filius meus es tu, ego hodie genui te.

Porro non solum in docendo, sed quotidie in inuocatione teneatur hoc discrimen Christi et Prophetarum. Sciamus Prophetas tantum fuisse doctores, non placatores Dei, & datores vitæ æternæ. Sed fides intueatur & inuocet hunc Messiam, ita vt statuatur eum fuisse victimam pro nostris peccatis, & nunc esse Mediatorem seu propiciatorem, & datorem Spiritus sancti,

sancti, & vite aeternae, & esse natura filium Dei, id est, eadem potentia cum Patre regnantem, liberantem, defendentem, viuificantem. Hac omnia completitur Petrus in sua confessione, quae à nobis clarius intelligentur, cum in inuocatione cogitabimus beneficia Christi, & hunc Mediatorem Patri proponemus, & ad Deum vere confugiemus.

D E Q V A R T O.

E Dita professione instituitur ministerium, sed Christus praesatur de fine seu utilitate huius professionis, & vnde sit hac lux. Finis seu utilitas est, vt hac cognitione, confessione & inuocatione Christi, consequamur aeternam salutem. Ideo hic dicitur:

Institutio & utilitas ministerij.

Beatus es Simon, Sicut & alias dicitur: Hac est vita aeterna, vt agnoscant te solum esse Deum, & quem misisti Iesum esse Christum. Sic & Esaias dixit: Agnitione sui iustificabit seruus meus multos. Non lex, non alia res humana vlla abolet peccatum & mortem, sed agnitio & inuocatio huius Filij affert iusticiam, & vitam aeternam.

Postea dicitur, vnde sit hac lux: Caro & sanguis non reuelauit tibi, sed pater meus coelestis. Euangelium non est sapientia ab hominibus inuenta. Nec mens humana assentitur Euangelio, nisi Deo adiuuante. Adiuuat autem Deus, non eos, qui superbe repugnant verbo Dei, sed qui credunt verbo Dei, & petunt se iuari, sicut Christus inquit, Quanto magis Pater vester coelestis dabit Spiritum sanctum petentibus.

Postquam praefatus est Christus, quae sit utilitas huius doctrinae, & unde sit, postea addit sententiam de ministerio, seu propagatione, & de Ecclesia:

Tu es Petrus, & super hanc petram aedificabo Ecclesiam meam.

Propagatio
Ecclesiae per
ministerium

Tu quatenus sonas hanc vocem, & profiteris hunc natum ex Maria esse Messiam, & Filium Dei, eatenus es Petrus, id est, rupes, quae non euertetur, eris minister huius vocis & propagator. Hoc tibi mandatum do, ut hanc confessionem praedices. Et super hanc petram, id est, super hoc ministerium praedicanda huius vocis, aedificabo Ecclesiam meam. Hic locus docet quid sit Ecclesia, & ubi sit quaerenda. Denique quod sit perpetuo mansura.

Ecclesia
quid sit.

Quid est igitur Ecclesia? Est congregatio sonantium hanc vocem de Christo, praedicato per Apostolos, sicut eum confessi sunt Apostoli, in qua congregatione necesse est aliquos esse noua luce donatos à Patre caelesti, & habituros gloriam aeternam. Sed cur non potius dicitur, super me aedificabo Ecclesiam? An alligatur Ecclesia ad Petri aut Apostolorum personam?

Ecclesia al-
ligata ad mi-
nisterium A-
postolorum

Respondeo, Magno consilio dictum est, super hanc petram. Alligatur enim Ecclesia ad ministerium Apostolorum, id est, vult nos Christus huic ipsi voci, cum praedicabunt eum, postea Apostoli credere, sicut suae voci, & sicut voci de caelo sonanti. Ideo ad Ephesios scriptum est, Ecclesiam extructam esse super fundamentum Prophetarum & Apostolorum, videlicet, quod

quod attinet ad propagationem & ministerium, & testimonium doctrinae. Sed est extructa super Christum, quod attinet ad meritum, doctrinae fontem, & efficaciam, id est, propter Christum Ecclesia est electa, & vocata à principio mundi; & propter eum seruatur & saluatur, Et per Christum ex sinu Patris reuelatum est Euangelium, & Filius est efficax, dat Spiritum sanctum per Euangelium.

Ideo 1. Cor. 3. dicitur, Fundamentum aliud ponere non potest, prater id quod positum est, Iesus Christus. Item, Filius, qui est in sinu Patris, ipse reuelauit nobis. Item, Ego sum via, vita, & veritas. Item, Non relinquam vos orphanos, sed veniam ad vos. Item, Act. 2. Ad dextram igitur Dei exaltatus, promissionem Spiritus sancti accipiens à Patre effudit. Magna autem consolatio est, quod scimus testimonium datum esse Apostolis toties à Christo, quod eorum voce & ministerio colligenda sit Ecclesia, quod hoc ipso verbo, quod Apostoli predicant, Deus seruaturus sit Ecclesiam, sicut Ioan. 17. dicitur: Oro non pro ipsis tantum, sed pro omnibus credituris per verbum eorum. Et 2o. Sicut misit me Pater, sic mitto vos.

Postquam dictum est ubi sit Ecclesia, videlicet vbiq; hæc confessio Apostolorum sonat, & quid sit, sequentes sententiæ loquuntur de perpetua conseruatione.

Portæ inferi non præualebunt aduersus eum.

Ecclesia est subiecta cruci, omnibus temporibus.

Sed 14-

Promissio
de perpetui-
tate Eccle-
siaz.

*Sed tamen alias minus vexatur, alias quassatur du-
rius: ut tempore Davidis & Salomonis fuit tran-
quillior, quam tempore Ieremie, & Maccabaorum.
Dicitur est autem de postremis temporibus, Ecclesi-
am futuram angustissimam, & passuram tristissimas
tyrannides & dispersiones: Sicut iam grassari in eam
videmus Turcicam barbariem, reges & pontifices,
& inter se doctorum esse atrociam dissidia. Nulli prin-
cipes firmi sunt, nulla sedes Ecclesiaz duratura vide-
tur, denique vere est, ut vocat Daniel, dispersio. Hoc
tali tempore diligenter muniendi sunt animi, ne de-
ficiant a Deo, propter hanc tristem speciem, Nec co-
gitent extinctam esse Ecclesiam Dei penitus. Sed
sciunt Ecclesiam esse talem dissipatum cœtum, agno-
scentium Christum, & tamen mansuram esse. Sic
prædixit Christus Lucæ 21. Erit pressura gentium in
angustia. Et Paulus inquit, Erunt tempora seua. Etsi
autem hæc mala sunt in conspectu, tamen multi le-
uiter afficiuntur tam horrendis spectaculis. Quare ea
intueamur, ut queramus veras consolationes, & ex-
citemus nos ad inuocationem. Gemitus nostri petant
defensionem & conseruationem Ecclesiaz, studiorum,
politiarum, quia Ecclesiaz opus est hospitio. Et ne de-
speratione frangamur, testimonia teneamus, quæ de
perpetuitate Ecclesiaz concionantur. Ut hic, Et porte
infernæ non praualebunt aduersus eam.*

*Item, Ego vobiscum sum vsq; ad consummatio-
nem sæculi. Item Psal. 10. Tu es sacerdos in æter-
num.*

Esaie 59. Hoc fœdus meum cum eis, dicit Dominus, Spiritus meus qui est in te, & verba mea, quæ posui in ore tuo, non recedent de ore tuo, nec ab ore seminis tui, dicit Dominus, deinceps & in sempiternum. Item, Ierem. 31. Sanctum templum Domini nõ euelletur, & non destruetur ultra in perpetuum.

His dictis confirmemus nos, ut statuamus non abiectum esse totum genus humanum, sed adhuc manere Ecclesiam, nos exaudiri, & perpetuo mansuram esse. Sed simul petendam esse à Deo conseruationem, & laborandum, ut verbum Dei retineamus. Nam apud eos non manet Ecclesia, qui verbum Dei abijciunt, sed Deus alibi sibi populum colligit, ut abiectis Iudæis propagata est doctrina inter gentes, ut in Osea dicitur, Quia repulisti scientiam, repellam te.

Consolatio:
nes ex promissionibus
de Ecclesia.

Cogitemus item in tantis periculis nos non solos sustinere hæc certamina, sed Filium Dei nobis adesse: sicut Daniel inquit de hoc ipso postremo tempore. Illo tempore stabit pro filijs populi sui dux magnus Michael, id est, Christus.

Postremum dictum de efficacia loquitur, Dabo tibi clauces regni cœlorum. Ut gladius significat imperia, ita clauces significant domesticam gubernationem. Vult autem Christus Ecclesiæ regnum magis æconomice, quam imperijs simile esse. Ideo vititur appellatione clauum. Significant autem non partem administrationis, sed totum munus, id est, potestatem seu mandatum docendi Euangelium, administrandi

Clauces regni
cœlorum.

Efficacia mî
nisterij.

Sacra-

Sacramenta, vocandi ministros, annuncianda remissionis peccatorum, & excludendi contumaces ex regno Dei, sine vi corporali. His tantis actionibus adest Deus, & saluat obædientes Euangelio, & damnat contumaces, sicut Roman. 1. dicitur, Euangelium est potentia Dei ad salutem omni credenti.

Etsi impijs ridiculum videtur, cum audiunt voce Euangelij homines certo fieri heredes vitæ æternæ, tamen nos hoc tantum beneficium grati agnoscamus & amplectamur. Sciamus Deum non frustra se patrefecisse, nec frustra Filium misisse, nec frustra dedisse Euangelium additis illustribus testimonijs, & credimus voci Dei, qui toties promisit vitam æternam amplectentibus Euangelium, & testatus est se illis assaturum esse. Sicut Christus inquit: Veniemus ad eum, & mansionem apud eum faciemus.

Exposui locos Euangelij, continentes doctrinam maxime vtilem pijs mentibus, de agnitione Christi, & de Ecclesia, qui cum ad fidei lumen in mentibus pertineant, tamen quadam prava imitatione detorti sunt ad regnum pontificium. Ecclesia fundata est super ministerium, id est, verbum Apostolorum, non super successores Petri, relinquentes verbum Apostolorum. Nec claves significant imperia mundana, aut potestatem ferendi leges, sed simpliciter manus docendi Euangelij, & administrationem Sacramentorum, vt prius dixi, sine vi corporali.

DE S. STEPHANO
HISTORIA.

Actor. 6. & 7.

Stephanus plenus gratia & fortitudine, faciebat prodigia & signa magna in populo. Surrexerunt autem quidam de synagoga, quæ dicitur Libertinorum & Cyrenensium & Alexandrinorum, & eorum, qui erant à Cilicia & Asia, disputantes cum Stephano, &

no, & non poterant resistere sapientiæ
& spiritui quo loquebatur.

Tunc submiserunt viros qui dicerent. Quia audiimus eum loquentem verba blasphema in Moysen & Deum. Commoueruntq; populum, & seniores, & scribas, & inuadentes arripuerunt eum, & adduxerunt in concilium, & statuerunt falsos testes, qui dicerent: Homo iste non cessat loqui verba blasphema aduersus locum sanctum hunc, & legem. Audiimus enim eum dicentem, quod I E S U S Nazareus hic destruet locum istum, & mutabit mores, quos tradidit nobis Moyses. At cum intuerentur eum omnes, qui sedebant in concilio, videbant faciem eius tanquam faciem angeli.

Dixit autem princeps sacerdotum, an hæc ita se haberent. At ipse ait, Viri fratres & patres, audite, Deus gloriæ apparuit patri nostro Abraham, cum esset in Mesopotamia, priusquam moreretur in Charran, & dixit ad illum, Exi de terra tua, & de cognatione tua, &

veni

veni in terrā quam monstraucro tibi. Tunc exijt de terra Chaldæorum, & habitauit in Charran. Et inde postquā pater eius mortuus est, transtulit illum in terram istam, in qua vos nunc habitatis, Et non dedit illi hæreditatem in ea, neq; passum pedis, sed promisit se daturum eam possidendam ipsi & femini eius post ipsum, cum nondum haberet filium.

Locutus est autem Deus sic, Erit semen tuum inquilinum in terra aliena, & seruituti illud subijcient, & male tractabunt annis quadringentis, & gentem cui seruiuerint, iudicabo ego, dixit Deus, & post hæc exhibunt, & teruient mihi in loco isto. Et dedit illi testamentum circumcisionis, Et hic genuit Isaac, & circumcidit eum die octaua, & Isaac Iacob, & Iacob duodecim Patriarchas.

Et Patriarchæ æmulantes Ioseph, vendiderunt in Aegyptum, & erat Deus cum eo, & eripuit eum ex omnibus tribulationibus eius, & dedit ei
k
gratiam

gratiam & sapientiam coram Pharaone rege Aegypti, & constituit eum ducem super Aegyptum, & totam domum suam.

Venit autem fames in vniuersam terram Aegypti & Chanaan, & tribulatio magna, nec inueniebant cibos patres nostri.

Et descendit Iacob in Aegyptum, & defunctus est ipse & patres nostri, Et translati sunt in Sichem, & positi sunt in sepulcro, quod emit Abraham precio argenti à filijs Emor, filij Sichem.

Cum autem appropinquaret tempus promissionis, quã iurauerat Deus Abraham, creuit populus & multiplicatus est in Aegypto, donec surrexit alius rex, qui non norat Ioseph. Hic fraudes machinatus contra genus nostrum, male tractauit patres nostros, vt exponerent infantes suos, ne viuificarentur. Eodem tempore natus est Moyfes, & erat gratus Deo, qui nutritus est tribus mensibus in domo patris. Exposito autem illo, sustulit eum
filia

filia Pharaonis, & nutriuit eum sibi in filium. Et eruditus est Moyfes omni sapientia Aegyptiorum, erat autem potens operibus & verbis.

Hic est Moyfes, qui dixit filijs Israël, Prophetam suscitabit vobis Dominus Deus vester, de fratribus vestris tanquam me, ipsum audietis.

Tabernaculum testimonij fuit patribus nostris in deserto, sicut disposuit loquens ad Moysem, vt faceret illud secundum formam, quam viderat, quod & susceperunt patres nostri, & importarunt cum Iosuae in professione gentium, quas expulit Deus à facie patrum nostrorum, vsq; ad dies Dauid, qui inuenit gratiam coram Deo, & petijt, vt inueniret tabernaculum Deo Iacob. Salomon autem ædificauit illi domum. Sed altissimus non habitat in manufactis templis, sicut Propheta dicit, Coelum mihi sedes est, terra autem scabellum pedum meorum. Qualem domum ædificabitis mihi, dicit Dominus, aut quis locus

k 2

requi-

requietionis meæ est? Nonne manus
mea fecit hæc omnia?

Duri ceruice, & incircuncisi corde
& auribus, vos semper Spiritui sancto
restitistis, sicut patres vestri, ita & vos.
Quem Prophetarum non sunt perse-
cuti patres vestri? Et occiderunt eos,
qui prænunderunt de aduentu in-
fanti, cuius vos nunc proditores & oc-
cifores facti estis, qui accepistis legem
per dispositiones angelorum, & non
feruastis.

Audientes autem hæc, dissecebantur
cordibus suis, & stridebant dentibus
suis in eum. Cum autem esset plenus
Spiritu sancto, intentis oculis in cœ-
lum, vidit gloriam Dei, & Iesum stan-
tem à dextris Dei. Et ait, Ecce video
cœlos apertos, & filium hominis stan-
tem à dextris Dei. Exclamantes autē
voce magna, continuerunt aures suas,
& impetū fecerunt vnanimiter in eū,
& eiectionem eum extra ciuitatem, lapi-
dabant. Et testes deposuerunt vesti-
mēta ad pedes adolescentis, qui voca-
batur

batur Saulus, & lapidabant Stephanum, inuocantem & dicentem, DOMINE IESU suscipe spiritum meum. Positis autem genibus, clamauit voce magna, DOMINE, ne statuas illis peccatum hoc. Et cum hoc dixisset, obdormiuit.

LOCI precipui.

- I. De confessione doctrinae.
- II. Doctrina Stephani de regno Messiae.
- III. Reuelatio Christi regnantis palam facta Stephano.
- IIII. De passione Stephani.
- V. Exemplum precatationis directae ad Christum.

Semper duo considerentur in historijs Sanctorum: genus doctrinae quod confitentur: deinde vita & mores. Doctrina & inuocatio Dei discernit pios ab Ethnicis virtute praeeditis: & sententijs ac testimonio confitentium doctrinam, eruditur & confirmatur Ecclesia. Praecipue enim ob hanc causam ab initio missi sunt Prophetae & alij doctores, qui varijs certaminibus & periculis inclaruerunt, vt hoc modo doctrina subinde instauraretur & propagaretur, & posterius nouis testimonijs confirmarentur,

Sic & Apostoli & eorum discipuli missi sunt ad docendum, & ad subeunda certamina propter doctrinam, vt Ecclesia erudiretur, & haberet certa

In exemplis Sanctorum consideranda testimonia doctrinae

testimonia doctrina. Ideo eorum historia consideranda sunt, vt confessio eorum doceat nos, non vt inuocentur Ethnico more.

Quæ fuit igitur doctrina Stephani?

Iudæi accusant eum, quod contra templum & contra legem blasphemias dixerit. Magna controuersia fuit, & de re omnium maxima, videlicet de lege Dei, & cultu quem instituerat: hæc Stephanus dicit Deo displicere, & interitura esse. Hac aduersarij iudicabant esse crimina contra primam tabulam, blasphema, seu hæretica, deinde etiam seditiosa: quia hæc doctrina distractionem faciebat istius politie. Semper existunt similes contentiones, quoties Deus emendat Ecclesiam, Hypocritæ clamitant cultum Dei labefactari, sapientes queruntur distrahis imperia.

Quid igitur discendum est ex hac Stephani historia?

Mandatum
de confessi-
one doctri-
næ antefe-
rendū omni-
bus scanda-
lis.

Primum hoc in genere discatur, quod necesse sit mandatum de confessione illis querelis anteferre. Graue crimen est, quod dicunt aduersarij aboleri à nobis cultum Dei, & legibus taxatis confirmari licentiam. Graue est & alterum crimen, quod dicuntur distrahere Respub. mutato genere doctrinae. His accusationibus homo modestus non potest non moueri, sed tamen anteferendum est mandatum de confessione: Si quis negauerit me coram hominibus, negabo & ego eum coram Patre cœlesti.

Secun-

Secundo, doctrina ipsa cognoscatur. Stephanus ^{Stephani} docet ritus templi non esse cultus Dei, & negat Iu- ^{doctrina de} ^{summa Eu-} ^{angelij.}
 daeos iustos esse lege, negat peccatum tolli cultibus
 illis, prædicit & templi destructionem, & excidium
 totius politæ, ut ostendat regnum Christi esse ater-
 num regnum, & non mundanam politiam. In hac
 disputatione summa Euangelij comprehenditur: quia
 negat sacrificijs tolli peccata, ostendit propter Mes-
 siam donari remissionem peccatorum, quia negat
 ritus templi esse cultus Dei, monstrat alios, scilicet
 pœnitentiam, fidem, inuocationem, fiduciam Mes-
 sie, qua incoatur in nobis noua lux, noua obœdien-
 tia, & vita aterna, sicut Christus inquit: Hæc est
 vita aterna, ut agnoscat te Deum verum, & quem
 misisti Iesum esse Christum.

¶ Has res, videlicet pœnitentiam, fidem, inuocatio- ^{Status con-} ^{cionis Ste-} ^{phani.}
 nem, nouam obœdientiam spiritualem, dixit Step-
 hanus veros esse cultus, & propter has res missum esse
 filium Dei, non ut occuparet mundi imperium. Ide-
 oq; testatus est templum & ritus interituros esse, ut
 extet testimonium iudicij Dei, quod hi ritus non sint
 iusticia regni Messie.

Hanc eandem sententiam in longa concione postea ^{Disputatio} ^{quale sit re-} ^{gnum Mes-} ^{sz.}
 tractat Stephanus, cuius cõcionis hic est status: Quod
 datæ sint promissiones de venturo Messia, & fuerit
 Ecclesia etiam cum nondum esset templum: nec cul-
 tum verum esse hos ritus templi, sed credere Dei pro-
 missionibus de Messia, & in hac fide eum inuocare.

Eandem doctrinam complectitur disputatio, quæ

k 4

affirmat

affirmat regnum Christi non esse mundanum, quia statim querendum est, cur passus sit, scilicet ut esset victima pro peccato. Item quale sit regnum, quae sint eius beneficia, videlicet, remissio peccati, incoatio vitae aeternae per Spiritum sanctum, & donatio vitae aeternae. Haec beneficia incoantur in hac vita per fidem. Et ex hac hypothese sequebantur illa: ut constaret regnum Messiae non esse mundanum, futurum esse excidium urbis, templi, & totius palatinae Iudaicae, sicut Daniel praedixerat.

Prædictiones Prophe-
ticae, de in-
teritu politi-
cae Mosaicae

Haec disputata sunt à Stephano, qui facile poterat convincere Iudaos. Daniel clare praedixit urbis excidium, mox post aduentum Messiae, Hinc perspicue sequitur, regnum Messiae non esse mundanum. Item, ritus templi non esse veros cultus: non enim interirent, sed alios cultus describit Ieremias: Ecce dabo legem meam in corda eorum. Item, Omnis qui invocauerit nomen Domini, saluus erit. Item in Psalmo: Tu es Sacerdos secundum ordinem Melchizedech, interibit igitur sacerdotium Levi.

T E R T I O .

Testimoniū
Christi re-
gnantis Ste-
phano osten-
sum.

Dictum est de doctrina Stephani: pertinet autem ad doctrinam testimonium Stephani, quod affirmat se videre Christum stantem ad dextram Dei. Nam hoc exemplo monemur, quale sit regnum Christi, non ita discessit, ut negligat Ecclesiam, sed vere eam respicit, adest ei, propugnat eam, vivat morientes, sicut ipse dicit, Sine me nihil potestis facere.

cere. Item, Pater meus vsq; modo operatur, & ego operor. Item, Vbicunq; sunt congregati duo aut tres in nomine meo, in medio eorum sum.

Nec frustra se hic ostendit Stephano, nec propter ipsum tantum, sed multo magis propter vniuersam Ecclesiam, sic omnes p̄j in omnibus periculis, sic in morte respici se & curari statuunt, perinde ac si oculis Christum cernerent, vt vidit Stephanus. Ideo hoc exemplum insigamus animis, vt quotidie nos de regno Christi admoneat, vt cogitemus non ociosum esse, sed vere opitulari eum, & dare aeterna bona.

Q V A R T O.

De passione Stephani.

I Vdai expectabant Messiam daturum imperia & opes: at exemplum Stephani ostendit, in hac vita Ecclesiam subiectam esse cruci, sed accipere iusticiam, Spiritum sanctum, & donari post hanc vitam aeterna gloria, Ideo Stephanus interficitur, vt reliqui discerent, regnum Messiae non esse mundanum imperium & suauis ocium. Absurdum autem videtur rationi humanae, iustos & populum Dei, tamen oportere subiectos esse arumnis, & quidem multo durius premi, quam vltimos alios homines: Impij tenent magna imperia, vt nunc Turci & alij tyranni. Interim Ecclesia est miserabilis coetus, & vere, vt Psalmus ait, Oues destinate ad mactationem. Nec leuiter ostendit hac species iudicia humana. Sed Ecclesia scit causas, cur sit subiecta cruci. Est q; hac peculia-

Quare sancti subiectantur cruci.

Causse affli-
ctionum Ec-
clesiæ.

ris & propria sapientia Ecclesiæ, ignota rationi hu-
manæ. Nobis igitur hæ causse notæ esse debent, vt
Deo obediamus in afflictionibus, & expectemus libe-
rationem integram in vita æterna.

I.

Est autem hæ præcipua caussa, cum natura ho-
minum sit immersa peccato, Deus subiecit totum ge-
nus humanum morti, & multis ærumnis, vt agno-
scamus iram Dei aduersus peccatum, & vocemur ad
pœnitentiam. Ac præcipue Ecclesia subijcitur cruci,
quia Deus vult ipsam agnoscere iram aduersus pec-
catum, vult augeri pœnitentiam, cum reliqua pars
hominum nihil curet iram Dei, & furens contem-
nat peccatum & pœnas.

II.

Præterea sanctorum afflictiones sunt testimonia
doctrinæ, tunc apparet eos serio sentire, quod profi-
tentur, cum nullis periculis deterrentur à confessione.

III.

Sunt item testimonia futura vitæ, cum videmus
Paulum interfici ab impurissimo tyranno, intelligen-
mus certo restare aliud iudicium, in quo Nero pœnas
dabit, quia Paulum non negligi priora testimonia
ostendunt, in quibus declarauit Deus sibi illum curæ
esse. Sunt & aliæ causse, quas alias recitauit.

Consolatio
in afflictio-
nibus & li-
berationes.

Exemplum vero Stephani de viraq; re nos ad-
moneat, & quod Ecclesia sit subiecta cruci, & quod
tamen astitit suis in cruce filius Dei, sicut hic præsens
à Stephano cernitur. Est & hoc obseruandum, etsi
aliqua membra, vt in acie interficiuntur, tamen non
deletur tota Ecclesia funditus, manet semper aliquis
cærus, vt propagetur doctrina, ideo sunt etiam li-
berationes

berationes corporales, vt Petrus & Paulus educuntur ex carcere, Daniel seruatur inter leones.

DE QVINTO.

Diligenter obseruanda est precatio Stephani directâ ad Christum. Domine Iesu, accipe spiritum meum. Hac est confessio, quod filius Dei sit natura Deus, & omnipotens, quia eum inuocat. item quia ipsi commendat spiritum, testatur esse omnipotentem, qui spiritum corpori redditurus sit, sicut Ioan. 5. inquit, Sicut Pater viuificat mortuos, ita & Filius, quos vult, viuificat.

Recte igitur oramus vtroq; modo, iuuua nos Deus aeternae Patris Domini nostri Iesu Christi, conditor omnium rerum, & conseruator, & exaudi propter Filium: & tu Domine Iesu Christe iuuua nos. Et cum sic dicimus, Deum qui se per Christum patefecit, & in Christo habitat corporaliter, inuocamus, & simul fatemur, huic Filio regnum à Patre esse traditum, sicut ipse inquit, Matth. vlt. Data est mihi omnis potestas in caelo & in terra, agnoscimus eum esse caput Ecclesiae, efficax in membris, vt Ephes. 1. dicitur.

Oratio &
recta ad
Christum.

DIE IOANNIS
Euangelistæ.

EVANGELIUM,
Ioan. 21.

Dixit

Dixit IESVS Petro: Amen amen dico tibi, cum esses iunior cingebas te, & ambulabas quo volebas, cum autem senueris, extends manus

tuas, & alius cinget te, & ducet quo non vis. Hoc autem dicebat, significans, quali morte esset glorificaturus Deum. Et cum hoc dixisset, dicit ei, Sequere me. Conuersus autem Petrus, vidit discipulum, quem diligebat IESVS, sequentem, qui & recubuit in coena super pectus eius, & dixit, D O M I N E , quis est qui tradet te? Hunc
cum vi-

cum vidisset Petrus, dicit IESV, DOMINE, hic autem quid? Dicit ei IESVS, Si eum volo manere donec veniam, quid ad te? tu me sequere. Exijt ergo sermo iste inter fratres, quod discipulus ille non moritur. Et non dixit ei IESVS quod non moritur, sed si eum volo manere donec veniã, quid ad te? Hic est discipulus, qui testimonium perhibet de his, & scripsit hæc, Et scimus, quod verum est testimonium eius.

DVO sunt præcipui loci.

- I. De disciplina & obedientia spirituali in afflictionibus.
- II. De sua cuiusq; vocatione.

DE PRIMO.

Cum inquit in textu, Cum esses iunior cingebas teipsum, &c. Hæc verba discernunt disciplinam a spirituali obedientia. Est autem disciplina diligentia humana mentis, seu liberi arbitrij, qua voluntas præstat legis opera, & vitat prohibita. Hæc requirit Deus ab omnibus hominibus. Sicut clare docent dicta de pœnis. Qui gladium acceperit, gladio peribit. Item, Fornicatores & adulteros iudicabit Deus.

De disciplinâ.

Deus. Item, Propter hac venit ira Dei super inobedi-
entes.

Causse pro-
pter quas
disciplina
prestanda
est.

Et saepe dicimus quatuor causas esse, propter quas
disciplinam prestare necesse est. PRIM A, est, quia
mandata est à Deo. SECUNDA, ut vitentur
pœna. TERTIA, propter aliorum tranquillita-
tem. QUARTA, quia est pedagogia in Christum,
quia perseuerantes in delictis contra conscientiam,
repellunt Spiritum sanctum, nec potest existere fides
in mente, quæ ruit contra conscientiam. Ideo ut luce-
re fides incipiat, desinas agere contra conscientiam.

Porro hac gubernatio morum, est quadam dili-
gentia liberi arbitrij. Ideo inquit, Cingebas te ipse, id
est, regebas tuos mores, tua quadam diligentia, &
hanc diligentiam solam existimabas esse cultum, ex-
pectabas etiam præmia pro hoc cultu, scilicet tran-
quillitatem in hac vita, & præmia post hanc vitam.

Obœdientia
in afflictio-
nibus pro-
prius cultus
regni Chri-
sti,

Quamquam autem in credente hac diligentia est
cultus, & habet præmia, tamen hic monet Christus
alios esse maiores cultus, scilicet obœdientiam in af-
flictionibus. Resutat enim opinionem Iudaicam de
iusticia, & de regno Messia. Pharisei tantum de ius-
ticia operum concionabantur, de præmijs, de pace,
de tranquillitate. Sicut semper humana sapientia so-
lam hanc disciplinam magnificat, & dirigit eam ad
istum finem, videlicet ad tranquillitatem. Ita & de
regno Messia cogitabant Apostoli, futuram hone-
stam & tranquillam politiam.

Sed Christus taxat has opiniones, imo, inquit, re-
gnum

gnum Messie alios cultus, & alias res asseret. Confessio Euangelij irritabit diabolum & eius organa. Ideo Tyranni in vos grassabuntur, & ducent quo nō voleteis. Scitote igitur Ecclesiam subiectam esse cruci, & vos non tantum priore disciplina, sed etiam hac obœdientia in afflictionibus Deo seruturos esse, non somniate vobis ocium in regno Messie, sed labores, certamina, supplicia expectate, & vos confirmate, ut in his prestetis obœdientiam.

Doctrina pedagogica & civilis est, quod moderatio morum asserat tranquillitatem: Sed Ecclesia habet superiorem quandam sapientiam, non intellectam mundo, quod videlicet totum genus humanum omnibus calamitatibus subiectum sit, propter iram Dei aduersus peccatum. Sed quia Deus vult agnosci peccatum, & iram in Ecclesia, & vult eam vocari ad pœnitentiam, ideo magis Ecclesia subiecta est cruci, quam ceteri homines. Sicut scriptum est: Iudicium a domo Dei incipit. Sed post mortem abolito peccato, glorificabitur Ecclesia.

Ecclesia magis subiecta est cruci quam alij homines.

Docet igitur Apostolos hoc loco Christus de rebus maximis, videlicet, Ecclesiam subiectam esse cruci. Alius ducet te, quo non vis, inquit, & monet, hoc esse præcipuos cultus, obœdire in his afflictionibus, & addere fidem, inuocationem, spem auxiliij & liberationis. Sicut scriptum est, Humiliamini sub potenti manu Dei, id est, quæ & potenter affligit, & potenter liberat. Item, Propter te mactamur tota die. Item inuoca me in die tribulationis, & eripiam te. Item Sacrificate

crificate sacrificium iusticiae, & sperate in Domino.

Discrimen
Philoso-
phiae, & spi-
ritualis do-
ctrinae de af-
flictionibus.

*Philosophia longe aliter iudicat, quae cogitat bene-
moratis debere bene esse, nec videt, cur boni sint in
calamitatibus, Ideoque existimat à Deo desertos esse,
vel disputat homines non esse curae Deo. Sed Ecclesia
nouit doctrinam, de peccato, & de ira Dei, & de fi-
lio Dei, & de futura glorificatione. Item, sola doctri-
na Ecclesia testatur, Deum vere velle recipere & li-
berare afflictos. Ideo Psalmus inquit in proprijs lau-
dibus Dei: Qui sanat contritos corde, & alligat con-
tritiones eorum.*

Psalmo
146

D E S E C V N D O .

Dissimilitu-
do & disci-
mina voca-
tionum.

Humanae mentes, cum dissimilia dona, dissimiles
euentus, dissimiles afflictiones vident, vari-
turbantur. Saul videns antecellere Dauidem, accen-
ditur inuidia. Nos, quia non possumus imitari egre-
gias virtutes Pauli, impellimur ad desperationem.
Monachus videns exercitia Antonij, imitatur exem-
plum, & excogitat nouum cultum. Denique, vniuersa-
liter dissimilitudo rerum parit aut inuidiam, aut in-
uoluntariam, aut desperationem, Imo propter dissimiles
casus qui bonis accidunt, confirmantur opiniones E-
picureae.

*Aduersus haec praua iudicia omnia, traditur hic
vtilis regula, Vna sit & similis fides erga Deum in
sanctis. Sed diuersas & dissimiles vocationes esse ne-
cesse est. Ideo inquit, Si illum volo manere, quid ad
te? Id est, ne turberis dissimili exemplo aliena voca-
tionis,*

tionis, Tu me sequere. Vna sit & similis fides erga vocantem, Sed suæ quisq; vocationi obtemperet, in hac seruiat pro mediocritate sui doni. Sicut & Paulus inquit Roma. 12. Nemo aspiret ad vltiora quam conuenit, sed sentiat & agat modeste iuxta mensuram sui doni. Si Deus vult Dauidem antecellere, boni consulat id Saul, & agat gratias Deo, quod & ipsum ornarit, & nunc det magis idoneos ministros, agnoscat successus à Deo esse, nec esse in potestate hominum. Concedat igitur Deo, vt distribuatur eos suo consilio. Sicut Ioannes inquit, Non potest sibi homo sumere quicquam, nisi sit ei datum de super, & agat gratias Deo, quod pro salute populi excitat plures ministros, & oret, vt hac beneficia cumulet. Quid est indignius, quam irasci Deo pro beneficio? Optandum erat Sauli, vt multa praesidia regno relinqueret similia Dauidi.

Sic quilibet nostrum videns alterum excellere, Deo gratias agat pro his donis, gratuletur reipub. & oret Deum, vt hac beneficia cumulet. Vt in Num. ca. 11. Cū Iosue hortatus esset Moysen, ne concederet prophetare ijs, qui non erant in numero gubernatorum, respondet Moyses. Quid meo honori metuis? Vtinam omnis populus prophetet, quia dabit Dominus spiritum suum super eos. Et Paulus inquit, Ne extinguatis spiritus, sed probetis. Gratulemur igitur dona Dei nobis, Ecclesiae & Reipub. non certemus aemulatione, discamus item discernere fidem & vocationes, Fides similis sit omnium, credere quod propter
 l filium

*Eodem sit si
dies in varie
tate vocati-
tionum.* filium Dei placeamus. Hac fide Deum inuocemus,
sive magnis, sive paruis donis præditi sumus, sive su-
mus in rebus secundis, sive in aduersis. Caterum vo-
cationum magna est differentia, alius aliud officium
sustinet, alius aliter affligitur, alius alia dona habet.
Dauidem vocat Deus ad regnum, non vocat Iona-
than. Ionathan, quanquam pius & bene meritum
fuit Deus interfici. Roboam quanquam ignarus &
malus, non interficitur. Hac varietate vel dissimili-
tudine non impellamur vel ad emulationem, vel ad
desperationem, vel ad κακοζήλιαν sed unusquisq; in
sua vocatione vel afflictione præstet obædientiam, si-
cut hic dicitur, Tu me sequere. Et de afflictionibus
inquit Christus, Si quis me vult sequi, tollat crucem
suam, & sequatur me. Suam, inquit videlicet, non
alienam.

*Præceptum
de studio a-
gendi opera
vocationis.*

Ita de officijs multa extant præcepta 1. Corin. 7.
Quisque in uocatione, in qua vocatus est, maneat.
1. Thessal. 4. Adhortamur vos fratres, vt in hac re
excellere singulari diligentia conemini, studio tran-
quillitatis, & agendi res proprias, Ac Paulus insigni
vocabulo vsus est. Ambitiose hoc agatis, tanquam
eximium decus appetite studium agendi res proprias
Alios ambitio & cupiditas gloriæ impellit, vt multa
& aliena suscipiant, & curant extra metas, vos ex-
petite hanc gloriam, quam hæc virtus parit, videli-
cet, sedulitas obeundi proprij muneris. Est enim hæc
virtus media inter ignauiam & πολυπραγμοσύνη.
Item Petrus vetat esse ἀλλοτρίοις πύλαις ingeren-
tes

des se alienae administrationi. Ac in gubernatione videmus quantum mali sit, cum conturbantur officia, cum doctores Ecclesiarum volunt regere negocia politica, & vt Aristophanes de Cleone dixit, altorum pedem habent in curia, alterum in castris. Aut e contra, potentes volunt dominari Ecclesiis, & religiones ad sua iudicia inslectunt. Sape hac confusio nocuit Ecclesiae. Hic vtriq; moneantur dicto Petri, ne sint ἀλλοτρίοι πύλοισι. Item Christus noluit politica iudicia exercere, cum diceret: Quis me constituit iudicem inter vos?

Damna &
pœna

πολιτικῶν
μοσίων.

Et quanquam pios dicta Apostolica mouere debent, vt propter Deum præstent in vocatione obedientiam, tamen etiam pœna & incommoda, qua sequuntur πολιτικῶν μοσίων, moneant sanos, vt eam fugiant. Quia Deus promisit auxilium ijs, qui in vocatione seruiunt, sicut dictum est, Commenda Domino viam tuam, & ipse faciet. E contra vt prohibet irruere in alienas vocationes, prohibet item fiduciam propria industria & sapientia, ita destituit suscipientes aliena contra mandatum Dei. Nunquam est sapientia felix sine Deo. Ideo dicitur in Salomone, Penes me est consilium & successus. Et supra dictum est, Non potest homo sibi quicquam sumere; nisi sit ei datum desuper. Docuit autem & Ethnicos experientia confusionem vocationum perniciosam & vitandam esse, Ideo de cura proprii muneris dictum est, Spartam nactus es, hanc orna. Item, Eques equitare didicit, Cantor cantare. Item, aliud est sceptrum, aliud plectrum.

↓ 2 ↓

Hac

Hæc omnia complectitur doctrina de vocatione, de qua hic dicitur, Tu me sequere. Præcipue vero sciamus hanc concionem oppositam esse humanis iudicijs, quæ propter dissimilia dona, & dissimiles afflictiones, vel de prouidentia Dei, vel de gratia dubitant. Sciamus non ideo nos reiectos esse, etiamsi donis sumus inferiores, quam Apostoli & Prophete, sed simili fide Deum inuocemus, & eam exercemus vnusquisq; in suo ministerio, & vocatione quantumuis humili.

DE CONVERSIONE D. Pauli Apostoli.

HISTORIA.

Act. 9.

SAulus autem adhuc spirans minas & cædem in discipulos DOMINI, accessit ad principem Sacerdotum, & petijt ab eo epistolas Damascum versus ad Synagogas, vt si quos inuenisset huius viæ, viros ac mulieres, vinctos duceret in Hierusalem.

Cum autem iter faceret, factum est, vt appropinquaret Damasco, & subito circumfulgurauit eum lux de cælo, & collapsus in terram, audiuit vocem dicentem.

dicentem sibi: Saul, Saul, quid me persequeris? Dixit autem, Quis es DOMINE? DOMINVS autem dixit, Ego sum IESVS, quem tu persequeris, durum est tibi contra stimulos calcitrare. Et tremens ac pauefactus dixit, DOMINE, quid me vis facere? Et DOMINVS ad eum, Surge, & ingredere ciuitatem, & dicetur tibi, quid te oporteat facere.

Viri autem qui comitabantur eum, steterunt attoniti, audientes quidem vocem, neminem autem videntes. Surrexit autem Saulus de terra, apertisq; oculis suis, neminem videbat. Ducentes autem eum manu, introduxerunt Damascum. Et erat tribus diebus non videns, & non manducauit neque bibit.

Erat autem quidam discipulus Damasci, nomine Ananias. Et dixit ad illum in visione DOMINVS: Anania. Ille autem ait, Ecce ego DOMINE. DOMINVS autem ad eum: Surge, vade in vicu, qui vocatur rectus, & quaere in

re in domo Iudæ Saulum nomine Tar-
fensem, ecce enim orat, & vidit in visi-
one virum Ananiam nomine introire,
& imponere sibi manum, vt visum re-
cipiat.

Respondit autem Ananias : Do-
MINE, audiui à multis de viro hoc,
quãta mala fecerit sanctis tuis in Hie-
rusalem, Et hic habet potestatem à
principibus sacerdotum vincendi om-
nes, qui inuocant nomen tuum. Di-
xit autem ad eum D O M I N U S : Vade,
quoniam electum vas est mihi iste, vt
portet nomen meum coram gentibus
& regibus, & filijs Israël. Ego enim o-
stendam illi, quanta oporteat eum pro
nomine meo pati.

Abijt autem Ananias, & introiuit in
domum, & imponens ei manus, dixit,
Saul frater, D O M I N U S misit me, qui
apparuit tibi in via, qua veniebas, vt
videas, & implearis Spiritu sancto. Et
confestim deciderunt ab oculis eius
tanquam squamæ, visumq; recepit. Et
surre-

surrexit ac baptisatus est, & cum accepisset cibum, confortatus est.

Fuit autem Saulus cum discipulis, qui erant Damasci, per dies aliquot. Et continuo in synagogis prædicabat Christum, quod is est filius Dei. Stuebant autem omnes qui audiebant, & dicebant, Nonne hic est, qui expugnauit in Hierusalem eos, qui nomen inuocant illud? Et huc ad hoc venit, vt vinctos illos duceret ad principes sacerdotum. Saulus autem multo magis confortabatur, & confundebat iudeos, qui habitabant Damasci, affirmans quod hic est Christus.

SEPTEM sunt loci præcipui.

- I. *Qualis dispersio sit Ecclesie.*
- II. *Quod Deus conseruet, & subinde renouet ministerium.*
- III. *Quod miserit Apostolos singulari modo, sine politica gloria, qualem habuerat Prophetæ.*
- IIII. *Quod virtutes singulorum diligenter consideranda sunt. PRIMUM, vt Deo gratias agamus, quod instaurat ministerium, ne totum humanum genus pereat. Deinde, vt ministerium*

rium ipsum rectius intelligamus. Item, ut aliquo modo diligentiam imitemur. Postremo, ut oremus Deum, ut nos faciat ministros utiles, nec sinat nos tantum esse inania onera terræ, aut pestes generis humani. Ingens enim donum Dei est, ita gubernare, ut res utiles geras, ut politia Themistoclis fuit utilis patriæ, Politia Periculis, etiam si erat splendida, tamen non fuit patriæ salutari.

- V. Proprium munus Pauli fuit, quod illustravit discrimen Legis & Euangelij, refutavit opinionem infixam animis omnium hominum, qua imaginamur nos lege & nostris virtutibus mereri remissionem peccatorum, & iustos esse. Hic contra monstrat filium Dei, & contendit, propter hunc Mediatorem gratis, fide, consequi remissionem credentes, & pronunciari iustos, & sic incoari in nobis vitam æternam.

Et ut hanc gratuitam condonationem predicaret orbi, singulari modo vocatus est, ut cum fuisset hostis, suo testimonio ostenderet, gratis recipi credentes, & non asserentes merita. Illustrat & alias partes doctrinae, discrimen spiritualis & politicae iusticie, discrimen Ecclesie & imperiorum. Munus & pacem, docens, politias esse res à Deo ordinatas.

- VI. Docuit circiter annos XXXV. tot enim sunt
anni

anni à XXXIII. Christi anno ad vltimum Neronis. Etsi autem & peregrinationes arumnose, & pericula eius in actis describuntur, tamen nemo existimet verbis describi posse vllius gubernatoris miseras precipuas: Excruciantur animi assiduis curis & angoribus, quos perferre nemo vnquã potuisset, nisi Deus adderet vires, & regeret impetus & occasiones negociorum.

VII. Studiosi etiam eruditionem Pauli considerent.

Nam verba & ratio disputandi manifeste ostendunt fuisse studiosum & excultum doctrina: & homo politicus facile animaduertet in ijs præceptis, quæ tradet de gubernatione, contineri res non vulgares, sed ea quæ præcipue prouidenda sunt sapienti & sagaci gubernatori, & significari nervos boni status. Item, semina variarum inclinationum.

DE PRIMO.

Daniel totum tempus ab exilio Babylonico vocat dispersionem populi Dei, Significans post id tempus, etsi vsq; ad Christum mansura erat politia Iudaica, tamen & ipsam misere quassandam esse, & postea non fore certam sedem Ecclesie, aut vnum aliquod regnum vsq; ad finem huius mundi, vt homines quarunt animis & oculis certam sedem, & certum regnum, in quo conseruetur Ecclesia. Sed dispersionem vocat, ac significat magnas fore regno-

Ecclesia dispersa in mundo.

rum mutationes, sub quibus reliqua quantulecumque erunt, Sicut Apostolorum & Martyrum tempore oculi testantur, Ecclesiam fuisse dissipatos cœtus, & sine certo imperio. Postea hæretici & sequētia regna fecerunt nouas dispersiones, vt videmus Ecclesiam sub Turcis & alijs regibus tristi seruitute premi.

Discamus igitur nosse Ecclesiam, & somnia de imperijs deponamus. Sperabant & Apostoli auream aetatem, & politias pulcre constitutas, quæ videntur futura perpetua & certa domicilia Euangelij. Hoc somnium commune est omnium hominum, sed aliter de Ecclesia vaticinatur scriptura, et experientia consentit cum scriptura. Confirmemus igitur animos, & sciamus nos nobiscum circumferre Ecclesiam, vbiq; terrarum sumus, si didicerimus & retinebimus Euangelium, sicut inquit Christus, Si verba mea manserint in vobis, quicquid petetis, fiet vobis, &c. Et sciamus tales aliquas reliquias semper à Deo seruari, deniq; parati simus ad exilia & alias erumnas.

Psal. 88.

Illud autem hic deplorandum est, maximam generis humani partem tantum ad exitium nasci, vt in Psalmo tristissima voce dicitur: Nunquid vane constituisti omnes filios hominum? Hac consideratione nos ad timorem Dei, & ad studium Euangelij excitemus.

D E S E C V N D O.

Diuina instauratio
Euangelij.

PAulus citat ex Psalmo dictum illud: Ascendit, dedit dona hominibus. Et ex hoc testimonio docet diuinitus mitti doctores & gubernatores Ecclesie.

DIE CONVER. PAULI. §II

clesia. Lux Evangelij facile & saepe in mundo obscuratur, ideo subinde missi sunt instauratores verae doctrinae, ut post interfectum Abel, excitatus est Seth, post Ioseph Moyses, post longum interuallum Samuel, deinde Helias, Eliseus, postea Ieremias, Daniel, Baptista, Christus, Apostoli, & deinceps in Ecclesia subinde aliquos Deus excitauit, qui doctrinam repurgarent, ut Athanasium, Augustinum, & aliquos similes. Hac consideremus, & Deo gratias agamus pro his muneribus, & discamus regi & seruari Ecclesiam diuinitus.

DE TERTIO.

Homines politici, cum historias veteres considerant, mirantur quidem Prophetas, quia vident eos rexisse imperia, ut Samuelem, Heliam, Eliseum, Esaiam, Ieremiam, Danielelem, & alios. Sed Apostolos cogitant fuisse ignauos, erroneos, nec intelligunt principale munus. Sed nos sciamus principale officium Prophetarum fuisse, renouare & illustrare promissionem de Messia, docere de remissione peccatorum propter Messiam, & de vera inuocatione Dei, sicut in Actis clare dicitur, Huic omnes Prophetae testimonium perhibent, remissionem peccatorum accipere per nomen eius omnes, qui credunt in eum. Hac vox est ipsum Euangelium de vita aeterna.

Quia vero Deus ante natum Christum voluit esse certam politiam, in qua nasceretur Christus, & extarent certa testimonia de verbo eius, Ideo Prophetae

Discrimen
inter voca-
tionem Pro-
pheticam &
Apostolicam.

Quare Pro-
phetae etiam
politiam gu-
bernant.

non so-

non solo ministerio Euangelij, sed etiam politico fungebantur, vel erant duces ipsi, vel ducum gubernatores, vt Eliseus, Esaias. Hac gloria magis incurrit in oculos, quam ministerium de rebus aternis, cum tamen hac politica bona sint peritura. Sed illa gloriosa facta erant testimonia, quae ostendebant, isti populo vere adesse Deum, & vere ei traditum esse verbum Dei.

Apostoli
sine politico
munere
missi.

Sciamus ergo Apostolos singulari consilio missos esse sine politico munere, quia circa finem mundi veniunt post exhibitum Christum, annunciantes brevi futuram esse resurrectionem mortuorum, & colligunt vndiq, Ecclesiam ex imperijs, non constituunt nova imperia, siue Romani, siue Parthi, siue Gotthi regnent, nihil ad Apostolos, sed ipsi ex omnibus colligunt Ecclesiam, sic nos iam veram doctrinam spargamus, quocunq, ruant imperia, nec erit labor irritus.

Et fortassis ideo Deus excitauit lucem Euangelij, vt homines retineant certiore doctrinam, si paulo post concussio regnorum magis disperget Ecclesias, sicut nunc fit in Parmonijs. Quanquam autem non sunt certa imperia post Apostolos, quae foueant Ecclesiam, tamen Deus aliqua domicilia curat, alibi magis, alibi minus tranquilla, sicut Christo dedit praesepe, & Paulo interdum aliquem praesidem.

DE QVARTO.

Exempla doctrinae & vitae spirituales.

Duae res in singulis Prophetis & Apostolis consideranda sunt: Doctrina, & priuatae virtutes. Cum

tes. Cum enim doctrinam consideramus, & discernimus ab humana sapientia, melius intelligere res magnas discimus, quas Deus in Euangelio monstrat & exhibet. Deinde virtutum consideratio prodest. Quanquam enim gradus Apostolicos non assequimur, tamen quoniam initia omnium communia esse debent, hæc exempla nobis ad imitandum diuinitus proposita sunt. Etiam si languidior est tua fides aut obœdientia, quam Davidis & Pauli, tamen initia fidei & obœdientie in omnibus nobis esse debent, & exempla Davidis & Pauli monent, vt agamus pœnitentiam, credamus nos recipi in gratiam, sicut illi crediderunt, Inuocemus, simus obœdientes, diligentes in vocatione, frenemus etiam corpus, sicut Paulus inquit, Castigo corpus meum. Deniq, multa utilia exempla à multis sumere possumus, sed tamen videndum est, quæ exempla conueniant nostræ vocationi. Item, quæ ad regulam conueniant.

Sed in hoc loco non de sola imitatione dicendum est, manus quiddam accedat, agamus gratias Deo, quod misit doctores, quod per eos fuit efficax, quod addidit sua testimonia, quod tradidit nobis verbum, per quod impertit vitam æternam. Et oremus vt seruet Ecclesiam. Item, vt nos ipsos faciat organa utilia, nec abijciat inter vasa iræ.

Ioannes inquit, Non potest sibi homo sumere quicquam, nisi sit ei datum de super, ideo non omnis sapientum industria est felix. Themistoclis consilia fuerunt felicia, Periclis & Demosthenis imitatio non fuit

Gratias agenda pro datis doctoribus, & orandum vt seruetur Ecclesia.

Felices & infelices gubernatores.

fuit felix. Samuel, David, Iosaphat, Ezechias fuerunt felices: Achas, Achab infelices, perniciosi sibi, alijs & reipub. Tales vocat Paulus, ad omne opus bonum reprobos, id est, infelices, qui non faciunt alijs salutaria, Græci vocant ἀλάστορας, & describuntur in Psalmo, Induit maledictionem sicut vestimentū. Augustini politia fuit felix, Samosateni & Arrij infelix.

Hæc discrimina monent nos, quantum in vita sit periculi, quanta ira Dei aduersus maledictos, quanta hominum imbecillitas. Ideo vere oremus, vt Deus faciat nos vtilia & salutaria organa, sicut in Psal. 1. sanctis promittit: Et folium eius non defluet, & omnia quæ faciet, prosperabuntur.

D E Q V I N T O.

Discrimen
doctrinæ A-
postolicæ &
Philosophi-
cæ.

Diligenter discernenda sunt genera doctrinarum. Homines prophani cogitant nihil interesse inter Apostolos & Theognidem, id est, putant eos circumferre præcepta de moribus. Hæc cæcitas taxanda est in Ecclesia, & monstrandum discrimen legis & Euangelij. Legis noticia insita est sanis, sicut numerorum noticia. Sed Euangelium, id est, promissio reconciliationis gratuita propter Filium, reuelata est voce Dei, & tradita patribus, & propagata voce Prophetarum, Christi & Apostolorum.

De hac arcana sapientia inquit Iohannes: Filius qui est in sinu Patris, ipse enarrauit nobis. Vnde scires te recipi a Deo, & gratis recipi propter Filium, & vere exaudiri, inuari & donari vita eterna, nisi Deus pate-

patefecisset hanc arcanam suam voluntatem, quam nulla creatura cernere aut deprehendere potuisset, eo non monstrante. Nec inuocatio sine cognitione huius discriminis fieri potest, semper enim obstrepit iudicium legis rationi insitum, quæ cogitat Deum non exaudire indignos. At Euangelium iubet accedere ad Deum, iubet credere, quod propter Filium certo recipiamur, & exaudiamur. Hæc doctrina usu discenda est, & cum eam exercemus, iuuamur à Spiritu sancto. Nam ratio agre assentitur, & hanc voluntatem Dei difficulter amplectitur.

Maxime autem hic locus à Paulo illustratus est, qui diligenter discernit Legem ab Euangelio, & discrete facit mentionem exclusivæ, Gratis, & contendit fide, id est, fiducia misericordiæ propter Mediatorem accipi reconciliationem, non propter proprias virtutes, & prohibet dubitationem. De his maximis rebus longe aliæ sunt imaginationes rationis, quas secuti Origenes & Monachi, magnas tenebras offuderunt Euangelio, quæ fugienda sunt, & retinenda simplex & vera sententia Pauli, quæ est perpetua vox veræ Ecclesiæ Dei. Considerandus enim est consensus Prophetarum concionum, & Pauli.

Discrimen
legis & Eu-
angelij pe-
culiariter à
Paulo tra-
ditum.

ALIA BREVIS EXPLI- catio historiæ de conuerſ. Pauli.

Precipuus locus est in hac historia, quod hoc exemplo Christus testatur se gratis donare remissionem peccatorum credentibus. Quia Paulus non
affei

**Exemplum
gratuitæ re-
missionis
peccatorū.**

affert merita, sed horribilia peccata. Item exemplum hoc opponendum est magnitudini peccatorum, sicut plerunq; diabolus aliquo præcipuo peccato oppugnat conscientias, & singulari vulnere labefacit fidem. Aduersus has tentationes opponatur hæc sententia: Gratia exuberat supra peccatum. Et adiungantur exempla Davidis, Pauli & Manasse. Sic proponit exemplum suæ conuersionis Paulus ipse ad Timotheum, inquit: Christus venit in hunc mundum peccatores saluos facere, quorum primus ego sum.

DEINDE LOCI insunt multi.

I. Quantum scelus sit sauitia aduersus sanctos, quia Christus inquit sese peti.

**Pauli pœni-
tentia.**

II. Exemplum pœnitentia, Hic enim primum describitur contritio, Paulus agnoscit peccatum, obtemperat, & versatur in ingenti luctu & terroribus, sed tamen fides luctatur cum his terroribus, quia describitur orans, accedit igitur fides, quia Paulus baptizatur, & absoluitur per Ananiam. Sequuntur & fructus pœnitentia, confessio & afflictiones.

III. In hac pœnitentia didicit, iusticiam Legis non esse iusticiam coram Deo, agnouit suas tenebras, se prius non recte sensisse de lege, de Messia, de Prophetarum promissionibus, &c.

**Efficacia le-
gis in Paulo**

Et huc pertinent verba ad Rom. 7. Ego aliquando sine lege vixi, scilicet, securus, tumens persuasione iusticia, postea me lex occidit, id est, perterrefacto monstrauit tenebras meas, errores, multiplicia peccata,

tata, & immundiciem natura, superbiam, contem-
tum Dei, dissidentiam, fiduciam nostrorum consilio-
rum, &c. In his paucis agnouit quid lex velit,
quid sit peccatum, quid mors, & intellexit Messiam
nos ab illis veris & aternis malis liberare. Hoc signi-
ficant squamæ decedentes ab oculis. Et tales pauores
sunt vera contritio, de qua in doctrina de peniten-
tia dicendum est. Sicut in Psalmo saepe describitur
contritio. *A facie peccatorum meorum non est pax
osibus meis, &c.*

Oremus igitur Deum, vt nos quoq; vere ad se
conuertat, sicut Ieremias inquit, *Postquam ostendisti
mihi, percussi femur meum. Nam in securis & ocio-
sis non est penitentia, iuxta illud: Vbi habitabit
Dominus? nisi in spiritu contrito, & tremente ser-
mone meo, &c.*

IIII. *Cursus Pauli & aliorum Apostolorum, te-
statur, Ecclesiam diuinitus defendi & conseruari.
Tantis per prædicat Paulus, & impediri eius cursus
non potest, donec voluit eum Dominus in isto stadio
versari, videlicet annos fere 36. Ita Propheta inter
maxima pericula, tamen suos cursus persiciebant, vt
Esaias annos fere 80. Eliseus circiter 70. Ieremias
40. Ioannes Apostolus circiter centum annos.*

Diuina de-
fensio mini-
sterij.

DIE PURIFICATIO- nis Mariæ.

m

EVAN-

Postquam impleti sunt dies purgationis eorum, secundum legem Moyfi, tulerunt illum in Hierusalem, vt sifterent eum DOMINO, sicut scriptum est in lege DOMINI, quod omne masculinum adaperiens vuluam, sanctum DOMINO vocabitur. Et vt darent hostiam, secundum quod dictum est in lege DOMINI, par turturum, aut duos pullos columbarum.

Et ec-

Et ecce, homo erat in Hierusalem, cui nomen Simeon, Et homo iste iustus & pius, expectans consolationem Israël, & Spiritus sanctus erat in eo, Et responsum acceperat à Spiritu sancto, se non visurum mortem, nisi prius videret Christum DOMINI, Et venit in spiritu in templum,

Et cum inducerent puerum IESUM parentes, vt facerent secundum consuetudinem legis pro eo, & ipse accepit eum in vlnas suas, & benedixit Deum, & dixit.

Nunc dimittis seruum tuum DOMINE, secundum verbum tuum in pace. Quia viderunt oculi mei salutare tuum, quod parasti ante faciem omnium populorum. Lumen ad reuelationem gentium, & gloriam plebis tuæ Israël.

Et erant pater & mater eius mirantes super his, quæ dicebantur de illo. Et benedixit illis Simeon, & dixit ad Mariam matrem eius: Ecce positus est hic in ruinam & resurrectionem

multorum in Israël, & in signum cui contradicetur, Quin & tuam ipsius animam pertransibit gladius, vt reuelentur ex multis cordibus cogitationes.

S E X sunt præcipui loci.

- I. *Quid lex de immundis & de purificatione Leuitici 12. significet.*
- II. *Cur Maria, cum non teneretur à lege, tamen ei obtemperauerit.*
- III. *Quid lex de primogenitis significet.*
- IIII. *Testimonia de nato Messia Simeonis & Anna.*
- V. *Doctrina in dictis Simeonis de regno Christi.*
- VI. *Doctrina de Cruce.*

D E P R I M O.

Significatio legis de immundicia & purificatione puerperarum.

TOta hæc lex Moysi est *pedagogia seu disciplina*, non quidem tollens peccatum, sed de multis magnis rebus admonens populū, scilicet de peccato, & de futura liberatione, Ita hæc lex de immundis, quæ tamen conceptum ex virili semine pepererant, significabat propagari cum hac generatione peccatum, & naturam humanam ream esse. Admonebat igitur ceremonia pios, vt cogitarent de peccato propagato, & de causis humanarum calamitatum, & de ira Dei: deinde vt ad hanc tristem meditationem confer-

conferrent promissiones de futura liberatione, de electione huius populi, & inuocarent Deum fide, seu fiducia promissionum, &c.

Ad hos vsus hac symbola precipue instituta erant, ^{Moralis} ^{caussa legis} ^{de puerperis.} postea accedebant & alia rationes huius moris. Lex seruit utilitati corporis, & coërcet errantes libidines, Magnum miraculum est ipse partus, mirabili Dei ordinatione, coxa, que alioqui non mouentur suo loco, tamen in partu aperiantur, & accedit ingens dolor, Deniq, sequitur partum magna corporis debilitas, qua ipsa nos de primo lapsu admonet. Vt igitur parcat corpori puerperæ, Deus aliquos dies ordinauit, quibus vult illam seruire suæ valetudini, & vult Deus suo verbo regi opus generationis, nec temere vagari. Vult igitur interim a puerpera virum abstinere, & sancit capitalem pœnam de hac re. Hac moralia etiam hoc loco obseruanda sunt, quia moralia ad omnes homines pertinent, Deus nunc quoq, vult puerperas curare suam valetudinem, ideo etsi certus numerus dierum, & sacrificia illa ad nos non pertinent, tamen genus ad nos pertinet.

Quod vero afferebant agnum, aut turtures, hic ritus non tollebat peccata, sed erat testimonium obseruati illius puerperij, & occasio docendi populi, cum veniebant ad templum, & hostia offerebantur, quia talibus officijs sacerdotes alendi erant. Caterum recte significabatur ventura hostia.

DE SECVNDO.

Maria non tenebatur hac lege de immundis,
 m 3 quia

quia lex diserte dicit de ea, quæ peperit conceptum ex virili semine. Hæc additio superuacanea fuisset, nisi recte significaret quandam parituram esse sine virili semine. Non igitur vult Deus accusare matrem filij sui. Cur igitur observauit Maria ritum? Respon-

Causæ, cur
Christus se
subiecerit
legi.

I.

II.

III.

IIII.

deo. Quatuor sunt causæ, cur Christus circumcissionem & ceteros ritus omnes seruauit. Prima. Quia subiecit se legi, vt subiret pœnam, quam minatur lex pro peccatis generis humani. Secunda, vt constaret hunc Messiam esse ex semine Abrahæ, oportebat eum in hoc populo versari, & seruare ritus eosdem, præsertim cum oportuerit exhiberi eum isti populo. Tertia, quia oportuit Messiam esse socium Ecclesiæ Dei, & non abesse à reliquo corpore Ecclesiæ, vt clara testimonia in Ecclesiâ de eo ederentur. Quarta, vt testimonia de eo illustria spargerentur per ipsum ministerium, vt per Zachariam, Simeonem, Elisabeth, Annam, & alios.

Maria præstat ceremonias legis propter conseruationem ministerij.

Parentes ergo cum has causas scirent, legi obtemperant, & monent nos, vt conseruationem ministerij adiuuemus, & declarem nos esse membra veræ Ecclesiæ. Et quod Maria & Ioseph recte fecerit ipse Deus testatur, qui hic insigni miraculo monet Simeonem & Annam, vt vaticinentur. Dicitur enim diserte, venit motu Spiritus in templum. Discamus autem Deum adesse huic studio conseruandi communis ministerij, quia ipse est efficax per ministerium, sicut dicit, Qui vos audit, me audit.

D E T E R T I O.

Ter in

Ter in Moyse est repetita lex de primogenitis masculis. Exod. 13. item 34. & Num. 8. & est adiuncta ἀντίθεσις, quia percussa primogenita Aegypti, posco vestra primogenita. Generaliter autem significatum est, hunc populum electum esse a Deo, ut in eo sit Ecclesia. Sicut autem subditus certo munere testatur se suo domino addictum esse: Ita vult Deus se agnosci esse Dominum huius populi. Turcicus tyrannus ex singulis pagis & oppidis sumit decimum quemq; puerum, & deligit suo arbitrio. Hoc magno munere populus fatetur hunc esse dominum: sed hac est misera seruitus ad exitium instituta, quod exempli causa recito. Voluit Deus & sibi tradi primitias nascentium, ut agnosceret populus, sic vere proprium esse Dei populum. Econtra vero Aegyptiorum, & aliarum gentium primogenita reiecta esse.

Significatio legis de primogenitis Deo tradendis.

Quid hac tota imago significat? Hoc videlicet, omnes gentes reiectas esse, quae non colunt Deum iuxta hoc verbum traditum huic populo, hos vere esse populum Dei, qui eum colunt iuxta verbum, quo se patefecit in hoc populo. Et ut Turcica illa seruitus exitiosa est, ita hac salutaris est.

Tantum Deus hos recipit, qui eius verbum retinent.

Ac opponitur ritus opinionibus impijs, quae aut omnes religiones pariter fingunt fabulosas esse, aut omnes pariter probandas. Sed hic reijcit Deus primogenita Aegyptiorum, id est, reijcit ceteras gentes, ceteros cultus, & religiones, & claro signo testatur, se vere esse Dominum huius populi, & curare hunc populum, qui amplectitur verbum ab ipso traditum.

Cultus sine verbo reijci.

Traditio pri-
mogenito-
rum symbo-
lum datæ
promissio-
nis.

Et hic ipse ritus referendus est ad promissionem ad-
ditam circumcissioni, in qua clare dicitur, Ego ero De-
us eorum, id est, hos qui me inuocant propter semen
promissum, recipiam, exaudiam, saluabo, &c. Huius
promissionis $\sigma\upsilon\mu\beta\omicron\lambda\alpha$ & repetitiones erant multe alie
ceremonia, sicut hac ipsa seruitus, seu traditio primo-
genitorum. Hac vere, vt in foro, testimonium erat
mutuū, quo ostendebatur Deum esse dominum huius
populi, & hunc populum esse proprium Dei, sicut
traditio puerorum apud Turcas dominium significat.

Primogeni-
ta Deo de-
bita propter
conseruatio-
nem doctri-
næ.

Secundo, vt autem dominij ratio primum hoc
complectitur, Dominum recipere hunc populum, ex-
audire, saluare, Ita e regione seruitus significat debi-
ta officia. Discenda & retinenda est doctrina Dei, et
ei obediendum, instituendi liberi ad doctrinam, cor-
pora & facultates seruiant in bello, & alibi ad con-
seruationem doctrinæ. Hanc esse legis sententiã Deus
ipse testatur, quia inquit, Debentur mihi omnia pri-
mogenita, delegi mihi pro illis tribum Leui. Requirit
ergo præcipue officia conseruanda doctrinæ. Hec in
summa lex de primogenitis significat, videlicet, po-
pulum peculiarem, delectum vt saluetur, & vere ce-
lebrat Deum.

Lex de pri-
mogenitis
propter
Christum.

Sed hic addendum est, in hoc populo esse quendam
primogenitum omnibus antecellentem, propter quem
principaliter Deo dicata sunt primogenita, videlicet
Messiam, qui est primus heres, propter quem ceteri
recipiuntur. Hanc doctrinam de Messia optime in-
telligebat Maria in oblatione primogeniti, ideoq;
primi-

principaliter venit in templum, vt ipsa testaretur hunc esse primogenitum illum praeipuum, propter quem omnes significationes instituta fuerunt. Sicut etiam Spiritus S. ipse testatur, hunc esse illum primogenitum, sicut eum praedicant, Simeon, Anna, & alij.

Iam hic discamus, nos insertos olea populi Dei, & factos coheredes Christi, & proprium populum Dei, modo vt inuocemus eum iuxta hoc verbum, in quo se patefecit: debere item nos certa officia, discere doctrinam, obcedere ei, corpora & res offerre ad doctrinae conseruationem.

In Christo
sumus &
nos dicati
Deo.]

DE QVARTO.

VT saepe alias dictum est, testimonia obseruentur de nato Messia, vt fides nostra confirmetur, quia Deus vult Ecclesiam habere certa testimonia. Antea fuerunt testes Zacharias, Elisabeth, Angeli, Ioseph, pastores, Magi, nunc Simeon & Anna accedunt, vt late spargatur articulus, quod natus sit Messias.

Testes de
nato Messia.

DE QVINTO.

DOctrina traditur in dictis Simeonis de regno Christi: vocat Christum salutare suum, vocat lumen ad reuelationem gentium, id est, lumen lucens gentibus, seu praebens lucem gentibus, vt videant Deum. Intelligit autem salutare, non de imperio mundano, sed de vera salute, qua Deus abelito peccato, & abolita morte, restituit vera bona, & sic de gentibus loquitur, Gentes habituras lumen Euangelij, in quo Deum agnoscent, & vere inuocabunt.

Canticum
Simeonis de
regno Christi.

Hic positus
est in con-
tradictio-
nem. &c.

Additur & doctrina de cruce, ex qua perspicuum est senem intelligere, Christi regnum non fore politicum, quia dicit, Multos ei contradicturos esse, & alludit ad dicta Prophetarum de passione Christi. Postea addit, matrem in magno dolore futuram esse, scilicet, quia videbit Filium crucifigi.

Afflictiones
Ecclesie
propter
Christum.

Ceterum mater ubiq; representat Ecclesiam, cuius afflictiones hic pinguntur, cum ait, animam tuam penetrabit gladius, dum reuelantur cogitationes cordium, id est, dum se profert, & ostendit impietates antea tectas specie sapientie, & iusticie. Sicut acerrime oderunt Euangelium homines fascinati admiratione sua sapientie, & iusticie, ut dictum est, Perdam sapientiam sapientum.

E I V S D E M H I S T O R I A E breuis enarratio.

- I. De obedientia prestanda ministerio.
- II. Testimonia de nato Christo.
- III. Canticum Simeonis.
- IIII. De persecutione.

D E P R I M O.

Lex de im-
mundicia
puerperæ.

Due leges hic considerande sunt, quæ grauissimam doctrinam continent: Prior de immundicia puerperæ, Posterior de primogenitis consecratis Deo. Prior lex diserte loquitur de nato ex virili femine, Leuit. 12. & significat nasci homines cum immundicie, & iubet matrem offerre pro peccato, ut purgetur.

Hæc

Hac lex admonebat hunc populum de immundicie humanae naturae, & de peccato originis. Et, quia diserte loquitur de nato ex virili semine, nihil pertinebat ad Christum, aut matrē, & tamen Maria obtemperat legi. Quare? vt exemplo suo conseruet ministerium publicum, & ostendat se, & hunc natum, esse membra huius Ecclesiae. Hinc discamus conseruationem ministerij sanctis curae esse, & adiuuandam esse omnium exemplis, & obœdientiã.

Cur Maria obtemperet legi

Altera lex de primogenitis, postulat omnia primogenita mascula Deo consecrari, & redimi. Hac lex multa significabat. Primum nasci homines præcipue, vt Deo seruiant: Item deberi Deo præcipuam partem vitæ, laborum & fructuum. Continebat & testam promissionem, quia Deus postulabat primogenita, testabatur sibi curae fore hunc populum, & placere: Deniq, arcana significatio erat de Christo, venturum primogenitum, qui esset proprie consecratus Deo scilicet Messias.

De primogenitis.

I.

II.

III.

IIII.

Quamquam igitur prior lex de immundis, nihil prorsus ad Mariam pertinebat, tamen hanc legem de primogenitis intelligebat, testem esse de Christo, & significare hunc primogenitum. Ideo, etsi sine ceremonia erat consecratus Deo, tamen affert eum ad Ecclesiam, vt significet iam vere impletam esse legem de primogenito consecrato. Et hanc ipsam ceremoniam vult testem esse exhibiti & consecrati Christi. Ideoq, accendit testimonium Spiritus S. qui per Simeonē & Annam concionatur hunc infantē esse Messiam.

Ceremonia oblati Christi infantis testimonij impletæ promissionis.

Mesiam consecratum Deo. Magna igitur gloria sequitur, postquam ministerio prestitit Maria usitatum officium. Quare discamus & nos venerari, & tueri ministerium Ecclesie, & meminerimus iam exhibitum esse illum primogenitum, qui vere consecratus est Deo, & per quem ceteri consecrantur, &c.

D E S E C V N D O.

Testimonia
exhibiti
Christi.

Sape dictum est omnia testimonia colligenda esse, quia Deus patefieri & inclarescere hanc natiuitatem voluit, vt Ecclesia esset certa. Etsi enim Ecclesia facta non sic incurrit in omnium oculos, vt Imperatorum, Alexandri, & similium prelia: tamen vult Deus esse certa testimonia de Christo, & de verbo suo in Ecclesia. Ita hic sunt testes, Maria, Ioseph, Zacharias, Elisabeth, Pastores, Magi, Simeon, Anna.

Simeon &
Anna reli-
quie prioris
Ecclesie.

Nec leuis fuit autoritas horum testium. Nam haud dubie Simeon & Anna fuerunt reliquie sanctorum, qui Maccabeorum preliis interfuerant: quia a Iuda Maccabeo ad natiuitatem Christi sunt anni 161. Et Simeon & Anna egressi centesimum annum viderat sanctos senes prioris seculi. Ita mansit penes aliquos paucos vera fides perpetua serie in hoc populo.

Porro hac testimonia fidem nostram confirment, & simul hic speciem Ecclesie consideremus, qua erat coetus exiguus, spretus & oppressus tyrannide Herodis & Pontificum, & tamen hic exiguus coetus subleuabat in hoc populo, nec erat prorsus ignotus.

D E T E R T I O.

Canticum
Simeonis.

Canticum est testimonium de Messia, & gratia-
ruma-

rumactio. Item Prophetia de vocatione gentium, & doctrina de beneficijs Christi. Conspetto Christo senex ait se discessurum in pace, quia agnoscit ingentem Dei misericordiam datam esse, cogitat futuram instaurationem Ecclesie, scit per hunc Messiam abolendum esse peccatum & mortem, incoandam vitam eternam, agnoscit sibi remissa esse peccata, agnoscit se habiturum vitam eternam: ita multiplici consolatione exhilaratur. Hac & nos cogitemus agnito Christo.

Lumen ad reuelationem gentium, id est, erit lumen illustrans, illuminans gentes, vel lucens gentibus, quo agnito cernent Deum, & ingentem misericordiam Dei volentis recipere, & saluare gentes: vel Lumen, id est, consolator, patefaciendus gentibus, qui eos liberat a peccatis, & aeterna morte.

Vocatio
gentium.

DE QVARTO.

Sequitur alia descriptio Ecclesie, premonet Simeon non mansuram politiam populi, & principes aduersaturos esse Christo, hinc secutura erat magna distractio. Hac semper sunt in Ecclesia, motus certaminibus de Euangelio, & cum sapientes abhorreant a discordijs, multi hac specie moti, sunt iniquiores Euangelio: Sed tamen manet aliquis pius cætus, ideo dicitur, erit in resurrectionem multus. Sed hi ipsi sustinent tristissimas persecutiones, Ideo hic dicitur de Maria: Gladius penetrabit animam tuam. Vaticinatur Christum passurum esse, & simul significat perpetuo in hac vita Ecclesiam habituram afflictiones, quia Maria est imago totius Ecclesie.

Simeonis vaticinium de Christi & Ecclesie afflictionibus.

HISTO-

HISTORIA DE ZACHÆO
 cohærens cum Euangelio
 Dom. Quinquagesima.

Lucæ 19.

ET ingressus transibat per Hiericho, & ecce vir nomine Zachæus, & hic princeps erat publicanorum, & ipse erat diues, & quærebat videre IESUM, quis esset, & non poterat præ turba, quia statura paruius erat. Et præcurrens ante, ascendit in sycomorum, vt videret eum, quia illac erat transiturus. Et cum venisset ad locum, suspiciens IESUS, vidit illum, & dixit ad eum, Zachæe, festinans descende, hodie enim in domo tua oportet me manere. Et festinans descendit, & excepit illum gaudens. Et qui videbant, omnes murmurabant dicentes, quod ad virum peccatorem ingressus diuertisset.

Stans autem Zachæus dixit ad DOMINUM, Ecce dimidium bonorum meorum DOMINE do pauperibus, & si quo aliquem defraudaui, reddo
 qua-

quadruplum. Ait autem IESVS ad eum, Hodie salus huic domui facta est, eo quod & ipse est filius Abrahamæ, Venit enim filius hominis, quærere & saluum facere quod perierat.

Exemplum est gratuita vocationis, pœnitentiæ & absolutionis. Et adiecta est concio de remissione peccatorum.

I. LOCVS de vocatione.

Matth. 9. dicitur: Non veni vocare iustos, sed peccatores ad pœnitentiam. Hac est doctrina Euangelij propria, quod propter Christum donetur remissio peccatorum credenti, gratis, non propter nostra merita, & quod hac fide velit Deus inuocari, Sicut ait Paulus: Per hunc habemus accessum ad Patrem. Hanc consolationem in Euangelio propositam discamus, & amplectamur. Et cogitemus diligenter causas, quare necesse sit in Ecclesia retineri hanc doctrinam de gratuita remissione, seu de exclusiua, Gratis. Sunt autem quatuor causæ.

Gratis remissio peccatorum.

PRIMA, vt tribuatur debitus honos filio Dei, videlicet, quod propter ipsum detur remissio peccatorum, non propter nostra vlla merita.

Causæ cui tenenda sit exclusiua gratis.

SECUNDA causæ, vt conscientia habeat firmam consolationem, ac certo statuere possis, quod habeas remissionem peccatorum, & Deus iam sit tibi propitius, ac vere velit accipere tuas preces, & dare

dare vitam aeternam credenti. De hac causa loquitur Paulus Rom. 4. Ideo ex fide gratis, ut sit firma promissio.

TERTIA causa est, ut possimus Deum vere invocare, quia cor dubitans fugit Deum, irascitur Deo, sicut Saul, Ahas & similes, non igitur invocat. Scriptum est autem, per hunc habemus accessum fide. Quare ut veri cultus Deo tribui possint, necesse est tenere doctrinam, quod placeamus & exaudiamur propter Filium Dei, gratis, non propter nostram dignitatem. Ideo dicitur, Quicquid petieritis patrem in nomine meo, dabit vobis, &c.

QUARTA causa est, ut discrimen legis & promissionis Evangelicæ perspicue conspiciatur. Quia lex etiam dicit, Deum misericordem esse, sed ait iustis & dignis esse misericordem. Evangelium vero clamitat omnes iniustos & indignos esse, & promittit omnibus remissionem peccatorum gratis, propter filium Dei, & precipit hanc fide accipi, ut Ioan. 3. & Rom. 3. clare scriptum est.

Christus
quærit per-
ditos.

Hæc est summa doctrinæ, quæ & in hac historia traditur, cum ait Christus, Venit Filius hominis quærere, & saluare quod perierat. Sciamus & nos quærere, sicut admirabili bonitate rursus tenebras Ecclesiæ discussit, & restituit lucem Euangelij, sciamus nobis offerri beneficia Christi, remissionem peccatorum, gratiam, & vitam aeternam, & summum Dei cultum esse, & noscere Filium Dei, petere & fide accipere hæc beneficia, sicut Pater aeternus inquit, Hunc audite,

audite, & 1. Ioan. 5. Qui non credit Deo, mendacem facit eum, quia non credit in testimonium, quod testificatus est Deus de Filio suo, & hoc est testimonium, quod vitam aternam dedit nobis Deus, & hæc vita in Filio eius est, & qui habet Filium, habet vitam, qui non habet Filium, vitam non habet.

Hæc conspiciuntur in hoc exemplo. Zachæus erat homo iniustus, vectigalia supra leges exigens, & habens iniusta aucupia questus, ut plerumq; sit in præfecturis. Talem virum vocat Christus ad gratiam, ut testetur se vocare peccatores. Sed hic addendum est. Hic publicanus non habebat meritorum prerogativam, sed hoc aderat, Christum audiebat, erat in hoc populo, ubi sonabat Euangelium, quia non fit vocatio sine Euangelio. Idq; significatur per hunc stantem in arbore sycomoro. Significatur primum vocatos esse eos, qui stant in populo Israël, iuxta illud: Ex Sion egredietur Lex. Hæc doctrina vere est Euangelium Dei perpetuum, quæ in isto populo Prophetis commendata est de venturo Messia.

Nam sycomorus est typus populi Israël. Similis est enim arbor illa fico & moro, & est admodum fecunda & lactea, & gignit fructus copiosos, qui tamen non maturescunt, nisi scalpantur & vngantur oleo, ut scribit Theophrastus. Vides ipsissimam imaginem populi legis, qui est fecundus, potens, habet regnum. Deinde etiam est lacteus, habet etiam promissiones & cultum, & gignit copiosos fructus. Magni labores, egregia opera fuerunt Moyse, Iosue, Gedeo-

Exemplum
zachæi vocati.

Typus Zachæi stantis
in sycomoro.

Sycomorus
imago populi
iudaici

nis, Saulis, Dauidis, & multorum aliorum. Sed hī fructus non maturecebant sine sectione & oleo, id est, sine crebris castigationibus, & sine diuina consolatione. Secabantur Isrælita, quoties vexabantur ab hostibus Palestinis, Assyrijs, Chaldeis. Sed Deus infundebat oleum, restituebat & sanabat eos, misis bonis ducibus, vt Samuele, Dauide, Iosaphat, Elia, Daniele.

Stans igitur in sycomoro, significat stantem in populo legis, vbi sonat doctrina, vbi Propheta tradiderant promissiones, vbi Christus ipse concionaturus erat, Ita & nos in sycomoro stamus, cum illud idem Euangelium audimus, traditum per Prophetas & Apostolos, & maxime cum sumus in eo cœtu, vbi sonat vere vox Euangelij. Nam sine Euangelio non fit vocatio ad salutem.

D E S E C V N D O.

Exemplum
pœnitentiæ.

Exemplum pœnitentiæ ponitur. Zachæus fatetur peccata, & promittit emendationem, & absoluitur hac voce Christi: Hodie salus facta est huic domui, quia ipse est filius Abrahe, & habiturus benedictionem, & promissionem vite aeternæ factam Abrahe. Et in ipsa absolutione adijcitur integra concio Euangelij: Venit Filius hominis quarere, & saluare quod perierat.

DIE ANNUNCIATIO-
nis Mariæ, de concepto
Christo.

EVANGELIUM,
Lucæ 1.

IN mense sexto missus est Angelus
Gabriel à Deo, in ciuitatem Gali-
lææ, cui nomen Nazareth, ad virgi-
nem desponsatam viro, cui nomen e-
rat Ioseph, de domo David, & nomen
virginis Maria, Et ingressus Angelus
n 2 ad eam

ad eam, dixit: Ave gratiosa, Dominus tecum, benedicta tu in mulieribus.

Illam vero cum vidisset, turbata est in sermone eius, & cogitabat, qualis esset ista salutatio. Et ait Angelus ei: Ne timeas Maria, inuenisti enim gratiam apud Deum, Ecce concipies in utero, & paries Filium, & vocabis nomen eius Iesum, Hic erit magnus, & filius altissimi vocabitur. Et dabit illi Dominus Deus sedem David patris sui, & regnabit super domum Iacob in æternum, & regni eius non erit finis.

Dixit autem Maria ad angelum: Quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco? Et respondens angelus, dixit ei: Spiritus sanctus superueniet in te, & virtus altissimi obumbrabit te. Ideoque & quod nascetur sanctum, vocabitur Filius Dei. Et ecce Elisabeth cognata tua, & ipsa concepit filium in senectute sua, Et hic mensis est sextus illi, quæ vocatur sterilis, quia non erit impossibile apud Deum omne verbum. Dixit autem Maria:

ria: Ecce ancilla Domini, fiat mihi secundum verbum tuum. Et discessit ab illa Angelus.

QV IN QVE sunt loci precipui.

- I. De statu regni Iudaici eo tempore, & de forma Ecclesie.
- II. Maria consternatio.
- III. Angeli narratio de regno aeterno.
- IIII. Testimonium, quod Christus sine virili semine conceptus sit.
- V. De his verbis: Obumbrabit te Spiritus sanctus.

D E P R I M O.

Purimum conducit formam Ecclesie omnibus temporibus considerari, ne propter multitudinem, imperia, potentiam impiorum, a vera Ecclesia aberremus. Herodes iam annos 36. tenuerat nomen regium in hoc populo, Sed quia peregrinus erat, principes & pontifices ei parere recusabant, quia sciebant stirpi Iuda regnum promissum esse. Et cum male accommodarent promissiones, sperabant Deum affuturum esse ipsis expellentibus Herodem. Hac spe assiduos tumultus mouebant & mouebant infelicitate, nec vincebat tantum Herodes trucidatis multis milibus, sed etiam precipuum collegium seu consilium, quod vocabant Sanhedrin, funditus deleuit, quod fuit summum in isto populo, ad doctrina & religionis

Forma Ecclesie Iudaice sub tempore venturi Christi.

conseruationem institutum. Hæc ita fiebant, quia prædictum erat, tunc venturum esse Christum, cum stirps Iuda esset oppressa seruitute.

Et meminerimus hanc seruitutem, & has miseras fuisse pœnas. Nam prius fratres filij Hircani, deinde nepotes de regno certauerunt parricidijs. Erant & in honore Saducæi & Pharisei, qui opprefferant veram doctrinam. Ideo hæ pœna secuta sunt, sicut nunc mundus tristissima seruitute sub Turcis & alijs premitur, propter idola, libidines, & alia flagitia.

In calamita-
rib. seruatæ
reliquiæ Ec-
clesiæ.

Consideres autem tunc inter tantas dissipaciones regni & doctrinæ, tamen seruatas esse reliquias vere Ecclesiæ, Zachariam, Elisabeth, Ioseph, Mariam, Simeonem, Annam, & alios multos, qui adhuc puram doctrinam Prophetarum retinuerunt, & in his miserijs, dum petierunt ex lectione Prophetarum consolationem, multa didicerunt, & multa eos quotidiana precatio docuit.

Vt autem Maria credat Angelo, additur miraculum de grauida anu, ideo fit mentio numeri mensium à conceptu Elisabeth, Hoc tempus expectatum est, vt iam certo constaret anum illam esse grauidam, Allegat igitur Angelus hoc testimonium, Cre- das, inquit, voci meæ, quia Deus proponit tibi testimonium meæ legationis, quod hæc anus sit grauida facta.

D E S E C V N D O.

○ Mnia opera Dei in hominibus ita fiunt, vt initio expauescant animi, iuxta illud: Vbi habitabit

bitabit Dominus? in spiritu contrito & humiliato, & tremente sermones meos. Quia Deus vult primum agnoscere nos nostram infirmitatem, vult nos perterrefieri, vt postea consoletur, sicut scriptum est: Deducit ad inferos, & postea reducit. Item, Humilibus dat gratiam. Præterea natura hominis sine confirmatione diuina ne potest quidem sustinere Deum, siue per se loquentem, siue per Angelos, siue per homines. Quandocunq; cor feritur verbo Dei, expauescit, sicut clamat populus ad montem Sina: Non loquatur nobis Dominus, ne moriamur. Sed in his ipsis terroribus, illi qui credunt, rursus eriguntur voce Euangelij, sicut hic Maria audit hanc vocem: Ne timeas, inuenisti enim gratiam apud Deum.

Maria con-
sternata cõ-
firmatur vo-
ce Angeli.

Exempla sunt passim obuia in scripturis, quæ ostendunt hunc esse ordinem, quoties Deus loquitur, vt præcedant terrores, sequatur consolatio, Hic ordo etiam in conuersione cernitur. Dauid, Paulus, arguuntur, & expauescunt, postea eriguntur. Et in concionibus huius festi Bernhardus de hac re disserit, & memorabilem sententiam tradit de fide: Non solum hoc credas, remitti peccata, sed gratis remitti, & tibi remitti credas, propter Christum. Hac fide Apostolus ait, iustificari hominem.

Terrores
præcedunt
consolatio-
nem.

Bernhardi
sententia de
fide.

DE TERTIO.

Angelus affirmat Mariam grauidam fore, & Apparituram filium promissum per Patres & Prophetas, & longa narratione recitat ipsa verba promissionis.

Angeli con-
cilio de pro-
missionibus.

n 4 missio-

missionum. Cogita autem, quantam consolationem pia menti hac tanta res attulerit, praesertim intuenti miserrimam dissipationem Ecclesiae eius temporis, quae admodum erat attenuata. Recitat autem Angelus verba promissionis, & clare inquit, hunc natum regnaturum esse sine fine. Tale non potest esse imperium in hac mortali natura. Nec dubium est hac pluribus explicata esse, sicut statim post Angelus ad Ioseph inquit: Liberabit populum à peccatis. Quid hoc est? non solum remittet in hac vita, sed vere abolebit, data noua vita in resurrectione.

Et huc referenda sunt sententiae Prophetarum, quae de abolendo peccato, & de abolenda morte, de donanda noua & perpetua vita, & iusticia loquuntur. Vt: O mors, ero mors tua. Item, Feriam nouum pactum, dabo legem meam in corda eorum. Erit igitur tale regnum, in quo Christus viuens vita aeterna regnabit inter donatos vita aeterna.

DE QVARTO.

Christus conceptus de Spiritu sancto.

Hic locus testimonium est articuli, quod Christus conceptus sit efficacia Spiritus sancti, sine virili semine, vt Matth. 1. clare dicitur, Quod in ea natum est, est à Spiritu sancto. Id testimonium transferatur ad hunc locum Lucæ. Confirmatur autem Maria exemplo, iam est grauida anus Elisabeth, id exemplum cum sit supra naturam, credis etiam me. e voci, rem supra naturæ ordinem promittenti. Pertinet huc testimonium Esaiæ: Ecce virgo erit grauida, & par-

& pariet filium, & vocabitur nomen eius Emanuel,
 Quia enim commixtione seminum propagatur im-
 munda natura, & infecta morbo originis, ideo Deus
 voluit nasci Christum sine vlla commixtione, & ta-
 men vt esset semen Abrahae & Dauidis, sumta est
 massa sanctificata per Spiritum sanctum ex virgine,
 vt ad Galat. dicitur, natum ex muliere.

Monet & hoc exemplum mirabiliter exhiberi
 promissiones diuinas, ac longe aliter, quam expectat
 humana ratio. Hec pie meditanda sunt, & semper
 simul causae huius admirandi consilij complectendae
 sunt, cur filius Dei fuerit mittendus, cur tam miras
 res fieri Deus voluerit. Hec omnia quia sunt extra
 conspectum humanae rationis, prophani homines de-
 rident, sed nos sciamus vere esse Deum, & patesa-
 ctum esse in verbo, quod ab initio dedit patribus, quo
 testatur iram aduersus peccatum non esse rem leuem,
 & ita fuisse placandam Filio Mediatore.

Mirabiles
 exhibitae
 promissio-
 nes.

DE QVINTO.

Figura sumta est ex historia, quae narrat, popu-
 lum in deserto nube tectum fuisse, qua interdum
 umbram praebuerit, nocte vero lucem. Et vt tunc fuit
 miranda consolatio, & testimonium praesentiae Dei.
 Ita semper pij sciant sic se regi nocte, id est, in tene-
 bris, periculis & morte, ministrari lucem, consilium,
 consolationem & vitam. Rursus in aestu umbram, id
 est, in poena sustentationem, ne imbecillis natura ter-
 roribus diuinis consumatur, sicut de iudicio & ira

De obum-
 bratione.

Dei Psal. 89. inquit, Posuisti iniquitates nostras in conspectu tuo. In ira tua deficiamus. Item, Deut. 4. Deus tuus ignis consumens est. Deniq, nemo hominum sustinere iudicium vel opus Dei potest, nisi fiat obumbratio, id est, nisi misericordia Dei foueat & viuificet hominem. Ideo & hic fit mentio obumbrationis.

Obumbratio qua fouetur Ecclesia.

Et sicut hic de Maria dicitur, ita vniuersaliter sciamus obumbratione foueri Ecclesiam, sicut & Esaiæ 4. dicitur: Et creabit Dominus super omnem locum montis Zion, & vbi inuocatur, nubem per diem, & flammam lucentem in nocte, & aduersus fulgorem tegmentum, & obumbraculum diei ab æstu.

Obumbratio misericordiz.

Si hæc promissio conferatur ad externam speciem Ecclesie, nihil simile videbitur. Nulla enim habet humana præsidia, premitur ingentibus arumnis, & crudelissime laceratur à tyrannis. Sciamus autem promissionem reuera intelligi de obumbratione in iudicio Dei, qua scimus nos per misericordiam vere recipi, & fieri hæredes vite æternæ, & foueri, ne ira æterna consumamur. Postea sciamus de corporali defensione, seruari coetum aliquem, etiamsi membra lacerantur & exercentur afflictionibus, Sicut in Amos dicitur: Ecce oculi Domini super regnum peccans, vt conterat illud à facie terre. Iacob autem non conteram, sed conuentiam vt triticum in cribro, & non cadet granum super terram.

DIE PHILIPPI ET
Iacobi.

EVANGELIUM,
Ioan. 14.

ET dixit Iesus discipulis suis: Non
turbetur cor vestrum, Creditis in
Deum, & in me credite, In domo Pa-
tris mei multæ mansiones sunt. Sin au-
tem minus, dixissem vobis, vado ad
parandum vobis locum. Et cum abie-
ro, parare vobis locum, iterum veni-
am, &

am, & accipiam vos ad me ipsum, ut
ubi sum ego, & vos sitis. Et quo ego
vado, scitis, & viam scitis.

Dicit ei Thomas, Domine, nesci-
mus quo vadis, & quomodo possu-
mus viam scire? Dicit ei Iesus, Ego
sum via, & veritas & vita. Nemo venit
ad Patrem, nisi per me. Si cognouisse-
tis me, & Patrem meum utiq; cogno-
uissetis. Et modo cognoscitis eum, &
eum vidistis.

Dicit ei Philippus: Domine, osten-
de nobis Patrem, & sufficit nobis. Di-
cit ei Iesus: Tanto tempore vobiscum
sum, & non cognouisti me? Philippe,
qui videt me, videt Patrem, & quomo-
do tu dicis, Ostende nobis Patrem?
Non credis, quod ego in Patre, & Pa-
ter in me est? Verba quæ ego loquor
vobis, à me ipso non loquor, Pater au-
tem in me manens, ipse facit opera.
Credite mihi, quod ego in Patre, &
Pater in me est, Si autem non, propter
opera ipsa credite mihi.

Amen amen dico vobis, qui credit
in me,

in me, opera quæ ego facio, & ipse faciet, & maiora his faciet, quia ego ad Patrem meum vado. Et quodcunque petieritis in nomine meo, hoc faciam, ut glorificetur Pater in Filio. Si quid petieritis in nomine meo, ego faciam.

TRES sunt precipui loci.

- I. Quomodo agnoscendus sit, & adorandus Deus.
- II. De Filio mediatore, & Spiritu sancto.
- III. De efficacia inuocationis.

DE PRIMO.

Precipuum & omnium operum hominis maximum est agnitio & celebratio Dei, ad quam conditi sumus. Et indita fuit humane menti lux aliqua de Deo, sed hac valde obscurata est, quare multa tristissima dubitationes secute sunt. Etsi enim mens humana in omnibus sanis statuit esse Deum, causam & opificem boni in natura, tamen dubitat vniuersaliter, an velit nos indignos exaudire, iuuare, saluare. Ideo Deus inde vsq; ab initio per certum verbum & testimonium se patefecit, per quod agnosci se, & voluntatem suam erga nos voluit & vbi recte se coli affirmat, vbi sic agnoscitur & inuocatur, iuxta suum verbum, fide.

Sed mens humana facile abiicit verbum, vel propter crucem, vel propter insidias diaboli. Postea vero

errans

Deus non agnoscitur nisi per verbum patefactum.

errans in tenebris, aut prorsus sit Epicurea, sicut nunc
 vsitatum est, aut fingit sibi ipsa deos & cultus, sicut
 Ethnici fecerunt, & Mahometus. Et hi cultus omnes
 conficti humano consilio sunt inanes. Quia manet
 dubitatio, vbi ignoratur Euangelium, an Deus ex-
 audiat.

Ideo discamus hanc doctrinam, qua in hoc Euan-
 gelio traditur: quod oporteat viuum & eternum
 Deum sic agnoscere & inuocare, sicut se ipse pate-
 fecit suo verbo, & suis testimonijs: videlicet Patrem
 Domini nostri Iesu Christi, per quem placatus est, et
 promisit se propitium fore, & sanctificaturum Spiri-
 tu sancto. Hec inuocatio dupliciter prodest: Discer-
 nit inuocationem veram ab Ethnica, Iudaica, & ma-
 hometica, & dirigitur vere ad Deum, non aberrat a
 Deo. Deinde & Mediatoris mentione corrigit du-
 bitationem, affirmat nos exaudiri a Deo.

Philippus à
 cogitationi-
 bus huma-
 nis retrahi-
 tur ad ver-
 bum.

Sic alligat Christus interrogantem Philippum ad
 conspectum Mediatoris, quasi dicat: Scio vagari hu-
 manam mentem, & varie querere Deum: sed tu
 omite humanas cogitationes, & desinas vere esse
 Deum, qui hunc Christum crucifigendum, & resus-
 citandum misit, & se per eum patefecit mundo, &
 per eum promisit salutem, & velle se inuocari, & coli
 fiducia huius Mediatoris, iuxta verbum ipsi traditum.
 sic alligauerat initio patres ad promissionem: In se-
 mine tuo benedicentur omnes gentes.

Humana cu-
 riositas in-
 telligendi

Sed difficile est menti acquiescere in verbo Dei,
 & requirimus sensibilem noticiam. ideo inquit Phi-
 lippus:

lippus: Domine, ostende nobis Patrem, & sufficit nobis. Quasi dicat: Verbum non satisfacit mentibus nostris, conspectus satisfaceret, in quo cerneremus initia & exitus, causas & euentus, de quibus angimur. Sapienter & humano more cogitat. Imo & Moyses incitatus mirabili desiderio, petit illustrationem cognitionem, Exod. 33. inquit: Ostende mihi faciem tuam, cui cum respondet Deus, significat, quomodo velit agnosci in Ecclesia, vsq; ad resurrectionem mortuorum. Non poteris, inquit, videre faciem meam, sed stabis in foramine petrae, id est, in-
 sistens Christo, seu Euangelio in Ecclesia, & transibo, id est, toto tempore mundi colligam mihi quasi transiens in mundo aliquam Ecclesiam, & hanc protegam dextra mea, & videbis posteriora, id est, meam presentiam ex euentibus & liberationibus cognoscetis, Sed post hunc transitum alia gloria restat.

Deum extra
verbum.

Reuelatio
Dei Moyse
facta.

*id est, in
Christo
transiens*

Porro vt illic Moyses collocatur in saxum, ita Christus hic clare nos docet, vt sese intueamur & statuamus hunc esse Deum eternum, qui se in hoc filio Christo patefecit, & vult inuocari fiducia huius Mediatoris: Qui videt me, videt Patrem, id est, si vis quarere Patrem, sic tantum agnosces, si defiges mentem in me Filium reuelatum, & statues hunc solum esse eternum Patrem, conditorem rerum, qui me misit, & hanc esse voluntatem eius solam, quam ego annuncio, de remissione peccatorum, de vita aeterna. Qui aliter quarunt Deum, sine me, &
 sine

Qui videt
me, videt
Patrem.

sine verbo meo aberrant, sicut alias inquit: *Qui non honorificat Filium, non honorificat Patrem.*

D E S E C V N D O.

Forma Christi
stianæ inuo-
cationis.

HAEC ipsa concio exponit doctrinam de tribus personis diuinitatis, de aeterno Patre, Filio mediatore, & Spiritu sancto. Discernit Patrem & sese, & tamen facit aequalem potentiam. Ego sum in Patre, & Pater in me est. Ipse facit opera, id est, simul operamur, Pater & Filius, sicut Ioan. 5. dicitur, Pater meus usque modo operatur, & ego operor. Et Ioan. 1. Omnia per ipsum facta sunt. Additur & hic de Spiritu sancto. Ego rogabo Patrem, & alium Paracletum dabit vobis, ut maneat vobiscum perpetuo, Spiritum veritatis.

Tres igitur personae hic nominantur, quae simul sunt efficaces equali potentia, Pater aeternus, qui genuit Filium, & Filius genitus, qui est imago Patris, & Spiritus sanctus, qui est agitator & viuificator in cordibus piorum.

Testimoniū
de tribus
personis.

Sit igitur haec forma inuocationis: O M N I P O T E N S aeternus Deus, Pater Domini nostri I E S U Christi, conditor omnium rerum & conseruator, cum Filio tuo & Spiritu sancto, sapiens, bone, misericors, iudex & fortis, miserere mei propter Iesum Christum Filium tuum, quem voluisti pro nobis esse victimam, mirando, & inenarrabili consilio, sanctifica & rege cor meum Spiritu sancto tuo, iuxta promissionem, Et dabit vobis alium paracletum Spiritum veritatis.

veritatis. Hac inuocatio discernit Ecclesiam à Tur-
cis, Ethnicis & Iudais.

D E T E R T I O.

DE efficacia inuocationis dicit: Quicquid pe-
tieritis in nomine meo, ego faciam. Et infra
cap. 16. Quicquid petieritis Patrem in nomine meo,
dabit vobis. Necesse est autem obseruare, quod iubet
petere suo nomine, videlicet, propter duo, vt diriga-
tur oratio ad verum Deum. Deinde, vt teneatur
certitudo, quod exaudiamur, & cur exaudiamur.
Sciendum est enim exaudiri Ecclesiam propter Fi-
lium mediatorem. Ergo fiducia Filij iubemur petere,
non fiducia nostræ dignitatis, aut cum dubitatione,
vt gentes, Iudæi, & omnes ignorantes Euangelium
petunt cum dubitatione. Estq; sententia, I N nomine
meo, id est, propter me mediatorem, vel fiducia me-
diatoris.

Efficacia in-
uocationis.

Quoties ergo incoabis tuam preceationem, cogita
hanc promissionem: Quicquid petieritis Patrem in
nomine meo, dabit vobis. Alibi inquit: Ego faciam,
vt ostendat seipsum exaudire, & simul operari cum
Patre. Discamus autem in Ecclesia veram inuoca-
tionem peculiare & proprium opus esse solius Ecclē-
siæ Dei. Ideo sciendum est, quomodo faciendum sit,
vt recta ad Deum dirigatur, & sit efficax. Ad hoc
necesse est asserre in inuocatione fidem, quæ vere sta-
tuat, nos recipi propter Christum, & inuocationem
non esse irritam, sed sine vlla dubitatione accipere
gratiam

gratiam, quia nominatim hac promissa est. In corporalibus vero, mitigationem & liberationem, iuxta Dei consilium, quia debemus obedientiam in cruce, & Deus has liberationes in hac vita vult esse dissimiles.

Miracula
Ecclesiz.

CVR autem dicit? *Maiora bis faciet: Respondeo. Quotidie arcana opera magna, magnæ liberationes fiunt in Ecclesia, qua non incurrunt in oculos nostros, sed cernentur, cum Ecclesia glorificabitur. Nisi enim grassantem diabolum Filius Dei mirabiliter reprimeret, Ecclesiam funditus vastaret. Vincit igitur Filius Dei in his, qui vere Deum inuocant. Rursus autem vincit diabolus in impijs, aut abijcientibus fidem.*

DE S. IOANNE
Baptista.

EVANGELIUM,
Matth. 3.

In diebus illis veniebat Ioannes Baptista, prædicans in deserto Iudææ, & dicens: Pœnitentiam agite, appropinquavit enim regnum cœlorum. Hic est enim, de quo dictum est per Esaiam Prophetam dicentem: Vox clamantis in deserto, Parate viam Domino,

mino,

mind, rectas facite semitas eius.

Ipse autem Ioannes habebat vestimentum de pilis camelorum, & zonam pelliceam circa lumbos suos. Esca autem eius erat locustæ, & mel sylvestre. Tunc exhibat ad eum Hieroso-

lyma & omnis Iudæa, & omnis regio circa Iordanem, & baptizabantur ab eo in Iordane, confitentes peccata sua.

Videns autem multos Phariseo-

rum

rum & Saducæorum venientes ad baptismum suum, dixit eis: Progenies viperarum, quis ostendit vobis fugere à ventura ira? Facite ergo fructus dignos pœnitentiæ, Et ne velitis dicere intra vos ipsos, Patrem habemus Abraham. Dico enim vobis, quoniam potens est Deus, de lapidibus istis suscitare filios Abrahamæ. Iam autem & securis ad radicem arborum posita est. Omnis ergo arbor, quæ non facit fructum bonum, exciditur, & in ignem mittitur.

Ego quidem baptizo vos aqua in pœnitentiam, qui autem post me venturus est, fortior me est, cuius nō sum dignus calceamenta^s portare, Ipse vos baptizabit Spiritu sancto & igne, cuius ventilabrum in manu sua, & permundabit aream suam, & congregabit triticum suum in horreum, paleas autem comburet igne inextinguibili.

S E P T E M sunt loci præcipui.

I. Cur festus dies Baptista celebretur.

II. Di

- II. De specie Ecclesie, & quomodo Deus eam subinde renouet, ne humanum genus totum pereat.
- III. De peculiari vocatione & officio Baptiste.
- IIII. De tota eius doctrina: Docuit non solum legem, sed etiam Euangelium de Christo, Concionatus est de poenitentia, de fide in Christum, & remissione peccatorum. Addit & concionem de bonis operibus, de vitæ generibus, de discrimine moralium operum, & ceremoniarum: deniq; fuit repurgator doctrina, & incoator Baptismi, & recipit gentes.
- V. Ioannes est testis doctrina de Trinitate, item, de duabus naturis in Christo: Deniq; Ioannis historia complectitur omnes articulos fidei.
- VI. Cur dicat, Ego baptizo vos aqua, sed qui post me veniet, baptizabit vos spiritu sancto & igni.
- VII. De victu eius, de tempore predicationis, & de nece eius.

D E P R I M O.

Etsi Ecclesia Dei est exigua pars hominum, oppressa in mundo & misera: imperia vero eminent & conspiciuntur, & existimantur esse precipua & florentissima pars generis humani, & ita conuertunt in se hominum oculos, vt existiment homines

Quare necesse sit esse publicos euentus Ecclesie.

aut summa imperia Deo placere, aut negligi totum genus humanum, tamen Deus vult etiam suam Ecclesiam in mundo audiri, vult lucere noticiam de Deo. Ideo precepit, vt sint publici cœtus, vt sit publica predicatio & confessio doctrina, & vt per tales congressus & panegyres tradatur doctrina publica voce posteris, nec sint secreta conuenticula, in quibus latebræ præbeant occasionem corrumpendæ doctrinae & alijs malis rebus. Deniq; cum natura humana præcipue cõdita sit ad celebrandum Deum, iustissimum est esse publicos cœtus, in quibus doceantur homines de Deo, & vna omnium voce inuocetur Deus. Quare & Christus magno testimonio ornauit hos congressus: Vbicunq; sunt duo aut tres congregati in nomine meo, ibi ero in medio eorum.

Hæc est prima causa, cur festi dies diuinitus instituti sint. Porro illas ethnicas opiniones abijciamus, ocium diei, & pompas esse cultum Dei. Sed alios fines quæremus, scilicet, vt publice doceantur homines, & fiat publica confessio doctrinae, & inuocatio. Abijciamus & hunc errorem simpliciter ethnicum, de inuocatione mortuorum. Non celebratur festum Baptistæ, vt ipse inuocetur, sed vt publice discamus, quid sit Ecclesia, quomodo Deus subinde miserit instauratores, quomodo regatur Ecclesia, & vt Deo pro his beneficijs gratias agamus. Item, vt discamus, quæ fuerit sanctorum doctrina. Item, vt confirmemur ipsorum testimonijs & exemplis.

DE SECVNDO.

Etsi offenditur humana mens, cum audit Ecclesiam Dei semper valde exiguum coetum esse, si conferatur ad reliquam multitudinem, & multa contra disputantur, tamen sciamus vere rem sic se habere, & causam esse exiguitatis ipsam hominum maliciam, qui verbum a Deo certis testimonijs traditum, vel negligunt, vel petulanter abijciunt.

Et considera exemplum in ipso populo Iudeorum, in quo erat vera Ecclesia Dei, tamen maior multitudine fuit impiorum. Rex Herodes erat impius, & deleverat precipuum consilium populi, qui vocabantur Sanhedrin, doctores erant distracti in tres sectas. Erant Saducæi arrogantissimo titulo, quasi dicas iusticiarij, qui prorsus rejiciebant Prophetas, & ex professo defendebant Epicureas opiniones: negabant animas esse immortales, negabant & resurrectionem mortuorum. Quis autem non miretur, in populo Dei defensos esse tales furores, & quidem pretextu doctrinae Moysi?

Alij autem erant Pharisei, id est, interpretes, qui tamen retinebant Prophetas, defendebant animæ immortalitatem & resurrectionem, sed addebant multas humanas traditiones, fascinati hac opinione, disciplinam externam esse iusticiam coram Deo, & mereri remissionem peccatorum. Tantum igitur legem docebant de externa disciplina, nec norant doctrinam de fide, de passione Messia, de remissione peccatorum, sed singebant Messiam propagaturum esse legem

Impia secta
in populo
Iudaico.

Saducæi.

Pharisei.

legem Moysi in totum mundum, & occupaturum imperia. Sic sentiebat maxima eorum multitudo, sed consentaneum est inter hos fuisse aliquos saniores, qui quaesierunt doctrinam de Messia, commonefacti a veris reliquis Ecclesiae, a Simeone, Zacharia, Ioanne Baptista, & alijs.

Essai.

Tertia secta fuit Essai, id est, operarij, qui conferbant res suas in commune, & studebant vincere ceteros ieiunijs & eleemosynis. Sed haec secta fuit exigua, & habuit errores similes Pharisaicis, de iustitia operum, & de regno mundano Messiae.

Ecclesia seruata inter impios.

Quaquam autem magna multitudo erat prophana, & magna erat opinionum confusio, & Herodes grassabatur cadibus assiduis, & Pontifices erant aduersarij, tamen Deus seruauit Ecclesiae reliquias, Zachariam, Simeonem, Ioseph, Elisabeth, Annam, Mariam, & multos tales. Hi testimonium dabant verae doctrinae, & reprehendebant publicos errores. Sed postea excitatus est Ioannes, qui clariore reprehensione damnauit errores, & mirabili opere Dei collegit nouam Ecclesiam.

Diuina in staurationes Ecclesiae

Ita Deus subinde repurgauit Ecclesiam. Cum in Israel idola colerentur, excitati sunt Prophetae, ut falsos cultus damnarent, & veram doctrinam propagarent. Horum auditores erant Ecclesia, Reges impij, & multitudo dedita idolis non erant Ecclesia, & mira Dei bonitate continua successio fuit Prophetarum. Elias praesuit circiter viginti annos, hunc mox secutus Eliseus, praesuit circiter annos septuaginta.

Hunc

Hunc videre potuit Esaias adolescens, qui presuit circiter octoginta annos, hunc senem vidit Ieremias, qui presuit annos 40. Secutus est statim Daniel, qui annos 70. presuit. Deinde fuerunt Zacharias, Malachias, Esdras, Nebemias, vsq; ad Alexandri Magni tempora. Postea ab Antiocho Epiphane plurimi senes interfecti sunt, sed tamen reliquias aliquas Deus seruauit.

Agnoscamus ergo bonitatem Dei, & gratias agamus, quod subinde excitauit Doctores, & exhibuit testimonia doctrina. Sic post Apostolos subinde excitati sunt aliqui pijs doctores, qui publicos errores taxauerunt, vt Methodius refutauit. Origenis errores, Malchion Samosatenum, Athanasius Arrium, Augustinus Manichaeos & Pelagium: & a multis errores Papa taxati sunt, vt a Vuesselo & alijs. Sed longe fuit illustrior gloria populi Israel, quam huius vltima aetatis mundi. Considerandus est autem hic totus cursus Ecclesiae, vt discamus qualis sit Ecclesia, & quas partes amplecti debeamus. Fortassis nunc, quia sit maior dispersio per Turcas, accendit Deus lucem Euangelij, hanc ipsam ob causam, vt in hac dispersione pijs certam doctrinam & consolationem habeant, & quocumq; dispergentur, sua voce propagare possint, etiamsi non habebunt ordinarios Episcopos aut doctores, vt antea.

D E T E R T I O.

Duplex est vocatio, Alia ordinaria, vt cum Ecclesia eligit ministros, ita in lege erat ordi-

Extraordi-
nariz voca-
tiones.

naria vocatio sacerdotum, quia Deus certa tribu
mandauerat hoc officium. Et quanquam multi hac
ordinaria vocatione abutuntur, tamen vocationis
auctoritas non est vniuersaliter rejcienda. Quia vero
sepe Doctores in vocatione ordinaria non recte do-
cent, ideo Deus addidit extraordinariam vocationem;
excitauit magnos viros ad publicos errores emen-
dandos, & ad colligendam Ecclesiam, vt Eliam, Ed-
seum, sic Ioannem singulari modo vocauit, & v-
liam debebant audire Pontifices, quanquam essent in
loco ordinaria vocationis, ita Ioannem debebant au-
dire Pontifices, quia Deus ei certa testimonia pre-
buerat, Angelus patri apparuerat, & eius vocati-
onem prädixerat.

Qui non considerant, quanta res sit talis vocatio,
& qualis sit Ecclesia gubernatio, hi non intelligunt
talem virorum officium, vt Elie, Elisai, Ioannis, Pauli.
Imo sapientes politici oderunt eos tanquam homi-
nes morosos & seditiosos. Alij inepti putant fuisse ho-
mines simplices, qui, vt Monachi, propter supersti-
tionem quasiuerunt latebras. Sed nequaquam de eis
ita sentiendum est, sciamus hos esse summos duces,
per quos Deus fuit efficax, & restituit & auxit Ec-
clesiam, & per quos oppressit falsam doctrinam, &
renouauit veram, deniq, quorum ministerium salu-
tare fuit multis vocatis ad vitam eternam.

D E Q V A R T O.

Doctrina
Baptista.

I Ndocti somniant Ioannem tantum tradidisse ali-
qua precepta de bonis moribus, sicut tradidit
Phocj.

Phocylides aut Ebeognis, Sed vt saepe monemus, discernenda est doctrina Ecclesie à Philosophia, & Pharisæica doctrina. Philosophi docent particulam legis de bonis moribus. Idem & Pharisæi docent, & addunt multas ceremonias. Sed Ecclesia concionatur de pœnitentia, & de remissione peccatorum, de iudicio Dei, de reconcilatione, & vita aeterna. Cum de pœnitentia dicit, enarrat legem, & testatur legem Dei non tantum præcipi externam disciplinam, sed omnes accusari, dicit legem esse vocem Dei, monstrantem & condemnantem peccatum in tota natura humana. Ideo omnibus dicit: Agite pœnitentiam, & addit prophetiam de fine, & interitu huius populi, quæ talis vir prospiciens, ingenti dolore luxit. Videbat iam regnare peregrinos, & sciebat breui secutura esse excidia omnium urbium, & deplorabat non solum neces tot millium virorum, mulierum, puerorum, sed etiam aeternum exitium. Hac cogitatio quantum dolorem attulerit tali viro, nemo verbis explicare potest. Et quanquam hac prædictio deridebatur ab impijs, tamen pios mouebat. Estq; inculcata his verbis: Purgabit aream suam, colliget triticum, & paleas comburet igni inextinguibili.

Addit & doctrinam de remissione peccatorum, Non enim fingendum est, Ioannem prædicasse legem tantum, aut pœnitentiam sine remissione peccatorum. Ethnica imaginatio est, cogitare doctrinam pœnitentia, sine Euangelio de remissione peccatorum, Quia pœnitentia sine consolatione irascitur Deo, & fugit Deum.

Pœnitentia
concionæ.

Conciones
Ioannis de
remissione
peccatorum

Deum. Ideo Lucas diserte inquit: Prædicabat Baptismum pœnitentiæ ad remissionem peccatorum, & Ioannes clarissime sonuit Euangelium, & quidem ipsum Christum monstravit, & addidit has conciones proprias Euangelij: Hic est agnus Dei, qui tollit peccata mundi. Item, Qui credit in Filium, habet vitam æternam. Item, Ex plenitudine eius omnes accepimus, gratiam pro gratia. Item, Lex per Moysen data est, Gratia & veritas per Iesum Christum facta est, id est, reconciliatio nobis propter eum & per eum donatur, & veritas, id est, vera & æterna iusticia & vita per eum restituitur. Lex continebat umbras significantes futura & æterna bona. Item, iusticia legis, id est, disciplina est quedam umbra euanescenti. Sed hic Filius res æternas incoat in nobis, & postea perficiet. Etsi autem hæ sententiæ sunt breues, tamen summam Euangelij comprehendunt, vt mediocri lector intelligere potest. Nec dubium est has sententias copiose ab ipso enarratas esse.

Proprium
munus Ba-
ptistæ.

Quoties igitur de Ioanne loquimur, adhibenda est hæc diligentia, vt quarantur conciones eius, quæ proprie continent Euangelium, & fidei doctrinam. Nec putemus eum tantum quedam morum præcepta tradidisse, de quibus postea diceretur. Fuit enim aliud eius præcipuum officium. Voluit enim Deus publicum esse testem, qui monstraret Christum, & simul renouaret doctrinam. Ad hæc munera Ioannes præcipue vocatus est, ideo monstravit præsentem Christum, dixit de pœnitentiâ, de iudicio Dei, de remissione peccatorum,

torum, de fide in Christum, & de vita aeterna. Simul etiam taxauit errores Phariseorum, de suis sacrificijs & traditionibus. Hi putabant se lege iustos esse, putabant se mereri remissionem peccatorum sua disciplina. Hæc refutat, imo, inquit, Hic agnus tollit peccata mundi. Gratiam accipitis, id est, reconciliatiouem, non propter vestram iusticiam, sed pro gratia, id est, quia ipse dilectus est. Item, Ex plenitudine eius accipitis, id est, ipse vos noua luce, iusticia & vita donabit. Refutat & errores de imperio mundi, cum testatur hunc Christum fore agnum, id est, victimam. Item, cum predicat gentis interitum.

Postquam hanc partem doctrinæ de fide diligenter consideraueris, querenda erit etiam altera pars, videlicet doctrina de bonis operibus. Hanc quoque tradit, inquit, Facite dignos fructus pœnitentia, & interrogatus non monstrat opera ceremoniarum, vt Pharisei, sed moralia opera, sicut semper Prophetae damnarunt superstitionem communem hominum, qua ceremoniæ anteferuntur moralibus operibus, vt Esaiæ 1. 58. Psal. 50. & alias saepe monemur. Idem locus etiam vtilem doctrinam continet, de approbatione vitæ politicæ & militiæ, & quidem leges tradit memorabiles, quæ frenant cupiditates gubernatorū, & discernunt facultates inferiorum à rebus superiorum: Non putate, inquit, licere vobis ex ciuium bonis rapere quantum libet, sed estote contenti stipendijs vestris. Item, non plus exigite, quam constitutum est, &c. Idem locus testatur receptas esse gentes, Ita

Doctrina Ba-
ptistæ de bo-
nis operib.

incoat

incoat Ioannes hanc Ecclesiam colligendam ex gentibus & Iudeis, habuit igitur manus officium ceteris Prophetis. Fuit monstrator presentis Christi, habuit mandatum incoanda nouae Ecclesiae, baptizandi & recipiendi gentes.

D E Q V I N T O.

I Deo reuelationes aliqua summorum Doctorum scriptae sunt, vt erudiant & confirment reliquam Ecclesiam. Quare in historijs Patrum, Prophetarum & Apostolorum confirmationes illae diligenter quarantur. Est autem Ioanni clarissimum testimonium exhibitum de tribus personis diuinitatis in baptismo Christi. Patris vox auditur, & nominatiu discernitur ea voce Pater & Filius: Hic est Filius meus dilectus, quo delector. Filius stans in flumine, cernitur oculis. Conspicitur & species columbae, in qua erat Spiritus sanctus. Nam & Pater dixerat Ioanni, in hac specie esse Spiritum sanctum.

Reuelatio
stium perso
narum diui
nitatis.

Ergo & intellexit Ioannes articulum de Trinitate, & Ecclesiae tradidit. Nam hanc reuelationem ideo patefecit alijs, vt eos de natura Dei, de aeterno Patre, Filio, & Spiritu sancto doceret, & discrimina officiorum ostenderet. Docet & de duabus naturis in Christo, cum ait, Filium ante se fuisse, & nunc missum esse, vt fiat victima. De Spiritu sancto scit eum agitatorem esse, qui datur propter Filium, & novos motus Deo placentes in credentibus, nouam lucem & vitam accendit. Ideo dicit, Baptizabit vos Spiritu sancto.

Iam si ordine recenseas totum symbolum, vides Ioannem de omnibus articulis concionatum esse. Ita discamus totum Ioannem intueri, id est, vniuersum doctrinae corpus complecti. Praecipue vero in nostra inuocatione mens cogitet reuelationem Ioanni factam, vt discernamus inuocationem nostram à Iudacia & Turcica, inuocemus Deum aeternum, qui se patefecit per Filium, & de eo dixit, HIC est Filius meus dilectus, petamus nos exaudiri & recipi propter Filium, & regi Spiritu sancto.

DE SEXTO.

Quod inquit, ego baptizo vos aqua, sed qui post me veniet, baptizabit vos Spiritu sancto, & igni, necessarium discrimen est. Sed valde prodest sciri, non externum baptismum discerni, sed personas, Longe differt Christi persona à ministris. Id saepe inculcat Ioannes, vt discamus Christum non tantum esse doctorem, vt imaginantur omnes ignari Euangelij, sed sciamus saluatorem esse. Cum audis predicantem Ioannem, aut Paulum, fides intueatur Christum, non istos doctores, & sciat propter Christum dari remissionem peccatorum, & à Christo petat Spiritum sanctum & vitam aeternam, non à Ioanne vel Paulo.

Discrimen
baptismi Io-
annis &
Christi.

Ideo Ioannes significantissime dixit, ego sum, quasi dicat, sum tantum minister sonans Euangelium, per quod alius est efficax, scilicet, Christus. Ita dicit se baptizare aqua, id est, adhibere externum ministerium, sed alium esse efficacem, scilicet Christum, qui baptizat Spiritu sancto, hoc est, dat Spiritum sanctum, & vitam

vitam aeternam credentibus & inuocantibus. Econtra vero baptizabit igni omnes impios, id est, aeterna ira & cruciatibus obruet eos, sicut postea inquit, paleas comburet igni inextinguibili. Veros & horrendos terrores vocat ignem, vt saepe scriptura loquitur. Hos degustant pijs in poenitentia, sed liberantur. Impijs vero opprimuntur aeterno pauore & dolore.

D E S E P T I M O.

Victus Ioannis pro sua vocatione.

Postquam de ministerio & de doctrina Baptisae dictum est, deinde de eius priuatis virtutibus dicatur. Sed quoties exempla proponuntur, sciamus discrimina esse vocationum, & gradus virtutum, imitetur vnusquisq; ea, quae sua vocationi competunt, & imitetur pro sua mediocritate: Nec existimet se illorum excellentium virorum gradus assequi, sed ipsam mediocritatem magnum decus esse in his, quae competunt nostrae vocationi. Sicut Paulus inquit, Hoc requiritur, vt fideles simus.

Quod vero Ioannes viuit in deserto, hoc illius vocationi conueniebat, tuae non conuenit. Quia cum natus esset in tribu sacerdotali, debebat sacrificare in templo. Cum igitur Deus incoaret per eum aliud ministerium, voluit eum discedere à templo. Ideo versatur in deserto, ac intelligebant sacerdotes rem nouam agi, & contrariam legi. Haec caussa factorum in exemplis considerentur, & sciamus non omnia conuenire omnibus.

Victus Ioannis.

Quia autem erat in deserto, res ita ferebat, vt victus esset

Etus esset sordidior, etsi de locustis ego arbitror, ut contra legem fecit Ioannes, quod discessit a templo, ita contra legem de cibo fecisse, ut ostenderet finem esse politia Iudaica, & Euangelium ad gentes quoque pertinere, & tolli discrimina ciborum. Locusta enim vilitate cancos significant, quibus non licebat vesci populo legis. Consentaneum est autem, Ioannem vsum esse rebus obuijs ad Iordanem, ubi piscatores ei cancos dabant, quos alioqui non vendebant. Moueor & significatione locustae. Naturale disidium est locustae cum serpentibus, & dicitur in pugna arte prehendere collum serpentis. Sic Ioanni disidium fuit cum Phariseis, & horum colla, id est, doctrinam strangulauit. Si quis autem mauult locustam intelligi insectum, non repugno.

Maxima vero mors talis viri consideranda est, nec tantum inde sumantur haec nota praecepta, quod oporteat vera docere, & potius oppetere mortem, quam abicere confessionem verae sententiae, iuxta illud: Qui non confitebitur me coram hominibus, non confitebor eum coram Patre meo caelesti. Sed multo magis hoc considerandum est: quare non semper Deus defendat suos aduersus tyrannos. Hac species valde offendit humana iudicia. Sed hic discamus propriam Ecclesiae sapientiam esse, intelligere quod sit subiecta cruci, & cur sit subiecta cruci.

Sed de his ducibus in ministerio verbi, est singulare quiddam. Praecipua causa est, quod Deus per hos ostendere vult testimonium de futuro iudicio. Constat

De morte
Ioannis.

Quare De-
us suos ob-
ijciat tyran-
nis.

P

ex prio-

ex prioribus testimonijs, Deo vere placere Esaiam, Hieremiam, Ioannem, Paulum, & similes. Nec approbavit eos tantum ut sint miseri, ac redigantur in nihilum. Nec ideo reijcit impios, ut sint florentes. Imo erit aliquando discrimen. Ergo cum suos interfici sinat, testatur instare aliud iudicium, in quo patefaciet iram suam aduersus impios, & ornabit gloria suos, sicut dictum fuit ad Cain, Si bene feceris, recipies: si autem male feceris, peccatum tuum quiescet, donec reuelabitur. Testatur enim Deus, vere se recipere iustos, & irasci peccato, sed differre iudicium, & hac mora confirmat securitatem in impijs, ideo dicit: quiescet peccatum, sed tamen postea patefiet ira aduersus peccatum. Huius venturi iudicij illustra testimonia sunt neces eorum, quos Deus sibi placere certis testimonijs ostendit. Habes precipuam causam.

Postea sunt & alia causa. Deus vult eos ostendere, quod serio & ex animo sentiant veram esse doctrinam. Nam si professio doctrina nihil afferret periculi, non posset sciri, an serio sic sentiant. Nunc cum vita anteferunt, ostendunt se serio sic sentire, ostendunt & hoc, professionem magis necessariam esse, quam vitam.

Tertia causa est, vult etiam conspici, quod Deo non seruiant seruiliter, non captantes huius vite tranquillitatem, sed quod vero amore noticiam Dei anteferant omnibus rebus.

Quarta causa est, ut fiant similes imaginis filij Dei.

Quinta causa est, quod vniuersaliter sanctorum mors testatur, reliquum esse peccatum in natura hominis, propter quod omnes omnibus calamitatibus subiecti sumus, quas tamen Deus infirmis mitigat, sicut in Psalmo dicitur: Si iniquitates obseruaueris Domine, quis sustinebit? id est, si effunderes iram tuam aduersus molem peccatorum nostrorum, & omnia pro merito punire velles, omnes subito interirent, & ruerent in aeternas poenas, sed parcis propter Mediatorem Filium.

Omnino insignis schola est consideratio necis sanctorum, & de summis rebus nos admonet, de futuro iudicio, de peccato communi natura humana, de mirabili consilio Dei, quo Ecclesiam vult esse subiectam cruci, Quid est dissimilius, quam Nero & Paulus? & tamen Paulus toties antea seruatus, laceratur ab illa foedissima bestia. Quid dissimilius Herode & Baptista? quem natum singulari Dei opere, & vocatum ad summum ministerium, & ornatum singulari luce Euangelij, interficit tyrannus tam cito: Ioannes enim non toto biennio concionatus est in deserto, quia circiter secundum Pascha, post incoatam praedicationem interfectus est, vt indicat series historia Euangelica.

Doctrina ex
necesse sanctorum.

IN DIE VISITATIONIS MARIAE.

EVANGELIUM,
LUCÆ I.

P 2

In

IN diebus illis, exurgens Maria abiit
in montana cum festinatione in ci-
uitatem Iuda, & intrauit in domum
Zachariæ, & salutauit Elisabeth. Et
factum est, vt audiuit salutationem

Mariæ Elisabeth, salijte infans in vtero
eius, Et repleta est Spiritu sancto Eli-
sabeth, Et exclamauit voce magna, &
dixit: Benedicta tu inter mulieres, &
benedictus fructus ventris tui. Et vn-
de hoc mihi, vt veniat mater Domini
ad me?

ad me? Ecce enim vt facta est vox salutationis tuæ in auribus meis, salijt præ exultatione infans in vtero meo. Et beata quæ credidit, quoniam perficientur ea, quæ dicta sunt ei à Domino.

Et ait Maria: Magnificat anima mea Dominum. Et exultauit spiritus meus in Deo salutari meo. Quia respexit ad humilitatem ancillæ suæ, ecce enim ex hoc beatam me dicent omnes generationes. Quia fecit mihi magna qui potens est, & sanctum nomen eius. Et misericordia eius in progeniē & progeniem, timentibus eum. Fecit potentiam in brachio suo, dispersit superbos mente cordis sui. Deposuit potentes de sedibus, & exaltauit humiles. Esurientes impleuit bonis, & diuites dimisit inanes. Suscepit Israël puerum suum, recordatus misericordiæ suæ. Sicut locutus est ad patres nostros, Abraham & semini eius in sæcula. Mansit autem Maria cum illa

quasi mensibus tribus, & reuerfa est in domum suam.

Pulcerrima est historia, & plena spiritualis, & Christiana doctrina. Habet autem tres praeipuos locos.

- I. Testimonia de Messia.
- II. Imago Ecclesiae, & vera Synodi.
- III. Canticum Mariae.

D E P R I M O.

Magnum discrimen est inter Ecclesiam, & inter imperia mundi, Ecclesia est exiguus cœtus eorum, qui retinent puram doctrinam Euangelij, & credunt in Christum, dissipatus, contentus & spreus in mundo, qui miratur potentiam, gloriam, victorias & triumphos magnorum imperiorum. Et tamen hic paruus cœtus Ecclesiae, vere gerit res maximas. Et si igitur Christi actiones non sic conspiciuntur in mundo, vt Alexandri aut Caesaris res gesta, tamen non est prorsus ignotus, & habet sua testimonia, Quia oportet esse aliquam Ecclesiam, in qua Deus vult se & Filium suum cognosci, & vult aliquem cœtum saluum fieri, in quo ipse celebretur in vita aeterna, ideo exhibuit multa testimonia, quae fidem nostram confirmant, de omnibus articulis, quod hic sit Christus exhibitus iuxta promissiones. Ita hic statim à concepto Christo recitantur testimonia. Conueniunt testes Maria, Elisabeth anus grauida singulari

Testimonia
de Christo.

lari miraculo Dei, infans exultans in utero, Zacharias, cui hactenus muto subito redditur loquela, & alij in hac familia. Nam Maria proficiscitur ad cognatam, non propter priuatam amicitiam, sed propter hoc illustre testimonium, & propter confirmationem suae fidei, & aliorum sanctorum.

DE SECVNDO.

Consideranda est imago Ecclesiae, & petenda consolatio ex hoc loco, ut non deficiamus a veritate, decepti specie & titulo Ecclesiae. Vocant se Ecclesiam Pontifices, Episcopi, Reges, & his addicti: sicut olim Caiphas, Annas, Pharisei, Saducei, Sed non sunt Ecclesia. Interim est alia parua Ecclesia vera, sicut Paulus inquit, Non omnes qui sunt ex Israel, sunt Israel. Ut igitur tunc erant Ecclesia Zacharias, Elisabeth, Maria, & pauci alij, ita nunc est exiguus numerus credentium in Christum, & recte colentium Deum, Et hunc coetum persequuntur Pontifices & Episcopi, sicut tunc erant hostes sanctorum, Caiphas & similes. Dicitur enim & Zacharias interfectus esse, propterea quod affirmavit Messiam venisse, sicut scribit Epiphanius.

Imago vere
Ecclesiae hoc
in conuētu

Est & hic congressus Maria, Elisabeth, Zachariae, imago vere pie & Christianae Synodi. Nam hoc primum fuit concilium nouae Ecclesiae. Puella Maria venit per X. milliaria, tantum enim fere fuit iter à Nazareth Hierosolymam vsq; ibi narrat cognata Elisabeth & familia de suo conceptu, & testimonio

Prima syno-
dus nouae
Ecclesiae.

Testimonia
Synodi de
Messia exhi-
bito.

Angeli, Elisabeth vicissim illi testimonium perhibet, & accedit Zacharias senex, cuius pietas publice nota est, & ex muto subito loquens, & sua voce confirmat hac testimonia. Ita in hoc conuentu concluditur de summo & grauissimo articulo, de concepto & exhibito Messia, & vera est ac rata definitio sanctissimæ Synodi, etiamsi non accedit decretum aut approbatio Pontificum & Phariseorum. His testimonijs adduntur & Cantica, seu gratiarum actio, vt extet confessio etiam ad posteritatem, & predicetur hoc ingens Dei beneficium, quod misertus populi sui, miserit Filium. Hoc vult Maria agnosci, & palam celebrari. Non vult occultari, aut obrui veritatem, sed extare noticiam veræ doctrinæ, vt agnoscat & glorificetur Deus, vt recte colatur & inuocetur. Talia concilia approbat Deus, quæ querunt veritatem, & iuxta verbum Dei testimonium perhibent de Christo, non quæ prestigijs sophismatum & suocosi articulis obruunt veritatem.

D E T E R T I O.

De Cantico Mariæ.

In hoc Cantico Maria gerit personam totius Ecclesie. Est enim confessio de Messia, & gratiarum actio, & descriptio victoriæ Ecclesie, contra mundum, tyrannos, & omnia membra diaboli. Quare & nos sciamus à nobis postulari, vt vere vna canamus & sequamur hanc præcentricem, quæ vt in choro incoatrix est huius carminis, ac ingenti animo edit confessionem.

T R I A

TRIA ergo comprehendit.

I. Gratiarum actionem. Magnificat anima mea Dominum. Id est, ex tota anima, toto corde glorifico Deum. Non dubito vitam in discrimen offerre, propter confessionem. Sic debemus & nos affecti esse, ut confessionem anteferamus omnibus rebus, vita, facultatibus, liberis. Qui sic affectus est, vere canit hunc Confessio anteferenda omnibus rebus.
 hymnum, Magnificat anima mea Dominum. Quando traherentur ad mortem, Ioannes Baptista, Paulus & similes, tunc vere dicebant: Magnificat anima mea Dominum. Sic sunt Christiani fortissimi milites, cogitant, Magnificat anima mea Regem, pro quo pugno, vitam meam, & omnia conijcio in discrimen, ut ducem pro Rege, ut sit magnus & victor.

Secunda pars Cantici.

Respexit humilitatem ancilla sua. Fecit mihi magna qui potens est, &c. Hec est narratio beneficiorum, quae in Ecclesia Deus efficit. Cum Ecclesia sit Dei beneficia in Ecclesia.
 spreta, humilis, parua, Deus tamen dat ei victorias, conseruat eam contra tyrannos, & sapientiam mundi. Hec est summa huius partis. Loquitur Maria de se, sed non tantum de se sola, sed de toto corpore Ecclesia. Respexit Deus humilitatem, id est, miseriam ancilla sua. Quamuis simus abiecti, quamuis simus imbecilles sine praesidijs, sine defensione humana, tamen respicit nos Deus, exaudit, iuuat contra tyrannos & sapientes mundi. Hic discamus, quod in sola Ecclesia sic agnoscatur Deus, quod sit Deus remit-

tens peccata, & miseros credentes exaudiens. Humana ratio & omnes religiones, prater Euangelicam, aliter sentiunt de Deo. Habet talem opinionem, quod Deus non curet, non respiciat afflictos. Et est singularis & arcana sapientia, & solum credentium in Christum, erigere se fide, & credere remissionem peccatorum, & petere & expectare auxilium, &c.

Tunc hæc fiunt, Fecit potentiam in brachio suo, etc. seruat Ecclesiam inter pericula, sicut seruauit electos cum ducerentur in captiuitatem Babyloniam. Dispexit superbos confidentes sua sapientia, sicut confudit magos Pharaonis. Sic nunc confundit sapientia sua confidentes Papistas, & alios. O magnum peccatum, quod non intelligunt sapientes: quod volunt Ecclesiam suis consilijs regere & mutare. De his est dictum, Perdam sapientiam sapientum. Deponit potentes de sede, sicut Romani perdidit persequentes Christum. Exaltat humiles. Esurientes implet bonis, consolatur, seruat Ecclesiam.

Tertia pars: Confessio doctrinæ.

Summum
beneficium
Dei, quod
dedit Fi-
lium.

Tertia pars est propria illius concilij confessio, quod Messia dato, recordatus est Deus promissionum. Hæc est summa Cantici. Ita & nos agamus gratias, & cum recitamus hoc canticum, intueamur animo totam Ecclesiam, cogitemus qualia sint certamina in Ecclesia, propter confessionem, quam miserabilibus operibus Deus defendat Ecclesiam. Cogitemus

gitemus requiri à nobis confessionem, cogitemus hunc esse summum cultum, quem hac puella, id est, tota vera Ecclesia, prestat, predicare Deum quod dederit Messiam, quod elegerit Ecclesiam perpetuo victuram, quod eam defendat & seruet, non humanis viribus aut consilijs. Hæc discenda sunt in lectione huius historie, qualis sit vera Ecclesia, & qui sint veri cultus, & repetenda sunt animo testimonio de Christo, ut nostram fidem confirmemus, & nos ad inuocandum excitemus.

Reliquum est exemplum de infante Ioanne, qui in utero sensit adesse Dominum & Messiam. Spiritus sanctus efficax in Ioanne infante. Quamquam autem hoc de Ioanne peculiare est, tamen est testimonium, quod Spiritus sanctus etiam in paruulis sit efficax, & quod habeant motus quosdam, quamquam nobis incognitos, tamen Deo placentes. Ideo cum audis, Talium est regnum cælorum, cogites in infantibus Spiritum sanctum certos motus efficere, quales sunt sanctorum, qui sunt membra regni cælorum, id est, Ecclesie vere. Et hi motus pij excitantur verbo, ut hic dicitur, Postquam sonuit vox tua, &c.

DIE MARIÆ MAGDALENÆ.

EVANGELIUM,

Lucæ 7.

Rogabat IESUM quidam de Pharisæis, ut manducaret cum ipso, & in-

Tertium
 & ingressus in domum Pharisei, discubuit. Et ecce mulier in ciuitate, quæ erat peccatrix, vt agnouit quod accubisset in domo Pharisei, attulit alabastrum vnguenti, & stans retro secus pedes eius flens, lacrimis cœpit rigare pedes eius, & capillis capitis sui extergebat, & osculabatur pedes eius, & vnguento vngebat.

Continuum
 Videns autem Phariseus, qui vocauerat eum, ait intra se, dicens: Hic si esset Propheta, sciret vtiq;, quæ & qualis est mulier quæ tangit eum, quia peccatrix est. Et respondens Iesus, dixit ad illum, Simon, habeo tibi aliquid dicere. At ille ait; Magister, dic: Duo debitores erant cuidam foeneratori, vnus debebat denarios quingentos, alter autem quinquaginta. Nō habentibus autem illis, vnde redderent, donauit vtrisque. Quis ergo eorū, dic, eum plus diliget? Respondens autem Simon, dixit, Existimo, quod is, cui plus donauit. At ipse dixit ei, Recte iudicasti.

Et con

Et conuersus ad mulierem, dixit Simoni, Vides hanc mulierem? Intraui in domum tuam, aquam pedibus meis non dedisti, hæc autem lacrymis rigauit pedes meos, & capillis capitis sui exersit, Osculum mihi non dedisti, hæc autem ex quo intrauit, non cessauit osculari pedes meos. Oleo caput meum non unxisti, hæc autem unguento unxit pedes meos. Propter quod dico tibi: Remittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multum. Cui autem minus dimittitur, minus diligit.

Dixit autem illi, Remittuntur tibi peccata. Et coeperunt qui simul accumbebant, dicere intra se: Quis est hic, qui etiam peccata remittit? Dixit autem ad mulierem, Fides tua saluam te fecit, Vade in pace.

TRES habet precipuos locos.

- I. *Tota historia est exemplum doctrine de pœnitentia, quæ est propria Euangelij doctrina.*
- II. *Simul etiam proponitur collatio piorum ad hypocritas.*

III. De-

III. Deniq; tota historia est mirifica imago Ecclesie.

D E P R I M O.

Semper dicimus in conuersione oportere existere contritionem, hoc est, pauores ortos ex agnitione irae Dei aduersus peccatum, sicut in Adam, Dauide, Ezechia, Petro, Paulo, & alijs multis cernitur, & Ioel inquit, Scindite corda vestra in planctum. Et Esa. 66. Ad quem respiciam? nisi ad humilem & contritum spiritu, & tumentem sermones meos. & 2. Cor. 7. Tristitia secundum Deum, efficit poenitentiam ad salutem. Item Rom. 7. Peccatum per legem occidit me, ut fieret excellenter peccatum, id est, ut conspiceretur reatus & ira Dei. Cum enim humana securitas non videat, quanta res sit peccatum, Deus verbo suo corda iudicat, & ostendit iram suam, hic agnoscimus Deum vere irasci, & expauescimus. Sic peccatum fit excellenter reum, &c.

Horribiles
pœnæ pec-
cati humani
generis.

Quanta vero res sit offendere Deum, aestimetur ex primo peccato, quam horribilis pœna secuta est primam inobœdientiam hominũ, videlicet, perpetua miseria posteritatis vniuersa: quanta pœna secuta est lapsum Dauidis: Sed humana mens, ut immensam iusticiam & irã Dei non comprehendit, Ita nec magnitudinem peccati comprehendere potest, sed aliquantulum aspicimus, cum corda vere expauescunt, ut inquit Ieremias. Postquam ostendisti mihi, percussit femur meum. Ideo etiam hæc ingens moles calamitatum imposita est generi humano, ut nos de poenitentia

tentia admoneat, Sicut Paulus inquit, Corripimur à Domino, ne cum hoc mundo damnemur. Existat igitur in nobis contritio, & agnitio iræ Dei, sicut in hac muliere conspicitur, quæ stans astat ad pedes Christi.

DE SECVNDO.

Sed non satis est existere pauores, nec fugiamus Deum, vt Cain, Saul, Iudas, Sed sciamus donatum nobis esse propiciatorem, ad quem Deus vult nos confugere, & quidem sciamus omnium mandatorum præcipuum esse, hunc filium Dei agnoscere, honore afficere, & per eum velle ad Patrem redire, Sicut scriptum est, Osculamini Filium. Beati omnes qui confidunt in eo.

De fide remissionis peccatorum.

Sciamus item saepe iureiurando à Deo confirmatas esse promissiones, de remissione peccatorum, & liberatione à peccato & morte aeterna. Vere igitur vult Deus nos saluos fieri, vt, Vivo ego, nolo mortem peccatoris, sed vt conuertatur & viuat. Item, Iurauit Dominus, & non pœnitebit eum, &c. Et Psal. 88. inquit Augustinus: In aeternum regnabit Christus in sanctis suis, hoc dixit Deus, hac promisit, si parum est, hoc iurauit, quia ergo non secundum merita nostra, sed secundum misericordiam firma est promissio, credamus & inuocemus, &c.

Promissiones iureiurando sanctæ.

Venit ergo ad hunc Dominum mulier, & querit consolationem. Audit igitur vocem de remissione peccatorum, Fides tua saluam te fecit, vade in pace. Hac verba concionantur de altera parte conuersionis, scilicet,

scilicet de fide, Christus expresse nominat fidem, dicit eam fide recipi in gratiam, & saluari.

Ita duæ partes pœnitentiæ hic clare proponuntur. Contritio, qua iudicatur peccatum: sed hic pa-
 uor opprimeret mentem æterna morte, nisi accederet
 consolatio. Accedit ergo altera pars, scilicet fides,
 qua est fiducia erigens animum, quod Deus per mi-
 sericordiam propter Mediatorem recipiat creden-
 tem, vere ignoscat, exaudiat, faciat heredem vitæ
 æternæ. Hac fiducia concipit cor nouam lucem &
 vitam, vt dicitur, Iustus fide sua uiuet. Item, Vt pro-
 missionem Spiritus accipiamus per fidem.

Fides mulie-
 ris in con-
 tritione.

D E T E R T I O.

De dicto,
 Remittuntur
 ei peccata,
 quia dilexit.

Sed cur antea dixit? Remittuntur ei multa, quia
 dilexit multum, & cui multum remittitur, mul-
 tum diligit: Hic videtur dilectio dici causa remis-
 sionis. Facillima & simplicissima responsio est: Chri-
 stus testatur conuersam esse, & certe conuersio ne-
 cessaria est, & tribuit huic misera mulieri iam illam
 eximiam laudem, quam sibi falso arrogabat popu-
 lus legis, quasi dicat Christus: Hac mulier implet
 legem, & est membrum populi Dei. Tu nec implet
 legem, nec es membrum populi Dei. Constat autem,
 & semper hac dicimus, conuersionem necessariam
 esse, seu incoatam obœdientiam, & tamen cum di-
 cat: Fides tua saluam te fecit, testatur etiam Chri-
 stus, remissionem accipi fide, non propter obœdien-
 tiam aut dilectionem.

Mulierî cõ-
 uersæ ad
 Christum,
 tribuitur
 laus imple-
 tæ legis.

Alia responsio est expeditior. Duplex est absolutio. Alia conscientiae, quae fit fide. Alia publica coram Ecclesia, quae fit propter opera. Sed de his solutionibus postea. Prius ipsa concio Christi consideretur, quae est dulcissima consolatio pijs, adiungenda huic sententia, Gratia exuberat supra peccatum, & opponi debet tentationi, qua cor magnitudine certi alicuius peccati angitur: vt Petrus angitur conspectu negationis, aut Dauid conspectu adulterij, cedis. Hic opponenda est vox, Gratia exuberat supra peccatū, & hic: Cui multum remittitur, multum diligit, quasi dicat, quo magis agnoscis remissionem, eo magis agnosces magnitudinem beneficij Dei erga te. Maior ergo flamma fidei & dilectionis oritur, & vicissim magis diligit Deus magis diligentem.

Consolatio,
Gratiam exuberare supra peccatū

Sic consolatur Deus valde lugentem, & virumq; complectitur, testatur Deum vere obliuisci peccata nostra, & non vnus maxēv, & tribuit mulieri laudem verae obedientiae, vt possit retinere fidem, & sciat se deinceps placere Deo, etiamsi antea horribiliter offendit. Diligenter igitur obseruanda est haec Christi cōsolatio, & opponenda magnitudini lapsus, ne postea existimemus, nos minus diligi, minus recipi, &c. Et referatur ad hoc dictum, Gratia exuberat supra peccatum. Econtra taxatur superbia Pharisaei, hunc significat Christus ignarum esse remissionis peccatorum, ideoq; sine dilectione esse.

Sed redeo ad solutiones, Expeditissima est, dicere, duplicē esse remissionem, Alteram coram Deo, hanc

¶

fieri

I I.
Publica absolutio corā Ecclesia.

feri fide. Alteram coram Ecclesia, hanc fieri propter bona opera, Et huic solutioni patrocinator, quod ad mulierem dicitur, Fides tua saluam te facit. Sed Phariseo accusanti mulierem & damnanti, allegantur opera & dilectio, ut apud hunc quoque absoluat.

Si quis autem flagitat aliam responsionem, vera est & infallibilis sententia, fidem non posse nisi pariter promissione, & conditione nostra dignitatis, si cogitandum erit, tunc habebis remissionem, cum satis habebis meritorum, ut clare ostendit narratio in textu, non vult nos eam transferre in nostra opera, nec potest vagari fides, & relicto propiciatore querere propriam dignitatem.

Dilexit intel
legendum de
rota conuer
sione, & ta
men fide ac
cipi remis
sionem.

Cur igitur alibi dicitur, Remittuntur ei multa, quia dilexit multum? Respondeo. Synecdochen esse vsitatam, ac si dicat, quia conuersa est. Verissimum est enim, conuersionem necessariam esse, & tamen interim fide accipitur remissio, & non propter nostram dignitatem. Hæ synecdoche sunt vsitatissime. Esaiæ 1. Desinite malefacere. Item, Conuertimini ad me, & conuertar ad vos. Item, Redime peccata tua iusticia, & erit sanatio delictis tuis. Hæ dicta & similia continent synecdochen, in qua plures partes conuersionis comprehenduntur, quæ quomodo sint discernendæ, ex alijs locis discendum est. Certum est enim, remissionem dari propter propiciatorem, non propter nostram dignitatem, & tamen verum est, sequi oportere dilectionem, id est, obedientiam nouam, quam hic magnis laudibus ornat, ut testetur eam placere Deo.

ALLE

ALLEGORIA.

Dvo sunt cœtus in Ecclesia : vnus est hypocri-
 tarum, qui securi tument persuasione iusticia,
 nec peccatum norunt, nec remissionem peccatorũ,
 nec fidem, & interim quia fortassis mediocriter præ-
 stant disciplinam, admirantur sese, & gloriantur se
 iustos esse, ad horum mensam assidet Christus, id est,
 hi sunt pontifices, gubernatores, habent titulum Ec-
 clesie, quare sub eis sonat alicubi vox Euangelij. Est
 & alius cœtus, scilicet audiens Euangelium, agno-
 scens peccatum, vere lugens errata sua, vera fide
 quærens Christum. Huic cœtui agenti pœnitentiam
 & credenti, tribuit Christus testimonium, quo dicitur
 vera Ecclesia, tribuit idem laudem vera obœdientie,
 quod impleat legem, quod diligat. Hanc laudem ar-
 rogant sibi falso hypocrite, ideo Christus transfert
 eam in hunc cœtum, quem hypocrite despiciunt, pro-
 pterea quia minus est speciosa vita huius cœtus.

Præcipuum autem officium, quod Christus tanto-
 pere predicat, hoc est, quod mulier lauit & vnxit
 pedes. Significant autem pedes præcipue ministerium
 Euangelij: hoc curat, & omni officio tueri & con-
 seruare studet vera Ecclesia, fouet pios doctores om-
 nibus officijs. Econtra Pharisei, Pontifices negligunt
 ministerium Euangelij, quærunt imperia, con-
 dunt leges vtiles tuendis opibus, digni-
 tatibus, interficiunt pios do-
 ctiores.

Lauare pe-
 des Christi.

CONCIO
DIE MICHAELIS,
de Angelis.

EVANGELIUM,
Matth. 18.

In illa hora accesserunt discipuli ad
I E S V M dicentes : Quis ergo maior
est in regno cœlorum ? Et aduocans
I E S V S paruulum, statuit eum in me-
dio eorum, & dixit, Amen dico vo-
bis, nisi conuersi fueritis, & efficiamini
sicut paruuli, non intrabitis in regnum
cœlo-

coelorum. Quicumq; ergo humiliauerit seipsum sicut paruulus iste, hic maior est in regno coelorum. Et qui susceperit vnum paruulum talem in nomine meo, me suscipit. Qui autem scandalizauerit vnum de pusillis istis, qui in me credunt, expedit ei, vt suspendatur mola asinaria in collo eius, & demergatur in profundum maris.

Væ mundo à scandalis, Necessè est enim vt veniant scandala, veruntamen væ homini, per quem scandalum venit. Si autem manus tua vel pes tuus scandalizat te, abscinde eum, & projice abs te, Bonum est tibi ad vitam ingredi claudum vel debilem, quam duas manus, vel duos pedes habentem, mitti in ignem æternum. Et si oculus tuus scandalizat te, erue eum, & projice abs te, Bonum est tibi cum vno oculo in vitam intrare, quam duos habentem mitti in gehennam ignis. Videte ne contemnatis vnum ex his pusillis, dico enim vobis, quod An-

geli eorum in coelis, semper vident faciem Patris mei, qui in coelis est.

S E P T E M sunt loci praecipui.

- I. *Error seu peccatum Apostolorum contententium de primatu.*
- II. *Reprehensio certaminum de regno, quae oriuntur vel ex falsa persuasione de regno Christi, vel ex ambitione. Et ex his certaminibus oriuntur neglectio doctrinae, schismata, haereses, odia, bella, & vastitates Ecclesiarum. Ideo Christus tantopere incandescit in hoc loco, intuens venturas in Ecclesia ingentes & horribiles discordias, quae dissipatae sunt Ecclesias, & facturae vastitates.*
- III. *Quam igitur vult esse formam regiminis? nulla ne erit superior potestas gubernans? Responso. Christus vult regi Ecclesias Evangelio suo, & non autoritate humana, non gradibus Episcoporum.*
- IIII. *Et si est aequalitas arithmetica, gubernatorum in Ecclesia, Quia Christus non vult quenquam excellere potestate, tamen est inaequalitas donorum, Ita fit geometrica proportio, cum videlicet excellentes donis, diligenter consulunt inferioribus, & antecellunt eos autoritate. Et e contra, inferior-*

inferiores obtemperant & cedunt excellentioribus propter verbum Dei.

V. Admonitio de cauendis scandalis doctrinae & morum.

VI. De custodia Angelorum.

VII. De infantibus in Ecclesia insigne testimonium, quod Deo placeant.

DE PRIMO.

Discamus in sanctis etiam esse errores & peccata, sicut hic Apostoli adhuc imaginantur regnum Christi fore mundanam potestatem, in qua, ut in regno, sint futuri gradus dissimili potestate. Plus mali fuit, si etiam ambitione, inuidia, emulatione Apostoli certauerunt, & alius alteri se suo iudicio prae tulit, sicuti in Luca significatur, cap. 22.

Errores & peccata in sanctis.

DE SECVNDO.

Vidit haud dubie Christus, quantum mali paritura essent haec opiniones de constituendo regno in Ecclesia, inde enim multa sequuntur, Episcopi armati potestate condunt leges, instituunt cultus, ceremonias, ut Missam & similes. Hac postea putatur iusticia Euangelij, ita opprimitur veritas. Præterea cum accedit ambitio, quanti motus oriuntur? ut Arrius præferri sibi doluit Alexandrum in electione Episcopi. Et omnes aetates viderunt similia exempla. Item Roma, quanta fuerunt certamina de electione ante mille annos? Vnde vox illa orta est, Plures Romuli more, quàm Petri peruenire ad Episcopatum. Sed

Perniciosa opinio de regno in Ecclesia.

multo plus mali peperit ambitio ingeniorum de laude doctrinae contententium, vnde sunt orta hereses, schismata, & multa alia pernicioſa mutationes. Sicut ex Arriana diſſenſione ortus eſt Mahomet, inde ſecuta eſt vaſtitas Eccleſiarum. Hec omnia intuenſ Chriſtus, hic tam duriter concionatur de ſcandalis, & nos admonet, vt verbo regi velimus, vt caueamus ambitioſa certamina de doctrina, & de miniſterio.

D E T E R T I O.

Quam conſtituit hic formam regiminis? Principaliſ reſponſio eſt in hoc dicto, *Si quis puerum recipit in nomine meo, me recipit. Hic oſtendit ſe alligare Eccleſiam, non ad vilius hominis perſonam, ſed ad verbum ſuum. Ideo inquit, ſiue puer, ſiue alius verbum meum attulerit, audite. Verbo regi vos volo, non gradibus perſonarum. Hoc vult, cum ait, Si quis puerum receperit in nomine meo, id eſt, verbum meum aſſerentem: & poſtulat vt ipſi Apoſtoli ſint humiles more infantum, nihil adhuc de regno diſputantium. Eſt enim facilis & illuſtris applicatio ſeu collatio. Nam fortiora naturaliter ſibi ſumunt imperium in inferiora. Ideo infantia ſentiens imbecillitatem, nondum ſumit ſibi imperium in alios, etſi fortassis alia natura magis, alia minus obtemperat, tamen omnes infantem metuunt grandiores.*

*Eccleſia po-
teſtas ſeu re-
gimen non
eſt imperiũ.*

Eſt igitur perſpicua collatio, & detrahatur poteſtatem gubernatorib. Eccleſia. Vt infantem non ſumunt ſibi imperium in alios, ſed accipiunt dictata a fortioribus,

ribus, Sic vult Christus Episcopos sine imperio circum-
ferre dictata in Euangelio tradita. Videmus igitur
 displicere Christo hanc tetram dominationem in Ec-
 clesia constitutam, quæ quidem etiam iniustas leges,
 impios cultus, tyrannicis imperijs retinet, & defen-
 dit. Et accedunt multa alia ingentia peccata.

Peculiaris doctrina est Christianorum, de volun-
tate Dei statuere ex ipsius verbo, non ex opinionibus
 nostris aut euentibus. Ideo vt verbi autoritas ampli-
 ficetur & magnifiat, Christus abducit homines à
 conspectu personarum, & monstrat verum ac solum
 gubernatorem, scilicet, ipsam vocem Euangelij, sicut
 alibi saepe dicitur, Lucerna pedibus meis verbum tu-
um. Item, Hunc audite. Si quis sermonem meum ser-
uabit, mortem non videbit. Sed humana ratio leuiter
 curat verbum Dei, & de Ecclesia cogitat sicut de
 humana politia, & in omnibus tentationibus prona
 est ad amplectenda ea, quæ ratio ostendit. Ideo Chri-
 stus hic reuocat nos ad verbum, & vult nos memi-
 nisse, verbum esse rectorum, non personas, non hu-
 manam rationem.

Christus so-
 lo verbo re-
 gi vult Ec-
 clesiam.

DE QVARTO.

De cauendis scandalis.

S Candalum est falsa doctrina, seu prauum ex-
emplum, quod alijs nocet, vel quia inuitat ad
imitandum, vel quia accersit pœnas publicas, vel quia
alienat animos à societate rerum bonarum, vel quia
præbet occasionem malis, de Deo & de rebus diuinis
male loquendi.

Gradus scā-
dolorum.

I.
Doctrinæ.
II.
Exempli.

GRADVS quinq; facimus.

Primus, est falsa doctrina. Hoc genus scandali nocentissimum est.

Secundus prauum exemplum, quod imitatione nocet, vt invocatio Sanctorum, Item multa alia manifesta delicta, quæ inuitant alios ad peccandum, aut exemplo licentiam augent, vt belluationes, scortationes, &c.

III.
Peccata accersentia
publicas
pœnas.

Tertius gradus est, non tantum manifestorum scelerum, sed etiam arcanorum, quæ accersunt pœnas publicas, bella, seditiones, & alia mala, quæ secum multiplicia peccata trahunt. Est autem miserrimum sustinere conscientiam, quod propter nostram culpam infinita multitudo pereat. Vt enim propter Adæ & Eue delictum totum genus humanum perijt: vt propter Dauidis adulterium, propter idololatriam Achas, Manasse, secuta sunt ingentes publica pœna, ita semper in mundo vagantur publica pœna, orta ab aliquibus singulorum peccatis.

IIII.
Dedecora
alienantia
animos a-
liorum.

Quartus gradus est, Prauum exemplum, quod alienat animos a societate rerum bonarum, vt dedecora docentium, aut principum alienant animos ab Euangelio. Ducum turpitudines, vt Antonij, Saulis, languesciunt animos exercituum, quia iudicant Deum puniturum esse scelera ducum. Huc etiam pertinet in medijs factis petulantia & pertinacia. Petulanter vtens libertate apud pios nondum institutos alienat eos. Rursus pertinaciter retinens superstitiones, confirmat errores, & sauciat aliorum piorum,

qui

qui libertate viuunt, infirmas mentes, & contristat Spiritum sanctum.

Quintus gradus est, qui etiam spargitur in omnes, propterea quod mali de Deo, et de reb. diuinis sumunt occasionem probabilem, ex prauis exemplis male loquendi, vt Semeias propter Dauidis delictum, tam habet speciosum argumentum, quo persuadeat Dauidem non esse regem diuinitus vocatum, nec Prophetam. Nam Propheta non videtur ita ruere. Ita Ezechiel dicit: Propter vos contumelia afficitur Deus inter gentes. Et de filijs Eli dicitur 1. Reg. 2. Erat peccatum puerorum grande coram Domino, quia detrahebant homines sacrificio Domini. Has sententias meminerimus, vt cogitemus in singulis prauis factis accedere hoc peccatum, quod leditur gloria nominis Dei. Præterea meminerimus has seuerissimas minas, Va illi per quem venit scandalum. Hac dicta testantur, grauissime puniri scandala presentibus & aternis pœnis.

QVINTVS LOCVS.

De custodia Angelorum.

Estat hic perspicuum testimonium, additos esse custodes angelos pijs. Hic colligantur similia testimonia, vt, Comes Elisei videt se stipatum esse magno exercitu Angelorum, & consideretur hic Antithesis malorum & bonorum angelorum. Malis duobus vitijs precipua tribuuntur, quod sint mendaces, blasphemus aduersus Deum, & homicidæ, vt in Paradiso

Angeli additi custodes pijs.

Antithesis de malis angelis.

vt runq;

utrunq; ostendit diabolus. Excutit enim Eue mandatum Dei, offusa alia opinione, Eritis sicut dii, & traxit totum genus humanum in aeternam mortem. Idem adhuc conatur, impellit leuia ingenia ad Epicureas opiniones, aut alias falsas opiniones amplectendas & ferendas, Conatur in aeternam mortem pertrahere, quotquot potest, caussa est necis corporalis, & plurimarum calamitatum hominibus, ut per eas pertrahat languesfactos animos ad desperationem, & aeternam mortem, impellit impios ad omnis generis flagitia, libidines, & cades iniustas, sicut historia totius mundi omnium temporum ostendit, quae commemorat horribilia flagitia, iniusta bella. Aduersus haec tanta mala dux est nobis liberator filius Dei Emanuel, qui destruit opera diaboli, & mittit pijs bonos Angelos, ad impediendos multos conatus malorum.

D E S E X T O.

Testimonijs
de paruulis
insertis Ec-
clesiae.

Diligenter hic obseruandum est testimonium, quod infantes inserti Ecclesiae placeant Deo, & sint haeredes vitae aeternae. De talibus enim clare dicitur, Non est voluntas Patris, ut pereat vnus de paruulis istis.

I N D I E O M N I V M
Sanctorum.

E V A N G E L I V M,
Matth. 5.

Videns IESVS turbas, ascendit in montem, & cum sedisset, accesserunt ad

runt ad eum discipuli eius, & aperiens os suum, docebat eos dicens: Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cœlorum. Beati mites, quoniam ipsi hæreditabunt terram. Beati qui lugent, quoniam ipsi consolabun-

tur. Beati qui esuriunt & sitiunt iusticiam, quoniam ipsi saturabuntur. Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur. Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt.
Beati

Beati pacifici, quoniam ipsi filij Dei vocabuntur. Beati qui persecutionem patiuntur propter iusticiam, quoniam ipforum est regnum cœlorum. Beati estis, cū exprobrauerint vobis homines, & persecuti vos fuerint, & dixerint omne male verbum aduersus vos mētientes, propter me. Gaudete & exultate, quoniam merces vestra copiosa est in cœlis. Sic enim persecuti sunt Prophetas, qui fuerunt ante vos.

T R E S sunt loci.

- I. *Doctrina generalis est, contra opiniones de scandalo crucis.*
- II. *Et sunt adiectæ promissiones bonorum operum, interpretantes legem.*
- III. *Et simul traditur doctrina de fide exercenda in his operibus.*

D E P R I M O.

De promissionibus legalibus, additis bonis operibus.

D*uplices sunt promissiones. Aliæ legales, quæ habent conditionem operum, & sunt additæ bonis operibus, seu meritis, vt: Qui dederit vni ex minimis potum aquæ, non perdet mercedem suam. Et hic, Beati mites, Beati pauperes spiritu, &c. Sed cum legi nemo satisfaciatur, hic querendum est, quomodo bona opera placeant Deo, & quomodo hæc promissiones fiant rata. Ideo respondemus, sicut alias saepe*

sape dictum est, Lex sine Christo non prodest, sic autem valet Lex, & sic valent legales promissiones, cum prius apprehensa est promissio gratia donata propter Christum. Itaq; cum fide iusti sumus, deinde placet Deo incoata obœdientia, & meretur premia, hæc promissiones tunc ratae sunt, quia illa obœdientia ducitur esse quadam legis impletio.

Quomodo
incoata o-
bœdientia
placeat.

Est igitur alia promissio propria Euangelij gra-
tita, videlicet reconciliationis, & iusticia imputan-
te propter Christum. Hæc promissio semper præluce-
re debet omnibus operibus & promissionibus, quia
per Filium habemus accessum ad Patrem. Hæc ideo
præfati sumus, ut sciatur quomodo hæc promissiones
legales valeant & ratae sint, iuxta illud, Per fidem
stabilimus legem.

Hinc explicari etiam obiectio potest. Cum hic di-
cat homines beatos esse mansuetudine. Cur alibi de-
citur, sola fide iustificari homines? Respondeo; Hæc
non pugnant. Oportet primum homines fieri iustos
seu acceptos Deo, fide, gratis propter Christum, po-
stea sunt etiam beati, id est, habentes dona & præ-
mia a Deo, propter ceteras virtutes. Hæc sine sophi-
stica hoc modo explicata facile intelligi possunt. Dis-
camus igitur tradi hæc promissiones legales seu bo-
norum operum, quæ sic accipiendæ sunt, ut semper
præluceat promissio Evangelica gratia Christi.

Conciliatio
dictorum
de operibus
cum dictis
de fide.

DE SECVNDO.

Promissiones hoc loco propositæ dissentiant à iu-
dicio rationis, & sunt expositio legis Mosaicæ.

Lex

Interpreta-
tio Euange-
lica dicto-
rum legis.

Lex dicit bonis bene fore. At hic dicit Christus, iustos futuros in paupertate, luctu, persecutione. Sed respondet Christus, differri premia principua, etsi in hac vita etiam conseruari Ecclesiam oportet mirabilibus beneficijs Dei.

Iustis bene sit,

Abel est iustus,

Ergo Abelo bene sit.

Respondeo primum ad minorem. Abel est iustus imputatione, & habet incoatam obœdientiam, Sed quia in eo adhuc hæret peccatum, manet mors, & hac natura vitiosa est subiecta cruci. Ideo differuntur premia ad consummatam iusticiam. Deinde respondeas ad maiorem, Iustis bene sit, iuxta cõsiliu Dei, & post hanc vitam. Nam Deus vt seruet Ecclesiam, etiam in hac vita impertit ingentia dona, sed inter mirabilia certamina, sicut seruauit Ecclesiam in diluuiio, in Aegypto, in captiuitate Babylonica, & martyrum temporibus. Teneamus igitur hanc interpretationem legis, quam hic Christus tradit, cum premia pollicetur, & testatur partim in hac vita dari, partim post hanc vitam.

D E T E R T I O.

Dē exercen-
da fide in
promissio-
nibus.

Sed hoc precipue discēdum est in his concionibus, quomodo fides in his promissionibus exercenda sit. Iactamus fidē, & maxime fugimus exercitia fidei, Christus prædicit Ecclesiam fore in erumnis, quia in his vult exerceri fidem. Quomodo? Oçto modis.

Primo,

Primo agnoscendo gratiam promissam propter Christum.

Secundo, Inuocando Deum.

Tertio, Impellendo ad bona opera, vt retineatur beneficium Dei.

Quarto, Ad petendum & expectandum auxilium, aduersus diabolum, aduersus hostes, aduersus imbecillitatem propriam.

Quinto, Ad expectandam compensationem seu premia.

Sexto, Ad petendum auxilium in tolerantia.

Septimo, Ad ostendendam gratitudinē, & exempla, vt propagetur doctrina, & ornentur gloria Dei.

Octauo, Vt his exercitijs agitata & excusitata fides crescat, & crescant cetera dona.

Exemplum, Paulus in afflictionibus primum cogitabat, an placeret Deo, quia afflictiones & aduersi casus videntur esse signa ira Dei. Excitat igitur fidem, & sentit se propter Christum placere, & confugit ad Deum. Secundo inuocat. Tertio, agnoscens misericordiam Dei erga se, studet retinere beneficium, & cauet, ne amittat iusticiam. Quarto, fide petit & expectat liberationem in afflictionibus, & auxilium aduersus diabolum. Quinto, expectat premia, & intuens fide in finem promissum, perferi presentes arumnas. Sexto, fide petit auxilium & robur spiritus, vt possit prestare patientiam, etiamsi mors oppetenda sit. Septimo, statuit hac officia necessaria esse ad ostendendam gratitudinem, ad propagatio-

nem Euangelij, agnoscit Deum, mirabili consilio, sic velle abolere peccatum in carne nostra, & Ecclesiam mirabili modo glorificare. Octauo, dat operam ut crescat fides, & cetera dona.

Sic diues credens inuocat Deum, studet retinere iusticiam, Deo obtemperat in officio liberalitatis, expectat vicissim auxilium à Deo in suis arumnu, & expectat compensationem seu conseruationem facultatum, ostendit gratitudinem seu exempla, cupit augeri dona, augeri fidem. Sed quia pauci credunt, pauci expectant conseruationem facultatum, ideo animi sunt angustiiores & illiberales.

Hec generalia semper de promissionibus legalibus tenenda sunt, vt meminerimus & in his promissionibus premiorum exercendam esse fidem.

Beati pauperes spiritu.

I.
Paupertas
spiritu.

Non vult deserri facultates sine vocatione, non approbat Monachatum, iuxta illud, Frustra colunt me mandatis hominum, sed concionatur Christus de vera inopia piorum & fugientium impios questus, siue inopia sit fortuita, siue acciderit propter professionē Euangelij. Hos inopes omnes consolatur, & testatur inopiam non esse signum ira Dei, & maledictionem, imo pollicetur premia. Estq; opposita sententia legi, & imperijs mundi. Lex docet detrimenta facultatum esse pœnas peccatorum, & maledictionem. Hic Christus docet pios, aliud esse iudicium de cruce secundum Euangelium. Nam afflictiones pijs non sunt
signa

signa ira, sed sunt exercitia fidei, sicut ubiq; clamat Euangelium, Ecclesiam subiectam esse cruci, in durissimis afflictionibus summa lumina Ecclesia fuerunt, Christus, Ioannes, Baptista, Ieremias, Abel, etc. Item imperia mundi dicuntur florere, cum habent opes, sic de Ecclesia & Pontifices sentiunt. At Christus hic testatur, Ecclesiam potius florere in paupertate, ne desperemus propter inopiam.

Addit autem, Pauperes spiritu, id est, spirituali obedientia, patienter ferentes paupertatem, seu parati ad eam ferendam, si fuerint excussi ex facultatibus, sicut Abraham alias habebat facultates, alias vagabatur inops sine certis sedibus.

Beati lugentes.

I I.

Et hic loquitur de veris doloribus piorum, siue propter professionem accidant, siue a pœnis, aut moribus diaboli oriantur, Vt cum David pulsus in exilium agnouit culpam, & sensit se puniri. In talibus arumnis clamat conscientia, nos a Deo proiectos vel desertos esse. Sed vox Euangelij diuersim docet, Sacrificium Deo spiritus contribulatus. Item, Multa tribulationes iustorum, & hic promittitur consolatio, cum in hac vita, tum post hanc vitam, sicut docet totus Psal 4. Scitote quoniam mirificat Dominus sanctum suum, & exaudit me cum clamo ad eum. Item 33. Pauper clamaui, & Dominus exaudiuit eum.

Promissio
data lugen-
tibus.

Beati mites.

r z

Conso-

III.
Diuina de-
fensio pio-
rum, non
querentium
vindictam.

Consolatur oppressos, qui non habent vindicem et defensorem, & docet priuatam vindictam Deo commendandam esse, sicut Ioseph, Israelita in Aegypto, Dauid sub Saule, pij sub Antiocho, Ecclesia sub Diocletiano, erant sine defensione. Clarius autem intelligitur hic locus, considerata Antithesi. Tyranni existimant imperia retineri, & augeri acerbitate vindictæ, Econtra Euangelium docet, vt in caussa iusta sumus constantes, nec tamen queramus priuatam vindictam, sed exitus Deo commendemus. Et cum ex officio exercenda est vindicta, mitigemus eam, sicut exempla Dauid totam hanc doctrinam pingunt, Nunquam voluit Saulē interficere, deinde regnans, necessariam vindictam tamen sepe temperauit misericordia, pepercit Semei. Huc pertinent multa in Psalmis, vt Psal. 36. Scientes exterminabuntur, sustinentes autem Dominum, hereditabunt terram. Pharao deletus est, vicit Israel. Apostoli interfecti sunt, mansit tamen Ecclesia deletis tyrannis. Promittit igitur hic versiculus oppressis, & vindice carentibus, ac non cupidis priuata vindicta, conseruationem etiam in terra.

Exempla
politica.

Quaquam autem hæc proprie scribuntur propter Ecclesiam, tamen vt res sit magis perspicua, etiam politica exempla consideremus. In politica iusticia clementia principibus, & mansuetudo priuatis utilis est. Econtra, seuitia multis exitio fuit, non solum monstrosis tyrannis, qui etiam alijs sceleribus polluti erant, vt Phalaridi, Dionysio, Neroni, sed etiam alio-

am alioqui mediocribus, vt Pertinaci, Aureliano. Et
 ſape videmus priuatas offenſiones magnas patientia
 ſanari.

Hanc lenitatem maxime flagitat Chriſtus, quia
 in Eccleſia incidunt periculoſe offenſiones, Ideo toties
 dicit: Remittite, & remittetur vobis. Et Chriſtus
 lauans pedes Apoſtoliſ, vult nos ſanare offenſiones
 omni genere officiij, ideo dicit: Exemplum dedi vo-
 bis. Et Petrus inquit, Dilectio tegit peccata. Ha ſen-
 tentia omnes huc transferantur. Et quia in periculis
 ſama, aut rerum, ſi deſit vindex, timemus nos, &
 noſtra peritura eſſe: ideo hic promittitur conſerua-
 tio, cum ait, Poſidebunt terram. Sicut Iſrael in
 Aegypto conſeruabatur, etiamſi mandatum erat vt
 infantes interficerentur.

Beati qui ſitiunt & eſuriunt iuſticiam.

Sitire iuſticiam, eſt vero dolore & zelo affici, vt
 propagetur gloria Dei, vt iuſta ſit gubernatio, &
 ſcandala, & mala exempla tollantur. Eſt autem hac
 particula quaſi declaratio quaedam ſuperioris. Antea
 dixit ſalutarem eſſe clementiam, nunc addit hanc
 clementiam non debere eſſe diſſolutionem ſeu igna-
 uiam. Accedat zelus, ſit vigilans, intentus, acer,
 vnusquiſq; in ſuo officio. Eſtq; oppoſita ſententia Epi-
 cureis, qui nihil curant qualiacunq; vitia, ſeu reli-
 gionum, ſeu alia, Vt nunc rident nos Epicurei, cum
 de idololatria aut de libidinibus querimur.

Hanc ignauiam deteſtatur Chriſtus, & precipit

r 3

zelum,

IIII.
 Sitire iuſti-
 ciam.

Promissio
de fructu.

zelum, ac addit promissionem. Nam impij dicunt pios frustra moliri emendationem. Christus econtra promittit labores non fore inanes, Saturabuntur, inquit. Item, hi sitientes intelligantur non Cynici, aliena vitia tantum reprehendentes, ad sua committentes, sed sese quoq; emedantes, iuxta illud: Iustus primum accusator est sui, postea occurrat alteri.

Beati misericordes.

V.

Promittitur merces beneficis, qui defendunt aut adiuuant afflictos, ut qui tegunt eos, qui propter professionem Euangelij affliguntur, iuxta Psalmum: Beatus, qui intelligit super egenum & pauperem, &c.

VI.

Beati mundo corde, id est, casto, sicut ad Hebræos dicitur: Sectamini sanctificationem, id est, castitatem, sine qua nemo Deum videbit. Et visitata pœna est libidinum cœcitas, ut Roma. 1. & Ephes. 4. dicitur.

VII.

Beati pacifici, id est, recte dyjudicantes dogmata, recte sanantes iniustas discordias Ecclesie, vel regnorum, cedentes alijs bona conscientia, propter pacem.

VIII.

Continetur autem hic maxima pars Decalogi. Nam ad primum preceptum pertinent hæ virtutes, Veritas & fortitudo in confessione, de qua dicit, Beati qui persecutionem patiuntur. Item, Fides expectans has promissiones & retinens veritatem, propter has promissiones. Item, Patientia in qualibuscunq; erumnis. Nam hæ virtutes sunt cultus, de quibus concionatur primum preceptum.

Ad se-

Ad secundam tabulam pertinent mansuetudo in mitiganda vindicta, beneficentia, castitas, caritas vel equitas in facienda pace. Ad primum praeceptum pertinet sitire iusticiam, id est, zelus, &c.

De dicto: Non veni solvere legem.

Lex aeterna est aeterna & immutabilis sententia Lex aeterna
voluntas
Dei. in mente diuina, quae est regula iusticiae, praecipiens quales omnes creaturas intelligentes esse oporteat, & quae facere & omittere debeant, & iram Dei ac poenas praesentes & aeternas denuncians ijs, qui non praestant perfectam obaedientiam.

Etsi autem Deus est agens liberrimum, tamen ut haec propositio aeterna & immota est, Deus est sapiens, iustus, bonus, ita haec propositiones sunt aeternae & immotae, Deus vult iusta, Deo debetur obaedientia. Nec imaginemur legem Dei moralem quiddam mutabile esse, quod abrogari ac deleri possit, sicut tabula affixa parieti amoueri potest, aut sicut lex Spartana de numino aeneo mutari potuit. Manet in Deo noticia, quae est regula iuste faciendi. Manet voluntas vere, non simulate volens iusta, & vere, non simulate reiiciens iniusta, sicut Psal. inquit, Non Deus volens impietatem tu es. Et harum noticiarum diuinarum similes impressae sunt humanae menti, quae semper manent & iudicant facta. Quare abrogatio legis non fingatur talis, quasi nunc Deus non irascatur ruenti contra legem moralem, sicut non irascitur edenti carnem suillam.

Propter
quid remit-
tatur pecca-
tum.

Sed dicat aliquis, Si lex moralis est aeterna & im-
mota sententia, sequetur, non esse remissionem pec-
catorum? Respondeo: Cum omnis lex obliget ad obæ-
dientiam, vel ad pœnam, nec nos lapsi nisi per soluta
pœna restitui poteramus. Est autem pœna deriuata
in filium Dei, nec recipit Deus lapsos nisi propter Fi-
lium, nec approbat peccatum, etiam si credentes re-
cipit, sed iram suam aduersus peccatum ingentem
declarauit in passione filij. Cum igitur de remissione
peccatorum cogitamus, fide intueamur Filium pro
nobis crucifixum, vt persolueret pœnam, & agno-
scamus Deum vere & horribiliter irasci peccato, nos
autem propter Filium recipere.

Quomodo
Christus im-
plet legem

Ideo dicit Christus, se implere legem. Et Paulus
inquit, Finis legis est Christus, id est, lex testificatur
de Christo, vt victima omnes significantes Christum,
admonent venturum fuisse Dominum, qui solus im-
pleret legem. Implet autem tripliciter. Primum susti-
nendo pœnam pro nobis, cum ipse fuerit sine pecca-
to, & habuerit integram obædientiam, & tamen
pro nobis factus sit victima.

Secundo effectiue implet, quia ipse instaurat hu-
manam naturam, & dat Spiritum sanctum & vitam
aeternã, vt rursus in homine existat vera obædientia,
quæ hic incoatur, & perficitur in resurrectione, &
erit aeterna, Sicut dicitur, Dabo legem meam in cor-
de eorum, vbi diserte dictum est, meam, vt sciamus
nouam & aeternam vitam, vere esse sapientiam, ius-
ticiam,

sticiam, obœdientiam, congruentem ad ipsam legem sonantem in monte Sina.

Cum igitur dicitur, Christum implere legem, etiam hic gradus complectendus est, quod videlicet efficiat dato Spiritu sancto, ut in nobis vera, integra, & æterna obœdientia restituatur. Et quia dicit, legem meam, satis intelligi potest, legem moralem esse æternam sententiam in mente diuina, quia vult eam restituere in hominum cordibus. Non est igitur abolita, sicut abijcitur Calendarium præteriti anni, ut aliqui insulse loquuntur.

Tertio implet legem Christus docendo, id est, testatur se eam non abolere ne fiat, sed proponere eam, ut peccata arguat, & doceat quæ opera Deus postulat. Vult enim Deus nos verbo suo regi, nec vult nos nostris imaginationibus excogitare opera & cultus, sicut ethnici excogitarunt, sinxerunt idola sine fine, permiserunt sibi libidines, & interim cumularunt sacrificia, & aliqua opera ciuilia exercuerunt, quibus arbitrabantur se iustos esse, & placere Deo, sicut iam sacrificuli sua opera laudant, Missas, obseruationes rituum, obœdientiam, quam proprijs legibus præstant, & negligunt leges diuinas de vera doctrina, vero cultu, & castitate. Reuocat autem nos

Christus ad legem Dei, hanc vult esse doctrinam pœnitentiæ, & regulam bonorum operum.

I N P E N T E C O S T E

D E E V A N G E L I O,

I o a n . 1 4 .

SI diligitis me, mandata mea seruate. Et ego rogabo Patrem, & alium Paraclerum dabit vobis, vt maneat vobiscum in æternum, Spiritum veritatis, quem mundus non potest accipere, quia non videt eum, nec scit eum. Vos autem cognoscitis eum, quia apud vos manebit, & in vobis erit. Non relinquam vos orphanos, veniam ad vos.

Deploranda est negligentia nostra, qua immensum & inenarrabile beneficium Dei, quod propter filium dat Spiritum sanctum, per quem vincitur peccatum & mors, non satis consideramus, nec tanti facimus, quantum est: imo nec excitamus nos, ut credamus dari, ac petamus tantum munus. Hanc nostram infirmitatem primum agnoscamus, accuse-
Humana infirmitas.
 mus & deploremus. Sicut Lucae 11. castigat Christus hanc segnitiam, ubi fit mentio de vidua, qua assiduitate perficit, ut iudex tandem faciat officium. Vbi addit Christus: Petite, & accipietis, Si homines possunt dare bona hominibus, quanto magis Pater celestis dabit Spiritum sanctum petentibus? Hanc castigationem ignauię nostrę, & adhortationem Christi, diligenter nobis proponamus, & nos excitemus his ingentibus promissionibus, & discamus magnificere munus.

Sed ita est, mundus non nouit Spiritum sanctum, sicut hic in textu dicitur, quia non nouit Christum. Mundus nō nouit Spiritum sanctū. O tristem vocem, mundus non nouit Spiritum sanctum, quia non nouit Christum. Imo mundus aut deridet, aut persequitur Spiritum sanctum & Christum. Plurimi querunt opes, voluptates, nec experiuntur Spiritus sancti auxilia. Papista volunt tueri suam auctoritatem, idololatricos cultus, pompas operum. Non intelligunt veram iusticiam, & veram inuocationem, imo persequuntur. Ideo nec Spiritum sanctum, nec Christum norunt. Sed textus addit.

Vos.

Vos autem agnoscitis Spiritum sanctum,

Hic denus operam, vt & nos simus ex hoc numero agnoscentium. Consideremus igitur verba textus.

Ego rogabo Patrem, & alium Paracletum dabit vobis, &c.

Ne simus prolixi, quia nemo de his rebus satis dicere potest, Sed pijs audita vel lecta aliqua tali parte Euangelij, toto die meditari & circumferre animo debent. Hoc est celebrare festum diem, & hac meditatione proficiunt pijs auditores. Sed ne simus prolixi, duo haec obseruanda sunt.

Primum ipsa promissio, quod Christus promittit se daturum Spiritum sanctum.

Paracletus
quid.

in subm
-res
-ficti

Secundo, quid agat Spiritus sanctus, quod hic additur, quia vocat παρακλητον. Hec est dulcissima appellatio Spiritus sancti, vocatur παρακλητος, quod significat aduocatum in iudicio. Sed haec appellatio multa officia complectitur. Nam aduocatus est, qui patrocinium in iudicio suscipit, praesertim eius, cuius causa periclitatur, & alioqui destitutus est defensione, hunc monet, regit consilio, hortatur & confirmat, dicit pro eo, & quantum potest tuctur, vt liberet periculo.

Spiritus san-
ctus Para-
cletus.

Ita cum Christus hanc suauissimam appellationem tribuit Spiritui sancto, testatur similia eius esse officia, videlicet, ideo mittitur ab aeterno Patre, & Filio, domino nostro Iesu Christo, vt absit nobis miseris, reus aeternae irae, & iudicij diuini, horum est patronus,

tronus, suscipit defensionem, suggerit nobis salutaria, monstrat consilium, quomodo liberemur, quin & accendit lucem in cordibus, vt intelligant Euangelium de remissione peccatorum, consugiant ad Christum, & credant sibi propter eum ignosci. Deinde est hortator, & mouet corda, vt assentiamur, & confirmat assensionem, erigit perterrefactos, iubet considerare de salute, loquitur etiam pro nobis, scilicet mouens & impellens corda, vt ausint inuocare & certo expectare opem, sicut dicitur Rom. 8. Accepistis spiritum adoptionis filiorum, quo clamamus, abba Pater, &c. Item, ipse Spiritus interpellat pro nobis gemitibus inenarrabilibus. Deniq; etiam in confessione palam est noster orator, adiuuat & confirmat dicentes. Sicut dicitur: Dabo vobis os & sapientiam, cui non poterunt resistere omnes aduersarij vestri. Quid potest dici dulcius? ô felices, quibus promissum est, & datur tantum beneficium. Hac breuiter de appellatione, sed consideremus etiam hæc duo, & quod promissus sit Spiritus sanctus omnibus amplectentibus Euangelium, & quod sit eius officium.

DE PRIMO.

DE primo diligenter inculcemus nobis promissionem, & sciant singuli eam ad seipso pertinerere. Multi sic cogitant, Video quosdam fuisse magnos viros, vt Moysen, Heliam, &c. qui mirabilia fecerunt, hos credo fuisse donatos Spiritu sancto. Sed nos imbecilles tantum regimur humana ratione,

Spiritus S.
omnibus
promissus.

non

non audemus petere aut expectare Spiritum sanctum.

Hac est impia & execranda imaginatio, sunt igitur opponenda promissiones, quae testantur omnes vocari: Venite ad me omnes. Omnibus vult Christus impertire hoc beneficium. Et quanquam non sumus pars Moysi aut Heliae, quia Deus vult esse membra Ecclesiae dissimilia, tamen omnibus inuocantibus Christum in fide, datur Spiritus sanctus, sicut Paulus inquit, ut promissionem Spiritus accipiamus per fidem. Et scito sic accipi Spiritum sanctum, per auditum Euangelij & fidem, non sicut Anabaptista cogitant, aut Monachi, qui omnes sunt Entusiastae. Anabaptista secedunt in angulos, fingunt sibi speculationes, nolunt hac vita civili viuere, His modis putant se accipere Spiritum sanctum, sicut & Monachi, & idololatra Papista iactitant se consequi Spiritum sanctum per suas ludicras ceremonias, Missas, & opera traditionum.

Quomodo
accipitur
S. sanctus.

Sed nos discamus dari Spiritum sanctum per verbum Dei, quandocumque nos eius cogitatione consolamur, audientes, vel legentes, vel cogitantes verbum Dei, & inuocamus Deum, ac credimus nobis ignosci propter Christum, & nos iuari. Hac fiunt in vera poenitentia, & quotidiana inuocatione omnium, qui agunt poenitentiam, & non perseuerant in delictis contra conscientiam.

Dixi de prima parte, scilicet de promissione. Nunc dicam de secunda, quid agat Spiritus sanctus Hic Christus facit Antithesin.

Non

Non relinquam vos orphanos.

Brevis est oratio, sed est vera imago Ecclesie coram mundo. Et sicut nos ipsi plerumq; iudicamus, quando sentimus onus arumnarum nostrarum. Vide an non sumus orphani? Mundus nos persequitur, sumus cœtus exiguus, dissipatus, male coherens. Non habemus humanam principem, regem pontificem. Ridiculum est Papa & regibus, quando nos vocamus Ecclesiam. Demde singuli suas misérias considerent. Nonne sumus orphani, sine defensore, sine certis auxilijs? Et præsertim tunc intelligeremus nos esse orphanos, si potentiam diaboli aliquo modo cerne-remus.

Ecclesia cœtus orphanorum in mundo.

Ergo aduersus tantos hostes promittit Christus Spiritum sanctum, ait: Non relinquam vos orphanos, sed ego sum Pontifex vester, Rogabo Patrem. Crede, non frustra orat Filius, impetrat nobis à Patre auxilium. Quod? Spiritum paraclætum, qui in nobis lucet, dat consiliũ, erigit animum, incoat vitam aternam in nobis, sicut hic dicitur: Vt maneat vobiscum semper.

Vt autem de his beneficijs cogitare possimus, & nos ipsos excitare, Proponamus nobis dulcissimum dictum ex Zacharia, vbi scriptum est.

EFFVNDAM super domum David Spiritum gratia & præcun.

Dictum Zachariae 13.

Hac vox omnia complectitur, & docet qua sint bona opera, qui sint summi & veri cultus Ecclesia. Omnes gentes, etiam barbara, habent cultus Dei externos,

**Veri cultus
Dei.**

ternos, honesta opera. Sed hi nondum sunt cultus, quibus proprie colitur & apprehenditur Deus, sola Ecclesia habet veros cultus, quos prestat, cum accipit Spiritum gratiæ & precum.

**Spiritus
gratiæ.**

Quid significant hæc verba? Spiritus gratiæ significat Spiritu sancto nos iuuari, vt statuamus nos esse in gratia Dei, certo placere Deo, nobis peccata esse remissa propter Christum. Hæc fides in omni afflictione agnoscit Deum adesse opitulatorem, esse propitium, non esse deserturum orphanos. Hæc fide Spiritus sanctus est *παράκλητος*, consolator & viuificator.

**Spiritus
precum.**

Sequitur altera particula, Spiritum precum. Cum simus orphani in mundo, opus est nobis defensore & auxiliatore Deo. Ideo excitantur corda Spiritu sancto, vt inuocent Deum, sicut & Paulus inquit: Spiritus adiuuat nos, vt clamemus, Abba Pater. Ideo Ecclesia est onerata ingentibus periculis & arumnis, vt hanc inuocationem exerceamus, fide clamemus ad Deum, expectemus auxilium. Nec putes hæc tantum magnifica verba esse, pijs credentes experiuntur vere adesse Deum opitulatorem & auxiliatorem, Et res magna & magna miracula sic fiunt in mundo. Sic

**Miracula in
Ecclesia per
inuocationem.**

seruatur tua familia contra diabolium. Sic seruantur regna, vt Ezechias & Esaias precibus pellebant Assyrios. Alia miracula, vt Moysi, magis cernuntur oculis, quia Deus vult extare illustria quadam testimonia. Sed tamen Ecclesia semper habet sua miracula, que sunt inuocatione, vt Moyses, vt Elias in sua inuoca-

inuocatione gubernabantur Spiritu sancto, & res magnas & illustres gerebant.

Ita petamus nos gubernari Spiritu sancto, & sciamus veram esse Christi vocem: Dabit vobis Spiritum paracletum. Sciamus dari nobis Spiritum sanctum, exaudiri nostras preces, iuuari nos in omnibus periculis publicis & priuatis, res magnas effici contra diabolum, etiamsi mundus non cernit. Quia bellum inter Christum & diabolum mirabili modo geritur, per vasa infirma in Ecclesia, quæ Christus tamen efficit potentia diuina per Spiritum sanctum.

Memento ergo hanc vocem: Effundam Spiritum gratiæ & precum. Excites te fide, vt credas te propter Christum esse in gratia, Petito Spiritum sanctum auxiliatorem, inuoca Deum in omnibus negocijs, vt experiaris adesse hunc opitulatorem. Nunc etiam Petendus Spiritus veritatis. oremus pro Ecclesia, vt retineamus Spiritum veritatis, quia diabolus callidissime struit insidias veritati. Conatur noua sophistica obruere Euangelium, & mundus delectatur his mendacijs & prestigijs, quia nec Spiritum sanctum nouit, neq; Christum. Sed pijs qui norunt Christum, & petunt Spiritum veritatis, toto peccatore aduersentur talibus imposturis. Deus tamen seruat Ecclesiam, depellet Turcas, propter Ecclesiam, non propter impios & idololatrias. Hæc breuiter hoc die monenda sunt, vt hæc monita Christi accipiant pijs, & vna inuocemus Deum propter Filium, & petamus Spiritum sanctum, sicut promisit: Pater meus cælestis dabit Spiritum sanctum petentibus.

CONCIO PETRI.

Actor. 2.

STans autem Petrus cum vndecim,
 eleuauit vocem suam, & locutus
 est eis, Viri Iudæi, & qui habitatis Hie-
 rusalem vniuersi. Hoc vobis notum sit,
 & percipite auribus verba mea. Non
 enim sicut vos existimatis, hi ebrij
 sunt, est enim hora diei tertia. Sed hoc
 est quod dictum est per Prophetam
 Ioël, Et erit in nouissimis diebus, dicit
 Deus, Effundam de Spiritu meo super
 omnem carnem, Et prophetabunt filij
 vestri,

vestri, & filia vestrae, & adolescentuli vestri visiones videbunt, & seniores vestri somnia somniabunt. Et quidem super seruos meos, & super ancillas meas, in diebus illis, effundam de Spiritu meo, & prophetabunt, & dabo prodigia in caelo sursum, & signa in terra deorsum, sanguinem & ignem, & vaporem fumi, Sol conuertetur in tenebras, & Luna in sanguinem, antequam veniat dies Domini magnus & manifestus. Et omnis qui inuocauerit nomen Domini, saluus erit.

Viri Israëlitæ, audite verba hæc: Iesum Nazarenum virum approbatum à Deo in vobis, virtutibus, & prodigijs & signis, quæ fecit Deus per illum in medio vestri, sicut scitis, hunc definito consilio, & præscientia Dei traditum per manus iniquorum affigentes interemistis. Quem Deus suscitauit, solutis doloribus inferni, iuxta quod impossibile erat teneri illum ab eo. Dauid enim dicit in eum, Prouidebam Dominum in conspectu meo

semper, quoniam à dextris est mihi,
ne commouear. Propter hoc lætatum
est cor meum, & exultauit lingua mea,
insuper & caro mea requiescet in spe.
Quoniam non derelinques animam
meam in inferno, nec dabis sanctum
tuum videre corruptionem. Notas fe-
cisti mihi vias vitæ, replebis me iu-
cunditate cum facie tua.

Viri fratres, liceat audenter dicere
ad vos de patriarcha David, quoni-
am & defunctus est, & sepultus est, &
sepulcrum eius est apud nos vsque in
hodiernum diem. Propheta igitur
cum esset, & sciret, quia iureiurando
iurasset illi Deus, de fructu lumborum
eius sedere super sedem eius, præui-
dens locutus est de resurrectione Chri-
sti, quod neq; derelictus est in infer-
no, neque caro eius vidit corruptio-
nem. Hunc Iesum resuscitauit Deus,
cuius omnes testes sumus. Dexterâ
igitur Dei exaltatus, & promissione
Spiritus sancti accepta à Patre, effudit
hoc,

hoc donum, quod vos videtis & auditis.

CONCIO Petri tota continet tres precipuas partes.

Summa
concionis
Petri.

Prima est dictum Ioëlis, continens promissionem Spiritus sancti, & salutis eterna propriam noui Testamenti. Primum igitur describuntur beneficia noui Testamenti.

Secunda pars est concio de morte & resurrectione Messie, qui est causa beneficiorum noui Testamenti, Est q; hic locus testimonium, quod hic Iesus sit Messias, quia resurrexit à mortuis.

Tertia pars, de applicatione, quomodo hac beneficia noui Testamenti, parta per Messiam consequamur, videlicet, Agite pœnitentiam, & baptizetur vnusquisque in nomine Christi, ad remissionem peccatorum, & accipite donum Spiritus sancti.

Longa concio est, & locupletissima, qua non potest paucis tota enarrari. Prodest autem tales locos saepe meditari ad alendam cognitionem beneficiorum Christi, & confirmandam fidem, & ad excitandam gratiarum actionem, & dilectionem erga Deum. Ideo primum breuiter de prima parte concionis Petri dicamus, videlicet, de gratia noui Testamenti, & de donatione Spiritus sancti.

Duo dicit Propheta, Omnis qui inuocauerit nomen Domini, saluus erit. Item de donatione Spiritus sancti: Effundam de Spiritu meo. Vtraq; sententia

Salus pro-
missa inuo-
cantibus.

est opposita legi. Lex docet & postulat multa, sed non saluat, imo accusat, vt docet Paulus: Lex iram operatur. Sed alia est noui Testamenti predicatio, qua promittit salutem, & quidem promittit OMNIBVS, sed INVO CANTIBVS. Quid est promittere salutem? Promittere liberationem à peccato, ab ira Dei, à morte aeterna, donationem vita aeternae.

Hac affert nouum Testamentum, non propter legem, sed tantum inuocanti. Ideo enim hic dicit, Inuocans, vt discernat cultus, quasi dicat: Non quaeratur tunc iste cultus legis, sed alius cultus, scilicet inuocatio sola, qua est vox fidei credentis & accipientis promissionem, & clamantis: Abba Pater. Ideo hoc dictum dulcescet animo, cum cogitabimus promissionem esse vniuersalem, et ad nos ipsos pertinere. Et per inuocationem intelligimus fidem, excludentem propria merita, & tantum nitentem Domino, qui iam se patefecit. Oportet enim discerni inuocationem à cultu legis. Nam & hac ipsa vox: Omnis qui inuocat nomen Domini saluabitur, est abrogatio legis.

Hic admoneatur auditor, vt diligenter sibi inculcet hanc particulam, Omnis qui inuocauerit nomen Domini, saluus erit. Sciat esse summam Euangelij, & intelligat inuocationem non more legis, id est, non sic cogitet, inuocans saluabitur, scilicet, si dignus erit, si satis habebit operum, &c. sed inuocans id est, non fugiens Deum, sed credens ei propter Messiam missum à Patre coelesti.

De al-

I I.

De altera particula, *Quomodo fit hac saluatio?* Effusio Spi-

Fit hoc modo, *Effundam de Spiritu meo.* Hac est mi-

ra vox, & supra omnem humanum captum, Deus

saluabit, nō lege, sed impertiens seipsum, Effundam,

inquit, de meo Spiritu, de mea substantia, Vbicunq;

est substantia Dei, ibi est noticia Dei, dilectio Dei, vi-

ta aeterna. Quid potest Deus dare maius? quam quod

impertit nobis de suo Spiritu, de sua substantia: Sicut

Petrus inquit, nos fieri participes naturæ Dei.

Vtinam tantum donum agnosceremus, ac petere-

mus, ut hoc Spiritu confirmati, glorificaremus Deum

in confessione, & in tota vita. Sed quia non exerce-

mus, ac languescimus, ideo amittimus dona Dei, si-

cut dicitur: Habenti dabitur. Ideo magnitudinem

huius doni diuini, Spiritus sancti, in nos effusi, non

intelligimus, quia non exercemus, non proferimus

hoc donum, sed excutimus, contristamus Spiritum

sanctum. Hec sunt magna peccata in mundo, que

tamen ratio non iudicat aut cernit.

Eruditi considerent hoc verbum, M E O, cum di- DE ME O.

citur: Effundam de Spiritu meo. Primum enim sig- spiritu.

nificat spiritum esse personam consubstantialē Deo.

Deinde docet, quod Deus ita nos restituat, aliquid

sue substantiæ impertiens. Vbi autem est substantia

Dei, ibi est lux, id est, noticia vera Dei, vera dilectio

Dei, & vita aeterna. Hec omnia sunt longe supra ca-

ptum rationis, supra iusticiam legis, & humanam

sapientiam. Intelligi autem poterunt, si exercebi-

mus donum, in confessione & inuocatione quotidiana.

I I I.

Et prophetabunt filij vestri.

Prophetare. Addit signa & testimonia, & precipua opera Spiritus sancti. Primum est, prophetare, id est, recte intelligere & enarrare Euangelium, quia Euangelium est doctrina de voluntate Dei erga nos, quam humana ratio non percipit sine Spiritu sancto, sicut Paulus inquit: Animalis homo non percipit ea quae Dei sunt. Sicut iam videmus, quid agant sapientes mundi, quorum aliqui volunt videri intelligere Euangelium, cum certe non intelligant. Origenes, Hieronymus, & alij multi non intellexerunt noticiam fidei. Haec dicta Pauli, Lex iram operatur, Iustificati fide pacem habemus, adeo non intellexerunt, ut etiam absurda & impropria esse putauerint. Ita nunc multi Theologi haec dicta non intelligunt, etiam cum verba imitantur. Sed qui intelligunt? Vere inuocantes Dominum, qui habent fidem, in quos effusus est Spiritus sanctus. Hi prophetant, recte intelligunt, recte enarrant, confitentur, glorificant Deum, conseruant Deo puritatem verbi, & defendunt gloriam Dei.

Hac omnia comprehendit verbum, prophetare, Hi sunt grati cultus Deo, sicut scriptum est: Laudate pueri Dominum, &c. Hos cultus praestemus, Tales prophetae simus, veri interpretes & confessores. Discamus ergo, quantas res his concionibus proponat,

ponat, de vera inuocatione, fide, de salute aeterna, de donis Spiritus sancti in Ecclesia. Et his meditationibus accendamus fidem & timorem Dei.

I I I I .

Addit signo Spiritus sancti, scilicet, prophetia, alia signa.

Senes vestri somnia somniabunt, & iuuenes vestri visiones videbunt.

Dixi prophetiam praecipue significare intellectum & enarrationem veram verbi Dei, quia verbum Dei continet sapientiam de voluntate Dei erga nos, prorsus positam extra captum humanae rationis. Hoc donum necessarium est Ecclesia, de quo Paulus 1. Cor. 14. multa loquitur. Et magna lux est, in alijs magis, in alijs minus fulgens, alio tempore plures in Ecclesia, alio tempore pauciores sunt hoc praediti dono. Sicut tempore Samuelis plures erant in Israel recte sentientes, quam tempore Eli, cum esset, vti dicit textus, sermo Domini rarus. Tempore Apostolorum plures erant recte intelligentes Euangelium, quam postea sub Papatu, etiamsi plurimum fuerit Sacerdotum, Morachorum, Theologorum. Nunc Deus iterum aliquantulum exuscitauit hanc lucem, & orandus est, vt conseruet, & nos monendi sumus, ne ipsam extinguamus noua sophistica & humana sapientia, & fiamus Prophetae tales, qualis erat Saul, de quo dictum est, Nunquid & Saul inter Prophetas? Ita nunc de multis, qui noua sophistica corrumpunt

Euangelium, quarunt conciliationes dogmatum, congruentes ad sapientiam humanam, ambiguas, flexibiles & fucatas, dici potest, Nunquid & hi inter Prophetas?

Quando pectora sunt ociosa aut occupata humanis cupiditatibus, incipiunt fastidire verbum Dei, Postea ut querant pacem & otium, accommodant se iudicijs impiorum, & sinunt deprauari veram doctrinam. Ita redit diabolus ad domum purgatam. Hac magna mala prudenter cauenda sunt, Sed mundus insanit suis cupiditatibus, & hac peccata non intelligit. Ideo Spiritus sanctus nos admonet & arguit per Euangelium, monstrat has insidias, & iubet ut vigilemus & caueamus, Et tantum de prophetia.

Somnia & visiones Spiritus sancti.

Addit autem Ioel alia testimonia Spiritus sancti: Senes somnia habebunt, & iuuenes habebunt visiones. His verbis non tantum vaticinia de rebus futuris intelligit, sicut Ioseph, Daniel fuerunt vates. Et Paulus habuit visionem, ut dicit in Actis cap. 16. Sed generaliter omnia dona complectitur, qua Paulus recenset 1. Cor. 12. Vult enim in genere dicere, futurum esse, ut Spiritus sanctus declaret se multis donis, prophetia, vaticinijs rerum futurarum, scientia gubernationis.

Vt hic cum de senibus loquitur, intelligit gubernatores, hi habebunt diuinos motus, diuinitus regent politias, vel magna negocia Ecclesiastica, aut politica. Sicut interdum princeps aliquis habet sapientem aut pium consiliarium, aut ciuitas pium senatorem.

Nec pu-

Nec putes hic fieri mentionem de vulgaribus somniis, sed sequuntur in textu & alia appellationes. His omnibus varia dona significat Ecclesie & gubernationi necessaria, qua etsi omnia sunt miraculosa, & Dei insignia opera, tamen alia alijs magis cernuntur, Vt cum Petrus sanaret claudum, vel cum educeretur ex carcere, id vocatur miraculum. Et magnifit, quia incurrit in oculos, cum alia haberet multo maiora miracula, vt, quod assidue defendebatur contra diabolum, & contra tyrannos, Item, quod permansit in doctrine puritate, quod eius conciones erant efficares, quod eius gubernatio fuit felix. Hec sunt magna & vera miracula, ad qua accedunt etiam interdum alia rara opera, qua magis incurrit in oculos.

Vera miracula Ecclesie.

Sic ergo intelligatur hic locus de omnibus donis Spiritus sancti in Ecclesia generaliter. Et meminerint pii, qui sunt in gubernatione, vel Ecclesie, vel politica, vel principes ac eorum consiliarij, & seniores ciuitatum, quod hic dicitur de senibus: Senes habebunt donum Spiritus sancti. Hic locus admonet gubernatores, vt sciant humanam sapientiam non sufficere magnis rebus agendis, nec in negocijs Ecclesiasticis, nec in alijs, Sed opus esse Spiritu sancto, gubernatore & duce, & orent cum Dauide, vt surgat Deus ad iudicium quod mandauit, id est, ad regimen. Psalm. 7. & 71. Surge Deus, iudica terram,

Gubernatoribus opus est Spiritu sancto.

V.

Haecenus breuiter dictum est de donis & testimonijs Spiritus sancti, qua addita sunt promissioni Euangelij.

angelij de saluatione promissa per Mesiam, Addit autem textus aliquid de tempore Mesia, & de signis præcedentibus gloriosum aduentum Mesia, quem etiam prodest cogitare, vt securitas carnalis corrigatur.

De signis & prodigijs.

Propheta interdum simul loquuntur de vtroq; aduentu Christi, vt hic Ioël loquitur de reuelatione Euangelij, & statim adiungit gloriosum aduentum Christi in nouissimo iudicio. Pars prophetia intelligatur de primo aduentu, pars de secundo. Nam que de signis dicit, Mittam sanguinem, ignem, sol mutabitur, &c. Etsi hæc etiam possunt accommodari ad tempus passionis Christi, tamen describunt totum tempus post Euangelij reuelationem vsq; ad iudiciũ, videlicet excidium totius Iudaica gentis, mutationes regnorum, & calamitates publicas, quæ erunt seuiore in fine, sicut præmonet Christus Matth. 24. & Luca 21. vt videmus iam omnibus regnis impendere mutationem. Et prædictum est nominatim de Gog & Magog, id est, de Turcis, quod sint vastaturi armis magnam partem Ecclesie. Prædictum est & de Antichristo, seu pseudopropheta, id est, Papa, qui sedebit in templo Dei, id est, in ipsa Ecclesia, & grassabitur dolo & vi.

Hæc mala consideremus, & fide nos magis muniamus, & oremus Deum, vt nos seruet, quia in Luca, cum eadem prædicuntur: Erit pressura gentium, tamen additur consolatio eadem, Prope est redemptio vestra. Item, Vigilate & orate, vt possitis hæc effugere. Cer-

Prædicatio-
nes calami-

re. Certe pericula temporum hortantur nos ad pre-
 cationem, & monent instare illum diem, quo omnes
 impij cum diabolis in eternas pœnas abijcientur, &
 Filius Dei glorificabit Ecclesiam suam. Hoc iudicium
 nobis proponamus, & sciamus non procul abesse. Gog
 & Magog vere peruenit in summum fastigium, &
 Antichristus iam reuelatur. Hæc sunt signa ultimi
 temporis, de quo prædictum est, fore, vt crescat tunc
 impietas. Ideo simus vigilantes & cauti, ne deficia-
 mus à vera doctrina, timeamus & inuocemus Deum,
 vt nos regat, Non offendamus eum nostra ingratitu-
 dine, & turpitudine morum. Hæc admonitio necessa-
 ria est, quando de signis postremi temporis dicitur.

tatum hor-
 tantur ad
 orandum.

SECUNDA PARS CON-
 cionis Petri.

Viri Israëlitæ, audite verba hæc.

IN priore parte concionis dictum est, de ipsis noui
 Testamenti beneficijs, de saluatione, & de dona-
 tione Spiritus sancti, qui est arrhabo nouæ & æternæ
 iusticiæ & vitæ. Nunc sequitur pars secunda, de caus-
 sa seu autore horum beneficiorum, scilicet de Messia.
 Et diligenter considerandum est, hanc concionem de
 Messia passo, resuscitato, glorificato & regnante,
 opponi carnalibus imaginationibus Iudæorum, de re-
 gno mundano Messie, quasi dicat Christus, Vos ex-
 pectatis Messiam, & liberatorem, qui pulsus Roma-
 nus, tribuat vobis imperium mundi, Ecce iam venit
 Messias, aliter regnat, quam vos putatis. Factus est
 victima

Quod Mes-
 sias venerit.

victima pro peccatis generis humani, cum à vobis interfectus est. Deinde resuscitato Deus omnia subiecit. Hunc Iesum quem vos crucifixistis, scitote Messiam & Salvatorem esse.

Vt autem nunc cum Iudæis duæ nobis præcipue sunt quæstiones. Altera an Christum oportuerit pati, et non habere mundanum imperium, sed cælestè. Altera, an venerit Messias, & sit ne hic ipse Iesus, quem nos prædicamus, crucifixum, & resuscitatum esse. Ita duas res agit Petrus, hunc ipsum Iesum esse Messiam, & quod post interfectionem resuscitatus, regnet.

DE prima quæstione. AN hic sit Messias.

Testimonia
quod Iesus
crucifixus
sit Messias.

Quod autem hic sit ipse Messias, probat sic: Quia Deus magnis signis & miraculis testatus est, hunc diuinitus missum esse. Secundum testimonium, quia scriptura testantur, Messiam resuscitandum esse. Hic reuixit ex morte, Ergo hic est Messias. Maiorem probat ex Psalmo, Non relinques animam meam in inferno, nec dabis sanctum tuum videre corruptionem. Hæc sunt dicta de Messia, quia certum est Dauidem esse mortuum, & nondum resurrexisse, sed vaticinatum esse de Messia, Quia enim Deus promiserat Dauidi quendam de lumbis ipsius habiturum regnum æternum, Inde ratiocinatus est, necessario resurrecturum esse illum secundum carnem. Cum igitur testetur scriptura Messiam resurrecturum esse, & hic resurrexerit, Ergo hunc Messiam esse certum est, & nos sumus testes resurrectionis ipsius.

DE se-

DE secundo. Quale sit regnum Messie.

Quod sit regnum cœleste, & quod oportuerit Christum pati, hi ipsi Psalmi probant, *Conserua me Domine, quia mihi non bene est propter te.* Et Psal. Dixit Dominus, idem probat, Messiam habiturum regnum perpetuum, & potentiam diuinam ad abolendam mortem & peccatum, & ad dandam iusticiam & vitam æternam. Ideo hic dicit, *Exaltatus à Deo, Effudit Spiritum sanctum.* Tale regnum erit, scilicet liberatio à peccato, & morte æterna, donatio iusticia & vita æterna.

Quale reg-
nū Messie.

Tertia pars est, de applicatione, sed ante applicationem est doctrina de peccato, & predicatio penitentia. Vide autem, quod peccatum accuset, scilicet, quod non nouerint Filium Dei, imo crucifixerint ipsum.

Peccata. Populus contempsit signa Dei & manifesta miracula, non credidit Prophetis aut verbis Christi, interfecit Christum. Hac peccata non iudicat ratio, & tamen omnes sumus rei. Iam hoc tempore quam horribiliter contradicitur verbo Dei? Interficiuntur sancti, & multi consentiunt, etsi manu non interficiunt. Hi omnes sciant se sic reos esse, sicut hic Petrus dicit, *Sed liberantur per nomen Iesu credentes.*

Accusatio
peccati In-
dorum.

Psal. 16. *Conserua me Deus.* Argumentū Psalmi initio recitetur, Psalmum principaliter esse vaticinium de Christo passuro & resuscitando, & est insertum discrimen vera Ecclesia, & Synagoga persecuentis Christum, titulo Ecclesia Dei.

Enarratio
Psalmi.

Sed di-

Sed dicat aliquis, quare loquitur in prima persona? Conserua me, quasi de seipso Dauid loqueretur. Respondeo, Peculiariter loquitur de Christo, & verba sic intelligenda sunt, quod Christus ipse loquatur. Sic & Psal. 22. Deus Deus meus, quare me dereliquisti? Et Psal. 50. Expectans expectaui, &c. Et tamen in Christo etiam postea membra complectitur, que scit propter Christum resuscitanda esse, qui resurgit primus, vt sit autor resurrectionis & vita eterna omnibus membris. Quare sicut de Christo dicitur, eum non mansurum in morte, sed resurrecturum esse diuina potentia, ita significatur de omnibus membris, quod eorum corpora sint reuictura. Ita in alijs Psalmis, cū principaliter vaticinetur de Christo, tamen propter effectum, qui ad membra pertinet, Psalmi etiam ad membra accomodantur. Sed tamen prudenter considerandum est, quæ proprie Christo soli tribuantur, vt in hoc Psalmo de merito & applicatione passionis filij Dei, quod sit victima & sacrificium pro alijs, quod de sanctorum afflictionibus non dicitur, quæ etsi fiunt sacrificia propter Christum fide, id est, cultus Deo accepti, tamen non merentur ipsis aut alijs remissionem peccatorum. Item, de Christo solo etiam hæc verba dicuntur, Non dabis sanctum tuum videre corruptionem, vt hic Petrus exponit, Caro eius non vidit corruptionem, vt Dauid, cuius sepulcrum adhuc apud nos est.

Doctrina
Psalmi.

Habet Psalmus vtilissimam doctrinam. Est testimonium de resurrectione, & nos ipsos confirmare debet,

debet, in petitione, & expectatione vitæ aeternæ, Item discrimen Ecclesiæ docet, quæ sit vera Ecclesiæ, & confirmat nos, ne moueamur specie & autoritate falsæ Ecclesiæ. Docet item, vt curemus esse membra veræ Ecclesiæ, & fugiamus falsam Ecclesiæ, non faciamus cum ea conciliationes, quæ eorum abusus confirmant. Non recipiam, inquit, libationes eorum, nec sumam nomina eorū in labijs meis. Hic Christus reijcit omnes missas impiorum, & omnes cultus, damnat eorum Ecclesiæ, dicit se nolle eam nominare, id est, nolle vocare eam Ecclesiæ suam, nolle pro ea orare. Nihil potest tristius & horribilius dici. Ideo sumus cauti, ne stabiliamus eorum impietates. Postremo totus Psalmus est tanquam promissio, quod Deus velit membra Ecclesiæ suæ exaudire, & liberare à morte aeterna. Ita nos quoq; recitemus hunc Psalmum, & agglutinemus nos tanquam membra capiti Christo, qui est primogenitus ex mortuis. Sunt autem quatuor membra Psalmi. 1. Petitio Christi vt seruetur, cum expositione passionis. 2. Applicatio passionis, & repudiatio falsorum cultuum impij cætus. 3. Narratio de resurrectione. 4. Finis resurrectionis, vt Ecclesiæ collecta, vere agoscat Deum, & celebret in vita aeterna.

PRIMVS versus est inuocatio & propositio, petens liberationem, & addit causam, quia spero in te, & te Deum meum inuoco. Nam hoc significat, quod ait: Dixi Domino, Deus meus es tu, id est, te vnum inuoco, & statuo esse omnipotentem, liberatorem ex morte, & quidem propiciū mibi, volen-

tem, exaudire, & saluare confugientes ad te, Hunc tibi honorem tribui vis, quod velis saluare, iuxta tuas promissiones, confugientes ad te.

Querela & narratio passionis, Bonum meum non propter te, seu, non est mihi bene propter te, id est, sum in afflictionibus, & videor etiam à te desertus, sicut clamitat in Psalmo: Deus Deus meus, quare me dereliquisti? Sed clarius est quod dicit: Affligor propter Te, iuxta illud: Propter te mactamur tota die.

Describitur ergo hoc versu, qua sit causa passionis Christi. Propter te patior, id est, propter tuum arcanum consilium de restituendo genere humano, quod voluisti me fieri victimam. Huic tue voluntati obtempero, & sustineo horrendas pœnas, non propter aliqua mea delicta. Quare cum sis Deus meus, & velis me seruare, & colligere tibi aliquam Ecclesiam aternam, ne sinas me in his erumnis succumbere, sed confirma & sustenta, & libera me.

Applicatio
sacrificij
Christi.

Sanctis qui sunt in terra. Quasi dicat, Ad hos pertinet hac mea passio, Estq; hac applicatio pro Ecclesia, sicut Christus ipse ante passionem suis verbis applicauit, Rogo pro eis, non pro eis tantum, sed pro omnibus qui credituri sunt per verbum eorum. Pater sanctifica eos in veritate, sermo tuus est veritas. O dulcem consolationem: hic ostendit filius Dei se esse Pontificem nostrum, & interpellatorem apud Deum. Ita hic applicat, Mea passio seruit sanctis & honorandis in terra, his est profutura ad salutem, qui sunt sancti, id est, Deo dicati, Deum inuocantes, agnoscentes,

scientes, colentes, Hi sunt, qui meum Euangelium amplectuntur, hos iudico sanctos & gloriosos, pro ^{sancti &} his me offero, sicut alias inquit, Ego pro eis sanctifico ^{gloriosi.} meipsum, his applico meum sacrificium, hos amo & complector, & pro his rogo. Ita hic declarandum est vocabulum, Sancti. Estq; hic ipse articulus in Symbolo, Credo Ecclesiam catholicam sanctam, id est, dicatam Deo, vere agnoscentem, colentem & celebrantem Deum, in fide & confessione filij Dei. Hec etiam est honoranda & gloriosa, quia Deus vicissim eam honore afficit, tribuit ei gloriam, scilicet, Spiritum sanctum, & per Spiritum sanctum lucem, iusticiam, & vitam sempiternam.

Brevis est versiculus, sed pulcherrima descriptio Ecclesie, Et hinc sequitur Antithesis, quam mox adiungit. Atij non sunt sancti, id est, non sunt dicati Deo, non agnoscentes Deum, non colentes, nec sunt honorandi, id est, carent gloria Dei, non sunt ornati a Deo luce, sapientia, iusticia, vita aeterna.

Multiplicata sunt idola illorum, post que festinant. Dixit se passum esse pro vera Ecclesia, Hanc nunc discernit ab impijs, qui nolunt verum Deum agnoscere, & persequuntur Christum & Patrem. Tradit igitur discrimen falsa et vera Ecclesia. Sicut autem in descriptione vera Ecclesia duo bona nominavit, sanctitatem & gloriam: Ita in descriptione falsa Ecclesia nominat duplex malum, Malum culpa, id est, peccata: & malum poene, videlicet, reiectionem & damnationem. Peccata sunt, falsa Ecclesia excogitat sibi

Antithesis
de falsa Ec-
clesia.

Idololatria
falsa Eccle-
sia.

Idololatria
Iudeorum
& Mahome-
nistam.

Cultus ido-
latriæ.

sibi idola, imo multa idola comminiscitur, quarit aliū Deum, & ad hunc festinat, huic confidit, hunc celebrat. Quid est autem idolum colere, aut alium Deū? Multiplex est idololatria, Primum sunt idololatra, qui hoc fingunt esse Deum, quod non est Deus, sicut ethnici statuas suas, Iouem, Martem, Iunonem, sic etiam Papista sanctos putant esse Deos, inuocant eos tanquam sint omnipotentes, tanquam videant motus omnium cordium. Hac adhuc est manifesta idololatria, Et ad hunc gradum pertinent Athei seu Epicurei blasphemii, qui sentiunt prorsus nihil esse Deum, aut non curare humana dicunt, quales sunt plurimi Pontifices & canonici, & alij Epicurei, qui cogitant Euangelium esse fabulam. Pertinent etiam huc, qui negant Christum esse Deum, vt Iudæi & Arriani negant filium Dei crucifixum & resuscitatum, esse Deum. Hi omnes, non colunt & inuocant verum Deum, imo nullum Deum habent, quia hunc solum & vnicum Deum non norunt nec inuocant, qui est Pater Domini nostri Iesu Christi, de quo dixit: Hic est Filius meus dilectus, quo delector, Hunc audite. Sic vult agnosci & inuocari, sicut se ipse patefecit, quod sit Pater huius Filij, qui est eius coeterna imago, & quod propter hunc velit credentes & inuocantes recipere, et dare vitam æternā. Sicut Ioan. 17. dicitur: Hac est vita æterna, vt cognoscant te solum esse verum Deum, & quem misisti Iesum esse Christum.

Secundus gradus est obscurior, sed superiori cognatus,

natus, idololatria est colere Deum sine verbo ipsius, excogitatis proprijs cultibus, & considerare his cultibus, quod propter eos Deus exaudiat & benefaciat. Sicut olim Iudaei excogitabant varios cultus, & fiduciam horum cultuum habebant. Ita nunc Papistae colunt Deum cultu Missae, votis, Monachatu. Haec res, Missa, Monachatus, sunt vera idola, quia scriptum est, frustra colunt me mandatis hominum. Item honos qui debetur Christo, scilicet, fiducia Mediatoris, transfertur in Missam, in vota, in mortuos sanctos, & similes res.

De talibus cultibus concionatur Ieremias 7. Hec est gens quae non audiuit vocem Domini Dei sui, neque recepit disciplinam, perijt fides, & ablata est de ore eorum, dedicauerunt excelsa Tophet. Dicit sacella passim condidisse, instituisse cultus sine mandato Dei, sicut tunc etiam liberos immolabant & interficiebant. Et sicut in mundo manent alia peccata contra secundam tabulam, ita multo magis manent omnibus aetatibus, omnibus temporibus peccata contra primam tabulam. Nam diabolus maxime conatur homines auertere à Deo, falsis opinionibus & cultibus.

Synagoga tempore Christi non habebat statuas, & tamen erat idololatræ, negabat Christum esse Filium Dei, & falsa fiducia seruabat ceremonias, partim traditas in lege, partim excogitatas ab hominibus. Hi cultus eorum erant idola, quibus confidebant ignorantes Euangelium, Christum & veram

inuocationem, quæ sit fiducia misericordia promissa propter Christum.

Idololatria
Papistica.

Iam hoc tempore multo maior est idololatria, Papista persequuntur Euangelium & vocem Christi, negant Christum esse Mediatorem, & finxerunt sibi suos cultus falsos, Missam, Monachatus, satisfactionem inuocatione sanctorum. Hæc omnia prædicant esse iusticiam, merita remissionis peccatorum, & applicant alijs. Hæc sunt idololatræ, quia sunt contumeliosa in Christum, item, sunt recepta sine verbo Dei, Item fiducia quæ Deo debetur, collocatur in hæc res. Ideo hæc vere sunt idola, de quibus hic dicit: post hæc festinant, significans magnam esse multitudinem, magnos concursus, magnum & ardens studium impiorum & idololatricorum cultuum in mundo. Ut nunc etiam videmus, Quantum est Missarum, quantum Monachorum, quam varijs cultus Sanctorum? quanta est veneratio talium rerum, quantis sumptibus Missæ, Monasteria & templa constant? In summa Papista colunt Deum suum Maxime aut & argento, sicut Daniel inquit.

Sequitur altera pars de pœna.

Non recipiam libationes eorum de sanguine. Nec memor ero nominum eorum labijs meis.

Reiectio &
pœna idolo-
latriæ culus

Hæc est horribilis reiectio idololatræ persequentium Christum, quicumque sunt, Iudæi aut Papiste. Aper-

sta. Aperte negat eos esse Ecclesiam Dei, negat eos habere sacrificia, negat Christus se velle pro illis orare, reijcit & damnat totum illud agmen idololatricum, Sed mundus non intelligit hanc damnationem, Imo quia Pontifices, Episcopi, Sacerdotes, Monachi, Reges, Principes tribuunt sibi titulum Ecclesia, Item quia gloriantur Episcopi de ordinaria successione, hos veneratur, putat esse veram Ecclesiam, cum sit persecutrix Christi & idololatrica. Quid contra hac dicendum est? Primum conscientia confirmanda est, ne moueamur titulo, autoritate, multitudine, vt illos cœtus Episcoporum putemus esse Ecclesiam, aut propter eos deficiamus à verbo Dei, Sed sciamus aliam esse Ecclesiam veram sanctorum, scilicet, qui verbū Dei amplectuntur, & recte docent. Huius vera Ecclesia nos membra esse sciamus, etiamsi sumus abiecti extra illas congregatione Pontificum & Episcoporum, sicut Christus inquit, Eijcicent uos extra Synagogas. Difficile est sustinere hunc titulum, quod non sumus membra Ecclesie, sed opponamus has consolationes. Hic dicit Christus, persecutores non esse Ecclesiam. Et Paulus inquit, Si angelus de cœlo aliud Euangelium prædicet, anathema sit. Hic Paulus egregie nos consolatur, & enarrat hanc vocem Psalmi, Non ero memor eorum. Cum enim vocet anathemata, significat persecutores Christi, reiectos et damnatos esse à Deo. Ergo non sunt Ecclesia.

Consolatio
piorum.

Secundo discas, omnes eorum cultus, Missas, Monachatus,

nachatus, satisfactiones, cultus sanctorum, esse damnatos cultus, & fugiendos.

Non relinques me in inferno.

Tertia pars Psalmi est narratio de liberatione ex morte, & resurrectione. **NON** dabis sanctum tuum videre corruptionem, id est, ne quidem caro mea delebitur, sed ostendes mihi vias vite, id est, vivificas, & resuscitas ex morte, etiam corpus. Sed hic de Christo peculiariter dicitur illud, Non videbo corruptionem. Nam reliquorum sanctorum corpora, etiamsi non manent in perpetua corruptione, sed propter Christum resuscitantur, tamen prius dissipantur in aërem, sicut dicitur, Omnes immutabimur.

Christi corpus non corruptum propter divinam naturam.

Sed Christi caro, etiamsi in sepulcro quieverit, tamen non potuit corrumpi, quia ne in morte quidem divina natura à corpore eius discessit, quare oportuit statim incorruptum, seu integrum resuscitari, ut revivisceret totus, etiam cum corpore, quod tamen transfodi in cruce, & expirare, ac sepeliri oportuit, ut sciretur vere mortuum. Sic Petrus hac verba enarrat: quem Deus suscitavit, solutis doloribus mortis, iuxta quod impossibile erat teneri eum ab illa.

Reliqui versus Psalmi de sine & effectu rursus concionantur. Ideo sustineo passionem & mortem, ut resuscitatus colligam aeternam Ecclesiam, qua fruatur perpetuo conspectu & consuetudine tua, cum vberissima latitia & aeterno gaudio.

Ultima pars concionis Petri est applicatio beneficij

ficij Christi. Sed prius accusat auditorum peccata, & concionatur de pœnitentia. Postea addit de remissione peccatorum, hanc dicit fide propter Christum contingere credentibus, & simul donari Spiritum sanctum, & hæc beneficia ita nobis applicari, si audientes Euangelij vocem de Christo credamus, & baptizemur in nomine Christi.

D E C O E N A

D O M I N I.

I. Corinth. II.

EGO accepi à Domino, quod & tradidi vobis, quoniam Dominus **I E S V S** in qua nocte tradebatur, accepit panem, & gratias agens, fregit & dixit, Accipite & manducate, Hoc est corpus meum, quod pro vobis tradetur, Hoc facite in meam commemorationem. Similiter & calicem, postquam cœnavit, dicens, Hic calix novum Testamentum est in meo sanguine. Hoc facite quotiescunq; bibetis, in meam commemorationem. Quotiescunq; enim manducabitis panem hunc, & calicem bibetis, mortem Do-

mini annunciabitis, donec veniat. Itaque quicumque manducauerit panem hunc, & biberit calicem Domini indigne, reus erit corporis & sanguinis

Domini. Probet autem seipsum homo, & sic de pane edat, & de calice bibat. Qui enim manducat & bibit indigne, iudicium sibi manducat & bibit, non dijudicans corpus Domini. Ideo inter vos multi infirmi & imbecilles, & dormiunt multi. Quod si nos-

iplos

intra

ipſos dijudicaremus, non vtiq; dijudicaremur. Dum iudicamur autem, à Domino corripimur, vt non cum hoc mundo damnemur.

Crauis comminatio eſt, in qua Paulus dupliciter Pœnæ abuſus Sacramenti. puniri ait abuſum Sacramenti, ira Dei & corporalibus pœnis. Sic enim ait, Reus erit corpori & ſanguinis Domini, Item, iudicium ſibi manducat. Accerſit ſibi pœnam manducando duplicem, ſcilicet, perpetuam, & calamitates huius vitæ. Ideo, inquit, inter vos multi ſunt egroti, & multi moriuntur.

Erant adhuc non maximi abuſus: Nondum tanti Prophanatio Sacramenti. erant, quanti nunc ſunt. Sacrificuli impij, impuri, celebrant miſſas, vendunt, partem Sacramenti populo adimunt, non docent de pio uſu. Populus accedit, ignarus ad quid ſit vtendum Sacramento, nihil audivit de doctrina fidei, putat hoc opere ſe mereri remiſſionem peccatorum. Circumgeſtatur pars Sacramenti, ſpectatur, & adoratur, Et dantur indulgentiæ ſpectantibus, vt confirmeretur vana fiducia ſpectationis, quod ſit opus meritorum, &c.

Hi & alij multi abuſus horrendi, quibus prophanatur hoc Sacramentum poſtrema mundi etate, non leues pœnas merentur, bella, diſidia, & alias publicas calamitates. Credo etiam Turcicos ſucceſſus præcipue permitti à Deo, propter huius Sacramenti prophanationem multiplicem, quam ſemper p̄y in Eccleſia deplorauerunt.

Dicunt

Antonij
visio.

Dicunt S. Antonium habuisse visionem de postremo tempore Ecclesia, vbi inter cetera est imago, quod viderit stantes porcos ad aras, & celebrare Missas. An non respondet res ipsa huic visioni: Postrema etas mundi habet Episcopos, Canonicos, Sacrificulos, Monachos, qui missam in quastum contulerunt, & vt porci ventri seruiunt, propter ventrem & opes celebrant.

Brigittæ.

Dicitur & S. Brigittæ species Christi apparuisse, flagris lacerati, & cruore stillantis. Exterrita Brigitta, interrogauit, quid significet hæc species. Respondit visio, Christum sic lacerari ab hostibus Missarum.

Hæc historia quoquo modo se habent, tamen significat sanctos deplorasse abusum Sacramenti, etiamsi fortassis recte hoc significarunt talibus historijs, & non licuit eis aperte dicere quod cupiebant.

Hæc sum præfatus, vt cogitetur de vero vsu Sacramenti, & fugiantur abusus. Vocatur autem verus vsus tantum is, qui est in verbo Dei traditus. Abusus est omnis pompa extra verbum Dei.

I.

Errores de
Sacramento

Dicam igitur primum pauca de vero vsu Sacramenti. Multi de Sacramentis, vt de Baptismo & cæna Domini habent ciuiles & humanas opiniones, cogitant hos ritus institutos esse, tantum vt coram hominibus discernant eos, qui vocantur Christiani à Iudeis & alijs gentibus: Sicut cuculli discernunt Monachos à ceteris. Aut putant cænam Domini esse signum mutue beneuolentiæ, quia conuiuia apud omnes gen-

nes gentes sunt signa amicitiae. Haec sunt humana cogitationes, quae non recte de Sacramentis iudicant.

I I .

Papista aliam habent imaginationem, quod sint opera, per quae meremur nobis & alijs remissionem peccatorum. Haec opinio etiam est ethnica, Sic de ceremonijs suis sentiebant ethnici.

I I I .

Quis est igitur verus vsus? Dicam breuiter. Sacramenta sunt signa, non tantum discernentia Christianos coram hominibus, sed multo magis signa voluntatis Dei erga nos, videlicet, promissa gratiae.

Deus ab initio, cum dedit promissionem Abrahae, addidit signum. Sic cum dedit verbum Moysi, addidit signa quaedam, Sic cum Euangelium sparsit inter gentes, addidit signa, Baptismum & coenam Domini, Quia voluntas Dei recipientis nos, non potest cognosci, nisi per suum verbum, & signa ab ipso tradita. Vult enim addere signa verbo, vt verbum sit illustrius.

Signa diuinitus addita promissionibus.

Et rem eandem significant verbum & sacramentum, sicut Augustinus inquit: Sacramentum est verbum visibile, id est, res eadem significatur voce, & gestu, Vox auribus, gestus oculis percipitur. Vt in Baptismo, verbis datur remissio peccatorum, gestu fit ablutio.

Sic de Coena Domini, Verbis admonemur Christum pro nobis esse passum, ipsius sanguinem pro nobis fufum. Gestus idem admonet, nos fieri membra corporis

corporis Christi, & nobis dari sanguinem, quo abluti sumus.

IIII.

Vsus Sacra-
menti.

Quomodo igitur vtendum est? Sicut docet Christus: Accipite, manducate, bibite, facite ad mei recordationem. Non est cogitandum, quod sit tantum ciuile spectaculum, nec cogitandum est, quod hoc opere merearis remissionem peccatorum, sed scire debes, quod sit res proposita, quæ admoneat te de promissione Euangelij, & passione Christi, & quod fide propter Christum accipias remissionem, non propter hanc tuam sumtionem, sed hæc sumtio est testimonium, quod Christus velit tibi & singulis applicari suum beneficium, Cum sumis, ideo sumas, cogites, Ecce ad te pertinet beneficium Christi: Id testatur hæc ceremonia, in qua se tibi applicat.

V.

Qui sunt ido-
nei,

Illi igitur sunt idonei ad hoc Sacramentum, qui agunt pœnitentiam, sicut hic dicitur: Si nos iudicaremus, non iudicaremur à Domino, & agentes pœnitentiam, credunt sibi ignosci propter Christum. Hæc fides exuscitatur, cum hoc testimonium cogitamus, quod velit Christus singulis applicari suum beneficium.

Magna igitur consolatio est in hac sumtione, Scias sumtionem institutam esse, vt fides excitetur, & singuli credamus ad nos ipsos pertinere beneficium Christi.

Hic est igitur verus vsus, cum agentes pœnitenti-

am hac fide sumimus, & nos consolamur, ac rursus gratias agimus Deo pro donato filio, pro data salute.

Hac est recordatio, de qua Christus dicit, Facite ad mei recordationem. Significat enim recordatio, non historiae tantum cogitationem, sed fidem & gratiarum actionem: Fides accipit beneficium, Gratiarum actio vicissim praedicat Deum. Et semper cum hac ceremonia debebat fieri praedicatio. Sic enim vetus Ecclesia hunc morem seruabat, quae nullas habuit priuatas Missas.

Exposui verum usum, scilicet, sumptionem agentis poenitentiam, & credentis sibi remitti peccata propter Christum, & hac sumptione se admonentis, quod Euangelium ad singulos pertineat. In hoc vero usu, scimus Sacramentum esse Sacramentum, & dari nobis corpus & sanguinem Christi.

De alio usu sine sumptione, scilicet, de circungestatione nihil dicit Scriptura: Debet autem in Sacramentis esse certitudo. Ideo discamus recte vti Sacramento, & in vero usu exercere fidem, & alios abusus extra verbum fugiamus. Nec dubitemus, Deus puniet hos ingentes abusus huius Sacramenti. Et timeo Turcam esse flagellum praecipue ad hos abusus puniendos. Sed nos oremus Deum, vt mitiget poenas propter suam Ecclesiam & institutionem pueritiae, ad suam laudem parcat nobis, sicut Niniuitis pepercit. Sed nos etiam agamus poenitentiam, vt Niniuitae. Deus propter Filium suum Dominum nostrum Iesum Christum misereatur nostri, & det nobis Spiritum sanctum suum.

Recordatio
Christi.

Sacramentū
in usu est sa-
cramentum.

IN EVANGELIUM DE
diuite epulone & Lazaro.

Luca 16.

Summa
Euangelij.

Hoc Euangelium continet multos insignes locos, qui omnes explicari in vna concione non possunt. Et de aliquibus postea dicam, prius summam exponam. Tota hac narratio est imago Ecclesie, consolatio afflictorum, & obiurgatio impiorum, qui negligunt vel Ecclesiam, vel membra Ecclesie, quae habent opus auxilio.

Ecclesia iacet ad pedes potentum.

Ut enim hic Lazarus iacet ad diuitis vestibulum, & à diuite negligitur, sic semper in mundo ut plurimum iacet Ecclesia afflictæ & sprete coram regibus, principibus, pontificibus, sacerdotibus. Sic iacebat Christus & Apostoli coram principibus Synagoga. Sic iacebant Israëlita coram Pharaone, Sic iacebant Ecclesie toto orbe terrarum coram Imperatoribus, Diocletiano, Maxentio, & alijs. Sic nunc iacet Ecclesia vera coram Pontifice Romano, Episcopis & Principibus.

Nos & alij pii, sub alijs Regibus & Principibus in tota Europa, clamamus ad Pontifices, Episcopos & Reges, ut curent recte doceri, iuuent pios ministros, defendant confidentes, nō patiantur interfici: Item, iuuent pauperes sacerdotes & alios, Constituant scholas, conseruent doctrinam. Hec non audiunt Pontifices & Reges, putant se esse Ecclesiam, nec tamen faciunt officium suum, sed sunt diuites, epulantes

Potentes
quærentes
voluptates
& splendorem.

lantes splendide, id est, curantes suas opes, splendorem, pompas, non facientes officium. Quia Christus hic non reprehendit diuites, sed addit, voluptatibus indulgens quotidie splendide, ut ostēdat, quales sit ille diues, scilicet, quærens voluptates, & splendorem.

Vide quæso, quid nunc aliud quærunt Episcopi, nisi voluptates, & splendorem? Hæc quærentes impossibile est facere officium. Nam hic non dicit, tantum epulans, sed delitians, quod complectitur omnes voluptates. Dixi quales persona significantur, scilicet potentes, & Ecclesia. Secundo obseruetur, quod ~~Christus consolatur Ecclesiam & omnes pios, qui sunt in arumnis.~~

II.
Consolatio
piorum in
arumnis.

Ratio & Lex iudicant ex euentu. Hic est miser, ergo negligitur. Sic semper ratio humana, dum in suis tenebris manet, iudicat. Sed Euangelium docet, quod arumnae non sunt signa iræ Dei, imo docet nos ideo affligi, ut redeamus ad Deum, & pios arumnosos maxime curæ esse Deo. Sed hæc est mira, & solius Ecclesie sapientia, quæ intelligit Deum curare, respicere, exaudire afflictos, & mirabili quodam consilio velle sanctos affligi. Sicut ab initio mundi sancti sunt afflicti. Abel interfectus, Propheta, Christus, Apostoli, denique omnes pii sunt excruciiati varijs & ingentibus arumnis.

Ita hic docet Christus, hunc Lazarum Deo curæ esse, & consolatur nos, ut sciamus nos propter arumnas non proiectos esse à Deo. Et gerit nomen hic, Lazarus, quo admonet & illum & nos, quod sit Deo

Nomen Lazari.

cure, quia Lazarus est, Eleaser, quasi dicas, Deus adiutor, Gotthelff. Talis est Ecclesia, hanc nemo adiuuat, sed dicitur Lazarus, Gotthelff, Solus Deus eam respicit, exaudit, adiuuat, saluat. Imo sola Ecclesia Christi agnoscit Deum esse Deum talem, qui non abiicit afflictos, qui exaudit, & respicit in arumnis, recipit & vult seruare, vel in hac vita, vel certe post hanc vitam, propter Christum. Ideo clamant Psal. Qui sanat contritos corde. Item, Alleuat Dominus omnes, qui corruunt, erigit omnes elisos. Item, Inuoca me, in die tribulationis, & eripiam te. Hic docet, hanc inuocationem esse summum cultum.

Ergo quandocunq; sumus in afflictionibus, discamus nos hac doctrina Euangelij consolari, & excitemus nos ad inuocationem, Hæc est militia sanctorum, stare in hac fide, & expectare auxilium. Sicut Moyses dicit, Nolite timere, state, & videbitis magna Domini. Nunc etiam sumus Lazari, iacemus ad pedes pontificum & regum, petimus pacem, precamur ne Euangelium conculcetur, Sed illi manent epulones. Nos igitur videamus ne deficiamus, sed simus Lazari, expectantes auxilium à Deo.

Angeli custodes Ecclesiz.

Canes lingentes.

Sed redeo ad textum. Hic Lazarus cura est Deo, mittuntur Angeli ad eum cum moritur, in vita habet caniculam lingentem. Ita Ecclesia habet custodes Angelos, et canes lingentes, id est, quosdam de populo, qui quantum possunt eam curant mediocribus officijs. Dictum est breuiter de consolatione Lazari, quo exemplo discamus & nos consolari.

Tertius

Tertius locus est grauis comminatio de pœnis impiorum. Diues rapitur in infernum, & excruciatu-
 intolerabili & aeterno cruciatu. Sic dicit Christus de
 suo iudicio, Sitiui & non dedistis mihi potum. Nihil
 dubitent tyranni, quin Deus eorum asperitatem,
 quam contra Ecclesiam iam exercent, puniturus sit,
 Et singuli videant, vt curent membra Ecclesie, ne
 similiter puniantur.

Hac breuiter est summa Euangelij, imago Eccle-
 siae, petentis à potentibus auxilium & defensionem.
Sed Ecclesia manet Lazarus, neminem habet auxi-
liatorem nisi Deum. Et hic est potens auxiliator non
obliuiscitur Ecclesie, Vt Psalmo 9. & 10. dicitur:
 Non obliuisceris pauperum, Item, pupillo tu es adiu-
 tor. Reliqua sunt disputationes in hoc textu de sinu
 Abrahæ, & de verbo vocali, seu de scriptura.

De Sinu Abrahæ.

Sinus Abrahæ significat beatitudinem promissam
 verbo dato Abrahæ, de benedictione in semine.
 Hæc promissio in Euangelio facta est illustrior, quod
 clare dicit: Hæc est voluntas Patris, vt omnis qui
 credit in filium, habeat vitam æternam. Sicut autem
 nos discedentes, debemus fide huius promissionis pro-
 pter Christum factæ, nos sustentare, & hac fide ingre-
 dimur in vitam & læticiam æternam: Ita tunc san-
 cti discedentes sustentabant se verbo Abrahæ, &
 sustentantes se hac fide, ingrediebantur in vitam &
 læticiam sempiternam. Vocatur ergo beatitudo Sinus

Abraha, quia est benedictio promissa Abraha propter semen, scilicet Christum.

Hec scire de sinu Abrahae satis est, & omittenda sunt phantasia de limbo Patrum. Patres eadem fide saluabantur, qua Apostoli & nos. Et beatitudo est vita & agnitio Dei, sapientia, iusticia, & laetitia quadam perpetua, quae non potest enarrari praemagnitudine, sed fidei gustus aliquis in nobis incoari debet. De quo gustu ait Paulus: Iustificati fide pacem habemus erga Deum.

DE SCRIPTURA.

Habent Moysen & Prophetas.

Hoc testimonium est utile, & confirmat pios multipliciter, quod non sint querendae reuelationes aut illuminationes praeter scripturam. Sed quod vere haec sit voluntas Dei, quae est scripturis proposita. Sic vult exaudire, saluare, sicut tibi haec verba Euangelij scripta promittunt. Ideo Anabaptista damnantur, quærentes alias illuminationes omissio verbo.

DE ANGELIS Conciuncula.

AD Hebræos 1. scribitur, Sunt ministri spiritus ad ministerium missi, propter eos, qui sunt heredes futuri. Hic locus duo docet, Primum quae sit substantia Angelorum, Deinde quod sit officium. Substantia est spiritualis, quia vocat eos spiritus. Discernit au-

nit autem scriptura spiritus à corporibus, cum inquit, Spiritus carnem & ossa non habent.

Sunt autem duplices spiritus, Boni, & Mali, Mali non sunt conditi in malitia. Sed à Deo creati sunt sine vitio. Postea vero defecerunt, sicut inquit Christus, Mendacium ex proprijs loquitur, Ergo non accepit à Deo. Item Epistola Petri & Iuda testantur Angelos defecisse, & propter peccatum damnatos esse. Et Epistola Iuda diserte inquit, Angelos non conseruasse suam originem, id est, non mansisse tales, quales conditi sunt.

De officio Angelorum.

Epistola ad Hebraeos vocat eos ministros spiritus, & addit propter eos, qui sunt futuri haeredes. Hæc sententia testatur Angelos occupatos esse curâ Ecclesiæ defendendæ. Sic autem cogitemus, sicut reuera ad hunc modum se habet Ecclesia, Ecclesiam velut ciuitatem, ab vna parte diaboli obsident & oppugnant acerrime, ab altera defendunt, & propugnant Angeli. Nam Paulus vocat Diabolos spiritus aeris. Versantur igitur vtrique boni & mali spiritus cum hominibus.

Vt autem officia bonorum Angelorum agnosci possint, Primum consideremus, quam saeuum hostem habeamus. Describitur autem diabolus, quod sit mendax & homicida. Mendax est, id est, inhumani quodam odio Dei conatur summis viribus deformare gloriam Dei. Ideo incitat homines ad impias opinio-

nes de Deo, & ad blasphemias, & efficit, vt hae propagentur, sicut Paulus inquit. Tenet capituas mentes hominum. Inde nomen habet, Diaboli, quia calumniatur verbum Dei, & serit impias opiniones. Sicut statim initio apud Euam calumniatus est verbum Dei, & extenuauit eius autoritatem, & exemit Euae reuerentiam erga verbum Dei. Excitat igitur in Ecclesia, & auget falsa dogmata, & haereses.

Deinde homicida est, id est, molitur exitium hominibus, Quia enim summa est acerbitas odij ipsius aduersus Deum, ideo conatur nocere hominibus ac praesertim Ecclesiae, vt expleat odium suum aduersus Deum. Molitur exitium priuatae vitae, affligit valetudinem, inficit aërem, excitat malas tempestates, affert morbos, pestilentias, corrumpit res nascentes, impellit ad flagitia, pertrahit in praua sodalitia. Deinde etiam in vita politica nocet, excitat crudelitatem aduersus Ecclesiam, excitat Tyrannos, vt dilacerent Respub. vt sauiant in innocentes, vt moueant non necessaria bella. Inflammat inquieta ingenia ad mouendas seditiones, & turbandas Respublicas.

E C O N T R A bonorum Angelorum officia sunt. Primum veraces sunt, hoc est, amant gloriam Dei, & veram doctrinam, Ideo promouent pia studia, & reprimunt Diabolum, & impios serentes mala dogmata, sicut interfecerunt Cerinthum. Item sunt ministri ad reuelationes, sicut Gabriel mittitur ad virginem Mariam. Item orant pro Ecclesia, iuxta illud: Angeli eorum vident faciem Patris, &c.

Deinde

Deinde sunt custodes Ecclesiæ. Primum impediunt tyrannos, & consilia persecutionis contra Ecclesiam, Sicut testantur multe historie. Eliseus inquit, plures sunt nobiscum. Idem testatur historia Ezechia. Item, Angelus educit Petrum ex carcere. Item defendunt pacem publicam, impediunt consilia eorum, qui mouere bella conantur, Sicut apud Daniele Angelus inquit, se propugnasse regem Persarum. Item apud Daniele vocantur vigiles in arbore, quæ significat Regnum. Excubant igitur pro regno.

Præsertim defendunt vitam, sicut & Christus testatur, pueris esse additos Angelos custodes, cum inquit, Angeli eorum vident faciem Patris. Et huius officij multa sunt exempla, ut in historia Iacob, Tobia, Epiphaniij. Item in puero Cygneo, & multis alijs.

Vicissim autem discamus, quid à nobis requirant Angeli, videlicet gratitudinem. Hæc est autem vera gratitudo, ut ipsorum virtutes imitemur, hoc est, ut simus veraces, id est, ut agnoscamus nos Deo curæ esse, Agnoscamus nobis tales custodes esse additos, & agamus Deo gratias pro hoc ingenti beneficio.

Deinde Angelorum exemplo simus nos quoque *ἄσρογοι*, temperantes, casti, &c. Et ut retineamus Angelos nobiscum, inuitemus eos nostra pietate & bonis moribus.

F I N I S.

u 4

INDEX

I N D E X P R Æ C I - P V O R V M L O C O R V M,

*qui explicantur in enarratione Eu-
angeliorum.*

A

Abominatio desolationis
in Ecclesia Dei 449
Abrahæ sinus quid 253
Absolutionis ministeriū
voce Ecclesiæ 391
Afflictionum Ecclesiæ i-
mago & prædictio in
Maria 526. 529
Afflictionū Ecclesiæ caus-
sæ & fines 145. 147.
494. 392
Afflictio sua cuiusq; diei,
& miseria vitæ huma-
næ 368. 369
Afflictos respici à Deo,
propria Evangelij do-
ctrina 373. 632
Afflictorum in ærumnis
consolatio 645
Angeli custodes Ecclesiæ
& pijs additi 691
Angelorum bonorum &
malorum *adversus* 591
Angelorum officia in Ec-
clesia 649
Apostoli quare retinue-
runt legem de sanguine
& suffocatis 237. 238

Apostolicæ & Propheti-
cæ vocationis discri-
men 514

Applicatio historię de
nato Christo 41. 42

Applicatio historię pas-
sionis, item resurrecti-
onis ad nos 145

Arrij refutatio, negantis
λογον esse ὁμοῦσιν Pa-
tri 32

Azyrna quid significant
152.

B

Baptismi Christi & Ioan-
nis discrimen 20. 563

Baptismi significationes
58

Baptistæ doctrina de pœ-
nitentiâ, remissione pec-
catorum, bonis operi-
bus 558

Baptistæ Ioannis victus,
& mors 564

Baptistæ proprium mu-
nus 560

Beneficia Evangelij com-
prehensa in Cantico
Angelo-

I N D E X.

Angelorum	44.	Christi pompa triumphalis	4
C		Christi & Ecclesie species	ibidem
Cacozelia Episcoporum in imitatione rituum & operum, extra mandatum Dei	239	Christi humiliatio seu abiectio sui	15
Calamitatum humanarum causae	347	Christus solus illuminator Ecclesie omnium temporum	29
Calamitatum humanarum magnitudo	ibidem	in Christo duae naturae	31. 63
Cauendum a falsis doctoribus	323	de Christo vera Ecclesie confessio	476
Ceremoniae diuinae quare conseruentur	68	Christi subiectio sub legem pro nobis, & eius subiectionis causae	58
	522		59. 522
Ceremoniae cedunt officijs dilectionis	81	Christus ubi querendus	69. 70.
Ceremoniae quae & quare retineri possint	238	Christi profectus in donis spiritus	70
de Christo testimonia contra Iudaeos	626. & deinceps.	Christi omnipotentiae fides, in exemplis credentium	113
Christi exhibiti testimonia	18. 41. 44. 62. 63. 169. 525. 528. 570	Christi tentationes quales, & victoria contra diabolum]	117
de Christi persona diuinitatis testimonia	21. 30. 141. 177.	Christi & patrum seu aliorum ministrorum discrimen	475
Christi propria doctrina opposita voci legis	141	Christum cur oportuerit mori	146
Christi regnum quale, & eius beneficia	40	de Christo agno, & applicatione per fidem, imagines in ritu paschatis	150. 151

I N D E X.

Christi regnantis in Ecclesia opera, & testimonia 165. 170. 171 Christi regnum & efficacia in ministerio Evangelij 30. 171 Christi pastoris & aliorum gubernatorum seu ministrorum discrimen 183. 186 Christus quomodo praeceat Ecclesiae 184 Christus, ianua, qua ingredimur & egredimur 187 Christi misericordia erga genus humanum 339. 348. 374 Christi liberatio & victoria contra diabolum 348 Christi efficacia in credentibus 349 Christus ad quid promissus, seu Christi officium 387 Christus quomodo simul Davidis filius, & dominus ibid. Christus liberator etiam a peccatis 391 Christi regnantis testimonium ostensum Stephano 492 ad Christum directae invocationis exemplum 495	Christi conceptio de Spiritu sancto 540 Christus quomodo legem impleat 604 Circumcisionis ritus 56 Circumcisio quale Sacramentum ibid. Circumcisionis significatio 57 Circumcisionis Christi causae 58 Claues regni caelorum quae 481 Coactio qualis sit in Ecclesia 257 Coetus seu conventus publici Ecclesiae quare habendi 553 Colloquiorum piorum de Christo fructus 161 Coniugium approbatum a Christo, & consolationes contra difficultates 74 Consolatio contra scandalum crucis in Lazaro 252 Contemptus Evangelij horribiles poenae 256. 338. 398 Contra conscientiam facere excutit fidem 274 Contritionis in poenitentia doctrina 263. 578 Convicia & calumniae quatenus, & quomodo re-

I N D E X.

- do refutandæ 417
 Cult⁹ veri in regno Chri-
 sti 3.65.498.621
 Cultus primi præcepti
 comprehensum in canti-
 co angelorum 48.
 49
 Cultus novus an possit
 institui Ecclesiæ 38
 Cultus quæ opera sint, &
 quomodo ibid.
 Cultus Ecclesiæ proprius
 & discrimen ab alijs re-
 ligionibus 397
 Cultus sine verbo omnes
 reiecti à Deo 523
 Corporalium honorum
 promissiones quomo-
 do discernendæ ab æ-
 ternis 438
 Corporalia quomodo fi-
 des petat 80.206.
 315.438
 in corporalibus quomo-
 do exerceatur fides
 207.312.316
 Corporalia quo ordine
 petenda 312.366
 Corporalium petitio sem-
 per impetrat Ecclesiæ
 318
 Corporalium petendo-
 rum causæ 370
 Corporalibus ereptis, ta-
 men retinendæ pro-
 missiones æternæ 422
 Corporalia promissa non
 rapienda à nobis, sed
 expectanda vocatio
 422
 Corporalibus promissio-
 nibus inclusæ condi-
 ones 423.438.
 Curricula doctorum in
 Ecclesia continua serie
 319.335.557
- D
- Deus quid sit 24
 Dei definitio Platonicæ,
 & Christiana 457.
 458.459
 Dei patefactio, & discrimina
 personarum 212
 214.459.562
 Dei agnitionis Ethnicæ,
 & Christianæ discrimē
 460.474
 Dei opera fide compre-
 hensa, sustentatio na-
 turæ & conseruatio
 Ecclesiæ 365
 Dei cogitatio & agnitio
 alligata ad verbum per
 Christum traditū 545
 Dei bonitatis testimoni-
 um erga genus huma-
 num in dato Filio 23
 Dei inuocatio vera quæ
 fit, & quomodo discernatur
 ab Ethnica 211.
 204.205

Dei

I N D E X.

Dei clementia erga peccatores agentes poenitentiam	232	necessaria	243.498
Deo qua'danda, & qua' hominibus cedenda	425	Disciplinae contempta' poena, & causa cur puniatur contemptus	268
Dandi pra'ceptum quomodo & ad qua' obliget	285	Disciplinae & spiritualis obœdientia' collatio	498
Defectionis ab Euangelio causa'	104.107	Diffidentia' humana' reprehensio	363
Defensio legitima in iudicio, & in ea moderatio	416. 418	Difficultatum in imperijs crescentiu' causa'	427
Defensio piorum sub cruce diuina	600	Doctrina' Euangelij certitudinis testimonia ex miraculis	13
Diuinitatis cogitatio aliganda ad patefactionem editam per filium	463	Doctrina' testimonia in exemplis sanctoru' consideranda	489
Diaboli praestigia' in auferendo verbo ex cordibus	107	De doctrina' distributione, & reliquijs asseruandis allegoria	136
Diaboli tyrannis & insidia', & victoria Christi	116	Doctrina' de agnitione filij Dei, maxime necessaria Ecclesia'	353
Diaboli insidia' cauenda' post sanctificationem	131	De doctrina' in Ecclesia iudicandi regula	324
Dilectionis erga proximũ præcipua opera	281	in Doctrina' dissidijs, unde petenda sit veritas	451. & deinceps.
& deinceps.		Doctrina' Apostolica' & philosophica' discrimẽ	514
Disciplina' & vera' iusticia' discrimen	143. 298. 299	Doctrina' in Ecclesia subinde diuinitus instaurata	511. 556
Disciplina cur & ad quid		Domus orationis Ecclesie	348
		Dona	

I N D E X.

- Dona Spiritus sancti ad gubernationem Ecclesie promissa 622. & deinceps.
- Dubitatio in inuocatione fide vincenda 87
- Dubitatio quomodo repellenda 265. 375.
- E**
- Ecclesie varie imagines 64. 76. 87. 537. 571
- Ecclesie vere & hypocritice antithesis 208. 631
- in Ecclesia quatuor genera hominum seu personarum 4
- Ecclesie officia erga Christum 3. 4
- Ecclesie vere & false discrimen 395
- Ecclesie false seu aduersantis Christo pictura 5
- Ecclesia qualis in mundo 85. 257. 395. 468
- Ecclesie semper addita testimonia diuina, quae & ubi sit 40
- Ecclesie afflictiones exemplo passionis Christi 145
- Ecclesia quare subiecta cruci & arumnis 85. 112. 145. 222. 499
- Ecclesie perpetua conseruatio 96. 308. 311. 448. 480
- Ecclesie calamitates, & quare sint predictae 9. 221. 447
- Ecclesie miranda gubernatio 84. 89. 308. 556
- Ecclesie ordinarijs gubernatoribus quando necesse sit refragari 19
- Ecclesia seruiens & obediens in politicis, ad propagationem Euangelij 45. 91
- Ecclesie semper dantur aliqua hospitia, tanquam praesepe 40
- Ecclesie studium conseruandi testimonia de Christo 52. 53
- pro Ecclesia conseruanda Dei sollicitudo 64
- Ecclesie potestas seu coactio 91. & deinceps item 257. 411
- Ecclesia falsa admista vera, in externa societate 96
- Ecclesiasticae gubernationis & politicae discrimen 412. 587. 588
- Ecclesia vera semper in mundo inter alios deficientes

I N D E X

ficientes	104	Ecclesie iurisdiclio in ma-
nifeste delinquentes	411
Ecclesie tentationes iux-
ta historiam temporu
117. & deinceps.		Ecclesia an possit errare	451. & deinceps.
de Ecclesie victu & defen-
sione consolatio	134	Ecclesia non alliganda
potestati ordinariæ	452
Ecclesia electa quæ cre-
dit testimonio Apосто-
lorum	177	in Ecclesie calamitatibus
& vastatione consola-
tiones	454. 494
Ecclesie dissimilitudo à
politijs	187	Ecclesie propagatio &
conseruatio per mini-
sterium	478. 589
Ecclesia vera visibilis quæ
& ubi sit	188. & deinceps.
395. 452. 478	Ecclesia ædificata supra
ministerium Apostolo-
rum	478
Ecclesie electæ membra
tantum vocati	189	Ecclesie in mundo disper-
sio	493
Ecclesie victoria contra
diaboli & mundi po-
tentiam	200	Ecclesia mirabiliter ser-
uata inter vastationes	538. 556
Ecclesie imago in Lazaro	253	in Ecclesia Dei opera	70
573. 574
de Ecclesia calumniosa iu-
dicia mundi	287	Eiectio eminentium & ven-
dentium ex templo	339
Ecclesie vocatio perpe-
tua	395	Electi tantum sunt voca-
ti, seu amplectentes Eu-
angelium	189. 452
Ecclesie species in mun-
do	395. 537	Errores in doctrina Mo-
nachorum de iustifica-
tione	248. 249
Ecclesie extremi tempo-
ris calamitates	447	Error populi Iudaici &
Apostolorum de Chri-
sti dominatione poli-
tica	
Ecclesia ubi sit & maneat
in persecutionibus &
dispersionibus	448		
Ecclesie ministerium seu
potestas duplex	411		
Ecclesie, & aliarum reli-
gionum discriminẽ	397		

I N D E X.

rica 445
 Error perniciosus de Ec-
 clesie regno externo
 587
 Exæquatio omnium in
 iudicio Dei 272

**Exemplavirtutum
 & bonorū ope-
 rum.**

Constantia in confessio-
 ne Baptiste 19
 Studij & confirmationis
 fidei Mariæ conside-
 rantis testimonia de
 Christo 52
 Exempla doctrinæ & vir-
 tutum in sanctis 513

F

Facultatum seu bonorū
 corporalium legitimus
 vsus 332
 Festorum dierum causæ
 553
 Fides remissionis pecca-
 torum necessaria in pœ-
 nitentia 580
 de Fide petitionis rerum
 æternarum, & corpo-
 ralium 80. 88. 206.
 207
 Fidei exercitium in peti-

tione corporaliū 207
 316
 Fidei in pœnitentia do-
 ctina & exempla 81.
 82. 113. 124. 265.
 435. 580
 Fidei pugna & doctrina
 contra dubitationem
 87
 Fides etiam infirma exau-
 ditur à Christo 89
 Fidei pugna aduersus ten-
 tationem de indigni-
 tate, item de electione
 122. & deinceps. item
 435
 Fides resuscitati & reg-
 nantis Christi 164
 Fides verbi Dei contra
 apparentia 178
 Fides quomodo exercen-
 da in promissionibus
 sub cruce 539
 Fides quomodo exerce-
 atur in operibus dile-
 ctionis 206
 Fides quomodo inclusa
 dictis de operib. 334
 Fides sine certaminibus
 non retinetur 358
 Fides eadem, in varietate
 vocationum 502
 Fides de naturæ sustenta-
 tione, & de conserva-
 tione Ecclesie 365
 Fides quomodo nitatur
 gratuita

I N D E X.

gratuita misericordia 404. 437.	Gratiarum actio hypocri- tarum falsa 343
Fidei cultus 405	Gubernatorum politico- rum, & in Ecclesia di- scrimina 181
Filij Dei natiuitas æterna qualis 24. 461	Gubernatores in Ecclesia non monstrantes Chri- stum, fures & latrones 184
Filij Dei perpetua præ- sentia in Ecclesia 28	Gubernatorum felicium & infelicium discrimi- na 514
Filij prodigi imago, & col- latio cum frugaliore 267. & deinceps.	

G

Gentium vocationis te- stimonium in Magis 62. 63
Et in Centurione 82
Gentium vocatio testi- monium doctrinæ Eu- angelij de remissione peccatorum gratuita 97
Gloria, quæ, & quomo- do Deo tribuatur, & antithesis de furoribus mundi 44. 45. 47
Gratiæ exuberantis supra peccatum doctrina & exempla 261. 581
Gratiæ particulæ, seu ex- clusivæ in doctrina de remissione peccatorum causæ 531
Gratiarum actio adiun- genda precationi 208

H

Humilitas vera quæ 344 381
Humanæ naturæ assumptæ à Filio Dei, consilium & causæ 42. & deinceps.
Hypocritarum interiora peccata 272
Hypocritarum iracundia & odium erga Euange- lium & illud amplecten- tes 278. 442
Hypocritarum tetri cul- tus & eorum reiectio 272. 343
Hypocritarum in Eccle- sia pœnæ 398

I

Ianitor seu hostiarius a- periens

I N D E X.

- periens Christo qui sit 192
- Idololatria extremi temporis in Ecclesia 450. 632. & deinceps.
- Idololatria omnium, qui non agnoscunt Evangelium 633. & dein.
- Impiæ doctrinæ fructus qui 326
- In imperijs crescentium confusionum & tyrannidum causæ 289
- Indurationis impiorum causæ 140
- Infirmi- tatis fidei in sanctis exempla 89. 112. 161
- Infirmos dociles recipi à Deo 162
- Infirmorum & contumacium discrimen ibid.
- de Infantibus insertis Ecclesie testimonium 592
- Ingratorum Evangelio reiectio 98. 358
- Inuocationis Dei doctrina & regula 23
- Inuocationis Christianæ & ethnicæ discrimen 205. & deinceps. 460
- de Inuocatione doctrina 75. 205. 436. 460. 548
- Inuocationis efficacia ibid.
- in Inuocatione retinenda fides, etiam cum differtur auxilium 80
- in Inuocatione discrimē de fide petitionis rerū æternarum & corporalium 80. 206
- Inuocatio quando fiat sine, aut cum exceptione 88
- Inuocationē oppugnantes tentationes, & opponenda doctrina 123
- de Inuocatione dicta opposita doctrinæ legis 237
- Inuocatio nunquam irrita, etiamsi liberatio differtur 318
- Inuocatio tantum cultus noui Testamenti 618
- Inuocantibus promissa salus ibid.
- Iræ Dei aduersus peccatum magnitudo 43
- Iræ Dei magnitudo in passione Filij ostensa 143. & deinceps.
- Iræ Dei magnitudo ex pœnis æstimanda 264
- Iudicij futuri prædictiones, & quare id præscribi oporteat 9
- Iudiciū de doctrina in Ecclesia quorum sit 92
- Iudicia de proximo quæ sunt x

I N D E X.

- sunt iusta & quæ prohibita 283
 In iudicando seruandus ordo 288
 Iusticiæ rationis seu legalis, & iusticiæ Euangelij discrimen 298
 Iusti quomodo simus fide 244. 299
 Iusticiæ fidei effectus seu noua obœdientia 246
 In iustis manere adhuc peccata ibid.
 Iusticia spiritualis quibus rebus abundet, & præstet Pharisaicæ 299
 Iusticia in Euangelio proposita in transitu Christi ad Patrem 198
- L
- Labor officij in uocatione 314
 Lapsuum causæ post sanctificationem 131
 Lapsos omnes agentes pœnitentiam à Deo recipi 275
 Lætitia seu bona voluntas in pijs quæ & unde 45. 48. & deinceps.
 Legis & Euangelij discrimen 33. 390. 391
 Lege requiri perfectam obœdientiam 300
 Legis præceptum præcipuum 385
 Lex cur data sit 386
 Legis de purificatione peccatorum causa & significatio 520. 526
 Legis de primogenitis Deo tradendis significatio 523. 527
 Legalium dictorum interpretatio ex Euangelio 596
 Lex moralis æterna Dei voluntas 603
 Libidinum horribiles pœnæ 73
 Liberalium eleemosynarum præmia 135. 343
 Liberatio præsens quare non semper contingat 317
 λόγος cur dicatur Filius Dei 24. 461. 465
 Locustæ, cibus Baptistæ 565
- M
- Magistratus officium in coercendis impiorum dogmatum autoribus 92
 Mala, mors, & peccatum non condita à Deo 27
 Mammon

I N D E X.

- Mammon iniustus quid
& cur sic vocetur 332
- Merces quare vocetur vi
ta æterna 99
- de Merito, refutatio do-
ctrinæ aduersariorum
97. & deinceps.
- Ministerij Euangelij præ-
conia 14
- Ministerij Euangelij insti-
tutio & utilitas 477
- Ministerij conseruatio
præcepta, & erga illud
obœdientia 81
- Ministerij Ecclesiæ pote-
statis seu iurisdictionis 91
92
- Ministerij Euangelij auto-
ritas & efficacia 171.
197. 477. 478. 482
- Ministerij Mosaici (seu
Leuitici) & Euangelici
discrimen 390
- Ministerium publicum
remittendi peccata
391. 409. & deinceps.
- Ministerij seu potestatis
Ecclesiæ partes 411
- Miraculorum Christi uti-
litas, de ijs & doctrina
79. 122. 123. 347.
432
- Miracula Ecclesiæ pro-
pria & perpetua 127.
128. 604
- Miracula seu mirandæ li-
berationes omnes per
Filium Dei factæ 26.
27. 127
- Miraculorum verorum &
falsorum discrimen
127
- Miraculis præferendum
verbum diuinitus tra-
ditum 403
- Miracula noua neglectis
iam editis non quæren-
da ibidem.
- Miracula Ecclesiæ per in-
uocationem 612
- Misericordiæ Dei testi-
monium in dato Filio
23
- Misericordia Dei in pro-
missione Spiritus san-
cti 215
- de Misericordia & remis-
sione falsa imaginatio
rationis ex lege 261
- Misericordiæ Dei magni-
tudo in passione Filij
ostensa 144
- Misericordiæ magnitudo
ex vocatione perditif-
simorum hominum ad
Euangelium 248.
262
- Misericordia omnibus a-
gentibus pœnitentiam
promissa 261
- Misericordia erga proxi-
mum, & eius gradus 282
- de Morte

I N D E X.

de Morte querela fune-
bris philofophiæ feu
fapiëntiæ humanæ 442
Mortui quatenus lugendi
375.376
Mundi duritia erga Eccle-
fiam 252.

N

Neglectio propriæ falutis
humana 256
Neglectio rerum æterna-
rum in follicitudine p
corporalibus 330.331

O

Obumbratio diuina in
Ecclefia 541
Obœdientia parentibus
quatenus præftanda
68
Obœdientiæ præftitæ à
Chrifto exemplum 70
Obœdientia in afflictio-
nibus exercenda Eccle-
fiæ 86. 498
Obœdientiæ incoatio ne-
ceffaria in pœnitentiã
agentibus 266
Obœdientiæ incoatio in
renatis quomodo pla-
ceat Deo 247.301

Odiu doctorum legis
contra Eüangeliũ 442
Operum bonorum ne-
ceffitas 298
Operum præceptis quo-
modo incluſa fides
334
De bonorum Operum
præmijs promiffiones
135. 333
Operum bonorum do-
ctrina tradita à Ioanne
Baptiſta 561
de Operibus dicta, quo-
modo conciliãda cum
dictis de fide 595
Operum bonorum ne-
ceffitas 281
Ouis perditæ in humeris
Chrifti imago 262

P

Paracletus quare dicatur
Spiritus fanctus 216.
467
de Parſimonia, & uſu do-
norum corporalium
135
Paſchæ veteris hiftoria, &
eius ſignificatio 150
Legis de ritu Paſchatis e-
narratio 151. & deinc.
Paſſionis Chrifti triplex
meditatio 143
Paſſionis

I N D E X.

- Passionis filij Dei applicatio, fide 145
- Pastorum Ecclesie officia exemplo angelorum & pastorum in natiuitate Christi 48. 49
- Pastoris Christi & aliorum discrimen 185. 186
- Patrum fides ante Christum 109. 142
- Patrum doctrina de Christo 185
- Patres ante Christum natum, quomodo saluati fiat 391
- Pax in Ecclesia quae 45. 48
- Peccatum irremissibile seu in Spiritum sanctum, in quibus sit 129
- Peccata remitti & retineri voce Ecclesiae 175
- Peccatorum magnitudini & terroribus quid opponendum 266
- Peccata contra conscientiam non esse in iustis & habentibus Spiritum sanctum 274. 275
- Peccata quae maneant in sanctis 246. 302
- Pentecostes noui Testamenti cum veteri collatio 225
- Perseuerantiae in fide & confessione exempla 359
- Persona quid & personarum diuinitatis discrimen 461
- Personarum diuinitatis opera communia & propria quomodo intellegenda 464. & deinceps.
- Personarum distinctio & appellationes tenendae 466.
- Personarum diuinitatis reuelatio exhibitae Baptistae 562
- Petitio mitigationis poenarum temporalium, non est in ira 439
- de petitione corporalium beneficiorum 312
- Poenae contenti Euangelij 105
- de Poenis impiorum aeternis testimonium 647
- Poenitentiae praedicatio in Euangelio 559
- Poenitentia necessaria in recipiendis 263
- Poenitentiae partes, & earum explicatio. ibid. & 578. 379
- Poenitentiam agentium noua dona & ornatus 270. 271
- Poenitentiae verae exempla 344. 516. 535. 578. & deinceps.
- x 3 Poeniten-

I N D E X.

- Pœnitentiæ conciones habitæ à Baptista 559
- Politica gubernatio quid & quomodo conseruetur, & causæ mutationum in imperijs 412. 413
- Politix Mosaicæ deletæ causæ 447
- πολυπρασμωνής* damna & pœnæ 503
- Præsentia curanda, neglecta spe aut metu incerti euentus futuri 369
- Precatione mitigari calamitates 439
- de Precatione quatuor tenenda 202
- Precationis piæ formula seu exemplum 213 460. 482. 548
- Præmiaverarum eleemosynarum 135. 333. & deinceps.
- Primogenita Deo dicata propter conseruationem doctrinæ & ministerij 524
- Prophetare & Prophetia in Ecclesia quid 621
- Promissionum de ecclesia mirandæ impletiones 39. 540
- Promissionum de rebus æternis & corporalib. discrimen 306. 421
- Promissionibus corporibus addita doctrina de Cruce 308
- Promissiones corporales propter quas causas traditæ 309. & deinceps.
- Promissionum exempla singulis applicatarum 434
- Promissionis gratiæ, & mitigationis pœnarum discrimen 438
- Promissionum de Christo explicatio in concione Angeli ad Mariam 539
- Promissiones additæ præceptis bonorum operum 594. 595
- Promissionum legalium & gratiæ discrimen 595
- Proximus nobis quis 354.
- R**
- Recipi in æterna tabernacula 334
- Regnū Christi quale 433
- de Regno Messix Stephani concio 491
- de Regno Christi & Ecclesia errores humani III. 112
- Regni Christi & politici discrimen 197
- de Regeneratione per aquam

I N D E X.

quam & spiritum 244
 de Remittendis peccatis
 ministerio Ecclesie m̄a
 datum Christi 175
 de Remissione peccato-
 r̄ū fide accipienda con-
 tra indignitatem & du-
 bitationem 294. 579
 de Remissione, doctrinæ
 legis & Euangelij dis-
 crimen 391
 Remissionis peccatorum
 ministerium seu pote-
 stas in Ecclesia 390
 409
 Remissionis peccatorum
 gratuita exempla 516
 531
 Remissio propter quid
 contingat damnatis le-
 ge 604
 de Remissione peccato-
 rum exclusiue particu-
 lar tenendæ necessitas
 & causa 531
 de Remissione peccato-
 rum doctrina Baptistæ
 559
 de Remissione offensarū
 erga proximum præ-
 ceptum, & remissionis
 gradus 410
 Remissionis seu condo-
 nationis erga proxi-
 mum causæ ibidem
 Resurrectionis Christi

beneficia 164
 Resuscitati Christi testi-
 monia 169
 Resuscitati cum Christo
 ibidem.

S

de Sabbato præcepti pro-
 pria sententia 379
 Sabbati violatio 380
 Sabbati propria opera
 381
 de Sacramento cœnæ do-
 mini doctrina 639
 & deinceps.
 Sacramenti horribilis ab-
 usus, & eius pœnæ ibi.
 Sacrificium Christi & eius
 applicatio 630
 Samosatreni negantis A-
 γω esse personam re-
 futatio 32
 Sanctorū afflictionis caus-
 sæ 565. & deinceps.
 Sanctorum exempla ad
 imitationem & gratia-
 rum actionem proposi-
 ta 513
 Sancti quare obijciantur
 tyrannis 565
 Sancti quomodo recipi-
 aatur in æterna taber-
 nacula 233. 334
 Sectæ impiæ in populo
 Dei 555
 de Scap-

I N D E X.

de Scandalis cauendis, &
scandalorum gradus
589.590	Spiritus sancti confirma-
tio contra diffidentiam
220
Signa Ecclesie peculiaria
seu testimonia de Chri-
sto 50	Spiritum sanctum vult
Deus vt petamus 221
Signa, seu sacramenta, ad-
dita promissionibus de
Christo 55	Spiritus sanctus ad quid,
& quibus detur 226.
& deinceps.
Signa extremi temporis
Ecclesie ante iudicium
624	Spiritus sanctus quomo-
do amittatur 229
Sitire & esurire iusticiam
quid 601	Spiritum sanctum contri-
stare quid sit 470
Spiritus sanctus quid 214
463. & deinceps.	Spiritus sanctus efficax in
conceptione Christi
540
Spiritus sancti officia pro-
pria quæ 467	Spiritus sancti obumbra-
tio 541. & deinceps.
Spiritus sancti officium
in ministerio Euangelij
197. & deinceps.	Spiritus sanctus ignotus
non agnoscentib. Eu-
angelium 607
Spiritus sancti arguentis
mundum efficacia ibi.	Spiritus sancti promissio,
vniuersalis omnibus
proposita 609
Spiritus sancti promissio
testimonium bonitatis
Dei 215	Spiritus sanctus de sub-
stantia Dei 619
Spiritus sancti epitheta
215. 216. 467	de Spiritus sancti perso-
na & processione 463
464
sine Spiritu sancto tene-
bræ & mendacium hu-
manorum cordiū 216	Spiritu pauperes qui, &
eorum consolatio 598
Spiritus sancti testificatio
de Christo duplex 217	Stephani concio de sum-
ma Euangelij, & de cul-
tibus 491
Spiritus sanctus fide Eu-
angelij accipitur 126
228	Superbia & eius pœnæ
382
	Supererogatio in guber-
natione

I N D E X.

natione Ecclesie quid
356
Synagoga seu scholae in
singulis oppidis 432
Synodus Ecclesie verae
qualis 571.528

T

Templi unico loco con-
stituti causae 431
Tentationum diaboli ex-
empla in historia Eccle-
siae 117
Tentationi de victu op-
ponenda confirmatio
118
Tentatio fidei de particu-
laritate, item de electi-
one, quomodo vincat-
tur 122
Tentare Deum quid sit
119
Terrores de indignitate
ex magnitudine bene-
ficiorum Dei 294
Terrorum praecedentium
consolationes exem-
plum in Maria 539
Tributorum iustorum &
iniustorum discrimen
426
Tyrannidum in imperijs
crescentium causae
289.427

V

Verbum Dei regula iudi-
candi de voluntate Dei
462.463
Vestis nuptialis quae 398
Veste nuptiali qui care-
ant 399
de Victu & defensione
Ecclesiae, promissionum
exempla 293
Vitia cultuum hypocriti-
corum 272.343
Vindicta quae concessa,
aut prohibita 302.
Vindictae magistratum,
& privatae defensionis
discrimen 415. & de-
inceps.
Vindictam Deo cedentes
etiam in mundo ser-
vantur 600
Vocationis ad ministeri-
um praeter & contra
ordinariam potestate
exempla 558
Vocationis ordinariae &
extraordinariae discrimen
19.558
Vocationum varietas, &
earum pius usus 500
Vocatio omnium ad pae-
nitentiam, etiam flagi-
tiosorum 262.277
Vocationis propriae ope-
ra facienda 502
Voluntas Dei de saluan-
do homine tantum in
x 5 Euan-

I N D E X.

Euangelio reuelata
34

Z

Zachari vocati exem-
plum 533. 534

L O C O R V M
Scripturæ enar-
rationes .

Concionis Zachariæ 8
de venturo Christo 2
Concionis ad Cain Ge-
ne. 4. 8. 331
Dicti, Lex & Prophetæ
vsque ad Ioannem, &
regnum cœlorum vini
patitur 16
Dicti Micheæ, de Christi
duabus naturis 63
De dicto, Habenti dabi-
tur 108
Precationis Dominicæ
summaria enarratio
ibidem.
Concionis Osee 13. Ero
mors tua & mors 165
Esaie 11. Erit sepultura
eius gloria 166
Dicti Pauli. Quos elegit,
hos & vocauit 189
De dicto: Non relinqua
vos orphanos 227
228. 275

Dicti Zachariæ: Effun-
dam Spiritum gratiæ
& precum 226. 469.
611

Loci 2. Corint. 3. Nos re-
recta facie gloriam Do-
mini speculantes trans-
formamur, &c. 228
470

De dicto: Effundam de
spiritu meo super om-
nem carnem 226
233

Item: Omnis qui inuo-
cabit nomen Domini,
saluus erit 617. 618

Typus de velata facie
Moyfi 243

Precationis in Psal. Cor-
mundum crea in me,
Item. Spiritum rectum
& sanctum, &c. 276

Præcepti Pauli, 1. Thef. 4.
Studeatis facere pro-
prium officium, &c.
314. 502

Dauidis precatio pro Ec-
clesia: Absconde me in
tabernaculo tuo 320

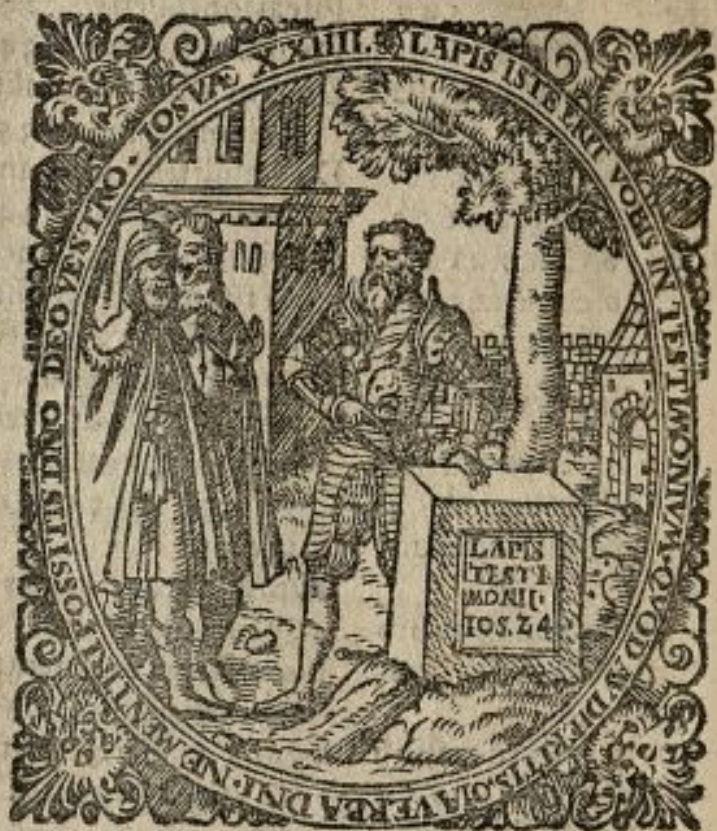
Sophonix de Ecclesia:
Reliquum faciam po-
pulum pauperem &
egenum 396

De Moyse petente sibi
ostendi faciem Dei, &
stante in foramine pe-
træ

I N D E X.

træ	547	Piscationis Petri	295
Explicatio dicti: Remittuntur ei peccata, quia dilexit	580	De muto & surdo	349
Explicatio dicti: Non veni solvere legem	603	De sauciato à latronibus & Samaritano	355
Psalmi 16. Conserua me Deus, breuis enarratio	627.	De muliere laborante fluxu sanguinis	440
& deinceps.		De tibicinibus conductis ad funus filix Archifynagogi	ibidem.
Allegoria.		De purificatione puerperarum, & sanctificatione primogenitorum	520. 521. 523. & deinceps.
Pompa ingressus Christi in die Palmarum	4	Typus Zachæi stantis in sycomoro	533. 534
De muneribus Magorum	65	Locustarum & serpentum inimicitia	565
De distributione panum & reliquijs in cophinis	135. 320	Typus mulieris lauantis & vngentis pedes Christi	583.
Lazari iacentis ad vestibulum diuitis	644		
Noui ornatus filij prodigi conuersi	270. 271		

F I N I S.

L I P S I A E,

IMPRIMERAT IOHANNES
STEINMAN.

A N N O

M. D. L X X X V.

